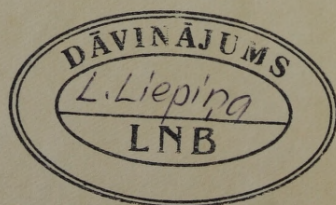

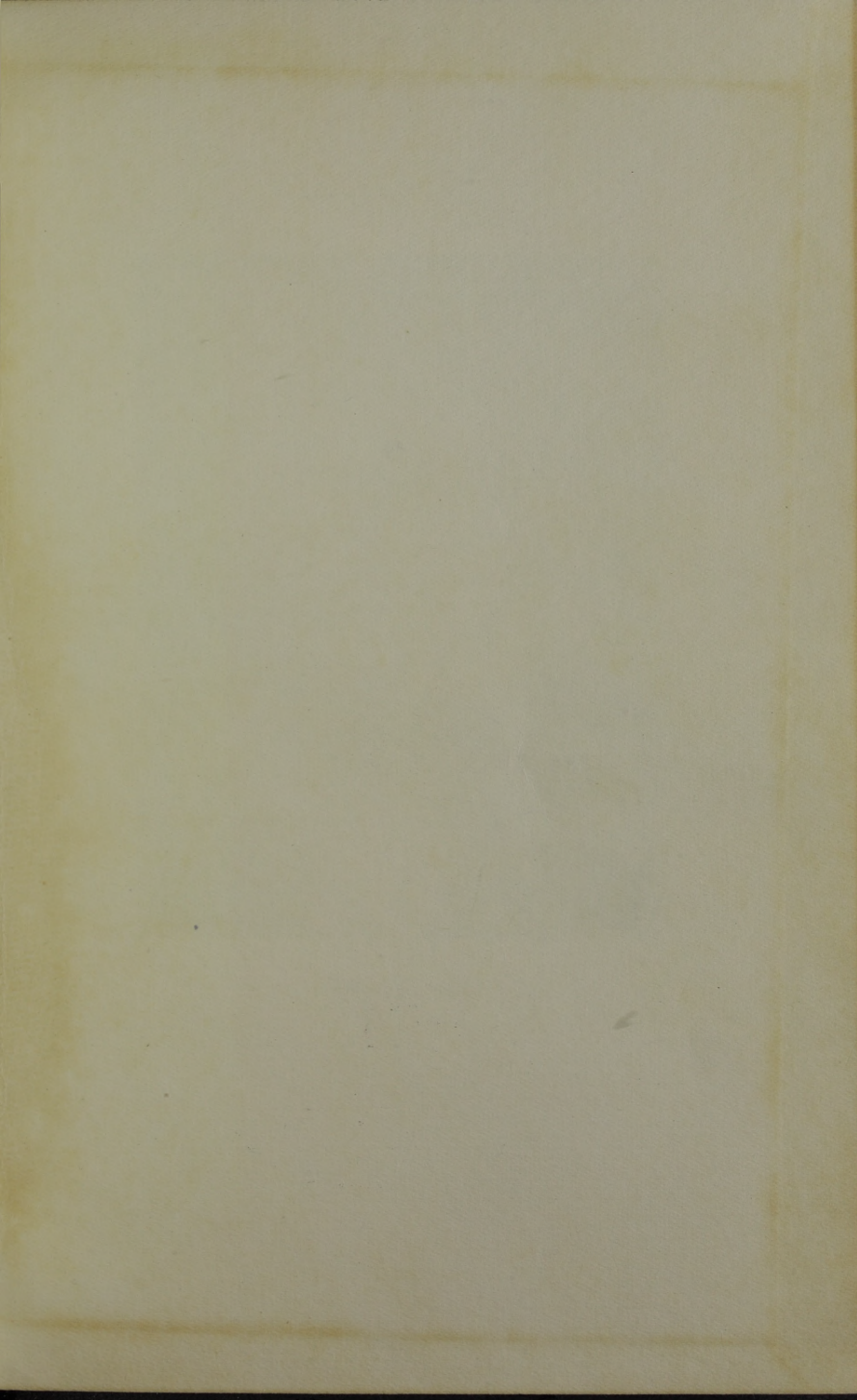
A
L 13004 ✓

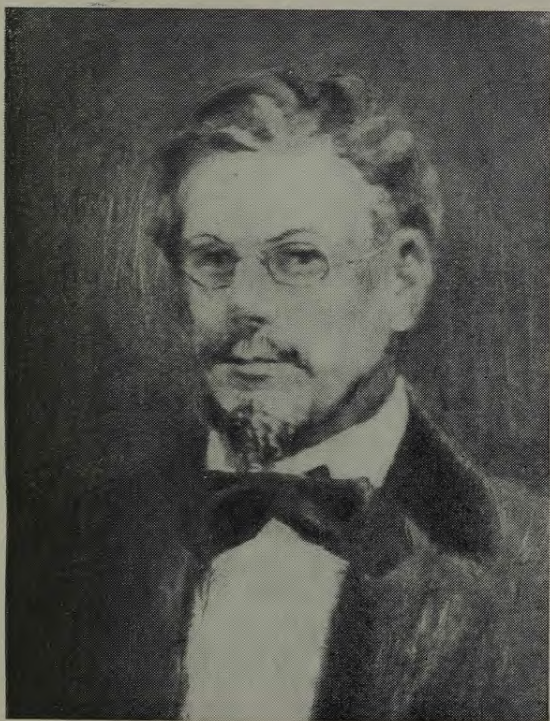
JURIS ALUNIANIS

IZLASE

JURIS ALUNĀNS

A
L 13004

L
821

Furis Munāns

IZLASĒ

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA RĪGĀ 1956

Latvijas Nacionālā
BIBLIOTĒKA

0308028042

Ю. Алунан

ИЗБРАННОЕ

Латвийское государственное
издательство

На латышском языке

Sakārtojis V. AUSTRUMS

Mākslinieks R. JANSONS

1945

Latvian National Library

Krēsla vēl platījās lejā, un Austra vēl kaunējās vaigā,
Burtnieks te uzcēlās liels...

Auseklis (1875.)

Juris Alunāns latviešu progresīvās kulturas vēsturē ieņem izcili nozīmīgu vietu. Kā dzejnieks, valodnieks, publicists un ekonomists viņš bija viens no pašiem pirmajiem latviešu patstāvīgās nacionālās kustības ideologiem, kas nešaubīgi ticēja tautas radošajam ģenijam un centās atraisīt tā latentos spēkus. Viņš bija arī ceļa rādītājs latviešu inteliģences vēlākajām paaudzēm savas tautas garīgās un materialās kulturas celšanā. Jurim Alunānam, pirmajam materialisma un demokrātiski progresīvo ideju paudējam un mūsu literārās valodas izveidotājam, pieder arī vēsturiskais, joprojām godam pieminamais latviešu nacionālās mākslas dzejas nodibinātāja nopelns.

Pirms J. Alunāna par latviešu nacionālo literatūru vārda patiesajā nozīmē runāt gandrīz neiespējami. Vēl deviņpadsmitā gadsimta vidū latviskā rakstniecība bija lielākoties vācu mācītāju monopolizētā blakus nodarbe — viens no līdzekļiem, kā muļķot un turēt tumsā tautas apziņu. Reliģiska satura pantiņu, gaudulīgas mīlestības ziņģes un sājas pamācības — lūk, garīgā barība, ko melnsvārči sakropļotā valodā pameta latviešu zemniekam «rimju» vai tamlīdzīgas «prozas» surogata veidā. To laiku tā saukto latviešu rakstniecību vēlāk (1864.) zīmīgi noraksturojis krievu laikraksts «День» apcerē «Latviešu valoda un rakstniecība». Tur lasām: «Vecajam Stenderam bija un vēl tagad ir mācekļi, kas sagādā latviešiem dažus stāstus un citas grāmatas, īpaši tulkošanas. Ar šiem vājiem mēģinājumiem nobeidzas visa tā rakstnieciskā darbība, ko ... tik skaļi nosauc par latviešu rakstniecību. Nē, viss šis gramatiku, vārdnīcu un reliģisku grāmatu tulkojumu rādītājs vēl nav visas veselas tautas rakstniecība.» Lidz 50. gadu beigām latviešu valodā iznākušās 435 grāmatas un brošūras lielākoties bija reliģiska satura. Tas deva pamatotu iemeslu J. Alunāna centienu biedram Andrejam Spāģim secināt, ka «pēc visām pazīmēm latviešus sagatavo vairāk debesu valstībai nekā zemes dzīvei».

Tāds bija stāvoklis laikā, kad Juris Alunāns un vēl daži t. s. «jaunlatviešu» darbinieki sāka rūpēties par latviešu literārās valodas un nacionālās rakstniecības izveidi. Līdztekus viņi aizsāka arī citu tautu progresīvās kulturas popularizēšanu, lai ar tās paraugiem un piemēriem stiprinātu latviešu tautas spēkus opozīcijai pret apspiedējiem, kas gadsimtiem ilgi bija turējuši mūsu tautu fiziskā verdzībā un garīgā tumsībā un vēl toreiz savās «Latviešu Avīzēs» pareģoja latviešu valodas drīzu iznīkšanu.

Par spīti vācu muižniecības un mācītāju visnegantākai pret-darbībai pār Latviju sāka atblāzmot kulturas gaismas, ko 50. un 60. gados izstaroja divi lielās Krievzemes kulturas centri — Tērbata un Pēterburga. Latviešu inteliģences pirmā nacionālā paau-dze tur saskārās ar krievu, vācu un citu tautu progresīvo gara kulturu. Šī inteliģence tautiskuma vārdā uzsāka savu cīņu pret vācu kaklakungiem par materialu un kulturalu patstāvību. Cīņa par tautas tiesībām bija sākusies. Un te Juris Alunāns bija viens no pirmajiem un dedzīgākajiem iedvesmotājiem, patiesi apgarots ceļvedis. Viņš saprata, ka «latvieši tagad [1859.] mostas no ilga miega, viņi kārtīgi pēc gaismas un atzišanas», un drosmīgi viņš uzsauca, ka laiks muižnieku un mācītāju aizbildniecību «pie malas mest un visiem skaužiem par spīti mēģināt uz savām kājām bez kādas svešas palīdzības staigāt».

Vēstures dokumenti liecina, ka Alunāni pieder pie vecākajām Kalsnavas zemnieku dzimtām. Jau 1538. gadā kādas prāvas lieci-niekos minēti Kalsnavas zemnieki Ansis un Bērtulis Alunāni. Piecdesmit gadus vēlāk (1588.) Kalsnavas novada Satraviešu pagasta saimnieku sarakstā minēts Jēkabs Alunāns ar 206 pūrvie-tām zemes. Visu 18. gadsimtu un eventuali jau daudz agrāk Alunānu dzimta dzīvojusi Jaunkalsnavas «Meža Gribēnos», kas uzskatāmi par Jura Alunāna dzimtas šūpuli. Tieši Jura Alunāna senči pēc vaku un baznīcas grāmatām dokumentāri izsekojami, sākot ar 1696. gadu. 18. gadsimta beigās «Meža Gribēnos» saim-nieko Jura Alunāna vectēva brālis Jānis (1763.—1813.), bet viņa vectēvs Anšs (1765.—1825.) turpat strādā par kalpu. Ap 1800. gadu Anšs kļūst saimnieks «Alunēnos». Te savu bērnību pavadā Jura tēvs Andrievs Alunāns (1797.—1858.), kas jau agrā jaunībā atstāj tēva mājas un 1820. gadā apprecas ar Bērzaunes turīgā krodzi-nieka Sniedzes-Brunovska meitu Edi (1799.—1875.). Nākamā dzejnieka vecāki jau pirms dzimtbūšanas atceļšanas bijuši brīvi, jo atpirkušies no muižniekiem. Viņi rentējuši Zemgalē krogus un muižas. Ap 1830. gadu Andrievs Alunāns atgriezies dzimtajā pusē un nonomājis barona Kālena Jaunkalsnavas muižu, strādādamis arī par pagasta skrīveri.

Še, Jaunkalsnavas muižā (tagadējā Pļaviņu rajonā), kā savu vecāku priekšpēdējais — sestais — bērns 1832. gada 13. (1.) maijā dzimis Juris (dokumentos Gustavs Georgs Frīdrihs, saukts arī

Zoržs) Alunāns. Mazā Jura agrās bērnības gadi aizrit Kalsnavas līčos pie krāšņās Vesetas upes, kas nākamajam dzejniekam dziļi iegulst atmiņā un vēlāk dzīvi rosina viņa poetiskās jausmas.

Alunāni dzīvojuši pārtikuši, pat turīgi, bet 30. gadu beigās tos piemeklējušas dažādas nelaimes. «Manam tēvam,» atceras P. Alunāns, «jo dienas jo vājāki gāja. Plūdi apnesa nepļautās pļavas, sienu samaitāja. Izcēlās lopu sērga, un lopi izsprāga. Muižas rījas nodega, un līdz ar to sadega visa tā rudens labība. Plostus uz Rīgu laižot, vētra tos sadragāja Aiviekstas grīvā. Mans tēvs izgāja no Kalsnavas ar baltu spieķi rokā un ar septiņiem audzināmiem bērniem.»

Cik vien spēdams Andrievs Alunāns gādāja, lai visi viņa bērni gūtu labu izglītību. Vecākie dēli — Pēteris, Jūlijs un Edvards mācījās guberņas ģimnazijā Rīgā, un tēvs, rentēdams vēl Jaunkalsnavu, viņiem pat nopirka nelielu namiņu tag. Kr. Barona un Dzirnauvu ielas stūrī, lai ģimnazisti būtu vienkop un drošā pajumtē. Še pie brāļiem, kā liecina Indriķis Alunāns, arī mazais Juris «pirmo savu mācību dabūjis». Pēc pārcelšanās (1839.) uz Zorgenfreiju (vēlāko Valdeķa muižu — pie Rīgas šosejas, netālu no Jelgavas) Andrievam labu laiku nebijis iespējas «savus bērnus nekādā skolā laist». Tikai 1846. gada rudenī Juris kopā ar jaunāko brāli Indriķi iestājas Jelgavas apriņķa skolā, kur abi mācās līdz pāriešanai uz Jelgavas ģimnaziju 1848. gada augustā.

Šai skolā, kurā ap gadsimta vidu mācījās lielākoties vācu un poļu aristokrātu dēli, mācību darbs, it sevišķi valodu nozarē, bija nostādīts teicami. J. Alunāna ģimnazista gados (1848.—1854.) krievu, vācu un grieķu valodu šē mācīja krietni pedagogi, kuri vairāk vai mazāk aktīvi darbojās arī literatūras laukā: J. Ņikoličs, F. Golotuzovs, K. Paukers un E. Pfingstens. Skolotāji prata audzēkņus ieinteresēt intensīvākam garīgam darbam, un ģimnazijā valdīja intelektuali spraīga atmosfera. Audzinātāju piemērs auglīgi ietekmē arī vēriģo Juri, kas kaisli nododas lasīšanai un krievu, vācu un citu tautu klasiku studēšanai. Jo drīz 16—17 gadu vecais ģimnazists izmēģina spēkus klasisko dzejdarbu un cittautu folkloras atdzejošanā latviešu valodā, šai laikā top arī viņa pirmie oriģināldzejoļi. Jau tagad, kā atceras Indriķis Alunāns, topošais dzejnieks daudz gudro, «uz kādu vīzi gan kādu jaunu vārdu radīt, kas vēl līdz šim nebij latviešu valodā un kas tomēr izveicīgā valodā ļoti vajadzīgs». Lai šie meklējumi būtu sekmīgāki, Juris izstudē visu tolaik pieejamo literatūru par latviešu valodu, tautu un vēsturi. Pūles nav izšķiestas vējā, nav velti izdedzinātas sveces klusās naktis stundās — ģimnazijs absolvējot, Juris vairāk vai mazāk orientējas septiņās svešvalodās, proti, krievu, vācu, grieķu, latīņu, franču, ebreju un leišu (vēlāk, studiju gados, tām vēl pievienojas arī igauņu, angļu, sanskrita u. c.). Jaunā Alunāna interešu apvārsni ģimnazijas gados tomēr nenorobežoja filoloģija vien. Diezgan plaši viņš iepazīnās arī ar laikmeta progresīvajiem, dažkārt pat revolucionarajiem dzejniekiem un domātājiem. Viņa rokās nonāca pat Baltijā un Krievijā vispār aizliegti autori

(Hervegs, daļēji aizliegtie Merķelis, Beļinskis, Heine, Rikerts, Kerners u. c.).

Jelgavas ģimnazijas kursu Alunāns nobeidz 1854. gada decembrī. Pa daļai intensīvā garīgā darbā iedragātās veselības dēļ, pa daļai materialo apstākļu kavēts, 1855. gada pirmo pusgadu viņš pavada Jostenes «Kauļos», kuros kopš 1850. gada saimnieko tēvs Andrievs un brālis Edvards. Tā paša 1855. gada vasarā J. Alunāns sapošas uz Tērbatas universitāti, lai studētu medicīnu, taču neiztur iestāju eksamenu matematikā. Tērbatu tomēr viņš neatstāj, bet gatavojas turpat nākamiem iestāju eksameniem, līdztekus kārtodams iespēšanai savas «Dziesmiņas». Nākamā gada 31. (19.) janvārī Alunāns sekmīgi nokārto iestāju pārbaudījumus filoloģijas fakultatē un intensīvi uzsāk studijas. Sai pašā laikā Alunāns iepazīstas ar Krišjāni Valdemāru un kopīgi noorganizē «latviešu vakarus» apmēram ar 15 dalībniekiem. Uzmanības degpunktā te izvirzās latviešu nacionālās kultūras jautājumi.

Jau pēc dažiem mēnešiem, 1856. gada pavasari, seko latviešu literatūras attīstībā un kultūras vēsturē tik nozīmīgais notikums — nāk kļajā Jura Alunāna «Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas». ¹ Nelielā grāmatiņā vareni satrauc baltvācu kungus, bet autoram mācītājs G. Braže piesprauž «jaunlatvieša» apzīmējumu. Ar to šis vācu garīdznieks un «literatūras kritiķis» gribēja teikt, ka dzejnieks pārstāv Baltijas pusfeodalajai iekārtai naidīgu, itin kā revolucionāru virzienu. Latviešu tautas apspiedēji nu nekavējās ar «jaunlatviešu» vārdu apzīmogot visu latviešu topošās buržuāzijas nacionālo kustību. Progresīvā latviešu un pat liberālā vācu inteliģence sprieda citādi un par «Dziesmiņām» atsaucās labvēlīgi. Nebija noliedzams, ka ar Alunāna darbu aizsāka pasaules literatūras paraugu izplatīšana latviešu lasītājos un — kas vēl svarīgāk — bija dots spēcīgs impulss pašu latviešu radāmai mākslas dzejai, nacionālai literatūrai vispār.

Līdzās «latviešu vakaru» noorganizēšanai un «Dziesmiņu» publicēšanai kā trešais vēsturiski nozīmīgais notikums jaunlatviešu kustības un Alunāna literārās darbības sākumā jāatzīmē jauna nedēļas laikraksta parādīšanās Rīgā. 1856. gada 14. (2.) jūlijā latviešu lasītājs atšķīra pirmo «Mājas Viesi» numuru.

«Mājas Viesis» bija jauna, spilgta parādība latviešu buržuāziskās nacionālās kustības rītausmā. Laikrakstu izdeva manīgais veikālnieks Hartungs, vēlāk pārvācojies latvietis E. Platess. Lai konkurētu ar pilnīgi feodalajām mācītāju vaditajām un muižnieku subsidētajām «Latviešu Avīzēm» un iegūtu tautas masu atsaucību, par laikraksta vadītāju uzaicināja tolaik plaši pazīstamo sentimentālo stāstu tulkotāju Ansi Leitānu, kas tādā kārtā kļuva par pirmo latvieti — latviešu laikraksta redaktoru un mūsu pirmo profesionālo žurnālistu. Sākuma gados arī laikraksta līdzstrādnieki

¹ Pēc tam Jura Alunāna dzejoļi pirmiespiedumā publicēti «Mājas Viesī» (1856.—1859.), rakstu krājumā «Sēta, daba, pasaule» (1860.), «Pēterburgas Avīzēs» (1862.—1865.), «Dziesmiņu» I daļas otrā, papildinātā izdevumā (1867.). Kr. Valdemāra dokumentos atrastais Alunāna dzejoļu manuskripts publicēts «Dziesmiņu» II daļā (1869.).

bija gandrīz vienīgi latvieši. Nu atkal bija reize uztraukties vācu mācītājiem. Tas pats G. Braže vēlāk vaimanāja: «1856. gada vidū Rīgā parādījās otra latviešu avīze «Mājas Viesis» — «kā Minerva no Jupitera galvas», jo tā bija patiesi negaidīta parādība. Tās sagatavošana palika ģimenes noslēpums, tā ka dažs latviešu literatūras draugs [t. i., vācu mācītājs] par to uzzināja tikai tad, kad to, īpaši Kurzemē, izplatīja skolotāji. Cik mēs zinām, līdzšinējiem latviešu literatūras galvenajiem darbiniekiem [proti, melnsvārciem] nebija piesūlīta ne avīzes programma, ne uzaicinājums līdzdarboties...» So apstākļi veikli izmantoja jaunlatvieši — Terbatas universitātes studenti, kas drīz vien ar Juri Alunānu priekšgalā kļuva par rosigiem «Mājas Viesa» līdzstrādniekiem, lai gan laikraksta redaktors A. Leitāns, pēc J. Alunāna raksturojuma, bija «vīrs, kādu vien garīdzniecība var vēlēties: dievbijīgs, pazemīgs un baznīcai ļoti labvēlīgi noskaņots». («Audiatur et pars altera», 1862.) Tā 1856.—1861. gadā par spīti garīdznieku aktīvai pretdarbībai laikraksts kļuva par pirmo jaunlatviešu preses tribīni, ko viscentīgāk izmantoja J. Alunāns.

Juris Alunāns «Dziesmiņu» priekšvārdos atzīstas, ka «jau no pašas mazotnes» sācis «par latviešu valodu domāt un atkal domāt un no jauna domāt» un pat «ņēmies ko rakstīt un kādas dziesmiņas pārtulkot». Līdz savu «Dziesmiņu» un «Mājas Viesa» iznākšanai viņš tomēr neko nav tiecījis publicēt, jo jaunajam censonim nebija īsteni piemērota preses organa, kam savus sacerējumus un tulkojumus uzticēt. Vienīgais laikraksts, kas toreiz iznāca, ja neskaita sludinājumu lapu «Vidzemes Latviešu Avīzes» (1824.—1889.), bija archireakcionāri un latviešu tautai naidīgi noskaņotās «Latviešu Avīzes». Juris Alunāns jau nu nepavisam nebija tas vīrs, kas mācītājiem palīdzētu vēl ilgāk smacēt latviešu tautu tumsībā. Tāpēc arī «Latviešu Avīzēs» neatrodam nevienas viņa rakstu rindas. Bet, līdzko sāk iznākt «Mājas Viesis», Alunāns kļūst par vienu no laikraksta čaklākajiem un dedzīgākajiem līdzstrādniekiem, tā slejās izkarodams ne vienu vien cīņu ar «Latviešu Avīžu» un baltvācu «Latviešu draugu biedrības» pilariem par latviešu valodas un kultūras jautājumiem. Juris Alunāns šē parādās kā karsts tautas tiesību cīnītājs. Sākumā «Mājas Viesa» slejās parādās daudzi J. Alunāna raksti, reizumis pat vairāki vienā numurā, par dažādām praktiskām, kā arī sabiedriskām problemām. Tā «Mājas Viesa» pirmajā gadā, faktiski pusgadā, vien iespiesti ap 30 īsāki vai garāki jaunā publicista darbi. Viņa rakstos aplūkots gan jau toreiz akutais kalpu jautājums, gan vēsturiski un mitoloģiski temati, gan dažādi praktiski padomi. Atrodam tur arī anekdotes un vienu dzejoli. Šai pašā gadā J. Alunāns laikrakstā publicē arī savu pirmo satīru prozā — «Uzpūsti ļaudis un uzpūtušies ļaudis», kur viņš gan aplinkus, bet itin dzēlīgi ironizē par Baltijas muižniekiem, garīdzniekiem un citiem liekēžiem, kuri barojas ar tautas masu sviedriem; tas izraisīja lielu satraukumu baltvācu aprindās. Šķietami neievērojamā rakstiņa sacelltais troksnis izvērtās negaidīti skaļš. Baltvācu varasvīri no padevīgajiem «mīļajiem latviešiem» kaut ko tādu nebija gaidījuši. Melnsvārcus

pārņēma trauksmais nemiers. Vispirms viņi darija visu iespējamo, lai tamlīdzīgas lietas «Mājas Viesī» vairs neparādītos. Šķiru naida kultivēšanā un revolucionārā kūdīšanā pret mantīgajām šķirām apvainoja ne tikai laikrakstu, bet arī redaktoru Leitānu, kura miermīlīgi satīcīgajā dabā nebija nekādu kareiviskuma pazīmju. Ar baltvācu konservatīvās preses brēķu vien lieta nebeidzās, muižniekiem paklausīgie kulta kalpi galu galā iesniedza Baltijas ģenerālgubernatoram sūdzību, kurai gan nebija seku. Pats Alunāns dažus gadus vēlāk par šo patiesi famozo epizodi ironizē manuskriptā palikušā polemikā «Par tagadnes latviešu literatūru» (1861.).

Tā jau literaro gaitu sākums jauno studentu pievērs āktīvai publicistikai, un Alunānā drīz nobriest atziņa, ka viņa istā vieta ir toreiz vēl nelielajā cīnītāju pulciņā par latviešu tautas labāku rītdienu. Lai sekmīgāk sagatavotos šim cēlajam, bet grūtību pilnajam uzdevumam, viņš nolemj asināt cīņas ieročus un — jādāmā, pēc Kr. Valdemāra ierosinājuma — jau otrajā studiju semestrī 1856. gada 12. augustā (30. jūlijā) pāriet uz kamerāliju (valsts saimniecības zinātņu, t. i., tautsaimniecības-lauksaimniecības) studijām. Šis solis nepavisam nenozīmē atteikšanos no valodniecības un literatūras, tā nav svaidīšanās no viena priekšmeta uz otru. Jo cītīgi Alunāns tagad klausās krievu literatūras kursu, saņem te labas un ļoti labas atzīmes. Rosīgi viņš raksta arī «Mājas Viesim», kaut gan melnsvārču sabārtais Leitāns tagad kļuvis krietni piesardzīgāks — Alunāna rakstus viņš cenšas atšķaidīt ar dievbijības un paklausības remdeno ūdeni, nereti autora domu izkropļojot ar «redakcionālas» dabas labojumiem. Leitāna pūliņi «mīļā miera urn satīcības labā» vācu mācītājus tomēr neapmierina — gan vācu presē, gan «Latviešu Avīzēs» viņi turpina nīkņus uzbrukumus Jurim Alunānam un arī dažiem citiem «Mājas Viesā» līdzstrādniekiem. Šādā situācijā 1859. gadā Juris Alunāns apsver iespējas, kā atrasties no Leitāna un vācu garīdznieku aizbildniecības. Lai varētu brīvāk runāt, jārada neatkarīgs pašu izdevums. Tā top rakstu krājuma «Sēta, daba, pasaule» ideja.

Alunāna rediģētais un lielākoties paša sarakstītais almanachs «Sēta, daba, pasaule» bija pirmais zinātniskais rakstu krājums latviešu valodā. Tā mērķis bija zinātnes atziņu popularizēšana un ārpusšķolas izglītības veicināšana, kā tolaik mēdza sacīt — «iešana tautā». Almanachs tieši un netieši pauda progresīvi demokrātiskas idejas, un to caurstrāvoja cildenā tieksme celt latviešu nacionālo kultūru. Šie mērķi un krājuma saturīgie raksti rada pienācīgu atbalsi pateicīgajos latviešu lasītājos. Baltvācu varasvīriem, kā jau varēja sagaidīt, šis demokrātiski antiifeodālais izdevums atkal bija kā dadzis acīs, netikamāks vēl par «Mājas Viesi». Te jāpiemetina, ka, spītējot iespaidīgās vācu muižniecības gribai, Alunāns «Sētā, dabā, pasaulē» kā pirmais starp latviešu sabiedriskajiem darbiniekiem uzsāka krievu kultūras sasniegumu un rakstniecības popularizēšanas darbu, arī šē ieturēdams stingri progresīvu līniju.

Juris Alunāns tagad ir spēku briedumā, un viņa darbošanās griba šķiet neizsmeļama. Līdztekus studijām un publicistikai viņš

atlicina laiku arī enerģiskai sabiedriskai darbībai. Blakus Kr. Valdemāram viņš Tērbatā izvirzās par demokratiski noskaņoto latviešu studentu un seminaristu idejisko vadītāju. Alunāns, tiesa, nebija masu organizators, taču pirmā jaunlatviešu pulciņa iekšējā dzīvē viņš kļuva autoritāte un toņa devējs. Dažu laikabiedru liecības un cara žandarmerijas ziņojumi par Alunāna privāto korespondenci ļauj secināt, ka ar savu jauneklīgo radikalismu viņš pulciņā aizēnojis apdomīgi mērenāko Kr. Valdemāru.

Studenta gados Alunāns sacer un publicē ap 150 plašāka vai šaurāka apjoma rakstu un vienu monografiju («Statistika no Krievu zemes»). Kopā ar visu pārējo tā ir ārkārtīgi liela darba slodze. Garīgā pārpūlēšanās galu galā jūtami iedragā censonā veselību, un viņš sāk nopietni slimot. Stāvokli vēl ļaunāku vērs pastāvīgās materialās rūpes, jo viņam jāizdzīvo ar 100 rubļiem gadā, kas ir pārlieku maz normalai eksistencei.

Juris Alunāns tomēr vēl spēj mobilizēt spēkus brīdī, kad tie vajadzīgi visvairāk. Studijas Tērbatas universitatē viņš beidz 1861. gada 17. (5.) aprīlī ar otrās šķiras zinātnisku gradu — graduēta studenta pakāpi. Universitātes diplomā pieminēti, ka Alunānam piešķirts arī valsts civildienesta divpadsmitais rangs un ka viņš spēj vadīt rakstu darbus krievu valodā.

Jurim Alunānam tālākais mērķis ir skaidrs, tas negrozāmi visam mūžam nosprausts jau jaunekļa gados. Jautājums vienīgi — kā vislabāk tam kalpot, proti, kā vislietderīgāk veltīt sevi visu tautas rītdienas labā. Vispirms tātad jāizšķiras par praktisku profesiju, kas mazāk pakļauta baltvācu varas diktātam. Bet vai, pašā Baltijā darbojoties, tas vispār iespējams? Rūgtā pieredze mācīja, ka visa vara šē atradās vācu muižnieku rokās. Vienalga, vai viņš strādātu par skolotāju vai ierēdni, spēkā paliktu viņam neciešamā moraliskā atkarība. Alunāna galvā briest citi, plašāka vēriena plāni, un drīz viņš arī izšķiras galīgi. Viņš nolēmj sekot Kr. Valdemāra piemēram un iekarot stāvokli Krievijas toreizējā galvaspilsētā Nevas krastos. 1861. gada jūlijā Alunāns ierodas Pēterburgā un iestājas Mežniecības (Mežu) institūtā. Šis augstskolas audzēkņus tūdaļ ieskaitīja valsts ierēdņos ar noteiktu praktikanta algu — tāda bija Jura Alunāna pieņemtā lēmuma pirmā realā izredze.

Sekoja tomēr vilšanās. Ne pašas studijas, ne praktiskais darbs nesniedza iecerēto. Institutā nebija Tērbatas atmosferas. Alunānam drīz vien iznāca sanaidoties ar studiju biedriem, galvenokārt ar vācu, poļu un krievu aristokrātu dēliem, kas sapņoja par «konstitucionālu» Krieviju muižnieku oligarchijas vadībā. Alunāns labi pazina tādu «konstituciju» pēc Baltijas atbaidīgā piemēra un tāpēc bija nesamierināms dižciltīgo kundziņu ideoloģijas pretinieks. Nevērodams Kr. Valdemāra iebildumus, Alunāns 1862. gada sākumā Mežniecības institutu pamet. Šāds solis gan atraisa rokas literārai darbībai, bet plecos uzkrāuj smago materialo grūtību nastu.

Ne tikai Rīgā, bet arī Pēterburgā šai laikā jau organizējas lieli latviešu progresīvās inteliģences pulciņi. Juri Alunānu drīz

redzam iniciatoru vidū, kas lūko nodibināt latviešu pirmo sabiedrisko organizāciju literāras biedrības veidā. Nodomam svītru pārvelk baltvācu intriganti — viņu ietekmētais Baltijas ģenerālgubernators neapstiprina biedrības statutus. Nu vairs atliek tikai cīņa par neatkarīga latviešu preses organa izdošanu. Laikraksta redaktora postenim izvirza Juri Alunānu, un, pirms vēl saņemta oficiālā atļauja, viņš kopīgi ar Kr. Valdemāru izstrādā laikraksta programmu, līdzdalībai no Kurzemes izsauc Kr. Baronu, ar vēstulēm vāc lasītājus dzimtenes pilsētās un laukos. Bet brīdī, kad lolotais sapnis pārvēršas īstenībā — tas ir 1862. gada 6. jūnijā, kad pienāk avīzes izdošanas koncesija, — redaktoru no ierindas jau izsitis spēku sabrukums. «Pēterburgas Avīžu» pirmie numuri iznāk, Jurim Alunānam ārstējoties Novoļisinā, ap 50 kilometru no metropoles. Cīņas postenī viņš rudenī gan atgriežas, bet jau nākamā gada sākumā atkal nopietni sasirgst. Tai pašā laikā baltvācu denunciaciju rezultātā «Pēterburgas Avīzes» uz 4 mēnešiem slēdz. Alunāns tagad veselojas pie sava brāļa Zemgalē, Mazsesavas-Jostenes «Kauļos». Kad laikraksts savas gaitas atsāk, Alunāns sāpīgi pārdzīvo tā ideoloģiskā limeņa kritumu. Baltvācu draķoniskās cenzūras spaidos un pa daļai arī Kr. Valdemāra un Kr. Barona praktiskās politikas dēļ kaujinieciski iecerētais latviešu preses organs kļūst arvien bālāks.

Daudz maz atspirdzis, Juris Alunāns lauku klusumā nodarbojas ar botaniku, savāc plašu herbariju, kas — viņš cer — kādreiz varētu noderēt pirmajam latviešu lauksaimniecības institutam. Līdzko veselība atļauj, Alunāns tiecas pēc praktiska darba mežsaimniecībā un dodas uz Saldus mežniecību. Par šo viņa dzīves epizodi stāstīts mežsarga M. Vēja atmiņās (ZA FB Misiņa v. n. latv. nodalā).

Atgriezies «Kauļos», 1864. gada agrā pavasarī, savus dēstījumus apkopjot, Alunāns smagi saaukstējas. Tas ir pēdējais, liktenīgais trieciens viņa novārdzinātajam organismam. Ļaunā gandarījumā nu priecājas cara žandarmerija, kas Alunānu ietilpinājusi visbīstamāko jaunlatviešu sarakstā. Raportā lasāms: «... Vadija «Pēterburgas Latv. Av.» redakciju; darbīgs Valdemāra palīgs. Tagad slimš un dzīvo pie sava brāļa Mazsesavā, nezina vai viņam vairs tagad būs daudz izdevības kaitēt.» Strauji zūd vienmēr tik čaklā darbībā fiziskie spēki, bet garā možs viņš paliek līdz pēdējam elpas vilcienam. «Jau sagatavodamies uz izdzīšanu,» atceras Adolfs Alunāns, «Juris lūdza brāli Edvardu viņam iepipot kādu cigaru un to pasniegt pakūpināšanai. Mierīgiem smaidiem vaigā viņš pavilkā pa dūmam, ar savējiem jautri sarunādamies, kas noderēja kā pierādījums par mirēja bagāto humoru. Viņš zobojās par dzīves niecīgumu, atvadījās pa kārtai no savējiem un tad gultā atgriezās uz sienas pusi, sacīdams, ka nu laikam sākšoties atdusēšanās... Tā varēja mirt tikai cilvēks sidrabskaidru sirdsapziņu.»

Tas notika 1864. gada 18. (6.) aprīlī.

*

Nolūks, kas Juri Alunānu pamudinājis pievērsties dzejai, skaidri un konkrēti ietverts «Dziesmiņu» (1856.) ievadvārdos: «... es gribēju rādīt, cik latviešu valoda spēcīga un jauka, un tad es arī dzinos latviešu valodu cik paspēdams no svešiem grabažiem iztīrīt.» Atšķirībā no saviem priekšgājējiem mūsu literatūras agrinā attīstības laikmetā, kuri galvenokārt sekoja didaktiskiem mērķiem, turklāt baznīcas mācības šaurajos ietvaros, Alunāns priekšplānā izvirza estētisko nolūku. Taču ievadvārdos arī nepārprotami pateikts, ka estētiskajam nolūkam šķe plašāka sabiedriska nozīme. Dziesminieks ieņem aktīvu pozīciju, bruņojies saviem — mākslinieka ieročiem. Viņa dziesmiņas ir ciņas sauciens par latviešu valodas un nacionālās kultūras tiesībām un līdz ar to kara pietiekums visiem šo tiesību nonievātājiem. Nevaram, protams, šķe runāt par atklātu idejiski revolucionāru ciņu vārda pilnā nozīmē, kaut arī Kurzemes civilgubernators Brēverns vēlāk dziesminieku apvaino latviešu kūdīšanā uz sacelšanos un ar 1864. gada janvārī parakstītu rīkojumu viņu pakļauj stingrai policejiskai izsekošanai. Alunāns īstenībā tomēr bija un palika sava laika un vides cilvēks, turklāt grāmatnieks, ne masu organizators. Sniegt tikai paraugu, piemēru — sākotnēji tik pieticīga bija jaunā dziesminieka ieešana daiļuma novados. Bet, ja ar Alunāna vārdu saistāms mākslas dzijas aizsākums mūsu rakstniecībā, tad nepieciešams iegaumēt, ka viņa māksla neietiecās abstraktā esteticismā, bet kalpoja tautai un tās centieniem.

Pareizi izprotot dziesminieka paša nospraustos mērķus, saprotam arī viņa darba īpatnības, no kurām uzmanību, pirmkārt, saista viņa norobežošanās gandrīz vienīgi cittautu dzijas tulkošanā un, otrkārt, atturība latviešu tautas dziesmu bagāto avotu izmantošanā. Alunāns tiecās parādīt, ka arī latviešu valodā un pie tam mākslinieciskā formā izsakāmas domas un idejas, atveidojami priekšstati un tēli, kas aizsniedzas tālu pāri tā laika latviešu, t. i., naidīgas varas kalpībā nospiestas zemnieku tautas redzes apvārsnim. Vislabāk te varēja noderēt antīkās pasaules un cit-tautu klasiskās — realistiskās un romantiskās — dzijas paraugi, mazāk pašu folklorā.

Šādā skatījumā mūs nepārsteidz arī Alunāna plašais vēriens vielas un autoru izvēlē, viņa skaidri izmanāmā tieksme apliecināt, ka latviski var atdzejojot visu, gan latīņu un grieķu klasisko pantmēru tvirti skanīgās vārsmas:

Viss jau nevaru mirt, liela no nāves man
Daļa taupīta būs. Pēcāk es pieaugšu
Slavā augdams jo jaunš, kura vis nezudīs,
Kamēr Daugava tek latviešu robežās.

(Horacija «Muzai»),

gan vācu klasiķu smagnējās elpas apdvesto epiku:

Ar šausmām tēvs rumaku aulekšus dzen;
Uz rokām tur mazo, kas vaidēdains sten,
Viņš tikko pie mājām vēl piesteigties var;
Uz rokām bij mazīpāis nomīris ar.

(Gētes «Meža tēvs»)

un romantiķu liegos pantus:

Es nezīnu mūžam, kālabad
Es skumīgs esmu tāds!
Sev pasaku vecu glabāt,
Uz to vien nesas man prāts.

(Heīnes «Laura»),

gan cittautu folkloras draiskulīgo rotaļību:

Putniņš ja būtu glīts,
Tad to, ko jūtu, rīts
Teiktu tev gan.
Rokā tev sēdēdams,
Dziedātu līgodams,
Tā ka viss skan.

(Vācu tautas dziesma «Ko es darītu»).

J. Alunānam arī pieder izcilais nopelns — pirmo reizi latviešiem sniegt krievu tautas dzejas paraugus Ļermontova, Puškina, Deržavina, Koļcova un Žukovska darbu tulkojumos. Līdzās antikās literatūras pārstāvjiem Horacijam un Ovidijam atzīmējot kaut tikai pašus redzamākos vācu meistarus — Gēti, Šilleru, Heīni, Ūlandu, minēta vienīgi daļa Alunāna tulkoto autoru, ar ko tomēr pietiek, lai redzētu viņa uzmanības loka neparasto plašumu.

No laikmetu un virzienu dažādības dzejas avotos gluži dabiski izriet Alunāna dziesmiņu tematikas un motīvu dažādība. Turklāt Alunāns ir vairāk prāta nekā jūsmas dzejnieks. Viņš gan reizumis pakavējas cilvēka intimākajās noskapās, taču daiļrades centrā allaž paliek domu dzeja, un sabiedriskie motīvi nomāc individualos. Tieši idejiskajā līnijā arī izpaužas Alunāna mākslas evolūcija. Sācis ar klasiķiem un, laikmeta garam sekojot, pakavējies romantiķu priekšstatu pasaulē (atdzejojumos «Velnam», «Miroņu kāzas», «Grābēna junkurs», «Raganu dziesma» u. c.), dziesminieks ievirzās tā laika demokratisko tendenču jomā. Ne jau vairs sākumā nospraustie estētiskie nolūki, bet dzēlīgā sabiedriskā kritika Alunānu piesaista Fr. Langbeina satiriskajai dzejai, tāpat kā cildenais patriotisms viņu savaldzina K. T. Kernerā kareivīgajos pantos un krasais ateisms revolucionāri noskapotā G. Hervega sonetās. Te tad arī ieskanas feodālās iekārtas socialās netaisnības motīvi. Skaidri izmanāms, ka arī atdzejojumiem Alunāns izvēlas tādu vielu, kas izteic viņa paša radikālās domas un centienus. Ja zemnieka suns sakodis junkura govī, jāmaksā soda nauda; ja noticis otrādi, junkura atbilde skaidra:

Jā, zemnieks, tā ir cita lieta.

(«Junkurs un zemnieks».)

Tikai nāvē beidzot iestājas dzīvē neiespējamā vienlīdzība. Mirušā bagātnieka galva kapā velti piemin savus ķēnišķīgos radus, viņa mucas un karietes, jo

Se visi vienā brangumā,

Kas nāvē jel pēc kārtas pras!

(Birgera «Divas miroņa galvas».)

*Dzīvē tautas liktenis ir neapskaužams, — kā amatnieks, tā arājs
spēj tikai nopūsties:*

No tautas visur vaida un gauda dzirdama,
Kā muižnieki to spaida, tai visu nolaupa.

*Kaisls tāpēc ir naida izpaudums pret valdnieku — laicīgo kakla-
kungu:*

Ja valdniekam vara nav zvērus valdzināt
Un no tā blēžu bara sev tautu paglabāt,
Kā milīgs prāts būs rādāms no tautas tādām gan?
No tautas viņš tik lādāms, to sakot, jāvaid man.
(«Kaldināts lielkungs»),

tāpat pret baznīcas galvu — garīgo verdzinātāju:

Tev, pāvestam, vēl nesu lāstu skalu,
Tev, kas tu dziļi grēku zvenģī slikti,
Kas pasauli ar meliem mānīt driksti,
Kas iedomāji ļaudīm laupīt vaļu.
(Hervega * * *)

*Nesaudzē dzejnieks arī baznīcu un reliģiju vispār, jo tā tautu ap-
māna, sapin tumsonības tīklos. Turklāt baznīckungiem pirmajā
vietā personiskais labums:*

Bet svētnieķels saprata mūžu it jauku
Sev taisīt un baroties varenī tautu.
(Birģera «Ķeizars un abats».)

*Alunāna satiras dzeloņi asi dursta arī remdenos pieticības sludi-
nātājus, kas vedina samierināties ar pastāvošo tāpēc, ka, lūk,
«viņā saulē» labāk klāšoties.*

Kur patiesība un taisna lieta aizstāvama, dziesminieks vairs
nespēj palikt tikai vērotāja lomā, viņš ne tikai parāda realās īste-
nības bezjēdzības, bet arī iekvēlina pretspāram. Gan tiesa, viņa
aicinājumi bieži ir nenoteikti, abstrakti, taču arī tādā veidā tos
apdvesmo spraiga cīņas griba. Bet, kad Alunāns patriots beidzot
ielūkojas pašā tautas sūrājā ikdienā, viņa māksla kļūst skarbi anti-
feodāla, tā paceļas līdz progresīvu ideju paudējam («Soneta ar ra-
giem», «Uz sava laika nejēdzību», «Vācinātājiem», «Turku dzies-
ma»), un dziesminieks pats jau izaug par cīnītāju:

Ko raksti, dziedātājs? Es liesmās didu
To spalv' uz sav' un savas tautas kaunu,
Kas savu brīvību sev neizkaro.
(«Soneta ar ragiem».)

*Tauta brīva būs tad, kad pati sev tā izcīnīs brīvību, un ir pienā-
cis laiks celties pret tirāniem, tautas verdzinātājiem, — tāda ir šī
emocionāli izjustā, kvēlā dzejoļa pamatdoma.*

Jā, patiesi, nav pārāgri lolot sapni par tautas gaišāku nākotni,
droša jausma dziesminiekam teic, ka to var atnest austrumu

vēji, proti, sadarbība ar krievu tautu. Tas izmanāms originaldzejolī «Rīts»:

Vēji remdeni no austriem vēda;
Visa radība nu jūkstas, smaida,
Jo tai zūdusi ikkatra bēda.

Latvieši, uz jums ar rīts jau gaida;
Dziedātāji jūsu starpā modas,
Un ir prātnieki pie jums nu rodas.

Alunāns ir atdzejotājs, nevis bezpersonisks tulkotājs, viņa attieksme pret latviskojamo vielu vienmēr radoša. Arī tas ir likumsakarīgi. Iekopjot latvisko mākslas dzeju un paplašinot valodas izteiksmes jomu, vārdiskis tulkojums, verdziska sekošana oriģinālam vien dziesminieku nevarēja apmierināt. Pārlabojumi, grozījumi un atdzejojuma varianti manuskriptā liecina par neatlaidīgiem izteiksmes meklējumiem. Visai raksturīgi, ka, piemēram, salīdzinot Gētes «Meža ķēniņa» atdzejojuma vēlākos labojumus ar pirmuzmetumu, konstatējama attālināšanās no oriģināla. No dotā teksta Alunāns parasti atkāpjas, lai atdzejojumam piešķirtu vairāk izteiles spilgtuma, spraiguma un krāsainības, vai arī cenšdamies dzejas saturu tuvināt lasītāja uztverei — nereti šai nolūkā izmantojot ipašvārdu un ģeografisko jēdzienu lokalizāciju. Šāds paņēmieni, kas mūsdienu izpratnē nebūtu pieņemams, tai laikā bija visai izplatīts un savu praktisko nolūku arī sasniegta. Dziesmiņā par stirnu, ko mednieks beidz vajāt, ieraudzījis daļu meiteni (Alunāns uzskatāmības labad viņai dod vārdu «zeltenīte Maija»), ūlands uzsauc stirnai

Sen mednieks tevi aizmīrsa
(*Der Jäger vergass dich lange*).

bet Alunāns nesalīdzināmi spēcīgāk:

Sen mednieks vējā tev' laida.
(«Stirna».)

Alunāna norobežošanās svešas dzejas latviskošanā nepavisam nedod pamata pieņēmumam, ka viņam nebūtu piemītušas patstāvīga dzejnieka spējas. To liecina tādi viņa labākie originaldzejoli kā «Rīts», «Pavasara atnāciens», «Līgas svētki».

Dzejas formas novadā Alunāns ievērojami pārspēj savus priekšgājējus un atstāj bagātu mantojumu sekotājiem. Tā «Līgas svētkos» ievērtīgs noskaņas tēlojums ietverts raitā četrpēdu trochajā, un uzmanību saista tik raksturīgā līganā aliterācija (ar «l» sākas visas 14 dziesmiņas rindas!):

Līgasmas līgo līgaviņas,
Līgo kalnos, līgo lejās,
Līgo laukos, līgo zvejās,
Līgo labās, jaukās ziņās,
Līgo laimīgas aizvienu,
Līgo, sākot Līgas dienu,
Līdz pat saulei lecot kalnos; utt.

Sonetā «Rīts» Alunāns skaistā dzejiskā paralelē saistījis latviešu tautas garīgo atmodu ar rītausmas ainu dabā. Ista dzejas muzikālu plūdumu īpatī latviskā skaņojumā vērojam sonetas pirmajos divos pantos:

Blāzmas klēpī saule riet it klusa,
Riet, un jauki rožaini tai stari,
Spīd ar brangumu, ka kokiem zari,
Lankām puķes mirdz tik svētā dusā.

Pirms vēl rasa nost no zemes susa,
Gavilējot ceļas pūtņu bari
Un tad, sveicot rītu, dzied par vari
Mēlēm, kas vairs slavēt nepiekusa.

Veltījumā Hugenbergeram dziesminieks panāk iecerēto svinīgi nopietno raksturu, izmantojot antiko heksametru. Otrs veltījums — Neredzīgajam Indriķim — atkal uzrakstīts skanīgā sonetas formā (rindu atskaņojuma schema abba — abba — cdc — dcd, virišķo un sievišķo atskaņu mija).

Tiesa, Alunāna atdzejojumos (mazāk oriģinaldzejā) nereti vērojam arī vārsmas apdares trūkumus — reizēm atskaņa vai ritmiskais akcents šķiet varēm sameklēti, gadās visai neveikli vārdu kopojumi, ar ko dzejā iezogas proza un dažkārt pat vulgara izteiksme, šur tur izmanām «vārda moku» pēdas un bieži, protams, germaniskas formas. Ja ievērojam, ka Alunāns dzejoja galvenokārt jaunības gados un turklāt valodā, kuru viņš pats tikai dzejai iekopa, šie trūkumi nemazina viņa poetiskā mantojuma nozīmi. Nopietnās vārda mākslas studijās Alunāns apguva dzejas skandējuma dažādību un, atveidodams oriģināla ritmu, mūsu literatūrā ieviesa gan antīkos pantmērus, gan sava laikmeta dzejdarbu savdabīgos metrus (jamba un amfibrahija savijums «Laurā»). Atskaņu izkārtojumā Alunāns parasti paturēja oriģināla koncepciju (krustenis-kās, aptverošās, blakus atskaņas), pēc iespējas vairījās apostrofēm aprautu vārdu, meklēja metaforu un epitetu svaigumu (blāzmas klēpis, laipnā saule, ražens skats u. tml.).

Līdzās zīmīgiem skaņu efektiem, piem.,

Zvirbsti, zvirbsti, zvirbulīti

(«Dziesmiņa»),

Alunāna latviskojumos sastopam pat tādu izsmalcinātu poetikas paņēmieni kā rindu sākuma un beigu saskaņojumu:

Pūti, ziemas vētra, pūti
Post' uz griezno druvi nost!
Dragā niknumā jo smagā
Jel, kas tev grib spītēt vēl...

(Rikerta «Ziemas dziesma».)

Īpaši vēl pasvītrojams dziesminieka nopelns sonetas izkopšanā, kur viņš sniedza pirmos mākslinieciski nozīmīgos šīs formas paraugus latviešu dzejā. Sveša līdz Alunānam mūsu literatūrā bija trioletas forma, kurā dziesminieks atstājis savu skaistāko tīrās līriķas sniegumu «Vai atkal še, tu ziedu laiks?».

Jura Alunāna darbs valodniecības novadā arī pieder galvenokārt viņa mūža pirmajai pusei. Uzsākot studijas Tērbatā, Kr. Valdemāra ideju ietekmēto latviešu biedru pulcīnā viņa uzmanība jau pievērsās ekonomikas zinātnēm un vēlāk daudziem tīri praktiskās dzīves jautājumiem. J. Alunāna interesi par valodniecību īsteni modināja un nostiprināja mācību laiks Jelgavas ģimnazijā, kas tolaik izcēlās gan ar visai augstu mācību kursa līmeni, gan ar kvalificētu pedagogu kolektīvu. Ģimnazijas programā līdzās pārējiem kursa priekšmetiem jo izcila vieta bija ierādīta senajām un jaunajām valodām — latīņu valodā lasīja turpat vai visus ievērojamākos romiešu rakstniekus, grieķu valodā iepazinās ar slavenajiem antīkās pasaules vēsturniekiem un domātājiem, krievu valodā izņēma XVIII un XIX gs. krievu literatūras vēstures kursu, vācu valodā pamatīgi iepazinās ar vācu klasiskās rakstniecības vēsturi, senebreju un franču valodā ietilpa neobligāto priekšmetu skaitā. Ģimnazija savus audzēkņus turklāt ievadīja zinātniskā darba metodikā un rosināja arī to literārās tieksmes. Šis garīgi možās vides labvēlīgo ietekmi jaunajā Alunānā savukārt veicināja viņa paša rakstura ipatnība — tieksme vairīties trokšņainas sabiedrības un allaž gremdēties grāmatu un savu domu pasaulē.

Izstudējis Stendera vārdnīcu un nedaudzus tobrīd atrodamos pētījumus par latviešu valodu, J. Alunāns valodniecībai nepievērsās tikai kā teoretīķis, šauri zinātnisku problēmu risinātājs. Iedzimtā un mācībās asinātā valodas izjūta viņam sāpīgi lika atzīt dzimtās valodas pabērna lomu pārējo vidū, viņa dzirdi ik brīdī mocīja vācu mācītāju aizbildniecībā tapušā latviešu rakstu valodas surogata kroplās formas. Pie latviešu valodas tīrīšanas, normēšanas un bagātināšanas darba viņš ķērās, paturēdams acīs tīri praktiskus mērķus, tos veiksmīgi saskaņodams ar teorijas atziņām. Viņš teica dziļā pārliecībā: «Latviešu valoda pielīdzināma treknai, augligai zemei, kas, palaista un bez kopšanas būdama, gušņas un dadžus izaudzina, bet kas, ar prātu kopta, svarīgus zelta kviešus simtkārtīgos augļos atmet.» («Par latviešu valodu».) Viņa paša darbs pierādīja šīs domas pareizību. Un, ja Alunāna valodnieciskie ieteikumi iztūrējuši laika pārbaudi līdz mūsu dienām, ja tos pieņēmusi tauta un akceptējušas valodnieku vēlākās paaudzes, tad te spilgtākā liecība viņa nojautas nemaldībai un valodnieka talantam. Ar abām šīm īpašībām viņš pacēlās augstu pāri saviem priekštečiem valodniecības nozarē, lielākoties vācu garīdzniekiem, kas tikai šķitās valodnieki esam un kam gluži sveši bija valodas evolūcijas likumi un valodniecības metodoloģija, nemaz jau nerunājot par gribu vai spēju iedzīvoties latviešu valodas garā. Kā valodas kopējs Alunāns pirmais atraisās no vāciskās aizbildniecības un savā darbā bazējās uz antīko valodu studijām, pienācīgo vērību veltījot arī lielās kaimiņu tautas — krievu valodai. Ieviešot mūsu valodniecībā zinātnes metodes, viņš atstājis ievērojamu teoretisku un ļoti lielu praktisku ieguldījumu latviešu valodas tīrīšanā, bagātināšanā un stabili rakstības normu ieviešanā, tai pašā laikā droši iezīmējot vadlīnijas šī darba turpinātājiem nākotnē. Pēc viņa to veica Atis Kronvalds, Kārlis Milenbachs, Tautas dzej-

nieks Jānis Rainis, apdāvinātais jaunstrāvnieku valodnieks Jānis Sirmais (1863.—1895.), profesors Jānis Endzelīns un citi.

Jura Alunāna publicistiskie raksti savā tematikā skar turpat visas humanitārās zinātnes un daudzas jo daudzas dabaszinātņu nozares. Visā latviešu kultūras vēsturē ne pirms, ne pēc Alunāna neredzam darbinieka, kas viņam līdzinātos apredzes plašumā un enciklopediskā tvērienā. Vienīgi talantīgais literatūras kritiķis un publicists Jānis Asars (1877.—1908.) dažā ziņā aizsniedz viņa vērienīgumu.

Kā publicists Alunāns vispirms bija savas tautas audzinātājs, kura augstākais mērķis ikvienā gadījumā bija un palika progress. Viņš nemēģināja pielāgoties toreizējā lasītāja gaumei, ko bija maitājušas melnsvārču dievbijīgi pliekanās pamācības. Kad Alunānam vaicāja, kālab viņš sacer «tādus rakstus un tādā valodā, kas ļaudim grūtāki saprotama», viņš pārliecināti atbildēja: «Es nerakstu priekš tiem lasītājiem vien, kas tagad dzīvo, bet es rakstu priekš nākošā auguma.» So Alunāna orientāciju jau 1914. gadā pasvītrotis Tautas rakstnieks Andrejs Upīts: «Ar visu savu dzīvi un darbu Juris Alunāns latviešu demokrātikajai sabiedrības daļai un it sevišķi viņas cīnītājai jaunajai paaudzei [ret. mans. V. A.] tuvu rada.» Nav noliedzams, ka tieši šis gaišais, nākotnē vērstaļ skatījums visspilgtāk atklāj Alunāna lielumu. Kā tāds viņš pievienots padomju tautu izcilajiem domātājiem demokrātiem, kas «... atspoguļoja zemnieku un pārējo apspiesto strādājošo masu intereses».¹

Alunāna publicistikā īpaši izdalāma tā rakstu grupa, kas apcer filozofiskas problemas, jo tās pārstāv nozīmīgu ieguldījumu visas latviešu progresīvās sabiedriskās domas vēsturē. Cik vienas laukmeta apstākļos bija iespējams, Alunāns pirmais latviešu presē un sabiedrībā propagandēja materialistiskas un antirelīģiskas atziņas. Alunāna domātāja pozīciju iezīmē mechanistiskais materialisms, un līdzās Rietumeiropas vulgāro materialistu (Molešola, Fogta, Šleidenā u. c.) ietekmei viņa darbos izmanāmas arī lielā krievu zinātnieka Lomonosova un revolucionārā demokrata Radišēva iestrāvas. Te Alunāns arī smēlies cīņas gribas apgaroto ticību zinātnes visspēcībai. Pasaulē viss ir izzināms, — spriež Alunāns, — nepieciešams tikai laiks un pacietība, un nav tādā nekāda pamata apšaubīt cilvēces nerimstīgo progresā gājienu. Nekādas mistikas, nekādu murgu! Ļoti krasā tāpēc ir viņa nostāja pret misticismu un reliģiskiem aizspriedumiem («Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies», «Svedenborgs un māņu ticība» u. c.). Alunāna nesatricināmā pārliecība, ka pasaule ir materiāla, «nemiesīgiem spēkiem» pasaules uzskatā tādā vietā nav. Viss attīstās pēc Lomonosova atklātā vispārējā vielas un kustības nezūdamības likuma. «Materialisms liek, ka kāds nemiesīgs gārs ir pasaules valdītājs,» deklarē Alunāns. Vienīgi sabiedrisko parādību izpratnē viņš vēl palika idealisma valgos.

¹ «Очерки по истории философской и общественно-политической мысли народов СССР», М., 1955, 11. лрр.

Savas darbības virzienā Juris Alunāns ir pats spilgtākais un progresīvākais latviešu 19. gadsimta 60. gadu demokrats apgaismotājs, kuru darbībā, tāpat kā Rietumos un Krievijā, pēc V. I. Ļeņina klasiskā formulējuma, izpaužas trīs raksturīgas pazīmes: 1) cīņa pret dzimtbūšanu vai tās paliekām, 2) dzīves progresīvo formu aizstāvēšana, 3) tautas (galvenokārt zemniecības) interešu aizstāvēšana.

Jura Alunāna daiļradē redzama vieta vēl pieder satiriskā žanra sacerējumiem. Kopā ar Kr. Valdemāru un vēl dažiem «Pēterburgas Avižu» līdzstrādniekiem viņš ir jauna, līdz šim nepazīta ceļa iezīmētājs arī šajā mūsu literatūras jomā.

Krievu tautas progresīvās kultūras strāvojumi, kas pagājušā gadsimta 60. gados dzīvinoši apaugļoja visus latviešu progresīvās rakstniecības paveidus, deva impulsu un piemēru arī mūsu topošajai satirai. Pirmais latviešu tautiskais izdevums šai novadā bija «Pēterburgas Avižu» satiriskais pielikums «Dzirkstele» (vēlāk «Zobu gals»), kas parādījās 1862. gadā. Nostājies kareivīgā pozīcijā pret latviešu tautas apspiedējiem un viņu ideoloģiju, šis izdevums ar satīras realistisko ievirzi un politisko aktualitāti tiklab nozīmībā, kā iedarbīgumā tālu pārspēja pašas «Pēterburgas Avīzes». «Dzirkstelē» tās izdevēji — Alunāns, Valdemārs un Barons — konsekventi sekoja pamatprincipam rakstos atspoguļot tautas reālo dzīvi, nostiprināt jo ciešākas saites ar plašām lasītāju masām. «Dzirkstele» tādā kārtā ievieš realisma iedīgļus latviešu literatūrā.

Ierosmī humoristiski satiriskam dzīves un parādību skatījumam Alunāns smeļas latviešu un citu tautu folklorā, pasaules literatūras klasiķu darbos. To viņam sniedz vispirms Horacijs, ko viņš daudz studējis, tad Heine, Hervegs, Rikerts, Gēte, Langbeins. Spilgtus šī žanra paraugus Alunāns atrada Puškina epigramās un Krilova fabulās, bet netieši tanī ievirzīja Merķeļa raksti. Taču nepareizi būtu runāt vienīgi par svešu ietekmi un aizguvumiem no ārienes. Humora, ironijas un pat sarkasma elementi izmanāmi jau Alunāna agrīnajos literarajos mēģinājumos. Tāpat zināmu skepsi, atjautīgus salīdzinājumus un zobgalības atrodam viņa universitātes gadu vēstulēs mājiniekiem. Jāsecina, ka sliecība uz humoru un satīru viņam bija vispār raksturīga.

Gluži kā Alunāna pirmajā satīrā («Uzpūsti ļaudis un uzpūties ļaudis»), arī sekojošos šī žanra darbos kodīgā izsmiekla objekts galvenokārt ir Baltijas muižnieki, baznīckungi un to līdzskrējēji no pārvācoto un puspārvācoto turīgāko latviešu vidus («Lūgšana», «Plānprātiņam», «Lidaka», «Rakstīts 1860. gadā», «Advokāta dziesma», «Kādam vesela koka lēcējam», «Tiesas kungs un sarkanais», «Vācinātājiem» u. c.).

Kad «Pēterburgas Avižu» cenzēšanu nodeva Baltijas ģenerālgubernatora ziņā, baronu inspirētā cenzura laikraksta satirisko pielikumu tiecās noņņaut pilnīgi. Alunānam un viņa līdzstrādniekiem nācās savu aso domu izteikt šķietami nevainīgos tēlos un priekšstatos, runāt «starp rindiņām», izkopt tā saucamo «Ezopa valodu». Kā apstiprina lasītāju atsauksmes un cara dienderu ziņojumi, Alunāns šē uzrādījis patiesi daudz atjautības, jo rakstītais

aiņāz saprasts tieši tā, kā tas domāts. Dažkārt tā ir tikai pasa-
ciņa, piemēram, par vilku sarunu, bet latviešu lasītājam jau
skaidrs: šie vilki ir muižnieki, jo meža plēsoņām un tautas izsūcē-
jiem morale kopīga. Alunāna realistisko satiru atbalss latviešos
bija plaša un iedarbīga. «Pēterburgas Avižu» pielikums modināja
tautas masu noskaņojumu pret baltvācu baroniem un to rokaspui-
šiem mācītājiem. Vietām, piemēram, Dundagā, tas izpaudās pat
stichiskos zemnieku nemieros.

Ia Jura Alunāna izsauciens «Nu zobens man uz lielu karu
trinams» der par moto viņa literārā mantojuma labākajai daļai
vispār, tad jo sevišķi viņa devumam satiriskajās formās. Līdz ar
realistisko metodi viņš šē ieviesa ciņas stilu, ko šodien dēvējam
par kaujiniecisku. Pēc viņa to pārņēma Auseklis ar domu un cen-
tienu biedriem K. Baumanis (1835.—1905.), P. Gūtmani (1848.—
1916.) un citiem Pēterburgas «Dunduros». Deviņdesmitajos gados
un vēlāk tas pārgāja jaunstrāvnīku rokās — Ed. Veidenbauma,
Tautas dzejnieka J. Raiņa, J. Jansona-Brauna (1872.—1917.), Fr.
Roziņa-Āža (1870.—1919.) satīrā un publicistikā. Cariskās Krie-
vijas un buržuaziskās Latvijas laikā šīs literārās tradīcijas gla-
bāja un tālāk izkopa Tautas rakstnieks Andrejs Upīts. Lielā Tēvi-
jas kara laikā un vēlāk satīriski aso izteiksmes formu izmantojis
Tautas dzejnieks J. Sudrabkalns un citi padomju dzejnieki un
publicisti.

* * *

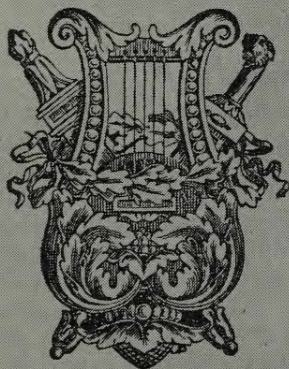
Ar aptverošu un tālā nākotnē virzītu skatienu Jura Alunāns
vēroja sava laika un apkārtnes vajadzības, padziļināja šo vāja-
dzību jēgu, paceldams tās augstākā plāksnē. Sava īsā mūža lielo
darbu viņš veltīja šo vajadzību apmierināšanai, dzejā, valodnie-
cībā un publicistikā nodibinādams tradīcijas, kuru paliekamā no-
zīme nezūd laika ritējumā. Alunāns pirmais latviešu oriģināldzeju
sasaistīja ar pasaules literatūras sniegumiem, spodrināja un godā
cēla latviešu valodu, kā avīžnieks neapguris tautā sēja gaismas
sēklu, nepamezdams atmatā nevienu kultūras un sadzīves lauku.
Viņš nebija revolucionārs, bet kā patiesš demokrāts no galvas līdz
kājām bija tautas apgaismotājs šī vārda cildenākajā nozīmē.

Jura Alunāna brīvības alkas un aizrautīgā ciņas kvēle ap-
stāro visu latviešu progresīvo vārda mākslas meistāru daīlradi no
Ausekļa līdz pat Jānim Sudrabkalnam. No sika aizsākuma izaug-
dama, latviešu literatūra simt gados krāšņi sakupļojusi, lai šodien
ieņemtu cienījamu vietu daudznacliju Padomju valstī, kur atskanē-
jis arī tās iekopēja — latviešu lielā Burtņieka vārds. Šis vārds
patiesi nezudis, «kamēr Daugava tek latviešu robežās».

V. AUSTRUMS

D see s m i n a s

**Latweefchu walloodai
pahrtufkotas.**

Lehrpatà.

Druffatas pee Laafmanna 1856tâ gaddâ.

«DZIESMIŅAS,
LATVIEŠU VALODAI PĀRTULKOTAS»
(1856.)

CIENIJAMS LASITĀJS

Šīs dziesmiņas pārtulkojot, man bij šādas domas: es gribēju rādīt, cik latviešu valoda spēcīga un jauka, un tad es arī dzinos latviešu valodu cik paspēdams no svešiem grabažiem iztīrīt. Kas zin, kā ar latviešu valodu un ar latviešu rakstiem šim brīžam iet, tas gan atzīs, ka tāds darbs nav viegls darbs. Lielākā grāmatu daļā, kas līdz šim ļaudīs izgājušas, valoda ļoti pārgrozīta un sajaukta. Tikai vecais Stenderis savos dažādos rakstos, Heselberģis savos sprediķos un vēl citi reti rāda, ka latviešu valodu labi pratuši. Šiem vīriem es gribēju cik necik tuvināties. Tāpēc jav no pašas mazotnes sācu par latviešu valodu domāt un atkal domāt un no jauna domāt. Ņēmos arī ko rakstīt un kādas dziesmiņas pārtulkot. Tā pūlējoties un pamēģinoties šīs dziesmiņas cēlās. Ticu, ka maza lieta, ko ar tām esmu uz labu pagriezis. Pratējam pie šīm pārtulkošanām gan būs dažas vainas atronamas un daži iemesli iemetami, tāpēc lūdzu, lai paātri netiesā, bet lai apdomā, ka sācējam darbs nemūžam tā nepašķiras kā vecam strādniekam. Daudziem varbūt būs daži vārdi šinīs pārtulkošanās svešādi. Gribēdams latviešu valodu tīru uzturēt, uzjēmu arī grūdenišus, ko latviešu valoda īsti par saviem bērniem neatzīst, bet kas, kādā kaktiņā atmesti, vārgst un nīkuļo. Liels pulks tādu grūdenišu latviešu valodā atronas, un, ja tik viņus gribētu kopt, kā pienākas, tad arī nebūtu

vaijadzīgs tik aplam pēc svešiem vārdiem ķerstīties. Kur kādu vārdu esmu uzjēmis, tur esmu piezīmējis, ko tāds vārds apzīmē. Gribēdamam joprojām ar latviešu valodu vēl vairāk pūlēties un tanī lielākus rakstus rakstīt, man tādi padomi būtu ļoti derīgi, kas no draugu sirdīm nāk. Īpaši es lūdzu dr. Baara kungu Kurzemē, ko esmu par lielu valodas pratēju dzirdējis daudzīnām, šīs pārtulkošanas pavaļas brīdī rokā jemt, tās it smalki pārlūkot un tad savas domas un savus spriedumus par tām man jebkādi zināmus dot.

Tērpātā

29. februārī 1856. gadā.

Juris Alunāns,
students

LAURA

Es nezinu mūžam, kālabad
Es skumīgs esmu tāds!
Sev pasaku vecu glabāt,
Uz to vien nesas mans prāts.
Vēss vakars krēslībā sedzies,
Un klus' tek Daugava;
Tā kalna gals, liesmās dedzies,
Mirdz saules spožumā.

Tur jumprava jo skaista
Sēž augšā brīnišķi;
Tur zibošā zeltā saista
Sev matus zeltainus šī.
Tos sukā ar zeltainu ķemmi
Un uzdzied dziesmiņu,
Kas brīnišķi skan uz zemi
Ar varenu meldiju.

Tas laivniekam laivā iekšā
Ar žēlabām sirdi spiež;
Viņš neredz, kur klintis priekšā,
Viņš acis uz augšu vien griež.

Man šķiet, ka tur laiviņā šaurā
Nu laivinieks postā vēl ies,
Un dziedādama to Laura
Būs darij'se paties'.

[Heine.]

MEŽA TĒVS

Kas jāj un kas steidz tur pa nakti tik vēl?
Kāds tēvs, un pie krūtīm tas spiež savu dēl'.
Viņš acis no maziņā negriež nekur,
Viņš cieti un siltu uz rokām to tur.

«Mans dēls, kam tik bailīgs tu ģimi nu klāj?»
««Mans tēvs, re, kur Meža tēvs bārzdains man māj.
Re, kronis no zelta tam galvu apsedz.»»
«Mans dēls, tavas acis tik miglu vien redz.»

«««Tu, puisēniņ, nāc uz šo malu man līdz,
Ar mani tev rotājot paliks īss brīd's;
Pie manis te puķes daždažādas lauž,
Mana māte no zelta man drāniņas auž.»»»

««Mans tēvs, ak mans tēvs, vai tu nedzirdi gan,
Ko Meža tēvs klusiņām apsola man?»»
«Jel esi, jel palieci mierīgs, mans zēns;
Pa sausajām lapām vējš čabina lēns.»

«««Tu bērniņ, vai dzīvot pie manis tev tiks?
Manas meitas tev' auklēt nekad neapniks;
Pie mēneša dziedāt un lakstīt tās sāk,
Tās dziedās un lakstīs, līdz miegs tevīm nāk.»»»

««Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jel paskaties nost,
Kur Meža tēvs rādās ar meitām pa post'!»»
«Mans dēls, es gan visu to redzu, paties',
Tik vītoli sirmi tur nošķiebušies.»

«««Man patīk tavs ģīms un tavs raženais skats,
Ar varu tev' jemšu, ja nenāksi pats.»»»
««Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jāv' kampj mani šis,
Man Meža tēvs ļauna ko padarijis.»»

Ar šausmām tēvs rumaku aulekšus dzen;
Uz rokām tur mazo, kas vaidēdams sten.
Viņš tikko pie mājām vēl piesteigties var,
Uz rokām bij maziņajš nomiris ar.

[Gēte.]

ZIEMAS DZIESMA

P ū t i, ziemas vētra, s ū t i
P o s t' uz grezno druvu n o s t!
D r a g ā niknumā j o s m a g ā
J e l, kas tev grib spītēt v ē l.
R e, es ziedu redzējs š e,
K ā d s cits nava redzēts t ā d s,
N u ar vētrā vītušu.

B o z i e s, v ē j š, a p r o z i g r o z i e s,
L ī d z t a i n o z ū d a u g u m s g l ī t s;
A i z t o p ā r s m e i j' l i l j u s k a i s t o,
K a t i k b ā l a n ā v ē t ā!
R e, es rozi redzējs š e,
T i e k p a t b ā l u, k ā l i l j a t i e k,
N u ar vētrā vītušu.

R ū c i, ziema, pikta b r ū c i
M a n i e k š s i r d s, t e v p a l d i e s s k a n.
V i s a d z ī v ī b a p i r m s d z i s a
Š ī p a t z a r ā, n e r i m s t i.
R e, es ziedu redzējs š e,
K a s v i e n b i j m a n s p u š k o t ā j s,
N u ar vētrā vītušu.

[Rikerts.]

PLĀNPRAŅĀM

Tu vis nepēti, draugs, zināt ir grēks, kādu man, kādu
Dievs reiz galu šē dos. Pareģus lūgt netiko, lai tie tev
Laikā nākošu teic; labāki būs ciest, kas ar paciešams.
Alga viena, voi dievs zienu tev daudz piešķir voi
Kurā varenas klint's putainu cērt jūru ar piktumu.
Tāpēc prātīgam būt vaijaga, dzer malciņ' un īsumā
Garās cerības beidz. Čakli tev mūžs projām jav
Aizbēg: strādini dien', visai uz rīt' nevari palauties.

[Horacijs.]

LŪGŠANA

Tik svēti dziedādami,
Jel ilgāk nevelciet
Šo meldiju, lūdzami,
Cik brangi Jums ar iet.
Ja rādīsi, to proties,
Ka dievam piederī,
Tad būs jav karā doties
Ar niknu pasauli.

[Ūlands.]

PLĀVĒJA

«Labu rītu, Marija! tik agri tu čakla jav kusti?
Tev, teicamai kalponei, mīlībā darbs ir par lusti.
Paties', ja trīs dienās tu nopļautu visu šo pļavu,
Manu vienīgu dēlu tad varētu nosaukt par savu.»

Tā bagātais priekšinieks teicis, tas priekus tai sūtis,
Marija, cik vareni sirds tai pukst mīlošās krūtīs!
Tā jaunu, tā spēcīgu dzīvību sajūt sev miesās,
Kā izkapti cilā, kā vālus tā gāž nu no tiesas!

Lai pusdienā tveice, lai plāvēji steidzas ar ēnā,
Lai dzisina slāpes pie akas un miedziņā nodusas lēnā,
Lai bites pa tvaiku vēl sūc un par ziedīņiem gādā,
Marija, tā nedus, tā līdzī ar bitītēm strādā.

Uz leiju riet saule, no baznīcas vakarā zvana,
Gan kaimiņi pasauc: «Marija, šai dienai ir gana!»
Gan plāvēji dodas un gani, un lopi jav mājās,
Marija, tā izkapti striķē, pie darba tā stājās.

Jav migla krīt, mēness un zvaigznes mirdz debesu logā,
Jav smaršu ceļ vāli, un lakstīgal' arī jav pogā,
Marija, tā negrib vis austies, tā negrib vis dusēt,
Arvienu tā izkapti cilā un neļauj tai susēt.

Joprojām tā nakti kā dienu, pa sviedriem vien mirkstot,
Tā mīlībā strādā, no līgsmīgām cerībām spīrgstot;
Re, trešu reiz' saulītei lecot, viss pastrādāts ira,
Marija nu stāv, un tai līgsmīgas asaras bira.

«Labu rītu, Marija! ko redzu! ak pūliņu sūru!
Viss nopļauts! Gan vērā to likšu, kad došu tev pūru;
Bet kāzas ar dēlu — tu ticēji jokiem, kā rādās,
Tik aplama viegla, un mīlībā sirdis ir tādās.»

To sacījis, tālāk viņš iet, bet Marijai bez spēka
Sirds gībdama tirpst, un tā pārsļauku saļīma sēkā.
Bez jūtas, bez jēgas, bez balss un ar vaigiem it bāliem,
Tā viņu, to plāvēju, atrade tur uz tiem vāliem.

Tā viņa tik mēma vēl dzīvo no gada uz gadu,
Un lāsīte medus, ar to tik šī atgaina badu.
Jel gatavu turiet tai kapu viszaļākā plavā!
Tik mīlības pilnas kā viņa vairs plāvējas nava.

[Ūlands.]

SONETA AR RAGIEM

«Kad Mozu cauri vadāju caur jūru,
Voi viņa man vis nepalika sausa?
Voi faraonus plūdus neaprausa?
Tā savus glābt nekad vēl nenoguru.

Es gāzu Jerikas jo stipru mūru,
Es sauli turēju, līdz atkal ausa;
Voi ar' no jums, kas manu balsi klausā,
Man spēks nav novērst likteni jo sūru?

Es sadragāju milzi Goliātu,
Ar manām lingām ganam rotāt ļaudams,
Ka viņš to trāpīja uz pašu pieri; —

Jo augstāks kāds, jo maniem zibšņiem klātu!
No debesīm tā viņus šaušu šaudams,
Ka krīt, kam jākrīt, jums bet būs tad mieri.»

[Rikerts.]

MILESTĪBA

Na oglis, na guns na tā dag, na tā gruzd
Kā slapana meilība, ko nabout cits navor just.

Na roza, na magona nazied tik skoist,
Kā kod sosaiet dui sirdis, kos oiz meilības koist.

Tu spiegalī stodi mun iekšā iekš sirds,
Lai meilība muna tur pratī tav mirdz.

[Vācu tautas dziesma.]

STIRNA

Kāds mednieks stirnu dzenāja
It agri pa mežu un klaiju;
Aiz gatvām, tur viņš redzēja
Nu zelteni Maiju.

Kas čaklam zirgam noticis?
Voi kājās tam kas lida?
Kur krietnais mednieks palicis,
Ka vairs nedz saukā, nedz rīda?

Pār kalniem un pār ieleju
Vēl stirna bailēs skraida;
Jel nostāties, tu lopiņš, tu!
Sen mednieks vējā tev' laida.

[Ūlands.]

KO ES DARĪTU

Tīrs ja es būtu strauts,
Malciņš tev kļūtu ļauts
No manis dzert.
Slāpēs tu noplaktu,
Milīgs es uzplūstu
Mutīti tvert.

Roze ja būtu ar
Un tu to gūtu ar,
Nedurtu tev.
Gribēdams patikt ļot',
Līgavai ietu dot
Smaršu no sev'.

Putniņš ja būtu glīts,
Tad to, ko jūtu, rīts
Teiktu tev gan.
Rokā tev sēdēdams,
Dziedātu līgodams,
Tā ka viss skan.

[Vācu tautas dziesma.]

CEĻINIEKS

Ar spieķi iekš rokas, aiz cepures zieds,
No gājēja viena pa zemēm ceļš iets.
Viņš pilsētas redz, un viņš ciemiņus sveic,
Bet projām tam jāiet, viņš tālāki steidz.

Viņš puķes redz ceļmalī augošas daudz,
Tām ceļinieks klusiņām garām šmauc,
Tik saldi tās ož, un tik brangi tās zied,
Bet projām tam vaijaga tālāki iet.

Uz klintīm tur namu viņš taisītu redz,
Ko koki jo kupli ar zaļumu sedz;
Tam ļoti tur patīk, tam nesas tur sirds,
Bet tālāk viņš steidzas, no dzimtenes šķirts.

Un līgava laipna, tā bildina to:
«Sveiks, ceļinieks mīlajs, še piemājo!»
Tā acīs tam rauga, viņš roku tai spiež,
Bet projām tam jāiet, to tālāki spiež.

Tam dzīvība priekus daždažādus sniedz,
Līdz liktenis kājai uz priekšu iet liedz;
Viņš stāv nu pie kapa un apgriežas vēl,
Ka laimu maz baudījs, tas viņam ir žēl.

[Vācu tautas dziesma.]

SKRODERA DŪŠA

«Klau, šāviens vaļā sprādzis!
A pas! kas šāvējs bij?»
Jauns mednieks nama galā
Tur šauda skaudīgi.

Pa dārzu zvirbulēni
Daudz raizas padara;
Div' zvirbuļi, viens skroders,
Tie krīt no šāviena.

No skrotīm putni kārpās,
Aiz bailēm skroderis;
Tie iekrīt zirņu starpās
Un dziļā zveņģī šis.

[Gēte.]

PARINDINĀMA DZIESMA

Dzīvojiet priekam,
Kalēt vēl silst jums krūts;
Rozi drīz, iekam
Novīst, lai plūc!
Dažs labs ar bēdām nomokās,
Pēc ērkšķiem ķer, un ieduras,
Un neievēro puķīti,
Kas ceļa malā zied.

Dzīvojiet priekam,
Kalēt vēl silst jums krūts;
Rozi drīz, iekam
Novīst, lai plūc!
Kad bailēs slēpjas radība
Un pērkons nodūc bardzībā,
Tad vakarā pēc vētras, ak,
Cik jauka saule spīd.

Dzīvojiet priekam, etc.
Kas citus neskauž, biedrīgs top
Un peticību dārzā kopj,
Tam tā drīz zeļ par kociņu,
Kas zelta augļus nes.

Dzīvojiet priekam, etc.
Kas, patiesību mīlējot,
Labprāt ir vājam brālīm dod,
Pie tā tad mierība labprāt
Ar' piemīl sirdī mist.

Dzīvojiēt priekam, etc.
Ja teka briesmīg' šaura tiek
Un likstas mūs tur spiež pārliēk,
Tad krietnam vīram draudzība
Kā māsa roku sniedz.

Dzīvojiēt priekam, etc.
Tam asaras tā nožāvēs,
Līdz kapam kaisīs puķītes,
Tā nakti vēš par krēslību
Un krēslību par dien'.

Dzīvojiēt priekam, etc.
Tā dzīvi jauku pataisa,
Spiest, brāļi, rokas sirsnībā!
Tā līgsmi iet, tā viegli iet
Uz sauli labāku.

Dzīvojiēt priekam, etc.

[Usteri.]

KAPSĒTA

Kapsēta tur kalna galā
Noskatās uz leijas viet',
Apakšā pie upes malā
Gana puisēns jautri dzied.

Žēli žēli kalnā zvana,
Gauži raud pēc miroņa;
Klusa paliek līgošana,
Un zēns klausās apakšā.

Kapsētā reiz guldīts kļūsi,
Kas šē līgsmi dzīvoja;
Gana puisi! gana puisi!
Tev ar dziedās kalniņā.

[Ūlands.]

ZVEJNIEKS

Kur ūdens rūc un burzguļo,
Tur zvejnieks piesēdies,
Tik makšķeri vien uzlūko
It mierīgs noliecies.
Un kā viņš sēd un nekustas,
Te, plūdus šķirdama,
Nu slapja meita paceļas
No jūras dibina.

Tā saldi dzied, tā jauki triec:
«Ko manu paaudzi
Tu viltīgs nāves versmē velc
Uz augš' ar makšķeri?
Ja zinātu, cik zivis mīt
Zem ūdens laimīgas,
Tu zemē kāptu tūdalīt
Un tiktu spirtumā.»

«Voi mēness jūrā nepaliek
Jo spirts un saulīte?
Voi ģīms tai nava otrutiek
Jo skaists, kad uziet šē?
Voi tevi debess zils un jauks
Še neataicina?
Voi tevi ir tavs augums šmaugs
Še nesauc slapjumā?»

Un ūdens šļakst, un ūdens plūst,
Tam kājas slacina,
Kā sveicot līgavai tam kļūst
Sirds visai līgsmīga.
Un kā tā runādama dzied;
Viņš sevi veiktu jūt:
Tā velk, viņš pats tai līdzi iet
Un apakš vilņiem zūd.

[Gēte.]

SONETA

Kāds vilnis teice dziļi jūras spaidā:
Ak, kāda laime maniem brāļiem zēle,
Kas augšā mirdzēdami jautri spēlē,
Ir es kam neesmu, kur gaisma smaida.

Ko lūdzies bij, to pavilkt neuzgaida;
No tumsības viņš sevi ārā cēle,
Bet, tikko aizsniedza to saules kvēle,
Viņš, krastā gāzies, mire lielā vaidā.

Ar likteni kaut visi mierā būtu,
Kas klusi dzīvo nepazītā cilti,
Un neiesāk ar jūru karu grūtu,

Kaut tie, no spožuma vis nepievilti,
Jel nedzītos, ka pašā augšā kļūtu,
Kur tie no vēja mesti tiek uz smilti.

[Hervegs.]

ORMUSANS

Ormusans, pats slavens persiets, saitās siets un
dzelžos mests,
Lai to nāvē dotu, ira vinnētājam priekšā vests.

Viņš bez bailēm arabiešu rindās savas acis griež,
Un tas kārigs tad uz pilnu ūdens krūzi viņas spiež.

«Dievs! tik vienīgu vien malku man no ūdens
svētības,
Ka no dzēriena man slāpes tagad būtu remdētas.»

Un tad vinnētājs ar lēnu prātu savam vergam māj:
Nes tām ūden', vandzinieku izslāpušu neatstāj.

Ūden' dabūjis, to rauga Ormusans tik domādams;
Dzīvīb's cerēklis par nieka dzērienu tur ieraugāms.

Bet, kā bīdamies no nāves cirtiena, viņš skatot teic:
«Omar! vai ar drošs es esmu, kamēr kausu izdzert
veic?»

«Tu bez kādām baidām droši līdz pat beigām viņu
dzer,
Izslāpušas lūpas kausam drīz līdz pašam galam ķer.»

Ormusans bet ciešas, trauka malu tūdalīt tas liek
Nost no satvikušām lūpām, kas jau atverēs ar priek',

Un pa rokas galam kausu, kā no nāves baidītos,
Sviež uz zemi, ka tas sašķīst simtu simtos gabalos.

Omars brīnēdamies skatās: «Voi jav dzert vairs
negribi?»
«Gribas gan, bet lielu cerīb' tu man kausā rādīji.

Brīvību man devi, kamēr kausu tukšu izdzeru,
Re, nebūt es savā mūžā viņu tukšu nedzeršu.»

Omars apstulbis vien skatās, ka tam sašķelts biķeris:
«Nezinot es brīvestību tevīm esmu dāvājis;

Bet šiem lieciniekiem zināms, ka mans vārds ir tevīm
dots,
Un visaugstākajam patīk tava dzīvīb' un tavs gods.

Ja tu dzert vēl gribi, jem šo otru biķeri, mans vies!
Šo tu tagad tukšīt vari, un no nāves nebīsties.»

[Rikerts.]

LAUCINIEKU PADOMS

Tu līgaviņu vasarā
Sev laukā izraugi,
Tad dienas diezgan garumā
Un naktīs pasīti.

Un ziemā jauniem ļautiņiem
Būs cieti laulāties,
Tad nevajag pie mēneša
Pa sniegu kavēties.

[*Ūlands.*]

CITKĀRT UN TAGAD

Jauns būdams, rītos allaž es līgsmojos,
Kad vakars metēs, gauži es raudāju.
Nu nācis gados, rūpīgs dienu
Iesāku, pabeidzu līgsmīgs, jautris.

[*Helderlins.*]

BAGĀTĪBA

Man līgava skaista, bet bagāta nav.
Ko manta līdz, nauda vis mutīte nav.
Smuks neesmu, bagāts bet gan,
Pilns maciņš ar naudu ir man;
Tik trūkst man vēl vērdiņu trīs,
Pusrublis tad būtu gandrīz!
Man līgava skaista, bet bagāta nav.

[*Vācu tautas dziesma.*]

BITES

Tu pļavā nepiesēdies
Pie puķēm, kā jav mēdzi!
Bet tāl' jo tālī bēdzi!
Klaus' mani, līgava:
Ikvienā gadās bite,
Kas, mutīti tai dodot,
Sūc suliņu, ko nodod
Un medu sataisa.

Ja nu tās skrejot mana,
Ka saldums tavā mutē
Daudz vairāk, nekā jute
Pie katras puķītes:
Tad viņas baru bariem
Ap tavām lūpām kleijos
Un medu nost man zvejios
No tavas mutītes!

[Italiešu tautas dziesma.]

DZĒRĒJA DZIESMA

Man ir nolikts pagrabā
Dabūt savu galu!
Lai pie mutes mucu man
Mirstot šķiebļ uz malu!
Prieks būs mantniekiem, kad es
Beidzot mantu dalu;
Lai tad mani līgojot
Nes uz tumšu alu!

Īstais prāta spīdekļis
Pilnos kausos rodas,
Sirds, ar vīnu sildīta,
Līdz pat zvaigznēm dodas;
Pagrabā pie mucīņas
Mani vairāk godās
Nekā to, kam cepešus
Pienes zelta blodās.

Tikumam, ko daba dod,
Taču jāpaklausa.
Labs nekas man iespējams
Nav pie tukša kausa;
Puika mani purina,
Ja man rīkle sausa,
Man kā nāve riebīgas
Slāpes, sāts un gausa.

Tādus darbus padaru,
Kādu dzeru malku,
Viss man riebjs, ja penderis
Nepampst kā pa talku;
It nekas man nešķiras,
Ja es ilgi salku;
Iedzēries es dziesmiņu
Uzvelku jo smalku.

Visa augsta gudrība
Paliek man par tvanu,
Ja es braši nedzeru
Vien' un otru kannu.
Kad es vīna spēcību
Savā galvā manu,
Tad es, voi tas brīnums nav,
Brīnišķīgi zvanu.

[Kāds latīņu autors.]

PAVASARA ATNĀCIENS

Trioleta

Voi atkal še, tu ziedu laiks?
Lūk, mežus, laukus grezno plaukums!
Lūk, visas malas pilda jaukums!
Voi atkal še, tu ziedu laiks?
Tā, tevīm atnākot, man krūtīs
Gan mīlestības priekus sūtīs?
Voi atkal še, tu ziedu laiks?

BĀRENĪTE

Lūk, ārā kā gāž, lūk, ārā kā šķīst;
Lūk, ārā kā ūdens no jumta nost līst.
Ak, meiča jo skaista tur raudāja daudz,
Un es prasīju meiču, kas sirdi tai žņaudz.

Lūk, ārā kā, etc.

Tā teice: «Kā nebūs man asarām plūst,
Ja mans mīļākais miris, man sirds par to lūst.»

Lūk, ārā kā, etc.

Ak tu meitene mīļa, ko raudi nu vēl?
Par puisī, kas miris, nav jāraud tik žēl'.

Lūk, ārā kā, etc.

«Es bāriņš, mans zelmens nekad neuzplauks,
Un man tēva nav, mātes nav, un kapā mans draugs.»

Lūk, ārā kā, etc.

Un tu, meičiņa mīļa, ja tev asaras žūs,
Tad puisī tev zinu, kas jo mīļš tevīm būs.

[Vācu tautas dziesma.]

LABS PADOMS

Un krustībās pēc retiem vārdiem dzenas lot';
Bet, ja tu kādu vārdu vēli,
Ko citi bērniem neies dot,
Lai saucami tev dēli
Par Jūd' Iskariot'!

[Langbeins.]

SVĒTĪGA NĀVE

Es biju miris
Aiz mīlestības;
Es biju parakts
Iekš viņas rokām;
Es atkal modos
No viņas mutes;
Man debess redzams
Bij viņas acīs.

[Ūlands.]

DZĪVĪBA UN NĀVE

Es dzirdēju pa kreisai kalna galā,
Kā žēli dziedāja; tur cilvēks grima,
No pazīstamiem šķīries, tumšā alā,
Jo zvans, it gauži skanēdams, nu dima.

Un atkal redzēju, kā otrā malā
Mazs bērniņš, kam kā taurenim tik dzima
Šīs dzīves prieki, līgsmojās bez gala;
Cits zvans, to sveikdams, līgot nenorima.

Ikviens tik svētu mieru sirdī manās,
Pa zedziedu it rāmi lopi ganās,
Kā dievu lūgdamās, ir egles klanās.

Un, kā nu abi zvani skanēt mitās,
Man skanējums jo jauks viens dzirdams šķītās:
Lūk, dzīvība un nāve vienkop sitās!

[Hervegs.]

KAZAKA DZIESMA PIE ŠŪPOLA

Čuči, puisēniņ mans modrajs,
Aijā, pačuči.

Klusu klusu mēness spodrajs
Skatās šūpoli.

Dziedāšu nu dažas lietas
Tevīm līdz pašķi;

Bet tu acis taisi cietas,
Aijā, pačuči.

Tereka pa klintīm zveļas,
Duļķēs šļaukst un rīb,

Čečenieks aiz krasta ceļas,
Negants dunci slīp'.

Bet tavs tēvs ir vecs un truslis
Ticis kaudamies;

Esi mierā, mazajs kuslis,
Aijā, pačučies.
Pats jav zini, reiz tu tiksi
Gājis ugunī,
Dūšīgs kāju kāpslī liksi,
Jemsi ieroci.
Seglus tev ar zīdu šūšu,
Kad tu aiziesi;
Čučī, mazajs, turi dūšu,
Aijā, pačuči.
Tu kā atamans tad jādams
Būsi slaiks un glīts,
Un tu šķirsies, biedriem mādams,
No mums pavadīts.
Asaras man birs tad klusu
Naktī slepeni.
Čučī, mazajs, saldu dusu.
Aijā, pačuči.
Rūpās noskumšos arvienu,
Tevi gaidīdams,
Dievu lūgdams cauru dienu,
Naktis vaidēdams.
Sākšu domāt, kā tev klājas
Svešā viducī...
Vēl tev bēdas nepiestājas,
Aijā, pačuči.
Svētu abrasu es došu
Līdz uz ceļu tev:
Lūgdams diev', ar prātu drošu
Liec to priekšā sev.
Kara liesmās iekšā iedams,
Māti piemini;
Čučī, mazajs, mīļi smiedams,
Aijā, pačuči.

[Ļermontovs.]

ŠĀDI TĀDI GRABAŽI

Ja ciets tu redzi citus ciešam,
Tad cilvēks nebūsi vis, tiešām.

[Rikerts.]

Tu tūdaļ nebīsties no katra naidnieka,
Jo vilki saplēš to, kas rādās aitiņa.

Uz atrasta graša sēž varde, sāk bliest
Un kurkt: priekš bagātas ceļu būs griezt!

Nav jāskatās arvien tik grāmatā!
Uz tirgus skan ar dažāda gudrība.

Neviens svēts nevar debesīs kļūt,
Tam bija virs zemes pirms gānītam būt.

Kas skrien it kā uz elli?
Tie meli.
Bet, čakli ja viņi ar ļoti būs,
Tiem taisnība pakal ies un tos gūs.

Ikviens lai savu kaktu slauka,
Tad katra vieta būs jo jauka.

Tādiem, kas spirtumu jūt, visilgākā dzīvība īsa,
Neizmērojams laiks vājniekiem vienīga nakts.

Zemē atnācu kails, kails atkal es aiziešu zemē;
Ko tad mokos par velt', būdams pēc dzīvības kails?

Roze tik īsumu zied virs zemes; tā bijuse nozūd;
Meklēdams rozi vis ne, dadzi tik dabūsi vien.

[Langbeins un Lukians.]

KĀDS VĀRDS PAR LATVIEŠU VALODU

Gandrīz ikkatrā grāmatā, kas manās rokās nākuse, esmu atradis savādu rakstīšanu. Īpaši ar svešiem vārdiem vēl allaž misas un apjūk. Kā kuram katram prātā nāk, tā tas raksta, un tā tad var redzēt vienu pašu vārdu daždažādi rakstītu. Voi tad nu latviešu valodai likumu nav, pēc kuriem jāraksta? Ira gan, bet, kā rādās, tik rets kāds tos atgādis un ievērojis. Tāpēc lūkošu kādus likumus uzstādīt, kas, jebšu nepilnīgi būdami, taču daudz maz uz to derēs, ka vienāda rakstīšana pašķiras. Pie šī darba man palīgā nāks krievu valoda, kas, jebšu pavisam savāda būdama nekā latviešu valoda, taču ar šo vairāk saskan nekā ar citām neslavu valodām.

Vispirms runāšu tikai par tādiem svešiem vārdiem, kas cilvēkus, pilsētas un tautas apzīmē. Pie šiem vārdiem vērā jāieliek, ka viņus latviski tāpat raksta, kā tos svešās valodās izrunā. Tad svešiem vārdiem arī latviešu piegalināšanu dod, ko pie vārda saknes pieliek. Bokstabi, kas latviešu valodā trūkst un vārdam svešā valodā atgadās, voi pavisam jāatmet, kā h, voi arī ar tādiem bokstabiem jāpārmaina, ko latviešu valoda viņu vietā liek, kā ch, kas pa latviski paliek par k voi ķ. Liels grēks arī nebūs, ja h vārda iesākumā klāt patur, jebšu še viņu nemaz neizrunā. Bokstabs f latviešu valodā nav ar citiem jāpārmaina, bet klāt jāpatur. Ar divbalsnieku «e,u» vēl nezinu, ko darīt. Līdz šim viņu pa latviski rakstīja «e i». Bet man šķiet, ka šāda rakstīšana nav riktīga. Kāpēc nav riktīga? to lūkošu uz šādu modu pierādīt. Ņemsim latviešu vārdus «t e v» un «s e v», kurus allaž izrunā kā «t e u» un «s e u» tāpat, kā dažās malās nerunā vis «n a v» un «j a v», bet «n a u» un «j a u». Ja nu pie vārda «t e v» un «j a v» pieliktu bokstabu klāt, tad šie vārdi būtu izrunājami «t e u t» un «j a u t». Tāpēc es domāju, ka še būs šāds likums jāievēro: divbalsnieks «e u» arī latviešu valodā paliek par divbalsnieku «e u», ja pēc viņa nāk nebalsnieki b, d, f, g etc., kā Ģurupa, pa latviski Europa; turpretī divbalsnieks «e u» latviešu valodā paliek par «e v», ja pēc viņa nāk balsnieki a, e, i, o, u; kā Ģuerge-

teš, pa latviski Everģets. Vecās valodās z nemaz nepazīst, bet tikai s; kā ὄσσε, dosi; στήθεσ, stāsi; *sal*, sāls, *sol*, saule. Tāpēc arī latviešu valodā jāraksta s, kur kādam vārdam grieķu vai romnieku valodā atgadās σ vai s, kā: Σοφοκλῆς, Sofokls; *senatus*, senats. Tik daudz par šo lietu.

Sākšu nu ar svešiem vārdiem, kas cilvēkus apzīmē. Še, kā jau pieminēts, latviešu piegalināšana pie sveša vārda saknes jāpieliek. Dažu reizi šī sakne tūlīt pie nominatīfa rādās, dažu reizi tikai pie ģenitīfa un tālāk redzama. Svešu valodu piegalināšanas visvairāk būs šādas:

as, kas vīriešus apzīmē, pa latviski paliek **a** kā: Βαρτῆας, Barka; Βαρναβᾶς, Barnaba; Ἰουδᾶς, Jūda. Šie vārdi visi tāpat lokāmi kā vārds slepkava, proti: n. Barka, ģ. Barkas, d. Barkam, ak. Barku u. t. jpr.

es un **us** pa latviski paliek **s**, kā Ἡρακλῆς, Erakls; Ἡρόδης, Erods; Πομπηῖος, Pompejs; Πλάτων, Plauts. Citi no tādiem vārdiem, kam tikai divas silbas, pārtaisa svešu piegalināšanu us un es par us, kā: Χριστὸς, Kristus; Μωϋσῆς, Mozus.

ens pa latviski paliek **e n t s**, kā: Ἰννοκέντιος, Inocents.

cus pa latviski paliek **a j s**, kā: Νικόλαος, Nikolajs; Δαναός, Danajs.

aeus, eas, eus pa latviski paliek **e j s**, kā: Ἑβραεὺς, ebrejs; Μερουαῖος, Merovejs; Αἰνείας, Enejs; Προμηθεὺς, Prometejs.

ias, yas, ius pa latviski paliek **i j s**, kā: Ἰερεμίας, Jeremijs; Νίννης, Ninijs; Ἰούλιος, Jūlijs.

oas, ous pa latviski paliek **o j s**, kā: Βαγαώας, Bagojs.

o pa latviski paliek **o n s**, kā: Φαραώ, faraons; Στίλφο, Stilikons.

o, kas sieviešus apzīmē, pa latviski paliek **o n a**, kā: Διδώ, Didona; Ἰουνώ, Junona; še jāpiemin, ka piegalināšana **o** dažu reizi paliek voi par **o**, voi par **a**, kā: Σαπφώ, Safo; Καλψώ, Kalipsa.

on pa latviski paliek **o n t s**, ja silba **o n t** iekrīt vārda saknē, kā: Ξενοφών, Ksenofons.

as, is, kas sieviešus apzīmē, pa latviski paliek a d a, i d a, kā: *Pallas, Pallada; Ēriš, Erida*.

Piegalināšanām **es** un **us**, kas sieviešus apzīmē, pa latviski pieliek a pie saknes, kā: **Ceres, Cere-ris**, pa latviski Cerera; **Venus, Vener-is**, pa latviski Venera.

Vāciešu valoda uz šiem likumiem daudz vis nelūko, un viņai tādi arī nav tāpēc vajadzīgi, ka tā savus vārdus gandrīz nemaz neloka. Bet, ja nu vācieši svešus vārdus tādus pašus grib latviešu valodai uzspiest, kā tie viņus savā valodā runā, tad tā ne vien smeijama lieta, bet arī ar latviešu valodu nemaz nesader. Nemsim mēnešu apzīmēšanas: *Janvar, Wenvar, Merz, April, Mei, Juni, Juli, August, September, Oktober, November, Dezember*; šie vārdi latviešu valodā nav ne šis, ne tas, ne gaļas gabals, ne malkas gabals. Ja latvieši būtu spējuši par savu valodu pārdomāt un pakaļ neklaudzētu, ko tiem priekšā saka, tad tie šos vārdus tiešām citādi nerunātu kā tik vien: *Januaris jeb Janvaris, Februaris, Marts, Aprilis, Maijs, Jūnijs, Jūlijs, Augusts, Septembris, Oktobris, Novembris, Decembris*.

Ja kāds vārds no jaunām valodām latviešu valodā uzņemams un cilvēkus apzīmē, tad to tāpat raksta, kā to svešās valodās izrunā, kā: *Sancho, Sančo; Newton, Ņutons; Noailles, Noalis; Guiscard, Gviskars; Jefferson, Džefersons; Filangieri, Filandžeri; Marlborough, Marlboro* etc.

Pie pilsētu vārdiem jāievērojas, ka tie iemīl sievišķas piegalināšanas **a** un **e** piesavināties, kā: *Θῆβ-αι, Tēba; Ἐρfulan-um, Erkulana* etc. Vāciešu piegalināšana pie šādiem vārdiem ir „en”, kā: *Θῆβ-αι, Theb=en; Τὰλς=e, Tals=en*. Ja nu pie šīs vāciešu piegalināšanas «en» vēl grib latviešu piegalināšanu **a** vai **e** klāt pielikt un rakstīt Tēbene, Talsene etc., tad tas bez apdoma darīts. Tāpēc arī pie tādiem pilsētu vārdiem, kas Vācēm ar piegalināšanu en atgadās, latviešu valoda šo en pārtaisa par **a** vai **e**, kā: *Antwerpen, Antverpa; Leiden, Leida; Löwen, Leva; Coevorden, Kuvorda* etc. Citādi svešas zemes, pilsētas, salas u. t. jpr. pa latviski tāpat raksta, kā tās svešās valodās izrunā, kā: *Harwich, Ariča; Leicester, Lestere; Nimes, Nīma; Pau, Po; Cog-*

nac, *Koņaka*; *Meaux*, *Mo*; *Gers*, *Zera*; *Deal*, *Dile* etc. Ja nu atgadās, ka svešam vārdam latviešu valodā iekrīt piegalināšanas *i, o, u*, tad tādu vārdu pa latviski nemaz neloka, bet pieliek klāt vārdu *pilsēta*, kā *Po pilsēta*, jeb vārdu *upe*, kā *Po upe*, jeb vārdu *zeme*, kā *Peru zeme*. Labi ir, ja pie šādiem vārdiem vēl iestarpina rakstīšanu, ar kādu tos svešās valodās apzīmē, kā: *Marlboro (Marlborough)* bij liels angļiešu kara vadons, kas spāniešu valsts karā bēdzināja francužus pie *Audenardas* un *Ramiļes*, kur viņam austrieši piepalīdzēja.

Dažu reizi sveši vārdi būs jāpārtulko, un visvairāk tad, kad šie vārdi ir pieliekami vārdi, kā: *Белое море*, *Baltā jūra*; *Ледовитое море*, *Ledus jūra* u. t. jpr. Šādus vārdus pārtulkojot, uz to jālūko, ka nemisas un greizi nenoiet. Tā tad *Krimas* landkartē var kādā vietā dabūt lasīt: «*Puuse jūra*». Rakstītājs ar šo vārdu ir griebējis „*daš faule Meer*” «*гнилое море*» pa latviski pārtulkot, bet nav trāpījis; jo «*puuse jūra*» nav ne „*daš faule Meer*”, nedz arī «*гнилое море*», bet tikai „*daš verfaulte Meer*” jeb arī «*гнившее море*». Šinī vietā bij jāraksta «*pūstoša jūra*» un nevis «*puuse jūra*» u. t. jpr.

Ja nu tālāk iet un nonāk pie vārdiem, kas tautas apzīmē, tad še atrod juku jukām sajukušu jucekli jeb varžu¹, kur visi gali kopā ir. Mīļiem latviešiem svešādi tautas vārdi grāmatās, baznīcā no kanceles, muižās, krogos, tiesās un pilsētās tā galvā iekaldīti, ka tie jāv ar viņiem apraduši un nemaz nekaunās pa eriski, neriski, lendenderiski un tīteriski runāt. Likšu tev, mīļajās lasītājs, priekš acīm divas rindas tādu vārdu, kas tautas apzīmē, proti, šīs rindas: latvietis, vācietis, lībietis, sāms, dānis, polis, leitī, krievs, igaunis — un šiem pretī: itāljeneris jeb itāljeris, spānjeris, eistreiķeris, badeneris, eņlenderis jeb eņlenteris, amerikaneris, izraeliteris, setiteris, riemeris, korinteris u. t. jpr. Pirmā rindā, kas latviešu valodā pašā cēlusēs, nerus, lenderus, lenterus, erus nemaz nedzird, kamēr otrā rindā, kas nav latviešu valodā pašā cēlusēs, lendenderi kā dunduri ap

¹ Varža ir dzījis, kas savēlušās un samezglojušās, tā ka nevar ne iesākumu, ne galu izdabūt. Lange šo vārdu pārtulko ar «*Chaos*».

ausīm rīb. Kas tad šie nerīši, erīši, lendenderīši, literīši, titerīši īsti par tādiem tēviņiem ir? Latviešu valodā tie ir lieki viesīši, bet vāciešu valodā ir „er” un „l ä n d e r” ļoti derīgi un vajadzīgi piemājotāji, tāpat kā latviešu valodā nieks, ēns un ietis. Lai šo labāki varētu pierādīt, ņemšu tūlīt tādu vārdu pie rokas, kas pats pirmais latviešu valodā ieviesies, proti, vārdu izraeliteris. Ebreju valoda šo vārdu nemaz nepazīst, tur tik atronas *isrāēl binē isrāēl moāb moābīm*. Pie šī vārda «izraeliteris» redzams, ka pie *israel* ir divas saknes kopā, un iteris ir piegalināšana. Šī piegalināšana iteris cēlusēs no vāciešu valodas, kas to atkal no grieķu valodas dabūjuse, kur ar *ατης, ητης, ιτης, ωτης* apzīmē tautas. Tā tad grieķi no vārda *Ἰσραήλ* taisīja *Ἰσραηλιτης*. Vācieši nu grieķu piegalināšanai *ιτης* pielika savu *er* klāt un tā tad cēlēs *Ἰsraeliter*¹. Latviešu valoda saviem vārdiem allaž mēdz piegalināt *s* vai *is*. Šo ievērodami un apdomādami, ka latvieši nabaga ļaudis, kuriem labāk der kādu vārdu pielikt klāt nekā atraut, vācieši pie sava „*Ἰ s r a e l i t e r*” vēl pielika latviešu piegalināšanu *i s* un tā tad izraeliteris palika treknš jo treknš. Bet to neviens neieģide, ka grieķu piegalināšanas *ατης, ητης, ιτης, ωτης* sakrīt ar latviešu piegalināšanu *ietis* kopā. Tāpēc tad pa latviski vajadzēja rakstīt izraelietis un nevis izraeliteris. Jebšu nu piegalināšana *ietis* salīdzināma ar grieķu piegalināšanām *ατης, ητης, ιτης, ωτης*, tad tomēr šinī vietā vajadzēja nākt piegalināšanai *ēns*. Ar šo *ēns* apzīmē ne vien cilvēku pēcnākamos, bet arī ļaudis, kas savu vārdu no māju vietām dabūjuši, kā: brālēns = (tēva) brāļa dēls; piebaldzēns, *Piebaliter*. Tāpēc latviešu valoda var savu piegalināšanu *ēns* pie tādiem tautas vārdiem, kas bibelē atgadās, droši pielikt klāt, kā: *Ἰsraelite*, israelēns; *Ἰsmaeliter*, ismaelēns; *Ἀμμωνίτης*, amonēns; *Μιδιανίτης*, midianēns; *Ἀμελελίτης*,

¹ Tagad *Ἰsraeliter* gan vairs nerunā; tik jav citkārt tā būs runājuši. Brīnums, ka vācieši vis nerunā „die Griechen”, bet „die Griechen”, un tomēr šo vārdu pa latviski pārtaisīja par «grieķeris», it kā piegalināšana *eris* būtu latviešu valodai iedzimuse. Cik es zinu, tad *eris* tik pie vārda «rakeris» un «titeris» ir latviešu piegalināšana.

amelekēns; Moabiter, moabēns etc. Zināms, piegalināšanu ē n s Kurzemē reti reti dzird, bet kurzemnieki, kas savus pavārdus pēc vāciešu un poļu vīzes pārtaisa, ir ne vien šo piegalināšanu ē n s, bet arī citas īpašības no savas valodas pazaudējuši. Šī piegalināšana ē n s daudz maz kopā sakrīt ar romnieku piegalināšanu *anus*, un starpība pie abām piegalināšanām būs jo mazāka, ja apdomā, ka Vidzemē dažos vidos *e* izrunā allaž kā *a*, kā: Gribēns un Gribāns; *es* un *as*; četri un čatri u. t. jpr.

Ar piegalināšanu i e t i s latviešu valodai joprojām būs jāapzīmē vislielākā tautu daļa, un, proti, vēl vairāk nekā vāciešu valoda ar piegalināšanu *er* apzīmē. Tā tad pa latviski būs jāraksta Karthager, kartāģinietis; Portugieše, portugāļietis; Bošnjier, bosnietis; Šeife, esietis, Itālier, itāļietis; Engländer, anglis jeb angļietis; Serbe, serbietis; Spanier, spāņietis; Albaneše, albanietis; Holländer, olandietis; Athener, atēnietis; Sardinier, sards jeb sardinietis; Amerifaner, amerikāņietis; Samariter, samārietis; Isländer, īrs jeb īrietis; Asijrier, asīrietis; Illyrier, ilīrietis; Philipper, filīpietis; Araber, arabs jeb arabietis; Babylonier, babilonietis; Würtemberger, vīrtemberģietis; Afrikaner, afrikāņietis; Sizilier, sicīlietis; Armenier, armenietis u. t. jpr. Šī piegalināšana i e t i s, kas, kā jau senāk pieminēts, grieķu piegalināšanām ατης, ητης, ιτης, ωτης un krievu piegalināšanai *eu* tuvinās, piekrīt visvairāk tādām tautām, kas savu vārdu no savas zemes dabūjušas; bet ir pilsētu iedzīvotājus ar šo apzīmē.

Ar piegalināšanu n i e k s visvairāk apzīmē pilsētu iedzīvotājus, kā Alžira, alžīrnieks; Roma, romnieks¹; Sparta, spartnieks; Korinta, korintnieks; Konstantinopole, konstantinopolnieks; Amsterdama, amsterdānieks; Troja, trojnieks; Varšava, varšavnieks; Gota, gotnieks; u. t. jpr., bet arī saliniekus, kā: Madagaskara, madagaskārniece; Jamaika, jamaicinieks; Roda, rodnieks; Antilas, antilīnieki etc. Tad piegalināšana n i e k s apzīmē arī ļaudis, kas pie kādas upes, pie kāda kalna

¹ Krievi saka Римлянин, tāpat kā tie saka Москвитянин, гражданин etc. Romnieki paši saka *Romanus*, tāpat kā tie saka *oppidanus*, pilsētnieks; *paganus*, ciemnieks etc.

etc. dzīvo, kā: Daugava, daugavnieks; Dņieprs, dņiepri-
nieks; Volga, voldzinieks; Amurs, amurnieks; Ganga,
gandzinieks; Gvadalkīvirs, gvadalkīvirnieks; Misisipi,
misisipinieks; Alpi, alpnieks; Urals, uralnieks etc. Šī pie-
galināšana nieks salīdzināma ar romnieku piegali-
nāšanu *ensis*.

Nu vēl vārdu uz tiem sacīšu, kas teiks: «Tādus vār-
dus kā: izraeliteris, edomiteris etc. jav nevar vairs gro-
zīt; tie bibelē, sprediķu un dziesmu grāmatās ļoti dziļi
iesaknojušies!» Kas tā saka, tiem jāpiemin, ka vāciešu
valodā nemaz citādi nav gājis; bij laiks, kur Vāczemē
puslīdz franciski runāja, kā:

*Reverirte Dame
Phönix meiner ame,
Geht mir audienz:
Euer Gunst meriten,
Machen zu falliten
Meine patienz*

un vārdus gluži nepareizi un muļķiski rakstīja (tā vārdu
„und“ rakstīja „bundt“ u. t. jpr.); tagad, kā zināms,
daudz labāki iet, bet voi tad visi reizē sāce labāki rak-
stīt? Tā arī pie mums. Dažs jav pie ierastiem l e n d e n-
d e r i e m etc. cieti līdz nāvei turēsies kā izraēļa bērni
pie Eģiptes gaļas podiem. Šiem pretī jācerē ar Mozu:
kad 40 gadi pāries, tad jauna cilts domās un darīs
citādi; tā voi nu runās latviski, voi vāciski, bet nemūžam
nerunās l e n d e r i s k i, n e r i s k i un t i t e r i s k i¹.

[Raksta noslēgumā Alunāns sniedz ortografijas reformas iero-
sinājumu, kur atmesti t. s. čupu burti, patskaņu garums apzīmēts
ar jumtiņu utt. Paraugam Alunāns pievieno šādā ortografijā
iespiestu sava tulkotā stāsta «Konterbandnieka zēns» fragmentu.
Sk. attēlu. Sakārt.]

¹ Lūdzu, lai istais tautas draugs uz mani neļauņojas par
šiem vārdiem. Skaidri un ar spēcīgiem vārdiem jav bij viss jāiz-
teic, lai manu vāju balsi dzird. Se arī jāpiemin, ka esmu vārdus
ņemt un jemt jukām rakstījis, jo abus dzird runājam; un, kur
esmu vārda piegalināšanā «aij» un «eij» rakstījis, tur vajadzēja
nākt «aj» un «ej».

Rechtsch peelsch gabbalinn (no stahst, so drijs dohm
druff) fur e neishme ; $\bar{c}$ = isch ; s = f ; $\bar{s}$ = sch ;
 z = j ; $\bar{z}$ = sch ; stahst mohtâ jam dâsch griibbejschi dâh
fischs laifds. Latneeschu raitus pahrlabboht. Sinnamâ pa
grubti buhtu dprâstâs ar sch raitfichannu, bet newarrom freit,
fa ja irr labbaf.

Klusses wisapkârt bij. Rôbežneeku waddons sawus
fandis tâ bij izdalljis, ka konterbandneekem tee am bij
slazdâs eekâ jaekrit, un uz to ceeteko bij peekôdinajis,
laj newcens nekustâs un ne wrâdu nepikst. Aiz kôkeem
un klintim paslepusees tee gluneja, kamêr konterband-
neeki peenâkôt, ikweens rôkâs turredams flintî gattawu
uz lauagau. Wirsneeks wiinnâ pussê cellam preekâ
aizstajâs griibbedams preittineekeem cellu atriemt, ka
wairs newarreja apgreetes, kamêr weccajs 'Cippus
sinnî pussê staweja un ar sawu pulciuu sagattawojâs
konterbandneekus labbi sajemt. Laiks gauî wilkdamees
pagâja. Mënens augstaki un augstaki pacêlês pee deb-
besim un aplâzmoja ar sawu sudrabainu spôzumu tejas
un mežus, pa kurreem nakts wësmînas lëni çabbinajâs.
Pusnakts bij pagâjuse, un robežneeki ar katru stundas
ettorksni jo wairak gaidija, kamêr Janka eesâce cerrêt,
ka brâlens Brencis laikam jebkâdi bûrôt zînnu dabbujis,
ka robežneeki cîttu cellu nêmusi un teem uzglündt.
Mënens uz augiu wairs nekâpdams pamazit nolaidê
pee debbesim; seetiîna zwaigzues gali mirdzedamas
pastuddinaja pirmo, ôtro rita stuadu, un arween wêl
nekâdu cîttu trôksni nedzirdeja, kâ tik weju pûam pa
çabboâm lappâm mežâ.

DZEJOĻI, KAS IESPIESTI PERIODIKĀ,
«DZIESMIŅĀS» (1867.) VAI SAGLABĀTI
MANUSKRIPTĀ

(1856.—1867.)

ARKLS

Kā lietu sauc, kas mazā godā,
Bet rokas puško ķeizeram,
Tā taisīta, lai zemē loda,
It līdzīga ir zobenam.
Tā vainas plēš, bet asin's neizlaista,
Ņemt neatņem, bet mantu dod;
Tā zemes pārvar, zemes saista,
Tā dzīvi jauku taisīt prot:
Jo lielas valstis tik caur viņu
Ar pilsētām sen cēlušās;
Nekad tā nenes kara ziņu,
Un laima tautām nāk no tās.

[Sillers.]

LĪGAS SVĒTKI

Līgsmas līgo līgaviņas,
Līgo kalnos, līgo leijās,
Līgo laukos, līgo zvejās,
Līgo labās, jaukās ziņas,
Līgo laimīgas aizvienu,
Līgo, sākot L ī g a s dienu,
Līdz pat saulei lecot kalnos.

Lūk, kā deg pa augšām liesmas!
Līgsma dzīvo Līgas saima.
Laipna mielo viņu laima:
Leijās, kalnos atskan dziesmas,
Lieli, mazi klaigā, saukā,
Laužās, lēkā, līgo laukā,
Līdz pat saulei lecot kalnos.

PUŠĶĪTIS

Poļu tautas dziesma

Vēsmiņas pūte,
Pūte no meža,
Meitiņa steidzēs,
Steidzēs pie straucha,
Apkaltos spannos
Ūdeni smēle, —
Ūdens pie meitas
Pienese pušķi,
Smaršainu pušķi
Rozes un mētras. —
Meitiņa gribēj'
Pušķīti saķert,
Vai, un tā dzestrā
Ūdenī krite!
Puķīte jauka,
Ja es to zināt',
Kas tevi dēstījs
Čauganā zemē,
Viņam es zelta
Gredzenu dotu.
Pušķīti mīlajs,
Ja es to zināt',
Kas tev ar mikstu
Lūciņu sējis,
Viņam no matiem
Lentīti dotu.
Pušķīti mīlajs,
Ja es to zināt',

Kas tevi dzestrā
Strautiņā metis,
Viņam no galvas
Vainaku sniegtu.

ĻAUŽU VALODAS

Tev ļaudis daudz ko zvana
Un šo to ausīs čukst,
Bet to tie nenomāna,
Cik sirds man bēdās pukst.

Cits pakaļ brēc man kaunu,
Un galvu krata cits,
Tie mani sauc jo ļaunu,
Un Tu tām melšām tic.

Bet, kas ir īsti smādams,
To nava zinājši;
Jo tas man nav vis rādams,
To turu slepeni.

[Heine.]

MĀJU MIERS

Kur daudz sievu, daudz ar blusu,
Kur daudz blusu — liela naiza,
Un tev jācieš klusu klusu,
Ja tās tevi slepen graiza.

[Heine.]

KRIEVU TAUTAS DZIESMA

(Что ты спишь, мужичек?)

Ko tu, bēdul, guli?
Pavasars aiz durvīm,
Kaimiņi jāv ilgi
Savos laukos strādā.

Atmosties un celies,
Paskaties uz sevi:
Kāds tu citkārt biji,
Un kas tagad tevīm?

Klonā nav ne vārpas,
Apcirknī ne grauda;
Sētā ritināties
Var pa zāl' kā lode.

Tagad mēslus slauki
Tu no klēts ar slotu,
Zirgel' izvadāji
Kaimiņos par parād'.

Pabeņķi starp lūžņām
Mētājas tev ķesas;
Istaba kā bāba
Stāv ar nošķiebusēs.

Piemini tos laikus:
Kā pa laukiem, pļavām
Tie kā zelta upe
Aizskrēja tev projām.

Tu no klon' un sētas
Skrēj pa lielu ceļu,
Pilsētām un ciemiem
Un pa kupču ļaudīm.

Un ka visur durvis
Tevim attaisījās,
Kā tev pacienāja
Pašā goda vietā.

Bet nu tu pie loga
Sēdi grūtās bēdās
Un bez miega tupi
Cauru dien' uz krāsnes.

Labība uz laukiem
Stāv tev nenopļauta;
Vēji kaisa graudus,
Putni viņus saknābj.

Ko tu, zemnieks, guli?
Vasara jav projām,
Rudens jav uz sētas
Caurskatās caur žogu.

Siltā kažokā nu
Ziema ātri atnāks,
Ceļ' ar sniegiem aizbērs,
Apakš ragūm čauksties.

Kaimiņi uz ragūm
Graudus vedīs, pārdos;
Piepildīs sev tarbu,
Dzers pa kannām alu.

MIKLA

Spīdošas mātes es melns bērns būdams un putnis bez
spārniem,
Skrienu līdz debesīm augst', mākoņus gribēdams sniegt;
Meitām, kas preti man nāk, bezsāpīgas asaras dzemdu,
Tūdaļ kā dzimis ikreiz irstu pa gaisu es ar.

DZIEDĀTĀJA ATVADĪSANĀS

Skaņas, līgaviņu sveiciet!
Klusā klusā naksniņā
Viņas kambarīti steidziet,
Vaicājiet, ko dara tā?
Vaicājiet,
Voi tai esmu piemiņā?

Nesiet tai daudz labas dienas
Klāt no manas sirds it klus'!

Teiciet, ka no viņas vienas
Mūžam domāt manim būs.

Zeltene!

Tu tik mīti sirdī man!

Šķirdamies es tālāk dodos,
Tik no tevis domādams,
Mūžam tik pie tevis rodos,
Man tavs ģīms nav aizmirstams!

Vesela!

Vesela, sirdsmīļākā!

DZIESMA

(Что ты ржѣшь, мой конь ретивый)

Ko tu, kumeļš čaklajs, zviedzi,
Kam uz zemi kaklu lieci,
Kuplas krēpes nekrāti,
Savus laužņus negrauzi?
Voi es neturu tev tīru?
Voi es auzas nōst tev šķīru?
Voi nav rīku pušķotu?
Zīda pavadas un grožu,
Zelta kāpšļu, jauku, spožu,
Sudrabainu pakavu?

Bēdīgs atbild zirgs kā mirdams:
Tāpēc noskumstos arvien,
Ka man troksnis tāļi dzirdams,
Taures balss un strēl' kā skrien.
Tāpēc zviedzu, ka man laukā
Ilgi nebūs ganīties,
Dzīvot nebūs rotā jaukā,
Spodros rīkos lepoties;
Ka man ātri skaistus rīkus
Ienaidnieks vairs nepaļaus,
Pakavus man spožus, likus
Nost no vieglām kājām raus.

[Pušķins.]

DZIESMIŅA

(Сиджу я за стол)

Sēžu aizgaldē,
Prātā domādams,
Kā man pasaulē
Vienam jādzīvo.

Jaunam puisim nav
Jauna sieviņa;
Jaunam puisim nav
Uzticamajs draugs.

Tarbā grasis nav,
Nava pasilts kakts,
Arklis, ecešas,
Nedz ar kumeliņš.

Līdz ar bēdām man
Tēte iedeve
Tik to dāvanu,
Spēkos stipram būt.

Bet ir šos cik reiz
Trūkums, vaimanas
Man pa svešniekiem
Visus izšķērdē.

Sēžu aizgaldē,
Prātā domādams,
Kā man vienam mūž
Būs še dzīvojams.

[Koļcovs.]

HUGENBERGERIM

Salds Tev nu snaužams ir miegs, kas no pasaules
rūpēm vairs traukts nav,
Kamēr no trūdiem pats dievs paštara dienā Tev' cels.

Visiem Tu biji še mīļš, jo Tu dziedāji skanīgi, jautri
• Latviešu mēlē papriekš spēcīgs kā cits jav neviens.
Karstas mums asaras birst, Tavu kap' daudz
slacinādamas:
Agri Tu esi par daudz gājis no šejienes nost.

* *
*

Lielo
Mielo,
Sīko
Rīko.

RAKSTITS 1860. GADĀ

Čuči, M.... v...., čuči
Īsu, sūru mūžiņu.
Uzgūlušies lieli kluči
Spiež tev ārā dzīvību.

ORAKULS

Krilova pasaka

Bij vecos laikos pagānos,
Kur dievu godāj' upuros,
Kur ticēj', dievam patīkot,
Ka lopus viņam slaktējot,
Tur vienā tādā svētumā
It liela bilde stāvēja.
Lai gan no koka taisīta,
Tā bija grezni aptērpta
No kājas līdz pat cekulu
Ar zeltu un ar sudrabu.
Un ļaudis viņu cienīja,
No sirds un prāta godāja.
Tie kvēpēja tai vīrakus

Un dedzināja upurus,
Un izskaitīja lūgšanas,
Ka svētums viss notrīcējās.
Bet bilde nebij mēma vis,
Kā lasītājs būs domājis;
Tā deva gudras mācības,
Gan laicīgas, gan mūžīgas.
Tā runāja par priekšdienām,
Bet vairāk vēl par nākošām;
Un, ja kas tai neticēja,
Voi to kam stāstīt dīkstēja?
Bet nu, uzreiz! Lai uzklausām,
Sāk bilde teikt par pēcdienām,
Ka tīri meli vien iznāk,
Kas tas var būt? lai teic, kas māk.
Tā lieta bija tā:
Tur bildes lielā vēderā
Ikreiz viens priesters sēdēja
Un bildes vietā runāja.
Ja priesteram bij gudrība,
Na, tad ar bildei netrūka;
Bet, tikko muļķis iesēdās,
Tad tā kā ģeķis rādījās.

Tā dzirdēju kur runājot,
— Voi tiesa? kas var apgalvot —
Par itin gudriem tiesnešiem,
Kas uzklausīja skrīveriem;
Tiklīdz kā skrīvers pietrūka,
Tad gudrība tiem izzuda.

DZIRKSTELĒS ABC

Ar vellu plūkties nevari,
Ar gaiļa kājām neraksti.

Biezbārdis rakst par dvēseli
Kā filozofs un — latviski.

Dar to, kas labs, un nedomā,
Ka ienaidnieks ir tālumā.

Ēst, dzert un plītēt rezgaļi
Var latviski un vāciski.

Francuži brauc uz Meksiku —
Tiem mājā gan trūkst mājokļu.

Grāvs žūpām ir liels ienaidnieks,
Par dubļiem brist ir bērnu prieks.

Ikreiz, kad bābu ierauga,
Būs izspļaut — māc' māņticība.

Jau Garibaldis Romu spiež
Un garus, baltus zobus griež.

Kad leišu bars uz Rīgu brauc,
Tad kupči alelujā! sauc.

Lai lapsa kūmiņš aug un zied,
Dinsbergis viņa godu dzied.

Mužiņa, sakat, kas ir par lietu?
Sakat, jūs vecie, jūs gudrākie.
Vecie? voi vecie no viņas ko atmin,
Prasat jūs zēnus, tie zina to.

Nebūs citam ādu kasīt,
Pats lai kasās, kam kas niez;
Kas grib citam godu lasīt,
Pats tas pliks bez goda ies.

Otrais trešajam par draugu,
Kad ar pirmo sanīstas;
Bet ar drīz par cauru trauku,
Kad ar pirmo vienojas.

«Pasaule! eh! tā ir ļauna,
Kaut tik varējs projām tikt.»
Ej tik, draudziņ, steidzies projām,
Varēs ir bez tev iztikt.

Rīmnieks smēdē rīmi kala,
Kārstus sviedrus slaucīdams;
Rīme stiepās, kamēr lūza,
Rīmnieks tik ko nospļāvās.

Seski lien par dienu alā,
Pūces gaismu neieredz;
Kas no otra sviedriem dzīvo,
Labprāt sev ar tumsu sedz.

Tiesa, taisnība — ar T ir abas,
Bet tām divāds liktens ir:
Tiesa daudzreiz viļājās,
Taisnībai ir jālokās.

Upe, laime kalnā sākas,
Iet uz leju tecēties;
Upe ronas kalniņā,
Laime krīt no debesīm.

Veci laiki rādās labi
Jaunu ļaužu spieģeli;
Tā kā krupis vis to neredz,
Ka tam kūkums mugurā.

Cērtu, cērtu, ko es cērtu,
Es izcērtu piecpadsmit;
Ja kas netic, lai nāk raudzīt,
Še būs atrast trīsdesmit.

[1862.]

ADVOKATA ZINĒ

Vecos laikos daudzkārtīgi
Raudzīj' zeltu taisīt;
Šo un to tie dažkārtīgi
Izprovēja maisīt:
Nēma traukus, kausekļus,
Kurināja ugunus;
Bet kā bijis, tā palika,
Zelts ne kad tiem tika.

Voi tie nebij muļķa vīri,
Kas tik ļoti nodarbojās?
Brīnums liels, ir jāsak' tīri,
Ka tik daudz nomocijās:
Lēta, gluži smiekla lieta,
Zeltu sevīm taisīt,
Kas tik saprot savā vietā
Balt' ar melnu maisīt.

It no visiem locekļiem
Vaijag tik trim pirkstiem kustēt,
Rindas vilkt pa papīriem,
It kā gribētu tie lustēt;
Zobi satur cigaru,
Dūmi nāk pa degunu,
Pats var sēdēt lēnes krēslā,
Punčus dzerdams dzestrā vēsmā.

Ja nu kas nāk sūdzēties,
Padomus sev lasīt,
Vaijag krēslā atzvelties
Un it bārgi prasīt.
Tad ar augstu padomu
Galvu vaijag cilāt,
It kā kādu slēpumu
Gribētu tur viņāt.

«Draugs! tā lieta grūta ir.»
««Lielskungs, var būt tiesa.»»
«Ja tik smalki neizšķir. —»
««Bet tā nav tik liesa.»»
«Lai nu stāv, es redzēšu,
«Kā to lietu vadišu.»
Un tas ies uz mājām
Domīgs, smagām kājām.

Bet, ja es uz vilcienu
Beigtu tiesāšanas,
Cepešu tad nebūtu
Man ko likt uz pannas.

Es kā lācis katru brīd
Delnas ietu sūkāt:
Tāpēc mēdzu pamazīt
Savas aitas plūkāt.

Un, ja lieta galā ir,
Tad es taisni saku,
Priekšā likdams rēķinus,
Lai atraisa maku:
Tik par spalvām, papīru,
Tik par katru gājienu,
Tik par to, ka lieta beigta,
Tik par to, ka tik drīz steigta.

Un tad līst man zelta lietus,
Sirds tik lec no priekiem;
Imprijaļus, rubļus cietus
Dod man kā par niekiem.
Aitas, manas aitiņas,
No kā nāk man vilna,
Esiet rāmas cirpējam,
Līdz man lāde pilna.

[Langbeins.]

VECĀ MIKĒLA PADOMS

Cik, pasaule, tu esi traka!
Tu rāpies, zūdies, mantas krāj,
Tu priecājies pie pilna maka
Un nemani, kas tevi jā.

Miers! miers! tas ira tavā mutē,
Un tomēr tu pēc gaismas brēc;
Kas gan pie gaismas mieru jute!
Tik naktī miers, kad tumsa sedz.

Jel skat, kā italieši ēdas,
Kad tumsību tie aizdzīt sāk,
Un pāvestam tik dara bēdas,
Kas tos vien svēti vadīt māk.

Re, vilku Garibaldi drošu,
Kas trauca Romai uzmākties!
Tas tagad klibo savu mūžu; —
Tā visiem tādiem galā ies.

Un viņpus jūras Linkolns arī
Grib melnu jav uz baltu griezt,
Bet, re, kā par šiem grēkiem kari
Draud visu valst' pie zemes spiest.

Reiz Prūšos gādāja par skolām,
Kur gudrības daudz mācīja, —
Nu viņi sēž uz karstām olām
Un ķildas vien tik perina.

Tā grieķi, ungari un čeķi
Caur liekām pasauls gudrībām
Ir palikuši tīri ģeķi,
Kas melš un muld par tautībām.

Lūk, aukstos ziemeļos ar piņņi
Pēc gaismas grābstās mudīgi,
Kopj valodu un tautu viņi, —
Un druva apsalst rudenī.

Ir latvieši jau daži rodas,
Ko nevar mierā radināt,
Tie pasauls vējam pakal dodas
Un cilājas ar sird' un prāt'.

Ak, pārbaudat tos garus jele,
Kas jums par draugiem dāvinās!
Tie jūs vēl tiešām vedīs ellē;
Kas tādiem tic, tas piekrāpjas.

Tik tad pie tautām laime ausīs
Un veci zelta laiki zels,
Ja vien uz miera vārdiem klausīs
Un padomu tik tanīs smels.

GREDZENIŅŠ

Man plaujams pie Pērses un Daugavas siens,
Man līgava ira, es esmu ar viens.

Ko palīdz man plaut, negrib izkaptis kost?

Ko līgava palīdz, kas no manis nost?

Tā plaujot pie Pērses un Daugavas krīt

Man zeltainajs gredzeniņš iekšā šo rīt'.

Pa Pērsi viņš plūst un pa Daugavu plūst,

Līdz dziļi iekš jūras viņš dibinā kļūst.

Tur zivei iekš žaunām mans gredzeniņš tiek,

Uz ķēniņa galdu lai zivtiņu liek.

Kad ķēniņš nu prasa: kam gredzeniņš šāds?

Tad līgava saka: mans gredzeniņš tāds.

Pār kalniem un leiju tad līgava lec,

Tā gredzenu teiju man atpakaļ nes.

Tā varu pie Pērses un Daugavas plaut,

Nebūt bet vairs gredzenam iekšā krist ļaut.

GĀJEJA DZIESMA NAKTĪ

Kur uz kalniem veros,

Viss dus,

Viss koka ceros

Ira kluss,

Tik mierīgi!

Vairs nedzied vis putniņu barī.

Gaidi tu arī,

Drīz dusēsi.

[Gēte.]

LAUPĪTĀJU DZIESMA

Mēs savā vaļā dzīvojam

Pa priekiem katru brīdi,

Mēs naktī mežos mājokam,

Pa auk' un vētru strādājam,

Par saul' mums mēness spīdi.

Pie svētnieka iets šodien klūs,
Rīt ies līdz nominiekam;
Tur nauda, vīns un alus mūs
Gan ielīgs mos; un, kas tad būs,
To dievam gādāt liekam.

Un, kad ar vīnu dzirkstošu
Mēs rīkles pilnas laistam,
Tad mēs sev dzeram sirdību,
Ar pašu velnu brālību,
Ko ieraug' ellē kaistam.

Un, ja tad mūsu brīdis nāks,
Kas teiks, cik katris cienīgs,
Tad beidzot vēl papildnam dzer'
Un draudzību ar melno der,
Kas ellē valda vienīgs.

[Sillers.]

VELNAM

Nu tevi, nabagu, grib projām raidīt
Un tavu varu liedz.
Pa dienu mēdz kā traki apkārt skraidīt,
Pie nakts par tevi kliedz.
Kā kumēdijā ķēniņam tev klājās,
Par tevi lustējās,
Sen gadiem prātnieki pret tevi stājās
Jav dažās grāmatās.
Ir zēni tevi karina un mēda
Un sevi gudrus šķiet,
Tu lauvam līdzinies, kam nāves bēdā
Vēl kraņa iespert iet.
Bet visi joki, ja ar nav no ļauna,
Tie neder vis šo brīd,
Daudz zīmes iespēj rādīt mums no jauna
Ka velns paties' vēl mīt.
Jo melni nelieši arvienu braši
Vēl ļaudis izbaida.

Tik to, ko reizi darija, to paši
 Nebūt vairs nedara.
 Gan viņi vairs vis nedanco uz slotām,
 Bet tagad allaž redz,
 Ka tie ar vīru un ar sievu rotām
 Pa dančiem apkārt lec.
 Gan, suņiem briesmīgi nu ārā reijot,
 Tu negants nemedi,
 Bet uzgumdi, ka tavā vietā kleijot
 Nu iesāk junkuri.
 Gan lepnas gaspažas tu neiztraucē
 Vairs melnā mundierī.
 Bet sulaiņi pa nakti allaž šmauce
 Jau viņu kambarī.
 Par apsmieklu vairs nepameti smaku
 No nikniem b.... liem,
 Bet tavu smaržu saož, lai tō saku,
 Pie dažiem meisteriem.
 Gan nespiedies vairs jaunus zēnus mānīt
 Tiem klāt par meiteni,
 Bet, gribēdams jo droši viņus gānīt,
 Tiem maukas uzsūti.
 Kā raganas uz melniem āžiem jāda
 Vēl dzirēs, gan par to
 Vairs nestāsta, bet mūsu dienās rāda
 Diezgan to pelēko.
 Gan neiedzeni vairs ar ragiem pierē
 Nevienam bailību,
 Bet mūsu vīri šinīs laikos cierē
 Ar tavu greznumu.
 Gan nejauks sātans priekšā neaizstājas
 Vairs meitām spieģelī,
 Bet dažas nesmukākās iekšā skatās
 Par melno kezekli.
 Gan briesmīgs cilvēkos tu neiešmauci,
 Kā stāsti daudzina,
 Bet nu tu mūsu sievās iekšā brauci,
 Kā tās mūs nomoka.
 Tu nepārmiji sieviņai, tas tiesa,
 Vairs bērnu šūpolī,

Bet bērnu tagad redz, kā mātē miesā
Jav ira pārmīti.
Gan nauda vairs, kad skopnieks nāvē lokās,
Par oglim nepaliek,
Bet nu tā viņu mantinieku rokās
Vēl deg un kaist pārlik.
Tu mierīgs palieci, kad tevi baida,
Un vairs vis neaizbēdz.
Bet parādnieki, kad tos tiesā raida,
Tāpat nu darīt mēdz.
Tu pirkta dvēsele vairs nenomaitā,
Vairs neslēdz derības,
Bet auglētājam šķaidoņi bez skaita
Nu sevi parakstās.
Tu ļaudis vairs gan nespīdzini spostās,
Nedz cilpos, slazdos ar,
Bet mūsu nējēdzīga ciltis nu mostās,
Kas pašiem bēdas dar'.
; Pret nelabo neviens vairs velna sūdus
Aiz kakla neaizsien,
Bet slimī plānprātiņi kapa trūdus
Vēl teic un ļoti cien'.
Un jebšu ticību ar neizpelnu,
Ka tava valsts vēl zied,
Tad tomēr pasaulē vēl redz daudz velnu,
Kas ļaužu starpā iet.

[Blumauers.]

MIRONŅU KĀZAS

Kas šķiras uz mūžu no šejienes,
Ko tagad tik klusu uz kapsētu nes.
Kāds muzikants, nabaga vīrelis,
Kas bāgodams maizi grūt' pelnījis.
Tam, dzīvību atstājot, fijoļes tapa,
Kā gribēja, līdzī dotas iekš kapa.
Un nākošā naktī, pirms gaiļi vēl dzied,
Kāds gājējs gar kapiem pa ceļu iet.

Te domīgs viņš skatās uz kapsētu,
Ko mēnesis spīdēdams aplāzmo nu.
Tur muzikants ceļas no smiltenes alas
Un stāvēdams stīgo pie kapa malas.
Kāds viesulis divējus kapus nu jauc,
Un vīriņš ar sieviņu ārā tur šmauc.
Tie tūdaļ viens otru tad apkampties skrien
Un skūpstās, kā būdami dzīvi arvien.
Reiz skauģis šos ļautiņus izšķirt gāja,
Ka kops tos aiz vaimanām ātri klāja.
Un, kamēr tie līgsmīgi kopā smeij,
Tad laksta un lēkā, un lustīgi deij,
Jav smiltis no draugu kapēm grūst,
Un miroņi ārā plūzdami plūst
Un sveikdami un pārim klāt spiežas,
Un modri pa kāzām tie dancišos griežas.
Ar šausmām un drebuļiem gājējs to redz,
Kā kaulaini pulki pa kapsētu lec.
No kāzām tos iztraukt gan iedomā šis,
Bet, pasaulnieks būdams, to neiespēj vis;
Tapēc tad viņš steidzas vest svētnieku šurpu
Un elsdams un ripodams aizšaujas turpu.
Pats svētnieks it dūsmīgs turp skrien tūdalīt
Ar rikiem, kas nešķīstus projām var dzīt:
«Voi miroņ' grib dzīvot? Sasodītas lietas!»
Tad vārdodams taisās tos aizdzīt uz vietas.
Nu muzikants fijoles velk, cik vien var,
Pats svētnieķels ķer savu ķēkšu nu ar,
Ar viņu tad griezdamies dancišos tiek,
Ceļ kājas kā gaislēcējs augsti pārliet
Un ritinās apkārt, ka sviedri tam plūda,
Līdz miroņi pazemē mudīgi zuda.
Tik muzikants paliek, kad kapos tiem ceļš:
Jav dabūts, un svētniekam saka, kas elš:
«Re, kundzēn, tapēc ka priekš laikiem jūs šķirt
Šos ļautiņus gājāt, ka viņiem bij mirt,
Un dančus uz kanceles lādējāt ļoti,
Tapēc jums šie stiķi par mācību doti.»

[Langbeins.]

KAIZARS UN ABATS

Man lustīgs kāds štuks jums nu stāstāms, jo proti:
Reiz dzīvoja kaizars, kas ērmīgs bij ļoti,
Ir abats reiz mite, gan cienījams tēvs,
Tik skāde par ganu, jo muļķīgs un glēvs.
Tam kaizaram salstot un svīstot bij sūri,
Viņš allažiņ gulēja leģera stūrī.
Tam allažiņ maizes ar nebij ko ēst.
Bet svētnieķels saprata mūžu it jauku
Sev taisīt un baroties varenī tauku,
Kā mēness tam spīdēja ģimis gandrīz,
Tam penderi neapkamps tēviņi trīs.
Tad kaizars pie svētnieka meklēja ķildas.
Viņšāja, kad tvīkstot viss karstumā sildās,
Ar zirdznieku drūzmu, ka putēja vien,
Mans papiņš gar namu tik vilkdamies lien.
Kāds izdevīgs brīdis! tā kaizars nu teice
Pie sevis un svētnieku zobodams sveice:
«Tu dieva kalps! saki, kā klājas? Man šķiet,
Ka lūdzot un gavot jums labi gan iet.
Turklāt man ar šķiet, ka garš laiks jums par sodu
Un mani jūs teiksiet, ja darbu jums dodu.
Tā daudzina, prātnieks gan izmanīgs jūs
Te esot, kas pārāks par tūkstošiem būs.
Tapēc tad būs jūsu it cietajam zobam
Trīs riekstus man uzkost, bet nebūs būt robam,
Trīs mēnešus laika mēs noliekam jums,
Tad gaidītu atbildi izdosiet mums.
Vispirms kad es augsti uz troņa pa rāti
Starp lielkungiēm rādos ar kaizara stāti,
Jums sacīt uz vilcienu knaši būs man,
Cik dārgs līdz pat grasim es būšu tad gan.
Tad sacisiet, domājši labi pa māju,
Cik ātri ar zirgu ap pasauli jāju,
Nevienīgu brīdi par daudz, nedz par maz,
Es zinu, tas nieks ir, ko tagad jums pras'.
Un beidzot jums būs, lai vēl vairāk jūs ciena,
Kas domās man, atminēt godības dienā.
Tās gribu tad izteikt, bet tomēr nebūt

Ne vārdam no taisnības nebūs tur būt.
 Ja nevariet atbildēt labi kā pētnieks,
 Tad ilgāki nebūsiet šeitān vairs svētnieks,
 Bet ačgarn' uz krača es likšu jūs vest
 Un asti par iemauktiem rokās ar nest.»
 Tad kaizars nu aizgāja, sirsnīgi smiedams:
 Bet svētnieks prāt' lauzīja, tālāki iedams,
 Ne grēcniekam domāt vis nava tik daudz,
 Kad spīdzinot, tirdot uz spailēm to sauc.
 Visapkārt viņš sūtīja augstajās skolās,
 Un naudu uz naudu dot skolniekiem solās,
 Un deve daudz bandas par pūliņu ar,
 Bet nebij neviena, kas atbildēt var.
 Tam aizskrēja projām ar briesmīgām baidām
 Jav mēneši, nedēļas, dienas bez gaidām;
 Jav noliktajs laiks vairs nebija tājš,
 Tam metās ap acīm gan dzeltens, gan zaļš.
 Nu izdilis, sašļucis, bāls ar no vaiga
 Viņš mežos un laukos kā vientulis staigā.
 Te ceļš ar Ans Labenu kopā tam tiek,
 Kas aitas tam ganīja kalnos ar priek':
 «Kungs abats, jel sakiet, kas sirdi jums moka?
 Anss teica, jūs izdilstiet tiešām kā sloka;
 Ak Māra un Jozi, kā miesas jums kalst!
 Jūs aizriebeis kāds būs, ka svīstot jums salst.»
 «Ak mīlajš Ans Laben, man pirkstos būs sūkāt;
 Pats kaizars labprāt man aiz ausīm grib plūkāt,
 Trīs riekstus uz zobiem man devis, ak post'!
 Ko laikam pats belcebubs nevarēs kost.
 Vispirms, kad tas augsti uz troņa pa rāti
 Starp lielkungiem sēžot ar kaizaru stāti,
 Uz vilcienu knaši tad jāsakot man,
 Cik dārgs līdz pat grasīm viņš būšot tad gan.
 Tad jāsakot, domājšam labi vien mājā,
 Cik ātri ar zirgu ap pasauli jāja,
 Nevienīgu brīdi par daudz, nedz par maz.
 Viņš zinot, ka esot tik nieks, ko man pras',
 Un beidzot man būšot, lai vairāk man ciena,
 Kas domās tam, atminēt godības dienā,
 Tās gribot tad izteikt, bet tomēr nebūt

Ne vārdam no taisnības nebūšot būt.
 Ja nevarot atbildēt labi kā pētnieks,
 Tad ilgāki nebūšot šeitān vairs svētnieks,
 Bet ačgārn uz krača tas likšot man vest
 Un asti par iemauktiem rokās ar nest.»
 «Tik vien!» Tā Anss Labens nu smiedamies saka.
 «Kungs, esiet ar mieru, tā liela nav draka.
 Ar drānām tik tagad mēs gribam vēl mīt,
 Tad atbildes labas man prātā gan krīt.
 Gan slaves pie manis nav, pelnu rušķa,
 Bet gudrus jo gudrus jav jēmu aiz kušķa;
 Ko mācīti nevariet iegūt par zelt',
 To māte man mirdama deve par velt.»
 Te svētnieks kā āzītis lēce, cik jēdze,
 Un krustiņš, un mēteļš, un cepur, un sprēdze
 Bij klāt, un Ans Labens, par abatu tīts,
 Bij sūtīts uz kaizara galmu it glīts.
 Tur sēdēja kaizars uz troņa pa rāti
 Starp lielkungu pulku ar varenu stāti:
 «Kungs abats, nu sakiet uz matiņa man,
 Cik dārgs līdz pat grasim es būšu nu gan.»
 «Ja Kristus bij pārdots par trīsdesmit grašiem,
 Lai divdesmit deviņus dod par jums pašiem.
 Jūs variet cik spēdami tiepties un šust,
 Par grasi jums tomēr būs mazumā zust.»
 Te kaizars nu teice, tāds iemeslis svarā,
 Un lepnību manu gan mazāku dara.
 Nemūžam, cik tiešām mans vārds ira svēts,
 Es nebūtu domājs, ka esmu tik lēts.
 Nu sacīst, domājši labi pa māju,
 Cik ātri ar zirgu ap pasauli jāju,
 Nevienīgu brīdi par daudz, nedz par maz,
 Voi nieks tas jums ira, ko tagad jums pras'.
 ««Ja, saulītei lecot, jūs seglojši jājiet,
 Tai līdzī vien iedam', nekur neapstājiet,
 No tiesas, mans goda vārds ķilām lai teikts;
 Viss divdesmit četrās stundās vien beigts.»»
 «Ha!» kaizars nu sauce, «jums valoda šķiras!
 Kā teicamam prātniekam runa jums viras;
 Tas vīrs, no kā izdomāts jā un bet,

Par grašiem gan dukātus maciņā met.
Nu beidzot jums būs man vēl izmanu rādīt,
Jo citādi likšu uz kraķa jūs jādīt.
Kas domās man? knaši to sakiet uz viet',
Bet nebūs ar likumiem runāt jums iet.»
««Ka abats pats esmu, to domājiēt tiešām.»»
«Pareizi! par tādu pēc taisnības spriežam.»
««Tāds neesmu, kaizar! Jūs māna kāds māns,
Jo ziniet, es, Labens, tik esmu tam gans.»»
«Pie joda! Voi neesi abats, ko saki?»
Tā kaizarš, ka būtu ap prātu tam traki,
Nu apstulbis iesaucēs, smiedamies ļot'.
«Tad gribu tā vietu tev žēlīgi dot.
Ar gredzen' un zizli tev godināt likšu;
Tavs priekšgājējs kraķi lai jādelē rikšu
Un mācās no tiesām ko, labi kas der,
Jo sējšam būt vaijag', kad klētī ko ber.»
««Ak žēlīgais kaizar! to negribu prasīt!
Es nemāku rēķināt, rakstīt un lasīt,
Ir valodas neprotu, būdams tik gans;
Ko Ansītis aizkavē, nepanāk Anss.»»
«Ak mīļais Ans Laben, tas ļoti par skādi!
Bet lūgšanu citu man priekšā nu stādi,
Tavs lustīgs štuks mani ielīgsmojs ļoti,
Tapēc es ar gribu tev žēlastīb' dot.»
««Ar mazumu pietiek man, mazumu vēlot,
Bet, mani ja gribiet no tiesas jūs žēlot,
Tad gribu par nopelņu lūgties to vien,
Lai abatu valā no sodības sien.»»
«Tas braši! Tu teicamais puisis man esi
Un galvu un sirdi pareizi ar nesi.
Mēs piedodam viņam ar žēlīgu prāt'
Un grāmat' uz maizes tev dodam turklāt.
Mēs abatam vēlam ar sludināšanu,
Ka Labenam nebūs tam būt vairs par ganu,
Lai abats, kā liekam, to vienumēr kopj
Par velt', līdz uz debesīm aizsaukts tas top.»

[Birgers.]

SONETA AR RAGIEM

Ko, kalējs, kaldini? Mēs dzelžus kaļam!
Tu dzelžos pats sev liksi, pirms to ģiedi!
Ko, zemnieks, ar? Lai augļiem laukos ziedi!
Tev ērkšķi būs, bet labums citu staļlam.

Ko, mednieks, glūni? Stirnu šaut pagalam!
Gan trenkāš jūs, kā stirnu dzen un briedi!
Ko, zvejnieks, tu ar tiklu zivis biedi?
Kas jūs no nāves tikliem taisīs vālam!

Pie krūts ko zīdi, māte? Zēnus zīdu!
Nu kā, lai savai tēvu zemei ļaunu
Tie darīdami, ienaidniekus baro.

Ko raksti, dziedātājs? Es liesmās dīdu
To spalv' uz sav' un savas tautas kaunu,
Kas savu brīvību sev neizkaro.

[Rikerts.]

TURKU DZIESMA

Ar žēlīgām lūgšanām kustināt kramu, voi tu to varēsi?
Ar vaskainu atslēgu attaisīt namu, voi to gan varēsi?

*

*

*

Tik laipna, tikla, skaista
Kā puķe esi tu,
Un, tevi redzot, sirdi
Es jūtu līgsmīgu.

Labprāt es rokas liktu
Tev galvā, lūgdamies,
Lai laipnu, tiklu, skaistu
Tev' uztur mīļais dievs.

[Heine.]

LAIKA SOĻI

Laiks sper soļus trejādus:
Gauži vākās nākamība,
Prom kā vējš bēg tagadība,
Pagājums stāv mūžam kluss.

[Šillers.]

RUNCIS

Kāds runcis skaudīgs redzēja,
Ka viesiem kādās lielās dzīrēs
It brangi kannas tukšit šķīrēs,
Un dusmu pilns tas sacīja:

«Ak tavu bezdievīgu baru!
Kā vīnu žūpa tie ar varu!
Mums vīns tik dara vemšanu.

Pie cilvēkiem vien redzam žūpas.
Mums, kaķiem, visiem tīras lūpas.
No mums jel māciet gudrību!»

Kungs, nespriežiet tik aplam svēti!
Šim viess kāds smiedams sacīja,
Jo man ar tāda tiklība:
Ēst peles man nav spējams lēti.

— — —

Draugs, kas tik mīlo tiklību,
Ja tā pa prātam ir pārlietu,
Nav tiklāks vis par cilvēku,
Kas grēku bēg, pie kā nav prieku.

JUNKURS UN ZEMNIEKS

Kāds zemnieks žēlojās reiz šādi
Pie Kārļa, sava junkura:
«Ak tavu lielu lielo skādi,
Kas manīm šodien notika.

Mans suns ir jūsu govi kodis,
Ko nu pie maksāšanas sodīs?»
«Tev', lempi!» junkurs brēca tam.
«Trīsdesmit rubļus nospriežam,
Kas tūlīt tev ir jāaizmaksā.
Tā ir pēc likumiem tā taksa!»
«Ak žēlīgs kungs, jel klausieties!»
Nu zemnieks sacīja. «Tāds posts
Gan otrādi ir gadījies:
Mans lops no jūsu suņa kots.»
Un ko nu junkurs sprieda?
«Jā, zemnieks, tā ir cita lieta.»

LIELAS VIESĪBAS

Tēvs mežā tikuši dzenādams iet,
Tur medīt ar dabon tūdaļ uz viet'.
Viņš pielika klāt un izšāve,
Uz sūnām zvirbuls nokrit'...
Un dēli šāvumu raguvās liek,
To vezdami mājās, ligo parliek',
Jau meičas mudīgas uguni kur
Un plucina, svilina, tīru to tur.
Tad māte cep ko cepdama māk,
No cepeša smarža jav celties sāk.
Nu darbīgas māsas uz galdu to liek,
Un kaimiņi pulcējas kopā ar priek'.
Aiz galda tie notāl' pēc kārtas sēd
Un līgsmīgi brangaju mielastu ēd.
Tie zvirbuli bauda ar jautru prāt',
Un alus trīs mucas dzer turklāt.

[Šamiso.]

ZVAIGZNE NAKTĪ

Ar vilņiem laiva cīnās
Pa nakti tumsībā,
Un augšām zvaigzne smīnās
Tik klusa brangumā.

Uz klusu zvaigzni steidzas
Nu laiva mudīgi,
Jo svece sauc, lai beidzas
Tai visi pūliņi.

Gan viļņi augsti ceļas
Un debess savelkas,
It kā lai laiva šķeļas,
Tā jūra ierūcas.

Gan atkal jautri spiežas
Tie laivai klāt un šļaukst;
Un tāļi mēness griežas
Pie plašas velves augst'.

Bet zvaigzne debesnīcē
Arvien ir mīlīga,
Lai jūre laivu slice,
Lai rāma, mierīga.

Un, kā kad beigtos jūre,
Tā modri, priecīgi
Tas laivnieks projām stūrē
Uz viņu zvaigznīti.

Kaut visai ilgi klist tas,
Viņš zvaigzni neiegūst,
Bet sirds tam ar nebīstas,
Lai gaud' ar klus' un — lūst! —

Nu grimst iekš jūras platas
Ak! laiv' ar laivnieku,
Un acs vēl beidzot skatās
Uz zvaigzni mirdzamu.

Voi dzīvība neraugās
Kā jūre tumsībā,
Kur lielas ceļas aukas
Un apkārt briesmība?

Kur mēness spīguļojas
Tik mīli vilnīšos,
Ka sirds jav ielīgsmojas
Un velk to dziļumos?

Voi ar tev līgaviņa
Nav zvaigznei līdzīga?
Tu māji laivnieciņa
No liela tāļuma.

DZIESMIŅA

Zvirbsti, zvirbsti, zvirbuliti,
Sniegs jav kūst no tīruma.
Vairs tev nebūs, vārguliti,
Tukšam jāiet ligzdinā.

Ātri tavi vecie brāļi,
Citi putni, šurpu nāks,
Tad tie, kas nu ira tāļi,
Gavilēt it skaņi sāks.

Nu ar ātri puķes laukā
Augs, un izpuškosies mežs,
Saule spīdēs silta, jauka,
Un tad visur priekus pleš.

DZIEDĀŠANAS SPĒKS

Kā pērkons dūkdams nāk ar šalti
Pa klinšu starpām salijs strauts,
Tas, kalnus veldams, puto balti,
Dažs ozols tiek ar projām rauts;
Un brīnēdamies ceļnieks klausās,
Ar līgsmām šausmām pildās krūts,
Viņš dzird, ka straum' pa klintīm dauzās,
Bet nezina, ko kuriens rūc: —
Tā dziesmas plūst un projām veļas,
Neviens bet nezina, kur tās ceļas.

Kas lauzīs dziedātāja varu,
Kas viņa skaņām pretī būs?
Viņš smēļ no pašiem dieviem garu,
Kas savā ziņā vada mūs.
It tā kā pašu dievu roka
Viņš valda sirdis cilvēkiem,
Uz debesīm tās brīžam loka,
Tās brīžam ved pie miroņiem,
Un tās ar jūtu jūtām pilda,
Gan bēdās gremd, gan priekos silda.

[Sillers.]

SODENES MAMMA

(Meld.: *Ak eglīte, ak eglīte*)

Ak Sodene, ak Sodene,
Cik mīļa tu man esi!
Ne tik pie paša vakara,
Bet arī rīta agrumā
Tu manīm priekus nesi.

Ak muižas mamm, ak muižas mamm,
Cik laba tu man esi!
Tu vāri manīm kafeju
Un pasniedz arī pīrāgu,
Ka es kā runcis laizos.

Ak siržu draugs, ak siržu draugs,
Cik labs tu manīm esi!
Tu vadi man uz Jelgavu
Un allažiņ uz baznīcu
Kā savēju princesi.

Ak pasaule, ak pasaule,
Cik nikna tava mēle!
Tu tiem, kam sirds un arī prāts
Kā pārīm ir samīlināts,
Tik ļaunu slavi vēli.

«DZIESMIŅAS»

II DAĻA

(1869.)

ARĀJA DZIESMA

Krievu ļaužu dziesma (Ну, тащуся, сивка)

Velc nu, sirmīt, arklu
Manā pašā druvā,
Izballēsīm dzelzi
Aiz to miklu zemi.

Puškotāja blāzma
Aizdegās pie debess,
Un no liela meža
Saulīte nu iznāk.

Tīrumā ir jauki;
Velc nu, sirmīt, arklu,
Es pats biedris tevīm
Saiminieks un gājējs.

Līgsmīgi es taisu
Ecešas un arklu,
Izrotāju ratus,
Zemē kaisu graudus.

Līgsmīgi uz šķūņiem
Un uz stīrpām skatos,
Vētīju un kuļu;
Velc nu, sirmīt, arklu.

Lauciņu mēs agri
Izaram ar sirmīt',
Gaudiņam tur taisām
Svētu šūpolīti.

Viņu kops un audzēs
Mikla zemes māte,
Iznāks laukā dīglis,
Velc nu, sirmīt, stingri.

Iznāks laukā dīglis,
Izaugs arī vārpa,
Gatavu to puškos
Audumi no zelta.

Pahzakhums us zittahm gannibahm.

Ar trokšņi saima usmohdāhs;
Teez teltes akrātas, un ratti
Us zellu dohtees fataifahs;
Wiss jukna juknahm maifjahs;
Rē, pulki weblahs klaija pu rivās.
Tee firgi pahrkaklušchahs kurivās
Toks behraus spehlesamūs nešs;
Un seewas meitas, wihri, brakhi
Eet pehdahm paknaļ jaunus un wers.
Dfeed klaija, brekna wiffi takhi;
Tas lahxis ruht, tam jēlphi stierkchx
Ar nece raftu fihwakstehhannu,
Tee jaunee firiida luppattās,
Tee fuppi veij ar gantofehannu,
Tee ratti tēhikhst, treex wallodās, —
Wiss reebigs, nējauks nēnahrtibā;
Bet wiss tin jauntris nemeeribā. *Figurā.*

ASARAS

Sen pagājuse vasara,
Ar ziemu briesmas nāk,
Ka dažā sūra asara
No vaigiem birt nu sāk.

Bet ātri briesmas zudušas,
Kad ziema pate zūst,
Tās asaras, kas plūdušas,
Tad pavasarī žūst.

Jo saule kad laipna mirdzina
Un izpušķojas mežs,
Ka manus prātus spirdzina
Un krūts ar priekiem pleš.

LAPA

No cera nošķirta nu viena,
Man saki, lapa, naktī, dienā
Kur skriedama? ... To nezinu;
Man ozols šķelts no vētras krusas;

Es skreiju nu pa kaln' un ieleiju,
Kā liktens liek, bez kādas dusas,
Es cenšos turp, kur vēlēts man,
Kur pasaulē viss reizi rodas,
Kur magoniņas lapa dodas
Un rožu lapa arīdzan.

[Žukovskis.]

SLIKŠANA

Mēness padebešos stādās,
Sarkans upē skatīdams,
Tumsībā un miglā rādās
Ceļnieks, laivā sēdēdams.

Viņa priekšā mēness mirdzin,
Un tam, viļņos airējot,
Līgsmība jau sirdi spirdzin',
Krastu tuvu ieraugot.

Te uz muti laīva šāvās,
Ceļnieks viļņos peldēja;
Cik ar pūlējās un kāvās,
Grime dziļi dibinā.

Re, cik ātras dzīvībs dienas!
Tikko priece cerība,
Bezdībīns jav priekšā sliepās;
Vesel', draugi, mīlība!

[Deržavins.]

SONETA

Nu zobīns man uz lielu karu trinams
Ar tiem, kas latvju valodu vēl maisa,
Tur ā, ō, ū, th un citu kaisa,
Kas vientiesīgam latvim nava minams.

Bez tam jums, lieliem vīriem, darīts zinams,
Lai vārdiem, kas bez astes, asti taisa
Vēl klāt un s lai vairāk nenoraisa,
Jo citādi man tagad karš ir vinnams.

Bet, ja kāds, nenoprazdams šādu lietu,
Ar pliku zobīnu man virsū ietu
Un gribētu man' šķelt kā siku graudu:

Lai nāk! es, droši palikdams uz vietu,
Tam aplamniekam vēl tik reizi draudu,
Ja nenorimstas, dzīvību tam zaudu.

KĀDAM VESELA KOKA LĒCĒJAM

Kas latvju valodā tu plaukdams augi,
No mazotnes sev bagātīgas zveijas
Tu meklēji iekš citas puķu leiļas,
Kur svešniekam tev ātri ronas draugi.

Tur lepnu prātu tik uz augšu raugi,
Tur slavēdamas zeļ tev godu meijas,
Ka ligsmīga tev sirds aiz priekiem smeijas
Un tavu laimību jav ienīst skaugi.

Cik tavu prātēšanu tagad ciena!
Kā pulkiem padoma no tevis gaida!
Ar kādu līgošanu pacelts kļūsti!

Vēl mūžs — un mēle nepiemin neviena
Vairs tev', kad miesas tavas kapā raida, —
Jo tiem, kas tevi mūžinātu, zūsti.

18 $\frac{14}{8}$ 53.

VĀCINĀTĀJIEM

Uz kurieni jūs, latvieši, nu skreita,
Ka tagad nepaklausiet vairs neviena,
It kā jums citur austu zelta diena?
Nostājieties, atpūšieties, tad eita!

Jums pašiem mājās slavējama meita,
Ko allaž turēdami labā cienā
Jūs dzīvosiet pie medus un pie piena,
Lai viņai arī nava lepna kleita.

Bet jūs pēc vācu valodas nu leciēt,
No pašu mukdami, kā viņa kostu,
Jūs spožumam kā bērni pakaļ teciet.

Jūs, savu sviezdami tik aplam nostu,
Ne mantību, ne godu neiepreciēt,
Bet tikai pazušanu vien un postu.

LIDZĪBA

Kā strādnieks tuksnesī, kur visur plikums
Vien redzams, sajūt kaulos lielu baili
Un cieš gandrīz tāpat, kā stiepts uz spaili,
Līdz viņam zināms savas druvas tikums.

Un tad viņš spīrgst, un viņa neapnikums
Par dārzu taisa, kas bij posti kaili,
Ka viss tur zied un zeļ tik smuki, daiļi,
Ka dārzu kopt tam ir mīlīgs likums:

Tā ecējot un arot latvju laukā,
Kas nemēslots tik nesa lēpas, cīšanas,
Es nopūšos, un sviedri plūst no miesas.

Bet iestrādāta druva paliek jauka,
Un gaudi, augļi ietecēties steidzas,
Tad prieks man ir un visi darbi veicas.

MANA MANTA

Liktens mani ne par valdinieku,
Ne par grāf', nei kungu neiecēle;
Dažas vātis liksta manīm dzēle;
Un nemūžam spirtāks nepalieku.

Arī goda vietā neietieku,
Ko man lepni vīri neatvēlē.
Sabozusies laim' ar mani spēlē,
Atraudama man ikvienu prieku.

No pat mazotnes, līdz kapā snaužu,
Visu savu slav' un savu godu
Dabūju es dziesmās, ko es aužu.

Bet ir šīs, kur līgsmību vēl rodu,
Latvieši, jums visiem labprāt došu,
Ja jums sirdīs caur to priekus spraužu.

RĪTS

Blāzmas klēpī saule riet it klusa,
Riet, un jauki rošaini tai stari
Spīd ar brangumu, ka kokiem zari,
Lankām puķes mirdz tik svētā dusā.

Pirms vēl rasa nost no zemes susa,
Gavilējot ceļas putnu bari
Un tad, sveicot rītu, dzied par vari
Mēlēm, kas vairs slavēt nepiekusa.

Vēji remdeni no austriem vēda;
Visa radība nu jūkstās, smaida,
Jo tai zuduse ikkatra bēda.

Latvieši, uz jums ar rīts jav gaida;
Dziedātāji jūsu starpā modās,
Un ir prātnieki pie jums nu rodās.

SONETA

Tu prasi, lai sonetu tevīm audu,
Kas nepaklausīs tevi, mīļu Lienu!
Cik grūti tādu vainaku ar sienu,
Tad vienu kvartu tagad spraudu.

Bet nu es, gauži nopūzdamies, gaudu,
Jo gatavu tik taisīju vēl vienu;
Nu jāstājās, ko kavējos, lai skrienu!
Re, otra kvarta klāt, jav priekus baudu.

Kā galā tikšu? Cik tas mani baida,
Ak Liena, cik man pierē sviedrus spaida,
Līdz pirmu terci beidzu, nesajuti.

Nu, drošāks palicis, es arī steidzu, —
Nāc, mīļā Lieniņa, un dod man muti —
Sonetu, ko tu prasīji, es beidzu.

SONETAS NO HERVEGA

Ar dievu cenšoties, man allaž sviedri
Daudz plūde, allaž neticībā mani
Es jutu visai lauzītu, kā ņiedri,
Un jūsu baznīcās man riebe zvani.

Labprāt es vērpis savu paša šķiedri
Un savu dziesmu dziedājs arīdzani;
Nekad es nedzinos, lai svēti biedri
Man mielo badīgu, šie dvēšles gani.

Bet jūs ar neesiet no laba grauda,
Un tā es jūsu dracīšanos pīktu
Jav pārciešu, kas man ar lāstiem drauda.

Ja es kā balodis bez viltus tiktu,
Kā čūska gudris, ja jo svēts es vestos —
Jūs man ar akmiņiem vēl ģimī mestos!

Lai nāve dzīvo, lai tā dzīvo plaša!
Man skaļa dziesmiņa, kad nakts jav plesta
Bij pasaulē, par viņu krūtīs nestā;
Man jādzied miroņi un nāve kraša!

Mēs vāja bērnu cilts, kas nesaprašā
Kā lāsītē no jūras ārā mesta
No nāves atpakaļ turp tiekam vesta,
Kur iesākot mums bija smelta dvaša.

Voi rūktumu jums taisa pazušana?
Ja nāve tiešām neprasītu jūs,
Re, mirt no sirds tad gribētos jums gana.

Mums mirstot dzīvība tik īsta klūst;
Papriekš lai krūtīs sirdi klusu mana,
Kad viņai atkal modri pukstēt būs.

Es allaž nosēstos pie straucha krastā,
Kad izmisušam ļaudis man apnika.
Tas triec kā vīrs, kas mājās nepalika,
Bet gudrība kam pasaulē bij rasta.

Viņš teic, ka jaunam bij tam vaidu nasta,
Kā ceļš papriekš pa klintīm staigāts tika,
Tad noguris tas drīz uz smiltīm sika,
Un ruņa šī no manas sirds ir prasta!

Cik labi zin tas savu ceļu skriet!
Uz priekšu lauždamies, viņš klintis skalda
Un neaizmirst: «Man būs uz jūri iet!»

Ko, voi tik dvēsele nu viena malda?
Jel nāc, tu bērns, un dabu apkamp ciet'
Un mācies: gudrība iekš ūdens valda.

Tev pavēstam vēl nesu lāstu skaļu,
Tev, kas tu dziļi grēku zvengī sliksti,
Kas pasauli ar meliem mānīt drīksti,
Kas iedomāji ļaudīm laupīt vaļu,

Kas vanģos spiedi dvēseli un gaļu,
Ar lišķu mēli runādams jo miksti,
Kas dievabijīgiem tu griezi riksti:
Tev posts un pazušana būs pa daļu.

Lai sulaiņus sev malu malās jemi,
Lai svēta gara vietnieks tu še melsies,
Lai piktumā tu arī liesmas vemi:

Tu Bābele, tu vairāk neuzcelsies,
Kad domātāji tevi taisīs zemi,
Un tava valsts bez spēka drupos šķelsies.

Ja zobinu kā zaldāts josies būtu,
Ja zemkopējs es vagu dzītu laukā,
Tad līgsmīgs sēstos vakarā pie trauka,
Kā, dienai beidzot, gaidīts miers man kļūtu,

Bet nu, kad šie jav darbu nodus grūtu,
Mans gars vēl maldīdamies apkārt braukā,
Un dvēsele man klīst kā niknā aukā,
Nekad es viņai mieru nesajūtu.

Mums debesība vangos neiespiežās,
Tā līdz mums nāk, kur vien mēs liekam kājas,
Ir miegā tā no mums vis nenogriežās.

Aiz viņas man nekur nav drošas mājas,
Kā zibeņi ap mani domas sviežās
Un pašā milestībā klāt man stājās.

IZVĒLĒŠANĀS

Ja paties' jums asins ira
Labākas kā prastniekiem,
Tad jel sargieties no blusām,
Jo tās sūc pie labākiem!

Ja no manām blusām reizi,
Kodīgajām blusām justs
Būtu tas, ko tagad saku:
Vai, ta' muižiniekiem krusts!

[Hervegs.]

CITI LAIKI, CITAS IERAŠAS

Tagad, kad pestītājs dzimst, gan atkal to sveicina gani,
Paši bet ķēniņi sveikt neiet to bērnu paties'!

NEREDZĪGAM INDRIĶIM

Tumsība uz taviem ceļiem valda,
Jo tev acīs gaišums nav vis dots,
Kā tavs mūžs ir grūts un pēdīgs sods
Un tev kāja nezin, kur tā malda.

Ne ar draugiem līgsmīgs tu aiz galda
Sēdēt nevari, kad ciemos gods,
Nedz kā viens tur tieci uzlūkots,
Un tu nejūti, cik dzīve salda.

Tu šē sērojiem kā svešinieks,
Kas uz citām mājām noiet steidzās,
Kur tik līgsmība vien mīt un prieks.

Debesīs kad tēvi ar tev sveicās,
Ilgi vēl par tevi mīli trieks,
Jo jav bērni tavas dziesmas teicās.

VAKARS

Laipna saule norietot vēl smaida,
Zeltīdama mežus, laukus, pļavas.
Jav ar ziediem bites steidzās dravās,
Un ir gani lopus mājās raida.

Kamēr pasaule uz dusu gaida,
Lakstīgala skaņi dzied nu savas
Dziesmas, pogodama zaļās kļavās,
Ka ikvienam aizmirsta ir vaida.

Zudušas nu naktei visas briesmas,
Līgsmību ar priekiem sirdī jūtu
Un iekš savas iekšas degam liesmas.

Kaut es patīkams un mīlīgs kļūtu
Tā kā lakstīgala savās dziesmās,
Daudz par ķēniņu jo laimīgs būtu.

RITS

Laipnīga saule nu rodās,
Tumsība šķīst,
Migla ar klīst,
Gaisma it visur jav stādās.

Spirguse atmostās daba:
Cīrulis dzied,
Puķītes zied,
Visi sev līgsmību glabā.

Gani ar lopus dzen laukā:
Kā tie tur lec,
Jauns un ir vecs
Līgsmi, ka saule tik jauka.

Dziesmas ar gaviļēšanu
Dzirdamas tiek,
Puiša ar priek'
Skandina stabulēšanu.

Lustīgi trillinādami,
Vīri nu nāk
Ārā un sāk
Strādāt nevilcinādami.

ZOBINS UN ARKLIS

Reiz muižnieks bij, kā daudzina,
Tas jute savu galu.
Viņš abus dēlus sasauca
Dot katram savu daļu.

Pēc arkla un pēc zobina
Tas sirmgalvis nu kļiedze;
Tos dēli viņam pienesa,
Tad svētību tiem sniedze.

Mans pirmais dēls, tev lepna pils
Un zobins iedodami,
Un kalnos, kamēr debess zils,
Būs atvērti tev nami.

Bet tev, ko tikpat mīlēju,
Tev arklu dāvināju,
Tur leijā, tur ar klusumu
Tu kopsi savu māju.

Un, tikko mantu dalījis,
Jav dzīvīb' sirmgalv's beidze;
Bet dēli to, ko vēlējis,
Pareizi darīt steidze.

Jel teic, kas bij no zobina,
No pils un karotāja?
Kas klusā leijā palika
No zemes strādātāja?

Ak, nevaicā, ko zīmē stāsts,
Tev rāda lauki klusi;
Uz kalniem guļ un pili lāsts,
Sen zobins laužts uz pusi.

Bet leija pilna brangumu
Guļ gaišā saules dienā,
Tur aug un zeļ ar svētību,
Tur arāju vēl ciena.

[Millers.]

TRIS INDIEŠI

Bargodamies gaisā pērkons valda,
Dažu ozolu iekš druskām skalda,
Pārskan Niagaras rībēšanu
Un ar savām zibšņu liesmām vilņus
Kapā čukstēdamus putu pilnus,
Ka tie plok ar piktu dragāšanu.

Indieši, re, stāv pie krasta malās,
Klausās, kā te bangas rūcot dalās,
Kā tie koki brākstot saļimst žēli,
Viens jav vecs un matos puškots sirmos,
Tomēr spēkos palicis vēl pirmos,
Abi otri viņa stipri dēli.

Sirmgalvim nu, dēlus uzlūkojot,
Rādās ģīms vēl tumšāk spīguļojot
Nekā mākoņi, kas gaisā klājās,
Un tam acis karst ar vairāk liesmām,
Nekā zibsnī met iekš vētru briesmām,
Un viņš sašutušā prātā rājās:

«Balti mūdži visi nolādami,
Arī viņi, šurp tos ienesdami,
Kas reiz ubag' mūsu zemē plūde,
Lāsts lai vējus, viņu kuģiem labus,
Simtkārt lāsts lai trāpa klinšu stabus,
Kas iekš bezdibina tos negrūde.

Skriedami pār jūr' ik dienas steidzās
Viņu kuģi un ar' posts nebeidzās
Pildīt mūsu mīlas zemes krastu,
Razbainieki citu mums nelaida,
Tik kā sird' līdz nāvei pilnu naida,
Nāciet, bērni, eim', kur nāvi rastu.»

Šādi sirmgalvis teic, un savu plostu
Viņi griež no krasta kārkliem nostu,
Straumulim tad plostu cenšas iedot;
Nost nu irklus nometuši tāli,
Apkampušies tēvs un dēls, un brāļi
Kopā nāvē iet, it dobi dziedot.

Pērkons dūc, un padebeši plaisā,
Un ap plostu zibsnī spulgo gaisā,
Kliedzot gaigalas tam apkārt bāžās,
Un tie vīri, dūšu saņemdami,
Šaujas klātu ķērksim dziedādami
Un nu bezdibinā dziļi gāžās.

18 $\frac{21}{2}$ 53.

[Lēnavs.]

LIENAS ACIS

Kā sauli redz pie debess uzrietošu
Ar zelta stariem spīdam cauru dienu,
Tā tavu aci ieraugu arvienu
Tik laipnīgu, tik ugunīgu spožu.

Un, kad kā stirna visur apkārt drošu
Tu meti aci, tad kā ķēniņienu
Es uzlūkoju tevi, skaistu Lienu,
Un slavēju par visām meitām košu.

Ak, tava acs tik jautra uzskatāma!
Kur uzmeti to, laipna smaidīdama,
Tur apstulbušam jāpaliek, to raugot.

Re, manu sirdi tavas acis silda,
Ar saldu līgsmību tās viņu pilda,
Kā līgodamās krūts man ceļas augot.

PALMA

Mēnesnīce mirdzinājās
Jautros upes plūdumos,
Un tur vilņi plevinājās,
Jokodami krastmaļos,
Prieku pilni, viņus bučot,
Un tad sveicot vēlēja
Priedītēm, lai saldi čučot
Augstā, stāvā pakrastā.

Un netāli zaļa, slaika
Palma sapņoja arvien
No tās zemes karstā tvaikā,
Kurā Ganges plūdi skrien.
Līdzaški tai meita sēdās;
Raugot palmas virsotni,

Tā no dzīvības bez bēdas
Sapņoja tik līgsmīgi.

«Palma, tāl' no citurienas,
Kur viss lielos brīnumos,
Viena stāvi savas dienas
Še tik bargos ziemējos.
Voi tev, palma, nav te grūti,
Voi tev saldas skaņas ness
Debess, ka tu priekus jūti,
Domājot no dzimtenes?»

Un nu palma musināja,
Zemē pieliekdamās klus':
Voi tev nava dziedot māja
Meklējama ar uz dus'?
Voi ar neesi bez gala
Tāl' no savas tēviškas?
Jo tu svešnieks dzīvīb's malā
Šeitan stāvi vaimanās.»

DAŽĀDA APIEŠANĀS

Dēls, lai draudzība ar ļauniem
Un ar labiem, tikliem vīriem
Mūžam tev vienalga nav.
No lietus lāse krite
Uz sasarkušu dzelzi
Un izzuda.

Uz pukīti tā krite
Un spīdēja kā pērle,
Par rasu palika.
Tā izdevīgā brīdī
Iekš gliemezīša nāce,
Par pērli pārvērsēs.

[Herders.]

NEVIENA MĀJĀS NAV

«Eij, neviena mājās nav!»
Sīkstuls aizbildējās jav,
Dzirdot klaudzinājam viesi.
Voi viņš runājis patiesi?
Kur nav uzņemts viesītis,
Cilvēks mājās nebūs vis.

18 $\frac{15}{11}$ 53.

[Rikerts.]

DIVAS MIROŅU GALVAS

Reiz liķa galva redzēja
Sev otru galvu stāvam klātu
Un iesaucēs: «Kas esi, ka
Man tuvinies tik drošu prātu!»

Tā teice: ««Man bij laivās darbs,
««Es ūden' dzēru, maizi ēdu,
««Mans liktens vienumēr bij skarbs,
««Es redzēju tik post' un bēdu,
««Līdz nāve, sen jav vēlēta,
««Man lūdzot ņēme sūru dzīvīb';
««No mokām mani pestīja,
««Un iedāvāj' nu saldu dzīvīb'.»»

«Atkāpies tūdaļ, diedelnieks!»
Tai otra galva klīdzē pretī.
«Ko gribi šē, tu nešķīstnieks?
«Tu rūktumu man priekšā meti.
«Eij nost, ka mierīgs dusētu!
«Es esmu citāds vīrs kā tu.
«Man ķēniņi ir radnieki,
«Ar plukatām sev nesajaucu,
«Es nesu zvaigzni, midali,
«Es brangās kariatēs vien braucu,
«Man mucas vīna pagrabā
«No tuvuma un tāluma,
«Uz galda ēdieni bez skaita.»

««Man ir! es esmu! bēdulīt,
 ««Man bij, es biju, sakāms tevīm!»»
 Tā vērģs tam atbild tūdalīt;
 ««Ko esi atnesis no sevīm?
 ««Kur zvaigzne, kur ir midalis,
 ««Kas tavu kārtu zīmējis?
 ««Kur vātis vīna pagrabā
 ««No tuvuma un tāluma?
 ««Kur redzams tavās mucās zelts?
 ««Kur karietes, ar kurām brauci?
 ««Ko baudīji un savu sauci,
 ««Tas augšā un še nenoverts,
 ««Tur augšā bija starpība,
 ««Še visi vienā brangumā,
 ««Še galva tev kā dažam sliktam.
 ««Še skaists kā raibīgs, liels kā mazs,
 ««Dumjš līdzīgs gudram, lēnajs piktam;
 ««Kas nāvē jel pēc kārtas pras'!»»

[Birģers.]

DRAKA DĒĻ CEĻA GRIESANAS

Kāds lepnis kungs, kam gudrība
 No ļaudīm slavēta maz tika,
 Uz mīkstas sēžas sēdēja
 Un sev no kalpiem nēsāt lika.

Tie uzbrēce: «Pie malas iet!»
 Un tomēr zemnieks negrib ļauties
 Ar diviem teķiem projām rauties,
 Bet stāvu palika uz viet'.

«Ko, jums lai es uz malu skrienu!»
 Tas teice. «Ceļu griežiet man!
 Es vairāk apkrauts būšu gan:
 Es nešu divus, jūs tik vienu!»

[Langbeīns.]

ARĀJIEM

Tik nejēgas nicina zemniekus,
Tos augsti godina prātnieks!
Tad kopjiet ar prieku nu laucinus jūs,
Lai darbos jūs nekavē stātnieks!
Par spīdošu zeltu daudz vairāki gods
Lai dzelzim, kas druvas jums uzar, dots!

Ja pilsētniekiem ar būtu nu gan
Zelts pūros liekšķerēm sviežams,
Tad tomēr tiem trūkums arīdzan
Bez teicama arkla būt' ciešams.
Jo arklam vien tīrums ir pārvarēts,
Ka kviešu un labības pilna ir klēts.

Cik lepnis daž brangā kariatē šauj
Jums garām vareniem auļiem!
Kas zirgiem tam auzas sēj, sienu jel pļauj
Pa āru gurdeniem kauliem?
Lai druvas paliek jums papuē,
Tad kājām lepnajam jāiet, re!

Ko mācīti laudis nu pavēlēt liek
Par darbiem iekš miera un kara,
Caur jūsu jo spēcīgām rokām tas tiek
Tad iecelts tik pilnīgā svarā.
Jūs zaldātos pārstāviet tēvzem' kā mūrs
Ar flintēm, ka drošs tai ir katris stūrs.

Ak, neeita apskaust varenus jel
Ar viņu mantībām visām!
Tiem cīļus un slazdus, un spostas tik ceļ,
Kad mierā jūs guļiet uz cisām.
Cik dažam ir vaimanu pilna tā sirds,
Uz kuras ar spožumu mīdāļi mirdz.

Daudz kārum' no tāļuma bagātam nests,
Kā remdētu savas graizes,
Bet spirtums ar kuģiem tam nava vis vests,

Ko ūdens jums dāvāj' pie maizes.
Viņš vārgst, kaut ar dziedētais mokās, cik prot,
Kad darbi un gausa jums jautribu dod.

Tad kopiet nu priecīgi lauciņus jūs,
Lai darbos jūs nekavē stātniek'!
Tik nejēgas nicina zemniekus,
Tos augsti godina prātnieks!
Par spīdošu zeltu daudz vairāki gods
Lai dzelzim, kas druvas jums uzar, dots!

[Langbeins.]

KALDINĀTS LIELSKUNGS

Vēl jauns un nepieaudzis kāds lielkungs Vāczemē,
Pēc stirnas pakaļ šmaucis, reiz mežā noklīde;
Viņš attastu no biedriem pa silu maldijās,
Kad nakts pa malu malām ar joni ielauzās.

Gan asinains saļima jav drigants stenēdams,
Gan rags ar spēku dima, pār kalniem skanēdams,
Caur biezumiem bet cauri vis stīga nevede,
Un atbildi uz tauri tik atbalss izdeve.

Tā lielkungs, viens pa krūmiem nu klīzdams, tuksnešos
Uzreiz no melniem dūmiem redz dzirkstes metamos;
Viņš, blāzmai pakaļ iedams, pie smēdes piestājās.
Un, zirgu klāt tur siedams, ar meister' satikās.

Viņš laipnīgs sveikt to gāja: dievs palīdz, godīgs tēvs!
Voi uzjemt jūsu māja par nakti kādu spēs?
Voi medniekam, kas klīdis no ceļa, ēst ar dos?
Tad rīt' jums atnāks brīdis, kur devīgs pateikšos.

Un kalējs, zemē braucījs no rokām piedorknes
Un sviedru lāses slaucījs no karstas pierītes,
Tā teice: cienīgs viesi, ja nakti gulot jums
Še patiktos, patiesi, tad mīļi būtut mums.

Gan cepešus un zupu mēs nevaram jums sniegt,
Bet negribam jums pupu un kūķu putru liegt;
Ar vīnu arī sildīt mēs neiespējam jūs,
Priekš jums bet krūzi pildīt no avotiņa būs.

Un kambarī uz plānu tik balti palagi,
Kā vairs nav tādu drānu, būs cisām pārklāti;
Bet visu, ko es dodu, no sirds jums novēlu;
Ne atmaksu, ne godu par to vis neprasu.

Tas viess un kalējs abi pie galda nosēdās,
Un siev' un bērni labi tie visi paēdās;
Ir strādātāju puišu ne mazums bija klāt,
Tie iesāce par muižu nu tērzēt, triekt un rāt.

Un, valodām tā plūstot, tos lielkungs vaicāja:
Kā tiesa spriesta kļūstot pār ļaudīm valstībā?
Voi katram vaļā ļauta dēļ nastām žēloties
Pie lielkunga, voi tauta to arī mīlēt ies?

Un jauns kāds teice, iekam tie cēlēs, svešniekam:
Kungs, prasiet amatniekam, kungs, prasiet arājam,
No tautas visur vaida un gauda dzirdama,
Kā muižnieki to spaida, tai visu nolaupa.

Ja valdiniekam vara nav zvērus valdzināt
Un no tā blēžu bara sev taušu paglabāt,
Kā mīlīgs prāts būs rādams no tautas tādām gan?
No tautas viņš ir lādams, to sakot, jāvaid man.

[Nepabeigts.]

KĀČA

Voi sieva mūsu novadā,
Kas darbos un ar vārdos ir pie dieva,
Arvienu lasa svētā grāmatā,
Voi dziesmu nopelna šī sieva?

Cik daudz no tās var mācīties!
Jo tikko spēj no cisām piecēties,
Kad saule sāk no rīt' iet savā gaitā, —
Re, pātarus šī sieva tūlīt skaita!

Un jebšu vienmēr ēd no tukša kausa,
Tā tomēr lūdzas, lai tai sāts un gausa,
Un jebšu dod pret ķilām krājumu,
Tā tomēr kunkst pār lielu trūcību.

Ak Kačiņa! Tu bībeli ar mokām
Pa gadu divreiz cauri izlasi,
Un caur to visu namu pasargi
Uz mūžību no velna rokām.

Tā dzied ik dienas duci dziesmu.
Kas nāk? Voi nabags vīrelis?
Eij badu mirsti, bezkauna!
Uz dievu sirdi cilā tā.
Voi gan par nabagu šī sieva
Ies sirdi nogriezt tā no dieva?

Tā dziedādama vāra virieni;
Tā ēd un brēc par niknu pasauli.
Bet kas pie durvīm gaužās tā pārlieku?
«Ak nabadze, tik maizes kumosu —»
Eij, ko tu sūdzi savu trūkumu,
Kad roku es pie mutes lieku.
Tu laikam neskait' pātarus?
««Dievs neaizmirst vis savējus.
««Jo kad man bij ar kuli apkārt staigāt?
««Bet vajag ar no sirds uz dievu klaigāt.»»

Bet voi šī svētā sieva gan
Nav visai cieta arīdzan?
Voi bardzība nav mīļāka, ne žēlastība?
Tā visiem līdz, kam nabadzība.
Tā viņus bar un rāj, un pamāca,
Cik labi pātari un strādība.
Un voi tas nav pēc rakstu likuma?

Tā labprāt savas mantas dāvā,
Bet tādiem vien, kas ķilas ļāva.
Voi bibelniece kāda mūsu novadā,
Kam Kačiņa vis nepalīdzēja?
Lai mēlnese tai nāk jebkāda,
Tā tūdaļ klāt un par to gādā.
Ja bērniņš mirst un to uz bērēm nes,
Arvien tā viņam šķirstā kaisa puķītes.
Cik brangs šis zeltīts krusts! Kas viņu būs gan
devis?

To Kača sūta mirējam no sevis.
Tu labā Kačiņa! Ja reiz es miršu mūžībā,
Tu šķirstu dosi man no tīra sudraba.
Tā kanceļi un altaru
Arvienu tērpj ar vadmalu,
Pať nākoš' gad', lai citi greizi
Ar skatās, tēps jāv trešu reizi.
Gan daudzina, tā dodot slaves dēļ;
Bet viņas labā sirds vis nevar rimties vėl.
Kas tā gan bij, kas upuros ne visai strauja
Nesen tik kvartus bēre pilnā sauajā?
Ak Kačiņa, tā dievam dod,
Tā labprāt dod, cik sirds vien prot.
Ja ļaudis redz, voi tā par to ir vainīga?
Lai, Kača, zaiņotāji tevi nolamā,
Lai tie ar lišķēdami stāsta,
Ka tu šeit, grēku dubļos gāzta,
Tik gribot pašu dievu krāpt,
Ka debesīs reiz vari kāpt.
Lai smeiņās visi muļķu desas,
Ka citiem ļaunu uztiēpt prāts tev nesas,
Ka tev no jaunām vēstīm tā ir mīļāka,
Ja citiem nelaime un bēdas uzbruka,
Ka visu tik priekš acīm dārīt mēdz.
Kuš, smējēji, kas nieku jēdz!
Jo lūdzot ceļas tā un dziedot acis slēdz.

AIZĶERTS TIESNESIS

Kāds tikko vēlēts tiesnesis,
Ar sūdzību pilstiesā nogājis,
Tā žēlajās: «Ak kungi, kādu kaunu
«Man darijs vīrs, kas raksta avīzes;
«Viņš mani tur ar sirdi visai ļaunu
«Par aunu sauc priekš visas pasaules.
«Viņš lapā teic: kāds kungs par tiesnieku
«Nesen ir aunu cēl's ar lielu godību.»
««Voi jūs tā esiet saukts?»» Tā prezidents tam prasa.
««Tur minēts nav ne vārds, ne vieta, nedz ar cilts.»»
«Kā var tas citād' būt,» nu vīrs aiz ausīm kasa,
«Kas cits gan būtu tā kā es par aunu vilts?»

LĪDEKA

Kāds zvejnieks, kas pa kanalu
Reiz zvejoja, ar tiklu ķēre
It priecīgs lielu līdeku.
«Tu nebēdnieks,» tā zivs tam zvēre,
«Tu mani svētu neaizkar!
«Arvienu rīdzinieks man laidis vaļā,
«Un kumoss gārds no tā bij mana daļa.
«Viņš teice, ka man galvā redzēt var
«Tās lietas, ar ko Kristu reiz pie krusta sita,
«Kā krustu, šķēpu, naglas un, tā šķīta,
«Vēl citas ar.» — ««Ak cik tu esi svēts!»»
Tam zvejnieks teica. ««Bet voi prasīt drīkstu,
««Ar ko tu taisi vēderu tik mīkstu?
««Tas glumēt glum.»» — «Nu manis pēc
«Tev teikšu, ka simts zuteņu jav rījis.»
««To domāju, ka tu tāds tiešām bijis,
««Kas galvā nesi ticību,
««Bet sirdī tikai postīšanu.
««Un, lai neviens caur tev vairs nemirtu,
««Tad tevi cepšu drīz uz savu pannu.»»

DZĪVĪBA

Dzīvība šķobīgs ir plostis; jo, kad auka tur virsū mums
uzbrūk,

Daudzreiz bangās gals žēlīgi dabūjams mums.
Iedami laimu tik jemt par dzīvības stūrnieci sevīm,
Mēs kā pa jūru arvienu klīzdami peldam šurp turp.
Dažiem gan veicās šē braukt un ar dažiem vis ne.
Ostā noeijams būs zemītes apakšā reiz.

AICINĀŠANA UZ LĪGSMĪBU

Līgsmojties!
Līgsmojties!
Mācība šī cienā
Turama paties';
Grāmatā nevienā
To nemācīsies.
Līgsmojties!
Līgsmojties!
Līgsmība pa malu malām
Laipna iet līdz pasaul's galam.

Lāsts un sods
Katram dots,
Kas no līgaviņas
Šīs nav ielīgsmots!
Ļaundarīt bez ziņas
Viņam ira gods.
Lāsts un sods
Lai šim dots!
Nikna sirds ir gražotājam,
Bēdziet jel no viņa mājām!

Godu vis
Nelietis,
Kas tik naudu lasa,
Nebūs pelnījis;
Kad tam nabags prasa,
Viņš tam nedod vis.

Smādams šis
Nelietis!
Saulei nebūs pār to spīdēt,
Kas iet prieka laimi nīdēt.

Ārā prieks
Grāmatnieks!
Lapas apkārt šķirstot,
Viss tev ir tik nieks,
Ja pats, sirdei mirstot,
Esi auksts kā sniegs.
Tik no mīlestības mācies,
Lai tu prātīgs palikt sācies!
Bēdul, tu
Spirgsties nu
Še, kur līgsmi kopā dziedam,
Redzi labu laimu ziedam.

Mēs bez tam
Mīlējam!
Slāpušam mēs malku
Mīļi pasniedzam,
Bučojot bet talku
Labprāt neturam.
Mēs bez tam
Mīlējam!
Tā bij labiem laima smelta,
Kamēr pasaule ir celta.

Nu lai dzer,
Bučo, dzer!
Bērni, līgsmi deijiet,
Kad mūs prieki tver!
Gudrinieku smeijiet,
Kas pēc mantas ķer!
Nu lai dzer,
Bučo, dzer!
Šķirdamies jūs vēl turklātu
Cienā turajt līgsmu prātu!

ŠUSLIS

Par katru vārdu viņš šūst,
Ko cits tam pasacījis smiedams.
Tam prātiņš galvā plūst un zūst,
Par katru vārdu viņš šūst.
Un drakās, lād, ka lūst un grūst,
Kā zvērs tik niknis apkārt riedams.
Par katru vārdu viņš šūst,
Ko cits tam pasacījis smiedams.

BIEDRI

Kāds nabags bij uz visiem soļiem un pēdām
No bagāta ļoti vaijāts un spiests.
Tam teice, pie lieliem lai sūdzās iekš bēdām,
Ak, viņi vēl niknāki spaida kā piests!
Jo bagāts tas vilks, no kā ļaunums man ciests,
Un vanagi arī, kas viņu lai soda.
Ak, rūktums no dieva lai nost man ir griests.
Gan svētai bībelei tiesa, kur spriests:
«TIE TREKNIE UZ VIEN' ROKU DODĀS.»

UZ SAVA LAIKA NEJĒDZIBU

(Versus Alcaicus)

Jav ātri maz būs, kuri uz tīrumu
Ies sviedros strādāt. Visi par kungiem nu
Grib palikt, nost sviež mīļu tēvu
Valodu, vācinādami aplam.

Nu greznots zēns daž bulderē vāciski,
Ka ausis sadimst, dzirdot to čiakstamu,
Un tomēr lepojās šis neliets,
Bramē ar citus, kas šādi negrab.

Bet vīrs, kas daudz maz mantībā iekūlies,
Jav sāk kā glīts kungs pasaulei rādīties;
Viņš dveš un pūš pilns augstprātības,
Lepnis uz zemākiem skatīdamies.

Šis grēks — un liels grēks saucams šis netikums,
No dieva būs reiz sodīts ar īgnumu,
Ka nost no pasaules neilgi
Latvieši zudīs kā dūmi gaisā.

LAUCINIEKU DZIVE

Cik laimīgs tas, kas tāl no nevaļām,
Kā citkārt vecu veca ciltis,
No tēviem iemantotus laukus kopj,
Par cenu nebažīdamies,
Nedz vests ar muziku nav zaldātos,
No jūras briesmām nebaidās,
Pār kungu sliegsni kāju nepārsper
Un tiesās nemeklē neko,
Bet stīgas apiņiem ap ābelēm
Jeb kārtīm savā dārzā tin
Un, nederīgus zarus nogriezdams,
To vietā potē labākus
Voi lopus maurēdamus aplūko
Pa ganiem, kad tie rāmi ēd,
Jeb tīru medu spodros podos liek
Voi treknām aitām vilnu cērp,
Jeb, kad ar ietecējšiemies, kā zelts
Tik skaistiem augļiem rudens nāk,
Viņš priecīgs bumperi no kokiem trauc,
Ko pats reiz bija stādījis,
Jeb sark'nas zustrenes no pudur' šķin,
Kas sulu pilnas parādās. —
Viņš līgsmīgs brīžam apakš ozola
Un brīžam mīkstā zālē dus;
Pa tam pa stāviem krastiem upe čurkst;
Pa mežu putni sērojas;
Un, lēni burzgulējot, avoti
Tad šļaukst, kas saldu miegu dod,
Bet, kad, ar miglu laukus apklādams
Un līdams, pienāk draņķa laiks,
Tad lapsas trenc ar suņu baru jav
No alām ārā klaijumā,

Jeb strazdus spostās vilinātus ķer;
Jeb dzērves, kas no sērstiem skrien
Uz svešumu, jeb zaķus bailīgus
Ar lingām šauj voi cilpos žņaudz.
Pie tādiem priekiem bēdas piemirstas,
Ko savā sirdī turēja,
Kad vēl pēc spēkiem tikla sieviņa
Par nam' un bērniem rūpīga
Tam ira laulāts draugs, kas saulītē
Jav apdeguse pabrūna,
Kā strādīgas un labas sievas tiek,
Uz kura taisa uguni
Ar sausu malku, kad no lauka vīrs
Tai gurdens nāk, un govīm slauc
No pilniem tesmiņiem tā pieniņu,
No mucas sulu tecina
Un labu virienu uz galdu ceļ,
Kas naudu nemaksā, jo vīns
Tur nav, nedz cepeši un kārumi,
Ko tāļ pār jūrī šurpu ved,
Bet cūku šverts ar skābiem kāpostiem,
Kam pantags ir par uzkodām
Jeb kūķ' ar jēra gaļu vārīti,
Ko reizi vilkam atņēme,
Jeb driķu piena putra, sviests un palts,
Pa laika gadiem, svētdienām
Ar mīksts kāds cālītis ar pīrāgiem
Ir gardāks vēl par kārumiem.

(*Horacijs.*)

SATIRA

Draugs, kā gan nākās, teic, ka neviens saderīgi dzīvot
Negrib ar daļu, ko dievs piešķīris jeb pats sevīm vēlējs,
Dzīdamies tik arvien pēc dzīves, ko iegūt tas nevar.
Aplaimoti parliek daudz tirgotāji, tā zaldāts
Saka, jav gados sirms un no pūliņa palicis gurdens.
Tirgotāji bet sauc, kad no vēj' tiek mētāti kuģi,
Zaldātam labāki iet, jo tam zināma nāve uz reizi

Virsū brūk, jeb tas jūt daudz prieku par uzvarēšanu.
Likumu zinātnieks ceļ līdz debesīm laucniekus augsti,
Ļaudis kad gaiļos kladz jav pie durvīm ar sūdzībām
dažām.

Arājs, kam šķūtīs ceļš ir no laukiem uz pilsētu
braucams,

Tos tik par laimīgiem tur, kas arvienu pa pilsētu dzīvo.
Uzrādu priekšā likt pulks varētu vēl par šo lietu,
Tomēr klausīt lai tik tev, gribu še īsumā stāstīt,
Kas man prātā stāv. Re, dievs ja ļautiņiem teiktu:
Darišu visu, ko lūgs: tu, zaldāts, par kopmani paliec,
Likumu pratējs, tu tiec nu par zemnieku; ejat, ar
vietām

Mainījši, mierīgi nost. Ko stāviet? Šo darīt nevienam
Netiktu. Tomēr būt arī laimīgi varēja viņi,
Kas var dievam gan liegt, ka, par nejēgām palicis
dusmīgs,

Lūdžējus pamāca bargs, ka nemaz nepaklausīs uz
priekšu

Mīļš un nekad neatvērs savā piktumā laipnīgas ausis.
Lai bet es neeimu triekt šo par žertu voi joku jeb
smieklu

(Kaut gan ar taisnību teikt es smiedamies labi jav
protu,

Skolniekam līdzīgs, kas lēns tik ar saldumiem skolēnus
māca

Saprast, ko zināt būs vispāpriekšu par pasaules lietām),
Smieklīņus atmezdams nost, es nu nopietņi pētīšu
īstīb'.

Arājs, kas mālainu zem' pārvērš ar cietaju arklu,
Zaldāts, kam patikams karš, un šis kuģinieks, droš pa
visām

Jūrēm bez rimšanas brauc — ko tie grib? lai, kad
tikuši veci,

Viņi bez rūpībām var no tā krājuma dzīvot pa vaļai,
Kuru ar sviedriem tie grūt ira nesuši kopā kā skruzdes.
Mazas šīs būdamas velk ar jo lielu pūliņu mutē
Projām, ko sagrabt var, liek nesamu nost tad pie pūžņa,
Kuru tās gādīgas tais', kā uz priekšu tām nebūs jācieš.
Proti, kad apmācies gaiss sāk mesties un rudenis,

Viņas nekad vairs neiet sērst un ar mazumu labi
Pietiek, kas senāk bij krāts. Tev ne karstuma tvaiki no
peļņas

Nenotur, nedz dzelzs, nedz uguns un ziema, un jūre
Neriebj tevīm nekā; ja tik bagātāks cits nav par tevi.
Ko tev palīdz sudrab' un zelt' neizsakāmu svaru
Pazagšus pazemē slēgt kā blēdim ar varenām bailēm?
Svars, ja no viņa ko ņem, jav par pēdīgo nieciņu paliek.
Ja bet nekad neaizskar, kāds labums ir uzkrautai čupai?
Klēts simts tūkstošus tur tev tīrītas labības pūrus,
Voi tavs vēders tāpēc spēs vairāki saēst par manu?
Kalps, kam elsdamam grozs pilns maizes uz pleciem ar
mokām

Jānes, tomēr vairāk nemaz par kalpu, kas tukšā
Iet, vis nedabūs. Jel teic, kas gan kaiš voi kā klājas
Dzīvodamam ir trīs voi simts, voi tūkstošas pūru
Vietas ko art? Bet tikams ir jemt no vairotas kaudzes.
Man ja tu paļausi jemt tik to pašu no mazuma, saki,
Voi mans apcirknis daudz būs sliktāks par arodu tavu?
Ja tev ūdeņa trūkst ne vairāk par vienīgu podu
Voi par kaus' un tu teic: man tiktos labāk no lielas
Straumes to smelt un nevis no mazas šīs akas, tad
notiek,

Ka tos dzīdamos pēc lielāka mēra, kā lab' ir,
Lielajā straume no krast' atrāvuse pludina projām.
Bet, kas tik vien, cik vaijaga, grib, nepazaudēs vis savu
Dzīvību viņos, nedz ar no apakšas dulķes sev iesmels.

(*Horacijs.*)

MUZAI

(*Asclepiadeus primus*)

Pastāvīgāka vēl slave par tēraudu,
Daudz par kalniem, kas sniedz debesis, augstāka,
Postidams to nedz laiks nīcināt neiespēj,
Nedz ar ziemeļu vējš, nedz neizskaitamos
Gados eijam virkts, mūžība pate ne,
Viss jav nevaru mirt; liela no nāves man
Daļa taupīta būs. Pēcāk es pieaugšu

Slavē augdams jo jauns, kura vis nezudīs,
Kamēr Daugava tek latviešu robežās,
(Lankas, druvas arvien slacinādama pa
Krastiem, pāri kas plūst pilni ar svētību)
Dziesmās, kuras papriekš svešas, pa latviski
Dziedājs, varieni teiks mani, kas pasaules
Virsū biju tik mazs. Nopelņas lepnību
Neeij manīm vis liegt; Muza man laipnīga
Galvā vainaku ceļ, vītu no ozoliem.

(Pēc Horacijs.)

PAVASARAS JAUKUMS

(Archilochius quartus)

Bargajā ziema nu šķīst caur tērpeņa vēj' un pavasaru,
Un sausas laivas velk ar virvēm upēs:
Vairs jav par uguni arājs, par kūt' arī lopi nejūt prieka;
Un lankas vairs no baltas sarmas nemirdz.
Mēnesim spīdot, nu dzied jav pa ziedošiem krūmiem
lakstīgalas,
Ar citiem putniem jaukdamas tur jautras
Balsis, ka malas nu skan no tā dziesmām, pa tam ar
pieguļnieki
Pa rāmu nakti sakur gaišas liesmas.
Pieklājās galvā nu likt voi no smaržainām mētrām
skaistu kroni,
Voi puķes spraut, ko čaugan' zeme audzē.
Dievam ar pateicīb' dot nu pienākās baznīcā voi mājās
Par to, ka tevi žēlīgi viņš sargājs.
Nabagu būdās iet, ak, ar līdzīgiem soļiem bāla nāve
Un valdnieku pilis. Daudz mums cerēt
Isajās dzīvības mūžs aizliedz un ar lielu darbu iesākt.
Jav virsū nakts tev mēcās, šaurs tev kaps nu
Ātri ar tumsību segs, un, kad turpu tu reizi gājis būsi,
Tad viesībās vairs nespīdēsi ciemos,
Vairs ar tu Maiju nekad neapbrīnosi, jaunekļi pēc kuras
Nu iekarst un ar jaunekles drīz iesīls.

(Horacijs.)

MADŽA

(*Asclepiadeus quartus*)

Mani, Madža, tu bēdz līdzīga stirnēnam,
Kurš sev bailīgu māt' meklē pa kalnainām
Vietām, velti par vēj', kas
Kokus kustina, bīdamos.

Jo, kad pavasars nāk, traukdams pa čukuriem
Lapas, ķirzatas čab zaļģanas birzājā,
Satrūksties tu par nieku,
Un tev ceļi un sirds tad dreb.

Tomēr neim' kā zvērs plosīgs tev pakaļ vien,
Nedz kā izsalcis vilks, gribēdams tevi plēst.
Eij nost tagad no mātes,
Būdam prāva aiz vīra iet.

(*Horacijs.*)

MAIJA

(*Sapphicus major*)

Maija, no dieva puses
Tevi lūdzos, teic, kam tu beigt Jāni caur mīlestību
Gribi? Kāpēc viņš saulē
Iet un ārā nīst, kas papriekš putekļus ciet un tvaiku?
Kam viņš ar kara rotu
Neiet biedros jāt un nekad drigantus nevaldzin ar
Tērauda laužņiem spēcīgs?
Kam viņš baidās maut' nu kā zēns Daugavai pāri?
kam kā
Čūskas no čikstošanās
Bailīgs atraujās? un kapēc tulznainas rokas nenes
Ieročus, kuras allaž
Lingu, allaž šķēp' jav pār mērķ' sviede ar slavi pāri?
Kam viņš kā bāba slēpjās
Sievu rindās vārģs, lai to raut liktens uz slavējamiem
Darbiem ar varu neiet,
Nedz lai netiek vīrs, kad tam būs kauties ar
nespējniekiem?
(*Horacijs.*)

GRĀBĒNA JUNKURS

Bij junkurs Grābēns aplamnieks,
Ne gājējiem, ne kupčiem prieks.
Viņš tukšā baznīcē mite
Un ceļniekiem virsū krite.

Un, kad jav pusnakts pāri bij,
Viņš taisijās tur uz ķereni.
Jo kupči ar pulku zirgu
Ne agruma iešot tirgū.

Ar sulaini jājis jav gabalu,
Viņš teice: «Puisi, pasteidzies nu!
Es cimdus aizmirsu vakar
Uz zārka, eij tiem nu pakaļ!»

It bāls bij puisis klātu jau.
«Lai ļaunajš jums cimdus projām rauj!
Pats velns uz zārka tur rādās,
Man mati vēl gaisā stādās.

Viņš cimdus rokās uzmaucis
Un skatās ar acīm, kas ugunis,
Viņš notāļ pēc kārtas tos glauda;
Man drebuls vēl kratīt drauda.»

Nu junkurs aulekšus aizlece,
Ar velnu kauties tad iesāce.
Viņš velnu pārvarējis,
Savus cimdus atdabūt spējis.

Te teice velns ar piktumu:
«Ja nevēli cimdus uz mūžību,
Uz gadu man aizdot vari
Šo skaistu gludinu pāri.»

«No tavām ķelvām tie nenodils,
Un gudrība tava man nepievils,
Uz gadu viņus tev dodu,
Lai noprotu tavu godu.»

Nu junkurs aizjāja tālienē,
Ar puisī viņš devās laģienē,
Un, otriem gaiļiem kliežot,
Tie izdzirst ar zirgus zviedzot.

Kā junkurs tagad drebēt sāk:
Meln pulks pa ceļu laužu nāk
Uz zirgiem gala galā,
Jav junkurs nojāja malā.

Un gaitā jāj no pakaļas kāds,
Kam līdz tek svabads zirdziņš tāds,
Ar iemauktiem, segliem rotāts,
Ar melnu apsegu godāts.

Šo Grābēns vaicā piejājis:
«Jel teic, ko dzimis meklēdams šis?
Jel teic ar, puisī labajs,
Kam tu esi zirgu šo glabājs?»

«Tas mana kunga sulainim,
Kam visur Grābēns ir vārds līdz šim.
Tas nosists būs tagad pēc gada,
Tad zirdziņš viņu lai vada.»

Pie citiem melnais piejāja;
Uz puisī nu Grābēns sacīja:
«Vai man! no zirga steigšos,
Nu ātrumā es beigšos.

Ja nav mans zirgēls visai traks
Un visai šķēps un zobens smags,
Tad glabāj šos un viņu
Un valkāj ar dieva ziņu.»

Pats gāja tad iekš klostera:
«Par mūķi, tēt, es neder' nekā,
Bet dievs marīus grēkus žēlos,
Ja kalpot klosterim vēlos.»

«Tu esi bijis iekš jātniekiem,
No piešiem to redz pie zābakiem,
Tā labad par zirgiem gādāj
Un iekš staļļa tikuši strādāj.»

Pēc jauna gada to dieniņu,
Tad nopirka melnu drigantu,
Ko Grābēns seglot dzenās,
Bet tas stāvu ceļas un slienās.

Viņš sirdī spēre junkuram tā,
Ka tas nāves reibulī saļima,
Un projām iekš meža skrēja,
Nedz rokās dabūt to spēja.

Kur junkurs dus, nāk pusnaktī
Kāds jājējs melnā mētelī.
Tam pie rokas melnītes skraida,
Ar cimdiem uz junkur' gaida.

No kapa Grābēnam jāceļās,
No segliem viņš cimdus izrauļās
Un mugurā zirgam svežās,
Pie kapa krusta atspiežās.

Šī dziesma junkurus pamāca,
Lai tie cimdus ar prātu paglabā,
Pie ceļa lai netur vakti,
Ka tie virsū kristu pa nakti.

(Ūlands.)

KĀ MĀCĪTĀJAM BĀRKUM UN SKOLNIEKAM ĶEPĀNAM GĀJIS

«Nuka, mēs noklīstam paties'!
Mazs gudrāks bij par lielu.
Gan teicu, bet tu stīvējies,
Ka pazīstot šo ielu,
Ak vai, cik nakts ir briesmīga!
Nu, Ķepān, abus izglabā!»

«Ar ziņu neiet, cienīgs tēvs!
Vairs glābties neizprotu,
Bet nedrebu nemaz tik glēvs
Par blēž un vilku rotu;
Jo teikts ir: tīrs no grēcības
Aiz ļaunā bultīm nebīstās.»

«Kaut ellē tu ar gudrībām
Un es iekš gultas būtu!
Tu smeijies prot par bailībām,
Ko savos kaulos jūtu,
Bet kuš! Tur lejā svece spīd.
Voi neiesim tur tūdalīt?»

«Kā ne, mans kungs! Tur cilvēks kāds
Gan turēs savu māju.
Tur nedzīvos vis ļaunais pats
Ar ast' un zirga kāju.
Turp, ātri turp! Jav saožu
No miežiem labu dzērienu.»

Drošs skolniekam nu mācītājs
Uz blāzmu pakaļ dzinās.
Bet kāds tiem ļaunais vadātājs
Pa nakti apkārt tinās?
Tie vīna bij negausīgi
Pa mielastiem daudz dzēruši.

Tie namu ātri atsniedze.
Kāds vīrs ar brūnu drānu
Šos melnos viesus saņēme,
Tos aplūkodams sāņu.
«Jūs, kungi, kortel' meklējiet?
To varbūt jūs še dabūsiet.

Tik trūkst man pēļu gultiņas.
Ko palīdz skābi skatīt.
Voi tik, voi netik! Nav nekas,
Kā salmus priekšā kratīt.
Tad guļa mazā istabā
Tur augšā būs jums taisīta.»

Kungs skatījās uz penderi,
Kā gribēdams to prasīt:
Voi tevīm salmi vareni
Vis drīzmes neies kasīt?
Bet Ķepāns teice: «Labs nekas
Nav pasaulē! Ir jāgulstās.»

Viņš sacīj', un tā notika.
Nu kāra svētnieks Bārkus,
Nekur kad vadža nebija,
Pie loģa savus svārkus,
Uz cisām metās raibīgi
Un viņam biedris līdzašķi.

To kambaris ar sienīņu
Pie saiminieka sniedze,
Kas garu svētu dziesmiņu
Ar sievu tagad spiedze,
Tad pātarus vēl noskaita
Un gultā sievai saka tā:

«Klau, sieva, līdz tik blāzma aust,
Tos melnos nokaut gribam.
Tur kaulu nebūs daudz ko graužt;
Pulks tauku tiem ap ribām.
Un viens tik treknis, kā tik kas;
Man mutē tek jav siekalas.»

Tas saimnieks, būdams gaļinieks,
Šo runāja par cūkām,
Bet mācītājs un skolinieks
Ar galvām bij it dūkām,
Iekš savām bailēm šķizdami,
Ka paši būšot nokauti.

«Klau, Ķepān, vai tev ausīs trums?
Voi nedzirdi še blakām
Šo cilvēk' rīmi nu par mums
Jav nāves stundu sakām?
Uja, mēs esma slepkavos!
Kaut dzīvi atstātu mēs šos!»

«Vai bēda! Bet mēs nestāvam
Vēl visai nāves varā!
Vēl mielasti jums penderam
Daudz labumu gan dara!
Kur acis! Voi nav redzams jums
Še logs? Tur cauri jālec mums!»

«Gan tādām vieglām kušķītim
Kā tev tas būs par spēli,
Tu nesīsi ar kā līdz šim
Sveikts mājās savu tēli:
Bet man, lai dievs tik pasargā,
Ir jākrīt nāves dziļumā.»

Bet Ķepāns, aplam urdīdams
Ar lielu gumdišanu
Un ilgu laiku runādams
Uz bailīg' dvēs'les ganu,
To taisīja it dūšīgu,
Ka gatavs bij uz lēcienu.

Nu prasīja tik, kas un kur
Papriekš lai zemē raidās.
Tie tiepēs šur un tiepēs tur,
Jo katris lēkt jav baidās,
Līdz skolnieks beidzot ātrumā
Papriekšu lēce apsētā.

Viņš gāzās, dievam žēlojot,
Uz lielas mēslu grēdas.
Tas gulēja tur mīksti prot
Un spīrgts ar bij bez bēdas,
Bet nu kā klinšu gabals, krauks,
Tam krit' uz sprandu smagajs draugs.

Kā klints tas nekustējās vis,
Lai Ķepāns lād, cik spēka.
Tad ceļu meklēja nu šis
Caur čupu sūd un sēka.
Kāds pacelts bomis tikko vien
Uz kājām treknu Bārku slien.

It tumši bij, ar aumaļām
No jumta lietus nāce,
Un vārti ciet' ar atslēgām!
Kā viņi drebēt sāce!
Par velti pūliņš bija nu,
Ka cilvēk' rīmim izbēgtu.

Jav gatavi tie taisījās
Ar dievu dzīvei sacīt.
Tik brīdi snaust tiem gribējās,
Kur lietus nevar slacīt.
Kas vēlās maz, to paklausa,
Ka mūžā dzird un ierauga.

Tapēc ar ātri pajumis
Bij dabūts kungiem glītiem.
Tas bij to lopu mājoklis,
Kas raibīgi ir žīdiem.
Uz matu katris atminēs,
Ka cūku kūts tiem atvērēs.

Ruk, ruk! Pa vārtiem cūkas skrien,
Kā apstātas no ligas.
Tie viņu vietā tagad lien
Iekš mīkstas, siltas migas,
Kā brāļi smuki apkampjās
Un dūšu turēt drošinās.

Mans draugs, apdomā, kas ir kaps?
Tik ceļš uz debess priekiem,
Kur lielais mazam līdzīgs taps
Un ķeizars apakšniekiem.
Tur nebūsi vairs sulainis,
Kam pakaļ jānes sprediķis.

Es dzirdēju reiz prātīgo:
Kad pienāk nāves brīdis,
Starp bagāto un nabago
Nav starpības ne sprīdis.
Tā cauru nakti runāja,
Līdz rīta blāzma spīdēja.

Nu durvs uz reizi čikstēja.
Te nāce cilvēk' rīmis;
Tas garu dunci iztrina,
Un briesmīgs bij tam ģīmis.
«Nu ārā, melnie, mudīgi,
Jav ilgi esiet dzīvojši!»

Tas, cūkas izvilkt gribēdams,
Ar roku iekšā ķere.
Bet knaš', kā dzirkstis ieogrābdams,
Jo Ķepāns ļoti spēre,
Tas atrāvās un iesaucās:
«Pats velns tur iekšā ērmojās!»

Te bēdu brāļi manija,
Ka aklībā tie krāpās.
Cik saimnieks lustīgs nu palika,
Kad tie no kūts nu rāpās!
Nu bija smiets nakts notikums
Un beidzot sadzerts vīns un rums.

Tad neteikt viņi solījās
No smiekliņa ne vārdu.
Bet Bārku lūdzu viesībās
Uz cepeti it gārdu.
Tas viņa žoklim patika,
Ka man šo štuku stāstīja.

18 $\frac{28}{12}$ 53.

(Langbeins.)

TIESAS KUNGS UN SARKANAJS

Kāds asinssuns bij tiesādams
Arvienu bargs un pikts
Un visur sen jav pazīstams
Pie saviem darbiem slikts.

Viņš izgreznojies staigāja
Iekš zīd un zelta auts:
Tam trūka tik tā lietiņa,
Ko ļaudis sirdi sauc.

Ir žēlastība bija tam
Pavisam zuduse,
Ka kreklu pašam nabagam
No miesām izvilke.

Šim goda vīram sīkstulis
Reiz teic ar ļaunu prāt':
«Še ciemiņā ir plikucis,
Kas nevar atmaksāt.

Man nauda pie tā vīra zūst;
Jo viņa perekli
Nav sudraba, kas noņemts kļūst,
Bet tikai bērniņi.

Par to daudz nebažījos gan,
Jo — to es saku jums,
Ar trīskārtīgiem augļiem man
Jav maksāts aizdevums.

Bet tomēr blēdim parādus
Vis neatlaidīšu,
Tam mokās atmaksāt tos būs
Ar lielu bailību.

Lai viņu noved cietumā,
Tiklīdz tam laiks būs klāt,
Es gribu, varu nu priekš tā
Jums lietu iedāvāt.

Jūs sird' un ausis aizslēdziet,
Kad siev' un bērni gaud!
Jūs paši gan to pratisiet,
Kā tādi visu zaud?

Jūs nebūsiet jel vairs tik jauns,
Kas labāk līdzī čīkst.
Še raksts uz parāda. Lai ļauns
Tiem ciešams, lai tie nīkst!»

«Ar mieru esiet,» soģis teic,
«Gan suni saķeršu.
Pirms zvaigznes spīd, jav cietums sveic
To blēd' ar tumsību!»

Viņš zatorus sev apsviede
Ar lielu ātrumu
Un elsdams projām aizšmauce
Pār kaln' un ieleju.

Tad nāce drīz, kur biezs bij mežs.
Še vīrs to bildēja,
Kas bagāts rādījās un svešs
Un līdz tam nogāja.

No galvas līdz pat kājām bij
Tam sarkans mētelis,
Un novilkēt santa cepuri
Tas bija aizmirsis.

Tam soģim šķite: viņš paties'
Būs bagāts, augstprātīgs;
Jo viņš ir rupjš. — Tam parādies
Tapēc jo pazemīgs.

Gan viņam zudīs lepnība,
Kad manos nagos nāks! —
Tā soģis pie sev domāja,
Un ātri nost bij vāks.

Tas svešajš soģim prasīja:
Kur ellē iedami?
Jūs skreijiet visā skriešanā,
Kā būtu rīdīti.

Man jāsteidzās; jūs cienīgs tēvs?
Tam soģis atteikt iet:
Jo putnis jāķer, pirms tas spēs
No lizdas proģām skriet.

«Ā!» sarkanajs nu iekliedzās.
Jūs ķeriet ļaudis prot'!
Ak draugs, man ļoti patikās,
Šo darbu aplūkot!

Gan karatavas, sārti ar
Man vairāk ielģismo,
Bet nezinu, kur redzēt var
Šo prieku lielāko.

Tapēc man tagad ļaļauts būs
Jums lģdz iet gabalu!
Es ilgģ pazģstu ļav jģs
Un slepen cienģģju.

Es klausģdamģes klausģģos,
Ko par jums runģģja,
Jums visur pakaļ ļavģģos,
Jo viss man patģka

No visas sģrds bez lišķģbas;
Un labprģt atzģstu,
Ka, tiesas kungs, pēc taisnģbas
Jģs valdģet amatu.

Pa prģtam jģs man strģdģģģiet,
Kas spģriests, ģr taisnģba,
Lai pasaule ar drupos ģet,
Tas nekaiģģ jums nekģ.

Kģ pasaul' pilna ļaipnģbas,
Tad man tģ visģi rieģģ.
Bet jģs ļav ļauģģu vaimanas
No taisnģģ's nenoģķģģģģ.

Šo ceļu eita, mīļākais,
Uz priekšu vēl arvien!
Tad būšu jums pats žēlīgais
Pa nakti un pa dien!

Nemitot soģis saliecēs
Kā priedre aukas dēļ.
«Ak, jūsu laipnums nonāvēs
Gan mani, tārpu, vēl.

Ja jūsu žēlastībai prieks
Man' redzēt medijam,
Tad dzirdēsiet, kā blēdis spiegs
Aiz bailēm, vaimanām.»

Nu abi biedri aizgāja,
Kur parādniekam nams;
Bet sarknais allaž nostāja
Pa ceļu klibodams.

Kā žagata viņš lēkāja,
Pa starpām ierūcās:
«Mans draugs, mums lēnāk jāstaigā,
Kas iet tik čakli spēs!»

«Labprāt!» tā soģis teic; ja kļūt
Uz priekšu nešķirās.
Voi jūsu kājiņas var būt
Ar sāpēm nokulās?

«Nē!» klibotājs tam atteice,
«Šīs mokas nejūtu!
Bet kājas pašā mazotnē
Es niknas dabūju.»

Tam atklājās nu mētels pats,
Ka kājas redzēja,
Un vai! uz zirga kājām plats
Un liks tas stāvēja.

«Dievs labiem gariem slavējam!»
Nu ķildnieks iebrēcās,
Un, acis greizi pārvērdams,
Viņš bailīgs atrāvās.

Ir platmale tam nokrite;
Viņš lūdze pātarus
Un krustijās, cik saprate,
Aiz neganta it klus'.

Ļauns gars nu teice pasmējies:
«Kas kaiš tev, mīļais znots?
Es esmu tev, kā atjēgsies,
Par patvērumu dots.

Fui, kaunies jel, kas bailībā
No elles briesmām muks!
Mums jāsteidzās, pirms ātrumā
Tavs putnis projām spruks!»

Tēvs zirgakājnieks aizvilke
Nu savu znotu nost,
Kas liks kā kamols saplake
Un kļiedze: vai un post'.

Tā simtus soļus stiepe gan
Velnš savu dēliņu;
Tad soģis teic': «Laid vaļā man!
Es līdz tev noiešu.»

Viņš novilkās nu parāpšus
Tam velnam pakaļā,
Kas teice bargus muižniekus
Un brīvīb' lādēja.

Bet soģis domāja pie sev,
Kā velnam izmuksi?
Kaut drīzi rādītos par tev
Še citi ķērieni!

Un, kamēr viņš vēl bailēs mīt
Dēļ sava likteņa,
Uz arāja tam acis krīt,
Kas zirģel kapāja,

Viņš cirzdamš sauce: «Izstiepies
Un velc jel stingrāki,
Jo citādi lai velns paties’
Tev rauj aiz pakausi!»

«Klau!» soģis teice ielīgsmots
Uz savu vedēju.
«Tur cepetis jums ira dots,
Turp eita, kodiet nu!»

«Nē!» sātans teice, «to nemaz
Es nedarīšu vis.
Jo zemnieks no patiesības
Man nava piesaucis.

Lai kraņu per, lai arī brēc,
Tam kraģis labs tāpat,
No tevis zirga gaļas pēc
Es neiešu nekad.» —

Tas soģis pie sev domāja!
«Tu godīgs sātān tu!
Kaut stiprāks velns tev ātrumā
Jel tagad saplēstu!»

Tā pāris ilgi šur un tur
Vēl tiepēs lamādams,
Līdz ciemiņš parādījās, kur
Bij nabags mājodams.

Pie vārtiem sieva sēdēja,
Un mazu brēkuli
Tā auklēja, kas klaigāja
Par laika kavekli.

Un māte bārās, kad tai bij
Lēns prāts jav izzudis:
«Jel rimsties reiz! Lai citād rij
Tev melnajs bubulis!»

«Klau!» drīz nu kļiedze ķildinieks.
«Šī sieva sauce jūs.
Grābt bērnu dvēselīti, prieks
Par kumos' mīkst' jums būs.»

Gars teice nu: «Ir šo nemaz
Es neņemšu vis, ne,
Jo māte no patiesības
Man nava saukuse.

Lai arī pikta dusmās brēc,
Tai brēķis mīļš tāpat.
No tevis bērna gaļas pēc
Es neiešu nekad.»

Te soģis teice strup' un īs':
«Kā pašiem patīkams!
Pie plikuča mēs nāksim drīz,
Kam parāds maksājams.»

Viņš rādīja uz mājiņu,
Tai durvīs kļaudzēja.
Bāls vīrs tur ārā nāce nu
Un bailīgs prasīja:

«Ko gribiet, kungi, še?» Bet šis
Nu zoboja: «Voi žvakst
Tev kuļē nauda, plikucis,
Kam ir šis apakšraksts?»

«Tas ir no manis parakstīts!»
Vīrs teica satrūcies.
«Vai! šodien maksāt, vārgulīts,
Es nevaru, paties'!»

«Ne vārda vairāk nesakiet!»
Tam soģis teice nu.
«Ja naudu tūdaļ nedosiet,
Tad citu zināšu.

Es acumirkli sūtīšu
Pēc kāda ķērēja.
Tas grābs aiz spranda ubagu
Un aizstieps cietumā.»

«Apžēlojties, apžēlojties!»
Tā vīrels nopūtās.
«Ja mani cietumā nu sies,
Kas manus apgādās?

Es piespiezdamies nopelnu
Še maīzi savējiem.
Bet bads tos ātri nāvētu,
Ja nebūtu pie tiem.»

Nu seši vārgi bērniņi
It bāli ieskrēja
Ar savu māti kambarī
Un kopā raudāja.

Priekš soģa ceļos metušies,
Tie kļiedze vaimanas:
«Kā cilvēks jel apžēlojties
Pēc dieva taisnības!»

Bet zvērs nu blāve piktumā
«Nost, nost, jūs diedeļi!
Ne graša nava vērtībā
Šie visi grabaži.»

Nu viņš uz velnu skatījās,
Lai tas to uzliela.
Šis arī ligsmīgs rādījās
Un laipni smaidīja.

Bet parādnieks ar nopūtām
Nu kļiedze: «Nikt man būs!
Jūs vilks ar visām sodībām,
Kaut rautu velns jel jūs.»

(Langbeins.)

APSPAIDITĀJS

Viņa svar' jūt pasaule,
Diemžēl, karatavas ne!

DAŽIEM

Bībelē ir rakstīts spodri:
«Tuvākus ej milēt modri!»
Bet jūs, dieva vārda zaimotāji,
Esiet tiem tik meitu milētāji.

PIEPALIDZĒTĀJS

Karš nedarot, dzird allaž rājam,
Ka labi darbi zēl.
Bet dažam palīdz tikt uz kājām,
No karietes kad ceļ.

(Langbeins.)

DZIJĒKLIS PRET BRAMAŅU PĀRGALVĪBU

Es dzirdu daudz no zemiem vaidam,
Par pārgalvīb', ko lielie tur.
Jūs vaļā būsiet no to spaidām,
Ja aplam nelieniet nekur.

(Bīrgers.)

SAKĀMI VĀRDI UN ŠĀDI TĀDI GRABAZI

Ar lieliem kungiem ķiršus ēst nav koši.
Tie labprāt acīs, kā sen jav spriež,
Ir kodolu, ir kātu sveiž.
A pas! ja tie tiešām ir tik droši,
Tad jādod, lai dažu ar pazaudi,
Tiem dūšīgi atpakaļ metieni.

«Ne visi ļaudis ir cilvēki!»
Teic sakāms vārds, prot aplami.
Bet raugiet jel zaldātu, kas dedzin' un kar
Un svešajā zemē tik postu dar;
Un raugiet, ka sīkstulis ar sirdi jo cietu,
Priekš sev tik krādams, sagrabj pasauli;
Šie abi dos jav liecību par lietu,
Ka visi ļaudis nav cilvēki.

Tas bagāts šķērž, tas nabags badu cieš;
Bet abi bedrē iet ar vieniem soļiem,
Un viņpusē par ķēniņ' spriež
Tikpat kā par mums visiem noļiem.

Kā skaidrās upēs dēles
Ir lišķu saldas mēles.

Mēs zelta laikos dzīvojam,
Jo visur redz to pavēlam.

Ko lielās pats šis nelietis?
Ak rakstu puķes neož vis.

Nekas tik labs un teicams nav,
Kā kad bez palīga uz paša kājām stāv.

«Starp vilkiem līdzi būs gaudot!»
Tas nelabi teikts un slikt'.
Tā blēžos, kas baida draudot,
Ir labam par blēdi bij tikt.

Prātīgs dzīvojot, nei uz platu jūru
Aplam nedodies, nei, kad aukas labad
Bailīgs satrūksties, tu vis tuvu nebrauc
Klintainam krastam.
Teicams vidū ceļš vēl par zeltu vairāk.

RAKSTI «MĀJAS VIESĪ»

(1856.—1859.)

KĀDAS ZIŅAS PAR TO, KĀ TICĪBA UN PRIESTERI CĒLUŠIES

Pirmus ticības iesākumus atronam pie tautām, kas vēl bērnu kārtā stāv. Šādas tautas — zveinieki un mednieki — domā, ka viss labums: gaišums, siltums, barība un visas citas vajadzības cilvēkam no paša nākot, lai tas var dzīvot; dieva gādāšanu un gudru valdišanu tās neierauga pie šīm lietām. Bet, ja riebigas lietas ceļā iestājas, tad sāk gudrot, no kā gan šīs lietas var celties un kā no tām varēs izbēgt. Plēsīgus zvērus un ienaidniekus lūkoja pārvarēt, bet pie lietām, kas no neredzamām vainām ceļas, citu neko nezināja darīt kā drebēt un paslēpties. Tātad šādi ļaudis ļoti izbijās, kad pērkons, briesmīgi ducinādams, kokus un dzīvus radijumus saspārdīja, kad saule un mēness aptumšojās, kad vētra kokus no saknēm izgāze u. t. jpr. Gan nu zveinieki un mednieki, pa savām kleijošanām visas lietas it labi uzlūkodami un ievērodami, ātri atgāde, ka kāds lielāks spēks pār viņiem valda, kas dažādos dabas notikumos bij sajūtams, bet tie domāja šo spēku ļaunu esam, no kā visa nelaime un viss nelabums ceļoties, jo laimi un visus labus iegādījumus tie savai gudrībai, savam spēkam un savai pašai izveicībai pieskaitīja. Drīz ļaudis arī ievēroja, kas priekš tam notikās, pirms tiem nelaime uzbruka, un kā tie uzturējās, kādas zāles, kādas lietas, kādus rikus tie pie sevis nese un ar kādiem lopiem un putniem tie ceļā attikās, kad nelaime no viņiem nenovēr-

Mahjas weefis.

Nr. 2.

Birmdeend 9. Juhli

1856.

Mahjas weefa apfweizinafchana no Kurfemneefkeem.

Nahzi sweits, tu mihlaid „mahjas weef's“
jel nahzi.

Mehs tew preeß pretium tegeßim,
Sawu zell' par Wid' un Kurfemni un sabzi,
Zawweefchi tew laimes wehlejam!

Dukka jectus mehs tew taggab zellä kaisam,
Kurfcheens jaw pretium raldifim;
Gohda weetu dee muuns noshil tewim kaisam,
Kattu neddel' tewi gaidifim! —

Brähla rehds minni, fad vreeßch kadhdeem
qaddeem

Wagallers irr Kibgads karpfchid!
Munna weerd reßi tu dee Karmju raddeem,
Wubberama tohs waddibi gaidifim.

Vat us to tew palihof mihlaid drebbs

Tehtr!

Taggad gtuhtu darbu eefabfoht.

Few' un gahdneetus grubb allach dee to

mehtit!

Wibf hatt kerra malle arlaimob!

G. N. Schenberg.

Sabeedrojeß jel ar mußu tantas mahji,
Tegeet fokod sawu zellim;

Tad tu libof ar minni Vatterem laim trahß,
Dfihwof libf firmu gaidifim! —

Tä fä weefß, fad tas nahzi ifladiada,
Tehrje mihli fchders krehßlue.

Tä art' tu nefß minns dandj toßfchad,
Jannas finnas,

Stahßi, fä rei brähleem dafauld!

Tad tew allach laubis mihli wauß glab-
fibs,

Duffes kaisfß tew us zellim.

Un no tewim rehquahfami wehl to Kahlitßs,
Zelli tewim gohda-veeminnu! —

Jannas finnas.

Is Kurfes (Kurfes) Tads pafbas
german dafas waffad, waußs Meifers
waußs dafas waffad un us Kurfes wihl
waußs dafas waffad.

Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad.

bagaatibas, fad te bi to tedicht jan labbar
ne to ne Kurfes dafas waffad, fad tas to pabr
dandj ruhmes atennu. Is to kaffam un
to kaffis no tewis warr kaffis, fad te wauß
hjis istatibis us to labbar un kaffis
wihl, fad te kaffis.

Tarat art' ohtas dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad,
Is Kurfes dafas waffad, Is Kurfes dafas waffad.

sēs. Šādām lietām un šādiem iegadījumiem nu pielika īpašu glābšanas spēku un visas sakrātās ievērošanas uzglabāja priekš bērniem un bērnu bērniem. Vecas bābas un nespēcīgi vīreļi, kas no mājām nekustējās, arī savu daļu pielika, šādas no tēviem sakrātās ziņas ar dažādiem raibumiem un pielikumiem izpuškodami. Tā tad cēlās it smukas pasaciņas par velnu un jodu, par pūķiem un murgiem, par vilkačiem un lietuvēniem, par raģanām un mošķiem un vēl par citām brīnumu lietām. Dēļ šādām pasaciņām vecīši ātri cēlās godā. Nu citi vēl teicēs, kā tie ar ļauniem gariem apejoties un no tiem savādu spēku dabūjot cilvēkus un lopus dziedināt un nelaimi novērst. Tāpēc visi savās bēdās meklēja palīgu pie šiem labdariem un šīm labdarēm.

Ar lauku kopšanu ļaudis arī ticības lietās gāja soli uz priekšu. Ja zvejnieks un mednieks šīnī vidū nedabū pārtiku, citā otrā dabū jo vairāk. Tā vis nav ar arāju, kas pie zemes pieslēgts. Ja labība nepaaug un lopi izsprāgst, tad posts jo ātri iestājas. Tāpēc arājs vienumēr rūpēdamies uz saviem laukiem un lopiem lūko — viņam grūtāk jāpūlējas un vairāk jāgādā, pirms pie augļiem kļūst. Tā tad nu saprotams, ka arājs labprāt arī vēlējas, lai tam kāds palīdzīgs spēks pie rokas stāv, ka arājam saule daudz mīlāka nekā zvejniekam un medniekam, un arī saprotams, ka arājs uz savu pašu varu un savu pašu gudrību, saprašu un izveicību tā vis nevar paļauties kā zvejnieks un mednieks; jo arājs redz, cik allaž visi pūliņi pie lauka darbiem bez augļiem paliek un sēja nīcin iznīkst, kamēr dažu reizi atkal lauki, par kuriem nemaz nerūpējas, jo ražīgu labību izaudzina. Te nu atzīn, ka līdz ar ļauniem gariem arī labi gari esot, kurus allaž pielūdze un sev laipnus lūkoja uzturēt. Pie tam bij upuri derīgi, tas ir, pateicības dāvanas priekš neredzamiem labdarītājiem. Īpaši svētās vietās, kur domāja kādu dievu mājojam, uzcēla šā dieva bildi. Šādai bildei līdzāski uzcirte altarus, kur upurēja, un drīz arī cēlās svēti nami, kur paši dievi iekšā mājoja.

Bet dievu nami nevar bez priesteriem būt. Tātad jav agri agri atronam priesterus. Paši pirmie priesteri bij māju tēvi, kā ļaudis, kas vecuma dēļ par citiem bij gud-

rāki un sev vairāk zināšanas iekrājuši. Kad ļaudis sāce izplatīties un pa ciltīm izšķīrties, tad tas bij priesteris, kas ciltī bij vecāks. Pēcāk priesteru amats mantojās no tēva uz dēlu, tā ka īpaša priesteru kārta cēlēs. Ar laiku priesteri zināja uz dažādu vīzi pie ļaudīm godā iecelties. Vispirms viņi mācīja, ka tiem, kas dieviem jo tuvu stāv, no darba vaijagot būt atsvabinātiem. Upurēšanas, ar ko citkārt pats varēja dievus pielabināt, nu tik caur priesteriem vien notike. Savām mācībām priesteri lūkoja palīgā nākt ar stāstiem, kā pasaule cēlusies, kādi dievi un gari esot, kā tie ar viņiem apeļojoties, kā ļaunus pēcgālā mūžīgā postā ieogrūž, bet labus aplaimo. Tad ļaužu sirdis arī zināja satrīcināt ar stāstiem par nākošu dzīvi, ka cilvēku dvēselēm pēc dzīvības esot tūkstošus gadus jāklīst, kamēr tīras un šķīstas paliekot, voi nu dzīvos, voi nedzīvos radījumos staigādamas, un ka elle esot tā vieta, kur ļauni gari bezdievīgas dvēseles sērainos cepļos cepot, vārot, sutinot, brucinot un vēl citādi mocot. Jo pilnīga dieva kalpošana palika, jo vairāk priesteru gods auga un jo vairāk viņiem mantas sakrājās. Pirmniekus no visa tā, ko zeme izaudzināja, un desmito graudu vaijadzēja priesteriem nodot. Kāda vara priesteriem pār ļaudīm bij, to var no tā redzēt, kā ir tagad vēl mongoļu pagāns savam priesterim labprāt atvēl savu ēdienu un dzērienu, savu namu, cieti cerēdams, ka caur to jav iemantos labāku dzīvi debesu valstībā.

[1856.]

KĀDS VECO LATVIEŠU STĀSTS

Latviešiem arī, tāpat kā visām citām tautām pasaulē, ir savi stāsti no tēvu-tēvu laikiem; bet kad nu tādi īsti kā pie citām tautām, tā arī pie mums — nekur nav no grunts uzrakstīti, bet tik tā vien uz bērnu-bērniem tiek daudzīnāti, tad tā ir sagrozīti ar liekām domām un pārdabīgiem brīnumiem, ka palikuši par pasakām. Te nu kādu no šādiem latviešu stāstiem dosim lasīt. Pirms latvieši tai zemē apmetās, kur tie tagad atronami, tur bij bezgalīgs posts. No tīrumiem un sējām nebij ne dukas;

plāvu vietā mukulājus vien redzēja, un mājas varēja dienām meklēt un tomēr neatrada. Purvi un meži visu zemi apklāja, kur plēsīgi zvēri un jo neganti cilvēki iekšā mājāja. Šie ļaudis cits citu nepiekusuši apkāvās, tā ka zeme plūdin plūda no asinīm. Likumi un valdīšana tiem bij svešas lietas; kas bij stiprāks, tas nespēcīgo bez žēlastības nonāvēja, līdz tad beidzot pats galu dabūja no jo stiprā. Alas un puduri bij viņu mājokļi, no kurienes tik tad izgāja, kad bads tos spieda. Tā latvieši šo vidu atrada. Viņi nu sāka mežus izcirst, līdumus list, grāvjus rakt, ūdeni no ezeriem un purviem nolaist, upēm tekās ierādīt, tīrumus un pļavas kopt, mājas un ciemus iegrozīt un lopus audzināt. Bet ieziemieši tiem nekādu mieru nedeва. Brīžam tie laukus nopostīja, brīžam lopus aizdzina, brīžam atkal mājas nodedzināja un ļaudis apkāva, kas tur iekšā dzīvoja. Mežu zvēri arī darīja raizes. Tāpēc latviešu starpā dižvīri cēlās, kas, tos no negantiem ļaudīm un nikniem zvēriem izpestīdami, lielu slavu no saviem tautas brāļiem sakrājās. — Bet nekur ieziemieši nebij tik neganti kā pie Eima ezera. Viņa krastus dievs bij visādi svētījis, gan ar augļīgiem laukiem, gan treknām pļavām un zvēru pilniem mežiem. Bet viss stāvēja tādieš (neapkopts). Te ļaudis cits citu jo neganti apkāvās un tik postīgi ālējās, tā ka dienu no dienas asinis straumēm plūda un Eima ezera plūdi palika sarkani. Par to ezers ļoti noskuma un sērojās. Kādu vakaru viņš visas savas zivis sasauca un ar tām gaisos cēlās. Laupītāji, rūkšanu dzirdēdami, sauca: «Eims ir pacēlies, iesim un salasīsim viņa zivis un mantas.» Bet zivis bij līdzī gājušas, un dibenā nekas neatradās kā tik čūskas, odzes un krupji, kas pie malas nāca un laupītāju starpā mājāja. Bet Eims pa tam augstāk un augstāk kāpa un baltam mākonim līdzīgs pa gaisiem skubinājās. Mednieki mežos sacīja: «Kas tas tāds melns mākonis pār mūsu galvām skrien?» Cauru nakti Eims lidinājās apakš zvaigznēm, un no rīta plāvēji to ieraudzīja, kā tas zemē laidās, un gulbis palika par baltu kuģi un kuģis par melnu mākonī. Un no ūdeņiem dzirdēja balsi: «Plāvēji, atstājiēt šo vietu un atkāpieties nost, es pie jums dzīvošu.» Un plāvēji to apsveicināja kā draugu, kas viņu

laukus un pļavas gribot ar rasu apslacināt, un Eims zemē nolaidās un jaunā guļā izplatījās pa malu malām. Ļaudis viņam ierādīja teku, raka dambjus, stādīja jaunus kokus pie krasta, lai viņa vilņi varētu atdzisināties. Eima ezers nu visu šo vidu padarīja auglīgu, un visi ap viņu dancoja, tā ka sirmgalvji palika tik līgsmi kā jauni zēni.

[1856.]

UZPŪSTI ĻAUDIS UN UZPĒTUŠIES ĻAUDIS, KĀDA TUR STARPĪBA?

Laikam jav būsī lasījis par uzpūstiem tautas brāļiem, un tomēr ticu, ka nezināsi, kas šie tādi vīreļi īsti ir. Tāpēc tev ar īsiem vārdiem izstāstīšu, kā šos ļaudis var pazīt. Redzi, ja kādam vēderu ar skābu putru uzpūš un uzdambē, tad tas ir uzpūsts cilvēks, ja turpretī kāds pats vēderu ar pēperkokiem, cepešiem, vīniem un citiem gardumiem uzpūšas, tad tas ir uzpūties cilvēks. No šā visa redzams, ka uzpūsti cilvēki ļoti lielas mokas cieš un ka tāpēc tādi, kas tos uzpūš, lielu sodu nopelna; kamēr uzpūtušies ļaudis arvien pie labas dūšas ir un tādus, kas nevar voi negrib uzpūsties, allaž pārsmeij un izzobo. Uzpūsti ļaudis ir nožēlojami vārguliši, bet uzpūtušies ļaudis ir plānprātīgi.

[1856.]

ĪSA PAMĀCĪŠANA, KĀ TAUTU VĀRDI PA LATVISKI JĀRAKSTA

Latviešu valodā pie tautu vārdu rakstīšanas ievēro šādus likumus:

1) Tautas, kas savu vārdu no kādas zemes dabūjušas, zemes vārdu galu a, e, un i ja pārvērš par ietis, kā: Portugala, portugālietis; Bāda (Baden), bādietis (Badener); Olande, olandietis; Ēģipte, ēģiptietis; Anglija (England), anglietis (Engländer); Austrija (Oesterreich), austrietis (Oesterreicher); Perzija, perzietis;

Australija, australietis; daži vārdi starpā iemet n, kā: Amerika, amerikānietis; Afrika, afrikānietis; Venecija (Benedig), venecianietis (Venetianer); peruānietis u. t. jpr. Ja šādus vārdus pēc vāciešu vīzes grib rakstīt, kā eistreiķeris, eņģlenderis, amerikāneris etc., tad tas pa latviski ne vien gluži slikti skan, bet arī neko neapzīmē. Tikai vienu tautas vārdu latviešu valodā raksta ar a r i s, tas ir šveicāris. Še nu vēl jāpiemin, ka pie dažām zemju apzīmēšanām vārds z e m e šim līdz kā aste pakal velkas, kā: Portugāles zeme, Austrālijas zeme, kur prasti jāraksta Portugāle, Austrālija u. t. jpr. Tāpat arī būtu labāki, ja rakstītu Francija, Turcija un nevis Francužu zeme vai pavisam Sprancužu zeme, Turku zeme u. t. jpr. Tik pa retām reizēm tas vārds zeme klāt paliek, kā: Bādas zeme, dēļ izšķiršanas no Bādas pilsētas. Tad arī tādām zemju apzīmēšanām, kuras pa latviski nemaz ne-loka, pieliek to vārdu zeme, kā: Peru zeme, Čili zeme u. t. jpr. Dažu reizi zemes vārds atkal būs jāpārtulko, kā: Montenegro, Melnkalne; Montenegriner, melnkalnieks u. t. jpr.

2) Ja kāda cilts savu vārdu no jebkāda cilvēka dabūjuse, tad tautas vārdam galā pieliek ē n s, kā: Dors (Doruš), dorēns (Dorier); Eols (Æolus), eolēns (Æolier). Vācieši pie šādiem vārdiem arī mēdz galā pielikt i t e r, kā: Ēdomiter, edomēni; Īsraēlīter, izraēlēni u. t. jpr. Bet tādiem vārdiem, kas vāciešu valodā cēlušies, vācieši galā pieliek i n g e r, kā: Ārolinger, kārlēni; Ēpetinger, kapetēni; Mērovinger, mērovēni; Vītinger, vītēni; Īnglinger, inglēni u. t. jpr. Tik Ēhūringen pa vāciski paliek Tīringa un Ēhūringer, tīriņģietis; tāpat arī Lotringa, lotriņģietis. Ļoti ir vajadzīgs, ka latviešu valoda arī no tiem vārdiem: Kristus, Luters etc. taisa vārdus: kristēni, luterēni u. t. jpr. Līdz šim latviešu valoda palīdzējās ar to, ka tā šos vārdus pārtaisīja, kā: Ēhrīst, kristīgs vai kristīgs cilvēks. Bet ar šādu palīdzību nepietiek, jo ne visi kristēni ir kristīgi cilvēki; nicht alle Christen sind christliche Menschen. Tāpat arī Luterā ticīgs pēc nekā neizskatās.

3) Ja ļaudis savu vārdu dabūjuši no kādas pilsētas, tad pilsētas vārdam galā pieliek n i e k s, kā: Roma,

romnieks; Drezda, drezdnieks; Brēma, brēmnieks; Varšava, varšavnieks; Moskava, moskavnieks; Džedo (*Jedo*), džedinieks; Palermo, palermnieks u. t. jpr. Še var redzēt, ka latviešu valoda visur tur, kur vāciešu valoda kādam pilsētas vārdam *e n* pieliek, šo *e n* pārtaisa par *a*, kā: Polangen, Polanga; Rröttingen, Kretinga; u. t. jpr. Ir italieši šādus likumus ievēro un nerunā vis: Drezdene, Brēmene, bet *Dresda*, *Brema* u. t. jpr. Tāpat arī francuži raksta: *Drezde*, *Bréme* etc. Bet nu nav jādomā, ka arī *a n* paliek par *a*, kā: Afganiſtan, Afganista, še latviešu valodā jāraksta: Afganistana, Beludžiſtana, Turana, tāpat kā vāciešu valodā Afganiſtan, Beludſchiſtan, Turan etc. Bet nu jāzina, ka latviešu valoda tautu vārdus arī citādi raksta un runā, kur ne ietis, ne ēns, nedz nieks nav galā pielikti, kā: krievs, turks, ungurs, igauņis u. t. jpr. Dažu reizi latviešu valoda atkal vārdam galā pieliek: nieks, kur vajadzētu galā likt: ietis, un šo īpaši tad dara, kad ar to grib kāda aprīņa vai gubernas iedzīvotājus apzīmēt, kā: Tirola, tirolnieks; Švarcvalda, švarcvaldnieks; Kraina, kraininieks; Švāba, švābnieks. Tāpat iet ar pilsētnieku apzīmēšanām, kur arī pa reizēm galā pieliek ietis un nevis nieks, kā: londonietis, un nevis londoninieks u. t. jpr. Pa brīžam atkal vienu pašu vārdu raksta divējādi, kā: latvietis un latvis; anglietis un anglis; arabietis un arabs u. t. jpr. Pēcgalā nu vēl pieņemēšu, ka šie likumi nav vis rakstītāja galvā izperinājušies, bet latviešu valodā jāv no mūžības atronami un uz tām ziņām dibinās, kā latvieši paši mēdz tautu vārdus taisīt un runāt.

[1857.]

PAR JAUNIEM LATVIEŠU VALODĀ TAISĀMIEM VĀRDIEM

(Priekš skolmeistariem)

Ikkatra tauta, uz priekšu iedama, ar laiku iepazīstas ar lietām, kas tai līdz šim svešas bijušas. Šādām lietām nu vajaga apzīmēšanas, un tāpēc jauni vārdi vai nu no

citām valodām jāuzņem, vai no pašu valodas jātaisa. Tādā vīzē pie visām tautām ceļas jauni vārdi, kas tēvu tēviem nebij dzirdami un taču bērnu bērniem saprotami, ja tik pēc tām ziņām taisīti, kā valodas likumi grib. Bet pie latviešiem ar jauniem vārdiem līdz šim vēl plāni iet. Ļaudis paši, kas ar svešām lietām daudz nenododas, arī nemaz nekāro jaunus vārdus taisīt, viņiem viena alga, vai kādu lietu nosauc tā vai citādi. Turpretī rakstītāji, kas latviešus grib pamācīt un tiem par jaunām lietām ko stāstīt, latviešu valodu īsti neizprot un tāpēc visu pēc vāciešu vīzes groza. Tomēr latviešu valoda jo spēcīga, tā ka viņa var apzīmēšanas priekš liela pulka svešu lietu no sevis pašas radīt. Par provi, šē tik divas modes rādīšu, kā latviešu valoda vairojama. Mēs allaž dzirdam, ka pie dažiem vārdiem galos atskan *t a v a*, kā: celtava. Šādi vārdi apzīmē to vietu, kur tas notiek, ko pirmais vārds (šē celt) rāda. To mūsu tēvu tēvi it labi zinājuši, un tāpēc pie viņiem cēlušies vārdi, kādi ir Mītava, Bārtava, Nītava, maltavas kambaris, karātavas u. t. jpr. Jo Mītava apzīmē to vietu, kur mij, tirgu (*Ṭaufschhandelshplatṣ*). Varbūt vecie latvieši šo vārdu mītava citkārt sevišķi pielika Lielai Jelgavai kā robežu vietai, kur lībieši savas preces latviešiem izmija, un tik pēcāk, kad arī citur tādi tirgi ietaisījās, to nosauca ar lībiešu vārdu Jelgava. Jo vācieši līdz šai baltai dienai Jelgavu raksta *M i t a u* un izrunā Mītau. Viņi nu gan negrib neko no tam zināt, ka tie no latviešiem esot ņēmuši apzīmēšanu priekš Jelgavas, un saka, ka Mītau esot cēlies no vāciešu vārdiem „mitten in der Dwe“, tas ir, pļavas vidū, tāpēc ka ap Jelgavu esot klajumi; bet šāda tulkošana nav nekāda stingra tulkošana. Tāpat apzīmē Bārtava vietu, kur kaujas vai ber (*Schlachtfeld, Saatzfeld*), Nītava vietu, kur sviestu mīc jeb kuļ (*Molferei*) etc. Ir leisu valodā šādi vārdi apzīmē vietu vai ēku. Tāpēc mēs varam taisīt no mācīt — mācītava (*Lehranstalt*), no darīt — rokdarītava (*Manufaktur*), no jāt — jātava (*Reitbahn, Manege*), no cept — ceptava (*Backhaus*), no degt — degtava (*Brandmeinsbrennerei*), no skatīties — skatītava (*Theater*), no mazgāt — mazgātava (*Waidhaus*) u. t. jpr. Pēc vārdiem, kā sētava, slauktuve, tīta-

vas etc., kas traukus un rīkus apzīmē, atkal citi vārdi taisāmi. Bet kur nu latviešu valodu var ar tādiem vārdiem vairot, kuriem n i e k s galā ir! Tātad garinieks ir garīgs tēvs (Geistlicher), padomnieks, putninieks, dziesminieks (Dichter), stabinieks, tas ir vīrs, kas vienumēr uz staba stāv (Stilite), meitnieks, tas ir puisis, kas meitas pavairāk iemīl, odzinieks, malcinieks, ratinieks, galdnieks (Tischler), maiznieks (Bäcker), ērmnieks (Äffe), debesnieks, svētnieks (Priester), cirvšķēpnieks (Hellebardier) u. t. jpr., gandrīz no katra vārda ceļas citi šiem līdzīgi vārdi. Ja tik kāds ar latviešu valodu iepazīsies, tad tam vis nebūs jāsūdzas, ka tā nabaga.

[1857.]

NAUDA

Kā gan vecos laikos ar naudu gājis? Par to tagad «Mājas Viesis» grib kādas ziņas dot. Ar vectētiņu Ādamu viņš gan nav par šo lietu runājis, bet tik jau viņam naudas vis nebūs bijis. Jo ko lai Ādams ar naudu iesāktu? Ēdamu lietu tam netrūka, un cita nekā tam nevajadzēja. Tik pēcāk, kad ļaudis biezāk cits ar citu sagājās un sāce tirgoties un precēties, nauda varēja celties. Bet voi jav tūlīt no iesākuma tādi apaļi naudas gabali bij, kādus tagad redzam? Kas to dos! Ļaudis jav ilgu laiku kupčojās un tomēr no naudas nekā nezināja. Naudas vietā bij lopi. Ja tu toreiz gribētu kādu pūru rudzu pirkt, tad tev par to vajadzētu vienu aitu vai aitu ar jēru, vai divas aitas dot. Ja tu gribētu kādu lielāku lietu pirkt, tad to vajadzētu ar vienu govi vai divām govīm aizmaksāt, u. t. jpr. Pēcāk lopu vietā arī lopu ausis par naudu gāja. Pati pirmā nauda bij sudrabs un zelts, kas vis nebij naudā kalts, bet pēc mārciņām nosvērts. Šāda sudraba mārciņa vilke 30 rubļus. Bet tāda liela nauda visur nebij derīga; pie dažām precēm vajadzēja mazākas naudas. Tāpēc šādu sudraba mārciņu vidū pušu pārrobīja, un tā tad cēlēs viens robījums (rublis), kas bez uzraksta un bildes bij un pēc mūsu naudas svēre 15 rubļus. Ir šī nauda vēl bij par lielu.

Tādēļ pēcāk, kad naudu sāce kalt, šo robījumu jeb rubli arvien mazāku un glītāku taisīja, līdz pēdīgi tik liels palika, cik liels tagad mūsu rublis ir. Ar citām naudām tāpat gājis. Še jāpiemin, ka ir veciem latviešiem jāv sen sen bij sava nauda, varbūt vēl agrāk, ne viņu kaimiņu tautām.

[1857.]

MĀŅU TICĪBA

Atgadijās man vecos Jāņos būt ———s tirgū. Lau-dis bij gan papildnam sanākuši, bet taču nebij tik lustīga dzīve kā Kurzemes tirgos, tāpēc ka tādu, kas lopus gri-bēja pārdot, bij pasaul's daudz, kamēr pircēju trūka. No iesākuma es gan par to brīnojos, bet pēcāk man šī lieta bij ātri saprotama. Lopiņi bij par lielu lielai daļai tādi panīkuši, kā reti citur kur tādus redzēs. Te es savā prātā domāju: tu mīlais dievs, tu taču šo malu diezgan esi ap-svētījis ar labām ganībām un treknām pļavām, kāpēc nu tie lopiņi šē tādi nonīkuši? Tā domādams, es ierau-dzīju garu kārti, kur galā bij mazs krustiņš ieurbts. Pie kārts vienā pusē bij divas lielas, garas rindas ubagu sastājušās. No otras puses kāda sieviņa pievede govi pie kārts, to pieturēja, no azotes izvilka blašķi ar alu, tad govei uz krustu kādas lāses uzlēja, pie kārts arī drusku zemē nopilināja un nu pate vienu malku iedzēre. Tad govi trīs reizes ap kārti apvede un, govi atkal pieturē-juse, katram ubagam deve malku alus dzert. Nu cita sieva to pašu govi ņēme, to tāpat trīs reizes ap kārti vede un pēdīgi no azotes izvilke gabalus maizes ar sviestu un sieru, no kuriem ikkatram ubagam pa gaba-lam mutē iebāze. Tā vēl vairāk sievas ap šo kārti ar savām govīm ērmojās. Un uz ko visiem šiem ērmiem bij būt derīgiem? Lai govīs labi uz roku ejot un lai esot pienīgas. Bet kas tad lai visus šos labumus dod? Tā kārts tiešām to nedarīs, ir tas krustiņš tur galā uz to nepiepalīdzēs. Krusta zīme gan laba uz to, cilvēkus atgādināt, ka mūsu pestītājs, gaismu un patiesību mīlē-dams, savu dzīvību pie krusta izlaidis, bet, kad to pie

buršanām un citiem māņiem grib palīgā ņemt, tad tas ir lielu lielais grēks. Tāpat arī ir laba un ļoti teicama lieta ubagiem dāvanas dot; bet, kas no tādām dāvanām cerē jebkādu atlīdzināšanu vai nu šinī mūžā, vai nākošā dzīvē, tas dara kā tāds, kas naudu uz intresēm vai augļiem dod. Jo, ja tādām prātā nestāvētu, ka viņa dāvanas tikšot dubultīgi un simtkārt atmaksātas vai nu šinī mūžā ar svētību pie visiem darbiem, vai nākošā dzīvē ar lielākiem debesu priekiem, tad tāds ubagiem vis nedotu, ir tad nē, ja nabags priekš viņa acīm, badu mirdams, izstieptos, un tāds arī nav ievērojis Kristus vārdus: «Ko tava labā roka dara, to nebūs kreisai zināt.» Ja nu vēl tālāk jautā, uz ko lai alus izliešana uz govs krusta un pie kārts zemē der, tad še jāatbild, ka tāda ērmošanās ir atliekas no veciem pagānu laikiem, kur mūsu tēvu tēvi vēl zemes māti pielūdze, tai mazas dāvanas zemē nolikdami. Bet šādi ieradumi nemaz nesader ar augsto Kristus mācību. Gan no sirds jānopūšas par to, ka tādi tumši ļaudis vēl mūsu starpā un mūsu laikos dzīvo, kur par misionām tik daudz gādā un ne naudu, ne pūliņus netaupa, lai tik nabagi pagāni tālās un svešās zemēs varētu pie gaismas piekļūt, kamēr mūsu pašu brāļi mūsu pašu starpā tumsībā vārgst. (Skaties Mat. 7, 6.) Tanī pašā vidū arī mēdz govis trīs reizes ap skudru pūli apvest, pirms tās uz tirgu ved pārdot, ar tō cerību, ka tad būšot pircēju kā skudres daudz. Atkal aplama māņu ticība, kas rāda, cik tumši vēl tie ļaudis ir, kas pēc tās dara. Ja tu savu lopu labi un pareizi kopsi, tad viņam jav pircēju netrūks, bet, ja tavs lops būs palaists un nīkulis, tad viņam pircēju neatgadīsies vis, jebšu tu to simts reizes ap skudru pūli vestu. Tātad mēs redzam, ka māņu ticība ar nabadzību mūžam kopā savienota, jo kā lai tiem kas labi uz roku iet, kas, prātā tumši būdami, savu māju kopšanu neizprot un tāpēc bēdās meklē palīdzību pie labdarēm, pūšlotājiem un pie citiem māņiem, kur prātīgs cilvēks, rūpīgi gādādam un visu pareizi apkopdams, pats visas nelaimes un bēdas novērš.

[1857.]

DABA UN SKUNSTE

Kas prātu grib cilāt un no māņu saitām atsvabināties, tas lai ar dabu iedraudzējas: tur dabā viņš savu garu brīnišķīgi atspirdzinās, tur arī viņa vājām acīm jauna, labdarīga un jo spoža gaisma uzausīs, tur arī viņa sirdi visādi iepriecinās. Tāds vis nebīsies no ugunīgiem pūriem [pūķiem?], kas pa gaisu skraida, nedz no liesmiņām, kas pa purviem un kapsētām lidinās, labi zinādams tās vainas, no kā šīs lietas ceļas. Tāds, iepazīnies ar dabas likumiem, arī nesatrūksies, kad asiņu lietūs līst, kad glāze piepeši pārplīst vai kad, kapu aizberot, dziļi no apakšas dobi ieribas. Nekāda astaina zvaigzne tādām nedara briesmas. Caur dabas saprašanu cilvēks valda pār dabas spēkiem. Garaiņi cilvēkam der par spārniem pa dzelža ceļu, elektrība par rīku, ar ko viņš savas domas var acumirkļi caur telegrafu dot citiem zināt; vēji un ūdeņi kalpo prātīgam cilvēkam pie sudmalām, kuģiem un citām mašīnām. Visur, kur vien mēs acis griežam, visur dabas zināšanas ir vaijadzīgas lietas: tās mums piepalīdz pie māju kopšanas, pie lauku darbiem, pie visu darbu pārlabošanas, pie mantu vairošanas, pie dzīvības un veselības, ar vārdu sakot: nekas nevar zelt un labus augļus nest bez dabas saprašanas. Kā nu ikviens dabā var gudrību smelties, tā arī daba ir neizmērojama lieta un turklāt daždažādi savā starpā savienota. Aplūko tik sauli. Tā mums, pie debesīm tik spoži mirdzēdama, izliekas ļoti maza, un tomēr tā tik varen liela, ka iekš viņas, ja tā būtu tukša izdobota, mūsu zeme varētu vēl tur pat savu ceļu notecēt, nekur nepiedurdamies, jebšu viņa 50 tūkstošas jūdzes no zemes atstatu ir. Niecīgs cilvēciņš, ar sauli salīdzināts, gluži pazūd. Un tomēr cilvēks atkal ir milzenis, ja to ar lāsniekiem salīdzina, kas tūkstošas miljonu reizes esot mazāki par smilšu graudu. Ir cilvēku darbi ievērojami. Cik mūsu prāts nepacilājas, ieraugot baznīcas, pie kurām vairāk gadu simteņi pagājuši, pirms tās nāce gatavas. Turpretī ir tādi cilvēku darbi, kas, mazi jo mazi, rāda mazumu skunstes. Tātad Drezdē atronams kiršu kauls, kur 180 cilvēku gēmi uzgriezti (cik lielas gan te būs acis

un degonis!). Cits otrs skunstnieks taisījis no pipara grauda dozi, kur 1200 citas dozītes sagājušas iekšā, ko pats bij no kaula taisījis, jebšu katrai no šīm dozītēm vēl bijusi kājiņa un apzeltīta mala. Tādus pašus brīnumus rādījis cits skunstnieks Parizē. Bijuši zelta rati, kur kučers uz buka un divi kungi iekšā sēdējuši, tomēr tas viss tik mazs, ka viena pate blusa varējuse ratus aiz zelta ķēdītes aizvilkt!

[1857.]

KO TAS Vārds «LATVIETIS» APZĪMĒ

Ir vecos laikos, ir šinīs dienās mācīti vīri diezgan gudrojuši un galvas laužījuši, gribēdami dabūt zināt, kur latvieši savu vārdu dabūjuši. Citi no šiem mācītiem vīriem bij izgudrojuši, ka latvieši esot ar romniekiem radinieki, tāpēc savu vārdu ņēmuši no Lacijas (*Latium*), kas kāds pagasts Itālijā ir. Citi atkal šiem preti teice: nē, bērniņi, tie ir nieki, jo latvieši nebūt nav radinieki ar romniekiem, bet savu vārdu dabūjuši no līst (līdumu), tāpēc ka viņi pēc grieķiem un romniekiem bijuši pirmā tauta Eiropā, kas, ar lauku darbiem pūlēdamās, līdumus līduse. Vēl citi, pie vecā Stendera turēdamies, teice, ka latvieši savu vārdu dabūjuši no *L a t a s*, kas kāds mazs strautiņš Vidzemē esot (kāpēc nevis no Daugavas, kas taču pa visu latviešu zemi tek?). Kuriem no šiem vīriem būs nu taisnība? Mums šķiet, nevieniem. Jo mēs gribam pierādīt, ka latvieši savu vārdu citādā vīzē dabūjuši. Mēs it labi zinām, ka pie latviešiem citkārt bijis vārds *l ā t*, kas nozīmē: «*s a - d e r ī g i d z ī v o t*» (*harmonieren*). Tagad viņš, kā daudz citi vārdi, izmisis, bet no viņa taču atlikušas atvasas pie krieviem lādīt (*ладить*) un Lādo (*Ладо*) un pie latviešiem pašiem l ā g s un L ī g o - L ā d o. Joprojām mēs zinām, ka latvieši to vietu, kur kas notiek, apzīmē caur to, ka vārdam galā paliek *t a v a*. Tātad Lātava jeb Latva ir tā vieta jeb zeme, kur saderīgi dzīvo. Kā garas zilbas paliek īsas, to mēs redzam pie g ā t (*gāju*) un g a t v a, kas ir vieta, kur iet. Ja nu

Latva ir tā zeme, kur saderīgi dzīvo, tad latvietis ir tas cilvēks, kas Latvā saderīgi dzīvo (proti, latvietis ir tas, kas Latvā iet jeb uzturas). Tāpēc vārds latvietis apzīmē saderīgu cilvēku. Tāpat cita kāda latviešu tauta, proti jatvieši, dabūjuse savu vārdu no Jativas, tas ir, no zemes, kur daudz jā. Jo jatvieši, citkārt Grodnas guberņā dzīvodami, bij lieli jātnieki, kas uz saviem maziem zirdziņiem brīžam Krievu zemē, brīžam Poļos ielauzēs un, tur cilvēkus un daudz mantas salau-pījušies, atkal savās mājās, Jatvā, pārnāce. Tagad jatvieši jau sen nozuduši. Citi no viņiem ar leišiem, citi atkal ar gudiem Maz-Krievu zemē samaisījušies.

[1857.]

KRĀTUVES

Jūs gan visi būsiet priecājušies, redzēdami, ka bitīte, nepiekususe no zieda uz ziedu skriedama, saldumus salasa un ar lieliem pūliņiem uz stropu pārnēs. Cik bitītei grūti nākas un jāmokās, pirms ziedus salasa, to jūs gan visi zināsi, kas bišu stropu ar uzmanīgu prātu esiet aplūkojuši. Daža, uziņās ziedus nesdama, tik piekususe pie stropa pieskrien, ka nevar caurumā ielīst un zemē uz zāli pakrīt, kur atkal atpūšas un tad ar ziediem stropā ieskrien. Un kāpēc gan bitīte tā mokās? Lai pa ziemu, kad ziedu trūkst, nav bads jācieš. Ir cilvēkam jāpūlējas un jāmokās, ja grib, lai trūkums nav jācieš. Tātad varbūt arī daži no jums, mīļi lasītāji, būs papriekš sviedrus no pieres slaucījuši, pirms šo lapiņu rokās ņemt lasīt. Bet nezinu, vai jūs visi tā ar apdomu būsiet strādājuši kā bitīte. Man šķiet, ka dažs labs tik tad strādā, kad vēders uz to piespiež. Ja nu tādām kas caur darbu nopelnīts, tad viņš vai labi ilgi izdusas, vai lustīgi padzīvo, pirms atkal sāk strādāt. Dusa un prieki cilvēkam vajadzīgi, bet ar mēru. Visu, ko bez mēra un bez ziņas dara, pēcāk nožēlo. To jau dažs labs piedzīvojis, kas savas jaunas dienas ligsmībā un priekos vien pavadīja. Kad nu vecums un nespēcība pienāce un ar darbu neko vairs nevarēja nopelnīt, ak, cik tad tāds nopūtēs un žēlojās, ka savās jaunās dienās un spēka gados nebija kādu

grasīti pie malas nolīcis. Citi, šo lietu vērā ņemdami, daudz prātīgāki dzīvo. Tie ik gadus kādu daļu no grūti nopelnītas naudas pie malas liek uz vecām dienām. Bet šī pie malas nolīkta nauda nekādus augļus nenes. Tāpēc Hamburgā, kur daudz ļaudis lielā trūkumā dzīvoja, gudri un labsirdīgi vīri 1778. gadā uz domām nāce īpašas krātuves jeb krāšanas lādes iecelt, kur nabaga ļaudis savu grasīti varētu uz intresēm dot. Daži varbūt savā prātā pasmiesies, domādami: kādas intreses var viens grasis vai viens rublis nest? Taču klausieties, ko jums teikšu. Ja kāds Kristus laikā vienu pašu rubli būtu uz intresu intresēm devis, tad šis rublis tagad pēc 1800 gadiem būtu par tik lielu naudu pieaudzis, ka ar to varētu visu zemi apbērt un nopirkt.

No mums nu gan neviens tik ilgu gadu un tik lielas intreses nesadzīvos, bet to arī nemaz nevaijaga. Jo cilvēks diezgan sastrādājis, ja šinī mūžā dzīvodams citiem un sev pašam labumu padara. Bet kā nu cilvēks savu labumu var vairāk rūpināt, ja ne caur to, ka taupīgi un sātīgi dzīvo, lai jaunās dienās spēki un veselība nemaitājas un vecumā bēdas nav jāredz. Pie tam krātuves jo daudz piepalīdz. Jo tā nauda, ko tu krātuvē ieliec, nestāv pa vaļai; tā arī strādā un tev bez pūliņa palīdz citu naudu samantot. Tātad tu, ja tu ik gadus kādu daļu no sataupītas krātuvē paglabā, vairs viens pats nestrādā, bet jūs esat divi, kas pelniet, proti, tu un tā nauda krātuvē. Bet kur nu diviem pelnītājiem vieglāk nākas ko sakrāt nekā vienam pašam! Ja nu tu redzi, ka tavi pūliņi nav par velti un ka tavi sviedri dubultīgus augļus nes, vai tev tad pie darba nebūs daudz vairāk prieka, nekā vienam pašam strādājot? Un tā, ik gadus ar tikušu prātu strādādams un ik gadus kādu daļu no savas nopelnītas naudas krātuvē noguldīdams, tu vari ar drošu sirdi savu vecumu sagaidīt, labi zinādams, ka viņš tev par godu un nevis par sodu būs. Turpretī tu ātri vari palikt par palaidnieku, ja tu savu naudu neieliec krātuvē. Jo tad tu savu naudu ir gribēdams nevari saturēt. Cik lēti viens grasītis neaizribo uz krogu, cits otrs uz tirgu, cits treš pie žīda, cits ceturts uz pilsētu, cits piekts ar kārtēm, cits sestss ar brūtēm u. t. jpr. Tu

pats nemaz nezini, kur tā nauda paliek, kur nepaliek. Pēcgalā, kad gads pagājis un tu pie sevis nekādu naudu neredzi, tu saki: rauj jupis visu darbu! Taču neko nevar nopelnīt! Tu sūdzies par grūtiem laikiem, par sliktiem saimniekiem, par nenovēlīgiem kungiem, tev darbs apnik un rieb. Tāpēc krātuves ir un paliek jo teicamas iestādišanas, kas jāv daudz tūkstošiem palīdzējušas uz kājām tikt. Bet pie mums viņas vēl nav tādā godā nākušas, kādu pelnījušas. Rīgā gan ir viena krātuve priekš strādniekiem, bet tā tik trīs procentes, tas ir, trīs kapeikas no rubļa par gadu augļus nes. Tiešām daudz par maz! Ja kāds nabags vīrelis grib naudu patapināt, tad viņam jādod trīsdesmit vai piecdesmit procentes, un nu no viņa ņem naudu par trim procentiem. Tā krātuve, kas Liepājā iecelta, dod četras procentes. Ļoti vēlējama lieta būtu, ka visās pilsētās tādas krātuves pie mums ierīkētu. Varbūt cienīgi mācītāji, kas par ļaužu laicīgu un pasaulīgu labklāšanos tik daudz rūpējušies un arvien vēl rūpējas, pie tam palīdzēs. Pa lielākai daļai krātuves stāv apakš valdišanas uzlūkošanas, bet ir diezgan arī tādu, ko draudzes locekļi paši iecēlušī un voi nu paši uzlūko un valda, voi tiesa. Cik lielā godā ļaudis citās valstīs krātuves tur, to var no šīs sastādišanas redzēt, kas rāda, cik 1852. gadā krātuvēs pa visu Eiropu naudas bijis.

Valsts vārdi	Krātuves	Cik rubļi tanīs krātuvēs ir	Uz 1 iedzīvotāju	
			R.	K.
Vāczeme	750	130 milj. tūkst.	1	78
Angliešu valsts . . .	574	205 „ 258 „	7	39
Francija (Spranču zeme)	377	54 „ 540 „	1	53
Krievu zeme	18	2 „ 570 „	—	7 ^{1/2}
Holande (Olande) . .	118	1 „ 180 „	—	35
Beļģija	—	4 „ 601 „	1	4
Dāņu valsts	—	5 „ 689 „	4	25
Norvēģija	90	7 „ 19 „	5	1
Šveicarija	200	9 „ 450 „	3	95
Spānija	8	1 „ 795 „	—	12
Itālija	75	4 „ 600 „	—	24
Kopā	2210	462 milj. 712 tūkst.	1	75

[1857.]

ZEME UN ĻAUDIS

Kāda gan tā vaina, kapēc zemes un zemes citas no citām tik daudz izšķiras? Šī starpība nav vis meklējama zemes auglībā, nedz izdevīgā gaisā, nedz lielās upēs, nedz brangās ostās, nedz kalnos, kur zelts un sudrabs atrodams. Visas šīs lietas gan uz to der, kādai zemei dot lielāku vērtību, ja cilvēks ar prātu viņas māk brūķēt, bet taču prātīgs cilvēks ir bez viņām paspēj daudz ko izdarīt, kamēr visas šīs lietas bez cilvēka prāta neko nelīdz. Jo visi šie labumi arī tādās zemēs jo lielā pulkā atronami, kur ļaudis nespēcīgi, netīri un badu mirdami kā zvēri dzīvo. Turpretī atkal mēs redzam zemes, kas klintainas, smiltainas, neauglīgas vai arī pilnas neveselīgu purvu un tomēr neizskaitāmus iedzīvotājus apdāvina ar labu pārtiku, labiem dzīvokļiem, apģērbiem un ar labu valdīšanu. Tātad Ēģipte auglības labad reiz bij izslavēta kā kāda paradīze. Tāda viņa bij caur dabas bagātīgu apdzīvošanu. Bet kas nu Olandu taisīja par tādu slavējamu zemi? Gaiss tur nav vis teicams, un pate zeme, purvainā un smiltainā būdama, nav vis auglīga saucama. Olandietis tas bij, kas Olandu par dārzu pataisīja. Citādi arī nav Ziemeļ-Amerikā gājis. Kur priekš diviem simts gadiem purvi un posti bij un lāči un citi zvēri mājāja, tur tagad skolas, baznīcas un ciemi un pilsētas redzamas, sudmalas griežas un kuģi šurp turp pa straumēm brauc. Kas nu Ziemeļ-Ameriku tā pārvērsa? Voi auglīga zeme, voi lielas upes? Tiešām nē! Lielie klajumi bij tikpat auglīgi, lielas straumes tecēja tikpat platas un pilnas kā tagad. Jeb voi lielle naudas spēki to padarīja, kas turp nogāja? Arī nē. Ļaudis, kas no Eiropas uz Ameriku nogāja, pa lielākai daļai bij nabagi, bet viņi līdzī nese angļiešu sirdi, angļiešu galvu un angļiešu rokas, un angļiešu sirds, angļiešu galva un angļiešu rokas tuksnešus pārvērsa par ziedošām sējām un auglīgiem dārziem un varenus mežus par pilsētām un ciemiem; cilvēks vien ir tas ierocis, kas bagātību rada.

[1857.]

LATVIEŠU VALODA

(Pa daļai par atbildi uz to rakstu: «Lieciet vērā»,
M. V. 16tā Nrī.) [1858. g.]

Valoda ir brīnišķīga lieta. Kā kāds neredzams spēks viņa pārvalda cilvēku domas, prātu un sirdi. Lai draugs ar draugu saietas, lai jauneklis līgavu apsveicina, lai tēvs dēlu pamāca, lai meita ko no mātes izlūdzas, visur tas viss notiek caur valodu. Un ja mēs labi apdomājam, kas cilvēku īsti izšķir no lopiem? Voi taisna iešana uz divām kājām. Ir ērmnieki (affes) māc iet uz divām kājām, ir lāčus izmāca dancot, suni sēdēt, un tomēr tie nebūt nevar pielīdzināties pie cilvēka. Nē, nē, tik valoda, valoda vien cilvēku paaugstina pār lopu. Caur valodu cilvēks nāk pie atzišanas, caur valodu cilvēks savu prātu vairo, caur valodu cilvēks ar cilvēku sabiedrojas, caur valodu ceļas pilsētas un valstis, caur valodu tiesas, skolas un likumi. Tāpēc arī no pašiem veciem laikiem ļaudis turējuši valodu par paša dieva svētu dāvanu, kas cilvēkus visādi aplaimo. Tiešām, tā valoda, kurā mēs, bērni būdami, papriekš runājām un papriekš savu prātu uz dieva cilājām, ikkatram arvien būs svēta. Un, ja mēs kādu dzirdam ar mums vienu valodu runājam, tad mēs viņu apsveicinām kā mīlu tautas brāli, mūsu sirdis vairāk mīlībā uz viņu sasilst un mēs viņam labprāt palīdzam, ja viņš ir bēdās. Tāda svēta lieta valoda būdama arī arvien no tautas, kas to runā, godā un cienā turēta. Gan ļaudīm visu var paņemt, ko paši iekrājuši, bet no dieva dotu valodu neviens nespēj tiem atraut.

Tagad šinīs dienās par latviešu valodu daudz rakstīts. Ļaudis gudrojuši un izgudrojuši, ka latviešu valoda esot arāju valoda. No šīs lietas viņi tālāk sprieduši, ka latviešu valoda esot jāaizmirst. Tiešām, gudri jo gudri vīri šie spriedēji!!! Tik skāde, ka tās pierādīšanas, ar ko viņi savas praviešu ziņas grib apstiprināt, mums izrādās ļoti brīnišķīgas, ja ne no gaisa grābtas. Viņi saka: latvieši esot negatavas miesas auglis un tāpēc tiem esot jāaizmirst! Ak pasaulīt, cik smalki mācīti ārstes (vecas mātes) šie pravieši ir! Viņi pie katras latviešu dzemdētājas klāt bijuši un izdibinājuši, voi miesas

auglis tai gatavs vai negatavs!!! Citi saka: Australijas tautas izmirstot, tāpēc latviešu tautai arī esot jāizmirst. Atkal ērmīga tulkošana! Tādā vīzē tulkojot, arī varētu teikt: suns zaķi noreij, tāpēc lācim jāmirst. Vēl mēdz daudzināt: arāji būšot mūžam, kamēr pasaule pastāv, bet kur tas stāvēt rakstīts, ka tādēļ arvien vajagot būt latviešiem? Tavu brīnumu! Tāpat var prasīt: kur rakstīts, ka vāciešiem, krieviem, francužiem un angļiem arvien vajaga būt? Grieki un romnieki bij varenas tautas un tomēr nozuda, vai tad šīs tautas vien mūžīgi dzīvos? Joprojām stāstās: latvietis, gaismā vests caur landkartēm etc. un pie tā runādams latviski, sevi jūt tā kā atstātu. Vai vācietis, tik pa vāciski runādams un pa franciski nemācēdams, arī sevi jūt atstātu? Bet to mēs zinām, ka tauta, kamēr tā savu valodu tur godā, vēl nav pazudusi. Vāciešu ķeizers Otons I, kas ap 940. gadu valdīja, tos lika lielā kaunā un apsmieklā, kas nemācēja romnieku valodu, bet tik pa vāciski runāja. Vai nu visi vācieši ņēmās mācīties romnieku valodu? Kas to dos! Tie savu tēvu valodu kope un godāja. Un pēcāk, kad vāciešu valoda jav bij izkopta un pilnīga, Vāczemē bij mode cēlusēs, ka augstas kārtas tik pa franciski runāja un arāji vien ar dažiem amatniekiem tuvojās pie vāciešu valodas. No visām šīm runām mēs redzam, ka tie iemesli, ka latviešu valoda drīzi jo drīzi beigsies, ir tik tukšas grabēšanas. Zināms, mūžīgi arī latviešu valoda vis nedzīvos, bet tāpēc vis nevar teikt, ka tā drīzi jo drīzi izmirs.

Daži varbūt nu vaicās: kāpēc tad tādas blēņu vēstes vēl pasaulē laiž? Redziet, tāpēc, lai ļaudis priekš latviešiem nekādas lāgas grāmatas neraksta, tā ka latvieši caur savu tēvu valodu nevar piekļūt pie atzišanas. Jo kas gan ies labu grāmatu sarakstīt, ja domās, ka viņa pēc īsa laika būs nesaprotama un nederīga. Tad arī caur tādām izpaustām valodām lūkoja pagūt, lai latvieši paši no sevis kaunas, tā ka tie pie gaismas nākuši pavisam no latviešiem atšķiras. Pa daļai šīs skolas arī izdevušās. Jav tagad dažs latviešu tēvs savam luteklim no mazām dienām galvā iekalda, ka latvieši esot muļķi, rezgaļi un pēdīgie ļaudis, ar kuriem apieties jākaunas.

Tāds dēliņš ienāk skolā, kur iemācās pa vāciski runāt, un nu — ko gan domājiet, ko viņš dara? Viņš saka: es esmu vācietis, es caur vāciešu valodu un grāmatām esmu citu dabu pieņēmis. No latviešiem tāds nebūt vairs negrib zināt, viņš tos smādē un ķēzī kur un kā vien varēdams. Un ko latvietis, kas nemāk vāciski, šādam latvietim pretī dara? Viņš saka: bauris bijis, bauris esi! Tādā vīzē šādas melšas starp latviešiem izkaisa ienaida sēklu, kas tiešām labus augļus nenes un kas tik uz to der, latviešu neslavi caur latviešiem pašiem tālāk pa pasauli izplatīt. Tāpēc mūsu padoms ir šāds: turiet savu tēvu valodu godā un cienā, un jums labi klāsies virs zemes. Jo, kas sevi pašu negodā, to arī citi negodās. Turklāt nesmādējiet vis citas svešas valodas, sevišķi vāciešu valodu iemācīties, bet, tās iemācījušies, arī nekaunaties joprojām būt īsti latvieši. Tad latvietis savu tautas brāli, kas pie gaismas nācis, vairs ar greizām acīm neuzlūkos, bet ar to leposies, ka no viņu starpas arī mācīti, slavējami vīri ceļas, tad mācīti latvieši vairs savus tautas brāļus nesmādēs, bet tos lūkos arī pie gaismas vest, tad gaisma latviešu starpā ātri pieņemsies, tad latvieši tiks godāti arī no tiem, kas tagad tos var tik smādēt vien, tad arī beidzot zudīs tās pasaciņas, ka visiem, kas latvieši ir, arī vajaga būt zemniekiem. Jav tagad daudz no latviešiem ir kungi, ar laiku vēl vairāk būs. Tiešām smeijamas tās domas, pēc kurām visi tie, kas pa vāciski māc runāt, esot par kungiem saucami, kamēr tie, kas pa latviski runā, esot zemnieki. Tādā vīzē dažu plunduri tagad cienā par kungu, kamēr dažu goda vīru nosauc par «mužiku». Voi pareizi darīts? Voi valoda cilvēku taisa par kungu jeb voi tikums?

[1858.]

PRECĪBA JEB ANDELE PIE VECIEM LATVIESIEM

Ļaudis, kas neko neizmeklē un nepārdomā, allaž mēdz daudzināt, ka latvieši citkārt, pirms vācieši šurp atnākuši, esot bijuši tumši, nožēlojami pagāni, kas mežos dzīvojuši un cits citu apkāvušies, līdzīgi tām tautām, kas

tagad Australijā acīm redzot izmirst. Citi atkal, tādi paši grabļi būdami, šiem plāpām pakal kladzina, un tā tad melšas cēlušās, ka latvieši mūžīgi bijuši tādi bēduļi, kas savu prātu nebūt nespējuši uz augstākām lietām cilāt. Dažas no šīm grabēšanām, kas pie ticības pilniem mūkiem cēlušās, — jo tie visas pagānu tautas ieraudzīja par velna kalpiem¹, tagad jau nozudušas. Tātad šiem laikiem prātīgi laudis par to tik smeijas, ja šis tas vēl stāsta, ka visi latvieši esot cīruļi un visi vācieši lakstīgalas, labi redzēdami, ka prāta lietās starp latviešiem un vāciešiem nav nekāda starpība. Tomēr ir tagad vēl domas pastāv, ka latvieši citkārt bijuši pavisam zvēra kārtā. Bet, kad tas tā vis nav, to mēs lūkosim nu pierādīt.

Jav no pašiem veciem laikiem precība jeb andele latviešu zemēs zēla. Zītars, ko mūsu jūra tik pie latviešu krastiem izmet, jau griekam Homeram (Omeram) septiņi simti gadus priekš Kristus piedzimšanas bija pazīstams. Toreiz fenicieši allaž pie latviešiem atbrauca pa jūru un, zītaru līdz ar citām precēm iemijuši par dārgiem audumiem, uz Zidonu noveda, no kurienes zītars tālāk izplatījās. Bet nu zināma lieta, ka precība pie daudz maz jav mācītām tautām var celties, tā ka atkal, otrkārt, precība tautas gudrībā un zināšanā paaugstina, un to jo vairāk dara, ja, kā pie latviešiem, bij preces arī pa zemes virsu uz citām tālām zemēm (Grieku zemi) jānoved pārdot. Caur šādu zemes precību grieķi ar latviešiem iepazīnās caur citām tautām, un iperboreji (aizziemeļnieki), ko grieķi par jo laimīgiem un ar visiem laicīgiem labumiem par jo apsvētiem slavē, gan cita nekāda tauta vis nebūs kā tik latvieši. Šī lieta jo vairāk vērā ņemama, ja mēs apdomājam, ka grieķi visas citas ziemeļu tautas dēļ nelāgiem tikumiem nosauca par barbariem jeb sumpurņiem un tik aizziemeļniekus turēja par slavējamiem. Pēcāk kāds mācīts grieķis, Pitejs ar vārdu, gribēdams labākas ziņas par zītara zemi un aizziemeļniekiem dabūt, ar kuģi 321. gadā priekš Kristus piedzimšanas no francužu zemes

¹ Bet, ka pagāni ar var ļoti smalki mācītas tautas būt, to mēs redzam pie veciem grieķiem, kas, jebšu īstu dievu neatzina, tomēr zināšanas, tiklību un tēvuzemes mīlestību augstā godā turēja, tā ka līdz šai baltai dienai visas kristīgas tautas no viņiem vēl mācās.

šurp pie latviešiem atbrauca. Viņš stāsta, ka ļaudis šinīs aukstos vidos dzīvojot no griķiem, saknēm un citiem augiem. Turklāt viņi arī labību kopjot un no medus taisot miestīņu. Tāpēc ka saule maz spīdot, viņi labību lielās ēkās (rijās) izkuļot — kas izrāda, ka latvieši daudz labības kopuši un kūlušī — jo, ja tāpat uz klaiņa lauka labību kultu (kā grieķi mēdz darīt), tad viss caur pastāvīgu lietu izputētu. Tā ir romnieks Tacits stāsta, ka mudīgie ēsti (austrumnieki) jeb latvieši savus laukus jo veikli apstrādājot un caur to no kūtriem germaniešiem izšķīroties. Bet nu mēs zinām, ka visas tās tautas, kas ar lauku darbiem pūlējas, arī sabiedrībā un valstīs dzīvo ar īpašu valdīšanu un ar gruntīgiem likumiem un tāpēc jāv pie apskaidrotām tautām pieskaitāmas. Un tā tad mēs arī redzam, ka latviešiem jāv sen sen bij savas īpašas rakstu zīmes, kas vēl tagad uz vecu veciem latviešu naudas gabaliem atronamas. Jo latvieši arī mēdza naudu kalt, kas pie precības jeb andeles jo vajadzīga; un proti, latvieši naudas vērtību daudz agrāk pazina nekā zviedri, dāņi un citas kaimiņu tautas, kas vēl lopu un caunes ausis brūkēja naudas vietā. Pēcāk no sestā gadu simteņa mums jo ticamas ziņas par latviešiem uzglabātas. Toreizi latviešiem bij jo bagāta un jo izslavēta pilsēta, ar vārdu Trūza, kas netālu no tagadīgās Ķenigsbergas bij. Še latviešu Trūzas pilsētā kopmaņi sanāca no dažādām tautām, kā dāņi, zviedri, vācieši, pomeranieši, poļi, krievi, igauņi un piņņi, no kuriem visiem latvieši lielu peļņu dabūja. Tādā vīzē latviešu zemes ātri palika jo bagātas, tā ka kaimiņu tautām drīz iegribējās viņas uzvarēt. Sevišķi dāņi un zviedri tīkoja pēc latviešu zemēm un mantām, bet to vien paguva, ka vergi latviešu zemē palika jo meklējama prece. Jo latvieši, bet sevišķi kūri, jo sirdīgi ļaudis būdami, zviedru un dāņu karavīrus gandrīz ik reizes saņēma dzīvus par vandziniekiem cieti un tad par vergiem pārdeva arābiem, kas tādus stiprus tēviņus, kādi zviedri un dāņi bij, par dārgu maksu pie Volgas grīvas jeb mutes nopirka no krieviem, kas šē uzakupči bij. Caur šādu precību jeb andeli latvieši dabūja no arābiem smalkus audumus, dārgus akmiņus un zeltu un sudrabu tādā lielā pulkā, ka latvieši bagātības labad bij tāļu jo

tālu izslavēti. Bet, kam mantas ir, tas grib arvien jo vairāk. Tā arī pie latviešiem bij. Nebūdami mierā ar tiem vergiem, ko latvieši karā saņēma no dāņiem un zviedriem, viņi arī ar kuģiem jo lielā pulkā piebrauca pie zviedru un dāņu zemes un ne vien ļaudis un mantas laupīja, bet arī veselus ciemus un pilsētas nopostīja. Tādā vīzē dāņiem un zviedriem, kas toreiz raudami un kaudami gandrīz visā Eiropā briesmas izplatīja, no latviešiem un starp viņiem sevišķi no kūriem bij ļoti jāsargas un jābīstas.

Ja nu zviedri un dāņi pret latviešiem neko nevarēja izdarīt, tad lēti noprotams, ka latvieši nebūt nebij tādi lopīņi, kādas Austrālijas jeb citas vārgas tautas ir, kas tagad no eiropiešu uzmākšanās acīm redzot iznīkst, bet ka latvieši turpretī bij vairāk apskaidroti nekā zviedri un dāņi, kas tiem laikiem tik daudz valstis dibināja. To arī izrāda visas latviešu iestādīšanas, kādas ticībā un valdīšanā redzamas. Par visiem latviešiem zināja garīgs valdinieks jeb kūrēju kūrējs (krīvs), ko daži ar pāvestu salīdzinājuši, kas par visiem kristīgiem ļaudīm valdīja. Apakš viņa stāvēja citi kūrēji jeb priesteri. Pasaulīgi valdnieki pie latviešiem bij vairāk. Viņus sauca tēvoņus, kas savā tēvonijā jeb valstī kā ķēniņi bij zinātāji par visām darīšanām un karā bij pirmie vadoņi. Kūngi bij pavēlētāji par pagastiem. —

Ka vācieši paspēja latviešus uzvarēt, tik caur to nācās, ka latvieši nebij vienprātīgi un kara skunstes tik labi nemācēja kā vācieši, kas ar itāliešiem un turkiem allaž bij karojuši.

RAKSTI
«SĒTĀ, DABĀ, PASAULĒ»
(1859.—1860.)

I GRĀMATA
CIENIJAMI LASITĀJI.

Nevis slinkojot un pūstot
Tautu labā godā ceļ,
Nē, pie prāta gaismas kļūstot,
Tauta zied un tauta zeļ.

Ja ikviens tik zemē sētu
Vienu graudu veselu,
Kas tad izskaitīt gan spētu
Zelta kviešu krājumu.

Bet kas lielīdamies pārdot
Ved uz tirgu pelavas,
Tas kā pelus, vējam ārdot,
Zūd no ļaužu piemiņas.

Ja kādam rakstu mācītājam var ticēt, tad tagad latviešu grāmatas kā sēnes pēc maiga lietutiņa ceļas. Mēs gan no sirds priecātos, ja tas tiešām tā būtu, jo tad starp lielu pulku arī tādas grāmatas atrastos, kas ļaudīm īsti derīgas pie prāta apskaidrošanas; bet tā nu mums smagi jānopūšas, ieraugot to bezgalīgu tumsību, kas visās vietās vērā ņemama. Skolas pie mums šimbrīžam vis netrūkst, bet ko tas līdz, ja tās ir bez tādām grāmatām, kas ne tik vien sirdi, bet jo vairāk vēl prātu paspēj uz-kopt. Lai tik acis uzmet uz mūsu skolām priekš ļaudīm,

Sehta, dabbā,
pataule.

I. grahmata.

1860
Maksa: 30 Kap.

un drīzi pārliecināties, kādas bēdas tur ir. Skolnieks jeb skolmeistars allaž ir teicams vīrs, kam savs amats rūp un kas no visas sirds cik vien spējams uz to dzenas savus viņam uzticētus skolēnus pie atzīšanas un pie saprašas vest, bet viņš neko nepaspēj, tāpēc ka pašas vaijadzīgas skolu grāmatas trūkst. Ģeografija jeb zemes aprakstīšana, istorija jeb pasaules stāsti, aritmetika jeb skaitļu skunste, planimetrija jeb izplatījumu mērošana, dabas stāsti un dabas mācības, gramatika jeb valodas saprašana rakstos un ruņā, tehnoloģija jeb amatu mācīšana — tās visas ir zināšanas, kas visām tautām un visām ļaužu kārtām ir jo vaijadzīgas, bet priekš kurām latviešiem vēl savā valodā grāmatas trūkst. Kā daudz citādi iet ar ļaužu apskaidrošanu un ar ļaužu pamācīšanu citās zemēs! Vāczemē gandrīz priekš katras vaijadzības ir īpašas biedrības cēlušās, kas caur darbiem un rakstiem ļaudis pamāca, un sevišķi tur ir izslavētas biedrības priekš lauku kopējiem, kur lielkungi ar arājiem kā brāļi kopā sanāk un par dažādām vaijadzībām un par dažādām pārlabošanām pie lauku darbiem un pie māju būšanas sarunājas. Ir pie mums tagad dažas biedrības ceļas un ar dažādām ziņām un pārlabošanām pūlējas, bet viņas paliek bez augļiem, tāpēc ka īpaši tai kārtai, kur šīm pārlabošanām īsti vaijadzētu iesaknoties, viņas nemaz nau pieejamas. Jo mūsu biedrības priekš lauku kopšanas, kas no Vāczemes biedrībām arī caur to izšķiras, ka viņu locekļi pa lielākai daļai nav mācīti agronomi, savas izmeklēšanas vāciešu valodā saraksta, ko īstie lauku kopēji nebūt nesaprot. Bet tie, kas pa vāciski runā, labāk tādas grāmatas lasa, kas Vāczemē no grūtiem agronomiem jeb mācītiem lauku kopējiem sarakstītas. Tā tad nākas, ka tādas pie mums drukātas vāciešu grāmatas tik no retiem kādiem lasītas skapjos sapel un bez augļiem paliek. Turpretī latviešu valodā, kur tādas derīgas pamācīšanas jo vaijadzīgas, labas grāmatas pavisam trūkst. Paleijas Jānis puslīdz to izstāsta, kā priekš astoņdesmit gadiem Vāczemē ar lauku kopšanu gājis. Bet kur nu no tā laika visas lietas pārlabojušās! No šīm pārlabošanām latvieši nekur nevar neko dabūt zināt. Ja pēc trīsdesmit un vairāk gadiem kādā muižā

sāk laukus uz labāku vīzi kopt, tad viņi to par lielu brīnumu un ģeķību ierauga un nebūt negrib ar tādu pār-labošanu iedraudzēties, kamēr taču svešās zemēs tā pati pār-labošana jau sen sen pazīstama un labus augļus nesuse. Tāpat arī tās ziņas, ko vecais Stenders savā augstā gudrības grāmatā mums par dabas lietām pasniedzis, tagad jau palikušas visai vecas. Lepevičs savā padoma devējā mūs gan ar jaunākām ziņām par dabas lietām un par lauku kopšanu pamāca, bet grāmata maz tiek lasīta; ļaudīm taču būs savas vainas, kāpēc viņi šo grāmatu tik maz ciena. Ko nu vēl abas latviešu avīzes par dabas lietām un par lauku kopšanu stāsta, tas gandrīz nemaz nav pieminams. Jelgavas Latviešu avīzes, kā jau baznīcas avīzes būdamas, strādā priekš sirds, nevis priekš prāta. Mājas viesis nu gan apņēmies barību priekš prāta dot, bet savu apsolišanu maz izpilda un arvien vēl labprāt pie misionas ziņām turas, kas taču pēc patiesības īsti Jelgavas baznīcas avīzei piekrīt. Turklāt ir baznīcas avīzes, ir Mājas viesis, ļoti mazi būdami, ļaudīm nevar vis tik barības pasniegt, cik vajadzīgs. Tātad mēs redzam, ka pie mums ar grāmatām, kam priekš pamācīšanas būs derēt, vēl ļoti plāni iet. Kā turpretī gluži otrādi ir Anglijā. Ļaudis tur, caurcaurām ņemot, vēl mazāk mācīti nekā pie mums; liels pulks nemāk ne lasīt. Tomēr zināšanas un, proti, dabas zināšanas un tie labumi, kas no tām ceļas, citur nekur nav pie ļaudīm tā pieņēmušās un iesakņojušās kā pie angļiem. Bez tam, ka pie angļiem visas zināšanas lēti saprotamā valodā saraksta, tā ka viņas ne tik vien mācītiem vīriem pieejamas, bet arī tādiem saprotamas, kas paši vēl maz vien mācījušies vai skolā nemaz nav bijuši. Tur arī īpaši priekš ļaudīm lētas grāmatas saraksta par dažādām zināšanām un gudrībām. Nekur kapeiku grāmatas (*Pfennigmagazine*) ar dažādām pamācīšanām tik daudz neatradīs, cik pie angļiem. Liels pulks jo mācītu vīru arvien ar to pūlējās, visu to, ko zināšanas pa visu pasauli izgudrojušas un no jauna ko uzgājušas, ļaudīm tādās lētās grāmatās darīt zināmu. Līdz ar pamācīšanu caur rakstiem ļaudis arī lūko pamācīt caur vārdiem. Nekur nav tik daudz

biedrību, kas derīgas zināšanas ļaužu starpā izplata. Pašās mazās pilsētās atronamas biedrības priekš amatniekiem un priekš lauku kopējiem. Amatnieku biedrībās ir īpaši kambari, kur kāds mācīts vīrs klausītājiem dažādas zināšanas izstāsta, un atkal īpaši kambari, kur dažādi muduļi uzglabāti, kas uz to der, šādas pamācīšanas caur parādišanām izskaidrot un taisīt jo saprotamas. Bez šādām lasīšanām, ar ko īpaši skolnieki ļaudis pamāca, pie angļiem arī ir sanākšanas, kur cits citu lūko pamācīt. Kā pie mums ļaudis, gribēdami izlustēties, iet teaterī vai kumedijas namā, tā angļi ar tādu pašu prieku iet uz tādām lasīšanām, kur kāds mācīts vīrs dažādas dabas lietas izstāsta un caur izmēģināšanām iztulko, tik ar to starpību, ka pie mums par teateru nauda jāmaksā, kamēr angļu ļaudis lasīšanas par dabas lietām dabū par velti. Šādas lasīšanas brīžam magnetismu, brīžam elektrības dažādus spēkus iztulko un parāda, brīžam dažādas lietas caur vairojamu glāzi rāda un izstāsta, brīžam atkal par gaismu un siltumu runā u. t. jpr. Un šādās lasīšanās klausītāji nav tik vīri vien, bet arī sievas un meitas, sirmgalvjī un jaunekļi, bagāti un nabagi. Kad tādā biedrībā ienāk, kur dabas zināšanas izskaidro, tad tīri jādomā, ka baznīcā atronas.

Ja nu šī grāmatiņa cik necik uz to būs piepalīdzējuse, ka zināšanas ļaužu starpā vairojas, tad rakstītājs ar apmierinātu sirdi spalvu pie malas liek, redzēdams, ka viņa artavs vis nebij zemē parakts un pazudis, bet ka viņš savus augļus nesis, un tik to vien vēl rakstītājs vēlētos, ka ir citi vīri, kam prāts gaišāks nekā viņam, savu prāta sveci vis neliktu apakš pūra, bet celtu uz galda, tā ka viņa visi par svētību spīd. Latvieši tagad mostas no ilga miega, viņi kāriģi pēc gaismas un atzišanas, un jau mēs tos laikus esam piedzīvojuši, kur Tērpatas augstā skolā jeb universitetē gadu no gada vairāk nekā četrdesmit latviešu jaunekļu ar dažādām zināšanām pūlējas. Šo vēsti dzirdēdams, varbūt daž tautas brālis priecāsies, savā prātā domādams: ja tik daudz latviešu par mācītiem vīriem paliek, nu, tad viņi savus brāļus arī varēs pie gaismas vest. Šimbrīžam šīs cerības vis neizpildās. Jo jūs, latvieši, paši pie tam esiet vainīgi, ka jūsu

mācītiem dēliem kauns ir par latviešiem turēties un ka viņiem nebūt netik ko priekš latviešiem strādāt. Jums gan patik kādu jauku grāmatu lasīt, bet, ja jūsu mācīti dēli priekš jums kādu patīkamu grāmatu grib sarakstīt, tad jūs par to ļaunojieties un sakiet, voi viņiem nav cita labāka darba kā ar tādiem niekiem pūlēties. Bet paši savus dēlus uz to paskubināt, lai viņi savu tēvu valodu mācās un kopj, to jav jūs nebūt negribiet darīt. Jūs to turētu par lielu apsmieklu, ja jūsu skolots dēls ko pa latviski rakstītu un nevis pa vāciski vai pa franciski. Caur to nākas, ka jūsu mācīti dēli to ar tur par kaunu, ka viņiem tādi vecāki, kas nemāk pa franciski runāt, bet kas tik pa latviski vai lauzīdami arī pa vāciski runā. Tiešām tīri jābrīnās, cik pārgrozīti vēl daži ļaudis ir. Viņi godu tur par kaunu un kaunu par godu! Un caur šo kaunu kauna galā latvieši sev pašiem par kaunu paliek tādā tumsībā, kādā priekš tūkstošiem gadiem bij. Tomēr ne visi latvieši tik aplami. Atronami vēl diezgan tādu latviešu, kādiem pēc patiesības visiem vajadzētu būt, proti, kas to tur par godu, ka viņi — jebšu viņu vecāki nav mācīti ļaudis un jebšu viņiem pašiem lieli pūliņi bijuši — tomēr caur gaišu prātu ar maz naudas to pašu panākuši, ko citi, par kuriem vecāki tūkstošiem rubļus izdod. Un šādi latvieši arī netur par kaunu ko priekš saviem tautas brāļiem rakstīt, un tā tad mēs varam cerēt, ka šīs grāmatas rakstītājs nebūs viens, kas priekš latviešiem rakstījis, un ka tāpēc drīzumā vēl citas šādas grāmatas latviešiem par svētību no latviešiem tiks gaismā laistas.

Tērp atā 22-trā augustā 1859. gadā.

G. Alunan,
stud. cam.

BRANDAVĪNS

Gandrīz katrai tautai ir savs īpats dzēriens. Kamēr krievs, rudzu miltus raudzēdams, savu skābu kvasu taisa un ar prieku dzer, mešikānietis sulu no agvas koka raudzē un apreibinamu dzērienu dabū, ko pulkve sauc;

indietis atkal parauga no palmu sulas sev savādu vīnu; dienvid-amerikanietis turpretī no turku kviešiem pagatavina stipru dzērienu, kas čika saucams, ir salinieki pa Rāmo jūru saknes no savāda pipara stāda brūķē par apreibinamu dzērienu, un tatāri apreibinās ar rūgušu ķēves pienu; tā ir pie mums ziemeļos brandavīns tagad visur izplatījies. No šā visa redzams, ka garīgi, apreibinami dzērieni jav no paša iesākuma visur lielā godā stāvējuši un cilvēkiem, tā sakot, bijuši kā zāles vaijadzīgi.

Tīrs brandavīns ir maisījums no ūdeņa un alkoola, kas priekš apreibināšanas der un pie dažādiem brandavīniem dažādā vairumā klāt ir, proti, no 36 līdz 54 grādiem. Tāpēc ka neviena no šīm abām lietām, ne ūdens, ne arī alkools jeb vīna gars, iekš sevis netur nekādu barojamu spēku, tad lēti noprotams, ka arī brandavīns vis uz to neder, miesām barību pievest. Tapēc brandavīns visādā vīzē miesas spēj tik sasildīt un uzjautrināt. Caur to nākas, ka trekni ļaudis brandavīnu arī vis nemīl. Allaž domas pastāvējušas, ka darbaļaudis bez brandavīna nemaz nevarot iztikt. Tomēr labi mitušam un labi apgērbtam strādniekam tāds siltums un tāda uzjautrināšana, kādu brandavīns dod, ir gluži lieka lieta. Bet, diemžēl, strādniekiem lone vēl allaž tik maza, ka viņi nevar tik labi mitināties, nedz apgērbties, ka visus pūliņus un negaisus varētu gruntīgi izturēt. Bet strādnieki miesām vaijadzīgo siltumu ne ar ko nespēj tik viegli un lēti iegādāties kā ar brandavīnu. Tīrs alkools jeb vīna gars ir gipte; tapēc arī brandavīns ir pašķīdrināta gipte, proti, veselībai skādīgs. Taču, kā zināms, pašas labākas zāles ir giptes. Tā arī ir ar brandavīnu. Istā laikā mēreni dzerts, viņš miesas spirdzina un locekļus sasilda. Bet kā giptes, ir mazās daļās allaž brūķētas, miesām nedz veselību piešķir, nedz arī vairs ko kaiš, tā ir pie parastas dzeršanas brandavīna dziedinamie spēki gluži zūd, tapēc ka dzērējam jo dienas jo lielāks mērs jādzer, ja grib, lai brandavīns viņu sasilda un uzjautrina. Caur to vīrs paliek par žūpu, vēders nogurst un vairs nespēj ēdienu sagremot, un smadzeņi vārgst. Turpreti, kur strādnieki ik dienas kādu gabalu spēcīgas gaļas dabū ēst un tā tiek ļonēti, ka var silti apgērbties, tur arī brandavīns ir lieks

dzēriens. Tātad nereti pagastos, kas kaimiņi ir, bet viens turīgs un otrs nonīcis, turīgā brandavīnu nemaz voi tik zālēm brūķē, kamēr nonīkušajs, kur ļaudis tīru rudzu maizi tik svētkos dabū redzēt, brandavīnu ļoti iemīlējis un par viņu savu dzīvību atdod.

[1859.]

SĀLS DRUSKAS

Sievas vārds pielidzināms kamolu pavedienam; ja sievu pie vārda grib noturēt, tad tā tīstās un tīstās kā kamols, ko aiz pavediena grib rokās dabūt.

Nelaime ir verstes stabs, kas mums ceļu uz laimi rāda.

Kas ir skaistums bez ziepēm?

Voi kādam var tukšas kabatas būt, ja tur kas iekšā? Var gan, ja caurums iekšā.

Kāds amerikānietis teicēs tik ātri jājis, ka viņa ēna to nevarējuse panākt un pusjūdzi atpakaļ palikuse.

Kāda maza meitene sacīja: «Mama! Mācītāja Līzīte arī nemaz nevar stāties melot: viņa savu svētdienas kleiti apvilkuse, un šodien taču ir pirmdiena.»

Zināšanas mūsu dienās ļoti pieņēmušās, jebšu arī vēl tiek smādētas. Šiem laikiem ikkatrs māk jaukā muiželē dzīvot, glīti ģērbties, greznos dārzos cīrēt, brangās bričkās braukelēt un dziesmas taisīt, ka šaušalas pār kauļiem pāriet, tās lasot.

Ar vienu lāsīti medus vairāk mušu noķer nekā ar veselu mucu etiķa.

Kāds sviestu kupčs tirgū saķīldojās ar olu sievu. Olu pārdevēja lamādama savu mēli tik izlocīgu parādīja, ka sviesta kupčis, par to ļoti priecādamies, iesaucās: «Sieva, es esmu atraitnis un līdz šim velti tādu sievu meklējis, kam pie pārdošanas tāda izveicīga mēle, kāda jums. Voi jūs negribat būt mana sieva?» — «Līkop!» sieva atbildēja, «mēs iesim pie mācītāja.» Viņi arī tiešām likās salaulāties.

Kāds vīrs savu draugu vaicāja: voi šī bilde mūsu advokatam nav līdzīga? — Nebūt nē, jo advokats savas rokas nekad savās kulēs netur, bet citu ļaužu kabatās.

P a t e d ā r g ā k ā m a l k a ir ubagu spieķis, ko konkurnieki, visu savu mantu atdodami, nopērk.

Bagāts vīrs šķietas jo augsts būt pār nabagiem, un nabagi atkal uz to dzenas viņu šādā ticībā apstiprināt.

Zēns pielīdzināms misai, jauneklis rūgstošam alum, vīrs skaidram alum un sirmgalvis saskābušam alum. Meitene ir ziņģe, jumprava gaudu dziesma, sieva mācība un bāba ir dziesmu rādītājs.

Ar zagtu zirgu un pašu piešiem jūdzes paliek īsas.

Kāda līdzība ir pie karstas mīlestības un pie karsta dzelža? Kas viņus ātri no rokām nemet, sadedzina pirkstus.

Labas sievas tikpat reti atronamas kā labs stopu alus.

Buteles pielīdzināmas ļaužu galvām. Jo tukšākas abas ir, jo lielāku troksni tās taisa.

Kuriem ļaudīm ir pats labajs vēders? Izūtrupotajiem, jo tie dzīvo no vesera cirtieniem.

Meklēta tiek pazemīga, vientiesīga kalpone, pārvien bārenīte, kas daudz strādā un maz algas prasa. Dēļ uzticamas tirgus naudas, ar ko viņai preces jāpērk, galvošana no 50 rubļiem vajadzīga, kas intreses nenes.

Sprandlauzis, naudas maininieks.

Pats labajs padoms visiem, kas grib precēties, ir: lai vēl gaida.

Lielākā daļa no rakstītājiem neko nedomā, bet liek savām grāmatām domāt (ko lasītāji nevar saprast).

Pilna naudas soma vieglāki nesama nekā tukša ubagu kule.

Kāds angļu mācītājs savu draudzi tā uzrunāja: «Mani draugi! Lepnība četrējādi parādās: augstā cilti, mantā, skaistumā un garīgos spēkos. Bet, kad nu garīgi spēki jeb prāts pie jums nav atronami, tad man arī par lepniecību, kas uz garīgiem spēkiem dibinās, nebūs jārūnā.»

Kas ūdeni grib gardāku par pašu labo vīnu pataisīt, tas lai apēd vienu tikko no mucas ņemtu siļķi un tad lai kādu stundu pie karstas krāsns sēž.

«Nu jau atkal vienu zobu pazaudēju!» kāda sieva laulātam draugam teice.

«Tas gan priecāsies, ka viņam ar tavu mēli vairs nav vienā mājoklī jādzīvo!» vīrs paņurdēja.

Pašas labās zāles pret grūtībām laikiem ir: ik dienas desmit stundas grūti darbi.

Kāds skopnieks ik svētdienas lasīja vecu, saplīsušu pavāra grāmatu, sacīdams, ka pa svētdienām taču vajagot labāk paēsties.

Kādu dakteri ielūdze uz viesībām ar to ziņu, ja viņa slimnieki caur to necieš. Dakteris, turp nogājis, sacīja, ka viņam gan esot divdesmit slimnieki apmeklējami, bet pieci esot tā sasīrguši, ka neviens dakters tos nespējot dziedināt, un citi piecpadsmit esot tik veseli kā ozoli, tā ka visi ārstes pa visu pasauli tos nespēj kapā iedabūt.

Lasītāju starpā ir šādi ļaudis:

Kurti, kas grāmatu kā zibens ātri pārskrien, lai tik varētu bez dvasas palikt.

Dēles, kas visu, ko lasa, pamazītiņām un palēni-
tiņām iesūc, lai to atkal savā laikā — bet, zināms, sa-
jauktu ar dubļiem — varētu no sevis izdot un citiem pa-
stāstīt.

Pulksteņi, kas grāmatas tik laika kavēšanas la-
bad lasa.

Brāgaskubuli, kas no visa, ko lasa, tik nespē-
cīgas duļķes patur.

Asaras ir sāpju apliecinātājas.

«Man liela nelaime uzbrukuse,» kāds konkursnieks
sacīja. «Nevis jums, bet tiem, kam jūs parādā palikuši,»
kāds atbildēja.

Kāda starpība ir starp meitām un glomām (plūmēm)?
Abas sakrūp, ja ilgi paliek sēdošas.

Tiesneši par tiesām spriež tik labu, jo no tiesas savu
tiesu dabū.

[1859.]

GRĀMATU SPRIEDĒJI

Visur, kur grāmatas raksta un drukā, arī atgadās
ļaudis, kas apsprieždami lasītājiem ziņu dod, kādas šīs
grāmatas esot. Šie spriedēji nu ir īpaša ļaužu šķira, kas

voi nu par naudu, voi par labiem vārdiem spriedumus par jaunām grāmatām gaismā laiž, ko tad viss lielais ļaužu pulks kā kādu priecas mācību uzņem un pakaļ skandina. Bet voi arī spriedums par kādu grāmatu ir patiesīgs? — To neviens neprasa. Jo melns uz balta taču lasāms, tāpēc tad tā gan būs riktīgi. Tomēr klausies, ko tev par grāmatu spriedējiem un spriedumiem stāstīšu. Spriedumi par jaunām grāmatām pa lielākai daļai avīzēs lasāmi. Kur nu vairāk avīzes ronas, tur arī vairāk un savādi spriedumi par vienu pašu grāmatu būs lasāmi. Tas caur to nākās, ka avīžu apgādātāji savā starpā nesader un viens otram maizi apskauž. Katram avīžu apgādātājam ir savi īpaši strādnieki un palīgi, kas visi pēc apgādātāja prāta un domām strādā. Ja apgādātājs grib, lai viņa palīgi šādu un nevis citādu meldiju uzvelk, tad tādas meldijas arī avīzē lasāmas. Citam avīžu apgādātājam atkal citāda meldija labāk patīk, un viņa avīzēs arī citāda meldija skan. Tātad par vienu pašu lietu avīzes daždažādi stāsta. Ja nu tāds palidziņš kādu grāmatu sarakstījis, tad, zināms, viņš to arī grib uz placi pie gaismas vest, un apgādātājs savu uzticīgu kalpu vis neatstāj, bet parauga viru, kas kādu labu spriedumu par jauno grāmatu saraksta. Nu avīžu apgādātājs saka: redziet, kādi mācīti un slavējami vīri pie manas avīzes strādā! Viņi tik brangas grāmatas saraksta, ka prieks tās lasīt. Bet tāda slave citam apgādātājam nebūt nepatīk. Viņš parauga spriedēju, kas gluži citādu slavi par jauno grāmatu izplata, pēc kuras grāmata tīri velti esot drukāta un skāde esot par to papīru, kas pie tās uzgājis. Zini nu, ko no tādas jaunas grāmatas būs turēt! Bet jo sliktāki vēl grāmatu rakstītājam klājas. Viens spriedējs viņu līdz debesīm paceļ, kamēr otrs spriedējs viņu visu ļaužu priekšā par pēdīgo muļķi notaisa un noķēzī. Īsti mācītus vīrus spriedēju starpā tik tad brūķē, ja kādam grāmatu rakstītājam pavisam grib kaklu lauzt voi arī ja kādu grāmatu rakstītāju grib uz savu pusi pielabināt. Viņi pamazītiņām un ar apdomu strādā un grāmatai, tā sakot, pie pašas serdes ķeras. Vieglāki un čaklāki savus spriedumus saraksta pusmācīti vīri, kas īstie kvekšķi spriedēju starpā ir. Viņi grāmatu smādē, bet

vainas nekādas gruntīgi neuzrāda; viņi rakstītājam ļaunus tikumus un domas uzliepj, bet bīstas tos pie vārda saukt, un tā vēl citādi viņi lūko ļaužu priekšā kādu grāmatu pazudināt un rakstītāju aplišķēt. Kaunēties arī nemaz nekaunās, un viens pats (allaž arī pa trim reizē) visuasiņu spriedumu ar tik rāmu prātu paraksta, kā kad savu miesīgo brāli gribētu kūmās ielūgt.

Spriedumi par grāmatām iedalāmi šādās sešās šķirās. Pie pirmās šķiras pieder lēni spriedumi. No grāmatas tik kādus gabalus izņem, tos par labiem uzslavē un rakstītāju paskubina, lai nepiekūstot un neapnīkstot tā vēl joprojām pūlēties. Ar šādiem spriedumiem apdāvina jaunus grāmatu rakstītājus, iesācējus, ko grib uz savu pusi dabūt, lai priekš avīžu apgādātāja raksta. Otrā šķirā ir slavējami spriedumi. Še grāmatas, kas pēc kāda avīžu apgādātāja domām sarakstītas, līdz debesīm paceļ, sarakstītāja vārdu slavēt uzslavē un par lielu laimi tur, ka tāds vīrs tautai kā spoža zvaigzne atspīdējis. Trešā šķirā iekrīt nekatrējādi spriedumi. Še pretiniekus, ko negrib par ienaidniekiem dabūt, gudri un drusku rāmi apstrādā. Vairāk runā par rakstītāja domām un prātu nekā par pašiem rakstiem un ar to ļoti pūlējas, ka ar visai daudz vārdiem varētu nieku pasacīt. Ceturtā šķirā ataronami lišķīgi spriedumi. Še spriedējs liekas kādu grāmatu drusku nicināt, bet pēcgalā tik uzslavē vai arī otrādi, spriedējs kā viltīgs suns liekas ļoti mīļš un labs būt, bet uz reizi neviļot gruntīgi iekož un riedams projām aiztek, grāmatu rakstītāju ļaužu apsmieklā atstādam. Piektā šķirā nāk rupji, bezkaunīgi spriedumi. Še spriedējs rāda, ka viņš ir vecs rakstu meistars, un uz savu pretinieku, uz grāmatu rakstītāju, it lepni tik pār pleciem paskatās. Viņš arī pats mēdz sacīt: klausieties, jūs citi, kad vecs rakstu meistars ko runā, un panesiet to ar pacietīgu prātu; kad (vecs rakstu meistars) cieš klusu, tad nedomājiet vis, ka tad jūsu grāmata jāv laba un ka jūs jāv varat par citām grāmatām ko spriest. Pabūžam spriedējs laudis biedē no rakstītāja un lūko viņa rakstos šur tur kādas paslēptas, ļaunas domas atrast, kas tik ļoti ne-

gantas un nešķistas, ka labs cilvēks tās bez apgrēcības vis nevarot pie vārda saukt. Šādi spriedumi ļaudis dziļi sagrabj. Sesto šķiru izpilda nāvīgi spriedumi. Še spriedējs savu upuru, nabagu grāmatu rakstītāju, no dusmām sagrabts, bez žēlastības nokauj. Šie spriedumi pielīdzināmi sudmalām, kur sudmalnieks nelaimīgus rakstītājus, kas viņam rokās iedoti, iemet, sakrambā, sagrauž un samal smalkos gabalos.

Ko tad nu ļaudis dara, šādus spriedumus par jaunām grāmatām avīzēs lasīdami? Nu viņi lustējas un priecājas, un smejas, redzēdami, ka grāmatu rakstītāji cits citu savā starpā apkarojas, un, ja kādam ribas ielauž un ja kāds iznerrots pie zemes pakrīt, tad viņi gavilēdami plaukstās sit un vinnētāju slavēdami līdz debesīm paceļ. Tā iet pasaulē!

[1859.]

SVEDENBORGS UN MĀŅU TICĪBA

17. septembrī 1756. gadā pēc pusdienas daudz viesu bij sanākuši pie Viliama Kastela Gotenburgā. Starp viesiem kāds septiņdesmit gadus vecs vīrs ar tikko iesirmušiem matiem, ne visai liels no auguma, ar jautrām acīm un laipnu vaigu, visus citus ap sevi sapulcināja; kad viņš runāja, tad visi klusu ciezdami klausījās, un viņa valodas, brīžam par joku, brīžam atkal par pamācību runātas, visiem ļoti patika. Šis vīrs sešos vakarā ārā izgāja un drīzi atkal bāls un izmisis ienāce; apvaicāts viņš stāstīja, ka Stokholmā kādā ielā pašu laiku liels ugunsgrēks cēlies. Jebšu Gotenburga kādas 50 jūdzes no Stokholmas atstatu bij, tomēr neviens no viesiem par šo brīnišķīgu ziņu nebrīnojās. Ermīgais vīrs bij ļoti nemierīgs, allaž izgāja ārā, sauca pie vārda sava drauga namu, kas šinī pašā acumirkli tiešām nodegot, un ļoti bažījās par savu paša namu. Pēdīgi pulksten astoņos viņš, neilgi ārā bijis, atkal ienāce un priecīgs sacīja: slavēts dievs, ka ugunsgrēks nodzēsts pie trešā nama no mana nama. Pirmdienas vakarā no Stokholmas

atnāce uz Gotenborgu vēsts, kas šī brīnišķīgā sirmgalvja vārdus visus apstiprināja.

Šis vīrs bij Emanuels Svedenborgs. Viņš bij 29. janvarī 1689. gadā piedzimis un no sava tēva, ģeneralsuperdentes, Skāras ciemā Zviedros tik dievbijīgi uzaudzināts, ka četrus gadus vecs puika par vari mīlējis sarunāties par ticības lietām, par debesīm un eņģeļiem. Turklāt zēns no citiem izšķīrēs caur slavējamu modribu pie mācīšanās, caur lēnprātību un labsirdību. Ilgu laiku Upsalas augstā skolā sabijis par studentu, viņš 1710. gadā atstāja Zviedru zemi un četrus gadus apmeklēja citas slavētas augstas skolas Francijā (Francužu zemē), Anglijā, Olandā un Vāczemē. Tur viņš vis nekavējās ar dieva vārdiem jo vairāk iepazīties, bet sevišķi viņš pūlējās ar dabas zināšanām. 1714. gadā atkal savā tēvu zemē pārnācis, zviedros viņš tik lielu krietnību un tik lielas zināšanas savos dažādos rakstos par dabas lietām parādīja, ka pats ķēniņš Kārlis Divpadsmitais viņu lielā godā turēja un augstā amatā pie kalnraktuvēm iecēle. Nu Svedenborga slave drīz pa visu Eiropu izplatījās, un dažas slavētas mācītas biedrības turēja par lielu godu šo vīru savā starpā uzņemt. Un šī vīra nopelņas, darbi un pūliņi arī tik lieli, ka mēs nemaz galā netiktu, ja viņus visus šē gribētum uzskaitīt.

Bet tagad mēs arī aplūkosim Svedenborgu no otras puses. 1747. gadā no Londonas pārnācis, viņš visus savus goda amatus no sevis nolika, visas darišanas pie malas lika un, no pasaules klusā vientulībā atrāvies, viņš pavisam savām domām dzīvoja, kur, kā pats allaž mēdza sacīt, viņa dvēsele, no miesām atšķīrusēs, citas pasaules un debesis apmeklēja, tur ar gariem, eņģeļiem, Kristu un ar pašu dievu ilgi sarunājās, lai pēcāk šīs sarunāšanās varētu likt drukāt un tā pa ļaudīm izplatīt. No šī laika viņš līdz savai nāvei sarakstīja 45 lielas, biezas grāmatas, kur viss bij izstāstīts, ko citās pasaulēs un debesis un ellē bij redzējis, dzirdējis un runājis. Pa visām šīm muldēšanām Svedenborgs pasludina jaunu Jeruzalemi, jaunu, no Kristus garā un patiesībā ieceļamu baznīcu, tapēc ka vecā kristīgā baznīca pa gadu simteņiem esot noklidusi no īsta ceļa, esot panīkuse un grē-

kos nogrimuse. Turklāt viņš arī noslēpumus jaunā derībā un sevišķi Jāņa parādīšanas grāmatā atklāj u. t. jpr.

Grūti nākās smieklus aizturēt, Svedenborga rakstos lasot, kādas valstis gariem esot, kādas debesis esot, kādā vīzē dvēseles pēc nāves dzīvojot, kādi mājokļi un kādi darbi gariem citās pasaulēs esot u. t. jpr.; bet nu pavisam skaļi jāiesmejas, ja lasa, kā engēļi un gari debēsīs sarunājosies par dažādiem ticības gabaliem, un proti, īpašās biedrībās sanākuši, pie kurām arī citus mācītus vīrus un sevišķi pirmos baznīcas tēvus ielūdzot, — ja lasa, ka pērtiķi (ērmi) uz zirgiem jānot, ka varētu ticību apkarot, ka bezdievnieki ir ellē vēl sakot, ka neesot dieva un mūžīgas dzīvības, ka muamedaniešus viņā pasaulē ar viltīgu Muamedu mānot un krāpnot, — ja lasa, ka gari trešās debēsīs nespējot i un e izrunāt, bet par to sakot ie un a un tā joprojām. Bet daudz grūtāk nākas šo prāta sajukšanu izskaidrot un iztulkot un šī vīra garu un tikumu ir no viņa muldēšanām vēl apspriest.

Es nevaru sacīt, ka Svedenborgs mani pārliecinājis, ka jauna Jeruzaleme ātri celsies, bet es ticu, ka nav iespējams kādu lielāku rakstu no viņa uzmanīgi lasīt un turklāt to vīru mīlu neturēt, kas tā muld, kas visur, ir pašās jo ērmīgās muldēšanās, tik nevainīgs, tik godīgs un turklāt tik prātīgs parādās. Svedenborgs allaž par melsoni nosaukts. Bet kurš melsonis tā runās, kā viņš savā grāmatā par debesīm un elli saka: tie, kas par garīgām lietām daudz domā un gudro un tās, tā sakot, iekš sevis pašiem ierauga un aplūko, tie arī sāk garus dzirdēt, kas ar viņiem runā, jo visas garīgas lietas, ja cilvēks viņām gluži padodās un pa starpām arī ar pasaulīgām lietām nepūlējas, dziļi prātos iespiežas, visu cilvēka garu savaldā un viņu starp gariem pārstāda. Bet šādus ļaudis nosauc par muldētājiem un grābstītājiem u. t. jpr. Voi tā melsonis runās jeb voi nevis gudrs, prātīgs vīrs? Citi atkal Svedenborgu nosaukuši par aplamu muldētāju, bet tikai gudrs, smalki mācīts vīrs varēs tik smalki piezobot un ar tik asu prāta pātadziņu nomizot tādus ļaudis, kas savā augstprātībā šķietas būt svēti. Lai tik palasa, kā Svedenborgs debesu valstībā kādu svētu vīru savā priekšā sauc. Svedenborgs stāsta: «Gri-

bēdams labāk iepazīties ar tiem svētiem vīriem, ko katoli augstā godā tur, es savam saimniekam, pāvestam Benediktam XIV, pie kā biju iekortelējies, liku simts no viņiem, kas zemes virsū bij par svētiem taisīti, no apakšīgām debesīm atsaukt. Viņi aiz manis sastājās rindā; tik viens pats man priekšā stājās, un ar viņu es ilgu laiku sarunājos. Viņš stāstīja, ka viņu saucot par svētu Ksaveru, bet man viņš izrādījās kā tīrs ģeķis. Tomēr pēcāk viņš man teice, ka tur, kur viņš pa laikiem uzturoties, nebūt neesot ģeķis, bet ka tāds viņš arvien paliekot, ja iemelšoties būt svēts vīrs un ja par tādu arī gribot būt turams. To pašu arī apliecināja tie, kas aiz manis stāvēja.» — Voi smeijamu cilvēciņu augstprātību var vīzīgāki un modīgāki pārzobot, kā Svedenborgs to darījis?

Visu šo lasot, daži varbūt ir negribēdami prasīs: vai tad šis vīrs bij zobugals, kas ar savu ticīgu lasītāju mulķību izlustējās? Voi viņš bij viltnieks, kas, pats jo ticīgs rādīdamies, gribēja savus brāļus pievilt un pēc sava prāta grozīt? Un mēs atbildam: nē, viņš nebij ne zobugals, ne viltnieks. No pašām jaunām dienām līdz mirstamai stundai savā 85. gadā viņš tik taisnīgs bij, ka neviens viņam nevar nekādu vainu uzrādīt. Visa viņa dzīvošana, lai tā no draugiem, lai no pretiniekiem aprakstīta, ir tik tīra, tik bezvainīga, tik godājama un cienījama kā reti pie cita kāda vīra. Viņš bij ļoti pazemīgs, nekad pēc goda un mantas nekāroja, un, ir jo lielā bagātībā dzīvodams, viņš prasti ģērbēs un vēl prastākus ēdienus baudīja. Bet kas tad Svedenborgs bij? Nu, to mēs lasītājam tagad sacīsim. Svedenborgs bij ārpātīgs, bet labsirdīgs vīrs.

Jav bērņā būdams, no sava tēva, kas pats labprāt par garīgām lietām daudz gudroja, uz neīstu ceļu uzvests, Svedenborgs pēcāk, par jaunekli palicis, visai ar dieva vārdiem pūlējās un par garīgām lietām gudroja. Bez mitēšanās nepiekusis strādādams un mācīdamies, pa naktīm arvien nomodā palikdams, savu garu vienmēr nopūlēdams, viņš savu stipru veselību dažādā vīzē iznīcināja, un pirmā redzēšana (muldēšana), ko viņš pats mums apraksta, to skaidri izrāda, ka viņa ārpātība no vēdera sasirgšanas cēlusēs. Vēlā vakarā Londonā kādā

traktierī izsalcis ēdienu it kārīgs baudīdams, viņš pret beigām priekš savām acīm pamanīja miglu un redzēja, ka negēlīgi, nejauki tārpi, čūskas un krupji pa kambari rāpjas. Tumšums drīz atkal izdalījās, un viņš kambara kaktā gaišā spožumā ieraudzīja kādu vīru, kas viņam ar briesmīgu balsi uzkliedze: «Neēd tik daudz!» Šis pats vīrs, kas tik piepeši šo mācītu vīru pamācīja, kā un cik būs ēst, Svedenborgam citās redzēšanās parādījās par pašu dievu. Tātad asinis, ar visu varu uz galvu spiezdams, kas pēcāk pie visām citām redzēšanām notika, Svedenborga prātu un garu sasirdzināja, un šī ārprātība viņu vēl pa pilniem 27 gadiem īsti aplaimoja, jebšu viņam caur to sava svece bija apakš pūra jātur. Caur šādu savādu gara satriekšanu viņš to, ko pats ar savu prātu bij izdomājis un izgudrojis, turēja par ziņām un pasludināšanām, ko tam sveši gari esot devuši, un tātad viņš sāce ticēt brīnišķīgām, nedzirdētām lietām.

Svedenborgam savā laikā bij daudz mācekļu, kas tam pieķērēs un to par varenu pravieti izslavēja. Šie mācekļi nu vis nekavējās savu pravieti ar lieliem brīnuma darbiem izpuškot, kas visi uz to derēja, viņa pārdabīgu varu un pareģa garu apliecināt. Bet visi šie brīnuma darbi, pie gaismas ar prātu aplūkoti, paliek par niekiem un izzūd kā dūmi gaisā. Lai arī Svedenborgs tikko cēlušos ugunsgrēku Stokholmā, ir Gotenburgā būdams, tiešām pasludināja, tad tomēr šinī lietā nav nekāds brīnums ieraugāms, bet šī pasludināšana tik nejauši ietrāpījās. Es jums šē no saviem jaunības gadiem stāstīšu kādu notikumu, kas uz to derēs, no Svedenborga pasludinātu brīnišķīgu iegadījumu apgaismot un izskaidrot.

Vairāk dienas kādās viesībās aplam izlustējies un iztrakoies un turklāt caurām naktīm un dienām bez miega arvien uz kājām stāvējis, es kādā vakarā it vēl pie saviem radiem braucu, kas labi tāli atstatu no šīs vietas dzīvoja. Neieradies tik ilgi nomodā stāvēt un no dancosšanas un citiem trakiem priekiem visai noguris, es, pus miegā, pus nomodā būdams, iesācu murgot, un man briesmīgi murgi priekšā nāce, kas man tik jautri parādījās, it kā viņi tiešām būtu dzīvi. Piepeši es savā priekšā skaidri redzēju savas tēva māsas namu, kā viņš uguns-

grēkā kūpēja un drupos sagruve; es varēju it skaidri izšķirt un pazīt visus strādniekus, kas ar dzēšanu pūlējās, un es tik skaidri dzirdēju rīkotāja pavēlēšanas, it kā es pie dzēšanas pats būtu klāt bijis. Skaņi iekliegdamies, es, no murgošanas satrūcies, nācu pie atmaņas un savus vecākus pavadītājus ļoti izbaidēju. Bet atmodies es kaudnējos par savu murgošanu, un tikko mani varēja pierunāt, lai izstāstu, kāpēc es tā iekliedzos. Nu nejauši atgadījās, ka tai pašā naktī, gandrīz tai pašā stundā un arī tai pašā ielā, kur mana tēva māsa dzīvoja, jebšu kādus namus tālāk no viņas, kāda liela ēka nodega. Bet vai nu šī lieta caur to jābūtu palikuse brīnišķīgāka, kāda taču īsti vis nebij, ja nejauši manas tēva māsas nams būtu nodedzis? Es neticu. Bet kas jābūtu daudz murgo, vai tad tur kāds brīnums, ka reizi no viņa murgošanām arī kas tiesa ir? Še tāpat iet kā ar mēnesi. Ļaudis arī murgo, ka ar pirmo ceturksni laiks grozās, un d a ž u r e i z i riktīgi tā ietrāpās.

Svedenborga dzīvošana mūs daudzkārt paskubina uz pārdomāšanu. Vīrs, kas gandrīz visās dabas zināšanās bijis tik dziļi mācīts, vīrs, kas ne tikvien galvā turējis dažnedažādas gudrības, bet arī zinājis tās saviem brāļiem dzīvē darīt derīgas, — šis vīrs nevis aplamos jaunības gados, bet prātīgos pusmūža gados caur māņu ticību iet bojā. Kā tas varējis notikt? Vai mēs neesam dzirdējuši, ka dabas zināšanas mūs no māņu ticības atsvabinājušas? Kur tad nu šie dabas zināšanām palikuse vara? Jebšu es dabas zināšanas augsti jo augsti cienīju, tad tomēr es saku: dabas zināšanas mūs nav atsvabinājušas un nespēj atpestīt no māņu ticības. Nevis dabas zinātnieki, bet citi vīri, kā tiesas kungs Krišjānis Tomazijs, papriekš apkaroja to ticību, ka raganas esot, un caur to daudz bezvainīgas, godīgas sievietes izpestīja no sadedzināšanām un citām briesmīgām nāves mokām. Pašos pirmos laikos daba un ticība vēl kopā saderēja un bij neatšķiramas. Visus tos spēkus, ko dabā ieraudzīja, par īpašiem dieviem iecēle un cienīja, kā uguni, gaismu, tumsību, ūdeni, nāvi un miršanu, piedzimšanu un augšanu u. t. jpr. Pamazīt vairāk dabas spēkus ievēroja un caur to arī dievi vairumā vairojās, tā ka priestēriem diez-

gan darba bij pie savas ticības uzkopšanas, un dabas zināšanas bij citiem kopējiem jāatstāj. Caur to nu saita starp dabu un ticību drusku gan palika svabada, bet tomēr vēl pieņem, ka viss taču caur dieva prātu notiekot. Te 15. gadu simtenī un vēlāk pēc Kristus piedzimšanas dabas zinātnieki Galilej, Keplers un Ņutens uzgāja dabas likumus, un lielu liela starpība cēlēs starp ievērojamu pasauli, kas ar sevi pašu pietika un bezprātīgās dabas likumiem klausīja, un starp neievērojamu, pār prātiem augstu pasauli, kas caur šiem visur pa visu neizmērojamu izplatījumu derīgiem dabas likumiem dibinu un pamatu pazaudēja. Par vienu pasauli, kas mūs apkāpj, mūsu atzišanai tagad divas acīm redzot nesavienojamas pasaules rādās. Mēs redzam, mēs saprotam ievērojamu pasauli, un mēs ticam, bet nesaprotam garus un garīgu pasauli, un savienot šīs abas pasaules mēs paspējam tik caur ticību.

Brīnums ir tāds iegadījums, ko mēs ar savu prātu nevaram saprast, kā un caur ko viņš cēlies un noticies. Tā tad nākas, ka dažas lietas, ko mēs par brīnumu saucam, cits nebūt par brīnumu netur, tāpēc ka viņš paspēj šīs lietas caur dabas likumiem iztuļkot, bet mums tas nav paspējams. — Tomēr bez šiem brīnumiem vēl citi brīnumi ir, kam ar dabas zināšanām nav nekādas darīšanas un kas mūsu sirdi jo dziļi mēdz sagrābt. Vētra sacēlas un no jūras ārā izmet pie kādas tukšas salas daudz ēdamu ustru (gliemežu) un vēžu; tas nu nav nekāds brīnums, bet notiek caur dabas likumiem. Bet caur šiem gliemežiem nabaga kuģinieks, kas no vētras briesmām viens pats izglābies, savu dzīvību mitina un no bada izsargā. Še izglābts cilvēks slavē dievu par brīnumu, kas to pie dzīvības uzturējis. Brīnums ir ticības mīļākais bērns, jeb ticība bez brīnumiem nevar pastāvēt, jo ikviens cilvēks, kam ticība ir, arī brīnumiem ticēs. Ja mēs allaž dzirdam sakām: «Man šinīs lietās (kā pie sēšanas, zvejošanas) laime,» tad tas citu neko neapzīmē kā ticēšanu brīnumiem. Jo cilvēciņš tic, ka viss, kas notiek, jau iepriekšu nospriests un cilvēciņam par labu notiekot. Īsi sakot, šinīs vārdos visa paredzēšana ieņemta, kas dzīvē mūsu prātus jo daudz uz ticību un dievabijāšanu pamo-

dina, bet kur arvien arī kādas daļas no māņu ticības piejauktas. Zīlēšanā un zīmlemšanā mēs ieraugām tik to ticību, ka visvarenā mīlestība mūs bez mitēšanās vada un visu mums par svētību izdara, kamēr pūšļošanā, alvu liešanā un kāršu izlikšanā mūs draudē voi paskubina šo to darīt, pagādāt, mīlēt u. t. jpr. Tātad ticība un māņu ticība blakām iet pa vienu pašu ceļu. Ja prasts zemnieks svētdienas ritā savus māju bērnus sapulcina un, cepuri no sirmiemi matiem noņēmis, lūdz: «Mūsu tēvs debesīs, dod mums mūsu dienas maizi,» tad ikviens prātīgs cilvēks par tādu ticīgu, dievbijīgu prātu priecāsies, bet, ja mēs lasām, ka kāds palaidnieks, savām miesas kāribām kalpodams, visu savu mantu saplītējis un izšķērdis, ar savu sievu ceļos nomelas un no mīļā dieva naudu lūdzas, un ka tiesas sulaiņi, kas palaidniekam ziņu dod, ka viņš tik un tik mantojis, nu tur par zīmi, ka dievs viņa lūgšanu paklausījis, tad mums vēmas uzņāk un mēs nogriežamies no tādas māņu ticības, kas visvarenu dievu taisa par naudas devēju priekš visiem kroga brālišiem voi par pavāru priekš visām ciema slotām un miegušām, kā kāds rīmētājs «Latviešu Avīzēs» saka:

Ja tu dievam dosi godu,
Tad viņš pildīs tavu bļodu.

Visas šīs aplamības ļaužu starpā ātri nozudīs, ja ir mācīti ļaudis un augstākas kārtas paliks gudrāki un samanīgāki. Bet, kamēr mācīti ļaudis vēl ar visādiem ķēmiem ērmojas, gan galdu savādi kustina, lai viņš nākošas un apslēptas lietas stāstot, gan atkal murgotājam tic, kas visādus noslēpumus pa miegu redzot un pēcāk atmodušās atkal izstāstot, un vēl ar citiem ērmiem nopūlējas, — tamēr arī māņu ticība ļaužu starpā nezudīs. Bet nu droši un bez kādas apgrēcības var sacīt, ka deviņas desmitajās daļas no visiem tiem, kas caur saviem rakstiem¹ māņu ticību izplata, to vis no muļķības un nejēgšanas nedara, bet sava pašu labuma dēļ, gribēdami ļau-

¹ Šādas grāmatas, kas īpaši uz to sarakstītas, ļaudis muļķībā un bezprātībā apstiprināt, latviešu valodā sevišķi ievērojamas divas, proti, šīs: «Cīlvēka sirds» un «Tas ar acīm redzēts ceļš uz debesīm».

dis muļķībā un bezprātībā uzturēt, tāpēc ka no muļķīgiem māņu ticīgiem, neapgaismotiem ļaudīm var ātri un bez bailēm maku ar dukātiem piezagties un vēderu ar vīniem un cepešiem pildīties.

Vāczemē un ir citās zemēs — varbūt arī Kurzemē un Vidzemē — pa laikiem ceļas meitas, kas pie ļaudīm tiek par svētām turētas. Tātad Austrijā bij meita, kas veselus divus gadus bez ēdiena tik no ūdeņa vien dzīvoja. Kā lēti saprotams, ļaudis viņu turēja par ļoti svētu meitu, un visas avīzes diezgan nevarēja izslavēt, kādi brīnumi, nedzirdēti brīnumi mūsu laikos notiekojot, jo tanī un tanī ciemā esot meita, kas, bez ēšanas dzīvodama, esot spirta un sveika kā magona. Ļaudis no malu malām saskrēja šo brīnumu redzēt, un, kā var domāties, tukšā vis nebij, bet svēto meitu ar lielām dāvanām apdāvināja. Slavēti dakteri un ārstes daudzkārt izmeklēja un gribēja izdabūt, vai svēta meita nav tik viltiniece. Meitas kambari uz to smalkāko izkratīja, pēļus, spilvenus un visus kaktus pārmeklēja, vai tik kādas ēdamas lietas nebūs paslēptas, logus un durvis cieti aizziegēja, lai tik neviens meitai ēdienus pazagšus neienes; bet kā nekādu viltību neatrada, tā neatrada. Te kāds visai izslavēts ārste svēto meitu veselu mēnesi uzlūkoja, visus viņas izkārnījumus, ko tā aiz pakšķiem bij no sevis devusi, smalki izmeklēja un nu atrada, ka meita esot ēdusi gaļu un maizi un citus ēdienus. Bet kā meita varējusi pie šīm ēdamām lietām piekļūt? Viņa dzīvoja otrā tājā, neviens pie viņas nevarēja pa veselu mēnesi piekļūt. Tāpēc ārste palika domīgs. Viņš šķīte, ka apakš gultas būšot kāds paslēpts lūciņš vai lodziņš, pa kuru viņa ēdienu no apakšas ar kādu kurvīti uzvelkot. Tāpēc ārste lika gultu atcelt, un nu viņš atrada nevis lodziņu, bet — apakš gultas platajās kājas caur grīdu caurumu, pa kuru viņa no apakšas bij dažādus ēdienus uzvilkusi. Cik šī svētā meita nebūs no ļaužu kulēm naudas izkrāpusi! — Atgādās atkal citas tādas svētas meitas, kas piepeši dziļā miegā iegrimst un tad visu jo gaiši redz, tā ka viņas visus paslēpumus un zagtas lietas māk pie gaismas celt. Ļaudis, gribēdami nu šo to zināt, puīši savas līgaviņas domas un meitas savu brūtgānu prātu, pie šādām svētām

meitām aumaļām skrien un tās ar visādām dāvanām krautin apkrauj. Jo izslavēta viena tāda miegreģe (Zomnambule) bij Halles pilsētā, kas visas māņu ticības pērklis Vāczemē ir. Viņu tur kāds mācīts vīrs par naudu rādīja. Pie šīs svētās meitas arī kāds mācīts dabas zinātnieks atnāce, gribēdams pārliecināties, vai viņa nav vilt-niece. Kādā rītā, kad miegreģe pašu laiku bija atgulusies un dzīrusēs visu atgādāties, kas pa gulēšanu notikšot, kādu zīmīti ienesa. Dabas zinātnieks to zīmīti tūlīt no nesēja saņēme, uzlauze un ar stipru balsi priekšā lasīja, ka miegreģes draudzene lūdzot adekli. Kad nu miegreģe, kas bij smalka gaspaža, pēc kādas stundas atmodās, viņa vaicāja, vai priekš viņas neesot zīmīte atnesta. Dabas zinātnieks par to nu brīnījās un gaspažu lūdze, lai viņa jele sakot, kas tai zīmītē stāvējis, un viņa visu to, ko miegā bij dzirdējusi priekšā lasām, riktīgi uz mata pasacīja. Bet nu dabas zinātnieks zīmīti atklāja, un tur — nebij nekas rakstīts! Svētas gaspažas viltus nu bij pie gaismas nācis; tomēr viņa vis nemitējās ļaudis joprojām mānīt un gruntīgi piekrāpt.

[1859.]

[Pēc J. M. Sleidena.]

II GRĀMATA

CIENĪJAMI LASĪTĀJI

Mūsu laiki ar milzeņu soļiem iet uz priekšu, un viņiem līdzī visur izplatās zināšanas pa visām ļaužu kārtām. Jo mūsu laikos bez zināšanām un gudrībām vairs neviens nevar iztikt, un, kas jaunības dienās neko nav mācījies, tas pēcāk vecumā velti nožēlo, ka viņš mucā audzināts un pa spundi barots. Bet nu sevišķi latvieši citām apgaismotām tautām vēl lielu gabalu pakaļā palikuši, un viņiem visi spēki jāsaņem, ja grib atkal tikt uz kājām. Ka tas tik viegli vis nav iespējams, tas lēti noprotams tāpēc, ka latvieši paraduši pie iešanas spieķi par atspaidu brūķēt. Jebšu tāds spieķis vājam vārgulim dažu reizi par vieglumu ir un pie iešanas daudz ko palīdz, tad

tomēr veselam, spirtam cilvēkam viņš tik riebj vien. Un mums šķiet, ka latvieši no savas guļas un no savām sērgām jav diezgan izveseļojušies, ka viņi droši var spieķi pie malas mest un visiem skauģiem par spītu pamēģināt uz savām pašu kājām bez kādas svešas palīdzības staigāt.

Ja latvieši tik drusku no sava vājuma būs vairāk atspirguši, tad, zināms, viņi arī varēs čaklāki patecēt uz atzīšanas ceļa. Un, lai arī šim brīžam vēl diezgan tādu ļaužu, kas mazticīgi galvu krata un domā, ka latvieši nebūt nespēšot bez atspaida staigāt, tad tomēr viņi drīzi pārliecināsies, ka latvieši garā nebūt nav tik kūtri, par cik kūtriem tie allaž izdaudzzināti. Latvieši jav sen bijuši modrīgi ļaudis, kā *I n d r i ķ i s L a t v i e t i s* izrāda, kas priekš vairāk nekā seši simts gadiem mūsu zemes stāstus romnieku valodā sarakstījis un ar ko latvieši tāpat var lepoties kā krievi ar savu Nestoru, kas drusku agrāk Krievu zemes stāstus sarakstīja. Ka latviešu raksti un gara piemiņas vēl aiz Indriķa Latvieša laikiem sniedz, to gan var domāties, bet tagad vairs vis nevar pierādīt, tāpēc ka mūki savās aklās dūsmās visu izpostīja un iznīcināja, kas no pagānu laikiem bij. Mūsu dienās latviešu grāmatas gan neitrūkst, bet viņas nav tādas, kas latviešiem īsti derīgas. Kamēr vāciešu valodā uz trīsdesmit pasaulīgām grāmatām nāk viena garīga grāmata, latviešu valodā tas gluži otrādi, proti, uz trīsdesmit garīgām grāmatām nāk viena pasaulīga grāmata. Ja nu pats dievs, pasauli radīdams, sešas dienas pūlējās ar pasaulīgām lietām un tik septītu dienu iecēle par svētu, garīgu dienu, tad arī grēks vis nebūs, ka skolās un visās citās vietās daudz vairāk pūlējas ar pasaulīgām lietām nekā ar garīgām. Bet nu daži ļaudis izgudrojuši, ka latviešiem garīgas lietas visai patīkot, jo citādi tik liels pulks garīgu grāmatu nevarētu vis pastāvēt. Kas tā domā, tam jāapcerē, ka latvieši turas pie sakāma vārda, kas skan: labāk zīle rokā nekā mednis kokā. Kamēr latviešiem nav citu grāmatu, tamēr viņi turas pie tām, kas viņiem pašu laiku ir. Tik daudz par šo lietu.

Starp citām zināšanām mūsu laikos godājamu vietu ieņem arī tā, ko nosauc par statistiku un kas to izrāda,

cik un kādi spēki vienā voi vairāk valstībās atronami. Mēs nu, Krievu zemes pavalstnieki būdami un Krievu zemē savu mūžu nodzīvodami, tiešām visvairāk lūkosim tādas zināšanas iekrāties, kas mums Krievu zemē lieti der. Uz to mums daudz piepalīdz statistika, visu skaidri izrādīdama, kas šinī malā trūkst un ar ko cita mala atkal jo apsvētīta, kur mūsu pūliņi paliek un kādi darbi mūsu sviedrus visvairāk atmaksā u. t. jpr. Bet kā nu visas lietas iesākumā nav pilnīgas, tā arī šai pirmai pamēģināšanai būs savas kaites un vainas. Tas reiz caur to nākas, ka ziņas par Krievu zemi grūti atronamas, reiz arī caur to, ka rakstītājam bij vērā jāņem savi lasītāji, kas ir mācīti, ir nemācīti ļaudis būs. Par pirmo lietu runājot, jāpiemin, ka tās ziņas še pa lielākai daļai no krievu rakstiem izņemtas, bet arī vāciešu grāmatas nav taupītas. Krievu vārdi visur tādi paši atstāti, kā viņus krievu valodā izrunā, tik ar to starpību, ka piegalināšana -скиѣ ir pārvērsta par - s k a j s un zilba ав un ов allaž pārvērsusēs par a u, kā Таврида — Taurida, Бутурлиновка — Buturlinauka. Dažādu lasītāju labad pa starpām bij daži stāstiņi jāiemaisa, kas varbūt citā grāmatā bij lieki, bet še vajadzīgi, lai neskolotiem ļaudīm grāmata neapnik. Jo viņiem ar skaitļiem vien nepietiek, viņi paraduši viegli lasīt, un tapēc tādu grāmatu, pie kuras visai daudz jādomā, tūlīt pašā pirmā acumirkli pie malas mestu. Tomēr ir tā vēl lasītāji mīli jālūdz, lai lasa ar prātu un nevis viegli kā kādu pasaku grāmatu. Ja mācītiem ļaudīm, kas pusmūžu skolās nodzīvojuši un līdz vīra gadiem bez mitēšanās mācījušies, pie dažas grāmatas vēl jāapdomājas, pirms to kodolu izdabū, kas tur paglabāts, tad nu, zināms, neskolotiem ļaudīm tas vēl daudz grūtāki nāksies. Bet, kas iztur līdz galam, tas no saviem pūliņiem piedzīvos tādus pašus augļus, kādus iemanto ļaudis, kas pusmūžu skolās nodzīvo, proti, gaišu prātu un atzišanu visās lietās. Un šādi ļaudis visur būs cienīti, un viņiem visur labi klāsies. Ja pie mums ļaužu skolas nebūtu gluži panīkušas, tad šī grāmatiņa arī tur lieti derētu, bet tā nu tik jāvēlas, ka skolnieks jeb skolmeistars, šo grāmatu izlasījis, saviem skolēniem pavajlas brižos kādus gabalus ar vārdiem izstāsta. Jebšu nu

skolēni tādā vīzē ar Krievu zemi tik daudz neiepazīsies kā tad, kad paši no tādas grāmatas mācās, tomēr mazums no zināšanām arvien ir labāk nekā nekas. Kāda druska taču galvā paliksies, un tā dažam varbūt uz to būs derīga, ka viņam pēcāk prāts vairāk nesas uz gudrībām un zināšanām, ka viņš labas pasaulīgas grāmatas lielākā godā tur un pats paspēj caur viņām savu prātu apgaismot. Ja ļaudīm tādā vīzē ceļš parādīts, kur viņi gudrības var smelties, tad ar to jāv daudz pastrādāts. Tad arī mācīti ļaudis par to vairāk rūpēsies, latviešiem derīgas grāmatas pagādāt un sarakstīt, un tad latvieši būs cienīti no visiem tiem, kas tos šimbrīžam zin tik nicināt un smādēt vien.

Tērpātā 5. janvarī 1860. gadā.

G. Alunān,
stud. cam.

KRIEVU VALSTS

[Fragmenti]

Tautas. Krievu zemē Eiropas daļā skaita kādas 34 tautas; vairāk vērā ņemamas no viņām ir šādas: krievi, kam īsta dzimtene ir Smolenskas un Kijevas guberņas, pamazīt izplatījušies, pret ziemeļiem un rītiem sāmu jeb piņņu tautas, pret dienvidiem turku tautas un pret vakariem latviešu tautas pārvarēdami¹. Tagad krievi, kādi 37 miljoni stipri būdami, pa visu valstību atronami. Gudi (Малороссияне) ir cēlušies no krieviem, tatariem un leišiem, runā savādu krievu valodu un, 6 milj. stipri

¹ Ka citkārt sāmi jeb piņņi pašu lielu daļu no Krievu zemes apdzīvojuši, to vēl tagad izrāda dažas atliekas no sāmu tautām Novgorodas guberņā (čūdi), Nižgorodas un Kazanes guberņās (čeremisi, votjaki etc.) un arī pilsētu un upju vārdi, kā Maskva, t. i., mazgājams ūdenis (*maskma* — mazgāt un *va* — ūdenis), Pleskava jeb Pikva, t. i., brucinams ūdenis (*pūhkma* — brucināt un *va* — ūdenis), Neva, t. i., caurskatams ūdenis, Emba jeb Emva, t. i., mātes upe (ietek Kaspijas jūrā), Cusova(ja), t. i., liels ūdenis, u. t. jpr. Latvieši atkal citkārt dzīvojuši līdz Karpatu kalniem pa Podolijas un Volinijas guberņām, kur viņus par goļtiem un vairāk pret ziemeļiem par goļadiem sauca.

būdami, dzīvo Poltavas, Černigavas, Karkavas un citās apkārtīgās guberņās. Gudi 17. gadu simtenī Ķersonas guberņā apmetās starp Bugas un Dņepras upēm. Ja poļi voi krievi no viņiem gribēja nodošanas dabūt, tad gudi teicās, ka viņi esot Krīmas kāna jeb lielkunga pavalstnieki. Bet, ja turpretī Krīmas tatari no viņiem meslus prasīja, tad sacīja, ka viņi stāvot Dņepras kazaku patvērumā. 1739. gadā Ķersonas guberņa piekrite krieviem. Vidus ātri uzzēle. Jauniem ienācējiem tomēr vēl ilgu laiku bij jāsargas nevis no tatariem, bet no kazakiem, pret kuriem veselu rindu modītavu uzstādīja, tas ir, vietas, kur sargi stāvēja, kas, kazakus pamanīdami, salmus aiz garas kārts aizdedzināja. Citas ar salmiem aptītas kārtis, kas no modīlavām pa visu zemi bij uzspraustas, nu arī iedegās un ļaudis pie ieročiem sauce. Sevišķi ievērojami ir k a z a k i, kas Krievu zemē Eiropas daļā 1,880,000 galvas dzīvo. Kazaki papriekš gudos cēlušies. Starp Krievu zemi un poļu zemi bij plaši klajumi, pa kuriem Dņepras upe tek. Še papriekš ieviesēs un piemīte laupītāji, kas uz visām trim pusēm pret poļiem, krieviem un pret Krīmas tatariem izgāja laupīt. Viņu pulks drīz vairojās, tapēc ka gudi un krievi pie viņiem piebēga, šķīzdami, ka poļu valdīšana viņus caur nodošanām un ticības lietās apspiežot. Viņu skaītllis drīz pieauga par tautu, kas savu zemi sauca par robežu zemi (Ukrainu). Viņiem bij ļoti svabadi likumi, tomēr viņi poļu ķēniņu atzina par savu kungu. Ļoti sirdīgi būdami un savam a t a m a n a m klausīdami, ko paši no savas starpas par savu lielāko p a v ē l ē t ā j u izvēlēja, viņi arvien bij gatavi uz karu un tādā vīzē kristīgu ticību pasargāja no briesmām, ar kādām tatari un turki to apdraudēja. Viņi pamazīt no poļiem nogriezēs un ticības dēļ devēs uz Maskavas pusi un turējās pie krieviem. Pēters Pirmajš viņus gluži ar Krievu zemi savienoja. Katrina Otrajā, Krīmas tatarus pārvarējuse, 1775. gadā šīs kara biedrības iestādīšanas iznīcināja un kazakus pielīdzināja saviem citiem pavalstniekiem, tomēr viņiem piederīgu zemi vis neatņēme un viņu draudzes saiti vis neaiztika. Kazaku pēdigajš atamans bij Ķirils Razumauskajs. Viena daļa no Dņepras kazakiem 1792. gadā pārkravājās

uz Kaukazarobežām un tur, par melnās kazakiem nosaukti, der par sargiem pret čerķesiem. Gandrīz tanī pašā laikā arī Donas kazaki pie Donas upes cēlēs no krievu bēgļiem, kas, savus kungus atstādami, pie Donas upes un Azovas jūras apmetēs. Ar viņiem samaisījās tatari, kas pie Donas mutes dzīvoja. Šie Donas kazaki tādā pašā vīzē valdījās kā Dņepras kazaki, tāpat visi bij brīvi laudis, tāpat visi karā gāja pret tatariem un krieviem, tāpat visi kopā no savas starpas izvēlēja atamanu jeb lielāko kara pavēlētāju u. t. jpr., bet sevišķi viņi ietaisījās par bīstamiem laupītājiem pa Volgu un Donu, pa Azovas un pa Kaspijas jūru. Pats niknājs laupītājs starp Donas kazakiem bij Stenka Razins, kas 1666. gadā ar saviem laupītāju pulkiem Astrakanu, Saratavu un Samaru uzvarēja. Viņi pie Stauropoles mēdza patverties pret krieviem. Ir Jermaks Timofejevs, kas Sibīriju 1582. gadā uzvarēja, bij liels laupītājs pa Volgas upi. Kamēr no 1834. gada krievu zaldāti Volgas krastus cieti apsargā, kazaki daudz retāki laupa. Viņi dabūjuši to brīvstību, ka neviens muižnieks nedrīkst pie viņiem zemes gabalus iemantoties; pašam kronim pie kazakiem nav nekāda zeme un tik tā vaļa ir tur ceļus, kanalus un apcietinātas pilis taisīt. Kara laikā katram kazakam no 15. gada līdz 60. gadam vajaga ieročus ņemt un karā iet. Par to viņi no visām maksāšanām un no visām došanām atsvabināti un viņi ik gadus no kroņa par velti dabū 25 birkavus pulvera un 15 birkavus alva. Poļi reiz valdīja pār īpašu lielu valstību, kur kādi 27 miljoni iedzīvotāju piemite, bet 1795. gadā poļu valstība tika izdalīta starp krieviem, prūšiem un austriešiem, un, kad 1831. gadā poļi dumpī sacēlēs, tad krievu daļa tika pavairota, tā ka tagad krieviem no citkārtīgas poļu valstības pieder 13,000 kvadrātīgas jūdzes, no kurām atkal uz ķēnišķību poļu zemi nāk 2320 □ j. Poļu pa visu Krievu zemi tagad ir kādas 5,180,000 galvas; lielākā daļa dzīvo ķēnišķībā, un kādi 500,000 atronami Volinijā, Podolijā, Ķijevas guberņā, Grodņas g., Kaunas g., Vilnas g., Mogilevas un Vitebskas guberņā par muižniekiem un muižas kungiem. — Leiši ir latviešiem brāļi un dzīvo Kaunas guberņā (700,000), Vilnas g. (400,000),

kēnišķībā Poļu zemē Augustavas g. (250,000), Grodņas g. (30,000), Mogiļevas g. (27,000), Kurzemē un Vitebskā (10,000), t. i., pa visu Krievu zemi kopā 1,417,000 galvas, bez tam vēl leiši dzīvo Prūšos kādi 200,000, tā ka leišu tauta pavisam ir 1,617,000 galvas liela. Citkārt leiši bij dibinājuši lielu valstību, kas no Vakara jūras sniedze līdz Melnai jūrai un no Bugas upes pie Poļu robežām līdz Maskvas upei un pie kuras piederēja šādas guberņas: Kauna, Vilna, Grodna, Volinija, Podolija, Ķersona, puse no Jekaterinoslavas, Poltava, Ķijeva, Černigava, Mogiļeva, Smolenska, Vitebska un Minska. Bet, kad leišu lielkungs jeb kuningaikšķis Jagails palika par poļu kēniņu (1386. gadā), tad visas šīs zemes piekrita poļiem. Latvieši dzīvo Kurzemē (477,000), Vidzemē (399,000), Vitebskas guberņā (174,000), Kaunas guberņā un Pēterburgā (24,000), pavisam 1,047,000 galvas. Sāmi jeb piņņi, pie kuriem visas ziemeļu tautas pieder, sevišķi apdzīvo klintaino un ar ezeriem apsvētītu Sāmu zemi, ir 1,400,000 galvas stipri, pūlējas ar lauku darbiem un zveiju un ir ļoti izslavēti kuģinieki. Pie sāmiem vēl pieder šādas tautas: a) Igauni, 715,000 galvas stipri, dzīvo Igaunu zemē, Vidzemē un Pleskavas guberņā pie Peipusa ezera; b) Kareli, 293,000 galvas stipri, dzīvo ar dažādiem vārdiem nosaukti Arkanģelas, Aloņecas, Jaroslavas, Tveres, Novgorodas un Pēterburgas guberņās. c) Sirani, 71,000 galvas stipri, dzīvi Vologdas guberņā, Solvičegodskas un Ustsizolskas apriņķos; 1518. gadā viņi pieņēma kristīgu ticību. Viņi ir nepiekusuši medinieki, kas ar flinti, cirvi un nazi mēnešiem pa mežiem klist, pavadīti no saviem slavējamiem suņiem, kas pakurti ir, un uz lužikām jeb slēpēm (*Schneeschuhe*) allaž pa 7 un 10 jūdžēm zvērus pa mežiem dzenādami. Jebšu viņiem pastāvīgi mājokļi, tad tomēr viņi laukus vis uz vietas neapkopj, bet, šur tur līdumus taisīdami, labību nodegušos mežos sēj un tādā vīzē allaž 30 graudus kuļ. Mazas upes, likumu likumiem tecēdamas, apmēslo lielas, brangas pļavas, kur siraniem brangi lopi ganās. Kam tik 10 govīs ir, to tur par nabagu, bet atgadās jo daudz tādu, kam 50 govīs un kādas 80 avis. Visi sirani ir izslavēti

strēlnieki: nekāds ciems pie viņiem nav, kur 8 gadus veci puikas jav nemācētu labi šaut. Viņi, ļoti daudz zvērus šaudami, ādas par šādu cenu gabalā pārdod: lāča āda maksā 6 $\frac{1}{2}$ r. s., vilka āda 3 $\frac{1}{2}$ r. s., ūdra āda 9 $\frac{1}{2}$ r. s., lapsas āda 3 r. s., melnas lapsas ā. 30 r. s., caunes āda 2 r. 25 k. s., brieža āda 3 r. s., un vāveru ādas maksā 7 rubļus simtenis. Bez tam sirani savos mežos vēl ķer un šauj ērgļus, klijanus, dzērves, rubeņus, medņus, irbes, gulbjus, meža zosis u. t. jpr., kopā 500,000 gabalus, un viņi sazveijo savās upēs 20,000 birkavus dažādu zivju; d) V o t j a k i dzīvo, 190,000 galvas stipri, Vjatkas un Kazanes guberņās. Visa viņu bagātība dibinās uz lauku darbiem, un viņiem piekrīt tā slave, ka viņi šinī lietā pārāki par krieviem. Kas Votjaku druvas aplūko, tas pārlicināsies, cik rūpīgi viņi visu apkopuši. Nepaaugšana un tukši gadi votjakiem gluži sveši. Tikko ziema beidzas, tad votjaks arī jav savu nabagu mājokli atstāj, kur saltā gada laikā ar teļiem, sivēniem, zosīm un pilēm bij kopā dzīvojis un nokvēpis un ar slimām acīm uzņem dzīvot vasaras salmu būdā. Nu viņa darbi sākas. Arklis un ecēšas jav gatavi, bet laukā vēl neviens nerādās: priekš lauku darbiem viss ciems papriekš salasās un padomu spriež. Tad visa draudze uz lauku iziet, kādas vagas paar un nu, atpakaļ griezušies, svin un svētī lauku darba sākumu. Pa veselām divām dienām kumisu dzer, zaķus vāra — cepešus votjaki nepazīst — tabanus (griķu plāceņus) cepj un ar pautiem (olām) sitas. Kad svētki pagājuši, tad votjaki rāda tādu strādību, par ko jābrīnas: tik tumša nakts viņus no lauka nodzen, un saule uzrietēdama tos atkal pie arkla un pie ecēšām atron: trīs stundas miega pietiek viņiem spēkus atspirdzināt. Tādā vīzē visi lauku darbi pastrādājami, visi sākas ar īpašiem svētkiem. Plaujamā laikā votjaks ar visu savu saimi dzīvo pa lauku; tik sirmgalvji un izsalkuši suņi paliek mājās. Starp tatariem un čeremisiem dzīvodami un ar krieviem vienumēr kopā sanākdami, votjaki gandrīz visas savas īpašības pazaudējuši un tik Sarapulas apriņķī palikuši pie saviem tēvu tēvu tikumiem. e) Č e r e m i s i dzīvo, 170,000 galvas stipri, Kazanes, Nižegorodas, Vjatkas un Kaštomas guberņās, kur viņi mežainas vietas

par mājokļiem izraudzījušies. Ciemi, kur čeremisi pašos mežos atšķirti no visiem citiem ļaudīm dzīvo, ir pilni vistu, tīteru, baložu, zošu un pīļu, ka pautus viņi lielā pulkā pa Volgas upi uz Pēterburgu pārdod. Bez tam viņi no krieviem arī caur to izšķiras, ka viņi lielus dārzus kopj, kur ābeles, ķezberes, avenes, zemenes, kāpostus, kālus, pupas u. t. jpr. lieliski audzina. Pinkainas cūkas visu vasaru savā valā pa mežiem apkārt skraida, un rudēnos viņas tik saķer, cik vajadzīgs. Plāvas ir ļoti brangas, tāpēc siens ir lēts, par podu maksā 3 kap. s. Apiņus ļoti daudz kopj, tāpēc ka alus pie čeremisiem ir mīļš dzēriens. Bites, kas katrā čeremisu ciemā vairāk simts stropu apdzīvo, dod labu medu. Pie lauku darbiem viss ciems dienu nakti strādā, kamēr darbi pabeigti. Pats mīļais darbs čeremisiem ir medišana. Tikko mājās un laukā darbi beigušies, čeremiss, savus suņus sasaucis, flinti pār pleciem pārliet un mežā iet, lai, ja maz, kādu vāveri varētu mājās pārnest. Tāpēc ka medišana čeremisiem ir amats, viņi lāčus, briežus un citus zvērus tik pa ziemu šauj, un vasarā pietiek ar — vāveritēm. f) *Mordvieši*, kādas 500,000 galvas stipri, dzīvo Simbirskas guberņā (130,000), Penzas guberņā (125,000), Saratavas, Nižegorodas un Kazanes guberņās. Viņi visi, starp krieviem dzīvodami, gandrīz gluži par krieviem palikuši. g) *Samojedi*, 5000 galvas stipri, dzīvo pašos ziemeļos Arkangēlas guberņā pret rītiem. Viņu lielākā manta ir ziemeļu brieži, ar ko viņi cauru gadu pa malu malām apkārt klīst. h) *Lapi*, 2500 galvas stipri, dzīvo Arkangēlas guberņā Kolas apriņķī. Viņi iedalās zvejiniekos, kas pie ezeriem uzturas un ar zveiju pūlējas, mediniekos, kas mežos piemīt, un klaijumniekos, kas ar saviem ziemeļu briežiem veselu gadu apkārt klīst. Šīs šie pieminētas tautas, ja nav visai ar krieviem samaisījušās, runā savu īpašu valodu, kas sāmu jeb piņņu valodai tuvinās. *Tatari*, 2,000,000 galvas stipri, dzīvo Krievu zemē pret rītiem un dienvidiem, kur viņu valoda tādā pašā godā stāv un tāpat izplatījusēs kā pie mums francužu valoda. Jo biezi viņi piemīt Kazanes un Astrakanes guberņās (788,000), Aizkaukazā (764,000) un Tauridā, kur viena daļa pastāvīgos mājokļos dzīvo un

ar precību jeb andeli, ar dārzu kopšanu un ar dažādiem amatiem pūlējas, kamēr otra daļa, ko par n a g a j i e m nosauc, ir ganu tauta, kas visai daudz lopus audzina. Tātari Kazanē apdzīvo īpašu pilsētas daļu un ir izslavēti ādnieki, kas visādas ādas jo smalki izstrādā, un teicami ziepnieki, kas lielu daļu no Krievu zemes ar jo labām ziepēm apgādā. Tātari, kas uz laukiem par zemniekiem dzīvo, ir daudz rūpīgāki strādnieki nekā krievi. Tataru starpā vēl atrodami daudz lielkungi, murzas nosaukti, kam īpaši sādži pieder. Viņi visi ir spodrigi ļaudis, kas savās mājās vis tādu netīrību necieš, kāda allaž pie krieviem un pie citām tautām redzama. Tātari cēlušies no turkiem un sāmiem jeb piņņiem. Tapēc viņu augums nav liels, piere ir paapaļa un liela, žokļu kauli plati un bārzda maza. Reiz viņi valdīja pār lielu daļu no Krievu zemes, bet krievu lielkungs jeb cars Ivans Briesmīgais viņu varu iznīcināja, 1552. gadā Kazani uzvarēdams, un 1783. gadā Krimas tātari padevās Katarinai Otrajai. Pie tataru pieskaitamas vēl šādas tautas: a) čuvaši ir 183,000 galvas stipri, no kuriem 96,000 dzīvo Simbirskas guberņā un 57,000 Vjatkas guberņā. Viņi tikumos un ieradumos tuvinās čeremisiem, bet valodā tataru. b) B a š k u r t i jeb b a š ķ i r i, 400,000 galvas stipri, dzīvo Orenburgas, Permas un Samaras guberņās, apsarga Krievu zemes robežas pret ķirķiziem un savā starpā izšķirās divās kārtās, proti, arājos un ganos. c) Ķ i r ķ i z i, 82,000 galvas stipri, ir ganu tauta Astrakanas guberņā. Pie m o n g o ļ i e m pieskaitāmi k a l m u k i, kas, 120,000 galvas stipri, pa Astrakanas un Stauropoles guberņu un pa kazaku zemi pie Donas upes ar saviem ganāmiem pulkiem apkārt kļīst. Visas šīs tautas, ja arī nav Krievu zemē iedzimušas, tomēr jāv no pašiem veciem laikiem tur atronamas, kamēr citas tautas pēcāk no svešām zemēm ienākušas, proti, šīs tautas: v a l a k i, 460,000 galvas stipri, dzīvo Besarabijā, Podolijā, Ķersonas un Jekaterinoslavas guberņās. V ā c i e š i, 450,000 galvas stipri, piemīt Saratavas guberņā (99,000), Vidzemē (55,000), Pēterburgā (50,000), Kurzemē (40,000), Ķersonas guberņā (32,000), Igauņos (10,000) un vēl citās visās guberņās. Z v i e d r i dzīvo Sāmu jeb Piņņu zemē

(220,000) un citur Krievu zemē (11,500). Bulgari, 80,000 galvas stipri, dzīvo Besarabijā, Ķersonas guberņā un Tauridā. Grieki, 47,000 galvas stipri, piemīt Besarabijā, Tauridā un Ķersonas un Jekaterinoslavas guberņās. Žīdi, 1,800,000 galvas stipri, mājā Poļos un vakara guberņās. Čigāni, 50,000 galvas stipri, mājā visās guberņās, bet sevišķi Besarabijā, Tauridā un Ķersonas guberņā. Bez tam Krievu zemē vēl piemīt angļi, francuži, olandieši, armenieši, persieši, indieši etc.

Kārtas. Krievu zemē skaita četras kārtas, proti, muižniekus, gariniekus, pilsētniekus (jeb birģerus) un zemniekus. Muižnieku pa visu valstību skaita kādas 900,000 galvas, bez tam vēl ir 13,000 galvas vāciešu muižnieku. Garinieki jeb garīgi ļaudis, no kuriem 240,000 apgādā dieva kalpošanu, nav vis no muižnieku kārtas, jebšu augstākiem gariniekiem liels gods un labas ienākšanas ir. Miestnieki jeb pilsētnieki (birģeri) iztaisa īpašas pilsētu draudzes, ka priekšnieki tā nosaucamu miestnieku grāmatu tur, kur visi miestnieki ierakstīti. Šī miestnieku grāmata sešās daļās iedalīta, kur sešas miestnieku šķiras atronamas. Pirmā šķīrā ierakstīti tādi miestnieki, kam savs nams vai cita kāda nekustinama manta. Pie otrās šķīras pieder ģildijas miestnieki, t. i., tādi, kas spēj nospriestu kapitalu uzrādīt. Precinieks jeb kopmanis no pirmās ģildijas uzrāda kapitalu no 15,000 rubļiem sudraba un no šī kapitāla maksā 4 procentus nodošanas, t. i., 600 rubļ. s., un bez tam vēl 10 procentus no šiem procentiem priekš ceļu taisīšanas, t. i., 60 rubļus s., kopā 660 rubļus sudraba. Precinieki no pirmas ģildijas drīkst pie ķeizara nama rādīties, visādas preces svešās zemēs un Krievu zemē uzpirkt un lieliski pārdoť, drīkst kuģus un fabrikas bez skaita turēt, drīkst visāduš paļautus kontraktus slēgt. Precinieki no otras ģildijas uzrāda kapitalu no 6000 rubļiem s. un par to maksā 264 rubļus s. Viņi drīkst visādas preces svešās zemēs uzpirkt, bet pa veselu gadu nevis pārāk par 90,000 rubļ. s., drīkst kuģus un fabrikas turēt, drīkst kontraktus slēgt, kas 15,000 rubļus neaizsniedz. Še vēl jāpiemin, ka precinieki no abām pirmām ģildijām drīkst

tik lieliski kupčoties, t. i., viņi nedrīkst preces pa vienai un mazumā pārdot nekur citur kā tik tai pilsētā, kur ir pierakstīti. Precinieki no trešās ģildijas uzrāda kapitalu no 2400 rubļiem sudraba un no šī kapitāla maksā $2\frac{1}{2}$ procentus, t. i., 60 rubļus s., un no šiem procentiem vēl 10 procentus priekš ceļiem, t. i., kopā 66 rubļus sudraba; bet apriņķu pilsētās un citās mazākās pilsētās precinieki no trešās ģildijas pavisam maksā 30 rubļus sudraba par gadu. Viņiem paļauts ar sīkām zemnieku precēm, kā ar dzelzi, tabaku, liniem, sāli u. t. jpr., kupčoties tanīs apriņķos, kur ir pierakstīti, viņi drīkst bodes pilsētās un uz lauku tirgiem turēt, kā arī laivas un tādas fabrikas, kur tik 32 strādnieki ir, viņi drīkst kontraktus slēgt, kas 6000 rubļus sudraba nepārkāpj. Trešā šķīrā nāk amatnieki. Pie ceturtās šķīras pieder visi svešinieki, kas no citām Krievu pilsētām un no svešām zemēm atnākuši. Piektā šķīra ieņem visus tādus vīrus, kas kādā tiesas amatā pie pilsētas stāvējuši, tad arī mācītus vīrus, skunstniekus u. t. jpr. Sestā šķīrā nāk darba ļaudis, algadži u. t. jpr. Tā nosaukami godājami miestnieki (*Ehrenbürger*) var, ja viņu tēvs un tēva tēvs tai pašā kārtā ar godu dzīvojuši, palikt par muižniekiem priekš sevis, un, ja šādu ļaužu tēvs un tēva tēvs ir bijis muižnieks priekš sevis, tad viņi paliek par dzimtiem muižniekiem.

Zemnieki Krievu zemē iedalāmi šādās trīs nodaļās:

- I. Brīvi zemnieki, pie kuriem pieder brīvi arāji un kolonisti.
- II. Zemnieki, kas kroņa zināšanā stāv, ir vai a) viensētnieki, *одиндворцы* (1,400,000 galvas), vai b) arāji zaldāti, vai c) kroņa zemnieki (15,400,000), vai arī d) fabriku zemnieki.
- III. Dzimti zemnieki pieder vai nu a) ķeizara ģimīnijai (1,860,000 galvas), vai arī b) muižniekiem (22,500,000 galvas).

Mājokļi. Augstākas kārtas, kā muižnieki un mācīti vīri, dzīvo ēkās, kas no ēkām citā Eiropā daudz vis neizšķiras, kamēr zemnieki pa dažādiem vidiem sādžos dzīvo dažādos mājokļos. Katrā sādžā, caurcaurēm

ņemot, ir pie gudiem 100 sētas, pie kolonistiem Saratovas g. 80 sētas, pie krieviem 58 sētas, pie tatariem 49 sētas un pie čuvašiem un čeremisiem 39 sētas. Pie krieviem ielas sādžos ir garas un platas, sēta biezi pie sētas stāv vienā rindā un namu šaurā puse ir pret ielu atgriezta. Nami ir uz divām tāžām: virsū dzīvo ļaudis, apakšā ir klēts un piemīt lopi, un kāpnīces jeb trepes ved no ārpuses gar sienu uz augšu pie nama durvīm. Priekš nama durvīm ārpusē ir voi atklāts, voi apjumts spārns jeb balkons, kur vasarā visa saime gandrīz dzīvo. Pie gudiem nami ar garo pusi stāv pie likām ielām, nav vis uz divām tāžām, bet ir zemji no stabiem un pa starpām ievītiem žagariem un meldriem taisīti, kas ar māliem izmesti un ar kaļķiem nobalināti. Pie citām tautām sētas sādžos nav vis gar ielām, bet šur tur izkaisītas. Kokus, kas priekš nama būvēšanas vajadzīgi, sazāgē trīs daļās, tā ka no viena koka divi nomaļi un viens dēlis iznāk. Ar nomaļiem iegroza vainakus, tā ka plakanā puse nāk uz iekšu, apaļā uz āru. Sienas aizbāž ar pakulām un šķirbas un kaķējumus no ārpuses izmet ar maisījumu no māliem un zirgu sūdiem. Šāda pārtraipīšana ik gadus no jauna notiek priekš ziemas sākuma. Durvis ir pašā vidū garā pusē voi pašā galā šaurā pusē; pirmā reizē namam divi kambari, otrā reizē tik viens pats. Krievu krāsns arvien stāv pie garas sienas, durvīm pa labai voi pa kreisai pusei, ar muti pret logu, kas uz ielu ved. No krāsns ārīgā stūra līdz šaurai sienai no dēļiem vēl taisa starpsienu ar vienām durvīm. Griesti un grīda arvien no dēļiem. Pēdu atstatu no griestiem uztaisa ārdus pār krāsni no vienas sienas līdz otrai. Pie sienām ir lāviņas, no kurām viena, platāka būdama, der par gultu. Pašā kaktā iepretī krāsnei ir pakārts voi pienaglots mazs skapītis ar stiklu durtiņām, kur kāda svēta bilde voi abrazs iekšā. Apakš šī skapiša ir galds, kur mājas saime mēdz ēst. Gar sienu visur apkārt ir plaukti priekš dažādiem rīkiem un lietām un krāsnei iepretī pie garās sienas ir plaukts 4 pēdas no grīdas priekš traukiem, un apakš šī plaukta ir skapītis, kur maizi un citas ēdamas lietas paglabā. Citas pie sētas piederīgas ēkas ir pagrabs, pirts, paspārnes, pažobeles un vīti šķūņi priekš lopiem, avīm

u. t. jpr. Dienvidīgā Krievu zemē, kur ziemas nav tik bargas, priekš lopiem ir tik aploki vien. Tāpat arī dienvidīgā Krievu zemē labību nemaz nežāvē, bet tāpat uz klaiņa lauka izkuļ, kamēr vidīgās guberņās priekš labības žāvēšanas ir rijas, kas no mūsu rijām visai daudz vis neizšķiras, un ziemeļīgās guberņās ir īpašas žūtuves. Šīs žūtuves ir četrkantīgas bedres (kādu asi caurmērā) ar apklājumu no dēļiem, kas biezi salikti un ar mālu aptraipīti un kādu pēdu biezumā ar zemi apbērti. Šinī apklājumā atronams versmes caurums, kas ar bedri ir vienādā garumā, bet tik 18 collus plats. Žūtuvei pie sāniem, iepretī versmes caurumam, zemē ieraktas kāpnīces, pa kurām bedrē iekāpj. Pār versmes caurumu atronās ārdi, kur kūļus tā uzser, ka tik vārpas vien visu karstumu dabū. Uz ārdiem reizē mēdz 200 kūļus uzlikt. Dēļ malkas taupīšanas žūtuves tā taisītas, ka viens kurinājums pietiek divām bedrēm. Katrs kurinājums uguni uztur liesmās no vienas stundas līdz trim stundām, it kā labība voi nu sausāka, voi slapjāka.

Laužu apskaidrošana. «Gudrības ir spēks» — šo patiesību Pēters Lielais it labi atzina, kad viņš amatniekus, fabrikantus, mācītus vīrus un skunstniekus uz Krievu zemi ataicināja, gribēdams savus pavalstniekus vairāk apgaismot. Bet, cik viņš arī par saviem pavalstniekiem pūlējās, tomēr viņi stūrgalvīgi pretī stīvējās, tā ka ķeizaram pēcgālā bij jāpavēl, ka visi muižnieki, kas savus bērnus nemāca lasīt un rakstīt, savas muižas pazaudē, un ka garinieki jeb garīgi ļaudis, kas neko neprot, nevar būt par mācītājiem. Viņa pēdās gāja ķeizariene Elizabete, kas 1755. g. pirmo Krievu universitāti jeb augstu skolu Maskavā iecēle, un Katrīna Otrajā, kas 1783. g. Pēterburgā iecēle akadēmiju, kur mācītiem vīriem vajadzēja krievu valodu uzkopt un taisīt pilnīgu. Bez tam vēl Katrīna visās gub. dibināja ģimnazijas, kur zināšanas priekš univerzitetēm iekrāja, un aprinķu skolas, kur amatnieku un pilsētnieku bērni mācās. Aleksandrs Pirmais 1802. g. iestādīja ministriību priekš laužu apskaidrošanas, un dibināja 4 univerzitetes, proti, Tērpātā (1802. g.), Karkavā, Kazanē un Pēterburgā (Kijevā jau senākos laikos bij univerzi-

tete). Kad Aleksanders nomira, Krievu zemē bij 8 universitātes, 76 ģimnazijas, 418 aprinķu skolas, 36 augstas un 111 zemjas garīgas skolas. 1804. gadā bij:

499 pasaulīgās skolās	33,481 skolēni
15 kara „	29,000 „
100 garīgās „	15,000 „
13 citās „	31,775 „
kopā 627 skolās	109,256 skolēni

Turpretī 1824. gadā šis skaitlis tā bij vairojies:

1411 pasaulīgās skolās	69,629 skolēni
117 kara „	102,295 „
514 garīgās „	50,000 „
46 citās „	41,300 „
kopā 2118 skolās	263,224 skolēni

1838. gadā Krievu zemē skaitīja 2851 skolu un 460,576 skolēnus.

1844. gadā pa visu Krievu zemi priekš kroņa zemniekiem bij 1884 skolas ar 2036 skolniekiem un 89,193 skolēniem, un tanī pašā g. starp zemniekiem izdalīja 15 zelta midalus, 96 sudraba midalus, 331 naudas dāvanu un 150 slavējamus rakstus. Garīgas skolas 1846. g. bij šādas: 4 akadēmijas ar 444 skolēniem, 47 seminārijas ar 17,399 skolēniem, 178 aprinķu skolas ar 25,242 skolēniem, 190 pagastu skolas ar 17,580 skolēniem, kopā 419 skolas ar 60,665 skolēniem. 1857. g. Pleskavas gub. priekš 212,328 kroņa zemniekiem bij 37 skolas, kur 852 puikas un 10 meitas mācījās lasīt. Cik ļaudis Krievu zemē mācījušies lasīt, to mums vislabāk izrāda Saratovas gub., kur 1844. gadā:

pie preciniekiem	viens grāmatnieks nāce uz	3 vīrišķ. galvām
„ pilsētniekiem	„ „ „ „	4 „ „
„ kroņa zemniekiem	„ „ „ „	27 „ „
„ dzimtiem „	„ „ „ „	82 „ „
„ muižu ļaudīm	„ „ „ „	3 „ „

caurcaurēm bij viens grāmatnieks uz 25 vīrišķ. galvām

Pie mums Kurzemē un Vidzemē māc visi lasīt, un Prūšos gandrīz visi māc lasīt, rakstīt un rēķināt.

1856. gadā bij	skolas	skolēnu
Eiropas Krievu zemē	7,841	432,889
Kaukazā	74	5,505
Sibirijā	312	11,608
pavisam 8,227 skolās 450,002 skolēni		

Caurcaurēm ņemot, pa visu Krievu valstību (bez Poļu un Sāmu zemes) starp 143 iedzīvotājiem tik viens pats dabū skolas mācību. Lielākā daļa no skolām atrodas pilsētās, kamēr uz laukiem tik kolonisti un kroņa zemnieki savos sādžos skolas tur. Bez tam vēl liels pulks tiek mājās mācīts. Bet ir tomēr citās zemēs skolas vairāk uzzēlušas. Proti, viens skolēns nāk Austrijā uz 15 iedzīvotājiem, Francijā un Anglijā uz 11, Prūsos uz 7 un Savienotās valstībās no Ziemeļ-Amerikas uz 5 iedzīv. Turpretī Krievu zemē viens skolēns nāk Vidzemē uz 22 iedzīvotājiem, Igauņu zemē uz 28, Kurzemē uz 37, Pēterburgas gub. uz 46, Samaras gub. uz 61, Saratavas gub. uz 64 iedzīvotājiem. Šīs abās pēdīgās gub. kolonisti jo lielā pulkā atronami. Pats mazais skaitlis skolēnu ir Volinijā, proti, uz 435 iedzīvotājiem. 1858. g. Krievu zemē skaitīja 2,432 skolas ar 133,618 skolēniem, proti, 5,201 studentu, 94 lopu ārstes audzēkļus, 22,270 ģimnazistus, 28,358 aprinķu skolēnus, 53,659 draudzes skolēnus, 24,036 īpašās atšķirtās skolās (panzionās), 3,538 ebreju skolēnus (Garīgas skolas un kara skolas šē nav ieskaitītas). Bez tam Poļos bij akademijs 343 studenti un 1,451 skolā 76,059 skolēni.

1554. g. cars Ivans Otrajs Vasiljevičs Krievu zemē dibināja pirmo drukātavu, un 1565. g. pirmo grāmatu krievu valodā drukāja, proti, 4 evaņģēlijas un apustuļu darbus. Līdz 1801. gadam krievu valodā vēl nebija 2,000 grāmatas drukātas (turpretī vāciešu valodā jau kāds milions), un no šīm grāmatām bija divas trešas daļas pārtulkotas. Līdz 1817. gadam pa visu Krievu zemi krievu valodā bija 4000 rakstījumi drukāti. 1821. gadā Pēterburgas akademijs priekš zināšanām, kas visus krievu valodā izdotus nepārtulkotus rakstus krāj, tādus skaitīja 3000. Bet nu Krievu zemē 1831. g. drukāja 724

rakstus, no kuriem bij 489 krievu valodā un 124 pārtulkojumi:

1832. g.	694 rakstus, no kur.	431 kr. valodā un	94 pārtulkojumi
1833. g.	758	„ „ „ 516 „ „ „	123 „
1834. g.	844	„ „ „ „ „ „	116 „
1835. g.	708	„ no kuriem bij 164 pārtulkojumi, un bez tam 300,000 grāmatas ievede	
1836. g.	814 rakstus drukāja un	350,000 grāmatas ievede	
1837. g.	866 „ „ „	400,000 „ „	
1838. g.	893 „ „ „	400,000 „ „	
1840. g.	867 „ „ „	600,000 „ „	
1849. gadā	771 rakstus drukāja.		

Še jāpiemin, ka jaunākos laikos Krievu zemē tādas grāmatas, ar ko ļaudis grib raudināt vai smīdināt, mazāk raksta nekā tādas, kas uz to der, prātu apgaismot. Pate pirmā avīze Krievu zemē bij akadēmijas avīze, ko 1703. gadā dibināja. 1800. gadā Krievu zemē bij 6 avīzes, kas ziņas par dažādām valstībām izplatīja, un 4 laika raksti, kas priekš zināšanām un gudrībām derēja. 1857 g. Krievu zemē bij 132 avīzes krievu valodā, 3 avīzes krievu un vāciešu valodā, 1 avīze krievu un poļu valodā, 8 avīzes francužu valodā, 26 avīzes vāciešu valodā, 3 avīzes angļu valodā, 1 avīze italiešu valodā, 1 avīze poļu valodā, 2 avīzes latviešu valodā, 2 avīzes igauņu valodā, 2 avīzes gruziešu valodā, kopā 181 avīze (še Poļu zeme un Sāmu zeme nav ieskaitīta).

[1859.]

ZIŅA LASITĀJIEM

Tērpata Krievzemē kā spoža zvaigzne spīd, pa visu valstību savus starus izplatīdama un visur gudrības gaismu izsūtīdama, tā ka gan droši var sacīt, ka Tērpatas universitāte valstībai lielu lielo svētību piešķirusi un uz priekšu vēl vairāk piešķirs. Bet pie latviešiem maz vien svētības no šīs gaismas manāms, kas no Tērpatas augstās skolas iziet. Kamēr citas

tautas no brīvības laikiem gluži pārvērsušās un no mulķīgiem bērniem palikušas par prātīgiem vīriem, latvieši pa lielākai daļai vēl, autiņos ietīti, snauž, un, lai bērniņš nebrēc, emma to, kā jau daždien vārgulīti, ēdina un klusina ar kazu sūkalām, jo vīra barību latviešiem neiedrošinās vis dot. Lai nu uz priekšu tā vairs nevar būt, Tērpātā daži studenti un citi mācīti vīri no latviešu tautas apņēmušies priekš latviešiem tādas grāmatas sarakstīt un likt drukāt, kas uz to der, prātu apgaismot un caur to latviešus citām mācītām tautām tuvināt. Labi zinādami, ka viss iesākums ir grūts, šie latviešu tautas dēli cerēja palīdzību atrast pie tādiem vīriem, kas, paši latvieši būdami, arī teicās priekš latviešu apgaismošanas strādāt. Bet viņi savās cerībās bij ļoti krāpušies. Cits bij tīrumu nopircis un gribēja papriekš to uzkopt, cits otrais bij sievu apņēmis, un tāpēc viņam nebij vaļas ar tautas apgaismošanu pūlēties, cits trešais gribēja papriekš tēvu parakt, cits ceturtais sacīja, ka Tērpata ir Zodoma un Gomora un tāpēc viņš visam esot pretī, kas no Tērpatas nākot, vēl citi neko neatbildēja, domādami, ka neatbildēšana arī ir atbilde, u. t. jpr. Te nu gan varēja sacīt: «Daudz ir aicināti (uz to lielo, grūto darbu, savus tautas brāļus apgaismot), bet maz izredzēti!» Visu šo vērā ņemot, vajadzētu domāt, ka rakstītāji caur šādām ziņām tiks atbaidīti priekš saviem tautas brāļiem joprojām vēl strādāt. Kas to dos! Jo, kamēr latviešu valoda skan — un tā vēl ļoti ilgi skanēs, — še Tērpātā latvieši, pie gudrības avota būdami, priekš saviem tautas brāļiem rakstīs un liks drukāt grāmatas ik gadus pa divām, pa četrām, pa sešām un vairāk, kā nu ikkatru reizi ietrāpīsies.

Pie šīs grāmatas arī būtu vajadzīga īpaša landkarte no Krievzemes, kur visas tās vietas un lietas atronamas un uzzīmētas, kas grāmatā lasāmas, bet tādas krietnas un gruntīgas landkartes drukāšana atkal maksā daudz naudas, un tāpēc vis nevaram iedrošināties to ātrāk likt drukāt, pirms mums no dažādām malām atnākusi ziņa, voi ļaudīm arī patīkas ar vareno, lielo Krievzemi vairāk iepazīties. — Nākošā grāmatā atkal būs daždažādas mācības un gudrības atronamas, starp citām arī izstāstīšana par latviešu tautas dziesmām, kur dažas tautas

dziesmas būs pieliktas, un ceturtā grāmatā stāstīs par to, kā pasaules bērni zemes virsū dzīvo un kas pie viņu labklāšanās vajadzīgs, proti, par cilvēku darbu un darba vērtību, par dažādu lietu vērtībām un cenām, par naudu, par loni, par krāšanas lādēm, par kreditu, par papīriem un papīra naudu, par bankām u. t. jpr.

[1860.]

III GRĀMATA

CIENĪJAMI LASĪTĀJI

Tagad jav treša grāmata no šī raksta ļaudīs iet, un rakstītājiem pa tam diezgan laika bijis tās valodas dzirdēt, ko par pirmām daudzina. Te nu zināms spriedēju daudz ir, un tāpēc arī spriedumi būs dažādi. Citi, kas šķietās būt jo cienīgi un jo gudri, saka: «Nieki bijuši, nieki būs! Latvietis ar savu vāju prātu nebūt nepaspēj tik augstas lietas savā galviņā saņemt! Žēl tik par tiem pūliņiem, ko rakstītāji, šīs grāmatas rakstīdami, veltī izšķērdē! Jo no muļķīgiem lasītājiem viņi nekādu pateicību nepiedzīvos.» Tavu brīnumu! Voi tad šiem spriedējiem tiešām tik apstulbušas acis, ka tie neredz, cik latvieši tagad pēc gudrībām dzenas, cik latvieši uz to spiežas, savus bērnus krietnās skolās sūtīt? Voi tad viņi nav redzējuši, ka šie latviešu bērni, skolās būdami, gudrības lietās gandrīz arvien pārtrāpa pilsētnieku bērnus? Kur tad šie tāds vājš prāts pie latviešiem nomanams? Bet nu, zināms, visi latvieši nevar vis skolās iet, un arī daži no tiem, kas skolās bijuši, tur vēl nav vis arvien tās gudrības iemantojuši, kas dzīvē lieti der. Un šādas gudrības, kas mūs uz to krietnus taīsa, savus darbus pareizi pastrādāt, pasaules būšanu pazīt un starp dažādiem ļaudīm attrāpīties, šādas gudrības mums vajaga jo rūpīgi iekrāties. Uz to nu, lai latvieši pie šīm ļoti vajadzīgām pasaules gudrībām var pieklūt, šīs grāmatas sarakstītas. Bet skaudība atkal citādi spriež un domā: «Ja latvietis paliks gudrs un prātīgs, ko tad mēs, kas esam skolās bijuši un mākam pa vāciski runāt, ar savām gudrībām iesāksim? Caur ko tad mēs no latviešiem izšķirsi-

mies?» Sevišķi Vidzemē šādi skauģi pa tūkstošiem atro-
nami starp pašiem latviešiem, kas, kādus vārdus pa vā-
ciski iemācījušies voi arī augstākās skolās bijuši, nezina,
cik augsti savu snuķi celt. Šādi puskoka lēcēji, gudrības
grāmatas latviešu valodā redzēdami, tā trako, ākstās un
ālējas, ka tīri jādomā, ka lietuvēns viņus jāda. Jo viņi it
labi paredz, ka gudrības ir viņu lielākajš ienaidnieks, un
ka viņi caur to, ka ļaudis gudrībā pieņemās, paliek par
ļaužu apsmieklu.

Citi atkal, vientiesīgi latvieši būdami, saka: «Ko lai mēs ar pasaules gudrībām iesākam? Tās mūs tiešām debesīs neievedīs!» Uz šo jautāšanu jav mūsu kungs un meistars Jēzus Kristus atbild, sacīdams: «Esiet gudri kā čūskas!» (Mat. 10., 16.) Tiešām mums vajaga gudrien būt kā čūskām, lai mēs, ar vilkiem sanākdami, netiekam saplūkāti kā bezviltīgi baloži. Še čūskas gudrība nu ir pasaules gudrība. Tapēc tad Jēzus Kristus pats mums pavēl pasaules gudrības iemantot un viņas lielā godā turēt. Bet ir citādā modā pasaules gudrības mums ļoti cienījamas, tapēc ka viņas mūs māca no saviem sviedriem dalderus, spožus dalderus iekrāties un tādā vīzē pie mantas kļūt. Mēs allaž redzam, ka ļaudis dienu nakti pūlējas un mokās un tomēr no saviem sviedriem nekādas augļus nepiedzīvo; viņi vārguļi bijuši, vārguļi paliek. Tas caur to nākas, ka viņi nav pasaules gudrības iemantojuši, ka viņi savu prātu nav apgaismojuši, un tapēc viņiem arī nav dieva svētības. Šādiem ļaudīm tas neko nepalīdz, ka viņi par dārgu naudu liek no kanceles dievu lūgt, lai dievs viņu vājus panīkušus lopus uzkopj, viņu laukus apsvētī u. t. jpr. Jo, kur prāts pietrūkst, tur arī mantas pietrūkst, tur arī nav dieva svētības. Un šie dievbijīgi ļaudis, kas nav savu prātu caur pasaules gudrībām apgaismojuši, allaž grēku valgos iekrīt, tapēc ka nabadzība ir liela kārdinātāja. Paskaties tik cietumos, tur tu starp visiem grēciniekiem reti kādu vīru atradīsi, kas savu prātu caur pasaules gudrībām apgaismojis¹, bet

¹ Tātad 1836tā gadā Anglijā starp 20 000 cietumniekiem 7033 nemaz nemācēja lasīt, 10 983 tik drusku mācēja lasīt, 2215 mācēja labi lasīt un tik 191 bij vairāk mācījušies nekā lasīt vien.

tādu ļaužu tur papildnam atronas, kas no pasaules gudrībām neko neprot. Tad arī dievbijīgi ļaudis, kas nav savu prātu caur pasaules gudrībām apgaismojuši, allaž no nejēgšanas ļoti apgrēkojas, kā Mājas viesī 37. numurī kāds dievabijīgs vīrs dara, dieva žēlastību, grēku piedošanu un mūžīgu dzīvošanu salīdzinādam ar miezājiem, ko govis labprāt ēdot!! Jo citādi šie vārdi nav saprotami; tik tumša, tik neskaidra, tik bezprātīga tā valoda pieminētā gabalā ir. Mēs ticam, ka vīrs, kas viņus vārdus sarakstījis, neko ļaunu nav domājis, bet ka viņš, tik nemācēdams īsti rakstīt un savas domas par kārtai tā salikt, kā domāšanas likumi prasa, tā varējis nokļīst no īsta ceļa. Tapēc tad dievs viņam viņa lielus grēkus gan žēlīgi piedos. Tātad mēs redzam, ka mums pasaules gudrības ļoti vajadzīgas pie dieva bijāšanas un pie labas dzīves.

[1860.]

MIERS BARO, NEMIERS POSTA

Kādā Rīgas laika rakstā, ko Rīgas mācītājs Berkhols ar šādu virsrakstu izdod: «*Mittheilungen und Nachrichten für die evangelische Geistlichkeit Russlands*» (t. i., ziņas priekš evaņģēlijas draudzes mācītājiem Krievu zemē), piektā sējā no 1860. gada starp citām lietām šāda ziņa atronama: «Jaunas latviešu avīzes bezkaunība¹. Mājas viesis priekš četriem gadiem piepeši, kā reiz Minerva, no Pērkoņa galvas ar šķēpiem un bruņām izlēcis, pa brīžiem lietas stāsta, kas, jebšu izliekas būt mācītas, tomēr vairāk pie zīlnieku gudrībām pieskaitāmas nekā pie īstas patiesības. Viņš brīžam runā par dieviem, kādi pagāniem latviešiem bijuši, brīžam atkal par to, kā vecie latvieši citkārt savā zemē kā paradizē dzīvojuši, — viņš brīžam ņemas gudrības stāstīt, sevišķi par dabas lietām, brīžam

¹ Vāciešu rakstā šī vārda vietā stāv «*Extravaganz*,» tas ir pa latviski «nokļīšana no īsta ceļa» jeb aplamība, kādu kalps sava kunga priekšā parāda, pret viņu bezkaunīgs vai rupjš būdams.

Sehta, dabba, passaule.

Trescha grahmata.

Tehrpatâ 1860 gabbâ.

Druftata pee G. Laafmanna.

patiesīgus notikumus bez patiesīgas izmeklēšanas pasniedz. Pie šīm pēdīgām lietām arī pieder kāda mācīta izstāstīšana: «P a r d a n c o š a n u,» kādā grāmatā, ko kāds krusta tēvs savam krusta dēlam 35. Mājas viesā numerī no šī gada laiž.» Nu šis vīrs ņemas visu to krusta tēva grāmatu vārdu pēc vārda pa vāciski pārtulkot un pēcgalā pieliek šādus vārdus: «Lai cienījams lasītājs pats spriež, ko lai latviešu jaunekļi un latviešu jaunekles, šādas lietas lasījuši, pirmo reizi pie dieva galda pieiedami, domā.» Šie ir tie vārdi pieminētā laika rakstā. Ja uz to virsrakstu: «Jaunas latviešu avīzes bezkaunība» lūko, tad vaijadzētu domāt, nezina cik bezkaunīgs un bezdievīgs šis Mājas viesis ir, bet, kad tālāk meklē un krusta tēva grāmatu 35. numerī izlasa, tad nevar zināt, kur tā bezkaunība atronama, vai pie Mājas viesā, vai pie tā, kas Mājas viesim bezkaunību uztiepj. Jo tas krusta tēvs citu neko nesaka, ka dancošana ir bezvainīgs prieks. Jeb vai tā ir tā bezkaunība, ka krusta tēvs savā grāmatā parāda, ka ļaudis citkārt ir pie dieva kalpošanas dancojuši? Neticam. Jo citādi vaijadzētu arī visus tos par bezkaunīgiem nosaukt, kas, nejaukus notikumus izstāstīdami, ļaudis no aplamiem darbiem norāj. Bet, ja kādam stāstītājam, kā šē pieminētam krusta tēvam, varbūt šur tur kas misējies, tad kristīgam cilvēkam, kam Kristus mīlestība sirdī piemīt, par to nevaijaga tūlīt dusmoties un stāstītāju par bezkaunīgu saukt, bet viņam pienākās lēnprātīgi parādīt, kur stāstītājs misējies. Tiešām, mēs, krusta tēva grāmatu ar prātu no viena gala līdz otram cauri izlasījuši, nevarējām nekur tādu vietu atrast, kas uz bezkaunību zīmētos. — Tapēc ka Mājas viesis ar Latviešu avīzi vienā taurē nepūš, tapēc arī Mājas viesis daudz ļaudīm jau no paša iesākuma acīs dūrās; bet, kad Mājas viesis ar Latviešu avīzi sāks vienā taurē pūst, tad arī viņš paliks lieks. Mājas viesim¹ pienākas par pasaulīgām lietām runāt un Latviešu avīzei par baznīcas lietām. Mājas viesim vaijadzētu par to rūpēties, ka cilvēkiem vīrs šās pasaules labi klājas, un Latviešu avīzei, ka dvēsele var debesu valstību iemantot.

¹ Diemžēl, Mājas viesis pēdīgā laikā allaž no sava ceļa ir noklīdis un uzņēmis ar Latviešu avīzi vienā taurē pūst.

Neviens nevar debesu valstībā ienākt, kas nav zemes virsū dzīvojis. Kas nu grib zemes virsū dzīvot, lai pēcāk varētu debesīs ienākt, tam vajaga ēdiena, apģērba un pajumta. Kādā vīzē šīs lietas jo viegli un jo teicami iekrājamās, to izstāstīt pienākas Mājas viesim. Ja viņš to darīs, tad viņš latviešiem būs mīļš viesis, jebšu arī daži skauģi viņu par to vēl vairāk ienīdēs. Bet, ja viņš šiem skauģiem, kā, diemžēl, pa reizēm ir darījis, gribēs ausis kutināt, tad Mājis viesis bijis nebijis.

Ja visus tos valģus apdomā, ar ko daži ļaudis gri-bējuši Mājas viesi ķibelēt un nomaitāt, un ja turklāt redz, ka Mājas viesis tomēr spirts un vesels savu ceļu pa ļaudīm staigā, tad katram īstam latvietim par to no sirds jāpriecājas. Daži ļaudis, kā Latviešu avīzēs 51. vai 52. numurī no 1856. gada, tādus latviešus krietni nosu-nījuši, kas nav ar Latviešu avīzēm vien ar mieru un, pēc kārumiem tīkodami, pagērot citas avīzes, daži ļaudis skolmeisterus bargi norājuši, tapēc ka viņi tik kristīgu brāļu mīlestību turējuši un Mājas viesi priekš ļaudīm apstellējuši, daži ļaudis nemaz nav kaunējušies un Mā-jas viesi apsūdējuši, un vēl citādā vīzē šie ļaudis lūko-juši Mājas viesi nomaitāt.

[1860.]

MANUSKRİPTĀ PALIKUŠĀS POLEMIKAS

(1860.—1862.)

[PAR KURZEMES ZEMNIEKU STĀVOKLI]

Par Francijas agrarjautājumu Sismondi izsakās šādi: «Uzaicinājums, kuru izlaida zemniekiem kļūt par īpašniekiem, notika gan ar lielu varu, visādas valsts muižas konfiscējot un pārdodot vairāksolišanā. Bet ārēju un iekšēju karu posts ir tāda pat nelaime, kas mūsu tautai pielīp, kā ūdens plūdi un zemes trīces. Tiklīdz šī sodība beigusies, jāslavē liktenis, ka no tam cēlies kāds labums; bet no tam radies patiesais labums, bez šaubām, nevarēja dārgāks un pastāvīgāks būt. Dienu no dienas turpina lielo īpašumu sadalīšanu, dienu no dienas lielus zemes gabalus ar labiem panākumiem pārdod līdzšinējiem nomniekiem, kuri tos pārlabo. Tauta vēl ļoti tālu no tā, visus augļus baudīt, kuras tā var gaidīt no īpašumu dalīšanas, tālab, ka parāšas rodas tikai lēni, un tādēļ, ka kārtības, taupības, spodrības gars nevar rasties kā rezultāts tikai pēc lietošanas.» Troploņs, visslavenākais Francijas jurists un Francijas senāta prezidents, no politikas, ekonomijas un civilizācijas redzes stāvokļa apzīmē Francijas agrarjautājuma nokārtošanu kā laimīgu.

«Labi ir,» viņš saka, «ka darbs nes arī savus augļus, labi ir, ka ražotājs, producents dabū valstī stāvokli, kas ražotāju nodrošina pret nedrošību un nelaimi; un ir īpaši labi no demokratiskās kustības aizņemtai sabiedrībai, ka attīstās stiprs atbalsts viņas interesēm. Bet lauciniekiem ar tādu īpašumu ir gluži laukaristokratijas

¹ Visas polemikas oriģinālā uzrakstītas vācu valodā.

gars, bez viņas (aristokratijas) spožā greznuma un viņas izšķērdības; viņai ir visa spēja bez viņas godkāri-
gajiem prasījumiem, pretenzijām. Nevienai citai kārtai
nav tik daudz ko zaudēt revolūcijas asiņainajā spēlē, un
valsts arvien droša laukaristokratijā atrast kārtības pa-
matus, elementus un strādības un miera garu». Grafs
Šapsals (*«De l'industrie française»*) saka: «Ipašuma
maiņas apbrīnojamais svarīgums, kas (maiņa) notikusi
priekš 30 gadiem, un liela skaita zemes īpašnieku radī-
šana katrā ziņā palīdzēs uzlabot lauksaimniecību. Ilgi
piedzīvojumi rāda, ka kāda zemes gabala jaunais īpaš-
nieks daudz dedzīgāk rūpējas par viņa kultivēšanu nekā
senākais; viņš cenšas no tā dabūt vairāk ieņēmumu un
nebīstas ne no kā, lai to sasniegtu; viņš apstrādā visu,
kas tik apstrādāšanai derīgs, un nedodas ātrāk mierā,
kamēr nav izdarījis dažādus pārlabojumus. Senāk Fran-
cijā bija muižas apbrīnojami lieliem zemes gabaliem,
kuru ieņēmumi tikko mitināja vienu (muižnieka) ģimeni.
Notikumi noveda pie to dalīšanas; ņēma visu apstrādāt,
kultivēt, un ražojumi pavairojušies desmitkārt. Pierādī-
jumi par to liecina visos Francijas apgabalos.»

Ja salīdzina Francijas tagadējo lauksaimniecības stā-
vokli ar 1789. gadu, tad tīri vai brīnumi pārņem, redzot
pārlabojumus, kādi tajā notikuši. Dažādi ražojumi ap-
klāj zemi, liela un skaista ir bagātība lopu ziņā, ar ku-
riem apstrādā zemi un kas dod mēslus druvām. Lauku
mājas un bagāta pārticība, tīri un ērti dzīvokļi, vien-
kārši, bet glīti apģērbi ir tagad lauciniekiem, nabadzība
izbeigusies, un vispārīga labklājība, pārticība stājusies
tai vietā no zemes ražojumu izlietošanas.

Pieminējuši visā īsumā Kurzemes agrarlietu trūku-
mus un izskaidrojuši Francijas mazās zemes īpašuma
labumus, kā arī lielgruntniecības ļaunumus Anglijā pēc
vislabāko lietpratēju liecības, domājam, ka beidzamais
laiks pienācis arī Kurzēmē, kuru taču domā sekojam
laika gara prasījumiem, pēc Francijas parauga stāties
pie dažām pamatīgām pārmaiņām. Bet te mēs dzirdam
no otras puses nomierinošo uzsaukumu: pacietību, tikai
vēl piecdesmit gadu pacietības! Tad Kurzeme būs saņē-
musi vislabāko agrarjautājuma nokārtojumu zemes

viņš, bet tagad tikai atstājiēt mūs mierā ar tādām domām. Jo ļaudis Kurzēmē, kā jau to mācītājs Braže apliecinājis, vēl pilnīgi nesagatavoti zemes īpašumam. Ja nenogatavojušies, nepilngadīgi ļaudis iegūtu zemes īpašumu, tad tie kļūtu ne tikvien pārgalvīgi, bet arī par lielu ļaunumu visai zemei kļūtu slinki un ar pārliecīgu greznumu kļūtu ebrejiem par vergiem. Pēc mācītāja kunga vārdiem, vienkāršs cilvēks nepanes, ka viņu nostāda uz savām paša kājām. Tādas ir apmēram iecienītās runas, kas parādās muižniecības uzskatos, ar ko pūlas nogludināt veclaiku būšanas un tās arī turpmāk uzturēt. Bet, ja nu apcer to tuvāk pie gaismas, tad redz, ka tās ir tikai jaukas runas, kurām nav nekāda pamata, izņemot varbūt tikai to, ka viņas nāk no tādām un tādām zināmām personām. Attiecībā uz ļaužu negatavību, tad, it īpaši pēdējā laikā zināmas personas, šampanietī dzerdamas un Havanas cigarus kūpinādamas, uzgājušas ļoti svarīgu lietu, — ka latvieši galu galā pielīdzināmi austrāliešiem, un nu šīs personas nāk no viena sprieduma uz otru, līdz kamēr gala spriedums tās noved pie beigu iznākuma, ka latvieši neko labāku nespējot sevī uzņemt un tie esot nesagatavoti un pavisam nespējīgi ļaudis. Bet tādas austrāliešu sakarsētas fantāzijas izkēmojumus (*Missgeburt*) tiešām nav vērts apkarot; tādas personas padarītu gluži nelaimīgas, ja viņām gribētu atņemt iedomību, ka viņas krietnākas un labākas nekā tās tur. Taisnība gan, latvieši, kuri nesen atsvabināti no dzimtbūšanas valģiem, palikuši kulturā vēl daudz atpakaļ un nevar mēroties ar citām augsti attīstītām, civilizētām tautām; vēl nav no latviešiem cēlies neviens ļoti ievērojams vīrs; bet jāapcer milzīgi lielie soļi, ko tie vispār spēruši uz priekšu no dzimtbūšanas atcelšanas laika, neraugoties uz visiem spaidiem, un, ja vēl apcer, cik apbrīnojami īsā laikā Kurzemes valsts zemnieki, no tā saucamās dzimtsnomas ievēšanas, noskalājuši no sevis veco Ādamu, un ja beidzot ievēro, cik rūpīgi latvieši gādā par savu bērnu skološanu (Latvijā elementār- un apriņķu skolas pildītas uz pusi ar latviešu bērniem, un arī ģimnāzijas un uz Tērbatas augstskolu sūta labi daudz jaunekļu), tad tīri jābrīnās par spējām un saprā-

tības gatavību, kāda latviešiem piemīt. Vēl nekad neviena tauta tik īsā laikā nav tā uzstrādājusies no nospīestās gara tumsības (*Geistesverwilderung*). Un viss: tas panāks ar tik aprobežotiem mantas līdzekļiem, ar tik mazu ierosinājumu no ārienes! Kā tur nu vēl var runāt par ļaužu negatavību! Bet, kā uz to nācis mācītāja kungs, latviešus izpaust par nenogatavotiem, tas mums nesaprotams. Pēc mūsu ieskatiem, ķeizars Aleksandrs I ar dzimtsbūšanas atcelšanu atzinis latviešu tautu par visai cienīgu. Ja mācītāja kungs izsakās, ka vienkāršais cilvēks nepanes, ka to nostāda uz savām paša kājām, tad mēs viņam prasām, kas ir Kurzemē prastāks (*roher*) — vai valsts māju saimnieks, kurš stāv uz paša kājām, vai strādnieks muižnieku pagastā, kurš ir pavisam nepatstāvīgs? Mēs domājam, ka atbilde var būt par labu tikai uz paša kājām nostādītam valsts zemniekam. Jo taisni ar to, ka cilvēks ieņem patstāvīgu stāvokli pilsoņu sabiedrībā, visdrīzāk viņš nomet prasto būšanu, prastās īpatnības un no tām visdrošāki atsvabinās. Tātad arī Kurzemes valsts zemnieki, runājot par izglītību, var droši nostāties norveģu zemniekiem blakus. Vidzeme, kas radījusi tādus vīrus kā grāmatas sarakstītāju «*Russland hat allein noch die Wahl*», gājusi ar labu priekšzīmī pa priekšu humanai Kurzemei. Tā devusi zemniekiem vismaz iespēju iegūt zemes īpašumu, iespēju, kas, muižur īpašniekiem cieši apņemoties savu zemnieku zemi nepārdot, kļuvusi gandrīz par neiespējamu. Bet, kur zemnieks šo atvieglinājumu varējis izlietot, kā, piemēram, Rūjienas apgabalā, tur viņš arī ātri atmetis savu līdzšinējo laiskumu un nolaidību un ar apbrīnojamu čaklumu un lielu enerģiju stāties pie savas zemnieka mājas saimniecības; še muļķības un gara sastinguma, letarģijas vietā radusies saprašana ražošanā un radies spirts-gars, un še viss ņemts apstrādāšanā, kultivēšanā, kas vien pūliņu vērts. Tādēļ izsakām attaisnojamo vēlēšanos: lai arī Kurzemei nebūtu ilgāki jāgaida uz rūpniecisku, lietderīgu agrariekārtu, kas būtu zemei par svētību un zemniekiem dotu nodrošinātu stāvokli valsts savienībā, piešķirot zemniekiem iespēju no nepatstāvīgā nomnieka kļūt par brīvu zemes īpašnieku.

Mācītāja kungs, runājot par tautas audzināšanu, izsakās pretim savām senāk izteiktām domām, ka Kurzemes valsts zemniekiem pie viņu tagadējā attīstības pakāpiena pašapziņas esot maz. Ja tautas skolas organizētu tik vienpusīgi, kā to ierosina mācītāja kungs, tad izglītību zemniekos ne vien nepaceltu, bet gan jaunzelandiešu slavētā izglītības vienlīdzība padarītu Kurzemes zemniekus līdzīgus jaunzelandiešiem. Tagadējās Kurzemes tautas skolas tik bēdīgi nostādītas, ka neviens valsts zemnieks vairs nedomā viņās savus bērnus mācīt. Pilsētu skolas ir Kurzemes valsts zemnieku bērniem izglītības iestādes. Nav gan noliedzams, ka zemnieku bērni pilsētās līdz ar augstāku skolas izglītību iegūst smalkākas parašas un uzvešanos, bet nebūs arī aizmirst, ka samaitāšana un netikumība, nemorale, kas sastopama pilsētās, ļauni ietekmē maz piedzīvojušus laucinieku jaunekļus. Šie trūkumi un ļaunumi atkristu, ja varētu sagaidīt lielāku rūpēšanos par lauku tautas skolu pacelšanu. Bet, kamēr mācītāju kungi vislielāko rūpību piegriež misionēs lietām un tikai par to vien domā, no ļaudīm, cik vien iespējams, izspiest naudas, lai to nosūtītu uz visattālākajām pagānu zemēm, tikmēr arī nemaz nevar ne runas būt par tautas skolu lietas uzlabošanu. Cik daudz naudas no Kurzemes lauciniekiem mācītāji sadabūjuši ārzemju misionēi, nav mums zināms, bet Vidzemē laucinieki devuši pagājušā gadā (pēc Latviešu Avīžu š. g. 3. numura) 2749 rubļus sudraba hotentotu un bušmeņu civilizēšanai. Ja šī naudas suma būtu izlietota iekšējai misionēi un tautas skolu uzlabošanai, tad tā būtu nākusi lauciniekiem par svētību, bet tagad tā tiem pavisam zudusi.

Tērbatā, 2. aprīlī, 1860.

G. Alunāns

PAR TAGADNES LATVIEŠU LITERATURU

Latviešu literatura pēdējos gadu desmitos apjomā ļoti pieaugusi. Bet, ja ielūkojas saturā, tad jāatzīst, ka tas nav nekādā samērā ar apjomu. Agrākajā periodā, laikā no Stendera līdz Pantēnišam, pamācības un gara

attīstīšanas raksti, no toreizējā viedokļa raugoties, latviešu literatūrā ieņēma ievērojamu vietu. Īpaši svētīgi šai nozīmē latviešu labā darbojušies Stenders vecākais un jaunākais, Lundbergs, Milichs, Hugenberģers un šī skaistā laikmeta noslēdzējs Panteniuss. Pēc Panteniusa zaudēšanas 1845. [patiesībā 1849. g.] gadā latviešu literatūrā tūdaļ sāka pūst cits vējš. Gara attīstīšanas raksti arvien vairāk novirzījās otrā plānā. To vietā latviešu literatūru pārpludināja traktātiņi, misijas ziņas un citi praktiskās dievbijības slavināšanas raksti. Jā, baznīciskumu dzina tiktāl, ka bez baznīcas svētuma smaržas par nepiedienīgiem uzskatīja pat laicīgus darbus, piem., ģeografiju un vēsturi. Šī dievbijīgā virziena degpunkts un centrs bija un vēl tagad ir apvienots Jelgavas latviešu avīzē, kuras redaktors mācītājs R. Šulcs sev spraudis uzdevumu kā drosmīgam kareivim doties cīņā pret laika gara pieaugošo attīstību un tautu pamatīgi izdziedināt no laicīgiem centieniem. Pēc mācītāja Šulca kunga uzskata, pie laicīgajiem centieniem pieder arī tautas materialā stāvokļa uzlabošana. Tāpēc arī Jelgavas latviešu avīze cildina nabadzību kā dievam tikamu stāvokli, bet zābaku un cita tagadējiem apstākļiem piemērota apģērba valkāšanu un tāpat braukšanu labākos un ērtākos ratos nolād visādā veidā kā velnišķīgu augstprātību. Bez tam mācītājs Šulca kungs laicīgiem centieniem vēl pieskaita tautas tiekšanos pēc augstākās izglītības. Nepietiek, ka latviešu avīze norāda briesmas, ar kādām izglītība apdraud dvēseles labklājību; nopūlas arī tautai ieskaidrot, ka valsts gan vairisies latviešiem iekārtot izglītības iestādes, jo izglītības iestādes latviešiem esot tas pats, kas bērnu rokās uguns. Jā, esot piemēri, kur zemniekus, kas savus bērnus gribējuši sūtīt apriņķa skolā, pēc vietējā mācītāja priekšlikuma muižnieki draudējuši izlikt no mājām. Garīdznieki, kas pakļauti mācītāja Šulca hegemonijai, turklāt nopūlas latvieti, cik vien iespējams, padarīt nicināmu viņa paša acīs. Tālab arī garīdznieku kungi ģērē un nonievā latviešu valodu kā tautas kopīpašumu, nebažīdamies, vai ar to viņi grauj savu dvēseļu gana cieņu vai nē. Mēs še lasītāju aizkavēsim ar vienu no jaunākajiem piemēriem,

lai parādītu, kādus uzskatus mācītāju kungi latviešiem sniedz par ārzemēm un paši par sevi. Jelgavas latviešu avīzes pagājušā gada 51. numurā mācītājs Šulcs apraksta savu vasaras ceļojumu ārzemēs un starp citu pāstāsta sekojošo:

«Pie galda ēdot [kādā Drezdenes viesnīcā] dabūjām dzirdēt visādas valodas, vācu, poļu, krievu, spranču, eņlenderu, Italijas un vēl citas, un mēs gan daudz maz varējām saprast, ko runāja, bet mēs ar savu meitu runājām tādu valodu, ko it neviens nesaprata. Ilgi nebijām runājuši, tad apkluse viens pakaļ otra un sāce klausīties, jo brīnojās, kāda mūsu valoda! Runāja savā starpā, minēdami, no kādas pasaules tautas mēs varot būt. Minēja šis tādu, tas tādu valodu — brīnojās, kad ar sulaiņiem tik skaidri vāciski, ar vēl labāku un gaišāku mēli nekā vāczemnieki, runājam, bet neviens neuzgāja, ka latviski savā starpā runājam. Beidzot kāds spranču kungs iedrošinājās manu meitu uzrunāt un jautāt, kāda tā valoda, ko vēl nebij dzirdējuši. Nu teicām un stāstījām, ka no Kurzemes Krievzemē. Bet nu atkal bij brīnums; jo, ja mēs krievi, kā tad mēs protot tik skaidri vācu valodu! Kur to esot mācījušies? Nebija pirmais, nedz beidzamais, kas, to nezinādams, — ka Kurzemē un Vidzemē vāciski un latviski runā, un ticēdams, ka visi te esam riktīgi krievi vien, — Vāczemē par mūsu valodu izbrīnojies. — Ar savu meitu Reines dampkuģī braucot, uzkāpe smuks students ar mazu, smuki ar zeltu bagāti izrotātu micīti galvā un divi it smukas preilenes, viņa radiniece un māse, un mums blakām nosēdās. Tērzēja un jokojās kā jav mundri ļaudis. Bet, kad mēs ar savu meitu latviski vien runājām, tad palike klusi, paklausījās un pasmējās, klausījās atkal, brīnojās, tad minēja šo to valodu, bet manīja, ka nav trāpējuši. Tad viena preiliene teice: «Tie nieki! Tā nav it nekāda valoda, bet tie tik tā, mūs nerrodami, plukšķē un taisa šādus tādus vārdus, kas nebūt pasaulē nav!» — «Tā būs riktīgi,» sacīja ir otra un nu ņēmās smieties un mūs izzobot it droši un dažu vārdu gribēja arī tā izteikt kā mēs. Students gan vēl klausījās un teice: «Tā būs riktīga valoda, jo redziet, kā tie viens otru saprot,» — bet meitiņas palaide droši mē-

lītes ar mundru prātu. Mums bij luste šo jaunu ļaužu prieku redzēt. Bet, kad ceļa galu varējām redzēt, tad ar savu meitu sākām runāt vāciski! Ak tu dieviņ! Kā smējēji nu pārbijās — kā cāļi no vanaga! Apluse un nosarke tūdaļ. Pēc atkal sāce klusītiņām runāt, un nu students prelienes sarāje, teikdams: «Voi jums neesmu teicis, ka riktīga valoda un ka jums mēles tik droši nebūs palaist vaļām un tik bezkaunīgi smieties. Redzi, cik skaidri tie vāciski nu runā. Pateiciet dievam, ka tie tik godīgi kungi un jūs nu brangi par to nesabramā, kā pelnījušas.» Bet nu sāce aizbildināties, un šī sacīja: «Es neesmu iesācēja, tu vainīga, tu pati pirmā sākuse smieties.» Un atkal šī: «Jā! Kālabad tu teikuse, tie tikai plukšķē, — un tu, kundziņ, arī diezgan joku izlaidis!» — bet students sacīja: «Ja ar tādiem putniem skrien, tad tādu meldiņu arī uzņem!»» —

Tautai blēņas bieži uztieptas par tīru patiesību, bet tik muļķīgā un rupjā veidā, kā to dara mācītājs Šulcs, citur tas nav domājams. Ar līdzīgiem rakstiem pildīts katrs Jelgavas latviešu avīzes numurs, kamēr pielikums piesēts misijas ziņām, traktātiņiem un uzmodinājumiem uz pazemību un miesas nonāvēšanu (pareizāk sakot: gara nonāvēšanu). Kad šo Jelgavas latviešu avīzi paņem rokā, tad nav vajadzīga liela izdomas spēja, lai pārceļtos atpakaļ trīspadsmitajā gadsimtā. Ja latviešu literatūrā uzdrošinājās parādīties kāds laicīgs rakstītājs, tad šī vienīgā avīze latviešu valodā viņu izpēra nesaudzīgi un bez žēlastības. Bet, lai kā nopūlējās visus latviešus pārvērst mūkos, šie pūliņi tomēr cieta neveiksmi pa daļai tautas veselā saprāta dēļ. Un kā tad varēja būt citādi? Tauta taču redzēja, ka garīdznieku kungi vismazāk sekoja savos rakstos un sprediķos ieteiktajai «pazemībai» un slavinātās «nabadzības» vietā tiecās pēc bagātības un laicīgas varas. Ir taču zināma patiesība: ja akcija iet par tālu, neizbēgami iestājas reakcija. Tā nu tas pasaulē bijis un vienmēr arī būs. Taču garīdznieku kungi to neatskārst. Viņi bija sašutuši, ka bez viņu ziņas 1856. gadā Rīgā parādījās jauns latviešu laikraksts, saukts «Mājas Viesis», un tūdaļ sacēla trauksmi, ka tā redaktors gan pazīstams kā ļoti dievbi-

jīgs vīrs, bet nav garīdznieks. Vajāšanas, ko šis laikraksts izcietā no cienījamās luteriskās garīdzniecības puses, ir gandrīz neticamas. Nepietika ar to, ka mācītājs Šulcs savā avīzē perkonīgās filipikās izteica lāstus visiem tiem latviešiem, kas negribēja apmierināties tikai ar viņa laikrakstu, — apkārtrakstā viņš sakūdiya arī garīdzniekus nepieņemt jaundibinātās avīzes pasūtījumus. Bet, kad skolotāji izpildīja ļaužu lūgumu un tiem pasūtīja minēto laikrakstu, garīdznieki viņiem piedraudēja ar atlaišanu no amata. Kad arī šis līdzeklis neatstāja vēlamo iespaidu un ļaudis citā ceļā sagādāja jaunā laikraksta atsevišķus eksemplarus, luteriskā garīdzniecība ķērās pie aizdomu radīšanas, pūlēdamās administrācijai to iztēlot par visai revolucionāru. Ir smieklīgi, bet patiesi, par ko garīdzniecība laikrakstu apvainoja revolucionārā musināšanā. Kāds rakstītājs bija izmantojis vārdu spēli un paskaidrojis starpību starp teicieniem «uzpūtušies ļaudis» un «uzpūsti ļaudis». Luteriskajai garīdzniecībai tas šķita ļoti aizdomīgi, un tūdaļ tiek sēsas rindas garais raksts visai patvaļīgi pārtulkots vāciski un sastādīta un ģenerālgubernatoram nosūtīta īsta apsūdzība. Par laimi ģenerālgubernators ir visai saprātīgs vīrs un smieklīgo apsūdzību noraida. Taču luteriskās garīdzniecības naidis pret jauno latviešu laikrakstu kopš tā laika nav mitējies. Patlaban garīdzniecības īgnums vērsies arī pret studenta J. Alunāna Tērbatā izdoto grāmatu ar virsrakstu «Sēta, daba un pasaule». Zīmīgi turklāt, ka šī grāmata, jebšu teoloģijas novadu tā nemaz neskar — otrā daļā ir vienīgi īsa Eiropas Krievijas statistika, — tūdaļ izpelnījusies recenziju tīri teoloģiskā laikrakstā «*Mitteilungen und Nachrichten für die evangelische Geistlichkeit in Russland*». Patiesībā visa kritika pastāv ļoti brīvā priekš- un pēcvārda tulkojumā līdz ar dažiem pievienotiem «Ach», izsaukšanas un jautājuma zīmēm, pie kam oriģināla jēga bieži sagrozīta; tad visai netīrā ietērpā seko spriedelējums par latviešiem, ko mēs ikvienam bez mazākiem sirdsapziņas pārmetumiem varam ieteikt kā pārbaudītu iemidzināšanas līdzekli, tālāk tiek noleijerēts kritizējamās grāmatas satūra rādītājs un beidzot visa kritika noslēdzas ar cilvē-

cīgi draudzīgo: «Veseli ēduši!» Mēs gribam šē pieminēt dažas nokritizētās priekš- un pēcvārda vietas. Autors starp citu saka: «Latvieši citām apgaismotām tautām vēl lielu gabalu pakaļā palikuši, un viņiem visi spēki jāsaņem, ja grib atkal tikt uz kājām. Ka tas tik viegli vis nav iespējams, tas lēti noprotams tapēc, ka latvieši paraduši pie iešanas spieķi (t. i., garīdzniecības valgu) par atspaidu brūkēt. Jebšu tāds spieķis vājam vārgulim dažu reizi par vieglumu ir un pie iešanas daudz ko palīdz, tad tomēr veselam, spīgtam cilvēkam viņš tik riebī vien. Un mums šķiet, ka latvieši no savas guļas un no savām sērgām jau diezgan izveseļojušies, ka viņi droši var spieķi pie malas mest un visiem skauģiem par spītu pamēģināt uz savām pašu kājām bez kādas svešas palīdzības staigāt. [,] Kritiķa kungu virsmācītāju Bergholcu šausmina tas, ka latvieši grib atraisīties no garīdzniecības mīļajiem apkampieniem. Bet, ja jautāsim: kura tauta, tikai garīdzniecības vadīta, sasniegusi materialu labklājību, tad mums nemaz nav jālūkojas atpakaļ uz seno Eģipti, lai atzītu teokratijas bēdīgās sekas, — arī tagadne uzrāda diezgan piemēru, kur — kā Spānijā, Austrijā, Hanovertā, Meklenburgā — garīdzniecības maigajos apkampienos tautai draud nosmakšana un tā nogrimusi laiskumā, vienaldzībā, netīrībā un nabadzībā. Turpretim redzami zied Prūsija, kur garīdzniecībai atņemta iespēja tautu vadīt valgā un tautskolu uzraudzība. Tā kā Krieviju arī pārņēmis straujš uzplaukums, tad sagaidāms, ka arī Latvijā tautas izglītība nonāks valsts uzraudzībā un vadībā, un — lai garīdznieku kungus viņu dvēseļu amata pienākumos nekavētu pasaulīgas rūpes — mācītājmuižas pārņems valsts un mācītājiem noteiks cietas algas. Ja mācītājs Bergholcs tālāk par piedauzīgu un apšaubāmu uzskata vietu, «ka mūki savā aklaajā fanatismā nopostījuši un iznīcinājuši visu, kas bija saglabājies no pagānu laikiem», tad tas rāda mums, ka viņš nemaz nepazīst zemes vēsturi. Jo Pauls Einhorns vēl 1629. gadā raksta, ka pagānu dziesmu dziedāšanu, tāpat dažādas senlaicīgas parašas kristībās, kāzās, bērēs un citās svīnībās, garīdzniecība latviešiem aizliegusi, piedraudot ar pātagas sitieniem. Mēs paiesim garām mācītāja kunga

piezīmēm par autora norādīto garīgo un laicīgo grāmatu nesamērību (30:1) latviešu literatūrā un citēsim tikai autora teikumu no gala vārda: «Lai nu uz priekšu tā vairs nevar būt, Tērpātā daži studenti un citi mācīti vīri no latviešu tautas apņēmušies priekš latviešiem tādas grāmatas sarakstīt un likt drukāt, kas uz to der, prātu apgaismot un caur to latviešus citām mācītām tautām tuvināt.» Šie vārdi liekas būt mācītāja kungam it sevišķi nepatīkami, jo viņš tos izcēlis ar retinātu iespaidumu un «Ach!» iekavās. Kad vajadzētu priecāties, ka daļu no latviešu izglītošanas un audzināšanas nastas latvieši vēlas noņemt garīdzniecības pleciem un uzlikt savos, mācītāja kungs rāda sapīkušu seju un šķiet gatavojamies šausmu blāvienam. Mācītājs Bergholcs, liekas, patiesi nezina, ka studentiem arī ir svarīga loma tautas izglītībā, ka īpaši vendu studenti Leipcīgā sacer vērtīgus darbus savai tautai un līdz šim vēl tiem lieli nopelni, viņš liekas nezinām, ka krievu studenti Pēterburgā un Maskavā ar augstāko atļauju apvienojušies, lai tulkotu krietnus ārzemju darbus, jo citādi taču viņš nebrīnītos, ka latviešu studenti rīkojas līdzīgi. Kas attiecas uz virsmācītāja Bergholca kunga tālākiem spriedelējumiem, tad tie pilni pretrunu un liecina par pilnīgu nespēju pareizi izprast vietējos apstākļus. Vispirms viņš saka, ka latvieši esot tauta, pavisam 1 074 000 cilvēku, un tūdaļ pēc tam apstrīd latviešu tiesību saukties par tautu un gluži neapgāžami apgalvo, ka latvieši veidojot tikai zemnieku kārtu.

[1861.]

AUDIATUR ET PARS ALTERA

«*Baltische Monatschrift*» 1861. g. novembra burtnīcā ievietots apcerējums ar virsrakstu «Skats uz mūsu pēdējā laika latviešu tautas literatūru, īpaši avīžniecību». Ja apcerējumu esam pareizi sapratuši, tad tā autors mācītājs Bražes kungs gribējis teikt ne vairāk un ne mazāk kā: 1) ka latvieši kļūst garīgi rosīgi; 2) ka no tā vācietībai draud briesmas; 3) ka tāpēc pret latviešiem

jāpūlcina visi spēki, proti, cenzura, valdības vara un visi vācieši, un, beidzot, 4) kā tas izsacīts pirmā plānā, bet patiesībā slēpjas otrā plānā — rakstam jāpierāda, ka autora uzskati tomēr nepieder priekšplūdu laikmetam, kā tie agrāk bija apzīmēti kādā laikrakstā. Tā kā mēs uzņemamies apcerējumu tuvāk pārrunāt, tad jau iepriekš paskaidrojam, ka mūsu nolūks nav atspēkot uzskatus, kas tajā izteikti — jo visi tie atspēko paši sevi, — bet gribam tikai pa daļai aizpildīt atsevišķus robus, ko mācītāja kungs atstājis, pa daļai parādīt lasītājam, kā tam līdzīgas lietas novērtē kāds no pārsteidzīgo latviešu noņemnes.

«Ap piecdesmito gadu latviešu literatūrā viss vēl gāja savā lēnajā gaitā. Sacerētāji bija vienīgi garīdznieki, un nedaudzie tautieši, kurus «Latviešu Avīžu» agrākais redaktors un tāpat savā laikrakstā nelaiķis mācītājs Treijs vispirms pieaicināja par līdzstrādniekiem un kuri drīz sāka arī patstāvīgi producēties, ap piecdesmito gadu gāja vēl ar mācītājiem roku rokā,» teikts šinī apcerējumā. «Bet tas viss stipri mainījies, zīmējoties gan uz aplūkotajiem tematiem, gan uz rakstītājiem un, beidzot, uz veidu un paņēmieniem, kā uzrakstītais tika izplatīts tautā, kopš produktīva kļuvusi pati jaunatne, latviešu tauta,» nožēlo mācītājs. Tātad ap piecdesmito gadu, kad še vai tur kāds mācītājs uzrakstīja grāmatiņu ar vairāk vai mazāk izteiktu reliģisku saturu, latviešu literatūrā atzīstamā kārtā viss gājis lēnītīnām; tagad latviešu literatūras celšanā piedalās vīri no tautas; ar to tā kļūst vispusīgāka, bagātāka un tā uzplaukst, kā priekš desmit gadiem par to nevarēja pat sapņot. Mācītāja kungs to uzskata par slimīgu parādību, pārsteidzību. Kā tas saderas? Kā šāds spriedums izskaidrojams? Mēs domājam to izskaidrot vienīgi ar Ādama grēkā krišanu, jo tad cilvēka saprašana kļūva tik vāja, ka viņš vairs nespēja atšķirt labu no ļauna. Ir atsevišķas personas, kas savus amata pienākumus un darīšanas uzlūko par tik svarīgām, ka visu pārējo, — lai cik derīgs tas būtu, — kolīdz tas neiekļaujas viņu amata sferā, ne tikai neievēro, bet pasludina arī par kaitīgu. Pie šīm personām, liekas, pieder arī mācītāja kungs. Vismaz viņš uzsver, ap piecdesmito

gadu par spīti vēža gaitai latviešu literatūrā viss bijis tik labi un teicami tāpēc, ka latviešu rakstnieki toreiz gājuši roku rokā ar mācītājiem, kālab arī pārsvarā producējuši reliģiskus rakstus. Bet, tā kā jaunākā laikā latvieši izdevuši apmēram pusduci latviešu rakstu, kur laicīgās zinātnes, kādas nu reiz tās ir, aplūkotas bez teoloģijas brillēm, tad tautai par ļaunu latviešu literatūrā radies apvērsums, kas vienīgi jānožēlo. Tas ir degpunkts, ap kuru, pēc mācītāja kunga domām, griežas viss ļaunums. Viņš ir pārliecināts, ka visiem, kas raksta latviski, jābūt vai nu mācītājiem pēc amata, vai savos rakstos jāsniedz galvenokārt reliģisks saturs. Bet ja nu kādas zemes visi iedzīvotāji nodarbojas vienīgi ar graudkopību vai tirdzniecību, vai mākslu utt.? Tikpat nepieļaujami kā mūsu minētā piemērā ir prasīt, lai jurists izpildītu mediķa, lauksaimnieks — fabrikanta, skolotājs — garīdznieka pienākumus. Bet mācītāja kungs, šķiet, nav vēl iepazinies ar valsts un tautsaimniecības elementarijiem jēdzieniem, tāpēc arī nevaram viņam tik ļoti pārmetest nepamatotu prasību, bet atstāsim to kā viņa *pia desideria*¹. Taču mēs gan domājam, ka daži garīdznieki enerģiski protestēs pret mācītāja kunga sludinātajiem uzskatiem. Jo mācītāja kunga *pia desideria* satur divi lietas: vai nu viņš grib — un tas būtu labākais gadījums — visus latviešus pārvērst garīdzniekos, vai arī garīdzniekos saskata tik maz čakluma amata pienākumu pildīšanā, ka viņi labprāt redzētu citus tos pildām reliģisku darbu sacerēšanā!!

Neraugoties uz šo klaji atzīto cītības trūkumu pašu amata pienākumos, mācītāja kungs nevairās aizstāvēt arī tautskolas pakļaušanu garīdzniecībai. Taču, ja garīdznieks savus amata pienākumus grib veikt pēc labas sirdsapziņas, skolu lietām viņiem neatliek laika. Jau iesvētāmo mācība, kas katrā ziņā jāvada garīdzniekam un nevis skolotājam, kā tas tagad notiek, aizņem gandrīz gada ceturksni; ja bez tam draudze liela, tad nāk klāt daudzi miršanas gadījumi un kristīšanas, kas prasa garīdznieka klātbūtni zemnieku sētās un bieži tālu no

¹ Svēta, dievbijīga vēlēšanās. *Red.*

mācītājmuižas. Ja garīdznieks grib dot mirstošiem pēdējo svētību un izdarīt kristīšanas arī ziemā un vecāku mājās, — viņš jau tā nodarbināts, ka, arī maz strādājot pie svētdienas sprediķa sacerēšanas, pēc visas šīs piepūles patiesi nevar domāt par skolu. Līdz šim gan tikai reti ir bijuši tādi gadījumi, kad garīdznieks mirstošam zemniekam pēdējo mīlestības pienākumu izpildījis mājā, bet pavisam nedaudzas ir tās draudzes, kur garīdznieks būtu ziemu izdarījis zemnieku bērnu kristīšanu pašu vecāku mājās. Zīmīgi, ka mācītāja kungs periodā ap piecdesmito gadu, kad pat tautai draudzīgiem garīdzniekiem, sagatavojot latviskus rakstus, bija jāvaicā: «Kas pirks manu latviešu grāmatu?» — jo pusmiljons latviešu savu valodu nemīlēja un turklāt bija nabagi un neattīstīti, — atsevišķu vīru nākšanu no tautas atstāj pie malas. Vīri no tautas ir še, tie pārvar visas grūtības, atrod lasīt čaklu latviešu publiku, kas turklāt mīl savu valodu! Šo parādību mācītāja kungs atstāj neizskaidrotu, jo viņš pats sev to nespēj izskaidrot. Taču, pašam neapzinoties, tās cēloni viņš ir uzrādījis, proti, ka «šajos (ap piecdesmito gadu sacerētajos) «sirds pacilāšanai» [*Erbauung*] un īpašai pamācībai paredzētajos rakstos nav izmanāma uzskatu pretruna, dažādas tendences.» Ja latvietis nopirka vienu «sirds pacilāšanas» grāmatu, otra tam vairs nebija vajadzīga, jo pēc pieredzes viņš zināja, ka tā būs tikai cita variācija. Bet tās vajadzības, kas latvietim bija intelektuālā novadā, garīdznieki nespēja apmierināt pa daļai tāpēc, ka rakstīt latviešiem laicīgus rakstus bija pret viņu pārliecību, pa daļai arī tāpēc, ka viņi nebija spējīgi tautai kaut ko sniegt ārpus sava darbības lauka.¹ Tālab, ja kaut kas intelektuālā

¹ Mēs tomēr ceram, ka nākotnē tas nokārtosies labāk. Jau aiz šī iemesla garīdzniecība nespēj dzīvi piedalīties skolu lietās. Taču valstij ir vajadzīgi ne tikai labi kristieši, bet arī krietni pilsoņi. Labus kristiešus audzina baznīca, labus pilsoņus — skola. Baznīca un skola ir divas pašos pamatos atšķirīgas lietas. Vecos labos laikos ar baznīcu vēl bija cieši saistīta ne tikai skola, bet arī medicīna un dabas zinātnes. Bet drīz viela tik ļoti pieauga, ka baznīcai bija jāaprobežojas ar dvēseļu kopšanas novadu, un skola izveidojās par patstāvīgu iestādi. Ievērojot vēl, ka veselīgai tautskolai tagadnē bez lasīšanas un rakstīšanas jāmača arī rēķinā-

ziņā bija jādara latviešu labā, tad tas bija jādara citiem vīriem, bet ne garīdzniekiem. Ar šo apstākli izskaidrojams, ka 1856. gada vidū, kad Rīgā parādījās jauns latviešu laikraksts «Mājas Viesis», par līdzstrādniekiem tajā neuzaicināja garīdzniekus, kas jau kā savu organu vadīja Jelgavas latviešu laikrakstu («Latviešu Avīzes»). Mācītāja kungs atrod, ka tas dīvaini, bet mēs nepavisam. Jo ne tikai pēc apmēra, bet vēl vairāk pēc satura latviešu literatūrā valdījis un vēl tagad valda asākais trūkums. Ja garīdznieku kungi būtu pieaicināti līdzdarbībā «Mājas Viesī», latviešiem nekāds būtisks pakalpojums nebūtu izdarīts; tas pats būtu panākts, jauna laikraksta vietā izdodot līdzšinējo Jelgavas latviešu avīzi nevis vienu, bet divas reizes nedēļā. Taču te jāievēro, ka «Mājas Viesa» redaktors A. Leitāns ir tas vīrs, kādu vien garīdzniecība var vēlēt: dievbijīgs, pazemīgs un baznīcai ļoti labvēlīgi noskaņots; viņš justos tikai glaimots, ja garīdznieku kungi viņu un viņa lapu aplaimotu ar dažiem rakstiem. Garīdznieku politika prasīt prasīja piedāvāties A. Leitānam par līdzdarbiniekiem, jo tie varēja būt droši, ka līdz ar to, ņemot vērā redaktora izteikti labvēlīgo virzienu baznīcai, būs panākama būtiska ietekme «Mājas Viesī». Taču šāds solis garīdznieku kungiem šķita pārāk pazemīgs; kā gan studējis vīrs un turklāt vēl garīdznieks varētu noslidēt tik zemu un rak-

šana, vēsture, ģeografija, dabas zinātnes un dabas vēsture, tad nevar vien nobrīnīties, ka dažiem ļaudīm nāk prātā skolu pārkārtot garīdzniecības uzraudzībai. Protams, mācītāja kungs domā, ka tautskolu lietās tagad savs vārds sakāms arī muižniecībai un domeņu palatai, kas nozīmē vienīgi tik daudz: puse iegūta, viss iegūts. Jo paredzams, ka domeņu palata, ja tā neuztur savus īstenus skolu ierēdņus, tautskolu lietai varēs veltīt maz laika un uzmanības; bet, ja tā uzturēs savus skolu ierēdņus, tad garīdzniecības iejaukšanās tautskolu lietās tikai traucēs un novedīs pie dažādām nevajadzīgām neskaidrībām. Tādi paši apstākļi ar muižniecību: ja tā nopietni domā celt tautskolu, tā nekad nedalīsies vadībā ar garīdzniecību, bet pretējā gadījumā tā to darīs gan ļoti labprāt, jo tad slīktās tautas audzināšanas sekas skars garīdzniecību, kam tās būs jāaizbildina.

Mums šeit jāpiezīmē, ka, par garīdzniekiem runājot, nebūt nedomājam viņus visus, arī ne garīdznieku vairumu, bet to garīdznieku lielāko daļu, kas ir Jelgavas latviešu avīzes cītīgākie līdzstrādnieki.

stīt lapai, ko vada nestudējis cilvēks, lajs, kas atrodas vienā pakāpē, vienā kastā ar skolmeistariem. Tas runāja pretīm jēdzienam par kārtu atšķirību, īpaši Baltijas provincēs vēl valdošajiem uzskatiem par vietējo iedzīvotāju un vāciešu nevienlīdzību. Līdz šim mums zināmi tikai divi Vidzemes garīdznieki vācieši, kuri pretēji savu amatbrāļu viedoklim uzrakstījuši rakstus «Mājas Viesim», ko tā redaktors arī ar prieku uzņēma. Vai abiem šiem garīdzniekiem nācies savu soli nožēlot un vai «Mājas Viesa» redaktors kaut kā viņus aizvainojis, par to līdz šim viņi klusē. Minēto iemeslu dēļ «Mājas Viesis» sastapa pretestību jau tūlīt pēc parādīšanās. Neraugoties uz vairākkārtīgiem lūgumiem, Jelgavas latviešu avīzes redaktors Šulca kungs uzdrošinājās savā lapā [neievietot] aizrādījumu par jaunā latviešu laikraksta parādīšanos. Garīdznieki vispār cītīgi kavēja «Mājas Viesa» izplatīšanos. Pat skolotājus, kas iekrita ar to, ka tautai pasūtīja «Mājas Viesi», vairāki garīdznieki bargi norāja. Bet, kad arī šie līdzekļi nespēja nomaitāt «Mājas Viesi», garīdznieki uzskatīja par nepieciešamu radīt aizdomas. Jā, vajāšanas dziņa aizgāja tik tālu, ka kāds garīdznieks iesniedza ģenerālgubernatoram formālu sūdzības rakstu, kurā lūgtin lūdza aizliegt «Mājas Viesi» kā revolucionāru lapu. Pie tiem, kas vispirms pievienojās aizdomām, pieder arī pats mācītāja kungs [Braže]. Ir interesanti redzēt, kā mācītāja kungs mēģina publikas domas novirzīt savā labā. Lai savos uzskatos nebūtu izolēts, viņš balstās svešos, jau avīzēs atklātībā izteiktos uzskatos. Ja nu ir zināms, ka uzskati, uz kuriem balstās mācītāja kungs, ir viņa paša izteikti, lasītājam var rasties ticība, ka mācītāja kungs augstu vērtē paša uzskatus. Bet, ja lasītājam, kā tas šajā gadījumā, noslēpums nav zināms, viņa novērtējums var iegūt citu nokrāsu. Vai šis veids, kā viņš publikā aizstāv savus uzskatus, pelna atdarināšanu, par to lai spriež lasītāji paši. Mēs no savas puses kā laji un krietni kristieši neesam parādūši meklēt savu glābiņu tamlīdzīgos līdzekļos, jo mēs neatzīstam mācību: «Mērķis attaisno līdzekļus.» Kāds brīnums tad, ja «Mājas Viesa» nomocītais redaktors, valdot daudzu kungu tik naidīgam noskaņojumam pret viņa lapu, var-

mācīgi tika kavēts ieturēt lapas stingri baznīcisko virzienu. Tā kā garīdznieki ne tikai nepiedalījās kā līdzstrādnieki «Mājas Viesī», bet arī centās šo lapu vaiāt, tās redaktors bija spiests meklēt līdzstrādniekus citās aprindās nekā tajās, kuras viņam būtu patīkamas. Šo apstākli vēlāk izmantoja daži pārāk steidzīgi latvieši, kas bija neapmierināti ar garu, kāds sāka valdīt Jelgavas latviešu avīzē kopš Šulca stāšanās redaktora amatā, un viņi «Mājas Viesim» iesniedza vairākus rakstus, kuriem vajadzēja vērsties pret Jelgavas latviešu avīzes viduslaicīgajiem uzskatiem un kurus redaktors bieži pieņēma pret savu pārliecību, jo no garīdzniekiem rakstus savai lapai viņš nesaņēma. Ar to izskaidrojams, ka «Mājas Viesis» — kā mācītāja kungs 463. lappusē gluži pareizi piezīmē — iesākumā svārstījās savas nokrāsas izvēlē. Ja mēs iepriekš atzīmējām, ka garīdzniekus neuzaicināja par līdzstrādniekiem «Mājas Viesī», tad tur nav vainīgs redaktors, — kas vispār neuzdrošinājās lūgt garīdznieku līdzdalību, jo pārāk labi saprata, ka viņš tiem nevar līdzināties, — bet vēlākie līdzstrādnieki, kas jutās garīdzniekiem pilnīgi līdzvērtīgi. Tomēr arī tad, ja «Mājas Viesis» nebūtu pastāvējis, šie pārāk steidzīgie latvieši būtu sev citā veidā izlauzuši ceļu.

Šo daļu mēs būtu beiguši, ja mācītāja kungs ar savu piezīmi par latviešu valodu nebūtu devis mums iemeslu par to izteikties plašāk. «Kas attiecas uz valodu,» saka mācītāja kungs, «tad labi latviski rakstīt kļūst jo tālāk jo grūtāk.» Jēdzienu pasaule aug arī latviešu tautā. Tā tos saņem no ārienes. «Devēji tad arī vairs nav latvieši, pat ja viņi dzimuši no latviešu vecākiem.» Šāds viedoklis visskaidrāk liecina, ka mācītāja kungam nav pat jausmas par valodu attīstības gājienu. Katra valoda ir tās tautas spogulis, kura to runā. Atkarībā no tā, vai tautas redzes aploks šaurāks vai plašāks, arī valoda ir nabaģāka vai bagātāka. Šo redzes aploku paplašina jaunas idejas, ko tauta saņem ar ārējiem apstākļiem. Ar idejām rodas jauni jēdzieni, kas atspoguļojas kādas valodas vārdos. Jēdziens bez viņam atbilstoša vārda nav iespējams. Un otrādi, — dažas idejas tautā noveco, zūd jēdzieni, kas tās reprezentējuši, un tiem līdzīgi šiem jēdzie-

niem atbilstošie vārdi. Līdz ar to skaidrs, ka valoda ne mirkli nav sastingusi, bet vienmēr mainās. Taču šī valodas maiņa nenotiek tik ātri, ka viena cilvēka mūža laikā to varētu ievērot un tai izsekot. Ģermaņi, kas ķēniņienes Tanirisas laikā mājoja pie Kaspijas jūras, savu labo vācu valodu runāja gluži pareizi; tomēr šī labā vācu valoda bija nesaprotama Hohenštaufu laika vāciešiem, kas savu labo vācu valodu arīdzan runāja gluži pareizi. Tikpat nesaprotama Hohenštaufu laiku labā un pareizi runātā valoda viņu tagadējiem pēcnācējiem, kas savu labo vācu valodu arī runā gluži pareizi. Tāpat tas ir ar latviešu valodu; tā pārveidojas ik dienas, bet mums tomēr jāšaubās, ka tāpēc tā vairs nav laba latviešu valoda. Jaunie priekšstati, ko latvieši saņem no ārienes un iekšienes, paplašina viņu redzes aploku, veidojas jauni jēdzieni, un tie prasa jaunus vārdus, kas pa daļai rodas pašu valodā, pa daļai arī tiek aizgūti no citām valodām. Ar to, protams, nedrīkst attaisnot latviešu valodas apzināto kropļošanu [*Misshandlung*] no garīdznieku puses, kas tagad kā tautas un valodas izglītotāji — — — — [domājās esam (?) *Tulk.* Še izlaidums tekstā.] un pie tam latviešu valodu piemēslo [*verhunzen*] ar milzumu nevajadzīgiem un jo sevišķi izkropļotiem vācu vārdiem, kā, piem., cūnabele (*Zunamen*) pavārda vietā; botsākis (*Bootshacken*) ķekša vietā, tāpat ar pilnīgu vācu teikuma konstrukciju. Pierādījumus tam sniedz katrs latviešu dziesmu grāmata un īpaši mācītāja Šulca rediģētā Jelgavas latviešu avīze. Ja latvieši tagadējā straujajā ideju apmaiņā vairāk kā jebkad pieņem svešus vārdus, proti, tādus, ko pašu valoda nespēj radīt atbilstoši jaunajiem jēdzieniem, nav nekāds brīnums un nav arī nekāda nelaime. Neviena kulturas valoda taču nav varējusi iztikt bez svešu idiomu ietekmes. Ja, piemēram, no vācu valodas gribētu izskaust visus grieķiskas, latiniskas, italiskas, franciskas, slaviskas utt. izcelsmes vārdus, cik nožēlojami tā būtu noplicināta! Un tomēr vācu valoda ir pasaules bagātākā pirmvaloda. Ar kādu mērauklu tad jāvērtē svešu vārdu uzņemšana valodās, kas mazāk izdevīgā stāvoklī? Ja tās grib turēties kopsolī ar laikmeta idejām, tām katrā ziņā no svešām valodām jā-

aizgūst vēl vairāk vārdu. Tā arī latviešu valodas vārdu krājums gandrīz divkārtšojies kopš tā laika, kad Stenders sastādīja savu latviešu leksikonu, gan darinādams jaunus vārdus, gan pārņemdams svešus. Tāpēc latviešu rakstniekam labā latviešu valodā tagad ievērojami vieglāk (?) saprotami izteikties savai tautai nekā Stendera laikos. Ja ņem vērā — jo plašāka viela, jo grūtāk to pārvaldīt, tad taisnība mācītāja kunga apgalvojumam, ka labi latviski rakstīt jo tālāk jo grūtāk — gluži kā tagad labi vāciski rakstīt ievērojami grūtāk nekā Tacita laikos. Bez tam tagad jāievēro nolādētā kritika, ar ko tiek apsveikts katrs jauns literārs ražojums. Savā laikā no šīs kritikas nebija jābīstas un literarajā laukā bez briesmām varēja nodoties vecajām labajām parašām [Schlendrian]. Tagad tas ir citādi pat latviešu literatūrā. Paviršu rakstnieku, kas vecajām parašām vēl pievieno ļaunu nolūku, pelnīti rāj. Bet mācītāja kungam tas nav pa prātam, un, lai pasargātu sevi un savus uzskatu biedrus no tamlīdzīga ārstēšanas veida, viņš lūko vecās parašas aizsegt ar frazi: «Labi latviski rakstīt kļūst jo tālāk jo grūtāk.» Taču par to tālāk vairāk.

Ko mācītāja kungs gribējis teikt ar frazi: «(Svešo vārdu) devēji tad arī vairs nav latvieši, pat ja viņi dzimuši no latviešu vecākiem,» — nav izprotams. Nav svarīgi, kas latviešiem trūkstošos vārdus dod, bet kā tos dod. Bet, ja mācītāja kungs, to teikdams, domājis, ka latvietis nav spējīgs kaut ko sniegt savas valodas bagātināšanai, vai nu tā būtu jaunu vārdu darināšana, vai svešu vārdu aizgūšana, pie kam neizglītotais latvietis savas valodas bagātināšanai nejūt ne vajadzību, ne arī tai spējīgs, bet izglītotais latvietis, kas prot kādu citu valodu, ar to pārstāj būt latvietis — tad mēs nevaram pret šādu uzskatu neprotēt. Vācieti vai krievu, kas franciski runā tikpat labi vai vēl labāk, vēl nevienam nav ienācis prātā tāpēc jau saukt par francuži. Humbolts, piemēram, lielāko tiesu un nozīmīgus darbus uzrakstījis franču valodā, tomēr neviens viņu neuzskata par francuži. Līdzīgi tas ir ar latviešiem. Ir ļoti daudz latviešu, kas vācu valodā tikpat stipri kā dzimis vācietis, tomēr savu mātes valodu nav aizmirsuši, bet to pilnīgi pārvalda.

Tālāk doma: «Valodu, kurā grib rakstīt tautai, nemācās pēc gramatikas un vārdnīcas, bet no tautas mutes[»] varbūt ir pareiza, runājot par ābecēm — — —, bet ne attiecībā uz pamācīga un zinātniska satura rakstiem, jo to mērķis noskaidrot lasītājam priekšmetu jēdzienus, kas tam sveši un neskaidri, kuriem tas tāpēc bieži nezina nosaukuma. Ja šai gadījumā gribētu lietot tikai parasto valodu no tautas mutes, tad būtu jāierobežojas zemes apstrādāšanas un kroga skandalu šaurajā lokā, un pat tur tas būtu par maz. Gadās arī, ka neizglītotais latvietis sarunā ar vācieti dzird svešus vārdus, ko viņš iegaumē un vēlāk pats lieto; tā kā viņš tos bieži dzirdējis tikai vienu reizi, viņš tos sagroza un saka: «punkta» vietā «funks», «pistonis» vietā «fistonis», «prinča» vietā «frincis» utt. Ja tautas rakstnieks gribētu rīkoties pēc mācītāja kunga norādījuma, viņam šie sabojātie vārdi katrā ziņā būtu jālieto kā «īsti latviski». Taču mēs redzam, ka mācītāja kungs pats savos latviskajos rakstos savam norādījumam neseiko, un saprotams īsti labi, kāpēc arī ļoti daudzi citi latviešu rakstnieki to nedara. Cik mēs zinām, tad tieši rakstnieki ir tie, kas izkopj un izveido valodu, mazākā mērā tauta pati. Tāpēc arī tā valoda jādevē par izkoptu, kas uzrāda plašu un daudzpusīgu literatūru, turpretī kāda cita valoda, kaut arī tā būtu ļoti pilnīga un bagāta, ir neizkopta, kolīdz tai nav nekādas vai ir tikai nabadzīga literatūra. Pierādījumu tam sniedz ķīniešu un mančžuriešu valoda.

Mazliet pārspīlēts mums šķiet mācītāja kunga pieņēmums, ka latviešu valoda saskaldījusies tik daudzās izloksnēs, ka cilvēks, kādā vietā to iemācījies praktiskai lietošanai, jau 15 jūdzes tālāk nevar vairs saprasties. Pašlaik latviešu valodā var izšķirt divas galvenās izloksnes, proti, īsti latvisko Kurzemē un Vidzemē un poliski latvisko Vitebskas guberņā, pie kam pēdējai pieder arī Augškurzemes un Daugavpils izloksne, kā arī izloksne Vidzemē ap Alūksni. Citur nekur latviešu valodā nav tik lielas starpības kā, piem., vācu valodā starp ziemeļvācu un dienvidvācu dialektu. Latvietis no Liepājas vai Bauskas apkaimes bez grūtībām sapratīs latviešus no Kokesnes vai Mazsalacas. Ir gan latviešiem dažā-

dās vietās dažāda izruna un uzsvēruma veidi, bet tie nav tik ievērojami, ka varētu kavēt saprašanos. Taču arī šī izrunas atšķirība dienu no dienas mazinās sakarā ar attīstītākas kulturas nosacīto latviešu rakstu valodas izplatīšanos, kas, kā zināms, pamatojas Jelgavas un Rīgas apkārtnes tautas valodā. Līdz ar to, ka virsroku ņēmusi rakstu valoda, iznācis, ka rakstu pratēji un vairāk lasījušie latvieši, tātad saimnieki, krodzinieki, amatnieki utt., satiksmē savā starpā visā Latvijā lieto gandrīz vienīgi šo rakstu valodu, kamēr lokalismi vēl dzīvo tālāk dienestnieku un kalpu mutē. Jā, šī rakstu valoda pamazām izspiež arī polisko latviešu dialektu. Ja mācītāja kungs apgalvo, ka visos latviešu rakstos mudž germanismi, tad tas pareizi tikai pa daļai, par cik, piem., mācītāja Šulca rediģētajā latviešu avīzē, kā arī dažu citu garīdznieku sacerētajos latviskajos rakstos, patiesi mudž germanismi, kas pa daļai izskaidrojams ar nodomu lasītājam šādi parādīt savu necieņu pret latviešu valodu, pa daļai ar valodas nezināšanu, jo krietna tiesa garīdznieku labāk nodarbojas ar citām lietām nekā ar viņu dvēseļu kopšanai uzticēto draudžu valodu. Bet citādi šis apgalvojums ir nepamatots. Katrā latviskā rakstā gan atrod vairākus vācu vārdus, bet kura valoda, kurai ir sava literatūra, varējusi pilnīgi pasargāties no svešas ietekmes? Ar grieķu, latīņu, franču, italiešu u. c. klasīku cītīgu tulkošanu vācu valoda tā piepildīta ar grieķismiem, romanismiem, gallismiem utt., ka tie tāpēc jau nav vairs ...ismi. Latviešu literatūra vēl nav tik tālu nonākusi, un latviešu pēdējā laikā sacerētie raksti, kā, piemēram, «Latviešu rakstniecība», lielākoties uzrāda precīzu valodu, jebšu tajā ir sveši vārdi. Pēdējo starpā ir vairāki tādi, kas tagad vairs nepieder kādai noteiktai valodai, jo tie sastopami visās Eiropas valodās un tāpēc jāsauc par eiropiešiem, piem., mašīnas, fabrikas utt. Bet tieši tādu eiropieismu latviešu valodā šobrīd pārāk maz, un, ja tos vispirms pārņem no vācu valodas, tad mēs domājam, ka tie nav apzīmējami par speciāli vāciskiem arī tad, ja tie būtu ar vācisku izcelšanos.

Pēc šīs ilgākas novirzīšanās pievērsīsimies mācītāja kunga tālāk izteiktajam apgalvojumam, ka latviešu ta-

gadējā garīgā rosme saistīta ar latviskā elementa atšķiršanos no vāciskā. Veids, kādā mācītāja kungs to pierāda, šokē (?), tas ir rotaļīgs, tā ka lasītājs, ja mācītāja kungs 476. lappusē pats nebūtu norādījis, ka šajā bērnišķīgajā spēlē ir arī rūgta patiesība, patiesi nebūtu atskārtis, cik nopietni mācītājs to domā. Bet īstenībā mācītāja kungs domā ļoti nopietni, jo viņa citētās vietas skaidri pierāda, ka latviešu literatūras gājumam viņš citīgi sekojis, un pēc mūsu domām, kas gan nav noteicošās, tas ir ļoti atzīstami. Mums jānožēlo, ka bagātajā vielā, ko pēc mācītāja kunga sprieduma tagad sniedz latviešu literatūra, ir tik mazs vārpu ievākums. Mums šķiet, ka nedrīkstēja izpalikt daži paraugi no Jelgavas latviešu avīzēm un dažiem garīdznieku sacerētiem rakstiem, lai lasītājam dotu vismaz nojausmu, kā vācietību veicina no otras puses un kā daži ļaudis saprot vācietību. Iespējams, ka mācītāja kungu no šī soļa atturējis pazīstamais teiciens: «Kas pats sevi pazemina, tas taps paaugstināts.» Ja tas tā, tad mums jāatzīst, ka pazemošanās attiecībā pret paaugstināšanu te pārāk liela. Domājam, būs taisnīgi, ja ar norādījumiem īsos vilcienos mēs šo pamesto robu aizpildīsim, cik nu labi tas mums iespējams bez visa pieejamā materiala, pie kam mums nepieciešams gadu skaitu atbīdīt tālāk par «ap piecdesmito gadu». Latviešu analēs neaizmirstamais mācītājs Stenders pirmais kļiedēja tumsību, kas nomāca latviešus. Latviešu apgaismošanai viņš veltīja visu savu dzīvi. No viņa latvieši pirmo reizi ieguva jausmu, ka bez dzīves debesīs un ellē ir vēl kāda lieta, ko sauc par pasaulīgo dzīvi. Viņa pasakas ar patikšanu lasīja un vēl tagad lasa jauni un veci, viņa latviešiem veltītās pasaulīgās dziesmas visas kļuvušas par tautas dziesmām, taču galvenais viņa nopelns bez latviešu gramatikas un latviešu vārdnīcas sastādīšanas ir pirmmācības izstrādāšana latviešiem («Augstās gudrības grāmata»); šis darbs, izstrādāts turpat priekš astoņdesmit gadiem, vēl tagad dažam garīdzniekam darītu godu, ja viņš kaut ko tādu uzrakstītu latviešiem. Kādi panākumi šiem rakstiem bija latviešos, pierāda tas, ka «Vecā Stendera» vārdu vēl tagad piemin ar godbijību jauns un vecs, kur vien lat-

viešu valoda skan. Stendera piemērs rosināja citus garīdzniekus. Latviešu rakstos centās pēc tirākas valodas. Raksti pārstāja būt tikai garīga satura. Pie nedaudzajiem latviešu rakstniekiem no garīdznieku vidus, kas sniedza laicīgus darbus, galvenokārt fabulas, stāstus utt., pieder Girgensons, Launics, Milichs, Šulcs (nav jāsamaina ar tagadējo Jelgavas latviešu avīzes redaktoru), Hugenberģers, Ulmans, Vatsons un vēl daži. Šie vīri, jebšu arī trūcīgi, taču savu spēku robežās darbojušies latviešu garīgā pacelšanā. Sevišķi nopelni ir Panteniussam, tā laika Jelgavas latviešu avīzes redaktoram. Vēl ir dažas latviešu skolas, apmēram sešas skaitā, kas viņa vai ar viņa ierosmi nodibinātas! Bet, kad pēc viņa nāves 1849. gadā Jelgavas latviešu avīzes vadību pārņēma mācītājs Šulcs, latviešu literatūras novadā tūdaļ sāka pūst citi vēji. Visu, kas varēja kā nekā kalpot latviešu gara apgaismošanai, vairāki līdzstrādnieki pilnīgi pazudināja. Latviešu literatūru pilnīgi pārplūdināja bezgalīgs skaits traktātiņu [*Traktätchen*], jā, svētajā centībā aizgāja tik tālu, ka pat laicīgos darbus, kā, piemēram, ģeografiju un vēsturi, latviešu literatūrā uzskatīja par nepieļaujamiem bez baznīcas svētās smaržas. Te īsti varēja vērot, ka 1848. gads ar saviem satricinājumiem un Hengstenberga (?) propagandu, gan vadītu neredzamiem pavedieniem, atrada auglīgu zemi [*Eingang*] un atbalsi pat mūsu klasiski izglītoto garīdznieku prātos. Ja, sekojot ik dienas pieaugošai laikmeta prasībai, kāds uzdrošinājās latviešu literatūrā parādīties ar laicīgu darbu, tad viņam vajadzēja gaidīt, ka Jelgavas latviešu avīze, vienīgā latviešu valodā, viņu krietni izpērs, tā ka bez darbā ieguldītām pūlēm un iespēšanas izdevumiem viņam vēl par velti bija jāatdod sava āda. Kā Stendera cēlais piemērs prātus rosināja un dažu mudināja sekot šim piemēram, tā latviešu literatūru stindzināja latviešu literārās biedrības vārdā mācītāja Šulca uzrakstītās kritikas par jauniem latviešu literāriem ražojumiem. Neviena lajs nevarēja uzdrošināties nodot iespēšanai latvisku rakstu, kas iepriekš nebija izgājis ne tikai caur valsts cenzuru, bet arī caur kāda latviešu literāro garīdznieku biedrības mācītāja cenzuru. Jā, lai ar daudzajām

atbaidošajām kritikām neparādītos sliktā gaismā publikas acīs, mācītājs Šulca kungs sakarā ar literaro strīdu starp M. un S. Jelgavas latviešu avīzē tieši uzaicināja latviešus, lai tie savus literaros ražojumus pirms nodošanas iespiešanai iesniedzot garīdzniekiem rūpīgai caurskatīšanai, vai viņi atzīst rakstu par labu, t. i., pietiekoši baznīcisku. Kas pret šo labo padomu grēkoja, tā ādu, kā jau minēts, ģērēja Jelgavas latviešu avīzē. Tās redaktoram mācītājam Šulcam gan var piederēt nopelns, ka viņš pirmais latviešu avīžniecībā ievēdis politiskas ziņas, bet pārējie viņa lapā paustie centieni — atjaunot viduslaiku apstākļus un viduslaiku uzskatus, tos uzturēt tautā — padarījuši viņu gluži nepopularu latviešos, kas pārāk ātri steidzas uz priekšu. Tai pašā laikā mācītājs Šulca kungs ir latviešu literārās biedrības priekšnieks, kuras orgāns ir Jelgavas latviešu avīzes. Ja nu mācītājs Braže domā, ka «Priekšvārds raksturo [pašu] darbu,» tad varbūt ar līdzīgām tiesībām mēs apgalvojam: «Kādas biedrības orgāns raksturo šīs biedrības garu.» Latviešu avīzes kā Latviešu literāriskās (draugu) biedrības orgāns sadalās divās daļās: galvenajā lapā un no tās nešķiramajā pielikumā. Pielikums pārmaiņus satur vienā nedēļā misijas ziņas, otrā nedēļā baznīcas ziņas, piem., par jaunu garīdznieku ievēšanu, par veco garīdznieku nāvi utt. Misijas ziņu nolūks ir nabadzīgos zemniekus, kas paši dzīvo lielākajā trūkumā un tumsībā, paskubināt uz ziedošanu neattīstītajiem mežoniem (arī kāds literāras biedrības uzdevums!), un tāpēc tie sacerāti ārkārtīgi asarainā valodā. Tā saucamai baznīcas lapai, misijas ziņu otrai pusei, protams, ne vienmēr pietiek vielas ziņojumiem par garīdznieku ievēšanām, miršanas gadījumiem utt. Te nu tautai sniedz dievbijīgas pamācības, pa daļai izteicienu veidā no divpadsmitā gadsimta. Visās šajās dievbijīgajās pamācībās galvenā loma, protams, ir garīdzniekam, ap kuru kopš radišanas dienas griežas visa pasaule. Šad un tad pielikumā parādās vēl dažas baznīcas dziesmas. Galvenā lapa, kurai īsti būtu jākalpo pamācībai, turpretī ieturēta tā, ka uz ļaužu jautājuma «Ko tā satur?» patiesi var atbildēt tikai: «Šo un to.» Neraugoties uz to, šī lapa, proti, Jelgavas latviešu avī-

zes, piekopj ļoti noteiktu tendenci, mums gribētos apgalvot, daudz noteiktāku tendenci nekā baznīcas avīzē [*Kreuzzeitung*].

• Baltijas provincēs intimā pulciņā pie tējas galda šad un tad ir runāts par latviešu germanizēšanu, bet nopietni neviens šo domu nav ņēmis, nerunājot nemaz par ķeršanos pie darba. Grūtības un šķēršļi, kas jāpārvar, latviešus germanizējot, patiesi ir tik lieli, ka saprātīgu galvu jau atbaida pirmā doma par to. Neievērojot citas grūtības, jau latviešu germanizēšanas izdevumi liek bezgalīgus šķēršļus. Pierādāms, ka šie izdevumi tālu pārsniedz divdesmit miljonus rubļu sudrabā, ko šim mērķim nevēlas piešķirt ne valsts, ne latviešu literariskā biedrība, ne privatpersonas. Pastāvošajos apstākļos latvieši divos gadsimtos grūti germanizējami. Tur nu būtu jāvēlas, lai latviešus jau tagad iepazīstinātu ar ģermaņu un vācietības garu un ar to ievadītu pamazīnēju latviešu pāreju vācietībā. Latviešu literariskā biedrība tai piederīgo garīdznieku apvienībai toties pa daļai neapzinīgi likusi papūlēties, lai latvieši jau pašos pamatos neciestu vācietību. Kad latviešu literariskās biedrības orgāns (*Jelgavas avīze*) nonievāja latviešus, lai viņus ar avīzes starpniecību varētu pazemot viņu pašu acīs, tad šie vācietības pārstāvji jo nikni metās šai uzbrukumā ar jautājumu: «Ko man var padarīt viens vai otrs? Latvietis te nekā nesaprot.» Bet tad arī latviešu avīzē parādījās jebkuras goda un tikumības jūtu aizskaroši salīdzinājumi un līdzības. Vācieti salīdzināja ar vērsi un latvieti ar cīruli un uz mata pierādīja, ka cīrulim piederot tikai gaiss, bet vērsim turpretim visa treknā zeme; vai arī vācieti salīdzināja ar lakstīgalu un latvieti ar kraukli, kas gan piedzimis starp dziedātājiem putniem, bet no kakla nevarot balsi izvilināt (sk. «Latviešu Avīzes», 1860. g., 35. nr.). Kādus uzskatus latviešiem vajadzēja iegūt ar šīm alegorijām par vācietību, mēs uzskatām par nepārprotamu. Labs sakāmvārds māca: «Divkārsšs neplīst.»

Garīdznieku kungi to pamanīja ļoti labi. Lai apliecinātu latviešu ārējo atšķirību no vāciešiem, viņi tiem cītīgi iekala, kā tiem valkāt savu pašu apģērbu, lai neie-

kristu velnišķīgajā augstprātībā. Kā šajās klasiskajās alegorijās, tā arī te sākums dresurai bija kancele; laika ritējumā izrādījās, ka šis darba lauks ir pārāk šaurs; tāpēc avīze šķīta piemērotāka. Tā Jelgavas latviešu avīzes rīkoja īstenu krusta karu pret zābaku un pret tā saucamā «vācu apgērba» valkāšanu, tāpat pret braukšanu ērtākos ratos, īsi sakot, pret visu, ko laikmeta apstākļi bija izvirzījuši kā nepieciešamību. Šīs dresuras kulmināciju iezīmēja Šulca avīzē nereti izteiktais uzskats, ka latvietim nav jāgudro par lietām, kas viņu gan skar, bet nav viņam skaidras, piem., «Likumi, cik tālu tos zemniekiem vajaga zināt». Kas pāri par to, tas nozīmē to, ka visgādīgais dievs zina visu, kas latvietim var derēt un par labu nākt, — un ar to pilnīgi pietiek. Ar Argusa aci garīdznieki sargā latviešus, lai tie pilsētas skolās neiemācītos vācu valodu, jo ar vācu valodas iemācīšanos tūdaļ tiekot uzsūkta arī velnišķīgā augstprātība. Lai latviešu jaunatni «neaudzinātu par [Elite] izlases sabiedrību, lai vēlāk to atkal atvestu atpakaļ rupjajā masā, tautas izglītības mērs nolikts uz zemākas pakāpes». Tas iespiests Sv. Pēterburgas evaņģeliski kristīgā svētdienas lapā 1859. g. 5. numurā. Likumīgi nosacītais tautas izglītības mērs sākas ar ābeci, trūcīgu dziesmu grāmatas lasīšanu un apmēram sešu nedēļu iesvētīšanas mācību (ko sniedz tautskolotāji) — tas ir viss, kas garīdzniecībai jāatļauj latviešu tautai.

Ja latviešu tautskolotājs jūt mīlestību pret savu tautu, tas ir, ja pats viņš mazliet vairāk mācījies, tad viņš klusībā pārkāpj tautas izglītības mēru un māca rakstīšanu, rēķināšanu, pat vācu valodu; bet tādu ceļu vīru ir maz, tāpēc lielākā daļa latviešu tautskolu (sevišķi Kurzemē) — nākamo paaudžu kulturas un attīstības mājokļu — vasarā stāv tukšas un pamestas. Skolas telpu trūdu smaka mums pārāk atgādina vientuļas kapenes vecās baznīcu velvēs, kuras neviens labprāt neapmeklē, jo bīstas tajās ieiet. Tā lielāko tiesu tad arī Kurzemē atrodas tās skolas, kur mācītājs par latviešu tautskolotāju iecēlis mācītāja kučieri vai sulaini, kas skolas vadībā nekā nesaprot. Kroņa skolu skolotāji gan no Baltijas domeņu palatas izlūgušies skolas reglamentu,

bet turpat kā lietuvēns jau klāt varas pilnvarām nodrošināties garīdznieks, kas nospiež gan skolotāju, gan tautas izglītību. Nekas nesargā skolotāju, ja garīdznieks parniecīgāko kļūmi viņu atceļ no amata, un iznāk, ka mācītāju vairums no laika gala tautas izglītību labāk kavē nekā mēģina veicināt. Nākas dzirdēt, ka, šādai skolu vadībai pastāvot, dažam zemnieku māju rentniekam tautas izglītības mērs pašreizējā laikmetā kļuvis par mazu. Bet, ja zemnieku māju rentnieki gribētu savus bērnus sūtīt pilsētas skolā, tiem būtu jāiegūst muižnieka piekrišana, riskējot ar padzišanu no mājām. Neraugoties uz šo latviešu norobežošanu no vācu izglītības avotiem, dažiem likteņa aplaimotiem latviešu bērniem tomēr izdodas no latviešu pekles [*Fegefeuer*] iespraukties vācietībā un izglītoties universitatē. Neliedzot vienlīdzīguma tiesības, ir mēģināts iesaistīt izglītos latviešus par jauniem līdzstrādniekiem dresuras laukā vai vismaz novirzīt tos bezdarbībā. Ar to veselajam gan dotas zāles, bet slimajam turpretim nav sniegta nekāda palīdzība. Latviešu tautas vīri, kam ir galva un sirds, šo apkaunojošo prasību ar īgnumu noraida, viņi labāk samierinātos ar vāciskotāju nevēriību un vajāšanām nekā šādā veidā kājām bradātu pašu tautības godu. Par to minētā Sv. Pēterburgas evaņģeliski kristīgā svētdienas lapa 1859. g. 5. nrā saka (skat. baznīcas dzīves apskatu): «Šie vācu jaunkungi no latviešu tautas ir visnotaļ nepatīkama suga; tie piederas krīzei, kas šādās pārvērtībās jāpie dzīvo un jāpārvar!» Tā uzrakstīt var tikai latviešiem draudzīgās (?) Jelgavas literārās biedrības — tieši latviešu tautas sloga — loceklis Sv. Pēterburgā. Te jāvaicā: kādu noziegumu tad pastrādājuši nepatīkamie «vācu jaunkungi no latviešu tautas»? — Neko citu, tikai, kā apgaismoti cilvēki apzinādamies savu cilvēka cieņu, viņi latviešiem devuši padomu — godāt mātes valodu, taču nekavēties iespējas gadījumā mācīties tiklab vācu, kā citas valodas. Kāds cits varbūt ir teicis: «Kas tautas godu kājām spārda, to vārguli nožēlosim.» Tātad pilnīgi saskanīgi ar to, ko iesaka tās pašas Pēterburgas svētdienas lapas apskats: «Ciltsbrāļiem pagriezīt muguru ir ļauni skolotāju kārtai, kas tikai tad īsti sekmīgi var

iedarboties uz tautu, ja paliek tai uzticīga un nerodas
plaisa starp viņu un tautu.» 1859. gadā latviešus apsū-
dzēja, ka tie neturoties pie savas tautas. 1860. gadā tur-
pretim mēs lasām Rīgas vācu avīzē — kur ģermaniskais
elements atklāti dod zvērastu stāties pretim latviešu na-
cijas atskanējušai pašapziņai, jo latviešu programma aici-
not uz pastāvošā graušanu. — Kā tad skan pastāvošā
programma, ja ne tā: «Pamestā latviešu tautas cilts, pa-
liec joprojām savu žēlīgo lielkungu un žēlīgo baznīc-
kungu vadībā tavā pamestajā stāvoklī, nes mums malku
un ūdeni, esi mūsu nastu nesējs lopiņš uz visiem lai-
kiem. Bet, ja tu gribi radīt citu izejpunktu izglītībai
nekā mūsu doto, tad tu esi nepateicīga nacija un uz ta-
viem palīgā saucieniem mēs sauksim talkā cenzuru, lai
tā palīdz jums saistīt dumpiniekus [..]. Vai krievu valsts
vēl tālāk var uzticēt tautas izglītības vadību tikai muiž-
niecībai un garīdzniecībai? Vai to var [atstāt] režimam,
par kura pārstāvi mēs atzīstam mācītāju Bražes kungu,
kad viņš saka: «Par jau pastāvošo vajadzību — reli-
ģisko — ir gādāts, citas vajadzības pārāk maz iederas
veselīgā tautas dzīves veidā, lai pielaistu lielākus un pa-
matīgākus rakstus nekā jau esošie.» Ļoti labi, papuasa-
matiesi nebūs vajadzības lasīt avīzi, jo viņam nav priekš-
stata par avīzi. Tātad, ja visi ģimeņu tēvi dalītos uzska-
tos ar mācītāju Braži, visas skolas un universitātes būtu
tukšas.

[1862.]

RAKSTI «PĒTERBURGAS AVĪZĒS»

(1862.—1863.)

ZIŅAS PAR PĒTERBURGAS JAUNĀM LATVIEŠU AVIZĒM

Šīs avīzes iznāks 1. jūli 1862. Pēterburgā un maīksās par pusgadu vienu rubli. Rīgas, Jelgavas, Pēterburgas, Tērbatas un Pērnavas pastes namos var naudu par avīzēm iemaksāt un uzdot, kur avīzes jāsūta, — tad ik nedēļā dabūs caur pasti aizsūtītu avīžu lapu. Papīrs būs tāds kā šis, avīzes būs vairāk kā pusotru reiz lielākas nekā Jelgavas avīzes un Mājas Viesis. Avīžu lapas rakstītāji būs latvieši, kas dzīvo Pēterburgā, Rīgā, Kurzemē, Vidzemē, Krievu zemē un citur, — tāpat arī vācieši, kas būs tik labi palīdzēt pie šo iesāktu īsti labu, bet ar īsti grūtu darbu.

Jav sen daži latvieši ir iegribējušies jaunas latviešu avīzes, kas gandrīz jau 40 gadus pastāv un šinī garā laikā it daudz ir latviešu tautai garīgu barību atnesuse. Daudz cienīgi mācītāji un citi tautas draugi no dažādām dzīves kārtām, skolmeistari, dakteri, muižu kungi un skrīveri, vācieši un latvieši ir šinīs avīzēs svarīgus graudus rakstījuši, kas simtiem, jā, tūkstošiem latviešu jauneklū ir prātu cilājuši uz gudrībām un krietnu goda dziwošanu. Tāpat arī Rīgas «Mājas Viesis», no latviešiem apgādāts, jav sešus gadus pastāv un daudz ir palīdzējis mūsu mīliem brāļiem latviešiem gara spēkus pamudināt, lai paceļas drošāki. Un taču — tā saka daudzi — taču

vēl trūkst latviešiem tādas avīzes, kādas atrodamas pie citām tautām, krievu, vācu, franču, angļu, italiešu, dāņu, grieķu un zviedru valodās. Dažs teic: vaina ir tā, ka vēl it daudz rakstītāji domā un runā: «Latviešu tauta ir bauru tauta, tiem negēld visu to zināt, kas citām tautām ir gēldīgs un veselīgs.» Tiem negēldot garīgi ēdieni, kas, tā sakot, sālīti un vircēti, tos baurus vajagot ar pienu vien barot. Citi atkal saka: vaina ir tā, ka latviešu tauta ir par daudz maza tauta, kas, turklāt vēl nabaga un nemācīta būdama, neiespēj tādas dārgas avīzes aizmaksāt, kādas atrodam pie lielām tautām. Angļu, franču, vācu un krievu lielās avīzes maksā līdz 20 un 30 rubļiem par gadu — kur nu latvieši tādas varētu aizmaksāt? Daži atrod valodā vainas, kāpēc latviešiem nav īstas gruntīgas avīzes; latviešu valoda negēldot īsti priekš zināšanas un gudrībām; tām tikai prastus stāstīņus un rupjas kroga plāpāšanas varot īsti labi un svarīgi izteikt. Priekš smalkām līdzībām un domām un priekš augstām gudrībām trūkstot vārdu.

Tātad trūkstot priekš īstām latviešu avīzēm gēldīgu rakstītāju, lasītāju un valodas. Ja nu šīs trīs pieminētās vainas riktīgi pastāv, tad Pēterburgas avīzes apgādātāji ir ļoti misējušies, tās ietaisīdami. Jo šim, pašā valsts galvaspilsētā iznākdamām avīzēm tik jau pieklājas iet tādu pašu ceļu kā visu tautu avīzēm, dot garīgu barību ar pienu un vircēm, laist sālīgus un saldus vārdus, kā gadās un kā mēdz darīt visur citur pasaulē. Mēs sakām skaidri: Pēterburgas avīzēm pieklājas iet droši savu ceļu uz priekšu, būt netaisnības un māņu pretiniekiem, neskatot uz vīra cepuri.

Bet nu voi Pēterburgas avīzes arī iespēs to izdarīt, kas tām izdarīt pieklājās? Ak, to skaidri apgalvot varētu tikai lielmutis, kas lielīdamies nezina, cik gauži grūti ir izpildīt tādu apsolišanu. Nevaram liegt, ka tās pieminētās trīs vainas guļ grūti rakstītājam uz krūtīm. Tik to varam sacīt un apgalvot: darīsim, cik iespējams, un lūdzam lasītājus, lai ir iesākumā ar mieru ar šo apsolišanu. Tās minētās trīs vainas, kas tagad tik grūtas izliekas, ar laiku, kā varam cerēt, paliks mazākas un ar laiku paliks par veltīgiem iemesliem.

Lai tas tā varētu notikt, uz to Pēterburgas avīzes gādās, cik tai pienākās un cik tai būs iespējams. Tai, kas zin, izdosies drīz gruntīgi parādīt, ka jāv mūsu dienās latvieši nav «bauru tauta» vien, ka neviena tauta nav un nevar būt īpaša ļaužu kārtā jeb slaka, kā daudz dakteri, mācītāji, bagāti kopmaņi, augsti tiesas vīri, ja pat muižnieki ir latvieši, un tikai tādēļ vien daži no šiem vēl kaudas būt par latviešiem, ka šo lietu nav gruntīgi pārdomājuši, un tādēļ, ka mūsu latviešu (un mūsu zemes gabala vāciešu) raksti līdz šim arvienu mēdz sajaukt zemnieka kārtu ar latviešu tautu. No krievu muižniekiem šimbrīžam daudz simtiem runā savā mājā un familijā tikai franciski vien un lasa visuvairāk franču un angļu grāmatas. Tomēr viņiem ne prātā nenāk, ka viņi, to darīdami, nepieder pie krievu tautas. Vācземē arī priekšsimts un divdesmit gadiem vēl domāja, ka vācu valoda nebūt nederot, kad gribot ko smalki izteikt un par augstām lietām runāt. Vācu lielmaņi tanī laikā un Lutera laikos turēja vācu valodu par to rupjāko valodu, tīri tā kā tie, kas tagad latviešu valodu tur par kroga valodu, un viņā laikā vācu rakstītāji domāja it kā mūsu milējams un cienījams nelaiķa mācītājs Pantenius, kam savā laikā likās, ka, jo rupjākas līdzības un jo rupjākus kroga vārdus rakstītājs brūķē latviešu valodā, jo riktīgāki tas esot latviešu valodas garu ievērojis. Liekas, viņš tāpat būs misējis kā prūšu lielais ķēniņš Pricis. Redzēsim.

Pēterburgas avīzēm arī pienākās ar laiku skaidrāki un gruntīgāki pārrunāt par zemnieku kārtu un kas tas ir par pienu, ar ko tā jābaro. Te katrs avīzes lasītājs varēs savas domas izteikt skaidri un gruntīgi, voi mācītājs, voi saimnieks jeb kalpa puisis, kam tikai skaidri vārdi un, visuvairāk, skaidras domas galvā, jeb arī kam tikai dedzīgs gars, patiesību un gaismu izplatīt par pasauli un godabijāšanu un krietnus tikumus vairoot latviešu starpā.

Latviešu valodas kopšana, zināms, jāv tādā vizē Pēterburgas avīzēm ir ļoti pie sirds ies. Zināms, tās gan nevarēs ieņemt par daudz garus augsti mācītus rakstus par valodu un gudribām, tādēļ ka lasītāju vislielākai daļai tie nederētu un nepatīktu. Taču visādi isi un skaidri raksti par latviešu valodas garu, par riktīgu rak-

stišanu, par latviešu tautu un viņas veciem un jauniem notikumiem, par latviešu grāmatām, dziesmām un ziņģēm šīm avīzēm būs ļoti derīgi un taps labprāt pieņemti, ja tādos piesūtīs.

Īsos vārdos izsakot, Pēterburgas avīzēs taps doti:

1) augstas valdīšanas izlaisti jauni likumi un tiesas sludināšanas;

2) tēvzemes un svešu zemju notikumi, visvairāk tādi, kas zemes kopējiem derīgi un patikami;

3) ziņas par zemes kopšanu un dažādiem amatiem;

4) ziņas par dabas lietām;

5) mācības, zemes un ļaužu bagātību un labklāšanu vairot caur dabu;

6) par skolām;

7) ziņas par tautām un zemēm;

8) par pasaules notikumiem;

9) par latviešu rakstiem un spriešana par grāmatām, kur latviešu raksti, notikumi jeb valoda pieminēti;

10) dažādi stāsti, joku raksti, dziesmas;

11) dažādas sludināšanas;

12) preču tirgi.

Jaunās avīzes tiek apgādātas no latviešu rakstītājiem, turīgiem latviešu kopmaņiem, arendatoriem un citiem, kas grib arī no savas puses mīļiem tautas brāļiem par labu darīt, kas un cik tiek iespējams. Tie, zināms, nebūt negrib smādēt jeb par nieku izslavēt to, kas līdz šim jau darīts. Tie tikai grib piepalīdzēt, lai aug un izplatās prāta cilāšana latviešu starpā, lai iezeļas latviešu raksti vairāk, lai miers un labklāšana izplatās ik dienas vairāk un vairāk par karsti mīlētu tēva zemi. Miers baro, nemiers posta. Tāpēc avīzes gādās uz to, izplatīt un uzturēt miera prātu visādā vīzē, cik no savas puses varēs. Ja šur tur avīžu lapiņā gadīsies strīdiņi, kādi nevienu tautu avīzēs pasaulē netrūkst, tad tie tik jau uzturēs mierīgu prātu un garu, nevienam ļaunu ne darīdami, ne vēlēdami. Latviešu tauta ir mierīga tauta. Augstā valdīšana to zin un par to priecājas. Visužēlīgais un ļoti mīlēts Ķeizars jau savus latviešus neaizmirsīs. Bet **miers** nav **mieg**s; mierīgam cilvēkam nebūt nevaijaga gulēt un snaust garīgā miegā; viņš var savas domas

izteikt droši un skaidri; kas to grib par ļaunu ņemt, tas nepazīst to pasaules daļu, ko sauc Eiropu un kurā tas tik ilgi dzīvojis. Augstais Keizars grib un pagērē, lai visas Viņa tautas pacilā prātu un garu, lai starp visām izplešas saprašana un laime. Visas tautas pasaulē gaviļē par šo mūsu Keizara gribēšanu un izplata Viņa slavu pār zemu zemēm.

Pēterburgā gan nevar avīzes iegādāt par it lētu naudu, jo viss šē dārgi maksā. Taču gribam par minētu maksu dot, ja maz, tad pusotru reiz tik daudz rakstus kā tagadīgās Jelgavas un Rīgas avīzes dod. Dažādas bildes, landkartes dosim līdz. Pie katra otra numura — tas ir, ik par divi nedēļām — taps pielikta lapa, kur visādi joki un smieklī iekšā. Tāda avīžu sorte latviešiem līdz šim vēl nav bijuse, kauču pie visām tautām atrodas zobgaļi, kas bez tādas joku avīzes nemaz nevar būt. Tā krieviem ir avīze, ko ģeldīgi nosauc «Dzirkstele» (искра), jo tur iekšā ir, tā sakot, domu dzirksteles, kur ir ko smieties, ko brīnēties, ko apdomāt un — ko redzēt, jo mēdz arī būt dažādas bildes klātu. Sauksim tad tik jav arī savu pieliktu lapiņu par «dzirksteli»! Vāciešiem ir: «Kladderadatch», «Dorfbarbier», «Fliegende Blätter» un citas smieklu avīzes; angļiem un frančiem atkal savas. Tad nu provēsim, kā izdosies latviešu rakstītājiem tāda lapa. Ja daudz tādas bildes top ieliktas avīzēs iekšā, kas avīzes dēļ vien izdomātas un taisītas, tad, zināms, tādas dzirksteles-avīzes maksā smagu naudu un tik tad var pastāvēt, ja rodas ir daudz lasītāju. Redzēsim, kā izdosies pie mums. Ja papildnam gadīsies lasītāju no paša iesākuma, tad jav iespēsim vairāk lapu puškot. Iesākumā jau tā naudas izdošana Pēterburgas avīzes gruntnētājiem ir liela. Rakstītājus lūdzam, lai priekš mūsu «dzirksteles» sūta īsus, svarīgus stihus un jokus, ērmīgus notikumus krogos un tirgos, lai zobgaļi izzobo māņus, mulķību, lepnību, ģeķību, skaudprātību un citus tādas netikumus, jo visai pasaulei ir zināms, ka tik tad mēdz zust aplamība, kad to ar prātu piezobo. Dažs, kas par sprediķi nebīstas, bīstas zobgaļus. Zināms, ir smieklīgiem un jokiem vaijaga nākt ar mēru.

Paša gruntslapa, Pēterburgā iznākdama, iespēs jau-

nas ziņas no Pēterburgas, no Krievu zemes un no svešām valstīm it ātri un gruntīgi izteikt. Varam cerēt, ka pat vāciešiem, arendatoriem, muižkungiem, melderiem un visiem tiem, kam nav vaļas ik dienas lielas vācu avīzes izlasīt cauri, ar laiku varbūt patiks lasīt mūsu Pēterburgas avīzes, kas no valsts galvaspilsētas dos ziņas un kas — to varam cieti nosacīt — arvienu uz to rūpēsies, lai pastāv un aug draugu prāts starp vāciešiem un latviešiem kā draugu tautām, kas vienas ticības biedri, viena Ķeizara pavalstnieki un kas abi iemīl krietnus tikumus, gaismu un gudribu. Še caur telegrafiem divi līdz 3 dienu starpā sanāk ziņas kopā no visas Eiropas; kas Londonē vai Parīzē notiek sebā vakarā, to Pēterburgā otrā rītā agri lasām avīzēs! Tad ar ir laiki! Pat še Pēterburgā kā galvaspilsētā notiek daudz, kas katram pavalstniekam, tad jau arī latviešiem, īsti ģeld gruntīgi zināt. No visiem zemes gabaliem, kur latvieši dzīvo jeb aiztiek.

Lasītāji, kas jaunās avīzes turēs pirmā pusgadā, no 1. jūli līdz 31. december 1862. — varēs paši spriest, vai tās ģeld turēt vai nē. Jelgavas, Rīgas un citos pastes namos, avīzes apstellēdams un rubli iemaksādams, katrs tās dabūs riktīgi rokās, ja tik riktīgi uzdos adresu, kur jāaizsūta, kurā mājā, caur kuru muižu un pastes namu. Lūdzam pagasta tiesas, lai cik varēdami pieņem avīzes apgādāšanu no savas puses. Tāpat arī sirsnīgi lūdzam muižu un arendatora kungus, cienīgus mācītājus, skolmeistaros un visus, lai piepalīdz tiem avīzes apgādāt, kas paši to nevar izdarīt. Pirmos avīžu numurus izsūtīsim cik necik tāpat ļaudīs bez īstas apstellēšanas.

Kas grib avīzes apgādātājiem, redaktoriem jeb avīžniekiem rakstīt, vai nu avīzes apstellēdami jeb rakstus atsūtīdami, to lūdzam, lai liek grāmatai uzrakstu vācu vai krievu valodā: — «*An die Redaction der St. Peterburger lettischen Zeitung in St. Petersburg*» — jeb «В редакцию С.-Петербургских латышских ведомостей в С.-Петербург».

Pēterburgā 20-tā Jūni mēn., 1862.

DZIRKSTELE

Kā jau pieminējām pie ziņas izlaišanas par mūsu jaunām avīzēm — tādas īpašas smieklu avīzes latviešiem vēl līdz šim nav bijušas, kādas iegribas visas cik necik mācītas tautas. Tad nu tiem lasītājiem, kas neprot vāciski vai krieviski, lapiņa būs iesākumā puslīdz svešiniece. Papriekš tad ģeldēs ieskatīties labi, ko lapa grib, pirms par to varēs gruntīgi spriest. Tiem latviešiem un vāciešiem, kas prot vāciski vai krieviski, jau viegli būs aprasties ar mūsu lapiņu, jo tā turēsies tādā kārtā kā vācu «*Dorfbarbier*»; tā tikai smiesies par tādām ģeķībām, kuras katrs par ģeķībām var viegli atzīt; tā nekad neizies uz to, kaut kādu cilvēku jeb cilvēku kārtu apsmiet, — bet, cilvēku un kārtu mierā laizdama, tā tikai visāдай ģeķībai un aplamībai kritīs virsū kā stārķis uz vardām. Tas tik jau ir dabas likums.

[1862.]

KĀPEC CĒLĀM DZIRKSTELI

No slavētā francužu dziesminieka (*Victor Hugo*) top sacīts, viņš esot tas, kas caur savām žēlīgām dziesmiņām francužus ir iemācījis raudāt. «Kā — raudāt?» prasa katrs latvietis ar brīnošanos: raudāt? Voi to francuži līdz tam nemācēja? Latvietis — tas jav prot raudāt; tas to prot no gruntes, no bērnu dienām. Kas nekaiš lepniem francužiem smieties? Tie prot smiešanos tikpat gruntīgi kā latvieši raudas un gaudas. Kad pie latviešiem vecai mātei atnāk dēls no tāluma un to cieti apkampj un karsti bučo, ko tad māte dara, voi priecājas? Nekā. Tā rauda; asaras tai birst aumuļām. Bet tā saka: es raudu prieka asaras! Kad tēvs satiek dēlu, kas no zaldātiem pārnācis, tad abi apkampjas un — rauda! Vecam tēvam rit ātri vien asaras pār vaigiem, un pārnācis karavīrs pa velti pūlas savas acis paturēt sausas.

Tā latvietis nevar ne pat prieku baudīt bez raudāšanas. Pie francužiem tā jav nebūs.

Tiktāl ir ticis ar latviešiem, ka daudz it gudri prāta

vīri viņu starpā tur smiekļus, priekus un lustes par grēku. Latviešu tautas dziesmas skan lielākai daļai bēdīgi un skumīgi. Ja jaunas meitas — tās vienīgās, kuras sūrs liktenis tā nespiež kā visus citus — ja tās neuzturētu dziedāšanas garu un prieka prātu ļaužu starpā, tad, kā liekas, dziesmas pavisam izzustu.

Voi nu saprotat, lasītāji mīlie, kāpēc cēlām smieklu avīzi, dzirksteli? To cēlām tāpēc, lai ar laiku latviešu tauta iemācās **smieties** — tā tauta, kas pašus priekus neprot baudīt bez raudāšanas.

Tāpēc, jūs citas tautas, kas šos vārdus lasiet, neliedziet, ka latviešiem ar ir smieklu lapiņa. Tā tiem ir vairāk vajadzīga nekā citām tautām.

[1862.]

VALSTS JEB TAUTAS SAIMNIECĪBA

(Politīga ekonomija)

Cienījami lasītāji! Manta ir tā lieta, pēc kā visi ļaudis dzenās. Kā vilks pēc laupījuma, tā ļaudis pēc mantām kāro. Neskaitāmas sūdzības pie tiesām ceļas mantas dēļ vien. To vērā ņemot, vajadzētu domāt, ka manta tiešām ir tāda negantniece, tāda ļaužu samaitātāja, par kādu tā allaž nosaukta. Tas nu gan tā vis nav. Proti, mantas pie cilvēka dzīvības ir ļoti vajadzīgas. Caur mantām cilvēks paspēj savu dzīvību taisīt jaukāku un tāpēc arī ilgāku mūžu dzīvot. (Bagāti ļaudis, caurcaurēm ņemot, mūžu no 10 gadiem ilgāk dzīvo nekā nabagi ļaudis.) Turpretī bez mantām cilvēks savu dzīvību ne septiņas dienas nevilcinās. Tāpēc cilvēki, savu dzīvību mīlodami, kas tiem no dieva uzticēta, arī mantas mīlo. Dzīvība un mantas ir neatšķiramas lietas. Šīs mantas sagādāt, iedabūt cilvēks var tik caur darbu. Cilvēks, nepiekusis strādādams, mantas pelna un mantas izbrūķē. Šādu pastāvīgu mantu pelnīšanu un mantu izbrūķēšanu sauc par *saimniecību* (*Wirthschaft*). Katrs cilvēks šādā vīzē, mantas caur darbu pelnīdams un mantas pie darba izbrūķēdams, ved savu saimniecību. Bet cilvēks viens pats, no citiem atšķīries, uz ilgu laiku nevar pastā-

vēt: viņam biedrībā ar citiem kopā jādzīvo. Biedrības ir dažādas, tomēr kronis no visām biedrībām ir «valsts» un «tauta». Valsts ir ļaužu biedrība, kas savas rekles un tiesas ar varu sargā. Arī valstei un tautai ir sava saimniecība, kas no ļaužu saimniecībām tik lielumā izšķirās; dažas lietas, kas cilvēka saimniecībā ir svešas, tautas saimniecībā ieņem godajamu vietu, kā ceļi, karaspēks, kreposti u. t. jpr.

Katra saimniecība dibinās uz darbu. Tāpēc jau no veciem laikiem saprātīgi vīri lūkojuši darba dabu izmeklēt. Viņi savus gudrības krājumus īpašā mācībā noguldījuši, ko par valsts jeb tautas saimniecību sauc un priekš kuras sveš vārds ir «politīga ekonomija», t. i., mācība par valsts nama turēšanu. Šī tautas saimniecība, kā mēs redzējām, izdod mācības par darba būšanu. To dzirdēdams, dažs labs varbūt domās, tā ir nieka, blēņu mācība, jo kas gan pats nezinās darba būšanu? Ko tur vēl tik daudz izmeklēt! Liec rokas pie darba, un tu zini darba būšanu! Tomēr darbs nav vis tik prasta lieta, kā dažs no jums domā. Darba izzināšana ir it liela gudrība, uz kā tautu un valstu nabadzība un bagātība dibinās. Dažs labs un dažs tauta no bērna dienām līdz lielam vecumam grūti strādā un tomēr nabadzībā paliek, tāpēc ka viņi darbu būšanu neprot. Cits otrs atkal daudz vieglāki strādā un tomēr mantā iekuļās. Tas caur to nākās, ka viņš strādā darbus, kas vairāk lonē. Pie katra darba trīs lietas vērā ņemamas: vieta, kur strādā, lieta, ko strādā, un spēki, kas strādā. Pie darba vietas vien kas šie viss nav apdomājams! Kalni un lejas, mikls un sauss gaiss, karstums un aukstums, upju tuvums un ūdeņu atstatums, pilsātu klātums un pilsātu tālums, trekna un liesa zeme, ļaužu biežums un ļaužu plānums, ceļi u. t. jpr.

Nu nav vis vienalga, kurā katrā vietā darbu strādā; dažs vieta pie vienādiem pūliņiem vairāk, dažs mazāk peļņas piešķir. Kuras tās ienesīgās vietas ir, pār to mums ziņu dod tautas saimniecība. Vēl daudzskārtīgākas ir tās lietas, ko strādā. Varbūt jūs tās dažādās pastrādāšanas varēsiet pie vārda piesaukt, kas jūsu malā visas padarāmas. Bet jums galva reibtu, ja jūs dzirdētu visus

vārdus no darbiem, kādi pasaulē tiek pastrādāti. Cik daž-
dažādi darbi nav pie lepnas pils uzbūvēšanas un ieriktē-
šanas vien! Kā šie darbi pastrādājami, lai viņi peļņas
dod, un kuri darbi vairāk peļņas piešķir, pār to mums
atkal ziņu dod tautas saimniecība, kas arī parāda, kādā
vīzē šie dažādi darbi cits citam piepalīdzās vai arī, cits
citam skādēdami, pretī stāv. Beidzot, paši ļaudis, kas
strādā tautas saimniecībā, tiek apspriesti. Viņa runā pār
to, ko verdzība un brīvība, ko drošība un nedrošība, ko
mācība un glupība, ko tiklība un palaidība, ko bagātība
un nabadzība pie darba paspēj. Še stāsta, kādā vīzē na-
bagi kopjami, caur ko lones ceļās un krītās un kā viņas
starp strādniekiem pārdalās. Še arī pieder dažas lietas,
iestādīšanas un biedrības, kas uz to der, darbu pašķirt,
ka nauda, ceļi, bankas, kredīts, akcijas, asociācijas, sko-
las u. t. jpr. Tad tautas saimniecība stāsta par ļaužu
iekšīgām vajadzībām, par ienākšanām un izdošanām,
par dzimšanām un miršanām u. t. jpr. Beidzot, tautas
saimniecība runā par mesliem, par muitu un par nodo-
šanām, kādi pavalstniekiem jānes, kādā vīzē viņi izce-
ļami un pār pavalstniekiem pārdalāmi, u. t. jpr. Ar vārdu
sako, tautas saimniecība visu apspriež un pārrunā, kam
tik tas vārds «manta» piekrīt, lai nu šī manta pārādās
kā parādīdamās, vai nu gruntos un zemē, vai pastrādā-
jumos, vai rektēs un brīvestībās u. t. jpr.

Tautas saimniecība savas mācības par mantām un
darbu dibina uz dabas likumiem, kas nav šķobāmi un
grozāmi, uz dabas likumiem, kas pārkāpējus uz karstām
pēdām pie mantām soda. Visas valdīšanas savas dažā-
das pārgrozīšanas pie pavalstniekiem un pie pašas valsts
pastrādā pēc šiem dabas likumiem, ko tautas saimniecība
izmeklējuse un par patiesību atzinuse. Tāpēc arī visas
apgaismotas valdīšanas tautas saimniecību lielā godā
tur, priekš kuras visās universitetēs ierāda īpašus mācā-
mus katedrus jeb krēslus, lai jauni ļaudis ar šīm jo va-
jadzīgām gudrībām var iepazīties un pēcāk, valstei die-
nēdami, lieti derēt. Bet tautas saimniecība un visuvairāk
mācība par darbu nepieder vis universitetēm vien — nē,
visām ļaužu kārtām vajaga viņas mācības zināt. Tāpēc
ar Vāczemē, Francijā un Anglijā ļaudis ne tik vien grā-

matās iepazīstās ar tām ziņām, ko tautas saimniecība māca, bet arī jau ļaužu skolās ar šīm ziņām iedraudzējās. Angļu tauta, kas tā bagātākā pasaulē, zināms, šo mācību par darbu vairāk cieni nekā visas citas tautas; angļu gudrais Adams Smit ir, tā sakot, darba izzināšanas iecēlējs; angļiem ir vairāk nekā 4000 skolas un it jaukas grāmatas, kur šo mācību par darbu māca darba strādātājiem un amatniekiem.

[1862.]

ZOBUGALA PATIESĪBAS VĀRDI

- 1) Visiem zobiem ir gali.
 - 2) Visiem, kam zobi ir, tiem ir arīdzan zobu gali.
 - 3) Bez gala zobi nevar būt.
 - 4) Kam zobi ir, tas nevar zobu galus nicināt.
 - 5) Lasītājiem ir zobi.
 - 6) Lasītājs zobu galu nenicinās.
-
- 1) Zobu gals ir latvietis.
 - 2) Kladeradač ir vāciets.
 - 3) Dorfbarbier ir vāciets.
 - 4) Dzirkstele jeb «Искра» ir krievs.
 - 5) Zobu gals paliks latvietis saules un lietus laikā.
 - 6) Zobugals strādās savu amatu dzirksteles vietā uz priekšdienām.

[1862.]

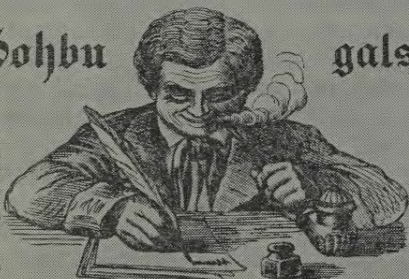
KO VILKI VIENS OTRAM STĀSTA

(Pasaka)

Gan ilgi jāgaida, kamēr vienreiz patiesība gaismā nāk, bet viņa taču reiz nāk. Gadu simteņi ir mūsu dzimumam, mūsu brālībai un visiem mūsējiem ļaunu slavu cēluši. Kādas pasakas nav no mums izdaudzinātas! Cik veicīga valoda bija mūsu ienaidnieku emmām, kad tās sāka stāstīt briesmīgus notikumus no mums, vilkiem!

Verliffums per 20:ta nammura.

Sohn

gals.

Tobbugalla pateri-
bas wehrst.

1. *Staphylinus scutiger* in gall.
2. *Staphylinus*, from gall in stem in apple tree gall.
3. *Staphylinus* from gall in stem tree.
4. *Staphylinus* from gall in stem tree gall in apple tree.
5. *Staphylinus* from gall in stem tree.
6. *Staphylinus* from gall in stem tree.

Ist gautus tantis miltisq,
 Nos tuerens proci, tebo facimus
 Nos tuumq; pax fectatq;
 In omni meo an pntiffi.

23166 per wahrba.

Tutti ne sono convinti: nessuno vorrebbe fare l'India
come fanno, per esempio, la Cina e gli USA.

Tergite VIII: 2nd dark band, lat to mid
 at 1st dark band, lat midline margin, lat 1st
 margin, no 1st midline margin, mid 1st

[illegible]

at (Schneider's) factory, is not always fully understood. The whole thing is not yet settled. The whole thing is not yet settled.

E. G. Jones, San Francisco

3. Several large fungi, at times more than
1000 ft. long, at times several ft. in

2. And not as if I had gathered. For we often have
many others.

3. The following are some of the factors that are considered in the selection of a site for a new plant:

5. *Pollux* *beana* *hump*. A little like a pool
the other variety, but of a more uniform
coloration and more of a white. The
color is mostly white.

I, James M. Smith, do hereby certify that the
 above is a true and correct copy of the

3. The amount to be paid for any one or more of the above items, direct or indirect, shall be paid by the contractor, and the amount shall be paid to the contractor by the Government.

I have not as of this date furnished
to the Bureau copies and notes on the subject
of the same.

3. No, because these fungi, in contrast to some bacteria, do not multiply here, but are imported from elsewhere. In aquatic habitats.

1. Sistema di PISA: "let to learn with it".
 Sistema a base per studenti, la lettura, la scrittura, la matematica.

length, to submit.

3. Au moment où les enfants se précipitent
vers les bœufs, les vaches, les chèvres, les
moutons, — les porcs, les chiens, les chats, — les porcs

...the ...
...the ...
...the ...

Mēs dzīvojam bariem kopā un bez nekādas kaitināšanas kritot virsū cilvēkiem un lopiem, viņu asinis dzerdami un viņu kaulus starp saviem zobiem samaldami. Pa vienam mēs ielaužoties vientulīgās zemnieku mājās, žņaudzot apsargātājus suņus, plosot teļus, aitas un kumēlus, un pat saimnieku un saimnieci, ja tie pretī turoties, un pēdīgi ar saviem asiem zobiem kampjot pēc nenoziedzīgiem bērniņiem, kas vecākiem pakaļ brēc! —

Un tādiem meliem un rupjai netaisnībai ilgi jo ilgi ticēja! Un taču mēs vienumēr dzīvojam pazemīgi, līdzietīgi un sātīgi visiem par godīgu priekšzīmi.

Vilki, apliecināt paši, cikbārt mēs neesam sapulcējušies ap kādu nevainīgu voi nu uz kara lauka, voi mežā no slepkava rokām kritušu tur pie viņa liķa karstas asaras raudāt! — Kā mēs trīcējām no bailēm, kad redzējām mežā kādu bērniņu, labi zinādami, kādas briesmas tam var uzbrukt! — Un cikreiz negadījās, ka kāds ceļu zinātājs vilks apmaldījušos zēnus un meitenes mīlīgi satvēra, gribēdams tos uz mājām pārvadīt? Cik bērniņiem neesam līdzējuši ogas lasīt! — Cikreiz mēs reiznieku noguruša zirga vietā nestājāmies, gribēdami reizniekiem palīdzēt! Atminaties, mīļi brāļi, kā mēs paši daudzkārt nokusuši un izsalkuši bagātu zemnieku staļļos ielauzamies, lai varētu priekš nabagiem novārgušiem sādžu iedzīvotājiem kādu cālīti un zostiņu pagādāt? Tādi darbi soģa priekšā gan netop slavēti; bet ko lai gan dara, ka mums ar vārgiem tāda līdzietīga un žēlīga sirds no dieva dota? Bet negribam paši sevi slavēt! Prātīgie gan jau paši ieskatīsies un mūs pareizi cienās. Mēs jau arī labprāt visiem par labu gribam savu upuri nest un ļauties, lai mūs tāpat cērpj kā jērus. Kad tik starpības un liekas apmānīšanas zudis un cilvēki pret mums savas rokas izplatīs, tad mēs ar gavilēšanu pie viņu krūtīm sliesimies un brāļu mīlestībā skūpstisimies. Tad ausīs mūsu zelta laiki. Vilki, brāļi, gaidīsim to lielu dienu kā saulīti uzlecām un turēsim lielu mielastu.

Nākat! Saplosīsim kādu duci teļu, zirgu un cilvēku!... Es gribēju sacīt, tā teiks atkal mūsu ienaidnieki uz mums, kad mēs no mielasta runājam!

[1862.]

MANTA

Cienījami lasītāji! Mēs viņu reizi 18. numurā redzējām, ka ļaudis uz mantām tāpat krīt kā mušas uz medu. Mantas, mantas! tā visi vienā balsī klieudz. Rītā ceļoties un vakarā apgulstoties mums visiem mantas vien ir prātā. Bet kas tad šīs tādas mantas ir, kas mums tā no visas sirds rūp? Uz to atbildi dot jums grūti nāktos. Jo, ko dišlera Kārlis par savu notīgāku mantu sauc, to kurpnieku Jānis sev par nieku turēs. Un tā tas ar mums visiem būs. Katrs par mantu turēs tādas lietas, kas viņam derīgas un vajadzīgas, bet ko cits otrs it viegli var pieciest vai arī gluži par veltīgām un liekām atzīst. Tas caur to nākas, ka vajadzības pie katra cilvēka ir citādas un tāpēc viņš arī par mantām turēs citādas lietas nekā citi ļaudis. Mācītam cilvēkam grāmatas ir ļoti vajadzīgas un tāpēc liela manta, bet nemācīts cilvēks viņas vis par mantu neturēs; kažoki ļaudīm mūsu malā ir liela manta, bet ļaudis karstās zemēs krietni pasmietos, ja viņiem gribētu kažokus par dārgu mantu pārdot vai izmīt; tāpat bagātam vīram būs citādas vajadzības, nabagam atkal citādas, vecam citādas, jaunam atkal citādas, vīrišķim citādas, sievišķim atkal citādas u. t. jpr. Tāpēc arī pie visiem šiem ļaudīm mantas nebūs vis tās pašas lietas. Bet ne visas lietas mūžam mantas šķirā paliek. Dažas lietas, ko mūsu tēvi par dārgu mantu turēja, mēs, viņu bērni, saucam par blēņām; turpretī mums atkal citas lietas palikušas par mantām, ko mūsu tēvi vis nepazina. Tas caur to nākās, ka ļaužu vajadzības un atzīšana grozās un paliek citādas. Tabaks jāv priekš tūkstošiem gadiem Amerikā audzis, bet par mantu viņš tik no tā laika palicis, kur ļaudis viņu iesāce pipēt un šņaukt. Šī jaunā manta «tabaks» derēja par pamatu priekš dažādām gluži jaunām pastrādāšanām pie lauku kopšanas, pie amatiem un pie prečošanas jeb andeles. Pīpes un tabaka dozes citkārt bij lietas, tagad viņas palika par mantu. Turpretī atkal citas lietas no mantas šķiras izzūd. «Milestības dzērienus» tagad neviens vairs necienī; citkārt viņus par dārgu naudu pārdeve. Tāpat ir ar drudžu zīmitēm, ar suņu zīmitēm u. t. jpr. Saktis citkārt

bij mantas, tagad viņas pamazīt mantas godu zaudē. No šīm lietām saka, ka viņas no modes izgājušas. Jo vairāk cilvēkam lietas ir vaijadzīgas un turklāt tā iespēšana viņas pagūt, jo mazāk viņš arī pats strādādams varēs savas vaijadzības pagādāties. Tāpēc cilvēks mantas, kas viņam trūkst, lūko iemīt. Pūliņus jeb pastrādāšanu, caur ko cits citam mantas izmijās, sauc par prečošanu jeb andeli. Bet ne visas mantas ir izmījamās. Veselību, labu slavu u. t. jpr. neviens nevar no cita iemīt. Mēs šē tik par prečojamām jeb tādām mantām runāsim, kuras var izmīt. Šādas mantas arī sauc par saimniecīgām mantām, tas ir, par tādām, ko viens pats var par īpašumu turēt, tā ka citiem pie viņām nav nekādas dalības. Tādā vīzē zirgu voi ratus, kas Miķelim pieder, Pēteris voi Kristaps vis nevar par saviem turēt, bet var gan caur atlīdzināšanu palienēt voi nopirkt. Šādas saimniecīgas jeb prečojamas mantas ir trijādas:

I. **Ļaudis jeb ļaužu pastrādāšanas.** Pašus cilvēkus par mantu ieraudzīt, kas citiem pieder, nepaļauj izskaidrota cilvēku mīlestība. Tomēr visur, kur verdzība ir, paši ļaudis der par mantu. Pie mums tik ļaužu pastrādāšanas, t. i., darbu, rēķina par mantu. Algādzis, kas savu darbu izmij par citām mantām, par to pats vēl vis nepaliek citam par mantu, jebšu viņa darbs mantas šķirā ieskaitāms;

II. **Kustinamas un nekustinamas lietas;**

III. **Garīgas jeb nemiesīgas lietas.** Krodzinieks, kas prot ap sevi lielu pulku viesu sapulcināt, paspēj kroga slavu ļoti celt. Šē nu tā saite, kas krodzinieku un viņa viesus ar krogu savieno, ir manta. Šāds krogs, kas citkārt varbūt neko neienesē, caur šādu veiklu un mutīgu krodzinieku var visai celties un uzzelt. Pēcāk tur varbūt cits krodzinieks ienāk, kas ar ļaudīm nemāk apieties, un krogs tūlīt vērtībā krītas. Laba slave ir liela manta; kam tā ir, tam, ja viņam arī ne grasis nav kulē, citi labprāt savas mantas uztic, ar ko var citas mantas pelnīties.

[1862.]

PAR LATVIEŠU VALODU

Ļaudis, kas latviešu valodu maz galvā ieņēmuši, allaž sūdzas, ka tā esot ļoti nabaga. Zināms, mūsu valoda vēl maz kopta, tāpēc viņa arī vēl nevar pietuvināties pie citām mācītām valodām, bet pamats viņai ir stiprs, kas paspēj jo lielu ēku satvert. Latviešu valoda pielīdzināma treknai, augligai zemei, kas, palaista un bez kopšanas būdama, gušņas un dadžus izaudzina, bet kas ar prātu kopta svarīgus zelta kviešus simtkārtīgos augļos atmet. Mēs nu te parādīsim dažas lietas, caur ko latviešu valodu var kopt un taisīt bagātu, bet kas tomēr līdz šim vēl nav ievērotas vai tik maz vien cienītas. Uz priekšu vēl par to lietu pārrunāsim. Vēlētumies, ka arī citi šīnī lietā savas domas izteiktu.

Piegalināšana ā j a apzīmē to vietu, kur kādas lietas lielā pulkā atronamas, kā celmāja, t. i., vieta, kur daudz celmu ir, akmināja, tas ir vieta, kur daudz akmiņu ir, tāpat avenāja, ozolāja u. t. jpr. Pa vāciski šo piegalināšanu āja pa daļai caur to dod, ka vārdam priekšā pieliek zilbu Ge, kā krūms, Buich, un krūmāja, Gebüsch; bedre, Gruft, bedrāja, Begrüft; kalns, Berg, kalnāja, Gebirge; ķēve, Stute, ķevāja, Gestüte; nams, Haus, namāja, Gehäufte, u. t. jpr.

Piegalināšana ā j i apzīmē tās lietas, kas kādā vietā jo lielā pulkā atronamas, kā bedrāji, tas ir, lietas, kas bedrēs atronamas, pa vāciski *Fossil*, minerals.

Piegalināšana n ī c e tāpat apzīmē vietu un pa vāciski tiek pārtulkota caur piegalināšanu erei, erie und ei; kā cepnīce, Bäckerei; iesalnīce, Mälzerei; ķēvnīce, Stuterei; ķieģelnīce jeb plītnīce, Ziegelei; zvērnīce, Menagerie, Thiergarten; siltumnīce, Orangerie, Treibhaus, u. t. jpr.

Piegalināšana t a v a, t u v e apzīmē to vietu, kur kas notiekās, un pa latiniski tiek pārtulkota caur piegalināšanu *orium*, kā dzirtuve, tas ir, vieta, kur dzer, pa latiniski *potatorium*, Schenke; klausītava, *auditorium*, Hörsaal; tāpat celtava, karātavas, maltava (maltavas kambaris), ceptuve, Backhaus, u. t. jpr. Mācītājs Bražgan saka, ka šī piegalināšana ar šādu nozīmēšanu ne-

maz netiekot brūkēta, bet, ja viņš tik leīšu valodā būtu ieskatījies un arī ar latviešu valodu vairāk iepazīnīes, tad viņš citādi spriestu. Īsti šī piegalināšana apzīmē ēku voi vietu, kur tas notiekas, ko laika vārds parāda, bet ar laiku šī nozīmēšana arī pārgāja uz traukiem un rīkiem, kā slauktuve, kārstuvis, cirstuvis, t. i., šneperis, u. t. jpr.

Piegalināšana vīzīgs līdzinās vāciešu piegalināšanai *artig*, kā *baumartig*, *kokvīzīgs*; *trauchartig*, *krūmvīzīgs*, u. t. jpr. Līdz šīm šādus vārdus pa latviski gari un plati aprakstīja, caur ko valoda visai stīepēs un palīka nejauka, kā krūms, kas uz koka vīzi aug un kom līdzinās; t. i., *kokvīzīgs krūms*.

Ja latvieši gudrības lietās vairāk uz priekšu ies, tad viņi arī piegalināšanu ība vairāk brūkēs. Līdz šīm šo piegalināšanu tik pieliekamiem vārdiem (*adjectivum*) klāt pielīka, kā lepns, lepnība; bagāts, bagātība; tad arī cīlts vārdiem, kā sīrds, sīrdība, cīlvēks, cīlvēcība u. t. jpr. Bet nu latviešu valodā arī piedalība (*participium*) ar piegalināšanu āms tiek par pieliekamiem vārdiem brūkēta, kā rakstāma spalva u. t. jpr. Tāpēc mums šķīet, ka šādi vārdi latviešu valodā pret valodas līkumiem vis ne-nozīegsies kā dalamība, *Ţheilbarfeit*; izplešāmība, *Auſdehnbarfeit*, u. t. jpr. Dalība, dalīšana un dalamība ir gluži izšķīrtas līetas, tāpat kā starp *Antheil*, *Ţheilung* und *Ţheilbarfeit* ir līela starpība. Pārbaudīet visu, kas labs ir, to paturīet.

[1862.]

VĒRTIBA

Cīlvēks, kā redzējām, bez mantām nevar iztīkt. Tāpēc cīlvēks, grībēdams šīs mantas iedabūt, pūlējās un rūpējās, kamēr viņam dzīvība kaulos. Bet, lai nu cīlvēks pūlējās kā pūlēdamies, tad tomēr reti tāds būs atrodams, kas visas viņam vajīadzīgās līetas pats varēs izstrādāt. Gan tādas nelaimīgas malas karstās zemēs atronamas, kur cīlvēkam tik maz vajīadzīgu līetu ir, ka viņš pats tās caur savu darbu var pagūt; kādi kukaiņi, kādas vārdes šādiem ļaudīm — papuīešiem Borneo salā, pečeriešiem

Uguns zemē — pie dzīvības pietiek; ja vēders viņiem pilns, tad viņi pilnā mierā. Bet šādi ļaudis lopiem līdzināmi. Visur citur, kur cilvēks godam nes cilvēka vārdu, cilvēkam arī ir vairāk lietas vaijadzīgas nekā lopam, un proti, par tik vairāk, par cik cilvēks no lopa atvirzās un izšķirās. Te nu lēti saprotams, ka cilvēks visas savas vaijadzīgās lietas vis tā nevarēs pagādāties kā lops barību uz ganībām. Cilvēks lūkos dažas nepieciešamas lietas no citiem ļaudīm iedabūt, viņiem par to citas lietas pretī dodams. Nemsim tā. Kārlis ir labs zvejnieks. Viņam tikli arvien pilni, tā ka zivis priekš pārtikšanas vis netrūkst. Bet nu Kārlis pa brīžam iekāro zaķa vai stirnas gaļas. Pats viņš neprot medīt. Turpretī Jānis ir lielu lielais medinieks. Tāpēc Kārlis ar Jāni reiz tā sarunājās:

Kārlis. Draugs mīlajs, dievs man zveiju svētījis, zivis man papildnam, bet es arī labprāt kādu reizi gribētu kādu rubenīti vai zaķīti baudīt. Voi tu man pie tam nevari palīdzēt? Es tev došu zivis, un tu man dod meža dzīvotājus.

Jānis. Es tev labprāt gribu paklausīt; bet cik tu man dosi par stirnas gurnu, kas man pašu laiku mājās.

K. Nu, es tev došu desmit prāvas līdekas.

J. Draugs, tas ir par maz. Apdomā pats, stirnu samedīt nevar vis tik ātri, cik desmit līdekas sazvejot.

K. Bet es tev arī tāpēc par vienu pašu gurnu dodu desmit līdekas, un stirnai taču ir četri gurni un kur nu vēl cita gaļa!

J. Lai ir, bet kas par maz, tas par maz. Kamēr es vienu stirnu dabūju nošaut, tu jav droši esi vairāk nekā simts līdekas saķēris.

K. Neba zveja arī arvien tik izdevīga; dažu reizi, kā tagad, tikli no zivju pulka grib plīst, bet turpretī dažu reizi atkal nedēļām var tik knapi desmit sazvejot. Tomēr es gan redzu, ka tev ir taisnība, tāpēc pielikšu vēl desmit līdekas.

J. Ir man arvien nav tāda laime uz medīšanu; man arī allaž pāriet mēneši, kur es nevienu stirnu neieraugu. Ja es visu caurcaurēm kopā saņem, tad varu rēķināt, ka pa to laiku, kur es vienu stirnu nošaunu, tu jau esi

240 lidekas saķēris. Ja nu stirnas gurns iztaisa astotu daļu no stirnas, tad tev man pēc patiesības vajadzētu arī astotu daļu no 240, tas ir, 30 lidekas par gurnu dot. Tad mūsu darbi būtu vienlīdzīgi aizmaksāti. Bet nu stirnas gaļa ir sātigāka par zivs gaļu. Tāpēc es par stirnas gurnu prasū četrdesmit lidekas.

K. Es daudz negribu tiepties; dievs manu zveiju šoreiz apsvēlījis, tāpēc likop: še tev četrdesmit lidekas un dod man par to stirnas gurnu.

Šinī sarunāšanās mēs redzam, ka četrdesmit lidekas atsver stirnas gurnu, t. i., ar citiem vārdiem, četrdesmit lidekas ir vērtas stirnas gurnu, jo abas lietas tiek ar vienādiem pūliņiem iedabūtas un cilvēka vajadzības vienādā mērā apmierina. Tādā vizē vērtība ir tas mērs, kas izrāda, cik kāda lieta mums pakalpo. Pie šīs pakalpošanas, kā nupat redzējām, vērā jāņem divas lietas, proti, mantas iedabūšana un mantas brūķēšana. Bet šīs abas lietas nav jāšķir. Jo dažas lietas ar visai lieliem pūliņiem iedabūjamas un tomēr nav tik daudz vērtas, cik citas, ko ar mazākiem pūliņiem iedabū, tāpēc ka viņas mūsu dažādās vajadzības tik pilnīgi neizpilda, cik citas. Tātad platins daudz retāki atrodams nekā zelts un tomēr nav tik vērts, cik zelts, tāpēc ka viņu vis tā par dažādām lietām nevar izstrādāt kā zeltu. Ja turpretī kāda lieta ar lieliem pūliņiem iedabūjama un turklāt mūsu vajadzības spēj dažādā vizē apmierināt, tad šai lietai arī būs liela vērtība. Voi nu ziniet, kāpēc pūrs rudzu ir vairāk vērts nekā pūrs miežu. Redziet, tāpēc, ka pūrs rudzu ar lielākiem pūliņiem iedabūjams un mūsu vajadzības pilnīgi apmierina nekā pūrs miežu. Pie rudziem mums sūdi uz tīrumu jāved, jāizklāsta un pate zeme krietni jāizstrādā. Tas viss taisa lielus pūliņus. Turklāt pie rudzu augšanas viena liksta vairāk, proti, viņi var ziemā izsalt vai izpūt, caur ko rudzi var mazāk rasties nekā mieži. Beidzot, ar rudziem var maizi cept, putru vārīt un alu brūvēt vien. Tādā vizē mums pūrs rudzu vairāk pakalpo nekā pūrs miežu. Jo, pūru rudzu pērkot, mēs tiekam no lielākiem pūliņiem atsvabināti, kas, ja mēs paši viņus koptu, mums būtu jāpastrādā, un turklāt mēs ar viņu savas vai-

jadzības pilnīgāki apmierinām. Tāpēc arī pūrs rudzu ir vairāk vērts nekā pūrs miežu.

Tātad nu mēs zinām, kas vērtība ir, proti, pakalpošanas mērs jeb apspriešana. Šī vērtība pie dažādām mantām dažādā vīzē parādās, un tā mums ir lietas vērtība (pie zemes darbiem), formas vērtība (pie amatiem) un vietas vērtība (pie prečošanas jeb andeles). Lietas vērtība parādās pie tādām lietām, pie kurām vairāk daba, nekā cilvēki strādājuši. Pie āboliem, labības, metaliem u. t. jpr. cilvēku pūliņi, jebšu nav smādējami un pie iedabūšanas ļoti vajadzīgi, taču neiztaisa ne desmitu daļu no tiem darbiem, cik daba pie viņām pastrādājuse. Tāpēc šīm lietām kā tādām, kas no dabas nākušas, ir tik lietas vērtība. Bet, ja cilvēks ar savu prātu un ar savu gudrību ņemās viņas pārstrādāt un priekš cilvēka vajadzībām krietnākas taisīt, tad viņas iedabū formas vērtību. Tādā vīzē cilvēks no poda dzelža, kas varbūt trīs rubļus vērts, izstrādā plokšnas jeb federes, kas trīsdesmit tūkstošus rubļu vērtas. Še tā lieta ir 3 rubļus vērtā, bet tā forma ir 29,997 rubļus vērtā. Tāpat arī ir ar labību. Pūram rudzu ir sava vērtība. Bet, ja melderis jeb sudmalnieks šos rudzus pārvērš par miltiem, tad šiem rudziem miltu formā ir lielāka vērtība, un atkal rudziem maizes formā ir vēl lielāka vērtība. Pie dažām, visvairāk modes lietām gandrīz visu vērtību iztaisa tik forma vien. Šujams galdiņš, kur kāda princese savus rokas darbus pastrādā, nebūt nav stiprāks un arī nav ģeldīgāks par lielo kroga galdu; bet pie šujamā galdiņa tā forma ir jo patikama, tāpēc viņš arī ir daudz vairāk vērts. Kurskas guberņā zeme ir desmit reizes auglīgāka nekā Kurzemē, tomēr Kurskas guberņā zeme netur ne desmitu daļu no tās vērtības, cik Kurzemē. Tas caur to nākās, ka Kurzemei priekš saviem zemes augļiem labs tirgus placis, proti, Rīga, ir jo tuvu, kamēr Kurskas guberņai Odesa vai Rīga ir jo tālu atstatu. Tāpēc Kurskas guberņā labība pircēju trūkuma dēļ ir lēta, pūleņi pie zemes kopšanas netiek pilnīgi aizmaksāti un caur to arī pate zeme no vērtības zaudē. Tāpat Jelgavā bodes pie Katoļu ielas ir vairāk vērtas nekā bodes pie Pasta ielas, jebšu šīs abas ielas nav ne 100 soļus cīta no cītas

atstatu. Jo pa Katoļu ielu visa ļaužu drūzma, kas pa Anas vārtiem ienāk, dodās uz tirgu, kamēr Pasta iela ir tukša no ļaudīm. Tāpēc bodes pie Katoļu ielas, vairāk pircējus un pārdevējus dabūdamas, var arī 10 reizes lielāku īri maksāt nekā bodes pie Pasta ielas. Tā tas ir ar krogiem pie lieliem un maziem ceļiem, tā tas ir ar katru vietu, kur ļaudis dzīvo. Proti, gandrīz visi ļaudis preces pērk un preces pārdod, tāpēc visiem labs tirgus placis tuvumā ir ļoti daudz vērts.

Ja kāda jauna manta ceļās, kas tādas pašas vaijadzības, bet pilnīgāki apmierina nekā cita jāv senāk brūķēta manta, tad šī pēdīgā manta, jebšu viņa nemaz nav pārgrozījusēs, vērtībā kritās. Vaski tagad tādi paši, kādi bij priekš simts gadiem. Bet tagad vasku sveces vairs tik daudz nebrūķē, tāpēc ka sveces no stearīna taukiem un dažādiem stādu elvjiem (eljiem) ir labākas, un turklāt vēl gāzu dedzina. Caur to arī vaski vērtībā kritušies. Lietas, kas vairāk atronamas, nekā viņas vaijadzīgas, arī vērtībā kritās un allaž tīri bez vērtības paliek, ka lopu gaļa dienviņīgā Amerikā, malka mežainās malās u. t. jpr. Vēl izšķirsim *z o r t e s* un *v a i r u m a v ē r t ī b u*. Tātad arābu zirgs būs vairāk vērts nekā leišu zirgs, priedes malka vairāk vērtā nekā egles malka; tāpat pieci pūri rudzu ir vairāk vērti nekā pūrs rudzu. Beidzot vēl jāpiemin *p a t i k š a n a s v ē r t ī b a*. Šī ir tāda vērtība, ko tik viens pats atzīst, bet nevis citi ļaudis. Rublim, ko tēvs dēlam šķirdamies pie ceļa jūtēm par piemiņu dod, dēls lielāku vērtību pieliek nekā citiem rubļiem, un šādu rubli allaž par tūkststošiem rubļiem neatdod.

[1862.]

IZTULKOŠANA NO KĀDIEM SVEŠIEM VĀRDIEM, KAS PĒTERBURGĀS AVIZĒS NO 1862. GADA ATRONAMI

[Izlase]

Nēvienu valodu pasaulē nav bez svešiem vārdiem, un, jo vairāk kāda tauta uz priekšu iet un savu prātu apgaismo, jo vairāk viņa arī svešus vārdus no citām tautām pieņem. Tātad vācieši savā valodā ir uzņēmuši tūk-

stošiem svešu vārdu. Mācītam vācietim šos svešos vārdus vajaga zināt, jo bez viņiem nevar iztikt. Tik nemācīti vācieši nezin, ko daži sveši vārdi apzīmē, ko viņi lielā pulkā savos rakstos un grāmatās lasa; šo nezināšanu viņi grūti nožēlo, tāpēc ka, svešus vārdus nesa-prazdami, arī nevar gruntīgi grāmatas saprast, kas viņu tēvu valodā rakstītas. Tāpēc mācīti vācieši, saviem brāļiem gribēdami līdzēt, sarakstījuši lielas, biezas grāmatas, kur visi sveši vārdi iztulkoti. Tāpat arī ir pie citām tautām. Tātad varam cerēt, ka arī latviešiem šāds pielikums būs patīkams, kur lielāka daļa no tiem svešiem vārdiem iztulkoti, kas Pēterburgas Avīzēs 1862. gadā brūķēti.

(Visās valodās atronami daži vārdi, kas vairāk lietas un nevis vienu pašu lietu apzīmē, kā pa latviski kārta un kārta, pūri un pūri, loki un loki, pods un pōds u. t. jpr. Tā arī ir svešās valodās. Tāpēc šie pie katra vārda, kas vairāk lietas apzīmē, ir skaitļi pielikti, kas šīs dažādas izšķiršanas izsaka.)

Akademija ir 1) biedrība no mācītiem vīriem; 2) augsta skola, kur tik vienu pašu zināšanu un nevis vairāk kopā māca, kā mežu akadēmija, zemkopīga akadēmija u. t. jpr.

Biblioteka ir vieta, kur grāmatas uzglabā, jeb arī pats grāmatu krājums.

Bibliotekars ir uzlūks pār biblioteku jeb grāmatu krājumu.

Debata ir strīdiņi par jebkādām lietām, sevišķi par valsts lietām, bez visas bāršanās.

Demokrātija ir ļaužu valdīšana jeb tāda valsts, kur lielāka daļa no ļaudīm savu gribu iecel par likumu; **demokrati** ir ļaudis, kas pie tā turās, ka visiem pavalstniekiem priekš likumiem vajaga vienādiem būt. Ziemeļ-Amerikā ar demokrātiem saprot ļaudis, kas valdīšanas varu no visas valsts grib pamazināt, un turpreti katrai īpašai valstei lielāku varu dot; viņiem pretī ir **republikanieši**, kas valdīšanas varu no visām savienotām valstīm grib vairot, bet no īpašām valstīm pamazināt.

Deputats ir 1) ēdamas lietas un malka, ko kāds dienestnieks bez lones vēl klāt dabū; 2) no kādas drau-

dzies vai kārtas izvēlēts un nosūtīts vīrs priekš draudzies, kārtas vai tautas aizstāvēšanas.

Ekonomija ir 1) nama turēšana; 2) taupība. Zemes kopšanas ekonomija, valsts un tautas ekonomija.

Financas ir 1) nauda un mantas, kas valsts vai draudzies rokās priekš vajadzīgām izdošanām ir; 2) valsts ienākšanas; 3) bagātības vai turības mērs.

Ideja ir 1) apcerēšana no tādas visaugstākas lietas, ko galvā var izdomāt, jebšu ar acīm nevar redzēt, kā tiklība, brīvība, patiesība u. t. jpr.; 2) garīga aplūkošana. Kas zirgu reiz redzējis, tas, jebšu pie zirga klāt nebūdams, savā garā tomēr varēs zirgu skatīties un viņa īpašības uzrādīt, un tā mēs sakām, ka viņam ir ideja no zirga.

Ideals ir 1) tāda lieta, kas tik domāta, bet patiesībā vis nav atronama; 2) tas mērķis, pēc kā kāds dzenas. Domas, ka visiem ļaudīm vajāga tik labiem kā enģeļiem būt, ir ideāls.

Konservatīvs ir 1) saturīgs pie veca; 2) saturētājs, kas cieti pie veciem tēvu tēvu likumiem turas.

Konstitūcija ir 1) tāda valdīšanas vīze, ka valdnieks ar deputātiem, kas no tautas izvēlēti, kopā likumus dod; 2) miesas augums, kā: laba, spēcīga, stipra un vāja, vārģa konstitūcija.

Kredits ir uzticēšana, kas kādam pie citiem vai nu naudas lietās, vai citās lietās ir.

Kultura ir 1) (zemes) kopšana ar visām pārlabošanām un citiem darbiem, kas pie (zemes) kopšanas pieder; 2) ļaužu garīga kopšana, visvairāk prāta apgaismošana, kas cilvēku taisa krietnu priekš savas dzīves pārlabošanas un par derīgu locekli ļaužu biedrībā. Kulturas tautas ir garīgi koptas un mācītas tautas.

Liberāls ir 1) brīvprātīgs, pēc brīvības cēsis; 2) lab-sirdīgs. Liberāli jeb brīvprātņieki katrā valstī ir īpaša ļaužu partija, kas brīvas domas un runas valstī, baznīcā un zināšanās aizstāv.

Literatūra ir rakstniecība jeb visi raksti kopā, kuros ļaužu pūliņi priekš prāta apgaismošanas un sirds uz-

kopšanas atronami, visvairāk ziņu krājums par tautas dziesminiekiem. Katram laikam, katrai tautai un katrai gudrībai ir sava īpaša literatura.

Literats ir vīrs, kas ar zināšanām un gudrībām pūlējas. **Literators**, kas ar literatūru iepazīnīs.

Materialisms ir mācība, ka visas lietas un pārgrozīšanas dabā un atzišanā caur to notiekas, ka tās vismazākās daļas jeb atomi, no kā lietas saliktas, mainās un grozās un ka priekš šīs pārvēršanās no miesīgām lietām nemiesīgi spēki vis nav vaijadzīgi. Tāpēc materialisms liedz, ka kāds nemiesīgs gars ir pasaules valdītājs.

Monarķija ir tāda valsts, kur viens pats visu valsts varu rokās tur. **Monarks** ir patvaldnieks.

Monopolija ir 1) prečošana jeb andele, ko tik viens pats voi tik kāds mazums no ļaudīm drīkst vest; 2) brīvēstība, ko kāds no valsts dabū, viens pats kādu darbu pastrādāt voi kādu lietu izstrādāt un pārdot.

Muzeja ir 1) muzām, t. i., gudrībām un skunstēm svētīta vieta; 2) krājums no dažādām lietām, kas kopā sader; tātad ir muzejas priekš vecu laiku lietām, muzejas priekš skunstes lietām, muzejas priekš dabas lietām, muzejas priekš darba ieročiem un mašīnām u. t. jpr.

Parlaments ir augstāka ruņas vieta, kur likumus nogruntē, pārtaisa un atceļ un kur par visām svarīgām valsts lietām spriež.

Partija ir 1) daļa, gabals; 2) prečošanā jeb andelē visas vienā reizē nopirkas voi iemītas, voi piesūtītas lietas no vienādas šķiras, kā rudzu partija, vīna partija u. t. jpr.; 3) ļaudis, kas kopā pēc viena paša mērķa dzenas; valsts lietās, ticības lietās u. t. jpr. visur ir vairāk partiju; 4) kāršu spēle no spēlēšanas iesākuma līdz galam.

Politika ir gudrība, kas izmeklē, kādā vīzē un kādā ziņā valsts var pastāvēt, kādam mērķim valdīšanai būs pakaļ dzīties un caur kādām lietām valdīšana šo mērķi var panākt.

Politiks jeb politiknieks ir 1) vīrs, kas augstā valsts dienastā stāv; 2) vīrs, kas labprāt par valsts notikumiem ziņas iekrāj jeb par tām sarunājas.

Politīgs ir viss, kas pie politikas pieder, kā politīga grāmata, ziņa.

Prezidents ir 1) priekšsēdētājs; 2) brīvvalstīs no tautas iecelts valsts valdītājs.

Produkts ir 1) darba auglis jeb lieta, ko daba vai ļaudis radījuši; rudzi, lopi u. t. jpr. ir dabas produkti; naži, kurpes u. t. jpr. ir amatu produkti; bildes, statuas (izcirstas cilvēku bildes) u. t. jpr. ir skunstes produkti; 2) neizstrādāti dabas augļi, ko tirgū pārdod, kā neģērētas ādas, lini, vilna, labība, malka u. t. jpr.; 3) pie rēķināšanas tas skaitlis, kas iznāk, ja divus skaitļus vienu ar otru vairo vai reizina.

Profesors ir mācītājs (nevis sprediķnieks), kas universitētēs studentiem zināšanas māca.

Protests ir pretrunāšana pret tiesas spriedumiem jeb pretliecība, ar ko cita iemeslus un apvainošanas par netaisnām, veltīgām aprāda.

Reprezentants ir nosūtīts vīrs, kas sava sūtītāja vietu aizstāv vai viņa vietā ir; 2) no draudzēm izvēlēts vīrs, kas lai draudzes vietā pie valsts dienām vai landagiem runā.

Republika ir tāda valsts, kur augstāka valsts vara ir tautas vai kādas ļaužu kārtas rokās, kas valsti valda caur tiesām un īpaši ieceltiem priekšniekiem, ko par prezidentiem, konsuliem u. t. jpr. sauc.

[1862./63.]

[«MELLĀ NĀVE»]

Romā ir nīkna sērga («mellā nāve») starp ļoziem cēlusēs, kas arī cilvēkiem pielīpot. Vīspīrīms nu rauga šo nelaīmi ar lūgšanām remdīnāt, bet, dīemžēl, vēltī. Pāvests dod ļaužu grēkiem to vainu, kuru dēļ šī dīeva sodība uzbrukuse, ļaudīs atkal teic, ka pāvesta valdīšanas grēki pie šīs nelaīmes esot vainīgi. Tāpēc īsti nevar

zināt, kam taisnība. Bet Zobugalam šē pāvests jāaizstāv, jo pie mums tā jav sen ir skaidra, zināma lieta, ka visāda nelaime ir dieva sods par ļaužu grēcību. Tiešām tie bezdievīgi italieši arī vēl nezina, kādēļ viņiem tie briesmīgie uguns splāvēji kalni ir no dieva ierīktēti, un varbūt tos arī gribēs uztiept pāvesta valdīšanas grēkiem! Paldies dievam, ka mēs to lietu labāki zinām!

[1863.]

NO «PĒTERBURGAS AVIŽU» REDAKCIJAS
«PASTA TAŠAS» JURA ALUNĀNA VADĪBAS LAIKĀ
(1862.—1863.)

(Izlase)

M. saimniekam V. muižā Kurzemē. Jūs prasiet, kas tas ir: «Zopf», «Zopfzeit» un «Zopfgeist». To šē īsumā atbildēsim; skaidrāki to izteiks mūsu «dzirkstele», kas būs pielikta pie mūsu avīzes otra numura. «Zopf» ir biza; «Zopfzeit», bizu laiks, ir tie veci laiki, kur visi augstmaņi valkāja resnu bizu uz galvas par stātu, un par «Zopfgeist», bizas garu, nosauc tādu cilvēku iegribēšanos, kas to vien cien un iemīl, kas no vecu veciem laikiem bijis, un kas cieti turās pretī visām labākām jaunām ierīktēšanām.

[1862. gada jūlijā.]

Visiem lasītājiem. Pirmie numuri iznāk gan pāri nedēļas par sebu. Vainas bij dažādas. Pēterburgā vēl reti kas bij drukāts latviski, tāpēc trūka bokstabu un šis un tas. Pat ar adresām iesākumā pūlīņš liels, kamēr tās tiek drukātas un riktīgi ievestas grāmatās. Pēc iet viss viegli.

Kamēr iesākumā numuri vēl netiek ātri un riktīgi lasītāju rokā, tamēr svešu valstību ziņas, tas ir, politiku, nedosim tik garu kā pēcāk.

Kvitungas par iemaksātu naudu aizsūtīsim ar pirmajiem numuriem riktīgi visiem.

Līdz august mēneša vidū būs, kā ceram, viss riktīgi ierīkots ar avīzes aizsūtīšanu u. t. jpr. Tiem, kas august vai septembr mēnešos apstāvēs: vislabāki ir, kad tiešām atsūt naudu par pastu redakcijai un uzdod riktīgi adreses, kā līdz šim lielākā daļa ir darījuse.

[1862. gada jūlijā.]

J. R. kungam [J. Ruģēnam] Vidzemē: Paldies, abas Jūsu grāmatas riktīgi dabūjām; priecājamies īsti, bet citādi tās brūķēt nevaram.

[1862. gada 28. jūlijā.]

R. Z. no V. Jūs esat piemirsuši, ka jau pērnā gadā par tiem 700 Vidzemes mēmkurliem Mājas Viesī tika runāts. Daži M. V. lasītāji ar ir naudu priekš viņiem iestellējuši. Cienīgs Apukalna mācītājs Treij priekš kādiem gadiem gribēja priekš tādiem nelaimīgiem īpašu skolu ietaisīt. Bet tas toreiz neizdevās. Tagad mūsu cien. mācītājiem uz to nav ne naudas, ne vaļas. Tie strādā ap Afrikas pagāniem, un mūsējiem — zināms, esot jāgaida. Tā mums viens raksta.

Cien. mācītājam F.[īrhufam] no S.[lokas] Vidzemē. Neņemiet par ļaunu, bet — — ļaudis teic, ka Jūsu ruņas arī neesot īsti riktīgi latviskas. Ja nu mēs gribēsim pie Jums skolā iet latvisku valodu mācīties, tad jau lasītāji nevēlētu, sacīdami: «Kā var aklis aklam ceļu rādīt.»

P.[ēterim] K.[rumberģa] kungam Vidzemē. Jūsu raksti priekš dzirksteles, ar to iesākumu:

«Atkal viena lūgšana» (lūkā Jelg. avīzēs)

Ak cienīgs, mīlais māc'tais Grot,
Voi nevarētut Jūs mums dot
Ar kādu jaunu dziesmiņ',
Kas skaidra tā kā ūdentiņš
Un burbulē kā avotiņš —
Tos vārdus kā uz iesmiņ'.

Tur sev tu tev
Un tev tur sev
Ar sev par tev —
ķeries, veries,
Karies, turies un atsperies.

Viens vidzemnieks

— tie raksti mums riktīgi rokā nākuši; pateicam gan par tiem, bet arī neliedzam, ka mēs no Jums, kas Jūs G. mācītāju tik nadzīgi ķeriet un veriet, nu ceram mīkstas un košas dziesmas, kas neķerās un neverās.

J. N. kungam L. muižā Kurz. Jūsu domas ir daudz jaukāki izteiktas vecā Stender dziesmiņā:

Viņā dienā tiesas kungs
Tiesas kungus tiesās,
Tur negeldēs augstība,
Kas še der pie miesas.
Tur negeld izmeklēta
Advokatu skola,
Nedz tie pilni maciņi,
Ko pils kungam sola.

Redziet, kā smuki Stenders jau priekš 70 gadiem dziedāja. Tik tas vārds: «izmeklēta» liekas no vācu valodas «*ausgesucht*» pārtulkots.

[1862. gada 7. augustā.]

J. Z.[akranovičam] K. Kurz. Jums tiesa gan, ka Biezb. kunga raksts par dvēseli nebūs daudziem saprotams. Bet raksts ir labs, jau tādēļ, ka parāda, cik vedīgi un gludeni var runāt par tik augstām gudrībām latviešu valodā, kā filozofija ir, kauču valoda priekš šām gudrībām līdz šim vēl it nemaz nav iebrūķēta. Daudz jau nedosim tādus grūti saprotamus rakstus, kas lielākai lasītāju daļai nevar patikt, bet, ja dažureiz mācītu lasītāju dēļ tādus dosim, tad jau tiešām zinām, ka citi lasītāji par to neļautosies, it kā tie neļautojas, kas lasa lielas krievu, vācu, franču un citas avīzes un tur atrod vienu ziņu, kas der kurpniekam, otru, kas dakteram, trešu, kas kopmaņam, ceturtu, kas zemes kopējiem, piektu, kas augstas gudrības kopējiem, sestu, kas mašīnu taisītājiem derīgs.

[1862. gada 14. augustā.]

Mājas viesi lasītājiem. Uz Mājas viesu apgādātāju rakstiem M. V. 33. numurā — mēs isi atbildam: riktīgi, tādas vien ir Pēterburgas avīzes. Vairāk par to lietu runāt nav vērts. Tagad jau lasītāji, dabūjuši pirmus 5—6 numurus, varēs cik necik spriest, kādas būs

jaunas avīzes, kad viss būs ierīkots un kad avīzes aizsūtīšana par pastu ies pēc kārtas, kas it drīz notiks. Cik atminam, tad arī pie Mājas viesu aizsūtīšanas pirmos 2 mēnešos bij jukšanas diezgan, tāpat arī kad cien. mācītājs Šulc uzņēma Jelgavas latviešu avīzes. Mūsu pirmie 4 numuri nepietiek vairs priekš pāru simts lasītājiem, tāpēc tie tiks nodrukāti otru reizi un sebāk tiks piesūtīti visiem tiem, kam tie pietrūkuši.

[1862. gada 20. augustā.]

V. J. kungam V... muižā Vidz. To pārtulkotu grāmatu negribam tagad ieņemt avīzēs; tur tai nav vieta it nekādā vizē. Kā tagad nomanām, tad mums pietrūkst rūmes avīzēs. Tik drīz kā būsīm iespējuši izdot vēl to vienu numuru, ko tagad vēl esam parādā, tad gribam uzsākt dot dažādus citus pielikumus.

B.[iezbārdim] K. Rīgā. Jūs rakstiet, ka neesot vērts bijis erroties par tiem «dumjiem» rakstiem Rīgas avīzēs. Erroties nu gan nevajaga par tiem, bet taču ir jāatbild, jo daudz Rīgas avīžu lasītāji jau citādi to lietu nezina, kā to ir lasījuši.

[1862. gada 28. augustā.]

Daudz citiem, kas mums mīļus un nemīļus rakstus sūtījuši, pateicam par visām piesūtīšanām un atbildēsīm tik drīz, kā iespēsīm. — C. O. L-ch. kungam [K. Lepevičam] Sp.[āģis] teic lielu paldies par Jūsu rakstiem. Nezināmiem rakstītājiem no Dobeles aprīņķa Kurz. un no Vidz. ar to apakšrakstu: «Miers nav miegs»: ka Jūsu raksti mums patika, to Jūs gan paši zināsi, varbūt tos brūķēsīm ar laiku, kad gēldēs. Rīgas avīznieks jau glūn uz visiem mūsu vārdiņiem, voi nevarētu kādus apsūdzēt; visu vairāk uz tiem, kas stāv pasta tašā un dzirkstelē. Avīzē *Inland*, 34. numurā ir izteikts, ka tāda uzglūnēšana uz mūsu rakstiem esot ļoti teicama lieta. Tad nu mēs, gribēdami palīdzēt Rīgas rakstītājam pie tāda teicama uzglūnēšanas darba, šē pieliksīm to ziņu, ka Leipzīgas vācu avīzēs: «*Illustrierte Zeitung*» jaunākā lapā 1001. numurā stāv rakstīts tā: — — *damit die*

russische Feindschaft gegen den deutschen Kaiserstaat (Oesterreich) aufhöre, ein für Frankreich günstiges Moment zu sein etc. etc. — — tas ir latviski: lai rimst kr. ienaidi pret vācu (Estreiķu) ķeizaru u. t. jpr. — Te nu Rīgas rakstītājs savā lielā gudribā tūlīt apķērs, ka šī Leipčigas avīze ir tikpat ļauns vācu tautas ienaidnieks kā mūsu avīzes, un viņš varēs par tām iet sūdzēties uz Drezdeni pie *Beust* kunga — visām vācu un citu tautu smiekļu avīzēm par neizsakāmu prieku un lusti; «ak tavu gudru!» — tā visi uzslavēs Rīgas avīznieku, un tas prieks, ko sauc: «*allgemeine Heiterkeit*» būs visiem lasītājiem uz ģīmi redzams. — Kad vācu **tauta** (ar Koburga hercogu un pie visām tautām izslavētu nelaiķu dziesminieku Šilleru) par Rīgas avīzēm kādu reiz to jauku ziņu varētu dabūt, ka šī ir viņas goda pasargātājs, tad tā tiešām izsauktu: pasargi man, dievs, no maniem goda pasargātājiem!

[1862. gada 10. septembrī.]

Nepazīstamam rakstītājam Jelgavā: jūsmums jau dažus it labus rakstus līdz šim atsūtījuši, bet savu vārdu neesat teikuši, tā arī tagad to rakstu: tas lielais Sanhedrins P. Tad nu lūdzam: rakstiet mums savu vārdu un arī no kurienes Jūs to ziņu par Sanh. ņēmuši — — citādi nevaram to brūķēt. Jūs un t o s **daudz citus** rakstītājus, kas mums voi nu dažādus stāstus, dziesmas un notikumus, visuvairāk jaukas ziņas atsūtījuši, kā iet ar mūsu avīzēm un avīžu **apstellēšanu** tai un tai malā — lūdzam, lai raksta savu vārdu droši apakšā, ja nav it īpaša liela note to grāmatā neielikt. Pie mums jau neviens rakstītāja vārdus neizdabūs, un arī piesūtītus rakstus nebrūķēsīm tūlīt dzirkstelē, ja nomanīsim, ka tas ziņas laidējam varbūt gauži pretīm. Mums jau tādēļ gēldētu zināt mūsu rakstītāju un draugu vārdus, lai zinām tiem, kas mums kādus cik necik derīgus rakstus ir sūtījuši, nākošā gadā brīveksemplarus no mūsu avīzēm aizsūtīt. Tiem, kas cik necik priekš avīzes (un visvairāk priekš dzirksteles) derīgus rakstus piesūtījuši un piesūtīs, aizmaksāsim bez tam vēl ar naudu un par to aprēķinumu rakstīsim īpaši — bet drusciņ vēlāk; tagad

nav nebūt vaļas visu izrēķināt. No rakstiem un piesūtītām grāmatām jau lielākā daļa skaidri izrāda, ka tie nākuši no tik milīgas sirds pret latviešu tautu, pret viņu rakstiem un arī mūsu jaunu un grūtu uzņemšanos, ka tos pavisam aizmaksāt nevar nekādā vīzē, tādēļ ceram, ka rakstītāji labprāt pagaidīs un, visuvairāk, mums piedos, ka neesam daudziem atbildējuši īpašos rakstos. Un patiesi varam sacīt, no tiem tik daudziem rakstiem, kas mums no visām pusēm no Vidzemes un Kurzemes pienākuši, mēs sajūtam ar lielu prieku, ka mīla latviešu tauta mums cik necik uz to uztic, ka turam karstu mīlestību uz to un gribam viņas īstu labklāšanu; šie raksti mūs pacilā un iedrošina iet droši uzņemtu ceļu uz priekšu.

To pāru rakstītājus, kas mums dažus brīnum nīkņus rakstus atsūtījuši un varbūt vēl grib atsūtīt, tos lūdzam arvienu kā līdz šim bez vārda parakstīšanas izdarīt, ko uzņēmušies. Viens mums atsūtījis garu dziesmu, kur viss bij smalki un ļoti jauki izteikts, cik slikti ir mūsu avīzes rakstītāji, visas viņu domas un pate avīze; tā visstiprāka pierādīšana bij tai peršā: *«Ihr seid nur krötige Hallunken!»* Ak tavu smalku un smuku rakstu!

[1862. gada 3. oktobrī.]

G-l kungam [D. Grīntālam] P-ā. Jūsu labu dziesmiņu: «Ar prieka ielīgsmotu balsi bez bēdām it kā zvirbulis dzied latvietis — — iekš saules gaismas iznācis» — nevaram tagad ieņemt mūsu dzirkstelē, tādēļ ka daži par daudz par to pukosies. Jūs tik jau atminat, cik maktīgi pukojās daži par to, ka bijām ieņēmuši vienu peršīņu dzirksteles otrā numurā no dziesminieka, kam likās, ka G. par daudz skatās uz rīmēm un par maz uz to, ko ar vārdiem izsaka. Bez tādas spriešanas par dziesmām un rakstiem, zināms, neviena tauta un neviena valoda nav varējuse iztikt; visi lielie Vāczemes dziesminieki ir tāpat viens otru priekšā ņēmuši, ko it viegli varam pierādīt. Kāpēc tad latviešu dziesminieki tā nevarētu darīt viens ar otru, latviešu dziesmām un rakstiem par it lielu labumu? — tā Jūs vaicāsiēt. Bet mēs atbildam: viss labs lai nāk ar laiku! Kad daži lasītāji būs ar laiku iepazīnu-

P a f t a t a f c h a.

Neposibhamam tungam S. A. Delgamé. Zuhü grabmata rar
 saligahm Annahm mums ihüs laisa rella nallise un parvabst
 kufe lohti verias veeabstiana (Veneis). Tareh; leelu rallees!

S—s tungam M. gub. „Kad manni arm fultu, es ne brehtu,
 ja sinnau, sa tas buhtu. Pet. av. rar isabti* — rallees var
 ishem un zitteem faldem wahreem Zuhü mihlä grabmata un
 subteet luhfami wehl faktu mudrus ralsins la libts ichim: sam
 ne darritu preehus ta sajuskhana, sa Latweeschü, lautschu tabli aie.
 gabjudi, wehl larsii mihl sawus brabius Latweeschus, sa teem
 wehl siers rufu muddigati, fac peeminn Rursemmi woi Widsemmi,
 sawu thimmumu, sawu iduhpula weetu, un tash dseefmas un to
 walleetu, tas tam wisirinaf ne mahtes luhrahm flanneja un auis
 un tnebfeli saildija!

Q—l tungam P—a: Zuhü labbu dseefminu; „Ar preeka
 eelibatman baki bes bekdam it fa swirbulis dseed Latweetis —
 eelid saules aaimas isnahis* — neworram taggad eenemt muhsu
 dseefheli, tareh; sa daisi par dauts par to pufsees.

Wes tabdas spreeschanas par
 dseefmahm un ralsiem sinnaas ne weena tauta un ne weena wal-
 leta naw warrejuse isst; wissi leele Wahjemmes dseefmineeki irr
 tarat weane obtru preefschä nehmuschi, to it weegli warram pee-
 rahthi. Karch; tad Latweeschu dseefmineeki sa ne warretu darrthi
 weens ar obtru, Latweeschu dseefmahm un ralsiem par it leelu
 labbumu? — ta Zube waigaseet. Wet mehs atbildam: wisse labb
 lai nahl ar laisu! Kad daschi lasitaji buhs ar laisu cerrañnan-
 schees ar muhsu ralsiem un gribbu, tad wais ne tumrotes par
 weena puds wahetu it fa par leelu nelaimi. Pabs dseefmineeks jau
 tareh; ne ralls flitis, sa par wiannu spreesch zeita teesu. Kas
 dseefmas ralsia Latweeschu wallede awisee, tas irr Latweeschu dseef-
 mineeki, [redacted] par to walha
 ra pabti istumi la rar wisseem zitteem dseefmineeckem wisse
 wallede.

šies ar mūsu rakstiem un gribu, tad vairs nedumposies par vienu pusvārdu it kā par lielu nelaimi. Labs dziesminieks jau tāpēc nepaliks slikts, ka par viņu spriež cietu tiesu. Kas dziesmas raksta latviešu valodā avīzēs, tas ir latviešu dziesminieks, vai nu būtu kungs vai kalps, vien-alga; par to valda tie paši likumi kā par visiem citiem dziesminiekiem visās valodās.

Kad nu tādā vīzē izteicam, ka latviešam, kā jau laimīgas Krievu valsts brīvam locekļam un īsti padevīgam pavalstniekam, arī vajag brīv būt kopt savas dziesmas un rakstus tā, kā visas citas tautas pasaulē dara, — tad arī jāteic tiem daži vārdi, kas mums atsūtījuši dažus it jaukus rakstus, ka tik tādēļ vien nevaram ieņemt avīzēs, ka tie, pēc mūsu prāta, pa daudz sīvi. Avīznieks, mierīgs cilvēks, mieru un labprātību starp visiem lasītājiem, kungiem un kalpiem, mācītājiem un skolmeisteriem, pilsātniekiem un lauciniekiem gribēdams kopt un uzturēt, nevar tādus sīvus rakstus brūķēt, kauču tie tik daudz no visām pusēm piesūtīti.

[1862. gada 16. oktobrī.]

Lasītājus lūdzam, lai nedusmojās uz mums un neapvaino pastu, ka avīzes, no 16. numura sākot, nedabūja īstā laikā. Cenzuras ierīkšanās padarīja tādu kavēšanu.

Rakstītāju, kas 42. numurā Jelg. latv. avīzēs tik droši zin izteikt, ka mūsu avīzēs «*materialismus*» atrodams, lūdzam pasacīt nākošā reizā, vai visās mūsu vācu avīzēs arī *materialismus* atrodās, jo visas tās runā par pasauli un pasaules lietām vien un it reti par debess lietām. Tā arī krievu un citu tautu avīzes. Lūdzam, lai izteic nākošā reizā skaidrāk, kāpēc latviešu avīzēm būs pagalam citādām būt kā visu citu tautu avīzēm.

[1862. gada 5. novembrī.]

Rakstītājiem, kas par mūsu strīdiņiem ar Jelg. avīzēm piesūtīja dažādus rakstus, pateikdami dodam to ziņu, ka esam strīdiņu pabeiguši 18. numura pielikumā un bez lielas notes negribam ne vārdu vairāk teikt, jo veltīgi strīdiņi starp avīzēm reti ko ģeld lasītājiem.

Pēdēji avīzes numuri lasītājiem šogad gan vēlī nāks rokā; bet mums arī bija pirmā pusgadā tik daudz visādas modes pūliņu, kā reti gadās. Taču daži no šiem pūliņiem iznāks lasītājiem par labu, un tādēļ ticam, ka tie piedos redakcijai jukšanas un vēlū piesūtīšanu.

[1862. gada 22. decembrī.]

A. Br. — G. Bizmanis jūsu grāmatu no 1. november, kas ļoti vēlī atnākuse, nevar saņemt, jo tas vēl gul; šoreiz par daudz ilgi. Teic, ka miegā runājot daudz un izteicot savus sapņus.

L. P. Kauldvēselīt, Vidz. Jūsu dziesmu mēs paši gan labprāt lasījām, bet nodrukāt to neģeld, jau tapēc, ka par garu. Īsi raksti jau mums arvien vairāk patīkami. — Tās sūdzības, par ko Jūs runāji, mums gan diezgan pazīstamas, bet: labu padomu pret tām nezinām.

[1863. gada janvarī.]

S. A. Jelg. Ko Jūs rakstāt par mūsu avīzes likteni — to arī citi mums teikuši un rakstījuši. Mēs provēsim šoreiz atbildēt vāciski īpašā pielikumā, cerēdami, ka tās vēltīgas bailes tad zudīs. Vairāk kā desmit cien. mācītāji jau ir mūsu avīzes priekš ļaudīm apstellējuši, un daudz citi solījuši apstellēt; no tam redzams, ka visi nebūt netur vēltīgas dusmas pret mums. Kad lasītājs tos mīļi lūdz, tad apstellē arī Pēterburgas avīzes — —. Ar Jelgavas jeb baznīcas avīzēm tas var būt cita lieta. Tad nu mūsu avīzes jāapstellē no lasītājiem pašiem vai caur kopmaņiem pilsātos un pilsātiņos, caur muižas kungiem, skolmeisteriem, skrīveriem, krodziniekiem, melderiem un citiem, kas prot vācu adresu uz grāmatu uzrakstīt. Ka avīzes apstellētājiem uz pastu nevar pazust, par to gādā valsts likumi, kas vainīgu grāmatu zaudētāju strāpē it cieti.

Ed. fon L-g. Prāvesta k. Š. — Kurz. Paldies par Jūsu grāmatu un mīlīgu prātu. Jūsu liecība, ka mēs nevienu baznīcu neesam aizskāruši, ir mums vērts dokuments.

[1863. gada 16. janvarī.]

B-š k. P-ā. Jūs runājiet par Rīgas vācu avīzēm, ka tās varot savā 25. numurā š. g. teikt, ka tās tik 13 rindēs vien esot par mums pukojušās, un: kāpēc nevarot brūķēt vārdu «slavenofilistīš», bet tikai: «slavenofiliš» vien? Jums abās vietās pilnīga taisnība. Rīgas avīzēs ir vairāk kā desmit numuros izgājušā gadā par mums runājušas, un Nr. 187, 199, 211, 227 un gada galā Nr. 301 papildnam garos rakstos. Mūsu latvisku atbildi daži augsti kungi nesaprata: tāpēc mēs tūlīt, kad 301. numuru dabūjām, sarakstījām tiem atbildu — vienreiz priekš visām reizēm. Tāpat arī gala zilbas «iš» un «istiš» katrs valodas pratējs minētos vārdos brūķēs droši mūžam, jo katra no abām piegalināšanām dod vārdam pagalam savādu īpašumu. Bet par tādiem niekiem nebūt negribam strīdēties; mēs strīdīņus nekad nemeklējam. Rīgas avīzes pašas nesenu teica, ka no diviem, kas strīdās, tam netaisnība, kas pikts paliek; mēs gan saprotam, kāpēc tās tik piktas palikušas par mūsu vācu rakstiem, kas mums šite it ļoti vaijadzīgi, lai vienreiz aizdzītu daudz veltīgas domas no tādiem Rīgas avīzes lasītājiem, kas neprot latviski.

[1863. g. februārī.]

M. K-t. P. kap. Vidz. Taisnība gan, ka daudz ļauni ieradumi ir ļaužu starpā, kam būtu pretī jāturas; bet tādiem lieliem nekaunības ieradumiem, par kuriem Jūs sūdziet, gan knapi ir pat mūsu Zobugals varēs pietikt klāt; vēl tam jātrīn zobī. Provējiet ko sarakstīt.

[1863. g. 21. februārī.]

VĒSTULES

(1855.—1863.)

INDRIĶIM ALUNĀNAM

Mīlo Indriķi!

To pārvelkamo, kuru Tu no manis izlūdzies, gribēju Tev aizsūtīt, tikko biju nonācis Tērpātā, tāpēc ka šie tādas pārvelkamos nemēdz nēsāt, bet nodomāju, ka Tu bez tā vēl būtu varējis iztikt, un tā tas novilcinājās. Tagad tas iet līdz. Dzīvoju tagad, no visiem atrāviens, tāpēc ka izsitumi, kas apklāj rokas un kājas, neatļauj man ārā iziet. Aiz tā iemesla priekšlasījumus, par kuriem Tev rakstīju otrā vēstulē, neesmu paguvis noklausīties. Tagad, izsitumiem pamazām nozūdot, piespiedīšos uz priekšlasījumiem aizklūt. Sai nolūkā man no kuratora vispirms izdabūjama atļauja. Tomēr neesmu pārliecināts, vai šāda atļauja man tiks dota, tāpēc ka noteikumos par studējošiem atrodam šādus vārdus: visi dienestā stāvošie ierēdņi drīkst ar priekšnieka atļauju un kuratora piekrišanu apmeklēt augstskolas priekšlasījumus. — Ierēdņi, kas vietas atstājuši, var dabūt atļauju apmeklēt augstskolas priekšlasījumus, un proti, ievērojot agrāki pievestos noteikumus, tikai viņa priekšnieka atļauja netiek prasīta. Šis punkts man bij stipri iekritis acīs, kad Tev rakstīju par priekšlasījumiem. Neesmu nekāds ierēdnis un nezinu, vai tas ies, tomēr katrā ziņā piespiedīšos cik spēdams, lai pie mērķa kļūtu. Viskopus ņemot, Tev nēklātos tik daudz baidīties, ka velti paniecināšu veselu semestri, tāpēc ka savu laiku tik lietderīgi gribu pavadīt,

cik tas vien iespējams. [Mēģināšu arī atrast līdzekļus savu «Dziesmiņu» klajā laišanai. Manuskripts jau galīgi drukai sakārtots.] Mana dzīve Tērbatā dažādi pārmijas: gan esmu ar dažādiem darbiem aizņemts, gan bezdarbībā turu rokas klēpī, kad mēdzu ar Grīnhofu un Fetterleinu pie preferansa galda kavēties, bieži tiek arī iebaudīts, t. i., vakaros ruma pudele pie tējas iztukšota, no kuras Š. savu krietnu daļu neaizmirst iemest. Tad iesākam jokus plēst vaļā, un Š. laiž klajā savus izdomātus stīkus, Grīnhofs nepaliek bez piezīmēm, līdz vispārīgi skaļi smiekli sprāgst vaļā; Šv. apraujas, bet drīz turpina savu piedzīvojumu nostāstus, jo Fetterleins viņu pamudina: «Nu, nu, Š. onkul, laid vien tālāk!»

Beidzot noskandinām kādu dziesmiņu un liekamies pie miera. Tās ir jautras stundas. Reizēm, kad neesmu darbā, man sirdī ronas skumīgas domas, un

Domīgs veros loga rūtīs,
Klusā pilsēta kur snauž,
Dziļas ilgas mostas krūtīs,
Roka ceļa spieķi glauž.
Gribu somu celt es plecā —
Sauc uz mājām doties sirds,
Gaida dzimtās takas vecās,
Mīlo acis gaidās mirdz.
Tērbatā tik biedru barā
Man pie kausa atmirdz prieks,
Viens es esmu skumju varā,
Gluži viens un visiem lieks.

Bet tie ir tikai vientulības stundu untumi. Ja izsitumi man no rokām un kājām būs nozuduši — lai šo ļaunumu pilnīgi nodzītu, esmu saistīts pie istabas — iešu vairāk pilsētu apskatīt. Grīnhofs ielūdzis mani vairāk reizes pie viņa kafeju dzert, lai iepazīstinātu mani ar Valdemāru un citiem studentiem, ar kuriem viņš satiekas, bet tas aizvien vēl jāatliek aiz pieminētiem iemesliem, lai nesašaldētos un nepadarītu slimību vēl ļaunāku.

Kā dzirdu, Jelgavā plosoties atkal kolera. Tā ir nelādzīga lieta. Limbickis pienāca piektdien pie manis un pasniedza tēju, kafeju un cukuru. Šv. atgadījās klāt. Ieraudzījis cukuru, viņš gribēja, lai ar to daloties, ko,

¹ Atdzejojusi D. Avotiņa.

protams, netiku darījis. Lielāku kārumnieku un gārdēdi nekā Šv. nemaz nevar iedomāties. Naudas viņam maz, bet tas nemaz nekavē vēderiņu ar veģiem un saldumiem pildīt. Šeit viņu neviens nemīl, nevēlēdamies to ar kafeju vai tēju mielot, tāpēc ka viņš uz katru glāzi mēdz $\frac{1}{4}$ mārc. cukura ņemt. Šķiet, ka viņš pūlas to atgūt, ko Jelgavā nokavējis. Jelgavā, kā viņš man savas bēdas kādu vakaru sūdzēja, to visās vietās un lietās modrīgas acis uzmanījušas un neatļāvušas neko izdarīt, kas netiktu Lorencam un viņa vecākiem zināms.

Ar Šv. esmu pašlaik sagājis matos. Grīnhofs, Fetterleins un Šv. ēdām pusdienas kopā manā istabā. Mēs esam pieņēmuši likumu, ka ikviens divi reizes apgādā pusdienai maizi, katrs pēc kārtas. Atnāca Šv. kārtā. Tas nebij ieradies, nedz maizes atnesis; mēs nolietojām viņa porciju. Ap pulksten četriem viņš piedzēries iebrūk manā istabā, sāk trakoti ālēties par to, ka viņam nolau-pīta pusdiena, neesot naudas ne graša un beidzot nāko-ties badā mirt. Otrā dienā Šv. pusdienā atkal nerādās, nedz atsūta maizes. Fetterleinam un Grīnhofam es pasniedzu maizi, un mēs krietni saēdāmies. Nu pārnāk Šv., atrod savu porciju, bet bez maizes. Viņš saka pavēlētāja balsi, ka man esot jādod maize. Es atbildu, ka man nav. «Ak kungs,» viņš teic, «tavas kumodes atvilknē būs dieva svētība, velc tikai ārā!» Es saku, ka tā pieder Limbickim. Tagad Tev vajadzēja viņu redzēt trakojam. Kā satricināts tīģeris viņš lec no krēsla augšā, skraida lieliem soļiem pa istabu, lādas ar visiem velniem, kam no pekles jānākot augšā. Visi sāk pilnā kaklā smieties. Dūsmās šņākdams, viņš metas pa durvīm ārā, piedraudēdams, ka to viņš man neaizmirsīšot. No tā laika es griežu viņam ceļu, jo Tu gan zināsi, kāds viņam raksturs; viss viņam iespējams, un tas sliktākais nav viņam diezgan slikt.

Ja gadā sadabūju divi simti piecdesmit rubļus savām studijām, tad esmu apņēmis valodniecību studēt ar paša līdzekļiem, ja man turklāt vēl nabadzības apliecība rokā, tad tieku no lekciju naudām atsvabināts. Valodniecību var arī studēt uz kroņa rēķinu, tik tas nav nekāds lāga aprēķins, tāpēc ka labs valodnieks, kas ar saviem līdzekļiem studējis, aizvien dabon labāku vietu.

Ja nu Pēteris Tev iedotu priekš manis tos trīsdesmit rubļus, tad nopērc sev labu cilindra pulksteni, bez kura Tev, stundas dodot, būs grūti iztikt; nepērc sliktu pulksteni, ja iespējams labāku nopirkt, tāpēc ka labs nezaudē tik drīz vērtību. Vispārīgi nemaz nespēju izprast, ka Pēteris apņēmis manām studijām dot septiņdesmit rubļus gadā. Tas laikam būs noticis bez viņa cien. kundzes ziņas?! No sirds priecājos, ka tu abonē Gartenlaubi un bez tam vēl Ūlanda «Dzejas» un Tīgdes «Uraniju»; jo Tev, nabaga zēn, tik maz labu grāmatu nācis rokās. Ja Jūlijs septembrī man liek atsūtīt apsolītos trīsdesmit rubļus — Tev laikam nāksies sūtīšanu izdarīt — tad apgādā no tās naudas pāris kastes cigaru à 125 kapeikas un ar naudas atlikumu atsūti jau agrāk iedoto veļu. Bez tam man vēl būtu jāpiemin, ka bez nodriskātās samta vestes un atlasa vestes man nav nevienas jaunākas, tāpēc varētu pēc sava mēra likt pašūt kādu ziemas vesti. Kāds pāris rīta kurpju arī nebūtu smādējams. Apvelkamā kabatā Tu atradīsi zīda kabatas drāniņu, par kuru man varētu atsūtīt pāri linu lakatiņu. Tikumības apliecības man vairs nevajadzēs, tāpēc ka ziemsvētku laikā to varēšu dabūt arī no vietējās policijas.

Tevi un visus mīļos sveicinādam,

Tavs brālis J u r i s.

Tērpātā 17. augustā 1855. gadā.

EDVARDAM ALUNĀNAM

Mīlo Edvart!

Brīvlaiks tuvojas un ar to moku nedēļa, tas laiks, kad eksamens spiež sviedrus, baiļu sviedrus ārā. Tāpēc arī Tev neesmu rakstījis, kaut gan bieži par Tevi esmu domājis. Būdamas nemierīgas dabas, aizvien mēdzu domāt, kad Tu vai Jūlijs man ilgāki neesat rakstījuši, ka Jums kāda nelaime notikusi, un es stipri par Jums norūpējos. Tu būsi laikam tā no darbiem aizņemts, ka Tev nemaz

laika neatliek mums kādas rindīņas atlaist par to, kā Jums iet. Tev vajag būt divās saimniecībās un tās pārraudzīt, un tā nav nekāda bērna rotaļa.

Tomēr mums būtu katrā ziņā patikami no Jums kādas ziņas saņemt, īsteni par to, kā mūsu mīļai mātei klājas, vai viņa aizvien vēl dūšīga, vai viņai arī vecums mācas virsū, ko dara Jūlijs, vai Minna apmeklē Jūs uzcītīgi Kauļos, vai viņa aizvien pūš par manu bezdievību. Ja nu tas būtu, tad apmierini viņu, teikdams, ka esmu labojies, ko varēsi pierādīt ar «Sētas, dabas un pasaules» III burtnīcas rakstiem: «Cienījami lasītāji», «Kāds vārds tiem, kam vajadzīgs» un «Miers baro, nemiers post». Tiešām, dievbijīgāka cilvēka, kāds es esmu, nevar zemes virsū atrast, kapēc jau mani par «veco Alleluja» dēvē. Man brīnums vien nāk, ka mācītāju kungi mani nav vēl par svētu izsludinājuši. Ko gribēju Tev lūgt, ka mīlo māmiņu liec nofotografēt, jo tā būtu liela skāde, ka tādās brangas sievas atmiņu bērni un bērnu bērni nevarētu cieti glabāt. Aiz šā paša iemesla es ļoti nožēloju, ka mums no tēva arī nav nevienas fotografijas. Pēdējā vēstulē, 11. septembrī rakstītā, Jūlijs mani stipri sabramējis, ka es augustā neesmu eksamenus nolīcis. Es gan gribētu viņam atgādināt, ka eksamenu nolīkt nav vis bērnu rotaļa, bet sūrs darba gabals, ko vis aiz dažādiem iemesliem, kā man ar nejēdzīgām slimībām kaujoties, nav iespējams paveikt, jo par jokiem nevar uz eksamenu iet. Tev nu gan iznāk dažas nepatikšanas un nevajadzīgi izdevumi, īsteni vēl tagad, kad Pēteris no mums pagalam atsacījies. Tomēr pacieties, mazliet pacieties kādu īsu laiciņu, un Tu redzēsi, ka neesi priekš mums veltī naudu izbārstījis. Vispārīgi ņemot, vai Pēteris tādēļ, ka no mums atrāvies, palicis bagātāks nekā Tu? Vai viņš vairāk neizšķiež pa ballēm, nekā Tu mūsu pabalstiem izsūti? Kas nu būtu godprātīgāki, vai savu naudu vienā acumirkli par tīriem niekiem izšķiest vai ar to labu darbu padarīt? Ikviens, augsts vai zems, Tevi vairāk slavēs. Kādas jūtas Tev sirdī krāsies, kad, pa Kurzemi un Vidzemi klīstot, tur visgarām sētās un būdīnās izdzirdēsi Alunāna vārdu pieminam, viņu pa daļai godinot, pa daļai no viņa bīstoties?! Tie zākājumi, ko reizēm pret

Alunānu palaiž vaļā, nav nekas cits kā vienīgi apslēptas bailes.

Pašlaik man tev kas lūdzams: ja būtu rublis kabatā, tad nostaigā līdz Lukasa vai Reihera grāmatu veikaliem un nopērc šādu grāmatu: «*Bienenstamm. Nachträge zu den Kurländischen Bauergesetzen*», *neuste Auflage*. Kad šo darbu esi nopircis, piesūti man, *cik žigli vien iespējams*. Ja grāmatu veikalos minētais darbs tiešām neatrastos, tad Jūlijam tas visādā ziņā būs. Bet pagādāt to gan man pagādā, jo vajadzība, uz eksameniem gatavojoties, liela. Kaut gan naudas mums nekādas nav, tomēr vispāri iet diezgan labi: mēs taisām parādus un uzturamies labā prātā. Pašlaik mums 200 rubļu parādu, kas līdz nākamam semestrim nolīdzināmi. Ja Tev un Jūlijam drusku naudas būtu pāri palicis, tad varētu mums atsūtīt. Nauda mūsu rokās tiks labi paglabāta; ja tās trūktu, varam arī acumirkli iztikt. Domājam kādu drusku naudas atlicināt no pārdotām grāmatām. Bet, kas cerē daudz, pievilts kļūst. Ja nu cerības mūs pieviltu, tad janvarī pieklaувēsīm pie Nobela kunga klēts, un tas, jādomā, izturēsies nobli. Karolīna Everts ir Smiltēnē izprecināta kāda skolmeistara Zade brālim. Sniedze turpat nopircis mazu muižiņu (*Papenhof*).

Trīsdesmit rubļus, kurus mums nesen atsūtīji, šodien īstā brīdī saņēmām. Pieliktā vēstule liecina, ka Tu stilā esi brangi ticis uz priekšu, kas ļoti jauki, īsteni priekš tā, kam tik maz izdevības papildināties.

Ļoti priecājos, ka Tavs lielais zirgs izvesēlojies. Man arī viens piedzīvojums vairāk, lai uzmanos un nepārsteidzos. Tu gan atminēsies, ka devu padomu zirgu nomaitāt, lai neaplaiž ar sērgu citus zirgus. Ar šo vēstuli aizsūtu Tev to Inlandes pusnumuru, kas runā par abām brošūrām, attiecoties uz brīvo zemnieku stāvokli Kurzēmē, un satur kādu rakstu no Valdemāra. Brošūras «*Zustände der freien Bauern in Kurland*» autors nav vis Valdemārs, bet gan kāds Kurzemes muižnieks fon Rūtenbergs vai kāds bijušais Kurzemes tautskolotājs A. Spāģis, kas tagad uzturas ārzemēs. Pasniedz minēto Inlandes numuru arī Jūlijam un Pēterim izlasīt. To varētu atstāt Pēterim, lai viņš gadījumā minēto Valdemāra

artiķeli arī citiem parāda. Raksti par to, vai Pētera zēni ģimnazijā ieņemti.

Mīlo Edvart, Tu žēlojies, ka ar gājējiem nespējot iztikt. Šam trūkumam nākotnē būs vēl augt. No tā laika, kamēr Rīgā daudz fabriku sāks būvēt un dzelzceļu no Jelgavas uz Rīgu uztaisīs, zemkopjiem vairs nebūs nekādi strādnieki dabūjami. Dzird arī, ka miesas sods visu šķiru vidū Baltijas provincēs tikšot drīzumā atcelts. Dotu Tev padomu apskatīties pēc strādniekiem Leišos. Leiši nebūs par sesaviešiem daudz sliktāki, bet ievērojamā kārtā peticīgāki.

Sveiciens Jūlijam, Minnai un māmiņai.

Indriķis un Juris.

Tērpātā [1860. g.] 30. novembrī.

PĒTERIM, JŪLIJAM UN EDVARDAM ALUNĀNIEM

Mani mīlie brāļi!

Pa ceļu man citādi gan labi gāja, tik man ēdiena trūka, un kuģī viss ļoti dārgi pērkam. Citi visi ceļa ļaudis bij ēdamas lietas paši paņēmuši, kā baltu maizi, butes, tēju, kafeju u. t. jpr. Pie Ārensburgas mums pulksten piecos vakarā liela vētra ar pērkonu un zibeņiem uznāca, un lietus cauru nakti līdz otram rītam pulksten četriem lija. Ap šo laiku sacēlās ļoti lieli viļņi, kas pār kuģa sienām kā ar spaiņiem pāri gāzās, un man pie Hapsalas bij gan drusku jāvemj. Svētdienā pulksten četros vakarā mēs apstājāmies pie Rēveles un tur palikām līdz pulksten sešiem. Pēterburgā mēs nonācām otrdien ap pulksten septiņiem no rīta. Es tūlī apvaicājos pēc viena otra pazīstama, kuru adreses man bij līdz. Beidzot devos pie Cimzes. Arī tur saņēmu tādu pašu vēsti, proti, ka Cimze esot uz zaļumiem в Стрельне izbāucis. Ko nu darīt? Es blandījos pa Pēterburgas ielām šur tur, gribēdams kādu draugu uziet, tā ka es pa visu otrdienu Pēterburgas ielās gan kādas trīs jūdzes nostaigāju. Pret vakaru uz mani uzklīda Limbickis, kas man briesmīgas lietas par saviem piedzīvojumiem stās-

tīja. Viņš esot bijis Tiflisā, kur viņam it labi klājies, bet no kurienes viņam caur kāda nolādēta poļa negēlibām esot bijis jābēg uz Trapezundu un Zinopu Mazā Azijā; no turienes viņš devies uz Konstantinopoli, kur viņam par nelaimi ziema uznākusi, kas viņa pilno maku ātri iztukšojusi, un savu postu viņš esot piedzīvojis Odesā, kur vairāk mēnešus bez vietas sabijis. No turienes viņš devies uz Pēterburgu, kur viņam tagad ar piecpadsmit rubliem esot divus mēnešus jāiztiek un turklāt viņš esot ar trim briesmīgām slimībām izpušķots. Viņš manu adresi uzrakstīja un solījās mani trešdienā agri apmeklēt.

un skrīverītis man to lūgšanu sarakstīja. Skrīverītim es devu vienu rubli un kaut kam vēl pusrubli. Nu es to lūgšanu pasniedzu direktoram, kas mani uz otrdienu apstēllēja. Nu es atkal blandījos visu vakaru pa ielām un pa vasaras dārzu un pēdīgi, Ņevā izpeldējies, gāju uz savu korteli gulēt. Piektdienā mans saimnieks man sacīja, ka viņš mani, tāpēc ka es neko netērējot, ilgāki nevarot turēt kā tik līdz sestdienai. Šinī traktierī bij viss ļoti dārgs. Tātad es sestdien dabūju korteli uz nedēļu par pusotra rubļa. Svētdien pulksten trijos es devos ar garaiņu laivu par divdesmit kapeikām uz ciemu Стрельна. Tur pie Cimzes es satikos ar viņa brāli, kas Tērpātā par filologu studēja un tagad no maija mēneša bez vietas ir, tad ar izslavētu mālderu Rozē, kas, sirdīgs latvietis būdams, muižniekus kā pagāns lādēja

Pirmdienā es gribēju uz Pēterburgu doties, bet lietus cauru dienu kā ar spaiņiem gāza, tā ka man turpat pie Cimzes bij jāpaliek. Šinī dienā es arī no visai daudz dzertā Ņevas ūdeņa dabūju ūkas. Otrdien atkal bij jauks laiks, un es pulksten desmitos priekš pusdienas devos par divdesmit piecām kapeikām ar ugunsratiem uz Pēterburgu, kur es pulksten divpadsmitos gāju uz ministēriju un tur to ziņu dabūju, ka es esmu kroņa meža dienestā pieņemts un ka man turklāt esot līdz 15. augustam savs diploms jāpienes, jo citādi mani atkal no dienesta atlai-

dīšot. 29. jūlijā man vajaga būt pie vietas, ārpus Pēterburgas divas jūdzes. Turpat ministerībā otrdienā es arī satikos ar Sīversu, kas savu lūgšanu jau 1. aprīlī bij pasniedzis. Citi saka, ka tā vieta, uz kuru es aizejot, ļoti laba un veselīga.

Starp Jelgavas latviešu ģimnazistiem esot savāds gars. Viņi ne ar muižniekiem, nedz ar amatniekiem u. t. jpr. nesatiekoties, bet visi savā starpā kopā turoties un nemaz neliedzoties, ka esot latvieši. Uzmeklē Lecī. Viņš ziemas svētkos noliks abituriju.

[Pēterburgā 1861. gada jūlija beigās.]

INDRIĶIM ALUNĀNAM

Mīļo Indriķ!

Būsi gan nogaidījies ziņu, kā man īsteni šeit klājas. Pēc programmas mums būtu nācies palikt Ļisinā, bet dzīvokļi tur tik slikti, ka domeņu ministrs nospriedis pēc mēneša mūs atkal pārcelt uz meža akadēmijas korpusu, kur mēs trīs līdz četri vienā četrpadsmit kvadratu soļu lielā zālē ievietoti dzīvojam. Ļisinā pašiem nācās par pārtiku gādāt. Tur ēdamvielu pārdevēji ņem briesmīgi sālītas cenas — cenas par četrdesmit procentiem augstākas nekā Pēterburgā; tā kā mēs nekā no Pēterburgas nebijām paņēmuši līdz, mums izgāja ļoti daudz; man par ēdienu vien trīspadsmit rubļi. Še korpusā esam tā nostādīti, ka ēdienu, apkalpotājus, veļu un dzīvokļus dabonam par brīvu un bez tam divdesmit piecus rubļus stipendijas naudas. Kas ar drēbēm apgādāts, spēj mēnesī desmit līdz piecpadsmit vai pat divdesmit rubļus sataupīt. Tiklīdz Valdemārs būs Pēterburgā atbraucis, esmu nodomājis no viņa simts rubļus aizņemties un parādu par desmit rubļiem mēnesī nolīdzināt. No šiem simts rubļiem esmu nodomājis trīsdesmit rubļus sūtīt uz Tērpātu izgalvoto sumu segšanai, četrdesmit rubļus citiem parādniekiem un trīsdesmit rubļus Tev.

Meža akademiā man klājas it labi, tikai bīstos, ka pēc pabeigtā kursa mani neaizsūta uz Archangeļsku vai Permu mežus mērit. Pašlaik esmu iegādājies rīta svārkus par trīs rubļi divdesmit piecām kapeikām, holandiešu kreklu par trīs rubļi septiņdesmit piecām kapeikām, trīs pārus apakšbikšu par trīs rubļi divdesmit piecām kapeikām, pelēkus svārkus par septiņiem rubļiem un garus zābakus, kas sniedz piecas collas pār ceļiem, par septiņiem rubļiem iemantojis. Pēdējos varētu, ja vēlies, aizsūtīt, tāpēc ka līdz maijam nevilkšu tos kājās. Bez tam šodien pirkšu melnas vadmalas bikses par septiņiem vai astoņiem rubļiem, pāri spodrināmu zābaku ar galošām, trīs pārus zeķu, vēl vienu holandiešu kreklu un vēl dažus vajadzīgus drēbju gabalus.

Man lieli brīnumi, kāpēc no mājām neesmu vēl nevienas vēstules saņēmis. Varbūt, ka manu pirmo vēstuli, kur tiku savu adresi uzdevis, nebūsi saņēmuši. Kaut gan netiku diplomu pienesis, saņēmu par iepriekšējo mēnesi četrdesmit rubļus, kā arī par šo divdesmit piecus rubļus. Kāds no specialistiem izstājies, tāpēc ka ieguvis Pēterburgā labāku vietu kā skolotājs. Būtu ļoti patīkami, kad man atlaistu kādu ziņu, kā mīļiem pa mājām labi klājas. Pēterburgā bij atbraukuši Griška un citi piebaldzēni, lai iepirktu savas zemes un uz grafa Šeremetjeva vēlēšanos nopirktu muižas zemi (tas gan likumā nav atļauts). Tā būtu laba priekšzīme citiem muižniekiem un zemniekiem. Šie piebaldzēni lieli patrioti un pateicās man ļoti par «Sētu, dabu un pasauli»; īsteni otrā daļa viņiem stipri patikusi. Par Jurjānu, kas eksamenos būšot izkritis cauri, viņi saka, ka tas esot pasaulē vispalaidnīgākais cilvēks. Dzīvo sveiks! Sveicini visus draugus un paziņas

no brālā Jura.

Meža akademiā 7. septembrī 1861. gadā.

Mana adrese: Его Благородию специалисту специального курса лесоводства Г. Алуану, в С.-Петербург, отдать в Лесной корпус.

INDRIĶIM ALUNĀNAM

Miļo Indriķ!

Nezinu vis, kā tas nāk, ka man aizvien, tiklīdz nekādu ziņu neesmu no mājām saņēmis, tā kļūst ap sirdi, it kā mājās būtu kāda nelaime notikusi. Pašlaik man tā izliekas, it kā kāds no mūsu vidus būtu šķīries. Kam lai veltīgi ar tik skumīgām domām nomocos! Nelaime nāk pati no sevis, ka par to neatliek daudz ko pārdomāt. Katrā ziņā Jūs izturaties netaisni, man nemaz nerakstīdami. Arī Pēterburgas pasts nav nekāds teicamais; dažāda vēstule tagadējos nemiera un dumpja laikos — tie gan tagad pēc 170 Pēterburgas un 200 Maskavas studentu apcietināšanas un iesprostīšanas aprīmuši — tiek uzplēsta un aiziet uz slepeno policiju.

Vai esiet manas vēstules no septembra vidus un 10. oktobra līdz ar aizsainīti, kurā fraka, pāris ūdens zābaka un sēklas, jau saņēmuši? Kāpēc man ne vārdiņa nerakstāt? Pēc Jūlija pēdējās vēstules neesmu nekādas ziņas saņēmis. Lietas, kuras saņēmu ar vēstuli no 27. septembra, bij tik nelādzīgi pārsietas, ka daudz grāmatas stipri cietušas. Gultas sega bij tā salakota, ka izņemot tai vairāk vietās ieplēsa caurumus un citādi saplosīja.

Suvorovs iecelts par Pēterburgas ģenerālgubernatoru; viņa vietā par Baltijas ģenerālgubernatoru iecelts barons Līvens. Tautas apgaismošanas ministra Putjatina dienas skaitītas; viņa vietā — tavu briesmu — nāks Kurzemes muižnieks Korfs vai, kas ticamāki, vairāk izglītais krievs Titovs. Priekš Vidzemes patlaban no Ķeizara parakstīti jauni zemnieku likumi un no Dēbnera latviski tulkoti, bet tie tik neliberali sastādīti, ka tos neuzdrošinājas ļaudis laist un nevienā grāmatu veikalā tie nav dabūjami. Ārzemēs izdota kāda jauna brošūra: «Igaunis un viņa kungs» un atrodas pašlaik 60 eksemplaros Pēterburgas cenzurā. Tiklīdz tie nāks vaļā no cenzora rokām, dažus eksemplarus no tiem piesūtīšu. Kas zīmējas uz Edvarta dzirnavu būvi, tad esmu apņēmies par to īpašā brošūrā vairāk rakstīt. Ja nu Edvarts gribētu iesniegt ministrijai lūgumu, ja patīk, no manis rakstītu,

tad tam visādā ziņā būs vairāk seku nekā tagad. Uz nākamū gadu esmu apņēmis Edvartam parakstīt Pēterburgas brīvās ekonomiskās biedrības laikrakstu. Kas zīmējās uz Tavu uzņemšanu meža akadēmijā, pietiks, ka Tu savu lūgumu vēl augustā iesniedz, tāpēc ka aiz gribētāju trūkuma uzņemšana turpinājas līdz 1. novembrim un arī vēlāk. Bet labāki Tu gan darītu, ka savu eksamenu ar mierīgu prātu noliktu vēl nākošā janvarī un atļautu meža akadēmijai palikt par meža akadēmiju joprojām bez Tevis. Tagadējā laikā Tu labāku un ienesīgāku vietu varēsi dabūt kā agronoms un ilustrators, kam kroņa zemes nākas taksēt, lai tās zinātu ar nodokļiem aplikt. Ilustrators dabūn no kroņa par vasaras darbu tūkstoš divi simti rubļus, viņa palīgs astoņi simti rubļus un brīvs visu ziemu no 23. oktobra līdz 23. aprīlim. Tādā gadījumā Tev gan vajadzētu krievu valodu tik tālu prast, ka spētu kroņa palatai iesniegt aprēķinus. Sabijis četrus līdz sešus gadus par ilustratoru, būsi jau tik daudz iekrājis, lai tiktu pats sev kungs. Nekas nav riebīgāki kā kļūt, piem., par meža taksatoru un ļauties sevi kā mašīnu izlietot, dzīvot bez kādas drošības, ka kāds negēļa priekšnieks tevi nenorij kā tīkamu kumosu. Pēc tam tu pazaudē vietu, ienākumus un — lielā pūļa acīs mazākais — godu un tieci pagalam izpostīts. Aiz šādiem iemesliem arī Remiķis, pēc tam, kad jau veselu gadu un četrus mēnešus sabijis meža akadēmijā, nesen oktobra mēnesī izstājies. Solīt sola gan meža taksatoriem brangas lietas, bet izredzes iznāk aizvien bēdīgas. Nesen meža departamentam ziņoja, ka kādā kroņa mežā notikušas lielas meža zādzības. Meža departaments uzdod domeņu valdei sarīkot meža reviziju. Kāds meža revidents tiek aizsūtīts un pārliccinājas, ka gandrīz viss mežs nolīsts. Nu viņš noprot, ka gubernas mežu pārvaldnieks, viņa tiešs priekšnieks, zādzības lietā iejaukts. Nabaga revidents atrodas starp divām ugunīm. Viņš domā tā: līdz Pēterburgai tālu, bet gubernas mežu pārvaldnieks aizvien vistuvākā klātbūtnē, tāpēc ziņošu, ka mežs labākā kārtībā. Kā domāts, — tā darīts. Bet uzrādītājs nesauž. No ministrijas atnāk jauna pavēle par meža stāvokli cik iespējams sīki ziņot. Atkal iznākumi tie paši. Nu sūta no ministri-

jas veselu komisiju, kas izpēta mežu, un tās darbības iznākumi tādi, ka mežu pārvaldnieku atceļ no vietas, bet mežu revidentu nodod zaldātos. Šādu gadījumu Krievzemē nav mazums, ka apakšnieks, kas mēģinājis saviem priekšniekiem nelikumības pierādīt, saņemts un cietumā iemests, lai nespētu kaitēt.

Tagadējā domeņu ministra Muravjova vietu, kā valodas paklīdušas, drīz ieņemšot kāds Bulgakovs.

Par sevi varu ziņot, ka visu oktobri slimoju ar acu iekaisumu, tomēr tagad iet jau uz labo pusi. Šo mēnesi aizsūtīju četrdesmit rubļus uz Tērpātu, lai nomaksātu korporācijas galvojumu un lai samaksātu parādu. Gribeļu jau T. piecpadsmit rubļus aizsūtīt, bet viņš pasteidzās mani apciemot ar nelādzīgu vēstuli, kurā solījās visu divdesmit piecus rubļus piecdesmit kapeikas lielo parādu uzdāvināt; kaut gan viņš piezīmēja, ka tāda dāvana man daudz goda nedarot, es saņēmu to ar abām rokām, lai vēlāk savu kārtu aplaimotu ar līdzīgu dāvanu.

Šloss atlaidis man vēstuli, pilnu ar meliem, piem., ka Hesse man galvotu sumu samaksājis no savas skolas naudas un tādēļ gandrīz vai dzēsts no studentu saraksta un tikai manis dēļ; un tālāk, ka Laakmanis viņu par drukas darbu parādu manai «Sētai» utt. kā galvenieku pie augstskolas tiesas izsūdzējis un panācis, ka viņam līdz 1. janvarim septiņdesmit pieci rubļi kā viņa daļa jāmaksā. (No 20. decembra līdz 13. janv. augstskolas tiesa slēgta!) Viņam, protams, paziņoju, ka šai lietā nekā nedarišu, pirms nebūšu saņēmis kopijas no Laakmaņa sūdzības raksta, kas man līdz šai dienai nav pienākušas.

Brīvlaikā Fridemanis pabeidzis kādu rakstu, kas divtik biezs kā pirmā burtnīca, un satur šādus sacerējumus: plašāku apcerējumu par jūru un tās kulturvēsturisko nozīmi (apmēram drukas loksnes lielumā). Par pirmo burtnīcu viņš saņēmis no Stefenhāgena piecdesmit rubļus; otru viņš pārdošot Reiheram un domā kādus astoņdesmit rubļus dabūt. Būsi gan dzirdējis, ka Rīgā taisās nodibināties jauna latviešu valodnieku un literātu biedrība un ka tās statuti pašlaik iesniegti ģen.-gubernatoram apstiprināšanai. Ģen.-gubernators savu piekrišanu

izteicis, un apstiprināšana atkarājosies no tām atsauksmēm, kādas došot par pievestām personām cenzori un policija. Jaunai biedrībai par priekšnieku izredzēts galma padomnieks Biezbārdis, par rakstvedi Vidzemes kamerālpalatas ierēdnis titularpadomnieks Dīriķis. Dibinātāju skaitā bez Valdemāra, Lepeviča, Caunīša, Leitāna atrodas divi ļoti bagāti krievu otrās ģildes tirgotāji, arī Indriķis Alunāns, Ēdvarts Alunāns un Juris Alunāns. Leitānu pašlaik izsvieduši no pastāvošās latvju literariskās biedrības, tāpēc ka viņš piegriezies jaunajai biedrībai!!! Jaunā biedrība spraudusi sev par mērķi vispirms izdot jaunu latviešu laikrakstu. Jaunais latvju atlase ir jau iznācis; vai esi kādus eksemplarus dabūjis? Platess nopelnījis no tirgotājiem, tiem papīra naudu drukādams, astoņus tūkstošus rubļus; nu viņš palicis liels aristokrāts. Būtu teicami, ka Tu mūsu brālēnu Aleksandru no ziemasvētkiem līdz Jāņiem sagatavotu tik tālu, ka viņš spētu nolikt eksamenu uz kvartu Jelgavas ģimnazijā. Ja tagad viņu nemācīsi, tad viņš nevarēs nekad studēt. Un tas būtu ļoti nožēlojami.

Pēterburgā 27. septembrī 1861. gadā.

INDRIĶIM ALUNĀNAM

Mīlo Indriķ!

Tā kā man un Sīversam adresētās vēstules meža akadēmijā no krievu un poļu specialistiem nolaupītas visnejēdzīgākā kārtā un uzplēstas un noslēptas, tad nu pieprasu Tev, cik daudz vēstuļu no mājām esat man izsūtījuši. Augustā tiku saņēmis vēstuli no Indriķa, septembrī vienu no Indriķa Valmierā un vienu no Jūlija, kurā bij vairāk vēstules ieliktas; bez tam kādu Jūlija vēstuli, kas rakstīta 20. novembrī. Ziņojot par šo, lūdzu vēstules man turpmāk adresēt: С.-Петербург, отдать в доме Воронина № 6 на Васильевском острове 5 линии, в квартире № 13 у господина Вальдемара, bet man sūtīt tikai apdrošinātas vēstules лесной институт. Paziņojiet man arī, vai jūs manu 28. novembrī

rakstīto vēstuli esat saņēmuši un vai tā ar neno-
drupinātu un pilnīgu C. W. zieģeli bij aizzieģelēta. Un
tai gadījumā, ja man būtu kādas vēstules sūtījuši, tad
ziņojiet, kāds saturs tām bijis un kad tās izsūtītas. Bez
tam Indriķis varētu man atrakstīt kādu neapdrošinātu
vēstuli uz meža akadēmiju, kur viņš krievu tabunščikiem
krietni sadotu (protams, vācu valodā) par viņu insinua-
cijām un teiktu, ka pat visas valstis tur vēstulu noslēpu-
mus svētus utt. Naids ar krieviem ceļas no vairāk iemes-
liem. Krievi ir eksaltēti konstitucionalisti, turpretim mēs
viņiem izskaidrojam, ka tikai pēc divdesmit pieciem ga-
diem mēs šai lietā tiem piekritīsim, ka viņu idejas pār-
agras utt. Arī mūsu palikšana pie kroņa galda tika par
iemeslu dažām sadursmēm, kamēr tie, kas sev paši pa-
vāru ievēlēja, mūs noturēja par nopērkamiem priekšnie-
cības kalpiem. Minētās sadursmes vācu mežkungu palīgi
Jirgensons, Henko, Funke, Blumentals, Forkampfs,
Laue u. c. uzpūta gaišās liesmās, iestāstīdami krieviem,
ka mēs esot gluži prasti bauri utt. Īsteni es stāvu pie
krieviem ļaunā slavā tāpēc, ka tie izlasījuši manu
«*Baltische Monatsschrift*»ei nodomāto atbildi uz Bražes
rakstu: «Kāds vārds par mūsu tautu Kurzemē» un ieska-
ta par nepiedodamu un neaizbildināmu lietu, ka es aiz-
stāvu zemniekus.

«Igaunis un viņa kungs» ir branga grāmata, kas
pašlaik no cenzuras atļauta un pērkama katrā grāmatu
veikalā par viehu rubli desmit kapeikām gabalā. Muiž-
nieki spļaus par to ūgunis un zēveles. Kāds lībietis no
Dundagas atbraucis Pēterburgā, lai savu lietu aizstāvētu.
Vidzemes, Igaunijas un Kurzemes ģen.-gubernators
barons Līvens ļoti interesējas par lībiešu lietu, jo viņš
kā Kaupja pēcnācējs skaita sevi par lībiešu cilts pie-
derīgu. Aiz minētā iemesla lībieši savu lietu izvedīs labā
galā un atradīs taisnību. Pēterburgā katru dienu notiek
lielas pārmaiņas valdības aprindās. Visus bagātņiekus
ministrus pārceļ valsts padomē, kamēr nabagākos ieceļ
to vietā, lai tādā kritiskā laikā tie būtu atkarīgāki no
patvaldnieka varas un labāki aizstāvētu viņu lietu, kas
cieti saistīta ar valsts labklājību. No decembra sākuma,
kopš krievi tur mani ļaunā slavā (tāpat Sīversu), esmu

sarakstījis mazu latvju grāmatiņu apmēram četru drukas lokšņu biezumā, kas tautai būs dažā ziņā derīga. Grāmatiņā esmu aprakstījis divdesmit četru tirdzniecībā pazīstamu kulturas augu dzīvi, kur tie aug un kā tos iemanto, piem., tēju, kafeju, rīsus, cukura niedru, tabaku, piparus, Brazīlijas koku, kakao, muskatu, sinepes. Grāmatiņa labi noderēs sīktirgotājiem, krodzniekiem, modeļiem, saimniekiem utt. Rokrakstu esmu nodomājis pārdot Reiheram par desmit rubliem drukas loksne, atļaujot to divi tūkstoš eksemplāros izdot. Grāmatiņu sacerot, esmu valodu atkal par vienu galotni pakuplinājis, lietodams vācu galotnes «artig» un «förmig» vietā latvju «vīzīgs», piemēram, strauchartig — krūmvīzīgs, herzförmig — sirdvīzīgs utt.; tāpat «Gewürz» tulkojis ar vārdu «pie-darbs» un «gewürzhaft» — par «piedarturīgs».

Varbūt, ka pirmā janvarī izstājos no meža akadēmijas. Lai veselu gadu dzīvoju ar suņiem kopā meža akadēmijā, tas par daudz prasīts, īsteni vēl tāpēc, ka mana veselība nav no stiprām. Raksti man, mīlo Indriķ, kā Tev klājas un ko labu dari. Frīdemanis, kura acis bij iekaisušas, strādā cītīgi gar latviešu rakstiem. Kā agrāk ziņoju, viņš uzrakstījis plašāku «Eģiptes vēsturi», kā arī par jūru un Baltijas jūras nozīmi priekš latviešiem, kas nākotnē kļūšot par starpniekiem Azijas un Eiropas tirdzniecībā. Pašlaik rakstām par saviem manuskriptiem Reiheram. Varbūt, ka 10. vai 11. novembrī Indriķis būtu man kādu vēstuli atrakstījis, kur viņš ko par herbariju teicis. Minēto vēstuli krievi noņēmuši pastniekam un noslēpuši. Vismaz dzirdēju tos runājam, ka es gribot Tev herbariju sūtīt. Par to neesmu nevienam ne vārdu bildis, izņemot to, ko vēstulē rakstījis.

Dzīvojiet veseli un rakstiet man drīz!

Jūsu brālis J u r i s.

Pēterburgā 19. decembrī 1861. gadā.

Tā kā teologs V. par mani izplata visnekrietnākās melšas, tad paziņoju Jums, ka šā gada abiturients Betmanis vasaras brīvlaikā Pēterburgā par viņu stāstīja, ka viņš kā sekundanietis kļuvis laimīga tēva godā un godīgu meiteni nelaimīgu padarījis.

KĀLSNAVAS MUIŽAS NOMNIEKAM RUŠMANIM.

Mīlais!

Neizlasījis parakstu, Tu noteikti neuzminēsi, kas šo raksta, kaut gan Tu viņu gluži labi pazīsti. Ja tu padomātu par N. C. [Jaunkalsnavu], tad tu atcerētos mazu, vēl dumju zēnu, kuru ar viņa vecākiem un māsām kāda vētra tika atdzinusi Kurzemē. Pa tam šis mazais, dumjais zēns ir kļuvis liels, Tērbatā beidzis universitāti un kā kameralzinātņu kandidāts uzturas tagad Pēterburgā, kur patlaban notiek trakākās lietas.

Dzimtbūšanas atcelšana Krievijā ir nāves dūriens muižniecībai. Aiz šī iemesla visa muižniecība sanīknota pret valdību un īpaši ķeizarsko namu. Tā jūsmo tagad par konstitūciju, t. i., par ķeizara varas ierobežošanu no muižniecības puses, lai atkal varētu ieviest dzimtbūšanu. Tā tomēr ir tā muižniecības daļa, kas sevi uzskata par liberalu, mērenu; muižniecības pārējā daļa grib ne mazāk kā ķeizara ģimenes gāšanu revolūcijas ceļā un tās izraidīšanu uz ārzemēm. Notiek pat atklātas demonstrācijas pret ķeizaru. Tās sākās oktobrī ar vispārīgiem studentu nemieriem Pēterburgā, Maskavā un Kazanā, kas beidzās ar to, ka apcietināja vairāk kā 300 studentu un ieslodzīja līdz janvarim pa daļai Kronštātē, pa daļai Pēterburgas cietoksnī, kamēr mazliet atdziest viņu sakarsētās asinis. Šā iemesla pēc uz veselu gadu līdz 1863. gadam tika slēgta Pēterburgas universitāte. Daži pārdrošnieki izdalīja virsniekiem armijā arī iespēstus aicinājumus taisīt revolūciju un padzīt ķeizara ģimeni. Šo dumpīgo kūdīšanas rakstu autoru Michailovu izsūtīja uz Sibīriju. Pēc tam kad jau vairāku guberņu muižnieki bija griezušies pie ķeizara ar ļoti asu un nekorektu rakstu, prasdami konstitūciju, sāka rīkoties arī Tveras guberņas muižnieki un iesniedza ķeizaram šāda satura lūgumu: «Tā kā, atceļot dzimtbūšanu, muižniekiem esot noļaupīts viņu īpašums un viņi savā pašreizējā stāvoklī naidīgi noskaņoti pret zemniekiem, tad lai ķeizars parādot viņiem žēlastību un padarot muižniekus par zemniekiem; tad tie vismaz būšot pirmie zemnieku starpā». Ar to vēl neapmierinādamies, šis pašas guberņas ļoti aug-

stas amatpersonas un ierēdņi paziņoja Tveras gubernatoram, ka viņi, tiesu spriežot, neievērošot ķeizara likumus un izsludināšot par kopīgās labklājības ienaidnieku katru, kas rīkošoties saskaņā ar ķeizara likumiem. Ar senata pavēli šīs augstās amatpersonas ieslodzīja Pēterburgas cietoksnī. Sekas bija tās, ka pēc piecām dienām 500 Tveras muižnieki ar vilcienu ieradās Pēterburgā lūgt pie ķeizara audienci. Divdesmit sestajā februārī laikrakstos izziņoja zinātnisku priekšlasījumu vakaru Pēterburgas pilsētas domes namā. Kad apmeklētāji, pa lielākai daļai muižnieki un studenti, bija ieradusies lielā skaitā, teica runu profesors Pavlovs par Krievijas tūkstošgadu jubileju, aizrādīdams, ka Krievija bieži bijusi grūtā stāvoklī, bet vēl nekad neesot iestigusī tādā purvā kā tagad. No šī stāvokļa Krieviju varot glābt, tikai muižniekiem apvienojoties ar zemniekiem un gāžot tagadējo valdību. Muižnieki un studenti apsveica šo runu ar aplausiem un da capo saucieniem. Nobeigumā Pavlovs vēl sacīja: «Ķam ausis ir, tas lai dzird; es esmu runājis.»

Taču otrā dienā Pavlovu apcietināja un nosūtīja uz Sibīriju. Un ķeizars — ko viņš saka par šīm muižnieku klagām? Viņš gluži mierīgi ļauj tiem riet, bet tos, kas nievāšanās iet pārāk tālu, liek ieslodzīt Pēterburgas cietoksnī. Šeit ir iekārtotas telpas sešiem tūkstošiem muižnieku, un daži simti tur jau ir ieslodzīti. Citādi ķeizars šeit iet katru dienu pilnīgi viens pastaigāties, nemaz nebaidīdamies no atriebīgo muižnieku dunčiem, jo viņš zina, ka kareivji un zemnieki ir tam uzticami un paklausīgi līdz pēdējam asins pilienam, un tātad varbūtējo atentatu tauta briesmīgi atriebs. Vispārēja muižnieku apkaušana būtu vismaz tā tiešās sekas.

Arī Baltijā rūgst, tagad sasauktie landtagi būs pēdējie, kur tikai muižnieki lemj par zemes labklājību un likteni. Tāpēc arī Baltijas muižnieki, sasprindzinot visus spēkus, cenšas no jauna nostiprināt savu neaprobežotu varu un glābt no bojā ejas, cik daudz vien iespējams. — Tomēr velti! Jo neatkarīgi no landtaga lēmumiem Pēterburgā nodibināta īpaša Baltijas zemnieku lielu komiteja. Šīs komitejas priekšsēdētājs ir ķeizara brālis Konstantīns, ļoti humans vīrs, locekļi ir bijušais Kurze-

mes gubernators Valujevs, kura atsaukšanu panāca Kurzemes muižnieki un kurš tāpēc netur uz tiem labu prātu, tad vēl Suvorovs un tagadējais ģenerālgubernators Līvens. Divi pēdējie labprāt rīkotos Baltijas muižnieku interesēs, bet viņus šai ziņā vienmēr kavē Konstantins un Valujevs. Tā kā krievu muižnieki tik ļoti tiek plucināti un pārpārēm apcirpti, tad tie neatlaidīgi prasa, lai arī Baltijas muižniekus vismaz tāpat cirptu un viņi nebūtu labākā stāvoklī kā krievu muižnieki. Tāpēc komiteja ir rūpīgi pārbaudījusi Baltijas zemnieku lietas un pieņēmusi sekojošus lēmumus, kam šoruden jātiek apstiprinātiem un jāstājas spēkā:

1) miesas sodi tiek pilnīgi atcelti; pat zemniekus, kuri atsakās paklausīt muižas pārvaldei, nedrīkst sodīt ar miesas sodu;

2) visa zemnieku zeme septiņu gadu laikā jāpārdod zemniekiem pēc noteikta novērtējuma; zemnieku mājas, kas līdz tam laikam vēl nebūtu pārdotas **zemniekiem**, atsavinās valdība un pārdos tās pati;

3) visas zemnieku mājas, kuras kopš 1840. gada muižu īpašnieki pievienojuši muižu laukiem vai pārveidojuši par pusmuižām, atkal jāatjauno un jāpārdod zemniekiem;

4) muižas pārvalde un pagasts nevar aizturēt nevienu pagasta locekli; katrs var meklēt peļņu, kur tam tīk, pat iepriekš nepaziņojot un nepierakstoties citā pagastā;

5) muižu īpašnieki nevienu nevar atbrīvot no karadienesta, un tiem vispār karaklausības lietās nekas nav sakāms;

6) visu tiesas personālu pagasta, apriņķa un draudzes tiesās ievēl paši iedzīvotāji un to apstiprina, atalgo un atbrīvo no amata valdība (nevis muižu īpašnieki); arī vairākas citas tiesības dos Baltijas zemniekiem. Turklāt Pēterburgā nopietni izstrādā projektu, ka visas kārtas, arī zemnieki, sūta deputātus landtagā, proti, samērā ar katras kārtas locekļu skaitu, tā ka muižnieki sūtīs landtagā kādus 25, garīdznieki tāpat 25, pilsētnieki 50 un zemnieki kādus 150 deputātus. Šai sakarā trīs Baltijas provinces tuvākajā laikā jāpārveido par divām provincēm, vienu igauņu un vienu latviešu; landtagu valoda

igauņu provincē būs igauņu, latviešu provincē latviešu. Šo kārtību tomēr ievēdīs tikai pēc pieciem gadiem, kad lielākā zemnieku daļa būs kļuvusi par zemes īpašniekiem. Bet, lai latviešu valodu padarītu piemērotu sabiedriskām vajadzībām un izveidotu par satiksmes valodu, Rīgā pašlaik organizē latviešu valodas un literatūras biedrību. Lai zemnieki savukārt nenonāktu landtagā nesagatavoti, tuvākajā laikā (varbūt jau šī gada jūlijā) Pēterburgā iznāks latviešu avīze, kas iztirzās galvenokārt politiskus jautājumus. Tā kā zemnieku piedalīšanās zemes pārvaldē stipri ietekmēs mūsu provinču lauksaimniecības attīstību, tad visvairāk ir vajadzīgs, lai zemnieki zinātu, kā zemei trūkst un kā šos trūkumus novērst, un tāpēc viens no svarīgākiem jaunās avīzes uzdevumiem būs iztirzāt provinces stāvokli kā lauksaimniecībā, tā arī rūpniecībā un amatniecībā, cik tālu šo saimniecības nozaru plaukšana un pagrimšana ir atkarīgas no valdības iestādēm. Šīs jaunās, izglītotiem lasītājiem domātās Pēterburgas latviešu avīzes pirmajām vajadzībām kāds Pēterburgas latviešu tirgotājs ir ziedojis piecsimt rubļus, un trīs citi latvieši, muižu rentnieki Vidzemē, ir aizdevuši vēl otru piecsimt rubļus, — tā ka šī laikraksta pirmie soļi naudas ziņā ir pilnīgi nodrošināti. Laikraksta izplatīšanai tomēr stāv ceļā daži šķēršļi no mācītāju puses, kas ne tikai apkaros šā laikraksta pamācības, bet nepieņem arī pasūtījumus, aizbaidinādamies ar to, ka laikraksts kalpojot krievu interesēm un gribot latviešus tuvināt krieviem. Ievērojot Tavus ļoti labos sakarus ar muižu rentniekiem Vidzemē, Tev nebūtu grūti pamudināt dažus muižu rentniekus pieņemt pasūtījumus un tā veicināt Pēterburgas avīžu izplatīšanu. Tev būtu ļoti pateicīgi Pēterburgas un Rīgas latvieši, kuru starpā diezgan daudz valsts, galma un titularpadomnieku. Jaunā laikraksta redaktors no jūlija līdz janvarim būs kāds J. Alunāns, pēc tam rediģēšanu pārņems kāds K. Barons, Kurzemes latvietis un matemātikas kandidāts.

Pašlaik es esmu ierēdnis domeņu ministrijā un saņemmu kā tāds pieci simti astoņdesmit rubļus algas gadā. Ar to Pēterburgā var arī badā nomirt, bet es gribu līdz nākošam gadam vēl izturēt un panākt dažus atvieglinā-

jumus maniem abiem brāļiem Kurzemē; viens no tiem, Pēteris, rentē kādu mazu muižiņu, Mazsesavu, otrs brālis Edvards — Kauļu mājas. Pēc tam esmu nodomājis uzsākt kaut ko citu. — Tu laikam jau būsi dzirdējis, ka mans tēvs ir miris 1858. gada augustā no tūskas. Mans brālis Indriķis studē Tērbatā lauksaimniecību, un, tā kā viņš visus priekšmetus ir noklausījies un pie pārbaudījumiem viņu vēl nepielaiž, tad viņš pašlaik dzīvo pie Edvarda. Nākošā gada janvarī viņš domā turēt pārbaudījumu un pārnākt dzīvot uz Pēterburgu, lai apskatītos pēc kādas vietas. Dzīvo laimīgs! Tevi sveicina

Tavs J. Alunāns.

St. Pēterburgā 1862. g. 12. martā.

Vēlreiz es lūdzu Tevi: pārrunā ar citiem muižu rentniekiem, lai tie, kad iznāks Pēterburgas avīzes, uzņemtos pasūtīt saimniekiem šo laikrakstu. Pacenties izlasīt mazo brošūriņu «Zemnieku stāvoklis Baltijā, sevišķi Vidzemē», un Tu dabūsi zināt brīnumu lietas. Mana adrese: Его Благородию Кандидату Аллунану в Петербург на Васильевском острове по пятой линии в доме Воронина № 6 в квартире № 13 у господина Вольдемара.

KRIEVIJAS TAUTAS APGAISMOŠANAS
[IZGLĪTĪBAS] MINISTRIJAS PĀRVALDNIĒKAM
VALSTS SEKRETĀRAM ALEKSANDRAM
VASILJEVIČAM GOLOVŅINAM

Augstā Ekselence!

Izglītības vajadzība ir jūtama arī latviešos, kopš mūsu visžēlīgais ķeizars teicis cēlos vārdus, ka padevīgo pavalstnieku izglītība tuva viņa sirdij. Abas latviešu valodā iznākušās avīzes tautas vajadzības neapmierina. Tā meklē daudzveidību, daudzpusību, un tā sasniedzama tikai ar vairāku laikrakstu iznākšanu vienā laikā. Tāpēc konkurence latviešu žurnalistikas novadā tautas izglītību vienīgi veicinās. Ar dažu Pēterburgā dzīvojošu pārtikušu latviešu palīdzību es vēlos šē Pēterburgā izdot jaunu

nedēļas laikrakstu ar nosaukumu: «Pēterburgas Avīzes». Laikraksta tendence būtu latviešu inteliģences celšana. Laikraksta saturu tāpēc veidos:

1. Valdības publikācijas un paziņojumi par jauniem likumiem.

2. Ziņas par iekš- un ārzemju notikumiem, īpaši tādām, kas interesē lauku ļaudīm.

3. Apcerējumi par lauksaimniecību un rūpniecību.

4. Dabaszinātniski ekskursi.

5. Apcerējumi par dažām ekonomiskām parādībām un jēdzieniem.

6. Vēstures attēlojumi patriotiskās apziņas modināšanai.

7. Raksti par citām zemēm un tautām.

8. Pārspriedumi un apcerējumi par skolu lietām.

9. Kritikas par latviešu valodā iznākušām grāmatām un rakstiem, kas veltīti latviešiem vai latviešu valodai.

10. Sīkumi, humoristiski rakstiņi, dzejas utt.

11. Tirgu cenas.

12. Vietējie sludinājumi.

Pēc tam kad Tērbatas universitātē esmu pabeidzis kameralzinību studijas un 1861. gada sākumā nokārtojis gradualeksāmenu, mani sevišķi saista nodarbošanās ar latviešu valodu. Jau kā students esmu cītīgi nodarbojies ar latviešu valodu un līdzās vairākiem citiem rakstiem esmu tajā publicējis arī pamācīšanai veltītu darbu trijos sējumos «Sēta, daba, pasaule». Mana sevišķā pieķeršanās latviešu valodai piemērotu darba lauku tagad atrastu latviešu laikraksta rediģēšanā. Tāpēc mans sirsnīgs lūgums — lai Jūsu Augstai Ekselencei labpatiktos man piešķirt koncesiju latviešu Pēterburgas avīzes izdošanai. Pilnīgākā godbijībā zīmējos.

Jūsu Augstās Ekselences

vispadevīgākais kalps

Georgs Alunāns

Sv. Pēterburgā 1862. gada 15. martā.

Adrese: pie D. Cimzes kunga bāriņu patversmē Sv. Annas baznīcas mājā Furštates ielā.

(Rezolucija.) Lūdzu Vasiliju Andrejeviču Ceē satikties ar G. Alunānu un izteikt savu viedokli.

V. sekr. Golovņins

1862. g. 19. martā, Nr. 456.

ERNESTAM DINSBERĢIM

DUNDAGĀ

Atvainojiet, ka es uz Jūsu vēstuli

Ja lietai pieiet gudri, tad šis tas cenzurai iziet cauri, kamēr pretējā gadījumā arī neievērojamais tiek nošvītrots. Visupirms jau priekšvārdos jāpaslavē krievu valdība un jāaizrāda, ka visu, pēc kā senajos, viduslaikos un jaunākajā laikā tiekušies komunisti un demokrati, tāpat Grakchi, to tagad augsti gudrais monarchs aiztīras humanitātes savām uzticamajām tautām dod pats utt. Ja jūs Grakchu vēsturē iepīsiat šādas vietas, jūs iziesiet caur cenzuru bez sarežģījumiem. Bez tam, demokratiskos centienus iztīrējot, jūs varat aizrādīt, ka tā kaut kas Rietumeiropā pastāv likumīgi, utt. —

[Pēterburgā 1861. gada 19. decembrī.]

MĀJINIEKIEM

Mani mīļie!

Garīgi pilnīgi sasirdzis, uzturos, no 1. maija sākot, Новолисино, kādā muižā, kas atrodas 50 verstis attālu no Pēterburgas, meža vidū, pie kāda ezera, kurā vienu līdz divas reizes dienā peldos. Peldoties ūdenī, ar dzelzi bagātā, mana veselība, kas no aprīļa vidus karājās mata galā, atkal sākusi virzīties uz labu. Drudža

kratīts, es daudz murgoju un biju iekēries kādā fiksā idejā, kas mani dienu un nakti vajāja, tā ka es to uzticēju papīram. Šis manis uzrakstītais un paša roku murgos parakstītais dokuments nācis svešās rokās un tādā kārtā mans un arī Jūsējais vārds briesmīgi izblamēts. Atļaujas rakstu «Pēterburgas Avīzēm» saņēmu 26. maijā no cenzuras virskomitejas. Pirmo numuru nodomāts izlaist 3. jūnijā. Valdemārs iecelts par cenzoru visiem Pēterburgā iznākošiem latvju laikrakstiem un, protams, arī «Pēterburgas Avīzēm». Barons no 25. maija jau ieradies Pēterburgā un 6. jūnijā brauks ar C. ģimeni uz Ļisīnu. Jurjāns ar Jirgensonu atrodas Ufā. Bērziņš guļ klinikā un būs laikam aizbraucis pie tēviem, Einbergs nolicis iestāšanās eksamenu janvarī, bet Jirgens izkritis cauri. Balodis nolicis maijā mājskolotāja eksamenu. Akademiķis Kunings apspriedis Pēterburgas vācu avīzē trīs nesen iznākušās brošūras, kas attiecas uz Baltijas provincēm. Viņš kādu laiku uzturējies lībju vidū un saka, ka minētā nīkstošā tauta mazāk tiekot saudzēta nekā sumbri Belovežas gāršā. Tas derējis par ierosinājumu, kā Pēterburgas vācu avīzē sākts vākt naudu lībjiem un daži ministri ar augstu stāvošām personām, Dundagas Sakenam un Baltijas muižniecībai par lielām briesmām, parakstījušies starp ziedotājiem. Konstantins nācis Polijas vice-kēniņa godā. 27. maijā, vasarsvētku pirmā dienā, nodega Pēterburgā drēbnieku un galdnieku kolonades uz Толкучий, Шукин и Апрашкин рынок. Tai gadījumā liesmām par upuri krita iekšlietu ministrijas ēka un, kā stāsta, arī publiskā biblioteka. Līdz 1. jūnijam uguns vēl nebij nodzēsta. Zaudējumus aprēķinot uz septiņdesmit miljoniem. Augusta mēnesī iekrīt tūkstoš gadu jubileja, un Tērpatas augstskola nāks vaļā vēl tikai septembrī. Un Indriķis varētu jūlijā iztaisīt mazu ceļojumu uz Pēterburgu un atbraukt pie manis Ново-Лисино. Vajadzīgo naudu piesūtišu viņam jūnijā. Ново-Лисино uzturos pie kurzemnieka, vārdā Olmaņa, kas mūsu Edvartam uz mata līdzīgs. Viņš ir vecpuišis, pabalsta savus brāļus, kas nožēlojamā kārtā nav nekādas skolas baudījuši; tas visādi krietns un uzpēmīgs vīrs. Tik žēl, ka šogad, kad viņš Ļisīnas muižu uz desmit gadiem norentē-

jis, notikusi liela nelaime. Viņam aizgāja postā viss ganāms pulks, kas sastāvēja no astoņdesmit govīm un sugas buļļiem. Tie krita astoņu dienu laikā govju mērim par upuriem. Mēris lielu postu nodarījis Pēterburgas guberņā. Minētā slimība parādās tādā kārtā, ka govīs nostāj gremot, norauj pienu, griež zobus un gūžu vietā sāk drudzaini trīcēt; acis tiek stiklainas un neskaidras. Pēc tam iesākas stiprs drudzis ar drebuļiem, kas apņem visu ķermeni; ragi kļūst pamīšus gan auksti, gan karsti, acis asaro, no mutes un nāsīm sāk tecēt bālganas, iesākumā bez smakas, vēlāk nelādzīgi smirdošas gļotas. Ja lopam drusku uz krusta uzspiež, tas sabrūk zemē, sāk beidzot stenēt, žēli idēt; iesākas nikna caureja, atkritumi šķidri, zaļganā krāsā, reizēm ar asinīm sajaukti un smirdoši; iekšas stipri iekaisušas, tesmeņi tiek asins sarkanumā, un pēc tam, kad lops pa visu slimības laiku mīžalus noturējis, tas izlaiž kādus piecus stopus, nobeigdamies briesmīgās mokās.

Tas bij šausmīgi noskatīties, ka visā kūtī lopi stenēja, idēja un citādi mocījās. Tā līdzinājās pilnīgai lazaretei. Tagad tur valda šaušalīgs klusums un tukšums. Govju mēris briesmīgā kārtā pielīp, bet tikai govīm, cūkām un suņiem, nevis cilvēkiem un zirgiem. Pret to nav nekādu līdzekļu un zāļu. Aiz tā iemesla katram ieteicama uzmanība, kas negrib visu lopu laidaru pazaudēt. Suns vai cilvēks, kas nācis sakarā ar slimiem lopiem, spēj arī lopus aplipināt. Pat ja cilvēks tikai izgājis caur slimo lopu kūti un tais pašās drēbēs apkopj veselus, spēj aplaist ar slimību citus. Tāpēc, mīlo Edvart, esi ļoti uzmanīgs, pieraugi īpaši zirgu lietas un vāģus, kad nāc mājās no tālāka ceļojuma, ka tie nenāk tuvumā ragu lopiem, bet liec tos nomazgāt ar vārošu ūdeni un ziepēm, īpaši pavasaros un rudenos, tāpēc ka vasarā nāveklis nav tik lipīgs un nespēj izplatīties. Arī šādu uzmanības likumu Tu varētu paturēt omā: tos lopus, kurus esi aizvedis rudenī tirgū un nepārdevis, nevis tūliņ laistu pēc pārvešanas ar citiem lopiem kopā, bet trīs līdz piecas nedēļas turētu atsevišķi. Kurzemē govju mēris neceļas pats no sevis, bet tiek ievazāts, tad būtu ļoti bēdīgi, ja Tu kādā neuzmanības gadījumā pazaudētu visus savus

lopus un bez tam kūti uz gadu vai pusotra ar dīgļiem pievaislotu, kuras iztīrīšana maksātu simtiem rubļu. Mans palīgs pie avīzes izdošanas, Strombergs, atbrauks Pēterburgā tūlī pēc jauniem Jāņiem.

Labāki būtu, ka Indriķis kopā ar Baronu liktu eksamenu Pēterburgas augstskolā tūlī pēc jauna gada. Šeit eksamenu, kurus var vācu valodā nolikt, daudz mazāk — tikai kādi astoņi, — bez tam labums atlēktu vēl tas, ka Indriķim nebūtu vairs jāizdarās ar saviem parādu devējiem Tērpātā. Es domāju, ka dokumenta noraksta pilnīgi pietiks un to neviens nedrīkst liegt. Bez tam būs Tev vēl vajadzīga plakātpase. Mana tagadējā adrese: Его Благородию Герману Христофоровичу Ольман, через Тоскенскую станцию Николаевской железной дороги, в селе Ново-Лисино. Eksamenam Indriķis varētu pie Birzmaņa sagatavoties, kura adrese в Старо-Скворец, на станции Кипень, vai arī pie manis Pēterburgā. No augusta dzīvošu ar Baronu un Strombergu vienā dzīvoklī. Pēterburgā Indriķis var griezties pie Valdemāra, kas dzīvo на Васильевском острове на пятой линии в доме Воронина № 6, в квартире № 13. Rakstiet, kā Jums labi klājas, kā stāv ar laukiem un lopiem, cik un kādus kalpus noderējuši utt. Visiem laimes un labklājības sveicienus sūtīdams, sveicinu sirsnīgi

Jūsu Jūris

Лисино 17. jūnijā 1862. gadā.

VIRSCENZURAS KOMITEJAI

Slimība mani spiež no sv. Pēterburgas latviešu laikraksta (Pēterburgas Avīzes) rediģēšanas pagaidām atteikties un, par cik tas no manis atkarājas, līdz veselības atgūšanai to nodot manam universitātes biedram Krišjānim Baronam.

Apakšā parakstījies, lūdzu Virscenzuras komiteju atļaut «Pēterburgas Avīžu» redakciju nodot Krišjānim Baronam, kas jau laikrakstā strādā un kā students jau

uzrakstījis vairākus popularus apcerējumus latviešiem un pret kura moralisko dzīves veidu nevar būt nekādu iebildumu.

Georgs Alunāns

Sv. Pēterburgā 1862. gada 28. aug.

Augsti cienīts kungs!¹⁾

Kas tuksnesī strādā, tam ir kā atspirdzinājums, ja viņš kādreiz sastop līdzcietīgu, laipnu cilvēku. Tā tas notika ar mani, kad saņēmu Jūsu godājamo rakstu. Tajā izteiktie uzskati vēl vairāk nostiprina manu pārliecību, ka Vidzemē vēl atronas vīri, kas tā kā Pletenbergi rūpējas par zemes labklājību. Diemžēl, pēdējos trīsdesmit gados Vidzeme pastāvīgi atradusies tādā stāvoklī, kur viņai šādi Pletenbergi bija ļoti vajadzīgi, lai iekšējās labklājības pretiniekiem liktu šķēršļus ceļā. Šis iekšējais ienaidnieks, proti — pilnīgs kopības gara trūkums, ir priekš zemes labklājības daudz bīstamāks un kaitīgāks nekā vesels leģions ārējo ienaidnieku. Visas kārtas stāv asi viena pret otru, ikkatrs pūlas aizstāvēt tikai savas kārtas intereses, pie kam tad arī jānotiek, ka tā šķira, uz kuru citas atbalstās, paliek tukšā, tā ka tai nav līdzekļu un iespējas darīt kaut ko savu interešu aizstāvēšanas labā, kaut gan tas reizē ir arī visu citu kārtu interesē. Šo patiesību, kas pie mums top uzskatīta kā aplamība, ļoti pareizi atzina Francijas karalis Heinrichs IV, kas uz Keneja fiziokratiskās tautsaimniecības sistēmas uzrakstīja sekošu moto: «Nabaga tauta — nabaga valsts, nabaga valsts — nabags karalis.» To vajadzētu atzīt uz savām tiesībām lepnajai muižniecībai, to vajadzētu atzīt garīdzniecībai, kas padevusēs naudas un lepības elkam, to vajadzētu atzīt sekļajai pilsoņu un literātu kārtai, kas zin tikai dzīties pēc tituliem, paaugstinājumiem un privilēģijām. Jo piedzīvojumi taču pierādījuši viņiem, ka novēršanās no šīs patiesības zemākās šķiras masas pamudināja atkrist no savu tēvu ticības cerībā atrast tādējādi glābiņu pie Krievijas valdības. Bet

1) Kādam liberalam baltvācu publicistam [1860. gada beigās].

nē, tas viss netiek ievērots! Visi tā pieradinājušies pie tam redzēt ap sevi nabadzīgu, izsūktu zemnieku kārtu, ka pārtikušo zemnieku — tādu, kas cilvēcīgi dzīvo, gatavi uzskatīt par valdības nodevēju un uzstājas pret to gan no kanceles ar bārgiem soģa sprediķiem, gan no muižas īpašnieku puses ar nomas paaugstinājumiem. Pie pilsētas rūpniecības ar «kaunu un negodu apkrauto zemnieku» arī nepielaiž. Un, kamēr šie vārdu un darbu varoņi paši dzīvo kā Belzacari vienā izšķērdībā un reibulī, viņi neievēro bezdibiņa, kas atveras viņu acu priekšā. Biežie rūgtie piedzīvojumi noveduši zemnieku tiktāl, ka viņš visas citas šķiras uzlūko par saviem dabiskiem ienaidniekiem, kādējādi visa zeme sašķēļas četros naidīgos lēģeros, kas stāv viens otram pretī. Būdams nespējīgs pret saviem pretiniekiem, Vidzemes zemnieks ieskata par labāku, tāpat kā savā laikā Romas plebejieši devās uz *mons sacer* (svēto kalnu), izceļot uz Austruma- un Dienvidus-Krieviju. Bet, ja kāda zeme, kam nav jācieš aiz iedzīvotāju pārpilnības, bet kur taisni trūkst darbaspēka, šo spēku caur izceļošanu vēl pazaudē, tad skaidri redzams, ka tur vajag būt lielām vainām. Taču Vidzemē daudzi to negrib saprast. Jau gaviļē par to, ka zeme tā pēdīgi atsvabināšoties no stūrgalvīgajiem, darbam nederīgajiem, slinkajiem proletariešiem, un priecājas jau priekšlaik par to, ka ar Holsteinas un citiem ārzemes strādniekiem zemē tikšot nodibināta mierīga un kārtīga dzīve. Veltas cerības! Holsteinas strādnieks, kas darba vērtību stāda drīzāk par augstu nekā par zemu, gan sargāsies nākt uz Baltijas guberņām, lai te strādātu par nieka algu (*Lumpenlohn*), kad viņš zin, ka Ziemeļ-Amerikā un Austrālijā tas var pelnīt 1—3 dolarus dienā. Bez tam ārzemju strādnieks nevarēs vis pierast pie šejienes eskimiešu (t.i., nabadzīgajām) būdām, pie šejienes turku tiesību kārtības un šejienes pelavu maizes. Ka tas tiešām tā ir, to redzējām jau pie pirmajiem ienācējiem, kuri pēc īsa laika aizgāja atkal atpakaļ. Bet, nelūkojoties uz to, nedara neko, lai uzlabotu zemnieku stāvokli. Domā ar landtaga spriedumiem aprobežot pārmērīgo zemnieku aiziešanu (nākošā pavasarī grib izceļot kādi 40—60,000 igauņi) un pie tam neapdomā, ka, aizturot

nemierīgos, tikai vēl jo vairāk pavairo rūgšanu. Tikai ar to, ka novērš aiziešanas cēloņus, zemnieku, kas savu dzimtenes vietu par visu vairāk mīlo, var saistīt pie sava zemes stūrīša un ar to likt šķēršļus tagad atsvabināto krievu zemnieku pieplūšanai. Ak, kaut jel Vidzemes muižniecība, līdzīgi romiešu prokonzuļiem, aizvien vēl neuzskatītu Baltiju par savu iekarotu provinci; kaut viņa sekotu Jūsu priekšzīmei un iedzīvotos te pilnīgi kā mājās; tad viņa nedarītu tā kā tagad Nolkena partija, liekot nazi saviem pēcnācējiem pie rikles, tad arī Vidzeme nebūtu visiem par iekšēja naida un nesaskaņas paraugu, tā nebūtu par neizsakāma posta un nelaimes vietu.

Kamēr augšējās rindīņas rakstīju, saņēmu kādu brošuru par zemnieku apstākļiem Kurzemē, kas ļoti pareizi attēlo turienes zemnieku bēdīgo stāvokli. Tā, kā dzirdams, esot sarakstīta no kāda Kurzemes muižnieka, barona fon Rūtenberga. Tā kā nu zemnieku apstākļi Kurzemē stipri līdzinās Vidzemes apstākļiem, tad nosūtu Jums šo brošuru laipnai ievērošanai un izlietošanai. Lai dievs dod, ka Vidzemei rastos daudz tādu patriotu, kāds minētās brošuras sacerētājs, kam būtu spēja un griba novērst minētās nesaskaņas un ļaunos apstākļus.

Pilnā augstcienībā

Jūsu J. Alunāns.

VĒSTUĻU FRAGMENTI

— — — — —
Par šiem eksameniem runājot, varu Jums sacīt, ka pie pašas pārbaudīšanas sēd desmit virsnieki, kas... katrs savu spriedumu pēc patikšanas dod. Nr. 10 ir tas lielākais spriedums. Ja nu arī pats profesors dotu Nr. 10, bet deviņi virsnieki rakstītu 9, 8, 7, 6, 5, 4, 4, 5 un 6, tad vidišķīgs un paliekamais spriedums ir Nr. 6, un ar tādu spriedumu vajag palikt par praporščiku, kas par gadu savus 300 rubļus — un vairāk nekā — nedabū — — —

R. un M. vēl nav savus eksamenus nolikuši; (proti, pērn aprīļa mēnesī viņiem bij eksameni jānoliek likumu prašanā un politiskā ekonomijā — citi eksameni turpmāk). Barks dabūja savās gudrībās ļoti labus spriedumus, proti, Nr. 9, tā kā viņam poručika čina tik labi kā jau kulē. — — — — —

*

Ļisinā 9. VIII 1861.

Mīlie brāļi!

Svētdien, 30. jūlijā, Sīvers un es nobraucām pie B., kas netālu no — — — — — dzīvo par — — — — — B-am tagadīt labi klājās. Viņam bez lones — cik liela tā ir, to netiku ieprasījis — ir trīs destiņas aramas zemes, no kuras viņš šogad bez labības vēl 400 pudu āboliņa plāvis; ņemsim pudu āboliņa 70 kap. s., tad tas iztaisa 280 rbļ. s., bez tam viņš arī dabū mitināšanas naudu priekš zirga 140 rubļus, tad viņam brīvs kortelis, malka u. t. jpr. Bet turklāt viņš arī no latviešiem jo dienas jo vairāk atvirzās, sacīdams, ka viņam tagad Kurzemē esot tik tēvs un māte, ko viņš mīlējot, citādi viņam Kurzeme bijusi nebijusi.

Trešdienā mēs braucām atkal uz Pēterburgu; tur es nopirku līdz gurniem garus ūdens zābakus par 7 rubļiem, biezus, no smalkas vadmalas taisītus pārvelkamos svārkus, smalku holandiešu kreklus par 375 kap. un vēl dažas citas sīkas lietas.

Tad nu piektdienā, 4. augustā, devāmies pa dzelzceļu pār Tosnu uz Ļisinu. Še tikām četrpadsmit gabali vienā kambarī iekortelēti, tā ka istaba bij gultām piebāzta kā lazarete. Ikkatrs stipendiats dabūja dzelzs gultu un kādu matraci; visas citas gultas drēbes vajadzēja pašam turēt. Viens zaldāts visus, kas vienā tādā kambarī piemīt, apkalpo, par ko viņš par mēnesi no ikkatra dabū 150 kap. s. Samovars bij kroņa īpašums. Par pusdienu ikkatram stipendiatam jāmaksā pavāram 10 rbļ. Mums

gan iesākumā gribēja lēģerī, t. i., no dēļiem sanaglotās barakās, ierādīt dzīvokli, bet tās ir tādas, lai gan meža kadeti tur it labi dzīvo...

Svētdien mēs ar profesoru Merklinu devāmies pulkstens 10 mežā un tur līdz pulkstens 3 pa visu lielo karstumu palikām. Merklins mums tur visādus stādus izrādīja. Mani šī staigāšana pa mežu tā nogurdināja, ka es tikko uz kājām varēju nostāvēt. Svētdienā, 6. augustā m. d., mēs komunismu atstājām un pārkravājāmies uz Чухонская деревня, kur gandrīz piņņi vien dzīvo, kas ir luteranieši. Šī Чухонская деревня, kur mēs kambari ar krāsni un kukņu par 5 rubļi par mēnesi norunājām, ir kādu versti no instituta atstatu un blakus kadetu barakām. Kādus 30 soļus no mums šie krievu pavārs dzīvo, kas mums par 32 kap. ik pusdienas vienu porciju no 3 virumiem piesūta, no kā abi, Sīverss un es, it labi pārtiekam. Še mēs iepazināmies ar M. — — —, kas tagad ar mums vienā pašā namā — iepretīm dzīvo. Viņš nopircis govi un ved savu īpašu saimniecību. R[emiķis] un divi farmaceiti pie viņa ēd par 15 rubļiem pusdienu, dzer kafiju un tēju. Protiet, pērn arī 3 farmaceiti par stipendiatiem uzņemti, tāpēc ka tikai 27 vien bij par stipendiatiem pieteikušies un no šiem pēcāk pieci atkal atteicās.... Līdz šim mēs ik dienas 4—6 stundas pa mežu staigājam, bet tagad nākošu nedēļu mēs trīs dienas no vietas ar Arnolda profesoru pa mežu dzīvosim un gulēsīm. — — — — —

*

— — — — —
Kādu laiku atpakaļ Fr[īdemanis] paņēma Tavu Heselberga gramatiku, kura tagad pie P..... atrodas. Šis, kā dzirdu, sācis nodarboties ar latviešu valodas iemācīšanu. Cau[aunītis] ar karsoni saslīmis un, vājš būdams, vēlējies, lai tam pasniedz svētas vakariņas. Bet te tam piesteidzies kāds jezuīts, lišķis St[arks], un, izlietodams Caun[īša] stāvokli, kurā tas gandrīz pilnīgi bez samaņas atrodas, prasījis, lai šis izsakot nožēlošanu par to, ka viņš rakstījis pret Šulcu, uz ko Caun[ītis] savā nespēcībā

atbildējis, ka nožēlojot gan. Manim šķiet, ka Caun[ītis] to vēlāk nožēlos, un droši paredzams, ka šis notikums neveicinās vis Caun[iša] izveseļošanos. — — — —

[1861.]

*

— — — — —
Ierēdņu dzīve man vispār nepatīk. Aiz šā iemesla es pieņemšu man piedāvāto trešā latviešu laikraksta «Pēterburgas Avīzes» redaktora vietu. «Pēterburgas Avīzes» iznāks no 1. jūlija. Pirmajām vajadzībām kāds šejienes latviešu miljonars Krūmiņš, Bušs saukts, Elejas pasta turētāja brālis (ka Bušs pieder pie latviešu sabiedrības, to jums nevajag tālāk izpaust), dāvinājis 500 rubļus sudrabā, un Rīgas latvieši 300 rubļ. uz 3 gadiem aizlienējuši, t. i., ja laikraksts bez drukas izdevumiem atmetis vēl vairāk nekā 700 rubļ. priekš redaktora, tad viņi savu naudu dabūs atpakaļ. Es kā redaktors dabūšu skaidras algas 700 rubļ. un bez tam vēl procentes no katra tūkstoša, kas būs vairāk par 2000 eksemplariem, kā arī 12 rubļ. par drukas loksni par rakstiem, ko es priekš laikraksta sarakstītu. Avīze iznāks Pēterburgā, tādēļ ka šē cenzura ievērojami svabadāka. Maija mēnesī parādīsies izziņojums Vidzemes un Kurzemes guberņas avīzēs. Par prāvu skaitu abonentu jau tagad Vidzemē čakli rūpējās. Vēlāk, ja man patīks, varbūt pāriešu ar savu laikrakstu uz Rīgu. — — — — —

«*Baltische Monatsschrift*»ā novembra burtņīcā mācītājs Braže garākā ironiskā rakstā par tagadējo latviešu literatūru, sevišķi žurnalistiku, aizņēmis atkal jautājumu par jaunlatvietību, tā kā tagad visi iekšzemes laikraksti par to plāpā. «*Rigasche Zeitung*»a jau pat baidās, ka tuvākā vai tālākā nākotnē «*Inland*»e iznākšot igauņu un jaunā «*Rigasche Handelszeitung*» latviešu valodā. Tādēļ visiem īstiem, krietniem vāciešiem pēc tam jācenšoties, jaunlatvietību jau dīgli apslāpēt. Braže savus apgalvojumus dibina uz «Sētas, dabas, pasaules» priekšvārdiem un uz kritikām par Šulca un Kavalla rakstiem «Mājas Viesī». Tādēļ, viņš domā, cenzuru priekš latviešu rak-

stiem vajadzētu paasināt. Savu konfuzo rakstu viņš beidz ar vārdiem: «Nepateicība tā būtu, ja tagad latvietis gribētu no vācieša atsacīties!» Pret šo rakstu Biezbārdis laidis klajā teicamu atbildi «*Inland*»es 1. numurā un otru «*Rigasche Zeitung*»ā. Tāpat es esmu garāku apcerējumu, kas šē tika atzīts par ļoti labi izdevušos, piesūtījis «*Baltische Monatsschrift*»ei...

[1862.]

— — — — —
Iegādājos mazu herbariju no 200 numuriem, no kuriem puse, diemžēl, stipri panīkusi. Ja vajadzība, tad aizsūtīšu viņu līdz ar zināmām grāmatām uz mājām; jo maija vai jūnija mēnesi uzsāksu iegādāties pilnīgāku herbariju, kurā ievietošu bez ap Pēterburgu augošo koku un krūmu lapām arī visādus ārzemju stādus, kurus audzina šejienes botaniskā dārzā. Ceru, ka manā herbarijā ap augustu mazākais 1000 numuru atradīsies. Ja tas Tev, brāl, pa prātam, tad ņemšu no katra stāda pa divi eksemplariem, lai arī Tev būtu iespējams iegādāties pilnīgu herbariju. Ja tad vēl pieliksim klāt pa vienam eksemplaram no Tērbatas botaniskā dārza audzinātiem stādiem, tad mums beidzot būs viens no pilnīgākiem herbarijiem visā Baltijā. Būtu labi, kad Tu arī tos ap Kauļu mājām zaļojošos stādus un zāles lasītu un krātu.

— — — — —
*

— — — — —
Visas atsūtītās grāmatas saņēmu un liku iesiet un, ja ir vēlēšanās, tad nosūtīšu uz Kauļiem Klōdeni, Rūtenbergu un Molešotu. Arī kādus rīta svārkus nosūtīšu Tev, brāl, tamdēļ, ka valkāt tādus rīta svārkus īsteni patīkami un tie Pēterburgā par lētu naudu dabūjami. Bet es ceru, ka, ievērojot visu šo manu labo gribu, Tev arī netrūks patīkšanas mani uz jauno gadu pārsteigt ar četriem audekla krekliem, sešiem pāriem zeķu un *Westbergā* «*Grundzüge der Geodesie oder Feldmesskunst*». — —

— — — — —
 Lielākā daļa no stipendiatiem ir krievi un poļi, kas
 par to brīnījās, ka Tērbatā visas gudrības vāciešu un
 ne krievu valodā māca un ka es krievu valodu tā neru-
 nāju kā dzimis krievs. — — — — —

Tad arī uzmeklē manu manuskriptu «Materijas
 aptecēšana», kuru Tu atradīsi Minnas gultā kāj-
 galī. — — — — —

PIEZĪMES

Saīsinājumi

Romiešu cipars pie šifras nozīmē krājuma, resp. izdevuma daļu. An. — anonims. Par. — paraksts. p — pielikums.

B — «Balss». BV — «Baltijas Vēstnesis». BM — «*Baltische Monatsschrift*». Cņ — «Cņa». D — «Domas». Dr — «Druva». DP — «Dundurs Pats» (1878.). Dz I — «Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas» (1856.). DZ I² — «Dziesmiņas» (Otrs izdevums 1867.). Dz II — «Dziesmiņas. Otra daļa» (1869.). DzV — «Dzimtenes Vēstnesis». Inl — «*Das Inland*». IMM — «Izglitības Ministrijas Mēnešraksts». IŽ — «Ilustrēts žurnāls». Kar — «Karogs». LA — «Latviešu Avīzes». LL I, II — J. Niedres «Latviešu literatūra» (1952., 1953.). LuM — «Literatūra un Māksla». MV — «Mājas Viesis». PA — «Pēterburgas Avīzes». PLSk — «Padomju Latvijas Skola». SDP I, II, III — «Sēta, daba, pasaule». TS — J. Alunāna «Tautas saimniecība» (1867.). ZA Vēstis — «Latvijas PSR Zinātņu Akademijas Vēstis».

CVA — Latvijas PSR Centralais valsts arhivs. ZAFB — Latvijas PSR Zinātņu Akademijas Fundamentālā bibliotēka.

IZLASE UN KARTOJUMS

Izlasei izraudzīti Jura Alunāna sacerējumi, kam kulturvēsturiska vērtība kā laikmeta dokumentiem un būtiska nozīme viņa literārās, zinātniskās un publicistiskās darbības kopskatā.

Dzejas daļā izlasē uzņemti tie Alunāna dzejdarbi, kam lielāka mākslinieciskā vērtība un kas nozīmīgāki saturā, tāpat visi tie, kas vairāk vai mazāk atspoguļo laikmeta sabiedriskos strāvojumus un paša dziesminieka personības raksturīgos vaibstus.

Īpašu nozīmi piešķirot Alunāna ieguldījumam mūsu valodniecībā, izlases prozas daļā ietilpināti visi viņa galvenie darbi, kas šai nozarei veltīti tieši vai pieskaras netieši. Alunāna interešu loka plašumu savukārt parāda izlasē uzņemtie raksti par tautas senatni,

sadzīvi, ekonomikas un dabaszinātņu problemām. Kā laikmeta cīņu liecinieces šē uzņemtas Alunāna polemikas, arī tādas, kas rakstu agrākos izdevumos vispār nav publicētas vai nav publicētas latviešu tulkojumā («Par Kurzemes zemnieku stāvokli», «Par tagadnes latviešu literatūru», «*Audiatur et pars altera*».) Tāpat paraugam šē sniegti tādi dažos agrākos izdevumos neievēroti sacerējumi, kas raksturo Alunāna ateismam tuvo nostāju reliģijas jautājumos un viņa dziļi pozitīvo attieksmi pret Krieviju un krievu tautu («Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies», «Svedenborgs un māņu ticība», «Iztulkošana no kādiem svešiem vārdiem...», «Krievu valsts» u. c.). Izlasē uzņemtas visas pieejamās Alunāna vēstules vai to fragmenti, kam joprojām dokumentāra vērtība viņa personības un laikmeta situācijas izpratnē. Dažas zīmīgākās atbildes manuskriptu iesūtītājiem Alunāna redakcijas laikā PA «Pasta tašā» šo ainu vēl papildina.

Ārpus izlases paliek ļoti liels skaits Alunāna rakstu dažādās praktiskās dzīves jomās, kas galvenokārt jau pieder žurnalistikas kategorijai. Savā laikā tiem bijusi ievērojama popularizātniska un dažkārt pat visai progresīva nozīme, taču tagad tie spēj vairs ieinteresēt vienīgi attiecīgo nozaru specialistus. Dažos gadījumos ieskatu šo rakstu saturā sniedz konspektīvas piezīmes šīs izlases bibliografijā.

Dzejdarbu sakārtojumā paturēta paša autora noteiktā kārtība pirmizdevumos, bet raksti prozā sniegti hronoloģiskā, t. i., sacēršanas secībā — cik tā bija nosakāma.

ALUNĀNA VALODA UN RAKSTI PAR VALODNIECIBU

Tieši gadsimts apritējis kopš Jura Alunāna Dz I iespaiduma 1856. gadā. Līdztekus dziļajām vēsturiskajām pārvērtībām tautas dzīvē šai laika posmā nemitīgi augusi un veidojusies arī latviešu valoda. Attīstības gājienā no dzimtajaužu sazināšanās līdzekļa feodālajā iekārtā tā kļuvusi par izkoptu nacionālu valodu šodien. Lai cik liels te būtu Alunāna vēsturiskais nopelns, viņa valodnieka un dziesminieka darbība iekrita šī evolūcijas posma pašā sākumā, un gluži dabiski, ka viņa rakstu valoda ievērojami atšķiras no mūsu tagadējās literārās valodas.

No Alunāna rakstu valodas un ortografijas īpatnībām, kas saglabātas neskartas, bet neatbilst vairs mūsu literārās valodas normām, jāatzīmē šādas galvenās. Lietvārdos sastopam sieviešu dzimti tagadējās vīriešu dzimtes vietā, piem., ārste (runājot par virieti), formas valste u. tml., degonis (deguns), dienestis (dienests), bet sapns (sapis), vadons (vadonis); sieviešu dzimtes vārdos savukārt: rūpa (rūpe), saita (saite) utt. Raksturīgs ir tā laika rakstos vēl lietotais «i» iestarpinājums pirms «j» tādos vārdos kā leijs (leja), vaijadzība u. tml., ko Alunāns gan patur, bet principā neatzīst (sk. viņa zemsvītras piezīmi rakstā «Kāds vārds par latviešu valodu»). Valstu, pilsētu un tautu nosaukumos redzam

rakstības veidu Portugala, Perzija, Moskava (tuvinājums krievu izrunai!), ungurs, grieķis u. c., svešvārdos nereti vēl vērojam vācu ietekmi (univerzitate, nominatīfs, ģenētīfs etc.) vai neprecizitāti (piem., intrese).

Īpašības vārdu noteiktajā galotnē un kārtas skaitļu vārdos Alunāns «i» vietā raksta «j», piem., raženajs, īstajs, pirmais utt., bet noteiktās galotnes vietā bieži lieto nenoteikto: «pirmus ticības iesākumus», «saderētu loni atlīdzina» u. tml.

Tiešajos darbības vārdos pagātnes trešajā personā sastopam galotni -e, atgriezeniskajos arī -ēs, piemēram, teice, atrade, metēs. Atsevišķos gadījumos redzam atgriezeniska darbības vārda formu, kur tagad tādas nav, piem., jāievērojas (jāievēro), arī divdabī ievēroji (ievērojis). Partikula «vai» viscaur rakstīta ar «o»: «voi».

Alunāna leksikā sastopam virkni tagadējai valodai svešu vārdu, dialektismu, vulgarismu; daži piemēri: sējas (tīruma nozīmē), prečoties (tirgoties), iekaldīt, kalēt, līdzsašķi u. d. c. Krietni daudz vēl germanismu (andeles, lone, skunste, skāde, perve, brūkēt, nogruntēt utt.), arī tādi aizguvumi kā pārtrāpīt (ar nozīmi pārspēt, vācu *übertreffen*). Ir arī tieši aizguvumi no krievu valodas: abrass (образ), kupčoties (купечествовать), prastī (процто). Ne vienā vien gadījumā vērojamas vāciskas teikumu konstrukcijas, piem., «vīrs no labas slavas», «ideja no zirga», «uz šādu vīzi» u. tml.

Pirmpublicējumu neapšaubāmās iespiedumklūdas izlasē labotas. Paliek tomēr samērā daudz gadījumu, kur vienā sacerējumā konstatējama ortografijas nekonsekvence resp. paralelformas. Alunāns pats norāda, ka tautā runā gan «ņemt», gan «jemt», kālab rakstos abas formas līdztiesīgas. Ja tas varētu attiekties vēl uz paralelformām «nav» — «nau» un «jav» — «jau», tad vairākos gadījumos tomēr paliek atklāts jautājums, vai mums darīšana ar iespiedumklūdu vai autora paša nekonsekvenci. Nav tāpēc šē labotas vienkop sastopamās formas arājs un arējs, nelaime un nelaima u. c., pat vienviet trijos veidos iespiestais zvejnieka vārds: zvejnieks, zveinieks un zveijnieks.

Uzskatāmajam piemēram šē pievienoti Alunāna dzejas un prozas paraugi oriģinālrakstībā un pirmiespieduma veidā:

Trioletta

Woi attal ţhē, tu ţeetu laifs?
Luhf', meţhus, laufus greeſno plaukums!
Luhf', wiſſas mallas pilda jaukums!
Woi attal ţhē, tu ţeetu laifs?
Tā tewim atnahfoht man fruhſis
Gan mihleſtibas preefus ſuhtis?
Woi attal ţhē, tu ţeetu laifs?

(Dz I, sk. izlases 20. lpp.)

Laudis, kas latviešu valodu maļ galvā eenehmufchi, allaich fuhdsas, ka ta effoht lohti nabbaga. Sinnams muhu valoda wehl maļ fohpta, tapeh3 winna arri wehl newarr peetuwinatees pee zittahm mah3-
 zitahm wallobahm, bet pamats winnai ir štiprs, kas paspehj jo leelu ehfu fatwehrt. Latviešu valoda peelihdjinama trefnai augligai fem-
 mei, kas palaišta un beš fohpfehans buhdama guščnas un badščus
 ifaudšina, bet kas ar prahtu fohpta fwarrigus jelta fweščus fimtahr-
 tigōs augļos atmett.

(«Par latviešu valodu», PA, 1862., 21.
 Sk. izlases 249. lpp.)

Tagadnes normas piemērojot, Alunāna valoda, bez šaubām, vēl šķiel smagnēji neveikla, piegrūžota ar svešiem aizguvumiem leksikā un sintaksē un tālab arī vietumis nelatviska. Līdzās dzejdarbiem priekšslatu par viņa darbības apjomu un nozīmi mūsu valodas attīstībā tāpēc var sniegt viņa valodniecisko rakstu apskats.

Fundamentāla nozīme latviešu literārās valodas nostabilizēšanā pieder jau Alunāna pirmajai publikācijai valodniecībā «Kāds vārds par latviešu valodu» (pielikums Dz I, 1856.), kas ievieš fonetisko principu svešu īpašvārdu rakstībā un ierosina ortogrāfijas reformu ar pāreju uz latīņu alfabētu. Nospraustos praktiskos uzdevumus Alunāns lūko risināt zinātniski pamatotām metodēm, vispirms izmantojot salīdzināšanas papēmienu. Svešajiem vārdiem meklējot latvisko fonetisko strukturu, kā Alunāns pats atzīst, talkā nāk «... krievu valoda, kas, jebšu pavisam savāda būdama nekā latviešu valoda, taču ar šo vairāk saskan nekā ar citām neslavu valodām». Grieķu, latīņu u. c. īpašvārdu rakstībā Alunāns uzrāda svešajai galotnei atbilstošo latvisko galotni un katrā gadījumā sniedz piemērus: *Barnabas* — latviski Barnaba, *Pompejus* — Pompejs, *Innocens* — Inocents, *Nikolaus* — Nikolajs, *Aeneas* — Enejs, *Dido* — Didona, *Xenophon* — Ksenofons, *Venus* — Venera u. t. j. Jauno valodu īpašvārdus transkribējot, rakstību vienmēr nosaka pareizā izruna, tādā — *Newton* — Ņutons, *Filangieri* — Filandžeri, *Marlborough* — Marlboro (neprecīzi!) utt. Pirmo reizi šie arī aizrādīts, ka antikajās valodās nav «z» skaņas, bet tikai «s», kālab latviski jāraksta Sofokls, senats u. tml. Latviešu kalendāros tolaik sastopamo «Janwar, Wewrar, Merz...» vietā Alunāns ieteic mūsu tagad lietojamos mēnešu nosaukumus. Ortogrāfijas reformā Alunāns atmet gotu burtus un ar tiem saistītās burtu čupas «š, ž, č» skaņu apzīmēšanai, skaņu garumu fiksē, gan nekonsekventi, tikai ar jumtiņu, bet, it kā pārāk krasa radikalisma baidīdamies, tomēr patur dubultniekus. Uzskatāmam piemēram te der «Sonetas ar ragiem» pants (1853):

Ko kallejs kaldini? Mēs dzelžus kallam.
 Tu dzelžos pats sev liksi, pirms to gēdi!
 Ko zemneeks arr? Lai augļiem laukos zēdi!
 Tew ēršķi būs, bet labums citu stālani!

Rakstā «Īsa pamācīšana, kā tautu vārdi palatviski jāraksta» (MV 1857., 20.) J. Alunāns sniedz norādījumus tautu un valstu vārdu rakstībā, beigās droši pieminēdams, ka «šie likumi nav vis rakstītāja galvā izperinājušies, bet latviešu valodā jau no mūžības atrodami...» Jau pirmais likums — ka tautas locekļa vārds rakstāms ar galotni -ietis — ir ievērojams guvums valodas attīrīšanā no vāciskajiem sārņiem, jo ar to uz visiem laikiem mūsu literarajā valodā nozūd eistreiķeri, englenderi un citi -eri, nodibinās vēlāk galīgi nostiprinājušies rakstības sistēma: Austrija — austrietis, Ēģipte — ēģiptietis utt. Alunāns aizrāda arī uz izņēmumiem šai likumā (krievs, turks, igauņi) un līdzās angļietim atzīst tagad lietojamo formu anglis. Turpat autors Francužu vai pat nereti sastopamās Sprancužu zemes vietā ieteic formu Francija, šai gadījumā tieši sekodams paraugam krievu valodā (Франция). Jau te, tāpat kā vairākkārt vēlāk, jaunais valodnieks savos ieteikumos šķita pārlietu radikāls. Kr. Valdemārs piezīmē Alunāna rakstam MV gan atzīst, ka šie latviešu valodas likumi «... ar laiku tiešām izplatīties visur un taps pieņemti kā jau viss, kas taisnībai un patiesībai tuvojas, ar laiku dabū virsroku», taču brīdina no «jukšanas» un ierosina pagaidām vēl jaunajam austriešu vārdam iekavās pievienot veco «eistreiķeri».

Rakstos «Par jauniem latviešu valodā taisāmiem vārdiem» (MV, 1857., 25.), ko J. Alunāns veltī skolotājiem, un «Par latviešu valodu» (PA, 1862., 21.) sniegtas vārdu tapšanas un darināšanas likumsakarības, kas ne vien palīdz ielūkoties leksikas fonda augsmē, bet — tas sevišķi svarīgi vēsturiskā aspektā — norāda konkrētus ceļus valodas kuplināšanai nākotnē, meklējot jauniem jēdzieniem vārdus, «... kas tēvu-tēviem nebija dzirdami un taču bērnu-bērniem saprotami, ja tik pēc tām ziņām taisīti, kā valodas likumi grib». Pakalpojums, ko Alunāns izdarījis latviešu valodas nākotnei, pamatoti uzskatāms par nozīmīgāko momentu viņa valodnieka darbībā, jo feudālā laikmeta latviešu valodas meistartājiem nebija gluži nekādas rītdienas perspektīvas.

Ar izskaņu -tava pēc celtavas parauga Alunāns šē proponē ieviest vārdus ceptava, mazgātava, mācītava (skola) u. t. jpr., bet izskaņa -nieks paver iespēju dot apzīmējumu dažādu darbu darītājiem, un tā top dziesminieks, padomnieks, galdnieks, ratnieks, maiznieks u. d. c. Paskaidrojais izskaņu -āja, -āji, -nice, -iba nozīmī un līdztekus uzrādījis vācu valodas paraleles, valodnieks ieteic lietošanai vārdus: avenāja, ozolāja, akmenāja, bedrāji, ķēvnīce, ķieģelnīce, zvērnīce, izplešamība, dalāmība u. tml., pie pēdējā vārda piebīldams, ka dalība, dalīšana un dalāmība ir gluži atšķirīgas lietas. Leksikas fonda kuplināšanā Alunāna propozīcijās bijušas noderīgas vienmēr, kauču atsevišķos gadījumos modificējās, tā izskaņai -tava līdzās ieviesusies izskaņa -tuve (šautuve), -āja vietā -ājs (alksnājs). Mūsu valodai kļūstot bagātākai ar politiskiem, ekonomiskiem un sabiedriskiem jēdzieniem, šodien vērojam, cik labi pakalpo, piem., izskaņa -iba.

Sai izlasē neuzņemtais «Viedamo vārdu saraksts» (sk. K. Milenbachs, «Par kādu Jura Alunāna vēl neiespiestu rakstu», Dr, 1912., 7.), ko var uzlūkot par materialu Alunāna iecerētai vāciski-latviskai vārdnīcai, sniedz interesantu ieskatu paņēmienos, kādiem Alunāns cenšas paplašināt dzimtās valodas izteiksmes loku. Līdzās jaunu vārdu darināšanai viņš šķiet ļoti plaši, dažreiz pat bez vajadzības, izmanto tiešus aizguvumus no leišu valodas, acīm redzot būdams maldīgos uzskatos par abu valodu attiecību (it kā leišu valoda varētu būt latviešu valodas dialekts). Šie šķietamie dialektismi tautas valodā arī nav ieviesušies, tāpat kā nedaudzie tiešie aizguvumi no krievu valodas (*Grossvater* — dēds pēc kr. дед, *Ritter* — ricars pēc kr. рыцарь u. c.), izņemot vārdu «ģerbonis» (kr. ребó). Daļa jaundarināto vārdu turpretī droši iegājuši tautas mutē, tie kļuvuši par mūslaiku valodas neatņemamu īpašumu. Pietiek šie atzīmēt kauču vārdus: attālināt, ceļot, eja, izdzimums, izraksts, izvēdināt, namdaris, noraksts, krava, vienādība, vienība, vienvaldība. Atjautīgi darināti daži vārdi, kas palikuši bez ievērības, piemēram: rakstnīca (vācu *Kanzelei*), lapāja (*Laube*), pakāja (*Pedal*), savidināt (*konzentrieren*). Ar «vienzemi», šķiet, varētu apzīmēt krievu земляк (vācu *Landsmann*), kam atbilstoša latviešu vārda nav joprojām. Lai gūtu istu priekšstatu par J. Alunāna atstāto leksikas mantojumu, minētajiem citātiem vēl jāpievieno šodien mums tik ierastie viņa citur ieteiktie jaunvārdi resp. aizguvumi, piemēram: audzēknis, attistība, atstatums, atvaļināt, ārzemes, burts, ceļinieks, ceļotājs, dilonis, durklis, galms, jautrība, jokdaris, kalnraktuves, kareivis, kaislība, kokvilna, pētnieks, saeima, uzvalks, valdonis, veikals, zemkopība u. c.

No Alunāna valodniecības darbiem vēl jāatzīmē tāds interesants dokuments kā etimoloģiskās vārdnīcas fragments (J. Alunāna «Kopoti raksti», 1933. g., III sēj., 149.—161. lpp.), kura četras saglabājušās lapas aptver vārdus ar sākuma burtiem no J līdz S. Alunāns šie latviešu vārdiem pievienojis gan indoeiropiešu, gan citu valodu radnieciskās formas, piemēram: «kaņepes — sanskr. *sana*, krievu konopel, ebr. *kannabus*, grieķ. *kannabis*, pers. *kanev*, vāc. *Hanf*, igauņ. *kannep*». Šis darbs, jādomā, pieder Alunāna studiju laikam Tērbatā, kad viņš varēja plašāk izmantot salīdzināmās valodniecības literatūru. Lai gan vārdnīču Alunāns nebūs sastādījis publicēšanai, bet vienīgi paša lietošanai valodniecības jomā, taču arī ar visām savām kļūdām tā jo spilgti liecina par viņa darba nopietno vērienu.

Alunāna līdzdalībā tapusi arī «Iztulkošana no kādiem svešiem vārdiem, kas Pēterburgas Avīzēs no 1862. gada atronami», ar ko likts pamats visām vēlāk sekojošām mūsu svešvārdu vārdnīcām. Droši pieņemams, ka Alunāns nostabilizējis rakstību un devis izskaidrojumus tiem svešvārdiem, kas sastopami laikraksta gadagājumā iespiestajos viņa paša rakstos.

Kopā ar E. Dinsbergi Alunāns veicis arī ģeografisko nosaukumu reformu, izstrādājot svešu vietvārdu latvisko rakstību (Reihera ģeografiskajās kartēs gadsimta 50. gados).

Beidzot jāpiemin, ka Alunānu kā buržuaziskās nacionalās kustības darbinieku un dzimtās valodas kopēju jo sāpīgi aizvainoja katrs mēģinājums noliegt latviešu tautas un tās valodas eksistences tiesības. Feodalās iekārtas sargu — vācu autoru nievu raksti vairākos gadījumos liek Alunānam mesties aizstāvja pozīcijās un kaislā sašutumā tvert polemika aso ieroci. Tā tapuši viņa kaujinieciskie raksti «Latviešu valoda» (MV, 1858., 19.) un «*Audiat et pars altera*».

Jura Alunāna izcili nozīmīgo devumu mūsu valodniecības sākuma cēlienā atzina jau K. Milenbachs un citi valodas zinātnieki. Alunāna paveikto darbu augstu novērtējuši arī padomju valodnieki, atzīmējot, ka viņš pirmais atklāja latviešu valodas iespējas kļūt par bagātu kulturas tautas valodu un teoretiski un praktiski pierādīja Bilenšteina un citu vācu mācītāju — šķietamo latviešu valodas kopēju — zinātnisko šaurību un šķiras interešu diktēto politisko aklumu (H. Bendiks, «Pēterburgas Avižu» ciņa par latviešu literārās valodas vārdu krājuma izveidi, Kar., 1952., 10.).

«DZIESMIŅAS, LATVIEŠU VALODAI PĀRTULKOTAS»¹

(1856.)

Dz I manuskriptu Juris Alunāns pabeidzis sakārtot savu studiju gaitu sākumā. Par to viņš raksta brālim Indrikim no Tērbatas 1855. gada 29. (17.) augustā: «Mēģināšu arī atrast līdzekļus savu «Dziesmiņu» klajā laišanai. Manuskripts jau galīgi drukai sakārtots» (vēst. pirmiespiedums: «Jura Alunāna dzīve. Pēc nelaika vēstulēm un viņa radu un tuvinieku nostāstiem sarakstījis Adolfs Alunāns», 1910., 8. lpp.). Krājuma priekšvārdi ar autora parakstu datēti nākamā — 1856. gada 29. februārī, bet iespiešanas atļauja izsniegta tā paša gada 20. martā. Krājums klajā nācis maija beigās vai jūnija sākumā, par ko paša dziesminieka paziņojums: «Grāmatiņa būs gatava maija beigās» («Jura Alunāna raksti. Pirmā daļa» [1914.], 9. lpp.) un īsa atzīme Tērbatas vācu laikrakstā Inl 1856. gada 9. jūlijā: «Pēc ilgāka pārtraukuma priekš vairākām nedēļām iznākusi latviešu grāmata, kas dažādā nozīmē ļoti ievērojama, proti: «Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas no stud. J. Alunāna»... Saturā dzeju tulkojumi no vācu un latīņu valodas, tāpat virkne originaldzejoļu.»

DZ I saturā: uzruna «Cienījams lasītājs», 37 dzejoļu un tautas dziesmu latviskojumi un viens originaldzejolis, pielikumā — «Kāds vārds par latviešu valodu». 22 atdzejojumiem līdzās pievienots oriģināla teksts (viens latīņu, pārējie vācu). Tas darīts ar acīm redzamu nolūku lasītājam atvieglot darba novērtējumu, pamudināt dziesmiņas, kā priekšvārdos teikts, «it smalki pārlūkot». Še saskatāma Alunāna tulkotāja drosme un viņa dziļā pārliecība,

¹ Visi Dz I ievietotie darbi ir pirmiespiedumi; atsevišķi uzrādīti tie dzejoļi, kas izlasē uzņemti no manuskripta.

ka latviešu valoda patiesi «spēcīga un jauka» un drīkst nostāties blakus pasaules valodām. Krājuma nepretenciozais virsraksts vedina domāt, ka Alunāns to izvēlējis, sekojot H. Heines piemēram, kura pirmā dzejoļu grāmata saucās vienkārši «*Gedichte*» (1822.).

Grāmatiņu iespieda aptuveni 500 eksemplaros, un to izplatīja ar lasītāju iepriekšparakstīšanos. Kāda J. Alunāna atzīme liecina, ka pirmajā gadā pārdoti 330 eksemplari par 181 rubli. Krājumiņa izplatīšanā daudz palīdzējuši tā laika pazīstamākie skolotāji, kas tālāk pārdevuši pa 10 un pat 20 eks., piemēram, E. Dīnsberģis Dundagā, MV līdzstrādnieks un mācību grāmatu autors J. Špiess Zemītē un citi. Krietns eksemplaru skaits aizgājis arī Tērbatas studentu — vāciešu rokās. Tā Bernevics, Butkovskis, Šarpantjē, Šipss u. c. šē izplatījuši pa 10 eks. katrs. Daļa Dz I metiena tomēr bijusi krājumā vēl 1862. gadā, kā to rāda sludinājums PA.

Pirmā atsauksme par Dz I parādījās 1. septembrā 1856. g. 22. (10.) septembra numurā. Recenzijas autors bija redzamais baltvācu publicists un rakstnieks, Nicas un Bārtas mācītājs Gustavs Braže (1802.—1883.), ar kuru J. Alunānam, Kr. Valdemāram, K. Biezbārdim un citiem jaunlatviešiem ne reizi vien nācās lauzt šķēpus latviešu nacionālās kultūras jautājumos. Recenzents konstatēja, ka savu mērķi — apliecināt latviešu valodas spēku un skaistumu — Alunāns sasniedzis. «Latviešu valodas pratēju mēs šai grāmatā nevaram neatzīt. Vācu oriģināla jēga tulkojumos lielākoties atrasta laimīgi un veikli arī pasniegta.» Kritiķis tomēr krājumā saskata viņam visai nepatīkamu sabiedrisku tendenci. Dziesminieku un pie viena arī jaunā laikraksta MV līdzstrādniekus viņš apvairo vieglprātībā un pārgalvībā, kas «mūsu gādībā nodotajiem», proti, latviešu tautai, atnesišot vienīgi ļaunu. Izteicis dažas iebildes valodas jautājumos, Braže tālāk retoriski vaicā: «Svarīgs mums ir jautājums: kam domāts šis Alunāna darbs? Taču ne latviešiem. Tiem pagaidām nebūs saprotams ne poezijas, ne valodas skaistums, vēl mazāk tie sapratis pievienotās valodnieciskās piezīmes. Latviešu skolotāji, zināms, šo grāmatiņu lasīs, bet es šaubos, ka tas viņiem nesīs labumu. Alunāna kungs zina tikpat labi kā mēs, ka starp viņiem ir daudzi spējīgi vīri, kuri savu uzdevumu kā zemnieku kārtas izglītotāji ļoti labi izprot un to ar mīlestību veic, — bet starp viņiem var atrast daudz tādu, kuri daudz vairāk iedomājas, nekā var veikt un padarīt, un tie šo grāmatiņu tikai pārvērtēs... Ja Alunāns grāmatiņu rakstījis latviešu valodas vācu draugiem, kādēļ tad viņš nerakstīja priekšvārdus un pielikumu vācu valodā?... Vai tad visas līdzšinējās latviešu literatūras radītāji nav bijuši «isti latviešu tautas draugi», bet gan, kā jaunās latviešu avīzes «Mājas Viesis» otrā numurā dzied: «vārguļi, kas tautas godu kājām spārda»?...» Savu recenziju Braže beidz ar vēlāk vēsturisku kļuvušo frāzi: «Bet, ja ir ļaudis, kam jaunā Latvija kā skaista jaunava sēž tur augšā, tad tie mums sirsnīgi jābrīdina no Lorelejas,» — ar to modinādams aizdomas par Alunāna un viņa centienu biedru itin kā nacionāli revolucionāro virzienu pēc «jaunās Vācijas» u. c. līdzīgu kustību paraleles Rietumeiropā. (Skat. piezīmes par Heines Lorelejas atdzejojumu.)

Līdz ar to latviešu kulturas vēsturē ieviesās «jaulatviešu» jēdziens.

Tērbatas Inl bija daudz liberalāks par citiem baltvācu izdevumiem un savās slejās šad tad ļāva polemizēt arī pašiem jaunlatviešiem. Pēc divām nedēļām, 24. septembrī, Inl iespiež anonimu pretraktu, kas Bražes recenziju atspēko pašos pamatos. Vēsturnieka J. Strauberga vēlāk (1939.) publicētie pētījumi atklāj, ka šī pretrakta autors bijis Kr. Valdemārs. Atzinis, ka Braže centies radīt «vētru ūdens glāzē», Valdemārs tālāk aizrāda: «Nepatīkami ir, ka mācītāja kungs ar savu centību publiskā avīzē, ko lasa ļoti plašas aprindas [Inl lasīja arī ārpus Baltijas Krievijā un Vācijā] un kam mūsu lietas ir svešas, ir aizrāvies tik tālu, ka lieto salīdzinājumus par jauno Latviju.» Tas jau līdzinoties ļaunu aizdomu radīšanai, «kā viena ola otrai». Šis aizdomas pagaidām esot pilnīgi nepareizas un no gaisa grābtas. Tālāk Valdemārs jautā principāli: «Vai mācītāja kungs varētu dot pierādījumus, ja mēs no viņa turpmāk prasītu pamatot šādu publisku ļaunu aizdomu celšanu?» Bražem, protams, šādu pierādījumu nebija un nevarēja būt. Istenībā Dz I nekādu revolucionāru radikalismu nepauž un nav še arī atklātas sabiedriskas tendences, ja par tādu neuzskata nolūku pierādīt, ka latviski var dzejojot tāpat kā citās valodās. Ir pat pierādījumi, ka Alunāns, labi pazīdams toreizējos apstākļus, tieši vairījies krājumā uzņemt dzejoļus ar izmanāmu sabiedrisku kritiku. Dz I ir vienīgi Alunāna tulkojumu izlase, un sabiedriski nozīmīgākie dzejdarbi atstāti ārpusē, kā, piem., jau 1853. gadā pārtulkotie resp. lokalizētie (arī oriģināli?) «Kādam vesela koka lēcējam», «Kā mācītājam Bārkum un skolniekam Ķepānam gājis» un virkne citu. Dz I ieturētas lojali pat pret kristīgo ticību, tikai še nav ne vēsts no tās salkanās svētulības, ko savos «literarajos» ražojumos kultivēja mācītāji. Patiesībā Bražem nepieņemams bija fakts, ka arī latviešus sāk iepazīstināt ar pasaules rakstniecību. Ja Alunāns Dz I būtu izdevis vācu valodā vai vismaz piezīmes sniedzis vāciski, t. i., adresējis baltvācu inteliģencei, vācu kungiem iebildumu nebūtu.

Braže atzina par labāku Kr. Valdemāram publiski neatbildēt. Toties viņš uzraksta Inl toreizējam redaktoram V. Šulcam divas vēstules ar plašāku savu uzskatu izklāstu. Līdzās skeptiskam norādījumam, ka latviešu nacionalitāte ir «embrijs, kas miris jau mātes miesās», mācītāja vēstulēs izskan neslēptas bailes par latviešu nacionalās kulturas attīstību un krievu ietekmi, kas kopā ar latviešu naidu pret baltvācu kungiem varot novest pie traģiskiem rezultātiem: «Kas mūsu nacionālus pazīst, ir sen pazaudējis ticību patstāvīgai latvieļībai. Šis mazās tautiņas liktenis ir tāds pats kā pārējo jau no dzimšanas dzīvot nespējīgo tautiņu liktenis, kuras nezin no kurienes un kādā kārtā uz ziemeļiem izlauzušās: tās mirst jau mātes miesās. Lai atminamies tikai lībiešus, krievus un vissīkstākos no visiem — igauņus. Latvietim nav nekādas nacionālas pagātnes, tādēļ tas nezina, nedomā un necer uz nacionālu nākotni. Tas pazīst sevi tikai kā kārtas locekli, kas tiešām vēl priekš dažiem gadu desmitiem atradās neapskaužamā stāvoklī,

bet tagad no viņiem tikai aiz nezināšanas nicinātā zemnieku kārtā... Katrs mēģinājums atdzīvināt viņu latvietību, katrs aizrādījums par to, kādu postu viņu nacionalitātei, pie kuras pieder arī valoda, ir nesuši vācieši un tā tālāk, noved tikai pie tā, ka modina naidu pret vāciešiem, un to, kas pats ar savām kājām vairs nevar iet un vispārīgi tagad atrodas pārejas [pārtautošanās] stāvoklī, novedīs citu [krievu tautas] atvērtos apkampienos, bet ne to [vācu kungu], kas to tagad ar mīlestību auklē. Tikai uz šīs sen jau aizlidojušās latviešu jaunavas nejaukumu un uz draudošām briesmām es gribēju uzmanīgā, bet, pats par sevi saprotams, aizmaskotā veidā griezt vērību...» Tālāk Braže lūdza Inl redaktoru ar vēstuli saturu iepazīstināt Valdemāru, Alunānu un citus, lai tie mainītu savu nostāju baltvācu kungiem vēlamā virzienā: «Tiešām šie jaunie spēki darītu labi, ja tie pievienotos līdzšinējiem [t. i., baltvācu mācītājiem] un vismaz vēl pagaidām pakļautos tālredzīgākiem un noteiktiem latviešu draugiem,» — proti, Bražem un citiem baltvācu kundzības ideologiem. J. Alunāna polemiskā garā uzrakstītie priekšvārdi un pēcvārdi SDP ļauj secināt, ka ar Bražes vēstuli saturu viņi arī iepazīstināti. Tāpēc Alunāns tik asi šē deklarē, ka savu nacionālo kulturu latviešu tauta var veidot pati bez vācu kungu aizbildniecības — sadarbībā ar krievu tautas progresīvajiem spēkiem.

Reakcionarās LA nolēma — drošs paliek drošs — par Dz I iznākšanu saviem lasītājiem neminēt ne vārda. Nelielu Kr. Valdemāra anotāciju iespieda MV 1856. g. novembrī 19. nrā. Ievēribu šē pelna atzinums: «Grāmatiņa nav priekš nemācītiem gēldīga, bet tie galā pielikti likumi ir jāzin tiem skolmeisteriem un citiem, kas grib riktīgi rakstīt latviešu valodā.»

Pasaules literatūras tulkošanā pirmais J. Alunāna piemēram sekoja un par viņa iedibināto tradīciju turpinātāju kļuva Auseklis ar savu krājumiņu «Dzeijas no Ausekļa» (1873.).

Gadsimta 80. gados, vēl ģimnazijā mācīdamies, J. Rainis loļojis domu par sveštautu klasiķu un folkloras paraugu izdevumiņu latviešu valodā (nodoms realizēts tikai 1921. gadā — krājums «Nemierīgā sirds»). Kādā saglabātā zīmītē — acīm redzot uzmetumā krājuma ievadam — J. Rainis toreiz izsaka Alunāna nostājai līdzīgu viedokli: «Man itin nekas nebūtu pretim, jāsaka, ja kāds tomēr domātos atradīs kādu nolūku visā darbā vai gabalu izvēlē, piemēram, parādīt latviešu valodas formas bagātību, spēcību, ka visu var viņā izteikt (ar ko lielās vācu valoda), ka mēģinātas ievest dažas jaunas dzejas formas, ka te slepens uzbrukums mūsu literārai vācietībai un aizrādījums uz citu [tautu] dzejas bagātību.» («Kopotī raksti», 1949., VI, 597. lpp.).

«Cienījams lasītājs» — Dz I priekšvārdā J. Alunāns izsaka arī savus nākotnes nolūkus latviešu literārās valodas veidošanā, uzsvērdams, ka grib «joprojām ar latviešu valodu vēl vairāk pūlēties un tanī lielākus rakstus rakstīt». Tālāk viņš piemetina: «Man tādi padomi būtu ļoti derīgi, kas no draugu sirdīm [retmans V. A.] nāk.» Šis aicinājums un tam sekojošās rindas konkrēti

veltītas latviešu tautības ārstam Jurim Bāram, lai viņš J. Alunāna Dz I rūpīgi izskata un «savus spriedumus pār tām man jebkādi zināmus dod». Tas varen nepatik jau minētajam recenzentam Bražem Inl slejās. Viņš uztraukti vaicā, kāpēc Alunāns apelējot pie «draugu sirdīm», bet ne «valodas pratējiem», par kādiem Braže, protams, uzskatīja tikai vācu mācītājus, bet ne jau latviešu ārstu, kalējdēlu Bāru, ko Alunāns apzīmē «par lielu valodas pratēju». Juris Bārs (1808.—1879.) bija savā ziņā J. Alunāna priekštecis — pirmais latviešu tautības valodnieks, gan bez specialas filologa izglītības. Kādu laiku darbojies arī vācu mācītāju «Latviešu draugu biedrībā», tās uzdevumā sācis sastādīt vāciski-latvisku vārdnīcu, kas nesaskaņu dēļ ar biedrību palika nepabeigta. 40. gadu beigās Bārs publicēja dažus Krilova fabulu pārstrādājumus latviski, kas krietni pārspēja līdzīgus K. Hugenberģera mēģinājumus. Bārs «draugu biedrībā» uzstājās pret latviešu pārvācošanu un sniedza vairākus priekšlasījumus par latviešu valodu. Divi no tiem iespiesti «draugu biedrības» rakstu krājuma «Magazin» 9. sējumā (1847.): «Über die in der lettischen Sprache vorkommenden Laute und deren einfache Bezeichnungen durch die Schrift» un «Lehre vom Medium der Lettischen Sprache». J. Alunāns, kā liecina viņa brālis Indriķis, bija rūpīgi izstudējis Bāra darbus. Viņš arī pirmais latviešu rakstos atzīmē Bāru kā valodnieku un lūdz tā padomu. J. Bāra nelielo darbu latviešu valodniecībā vēlāk pozitīvi novērtējis arī prof. J. Endzelīns.

«Laura» — *Ich weiss nicht, wass soll es bedeuten* — Heinricha Heines popularākā romance. Heine pats to pirmiespiedumā publicējis bez virsraksta, bet vēlākos krājumos tā parasti figurē ar virsrakstu «Lorelei» (Loreleja) un Alunāna lokalizējumā kļuvusi par «Lauru». Romance vācu tautā ir tik populāra, ka pat Hitlera barbariskās kundzības gados, kad visus Heines darbus iznīcināja, tā parādījās antoloģijās kā «nezināma dzejnieka» (*Ein unbekannter Dichter*) sacerējums.

Vel pirms Alunāna divus Heines dzejoļus bija tulkojis K. Hugenberģers, proti, «Jav atkal mani nost atrāve» un «Kājiņām ar spožām staigā» (LA 1832. un 1833. g.). Viņa latviskojumi tomēr bija visai nevarīgi, un istāku priekšstatu par izcilo vācu dzejnieku kā pirmais spēja sniegt tikai Alunāns. Tieši ar slavenās «Lorelejas» iejutīgu un tam laikam patiesi veiksmīgu atdzejojumu viņš arī ievada savu krājumiņu. Lokalizējums šē atturīgs: tikai Lorelejas vietā likta Laura un Reinas vietā minēta Daugava; citādi dziesminieks «Laurā» precīzi atveido Heines tēlus, panta uzbūvi un seko originalam pat vārds vārdā:

Die Luft ist kühl, und es dunkelt,
Und ruhig fließt der Rhein;
Der Gipfel des Berges funkelt
Im Abendsonnenschein.

Vēss vakars krēslībā sedzies,
Un klus tek Daugava;
Tā kalngals, liesmās dedzies,
Mirdz saules spožumā.

Iespējams, ka Alunāns izvēlējies šo atdzejojumu savu Dz I sākumam tieši tāpēc, ka Dz I pēdējās redakcijas laikā sakarā ar Heines nāvi par viņa darbiem bija atkal radusies liela interese visā Rietumeiropā. Vietējie baltvācu izdevumi, par mācītāju vadītājam LA nemaz nerunājot, izvairījās Heines nāvi pat pieminēt, jo viņa «dumpīgums» tiem nebija pieņemams. Alunāns-turpretim dzīvi sekojis ārzemju presei, kas Tērbatā bija viegli pieejama. Bīstamā jaunvācieša Heines pilnīgi nevainīgā dzejdarba popularizēšana tagad nepatīkami aizskar baltvācu kungus. «Šis dzejolītis,» pēc Alunāna laika biedru atmiņām, stāsta Augusts Deglavs, «pie visiem latviešiem iemantoja patikšanu, bet sacēla lielu troksni un īgnumu [vācu] literatu aprindās. No viņiem dabūja dzejas tulko-tājs un viņa biedri ne vien krietnu morālas spriedi, bet arī nīci-nošu nosaukumu: «jaunlatvieši», kura vārda radītājs ir pazīsta-mais dogmatīķis Gustavs Braže, centīgais strādnieks latviešu lite-raturā, tomēr scholasticisma garā. Kā tādām jau viņam arī bija pilnīgi iemesls pasargāt savus «mīļos arājus» no Heines Lorelejas un jaunlatviešiem. Pirmkārt, Heines darbiem bija pretīm arī visi Vācijas scholastiķi, šie ražojumi savā laikā ne vien bija izslēgti Vācijā no augstāko skolu bibliotekām, bet arī skolēniem noliegti cieši lasīt; otrkārt, Alunāna valodā bija parādījies latviešu valodas ģenījs, kurš gribējās atraisāms un prasīja sevīm nākamību.» («Lat-viešu attīstības solis no 1848. līdz 1875. g.», R, 1893., 25. lpp.). To pašu, tikai no sava viedokļa, skaidro arī mācītājs Braže 1856. g. 26. oktobra taisnošanās vēstulē pret Kr. Valdemāra jau citēto rakstu Inl redaktoram V. Šulcam: «Ka man Loreleja pa rokai ga-dījies, ir dabiski, jo tā stāv «Dziesmiņu» sākumā. Tas, ka mūsu latviešu skolotājs ir pārāk uzpūtīgs ar savām seminara zināšanām [Valdemārs savā pretraktā, runājot par latviešu tautskolotāju, no-raida Bražes iedalījumu akadēmiski izglītajos un lajos, uzsvēr-dams, ka «latviešu skolotājs dažās lietās izglītotāks nekā studēju-šais».], ir, diemžēl, tāda lieta, kas vienam otram lauku skolu drau-gam un labvēlim, sevišķi starp muižniekiem, likusi domīgi galvu kratīt... Beidzot to, ka mūsu latviešu literatura grib noiet uz ne-ceļiem un jaunā Latvija (ne politiskā, bet no savu līdzšinējo vadi-tāju rokām pārāgri izslidošā literārā) savus spārnus sāk plivināt, pierāda, kā viss Alunāna grāmatiņas tonis, tā starp citu arī jaunās latviešu avīzes «Mājas Viesis» iznākšana, kurai, kā liekas, tikai «mēs, goda vīri latvieši» savus spēkus ziedosim.»

Pēc Alunāna nozīmīgus Heines darbu atdzejojumus un tulkoju-mus veikuši K. Barons, Auseklis, Ed. Veidenbaums, J. Rainis, A. Upīts, R. Egle un daudzi citi. Tā lielā vācu dzejnieka un brī-vības karotāja Heines idejiskais mantojums lielākā vai mazākā mērā ievijas mūsu tautas literārajos un sabiedriskajos strāvojumos, sākot ar J. Alunānu un jaunlatviešu kustību, jauno strāvu, 1905. gada revolūciju, līdz pat Lielajam Tēvijas karam. Savā laikā «Laura» bijusi ļoti populāra pirmajos latviešu dziedātāju pulciņos, kur Alunāna teksts pielāgots vācu komponista F. Zilchera muzikai.

«Meža tēvs» — «Erlkönig» (*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind*) — lielā vācu dzejnieka Gētes balades atdzejojums. Ir zināms, ka dažas balades Gēte sacerējis kā iespraudumus saviem dramatiskajiem darbiem. Mūsu literatūrā uz to norādījis bibliografs Jānis Misiņš. Tā uzzinām, ka «Meža tēvs» uzrakstīts dziesmuspēlei «Zvejniece» (*Die Fischerin*), kas pabeigta 1782. g. Šo gadu arī pieņem par balades tapšanas laiku. «Zvejniece» izrādīta brīvā dabā Gētes mitekļi Tifurtā pie Ilmas upes, Veimaras tuvumā. Dziesmuspēles iesākumā brīvdabas skatuves aprakstā lasāms: «Zem augstiem alkšņiem pie upes izklaidus stāv zvejnieku būdas. Nakts un klusums. Ap mazu ugunsgrūdu salikti podi, visapkārt izkārti tikli un citi zvejas rīki.» Zvejniece Doriņa (*Dortchen*), tur darbodamās, ievada izrādi ar dziesmu: «*Wer reitet so spät durch Nacht und Wind?*» Dziesmuspēles tālākajam risinājumam ar nodziedāto baladi nekāda sakara nav. Ievērojot brīvdabas izrādes vietu — augstiem alkšņiem apaugušo Ilmas upes krasu, — Gēte, domājams, baladē ieviesis «alkšņu karaļa» (*Erlkönig*) vārdu. Tāpēc arī J. Alunāns sākumā baladi latviskojis gan ar nosaukumu «Alkšņu ķēniņš», gan «Meža tēvs Alksnēns» un tikai pēdējā redakcijā izšķīries vienkārši par «Meža tēvu». Balades atdzejošana, kā to liecina divi saglabājušies vairākkārt laboti tulkojumi, sagādājusi Alunānam daudz pūļu. To norāda arī Kr. Valdemārs savā atbildē Bražem: «Pēc mūsu domām, autoram [Alunānam] katrā ziņā pienāktos pateikties, sevišķi vēl tāpēc, ka kritiķis [Braže] ir pieskāries tādām vietām, kur to atspēkot nav sevišķi grūti, bet šajā pirmajā darbā [Dz I], bez šaubām, varēja atrast tādas vietas, kur varēja celt nopietnākus iebildumus, sevišķi to lielo grūtību dēļ, kas bija jāpārvar, lai tādus dzejdarbus, kā, piem., «Meža tēvs», pārtulkotu precīzi, tekoši un tautai saprotamā valodā. Te mēs redzam nosvērtu lietpratēju, kas savas prasības nepārspīlē.» (*Literärisches*, Inl, 1856., 24. sept.).

Lai īsti novērtētu J. Alunāna atdzejotāja veiksmi, der nolikt līdzās pirmo balades tulkojumu, kas pieder K. Hugenbergeram. Lūk, viņa 1830. gadā veiktais «*Erlkönig*» tulkojums (rokraksts ZA FB J. Misiņa v. n. latv. nod.):

Meža vilkats.

Kas jāg tur par nakti tik vētraiņu? —
Tas tēvs ir ar savu bērniņu,
Tas tur to puisīti apkampis,
To labi glabējs [?] un sildījis.

«Kam, dēlīn, slēpies tik pārbijies?» —
«Voi, tētīt, to Vilkatu neskaties?
To Vilkat ar kron' un vilkasti?»
«Dēls, miglu strīpīti ieraugī!»

««Nāc, bērniņ mīlais, līdz ej man,
Es koši jokot ar tev māc gan,
Daudz raibu puķu zied mežmalā,
Zelta drēbes mātei stāv šķirstiņā.»»

««Voi tētīt, tētīt voi, nedzirdēj,
Ko Vilkats liegi man apsolijs?»
«Jel rimsties, bērniņ, kam tevīm bais,
Vējš sausām lapām caurvēdinājs!» —

««Tik, puisīt dailais, tev līdzī man iet?
Manas meitas auklēs tev, koši prot diet,
Te par nakts ceļiem priekšdanco tās
Tev šūpos, ar dziesmām iemidzinās.»»»

««Man tētīt, man tētīt, voi neredzi, kur

Tā Vilkat meitas par tiesu tur?»»

«Man dēliņ, man dēliņ, es ieraugu, klau:

Ka vītoli veci krīt pelēki jav.»»

««Tev mīlturu, patik košs augums man tavs,
Labprāt ja nenāksi, ar varu tev raus!»»»

««Man tētīt, man tētīt, nu sakampj man šis,
Ir Vilkats man pāri jau darījis.»» --

Tēvs šausmas jūt, jā, aulekšu,

Tur rokās to bērniņu kungstošu,

Un tikko tas mājā bij pārtapis,

Uz rokām tam bērns bij nomiris!

Jāpiemetina, ka Alunānam Hugenberģera tulkojums nevarēja būt pazīstams, jo tas nebija iespiests. Sastapdamies ar ievērojamā atdzejojuma grūtībām, Alunāns ņēmis talkā vācu klasiķu tulkojumus krievu valodā. Sai gadījumā Alunāns konsultējies Vasilija Žukovska krieviskajā tulkojumā «Лесной царь». Tā Alunāna atdzejojuma pirmā virsraksta «Alkšņu ķēniņš» vietā radies «Meža tēvs Alksnēns». Vēlāk dzejnieks atmetis arī Alksnēnu, un tā radies «Meža tēvs». Domājams, ka blakus latviešu mitoloģijā pazīstamām dažādajām mātēm viņš ieviesis arī «Meža tēvu». J. Alunāns Gētes baladi sniedzis divos pamatvariantos. Abi atdzejoti oriģināla pantmērā, bet ar dažādu balsienu skaitu rindā. Vienā variantā ievērots Gētes oriģināls, bet otrā — Žukovska tulkojuma balsienu skaits rindā. Pēdējai redakcijai Alunāns paturējis Žukovska atdzejojuma shemu. Balades saturu viņš atveidojis gan pēc oriģināla, bet dažās vietās sekojis arī Žukovska tulkojumam. Piemēram, rindas

Pie mēneša dziedāt un lakstīt tās sāk,

Tās dziedās un lakstīs, līdz miegs tevīm nāk

neapšaubāmi inspirējis Žukovska tulkojums:

При месяце будут играть и летать;

Играя, летая, тебя усылать.

Pirmais saglabāties «Meža tēva» variants, bez vēlākiem vairākkārtīgiem labojumiem, ir šāds

Alkšņu ķēniņš [nosvītrots]

Meža tēvs Alksnēns

Kas vēlu pa vēju naktī jā?

Tas tēvs, un rokās viņš bērnu klāj.

Viņš negriežas no mazā nekur,

Viņš cieti kampj to un siltu tur.

«Mans dēls, kam ģīmi tik bailīgs tu sedz?»

««Mans tēvs, Alksnēns mani redz,

Tam kron's un bārda bālgana.»»

«Mans dēls, tik mīgla irā tā.»

««Tu mīlais bērns, nāc šurpu nu,
Es jaukas spēles tev spēlēšu.
Pie jūras raibas puķītes lauž,
Un māte zelta drānas man auž.»»

«Mans tēvs, ak mans tēvs, vai tu nedzirdi gan,
Ko Alksnēns klusām apsola man?»
«Apmierinies, norimsties, mans zēns!
Vējš sausās lapās čabina lēns.»

««Voi līdzī nāksi man, puisēnīt?
Manas meitas tevī auklēs katru brīd'.
Manas meitas dāncot pa nakt' neapnīk.
Tās dziedās un šūpos, līdz tevīm tas tiek.»»

«Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jel paskaties nost.
Kur Alksnēna meitas uz briesmīgu post'.»
«Mans dēls, mans dēls, es redzu paties,
Tur vītolī sirmī, nošķicbušies.»

««Man patīk tavs ģimīs un tavs raženais skaits,
Ar varu tev' ņemšu, ja nenāksi pats.»»
«Mans tēvs, ak mans tēvs, nu jav kampj mani šis,
Man Alksnēns ļaunu padarījis.»

Tēvs tirpdams rumaku aulekšus dzen,
Uz rokām tam bērniņš tik vaidēdams sten.
Viņš tikko mājas vēl atsniegt var,
Kad bērns uz rokām nost bij ar.

Baladei pirmiespiedumā zem svītras pievienotas šādas J. Alunāna valodnieciskas piezīmes: 1) māt = ar acīm jeb roku zīmi dot, *winken*. — 2) rotāt = darboties, spēlēt. — 3) lakstīt = lēkāt, diēt, dāncot.

«Ziemas dziesma» — «*Winterlied*» (*Schnaube, Winterwind, entlaube*) — vācu dzejnieka Fridricha Rikerta (1788.—1866.) dzejolis. Še Alunāns apliecina savu atdzejojātāja prasmi ar to, ka pilnīgi atbilstoši oriģinaltekstam saskaņo dzejas rindu galus un ievēro atkārtojumu panta noslēgumā:

Winterlied.

Schnaube, Winterwind, entlaube
Nur die Zierde dieser Flur!
Schmett're nieder und entblätt're
Doch, was Dir will trotzen noch.
Sah' ich eine Blüthe ja,
Wie sie zog der Frühling nie,
Auch verweht im Herbsteshauch.

Tose, Sturm, um's Haupt der Rose
Bis ihr Schleier ganz zerriss',
Höhne kalt der Lilien Schöne,
Das sie ist so todesblass!
Sah ich eine Rose ja,
Gleich der Lilie todesbleich,
Auch verweht im Herbsteshauch.

Wühte, Winter, in's Gemüthe
Mir mit Grimm, ich dank'es Dir,
Raste nicht, bis hier am Aste
Blieb kein einziger Lebenstrieb,
Sah ich eine Blüthe ja,
Die allein mir Schmuck verliih,
Auch verweht im Herbsteshauch.

Ziemas dziesma.

Pūti, ziemas vētra, sūti
Post' uz grezno druvu nost!
Dragā niknumā jo smagā
Jel, kas tev grib spītēt vēl.
Re, es ziedu redzējs šē,
Kāds cits nava redzēls tāds,
Nu ar vētrā vītušu.

Bozies, vējš, ap rozi grozies,
Līdz tai nozūd augums glīts;
Aiz to pārsmej lilju skaisto,
Ka tik bāla nāvē tāl!
Re, es rozi redzējs šē,
Tiek pat bālu, kā lilja tiek,
Nu ar vētrā vītušu.

Rūci, ziema, pikta brūci
Man iekš sirds, tev paldies skan.
Visa dzīvība pirms dzisa
Šī pat zarā, nerims ti.
Re, es ziedu redzējs šē,
Kas vien bij mans pušķo tājs,
Nu ar vētrā vītušu.

Atdzejojumam pirmiespiedumā šāda Alunāna piezīme: «Bozties, sabozties ir tas pats, kas kupru kā kuilis savilcis kādam virsū iet, dusmu pilns būt, saīkt.»

«Plānprātiņam» — *Ad Leuconoem* (*Tu ne quæsieris, scire nefas, quem mihi, quem tibi*) — slavenā romiešu dzejnieka Flaka Kvinta Horacija (65. — 8. pr. m. e.) veltījuma draudzenei Leukonojai lokalizējums. Alunāns centies no Horacija izmeklēt un tulkot resp. lokalizēt to, kas latviešu lasītājam būtu kaut cik saprotamāks. Šai Horacija satiriski tvertajā veltījumā draudzene pārvērsta par draugu. Veltījuma atveidojums ar nosaukumu «Plānprātiņam» ir neizdevies kompromiss ar praktisko vajadzību viņas lokalizēšanā, jo Horacijs sniedz draudzenei padomus, kas Alunāna laika sabiedrībā šādā veidā nebija pieņemami. Tāpēc arī vērojama krietna atkāpšanās no oriģināla. Oriģināls skubina dienu «plūkt», izmantot priekam, latviskojums — strādāt. Nepieņemami mūsu izpratnē arī draugu dēvēt par «Plānprātiņu»; oriģinālā uzrunātā Leukonoja vispareizāk varbūt tulkojama ar «Gaišprātis». Alunāna manuskriptā veltījuma pirmais nosaukums bijis «Bālprātulei» (εἰς Λευκονόην). *Asclepiadeus major*. Bez galīgās redakcijas saglabājušies vēl divi latviskojuma varianti.

Pirmais variants šāds.

1. rindā: Tu vis nepēti, grēks zināt paties' kādu man, kādu tev
5. —, — Kurā variēsi klints putainu cērt jūri ar piktumu
6. —, — Tev nu prātīgai būt vaijaga, dzer malciņ un īsumā
7. —, — Lielās cerības beidz. Čakli tev mūžs projām jav triekdamai

Otrais variants.

1. rindā: Tev nav jāpēta, grēks zināt ir, kāds liktens manim un
2. —, — Tev no dieva ir dots. Pareģus lūgt netīko, lai tie tev
3. —, — Laikā nākošu teic. Labāki būs ciest, ko tev dievs ar' liek
6. —, — Tev nu prātīgai būt vaijaga, dzer malciņ un īsajā
7. —, — Brīdī darbus tu veic. Čakli tev mūžs projām jav triekdamai

Pie otrā variantā Alunāna atzīme: $18\frac{16}{2}54$. Galīgajā redakcijā vērojama lielāka atkāpšanās no oriģināla. Pirmiespiedumā šāda zemsvītras piezīme: «Pētīt = izmeklēt, pārbaudīt, *forschen*, пытаться, πυνέσσειν.»

«Lūgšana» — «*Bitte*» (*Ich bitt' euch, teure Säng'er*) — vācu dzejnieka L. Ūlanda (1786.—1862.) dzejolis ar satirisku noskaņu, kas Latvijas tā laika apstākļos varēja attiekties uz kulta kalpu svētulību un liekulību.

«Pļāvēja» — L. Ūlanda «*Die Mähderinn*» (*Guten Morgen, Marie! So frühe schon rüstig und rege?*) atdzejojums. Manuskriptos saglabājušies divi šī atdzejojuma varianti. Tie spilgti rāda atdzejotāja rūpīgo pieeju vielas apdarei, kas izpaužas tulkojuma

precizitatē tais gadījumos, kad jēdzieni tuvi arī latviešu lasītājam. «Pļāvējā» zināmu lokalizāciju varam saskatīt tikai vārda «*Der Pächter*» (nomnieks, rentnieks) iztulkojumā «bagātais priekšnieks», jo tiešs tulkojums tā laika apstākļos apzīmētu kļaušu saimnieku — zemnieku.

Atdzejojuma pirmajā variantā ir šādas atšķirības.

9. rinda: Gan pusdienu tveicē, no lauka iet pļāvēji ēnā,
10. —, — Pie avota dzisina slāpes un miedziņā nodusas lēnā.
11. —, — Pa tvaiku vēl bitītes sūc un par ziedīņiem gādā.
13. —, — Uz leju riet saule, no baznīcas torņa zvana,
14. —, — Gan kaimiņi sauc: «Marija, šai dienai ir gana!»
15. —, — Gan steidzas ir gani ar lopiem, ir pļāvēji mājās,
16. —, — Marija, tā vienmēr plauj, tā nemaz neapstājas...
17. —, — Jav zvaigznes un mēnesis atspīd, jav sacēlas migla,
18. —, — Pleš smaržu no vāliem, un lakstīgal' ievās dzied žigla,
19. —, — Marijai vis negribas dusēt un klausīt, un stāvēt,
20. —, — Arvienu tā plauj un vis nedomā sviedriņus žāvēt.
21. —, — No rīta līdz krēslai un atkal no krēslas līdz rītu
22. —, — Tā pūliņam viņa joprojām vēl strādā par spītu.
23. —, — Re, saulītei trešu reiz lēcot, viss pastrādāts ira.
26. —, — Jav nopļauta lanka: To vērošu, dodams tev pūru.
27. —, — Bet kāzas ar dēlu — tu jokus par taisnību šķiti,
28. —, — Tik viegla kā visi samilēj'šies ļautiņi citi.
29. —, — To sacījis, tālāk viņš iet; bet uz ceļiem Marija
30. —, — Krit ģibusi nost, jo kā nāve šī ziņa tai bija.
31. —, — Bez atmiņas, jēgas, bez balss un ar vaigiem it bāliem
32. —, — Tā viņu, to pļāvēju, atrada tur uz tiem vāliem.

Otrais variants jau gluži tuvs iespēstajam tekstam — atsevišķās rindās mainīta tikai vārdu kārtība. Pirmiespiedumā dzejnieka piezīme: «susēt = nožūt».

Nav šaubu, ka Alunāna izvēli atdzejojumam rosinājis toreizējās sabiedriskās iekārtas realistiskais attēlojums, kas vērsts pret darba tautas izsūcējiem.

«*Soneta ar ragiem*» — «*Geharnischtes Sonett*» (*Der ich Gebot von Jericho den Mauern...*) — Rikerta dzejoļa lokalizējums. Sim Alunāna atdzejojumam pārējo starpā ir īpaša vēsturiska nozīme, jo te pirmo reizi mūsu progresīvajā literatūrā Alunāns izmanto bībeles tematiku resp. «dieva vārdus» kā līdzekli netaisnās sabiedriskās iekārtas kritikai. Kristīgā terminoloģija šai gadījumā ir vienīgi aizsega; patiesībā dzejdarbam ir dziļāka idejiska doma ar noteikti progresīvu tendenci. Šo paņēmieni pārņēma Auseklis («Lai top!»)¹, vēlāk J. Rainis («Pastara diena», «Sarkanais simts») u. c. latviešu progresīvie un revolucionārie dzejnieki.

¹ Pilnīgi aplams ir A. Vilsona apgalvojums šai sakarā, it kā konkrētajos vēsturiskajos apstākļos «dieva vārdi... un jauna labāka dzīve ir nesavienojamas lietas». («Par latviešu dzejas antoloģijas izdevumu», ZA Vēstis, 1955., 5. nrs.).

Sonetas aplēpto saturu pa daļai atskārta Braže, un šis atdzejojums ir vienīgais Dz I krājumā, pret kuru viņš ieblīst pēc satura. Vispirms jau Bražem gauži netik «nepiedienīgais» virsraksts. Formāli te Bražem taisnība, jo precizākā tulkojumā tā būtu «bargā» vai «bruņotā» soneta. Tālāk kritiķis errojas, ka, Alunāna nelāgai priekšzīmei sekodams, arī MV baltvācu mācītājus vairs neatzīstot par «īsteniem latviešu tautas draugiem», bet drīz vien nonicināšot par «latviešu draugiem ar ragiem».

Arī šās sonetas atdzejojumam Alunāns veltījis daudz pūļu, lai latviešu lasītājam — kas tolaik bija ieaudzināts reliģiskās literatūras tradīcijās — atklātu satura īsto jēgu. Tulkojuma pirmā varianta rokrakstā nosaukuma vēl nav. Sonetas sākums atdzejots šādi:

1. rinda: Es Mozu izvedu caur pašu jūru,
2. — „— Ka viņa sekla palika un sausa
3. — „— Un tad ar plūdiem dzinējus aprausa,
4. — „— Jo savus glābt nekad es nenoguru,
10. — „— Iekš rokām ganam savas lingas ļaudams.

Tad manuskripts labots:

1. rindā: Es Mozu cauri vadāju caur jūru
2. — „— To pārvezdams, ka palika it sausa
3. — „— Un dzinējus tad plūdos dziļi rausa;
4. — „— Es savus glābt nekad vēl nenoguru,
5. — „— Es apgāzu no Jerikas to mūru,
6. — „— Es saulei liku, ka tā nenoausa;

(Salīdz. ar galīgo redakciju izlases 30. lpp.).

Lai dzejdarbu padarītu lasītājam vieglāk uztveramu, Alunāns šoreiz atsakās no parastā lokalizēšanas papēmiena, bet lieto citu, proti, mazāk zināmu bībeles leģendu personāžu aizstāj ar popularākiem tēliem no tā paša avota. Tā tekstā iekļuvuši Mozus, Goliats, faraons, utt., kuru Rikerta oriģinālā nav. Jādomā, ka šai pašā nolūkā Alunāns pārstājis vietām pirmo un otro pantu. Jo spēcīga ir sonetas noslēguma trijrinde. Atjautīgam lasītājam pilnīgi skaidrs, ka te jau drauds varmākām — tautas apspiedējiem:

Jo augstāks kāds, jo maniem zibšņiem klātu!
No debesīm tā viņus šaušu šaudams,
Ka krit, kam jākrit, jums bet būs tad mierī.

Pirmiespiedumā Alunāna piezīme, ka «rotāt = spēlēt».

«Milestība» — «Die Liebe» (*Kein Feuer, keine Kohle kann brennen so heiss*) — vācu tautas dziesmas tulkojums izlokšnē. Papēmienu rakstīt izlokšnē vēlāk Alunāna ietekmē plaši centās izmantot PA «Zobu gals», kas «spēcīgākās lietas» laida klajā malēniešu, dundadznieku u. c. dialektā, lai «pārāk nesadusmotu» baltvācu kungus. (Žandarmerijas notvertā Kr. Valdemāra 1862. g. 14. maija vēstule E. Dīnsbergim — «Dokumenti par PA». R., 1937.,

231. lpp.). Gadsimta 70. gados šo Alūksnes-Liepnas resp. malēniešu apvidus izloksnē humoristiskā noskaņā darināto atdzejojumu izlie-toja P. Gūtmanis un Auseklis savai pret Baltijas mācītājiem vēr-stajai satīrai-parodijai «Luka un Cienīgais» (DP, Pēterburgā, 1878., 112. lpp.). Karikatura, kas še pievienota satīrai, parāda garīdz-nieku istajā gaismā — viņš sevi redz kā spoguļi («Tu spiegalī stodi mun iekšā iekš sirds»). Cienīgtēvs par to uztraucas un at-bild ar Stendera pazīstamā panta vārdiem: «Papriekš asins visur nāca...» Pēc viņa atzinuma, vislielākā nelaime — «mocītājs Dundurradītājs», kas viņu atmaskojis.

Pirmiespiedumā dzejnieka piezīme: «Taču būs kāds vidus, kur tā runā.»

«Stirna» — L. Ūlanda «*Das Reh*» (*Es jagt' ein Jäger, früh am Tag*) lokalizējums, kur uzskatāmības labad konkretizēts mei-tenes (*Mägdlein*) tēls ar «zeltenīti Maiju». Pirmuzmetumā dažām rindām šāds teksts:

2. rindā: No agruma pa klaiju
10. —, — Vēl stirna bailēs skrēja
12. —, — Sen tevi laide vējā.

«*Ko es darītu*» — vācu tautas dziesmas «*Was ich thäte*» (*Wär ich ein Brünnelein klar*) atdzejojums. Manuskripts nav sagla-bājies.

«*Ceļinieks*» — vācu tautas dziesmas «*Der Wanderer*» (*Ein Sträussel am Hute, den Stab in der Hand*) atdzejojums.

«*Skrodera dūša*» — Gētes humoristiskā dzejoļa «*Schneider-muth*» («*Es ist ein Schuss gefallen! ...*») tulkojums. Pirmiespie-dumā šādas Alunāna valodnieciskas piezīmes parīdē: «1) karpīties ir, ar nāvi kaujoties, raustīties, *im Todes kampfe zucken*; 2) zveņ-gis ir bedre, kur sutrāja satek».

«*Parindināma dziesma*» — Šveices vācu dzejnieka Johana Mārtiņa Usteri (1763.—1827.) jautrības dziesma, kas pauž dzīves-prieku. Usteri dažus savus lielākos darbus rakstīja Šveices vācu dialektā. Varbūt šis apstāklis pamudināja arī Alunānu darīt tāpat.

«*Kapsēta*» — L. Ūlanda «*Die Kapelle*» (*Droben stehet die Kapelle*) — viens no popularākiem Alunāna atdzejojumiem savā laikā. Alunāns to veicis jau 1853. gadā vai pat agrāk. Kāds tulko-juma variants, kas pazūdis pirmā imperialistiskā pasaules kara laikā, liecina, ka jau 1853. g. Alunāns domājis par latviešu orto-grafijas reformu. Viņa nodoms bijis atņemt «h» kā patskaņa ga-rumzīmi, bet paturēt vēl dubultniekus.

«*Zvejnieks*» — «*Der Fischer*» (*Das Wasser rauscht', das Was-ser schwoll*) — Gētes dzejolis. Pēc pirmiespieduma Dz I Alunāns šā dzejoļa tulkojuma pirmos divus pantus vēlāk labojis, kā tie-iespiesti Dz I² un arī mūsu izlasē, jo labotajā tekstā divi pirmie

panti labāk padevušies. Pirmizdevumā šie panti iespiesti šādā redakcijā:

Zvejnieks

Plūst ūdens rūkdams, šļaukstēdams,
Kāds zvejnieks sēž turklāt,
Uz makšķeri vien lūkodams
It dziļ' ar kļu su prāt'.
Un, tam, tā sēžot, skatoties,
Sāk plūdi šķelties augst':
Slapjš meitietis tur celdamies
No vilņiem ārā šļaukst.

Tā runādama viņam dzied.
«Ko manu dzimumu
Ar makšķeri, ko iekšā svied',
Tu vil' uz sausumu?
Ja zinātu, kā zivim te
Tik labi dibinā,
Tu tūdaļ zemē kāptu še
Un tiktu spirtumā.»

«Soneta» — (Kāds vilnis teice dziļi jūras spaidā) — vācu revolucionārā dzejnieka, Kārļa Marksa drauga Georga Hervega (1817.—1875.) dzejolis — šis pirmais viņa dzejdarba tulkojums latviešu valodā. Hervegs bija aktīvs 1848. gada revolūcijas dalībnieks Vācijā, pēc revolūcijas sagrāves viņš emigrēja uz Šveici. Daudzi viņa darbi pašā Vācijā kādu laiku bija aizliegti. Alunāna laikā arī cariskajā Krievijā Hervegs bija pilnīgi izņemts no apgrozības.

Hervega un citu progresīvo vācu dzejnieku latviskošanai Alunāns pievērsās jau ģimnazista gaitu sākumā, kad to darbus viņš iegūst nelegālā ceļā. «Sonetas» atdzejojumam sākumā bijis šāds teksts:

Reiz jūres dziļumos kāds vilnis teice:
Cik laimīgi gan mani brāji dzīvo,
Kas augšā mirdzēdami jautri plīvo,
(Arī: «Kas augšā mirdzēdami jautri kļīvo.»)
Un būtu es kā tie, kas gaismu sveicel

Ko lūdzis bij, to izpildīt jau steidze,
No tumsības tas izcēlās par brīvo,
Bet, tiklīdz saules staru jute sīvo,
Jau mirdams krite krastmalī un beidze.

Ar likteni kaut visi mierā būtu,
Kas kļu su dzīvo še un nepazīti,
Ar piktu jūri karu neceļ grūtu.

Kaut nekārotos brangī tikt un glīti,
Ka nedzītos neviens, ka augšā kļūtu,
Kur tie uz smiltīm tiek no vēja dzīti.

«Ormusans» — «Hormusan» (*Hormusan, der edle Perser, ist gebunden und geschnürt*) — Rikerta dzejoļa tulkojums, kas pauž brīvības, laimīgas dzīves ilgas. Atdzejojuma pirmtekstā dažas rindas atrodamas citā redakcijā:

1. rinda: Ormusans, tas slavens persiets, saitās siets un dzelžos mests
8. —, — Nes' tam ūden, vandzinieku vis bez dzērien neatstāj.
11. —, — Bet, kā bīdamies no viltig' cirtiena, tas skatot teic:
12. —, — «Omars: voi ar drošs es esmu, kamēr kausu dzert es veic'.»
20. —, — «Gribas gan, bet lielu cerib' manim kausā rādiji,
21. —, — Drošību man devi, kamēr kausu tukšu izdzeru
28. —, — Šo tad tukšīt vari un no nāves nebīsties.

Parindē pie vārda «persiets» Alunāna piezīme: «Skaties grāmatas galā», t. i., Dz I pielikumā «Kāds vārds par latviešu valodu», kur Alunāns pirmo reizi latviešu literatūrā ieteic pēc viņa parauga reformēt tautu nosaukumus.

«Laucinieku padoms» — «Bauernregel» (*Im Sommer such' ein Liebchen dir*) — Ulanda dzejolis.

«Citkārt un tagad» — «Ehmals und jetzt» — vācu dzejnieka Fridricha Helderlīna (1770.—1843.) četrindes tulkojums. Šķiet, tieši šī Alunāna atdzejojuma paraugam sekojot, Auseklis tādu pašu virsrakstu devis savam dzejolim «Citkārt un tagad» («Vectēvi celmus lauza un lidumus svīzdami lida»), kas ievada viņa sakārtoto «Latviešu tautas kalenderi 1875. gadam». Alunāna atdzejojuma pirmtekstā pēdējā rinda šādā redakcijā:

Iesāku, pabeidzu līgsmis un jautris.

«Bagātība» — kādas vācu tautas dziesmas tulkojums.

«Bites» — italiešu tautas dziesma. Originalu nav izdevies sameklēt. Domājams, «Bites» dziesminieks atdzejojis no kāda vācu tulkojuma.

«Dzērēja dziesma» — pēc paša Alunāna atzīmes pirmiespiedumā kāda latīņu autora (*Nach dem Lateinischen*) sacerējums. Dz I parindē pie dzejdarba tulkotāja valodnieciskas piezīmes: «1) Kauss = čarka, *Glas, Pokal*. 2) Penderis = resns, pieēsts vēders, puncis, *Schmeerbauch (venter)*.» Rokraksta pirmtekstā «Dzērēja dziesmai» pievienota atzīme, ka tulkojums veikts pēc vācu dzejnieka Gotfrīda Birgera (1747.—1794.) atdzejojuma. Te arī cita redakcija:

Es pie tapas grību reiz
Dabūt savu galu,
Līgsmi mantnieki lai jem
Visu tad par daļu.
Beigas šnapška lai ar man'
Trūd pa tumšu alu.
Tad lai sašķīst butele
Tā, kā sašķēl skalu.

Katram devis ira dievs
Savējādu rotu.
Tik kad labi dzēris es —
Visu darbu protu.

Ja man nava labi dzerl,

Mute pilna gļotu.
Kaut man brandavīnu dievs
Līdz pat kapam dotu.

Esmu pēdīgs vārgulis,

Esmu gļēvs kā aita,
Ja man slāpes baidina
Un tos spēkus maitā.
Puika mani purina,
Ja man slāpes kaita.
Milzeni es pārvaru,
Dzert ja ir bez skaita.

Tīrais spirts man prātiņam

Jautru taisa knaši;
Dvēsele tad atspīrglas
Un ir spēki paši,
Gudrība no glāzītēm
Augšā dodas plaši.
Triekt un dziedāt vedas man,
Kad es dzeru braši.

Nīprā prātā vienumēr

Turu vāju garu.
Man nekas tad nešķiras,
Ko tik vien es daru.
Bet, kad dzeru brandvīnu,
Tad es visu varu;
Tad es labāk dziedāju
Vēl par putnu baru.

Man nekad uz gudrībām

Prāts vis nepacēlēs,
Pirms es vēder' nepildu
Tā, kā piesūkst dēles.
Kad ar spirta spēku man
Galva pilna smēlēs,
Tad es, voi tas brīnums nav,
Dziedu svešās mēlēs.

Tad pie tapas gribu nu

Dabūt savu galu.
Līgsmi mantnieki lai jem
Visu tad par daļu.
Beigas lai tad līdz ar man'
Trūd pa tumšu alu.
Tad lai sašķīst butele
Tā, kā saplēš skalu.

«Pavasara atnāciens. Trioleta» — vienīgais originaldzejolis Dz I un pirmā trioleta latviešu literatūrā vispār. Dz I virsraksta «Pavasara atnāciens» vēl nav, bet tikai «Trioleta». Šķiet, tas darīts ar nodomu, lai pievērstu lasītāja uzmanību šai jaunajai dzejas formai latviešu rakstos. Dz I pirmiespieduma otrajā rindā ieviesusies iespiedumklūda («grezno» vietā «griezno»), kas krājuma piegu piezīmē «Drukātājam misējies» nav uzrādīta.

Seit «Pavasara atnāciens» iespiests pēc manuskripta.

«Bärenite» — vācu tautas dziesma (*Volkslied*). Pirmiespiedumā Dz I trīs rindās atrodamas metrikas zīmes:

12. rindā: Es bāriņš, mans zelmens nēkād nēūzplauks,
15. —, — Un tu meičiņa miļā, jā tēv asaras žūs,
16. —, — Tad puisi tev zinū, kas jō miļš tēvim būs,

Pirmiespieduma parindē autora piezīme: «Zelmenis ir kupli iezēlusēs sēja pavasarī, *Saatengrün*. Man zelmenis neuzplauks ir tas pats, kas «man laimas vairs nebūs», *ich werde nicht auf einen grünen Zweig kommen*».

«Labs padoms» — vācu dzejnieka A. Fr. Langbēna (1757.—1835.) humoristiski satiriskas piecrites «*Guter Rath*» atdzejojums. Dzejdarba tulkojuma pirmtekstā divās rindās šāda redakcija:

1. rindā: Nu kristībās pēc retiem vārdiem dzenas lot';
4. —, — Lai saukti tavi dēli

«Svētīga nāve» — Ūlanda «*Seliger Tod*» (*Gestorben war ich*) atdzejojums. Dz 1892. gada un «Jura Alunāna rakstu» 1914. gada izdevumā trešā rinda iespiesta šādi: «Es biju aprakts», nevis «paprakts» kā paša autora rediģētajā tekstā. Atdzejojuma manuskripts nav saglabājies.

«Dzīvība un nāve» — G. Hervega sonetas lokalizējums. Manuskripta pirmtekstā tulkojumam bijusi šāda redakcija:

Es dzirdēju reiz, augstā kalnā mizdams,
Pa kreisi dziesmas skumīgas un žēlas;
Tur pasaul's dzīvotājs iekš bedres vēlās,
Jo zvans nu skanēja, jo gauži sīzdams.

Un, vēl par šādu lietu šo to šķīzdams,
Es redzēju, pa labai bērniņš cēlās,
Kā taurens skriedams, visur priekus smēlās,
Cits zvans tā līgsmojās, kā drupās krīzdams.

Ikviens nu sirdī svētu mieru manās:
It rāms pa ganiem turās pulciņš lopu,
Kā svēti lūdžēji ar priedes klanās.

Nō dažām jušanām es pārņemts topu
Un dzirdu drīz tik vienas saīdas skaņas,
Un redzu nāv' ar dzīvību vienkopu.

Pēdējā rinda šai atdzejojuma variantā vēl atrodama šādā redakcijā:

Re, dzīvība ar nāvi iet vienkopu.

Šās sonetas J. Alunāna lokalizējumu 1916. gadā K. Ļipskerovs pārtulkojis krieviski V. Brjusova un M. Gorkija latviešu literatūras krājumam (Сборник латышской литературы под редакцией В. Брюсова, М. Горького. Книгоиздательство «Парус» А. Н. Тихонова. Петроград [1916].). Krājuma ievadā pazīstamais latviešu

revolucionarais literatūras kritiķis J. Jansons-Brauns, iepazīstinādamis krievu lasītājus ar latviešu literatūras attīstības gaitām, samērā plaši raksturo J. Alunāna un viņa laika biedru — 60. gadu jaunlatviešu — lielos nopelnus mūsu nacionālās kultūras attīstībā. Jaunlatvieši — te uzsvērts — ar iejūsmu ķērušies pie tautas modernāšanas darba. Viņi likuši pamatus patstāvīgai latviešu literatūrai un presei. Nežēlojuši spēkus, lai izplatītu tautā patiesu izglītību, pretēji garīdznieku rakstniecības «apšaubāmiem surogātiem». Šis darbs bijis saistīts ar lielām grūtībām. Latviešu toreizējai literatūrai valodai trūkuši paši elementārākie apzīmējumi literāriem un zinātniskiem terminiem. Šo uzdevumu — izveidot laikmetam atbilstošu latviešu literāro valodu — J. Alunāns un viņa domu biedri sekmiģi arī veikuši. Pakāpeniski latviešu valodā tikuši sameklēti un radīti izteicieni progresīvās eiropeiskās kultūras domai, «klasiskās un tagadnes dzejas ritmiskai saskaņai». Juris Alunāns kā dzejnieks un publicists smēdzis «piemēru, ka skarbajā un nievājama latviešu zemnieku valodā var izklāstīt gan populari zinātniskus rakstus, gan atveidot» pasaules literatūras «mākslinieciskos pantus». (И. Ясон «Латышское общественно-культурное развитие и латышская литература» — «Сборник латышской литературы».)

«*Kazaka dziesma pie šūpoļa*» — lielā krievu dzejnieka Mičaila Ļermontova (1814.—1841.) «*Казачья колыбельная песня*» atdzejojums un līdz ar to pirmais krievu klasiskās lirikas tulkojums latviešu valodā. Vēlāk šo dzejoli pēc Alunāna latviskojuši arī daudzi citi mūsu dzejnieki.

Tulkojuma manuskriptā dažas rindas iepriekš bijušas citā redakcijā:

1. rindā: Čuči, puisēnīt mans modrajs,
3. „ Klusu skatās mēness spodrajs
4. „ Tavā šūpolī
19. „ Kāju dūšīgs kāpslī liksi
25. „ Tu kā atamans reiz jādams
26. „ Būsi košs un slaiks,
27. „ Pavadīt es tevi iešu —
28. „ Kā tev spīdēs vaigs.
29. „ Birs man asaras tad klusu
31. „ Čuči, puisēn, saldu dusu
33. „ Rūpēs noskumšos arvienu,
34. „ Tevi gaidīšu,
35. „ Dievu lūgšu cauru dienu
36. „ Naktīm vaidēšu
41. „ Svētu ģimekli es došu
43. „ Dievu lūdz ar prātu drošu
44. „ Stādi to priekš sev,
45. „ Briesmīgajā karā iedams

«*Šādi tādi grabaži*» — vācu dzejnieku Rikerta un Langbeina un sengrieķu dzejnieka Lukiana (ap 125.—180.) aforismi un epi-

gramas ar humoristiski satīrisku nokrāsu. Tulkojuma uzmetumā pirmajai (Rikerta) divrindei vēl virsraksts «Saceklis» un šāds teksts:

Ja ciets tu redzi laudis ciešam,
Tad cilvēks neesi vis tiešam.

Rokrakstā četrindei «Kas skrien it kā uz elli» pēdējai rindiņai šāds teksts:

Tiem taisnīb' pakaļ ies un tos gūs.

Turpat cita redakcija nākošai divrindei:

Ikviens lai savu sliegsni slauka,
Tad katra vieta spodra, jauka.

Pēc tam sekojošai divrindei pirmuzmetumā arī virsraksts: «Cilvēka dzīvība» un šāds teksts:

Tādiem, kas labumu dar', ir īsa tā ilgākā dzīvīb'.
Neizmērojams laiks ļauniem ir vienīga nakts.

Rokrakstā pirmajai rindiņai atrodama vēl šāda redakcija:

Tādiem, kas labumu dar', ir visilgākā dzīvība īsa.

Priekšpēdējai divrindei manuskriptā bijis virsraksts «Cilvēku dzīve» un šāds pirmteksts:

Seitan es atnācu kails, kails reiz arī aiziešu zemē,
Tāpēc ka mokos par velt', redzēdams galā sev kail'.

Pēdējai divrindei rokrakstā nosaukums «Nīcība» un šāds teksts:

Poze tik mazumu zied: te tā bija, te nava.
Meklēdams rozi vis ne: dadzi tik dabūsi vien.

Pirmā rindiņa vēl atrodama šādā redakcijā:

Rozei ir ziedams laiks īss brīds: te tā bija, te nava.

Manuskriptā šiem aforismiem un epigramām vēl nav kopīgā virsraksta «Šādi tādi grabaži». Sekodams Alunāna piemēram, 70. gados savus tulkotos, lokalizētos un oriģinālaforismus un epigramas tā nosauca arī Auseklis (pirmiespiedumi MV pielikumā 1874., 1., 7. un 9. nrā un «Latviešu tautas kalenderī 1875. gadam» 52. lpp.).

«Kāds vārds par latviešu valodu» — pirmā Alunāna publikācija valodniecībā, kas ievietota Dz I pielikumā un pēc šī pirmiespieduma teksta arī mūsu izlasē. Dz I recenzents Braže saka par pielikumu, ka tas «ir atzinības vērts», taču viņam ļoti nepatīk, ka Dz I veltītas pašiem latviešiem, nevis to «vācu draugiem». Nepatīk kritiķim arī šo «draugu» samērā lojālā kritika, pašu Dz I «pasaulīgais» tonis un jo sevišķi acīm redzamais Alunāna «krieviski

slaviskais» virziens pat valodas jautājumos. Tāpēc Braže bažīgi vaicā: «Kāpēc jālieto tādi izteicieni kā 66. lpp.: «Mīļiem latviešiem tautu vārdi grāmatās, baznīcā no kanceles, muižās, krogos, tiesās un pilsētās tā galvā iekaldīti (jāsaka gan būtu iekalti [Bražes piezīme]), ka tie jav ar viņiem apraduši un nemaz nekaunas par eriski, neriski, lendenderiski un tīteriski runāt...»? Vai autoram, šo rakstot, neienāca prātā, kādas grāmatas lielākoties ietilpst latviešu bibliotēkā, un vai viņam pašam nelikās drusku savādi, cik plāna viņa formulējumā ir tā siena, kas atdala vienu no otra baznīcu, krogu, muižu?» Acīm redzami Braže šē saskata it kā baznīcas un muižas apvairošanu, ja tās min turpat līdzās krogum. Tālāk Bražem gauži nepatīk tas, ka Alunāns uzdrošinās kritizēt «latviešu draugu» — vācu mācītāju latvisko valodu. «Vai Alunāna kungs nezina,» jautā Braže, «cik grūti nevācietim pilnīgi apgūt vācu valodu, ja arī viņš visas garīgās vērtības saņemis vācu valodā? Kā tad var brīnīties, ja vācietis — kas latviešu valodā var vienīgi dot, bet ne saņemt — tik ātri neuztver latviešu valodas īpatnības.» Beigās Braže gan piebilst, ka viņa nodoms nav bijis Alunāna rakstā saskatīt ko vairāk par «neapdomību, bet tā tomēr mums jānožēlo, jo to pavada citas parādības», t. i., melnsvārciem nepatīkami raksti jaunajā MV. Plašāk un atklātāk savus uzskatus šai sakarā Braže noskaidro jau minētajās vēstulēs Inl redaktoram V. Sulcam. No tām izriet, ka Braže jau Alunāna Dz I un viņa domu biedru darbībā vien saskata nevēlamu virzienu latviešu materialās un garīgās kulturas attīstībā, simptomus, kas sevī slēpj bīstamus draudus baltvācu kundzībai nākotnē. Bražem no viņa šķiras viedokļa, bez šaubām, te bija taisnība. Pēc viņa uzskatiem, «katra, kas tiešām latviešiem labu vēl, uzdevums ir viņu izglītību novirzīt tā, lai tā pirmā kārtā celtu latviešu acis tikai evaņģēlisko ticību un savu [t. i., zemnieku] kārtu». Taču Alunāns un «tie nedaudz spējīgie [latviešu topošās inteliģences pārstāvji], kas mums ir, nodarbojas ar cepumu cepšanu tai laikā, kad tauta prasa maizi. Tie nodarbojas ar Horacija odu metriku, ar historiografiju, kas līdz Noasa laikiem jau sastāda četrus sējumus, ar dzejošanu utt.» Pēc melnsvārča domām, latviešu zemniekam «pietiek ar lasīšanu, rakstīšanu, bībeles stāstiem, katķismu, dziedāšanu, teoretisku un sevišķi praktisku dzimtenes dabas mācību, zemes un dārzu mācību un vēl drusku mācības par zemēm un tautām». Tik tālu Braže. Viņa uzskati izteikti nepārprotami — latviešu tautai (zemniekiem) jāpaliek arī uz priekšu paklausīgiem baltvācu kungu kalpiem, bet inteliģencei jāpārvācojas un jāpalīdz garīdzniekiem turēt tautu tumsībā.

Tāds bija stāvoklis laikā, kad Alunāns ar savām Dz I uzsāka cīņu par latviešu valodas un nacionālās kulturas attīstību. Un viņa cīņa viņagojās sekmēm. Ar Dz I latviešu lasītājam atvērās pasaules literatūras dārgumu apcirkņi. Daudz vairāk. Bija dots paraugs cittautu dzejdarbu tulkošanas praksei, apgūtas dzejas klasiskās formas, augstā godā bija celta daudzkārt nonicinātā un par nabadzīgu dēvētā latviešu valoda. Bija iestiprināts pamatakmens latviešu mākslas dzejas ēkai un nacionālajai literatūrai vispār.

DZEJOĻI, KAS IESPIESTI PERIODIKĀ, «DZIESMIŅĀS»
(1867.) VAI SAGLABĀTI MANUSKRIPĒTĀ

(1856.—1867.)

Šai nodaļā ietilpst daļa dzejoļu, kas pēc Dz I iznākšanas pirmiespiedumā nākuši klajā MV (1856.—1859.), SDP III (1860.), PA (1862.—1865.), Dz I² (1867.) vai palikuši manuskriptā un pirmo reizi publicēti tikai mūsu gadsimta 20. un 30. gados.

«*Arkls*» — lielā vācu dzejnieka Fridricha Šillera (1759.—1805.) dzejoļa «*Parabeln und Rätsel 10 (Wie heisst das Ding, das wenige schatzen)*» atdzejojums. Pirmoreiz tas iespiests kā moto Alunāna apcerējumā «*Arkls*» (MV, 1856., 26.). Vēlākos Alunāna Dz izdevumos dzejolis sniegts ar nosaukumu «*Mikla*». Šeit ievietots, saskaņojot ar pirmiespiedumu.

«*Ligas svētki*» — viens no pirmajiem Alunāna originaldzejoļiem. Dz manuskriptā dzejolis ierakstīts kā pats pirmais, vēl ar gluži skolniecisku rokrakstu. Te arī cits virsraksts — «*Jāņu vakars*» un dažas rindas citā redakcijā:

6. rindā: Līgo, sākot Jāņu dienu,
8. « Luk, kā deg uz lankām liesmas!
9. „ Līgsma dzīvo Jāņu saima.

Dz I² izdevumā 8. rinda iespiesta šādā, domājams, izdevēja — brāļa Indriķa Alunāna (1835.—1904.) pārveidojumā: «*Lūk, kā deg pa augšām liesmas*». «*Līgas svētki*» pirmoreiz iespiesti MV (1859., 25) un tai pašā veidā arī šeit.

Dzejoļa sacerēšanu rosinājušas Alunāna bērnības atmiņas par Jāņu svinēšanu viņa dzimtenē, īpaši Kalsnavas «*Alunēnos*». Par to sniedz ziņas viņa brālis Indriķis TS ievadā (1867. g. izdevumā).

«*Pušķītis*» — poļu tautas dziesmas tulkojums. Originals nāv atrasts. Domājams, ka tulkojums veikts ar kāda krievu vai vācu atdzejojuma palīdzību. Šeit tautas dziesma ievietota pēc pirmiespieduma SDP III.

«*Ļaužu valodas*» — Heines dzejoļa «*Sie haben dir viel erzählt*» tulkojums. 1892. g. Dz un 1914. g. Alunāna rakstos 3. rinda iespiesta grozītā vārdu kārtībā: «*Bet tie to nenomana*». Šeit atjaunots pirmiespieduma teksts SDP III.

«*Māju miers*» — Heines četrindes tulkojums. Šeit ievietots pēc pirmiespieduma SDP III teksta.

«*Krievu tautas dziesma*» — krievu dzejnieka Alekseja Koļcova (1809.—1834.) «*Что ты спишь, мужичек*» atdzejojums. Pirmtekstā dažas rindas atrodamas šādā redakcijā:

1. rinda: Ko tu, zemnieks, guli
4. „ Tikuši nu strādā
13. „ Namā mēslus slauki
21. „ Piemin savu laiku
23. „ Viņš kā zelta upe

Izlasē atdzejojums uzņemts pēc pirmiespieduma SDP III teksta.

«*Mikla*» («Spīdošas mātes es melns bērns būdams un putnis bez spārniem»), domājams, kāda sengrieķu autora četrpēdītes latviskojums. Miklas atmiņējums — dūmi. Pirmtekstā šādas atšķirības: pirmā rindā «mātes» vietā minēts «tēvs» (no vācu *das Feuer*), bet 3. rindā šādā redakcijā:

«Meitām, kas pretī nāk, es asaras tāisu bez sāpēm»,

bet 4. rindā «pa gaisu» vietā ir «pa gaisiem».

Šeit «*Mikla*» ievietota pēc pirmiespieduma teksta SDP III.

«*Dziedātāja atvadišanās*» — domājams, Alunāna oriģināldzejolis. Šeit uzņemts pēc pirmiespieduma teksta SDP III.

«*Dziesma*» — ģenialā krievu dzejnieka Aleksandra Puškina (1799.—1837.) «Что ты ржешь, мой конь ретивый» atdzejojums un līdz ar to viņa sacerējumu pirmais tulkojums latviešu valodā vispār. Pirmtekstā 12. rindā šādā redakcijā:

Tāpēc noskumis arvien.

Šeit ievietots pēc pirmiespieduma SDP III teksta.

«*Dziesmiņa*» — Колюца «Раздумье селянина: сажу (саду) я за стол» atdzejojums. Uzmetumā tulkojumam 18. rindā šāds teksts:

Bads un valšanas.

Izlasē ievietots pēc pirmiespieduma SDP III teksta.

«*Hugenbergerim*» — veltījumu baltvācu dzejniekam, Ārlavas mācītājam K. Fr. J. Hugenbergerim — Alunāns sacerējis Hugenbergera nāves gadījumā 1860. gada 15. (3.) martā. Alunāns — tāpat kā viņa pēctecis Auseklis — dedzīgi cīnījās pret sava laika baltvācu literātiem, kas apspieda latviešu nacionālās kultūras attīstību. Atsevišķos gadījumos tomēr viņš šo vīru reakcionāro nostāju neatšķārta. Par Hugenbergeri gan jāsaka, ka tas bija spējīgākais Vecā Stendera pēctecis baltvācu literātu vidū un savā ziņā pat Alunāna priekštecis. Pretēji citiem vācu mācītājiem viņš mēģināja latviešu lasītājus — kaut arī gauži nevarīgos tulkojumos — iepazīstināt ar pasaules klasiķu (Gētes, Heines, Sillera u. c.) darbiem. Hugenbergeris 19. gadsimta sākumā studēja Jēnā, Virsburgas un Heidelbergas augstskolā. Jēnā dzīvodams, viņš bieži apmeklēja tuvējo Veimaru, kur nonāca tiešā saskarē ar Gēti un Šilleru. 1812. gada Tēvijas kara laikā viņš evakuējās uz Krieviju, kur kā vienīgais starp baltvācu mācītājiem nedaudz apguva krievu valodu. Gadsimta 20. gados un vēlāk viņš sniedza dažus Krilova fabulu pārstrādājumus latviski. Daļu savu sacerējumu latviešu valodā viņš pat publicējis ar krievu alfabeta šifrām: — ръ; аръ; Г...ръ; ръ u. c.

Veltījuma rokrakstā pirmā rindā šādā redakcijā:

Salds Tev nu snaūzams ir miegs, kas no pasaules rūpībām traukts nav.

Šeit veltījums ievietots pēc pirmiespieduma SDP III teksta.

* * * — «*Lielo, mielo...*» — pret muižniecību un garīdzniecību vērsta sentence. Domājams, Alunāna oriģināls. Palikusi manuskriptā un pirmoreiz iespiesta tikai 1929. gadā. Šeit ievietota pēc rokraksta.

«*Rakstīts 1860. gadā*» — oriģinālsatira par MV, kura saturs kļuva arvien bālāks un reakcionarāks. Nevarēdams samierināties ar šādu MV novirzi, Alunāns sacerēja šo dzēlīgo satiru un tai pašā laikā pārtrauca līdzdarbību laikrakstā, organizēdams pats savu almanachu SDP. Satiru viņš tomēr SDP nepublicē, jo pastāvēja cerības MV — šo toreiz vienīgo latviešu progresīvajai sabiedrībai daudz maz pieņemamo laikrakstu — noturēt zināma liberalisma robežās. Pirmoreiz satiru klajā laida Indriķis Alunāns Dz I². Arī šeit tā ievietota no pirmiespieduma.

Satira savā laikā ierosināja plašu un ilgstošu polemiku latviešu presē, jo MV (1870., 42.) tai atbildēja ar šādu neglītu pret mirušo dzejnieku vērstu paskvilu:

Cuči, G[eorg] A[lunān], jel čuči,
Beidzis sūru mūžīgu!
Uzgūlēs Tev lieli kluči,
Spieda ārā dzīvību.

Un šie kluči, ko tu vēlē
N e v a i n ī g a m M[ā]j[v]iesīm],
Tie, tie tavu sveci dzēle —
Uzkrituši pakausīm.

Caur ko vien, ka nenotika
M ē d ī d a m s ko vēlējī,
Duša švaka Tev palika,
Aizdziedāj' tev circeņī.

Alunānu aizslāvēja Kr. Valdemārs, B. Dīriķis, K. Biezbārdis un Kronvalda Atis. Pēdējais divos plašākos rakstos sniedza dziesminieka biogrāfiju un viņa literārā mantojuma atzinīgu novērtējumu. Viņš pasvitroja, ka Alunāns ir vīrs, kas «no pat pirmiem skolas gadiem nepieķūsis, neapņicis pūlējies un rūpējies, strādājis un karojis par latviešu tautas labklāšanos, līdz uzņemtas darbošanās smagums, piedzīvoto skumjību rūgtums un nesaudzētās veselības vājums viņu savai tautai par daudz agri atrāva, to vēsā kapā guldinot». (BV, 1870., 46.). Arī Auseklis pret šo MV neglīto uzbrukumu vērsis vairākas satiras un dzejoļus. («Bizmaņu draugu dziesma», «Alunāna piemiņai» u. c.).

«*Orakuls*» — lielā krievu fabulista Ivana Krilova (1768.—1844.) pret reliģisko māņticību vērsta fabulas latviskojums. Parīnē šādas tulkojuma piezīmes: «Orakuls bij vecos laikos pagānu praviešu un dievu pasludināšanas par apslēptām lietām. Krilovs ir krievu izslavēts pasaku izdomātājs un dziesmu meisteris. No viņa pasakām daudz ir tik jaukas, ka īsti gēdētu tās pārtulkot arī latviešu valodā. Bet, zināms, dziesmas labi pārtulkot ir grūta lieta.» Fabulas tulkojums tematiski tuvs vairākām Alunāna agrākām publikācijām prozā par priesteriem, reliģiju izcelšanos utt.

Šeit «*Orakula*» tulkojums ievietots pēc pirmiespieduma «*Dzirkstelē*» (PA, 1862., 2, 20. lpp.).

«*Dzirksteles ABC*» — PA tuvāko redakcijas darbinieku J. Alunāna, Kr. Valdemāra, Kr. Barona, J. Zvaigznītes, J. Fridemaņa kopīgi sacerēta satira. Tā uzrakstīta vēl pirms baltvācu varasvīru niknajiem uzbrukumiem jaunajam laikrakstam, īpaši tā satiras pielikumam «*Dzirkstele*». Līdzās dažiem humoristiskiem pantiņiem vairākas vietas satīrā asi vērsās pret pusfeodālo Baltijas iekārtu. Satiras sākums ir atbilde baltvācu mācītājiem, kas arvien vēl apgalvoja, ka latviešu valodā nevar risināt zinātniskus tematus («*Biezbārdis rakst' par dvēseli kā filozofs un latviski*», jo PA 1862. g. 3. nrā bija iespiesta viņa apcere «*Ko var dvēsele atzīt? Kas ir tai spējams?*». Mācītāji šē saskatīja materialistisku ideju izpaušanos). Divrinde par Dinsbergi attiecināma uz viņa pārtulkoto Gētes «*Lapsas kūmiņu*», kam baltvācu cenzura liedza iespēšanas atļauju. PA vadītāji nolēma to publicēt laikā, kad Valdemārs bija latviešu rakstu cenzors Pēterburgā. Nodoms tomēr neizdevās, un «*Lapsas kūmiņa*» tulkojumu varēja iespiest tikai 1879. gadā.

16., 17. un pēdējais pants attiecas uz baltvācu varasvīriem, proti, muižniekiem un to kalpiem melnsvārčiem — «*seskiem*» un «*pūcēm*», kas balsta Baltijā jau brūkošo pusfeodālo iekārtu un tās jurisdikciju. Pirms miesas sodu atcelšanas zemnieki, sūdzēdamies par viņiem nodarītām pārestībām, augstākajās tiesu instancēs saņēma tikai soda pastiprinājumu, t. i., «*piecpadsmīt*» cirtieņu vietā «*trīsdesmit*», — kā to spilgti parāda A. Spāģis (1820.—1871.) savā cīņas grāmatā par Kurzemes zemnieku stāvokli.

Satira izlasē ievietota pēc pirmiespieduma «*Dzirkstelē*» (PA, 1862., 4, 37. un 38. lpp.).

«*Advokata ziņģe*» — Langbeina satiras tulkojums, kur izpaužas toreizējās sabiedriskās iekārtas kritika, sarkasms un zobgalība par kungu atbalstītājiem un ierāvējiem — Baltijas «*galma advokātiem*», kas apkrāj zemniekus un baltvācu presē slavē «*lielisko*» latviešu zemnieku stāvokli.

Izlasē satira ievietota no pirmiespieduma «*Dzirkstelē*» (PA, 1862., 6, 59.—60. lpp.). Dz I² ievietots cits šīs satiras saīsināts tulkojums, kur dažas rindas mākslinieciski labāk padevušās, kamēr PA iespiestais teksts ir asāks un dzēlīgāks. Rokrakstā satirai vispirms bijis virsraksts «*Ķildnieku dziesma*», bet Dz I² — «*Advokata dziesma*»:

Advokata dziesma.

Zelts paties' ir pataisāms!
Ir es pats arvienu
Zeltu tais' kā sienu,
Tiesāšanā piesaucāms.

Un man nevajag uguņu
Kausekļa un trauka,
Tik trīs pirkstu manīgu,
Kas ar spalvu slauka.

Zelts man nāk no muļķības,
Kas man priekus tāisa,
Gan ar sātans kaisa
Ienaidības sēkļības.

Be, kad, spalvām dusoties,
Nejēgas salīktu,
Tad mans zelta darbs paties*
Drīzi drīzi nīktu.

Brīnums būs jums saukdamiem
Mani savās strīdīs,
Zelta nauda spīdēs
Tad no klēts un krājumiem.

Un jūs, kad to saberu
Savās kulēs cietās,
Dziedājiņiet ar Salmanu:
«Nīcīgas šīs lietas.»

Alaž es uz vilcienu
Beigtu tiesāšanās,
Be, tad manās pannās
Cepešu vis nebūtu.

Es kā lācis katru brīd*
Delnas ietu sūkāt,
Tāpēc mēdzu pamazīt
Aitiņas jūs plūkāt.

Rāmas iesiet cirpējam
Dodamas to vilnu,
Līdz es lādi pilnu
Kraudams krauju sausinam.

Tad ik dienas cepešus
Edīšu ar mieru,
Tad lai jupis likumus
Visus rij' kā sieru.

«*Vecā Miķeļa padoms*» — cenzuras aizliegtā Alunāna satira no PA saglabātās korekturas loksnes 1863. gadā. Satirā it kā atdarināts Baltijas mācītāju, īpaši LA redaktora R. Sulca parastais tonis reliģiskajos rakstējos un sprediķos, kuros viņš vai nu gaudās par visiem progresā centieniem, vai arī tos nozākāja, draudēdams ar «dieva sodību». «Gaisma» — brīvība un izglītība — sacel visā pasaulē nemieru un trauksmi, tāpēc «tik naktī miers, kad tumsa sedz». Itālieši Garibaldi vadībā karo par tautas brīvību, bet tagad viņš, grūti ievainots, «klibo savu mūžu — tā visiem tādiem galā ies». Linkolns ZASV cīnās par verdzības atcelšanu, un nu «par šiem grēkiem kari, draud visu valst' pie zemes spiest». Prūsijā savukārt daudz gādāts par skolām, bet tās, lūk, «ķildas vien tik perina». Pasaulē attīstās nacionālās atbrīvošanās kustība «caur liekām pasaul's gudribām». Pat somi cenšas pēc izglītības, un tāpēc nāk «dieva sods» — «druva apsalst rudenī». Un tagad, visubeidzot, «īr [jaun] latvieši jau daži rodas, ko nevar mierā radināt», tie maz vairs tic bībeles gudribām un melnsvārču sprediķiem, bet gan «pasaul's vējam pakaļ dodas un cilājas ar sird' un prāt». Tad nu melnsvārcis uzsauc «savām avīm»: «Tie [jaunlatvieši] jūs vēl tiešām vedīs ellē, kas tādiem tic, tas piekrāpjas.» Tā šē pamfletā koncentrētā tvērumā asi izsmietas visas baltvācu mācītāju «gudrības», kam tautas attīstīfākā daļa pamazām pārstāja ticēt.

Ir norādījumi, ka pēc PA aizliegšanas uz 4 mēnešiem 1863.

gada maijā šis pamflets (ar virsrakstu «Vecā Pētera pārdomas») līdz ar vairākiem citiem cenzuras nosvītrotiem PA sacerējumiem 1863.—1865. gada periodā bijis nelegāli izplatīts Latvijā, īpaši Vidzemē. Tā cara žandarmerijas aģents valsts padomnieks Smits 1865. g. 28. aprīļa slepenajā raportā Vidzemes civilgubernatoram A. Etingenam, starp citu, gan priecājas par to, ka «Alunāns nesen atpakaļ ir miris», bet arī ļoti sūrojas, ka «indīgā sēkla», ko sējušas PA, esot «nesusi bagātīgus augļus». «Dzejošanas sērgai», kas latviešu tautā esot tikpat kā iedzimta, PA un kāda Kr. Valdemāra brošura par Baltijas zemnieku stāvokli devusi labu vielu, un lauku iedzīvotāju vidū izplatoties pantos sarakstīti pamfleteri. Tur dominējot skarbā zemnieku ironija, no sākuma līdz beigām kūsājot nemiers ar zemnieku stāvokli Vidzemē un Kurzemē, kā arī naidis un nicināšana pret muižniekiem, pret luterāņu garīdzniecību un pret baltvāciešiem vispār. No šādu «savārstījumu» — pamfletu virknes izmeklēšanā atklāti: «Latviešu likteņi» 66 astoņrindu strofās, «Latviešu Jāņu svētki 1863. g.» (abu autors bija toreizējais Jaunvāles skolotājs Jānis Austriņš [1842.—1919.]), «Vecā Pētera pārdomas» (šķietami, J. Alunāna «Vecā Miķeļa padoms») un «Jaunā zemnieku zemes uzmērīšana vai mērnieki Vidzemē» (ne pamfleta saturs, ne autors pagaidām nav noskaidrots). Ja šos pamfletus salīdzinot ar PA, — tālāk sūdzas Smits, — tad jākonstatē, ka to saturs pilnīgi aizguts no PA, daudzās vietās pat vārdu pa vārdam. Cik dziļi šis «launais gars» iespiedies visas tautas slāņos un inficējis pat skolu jaunatni, to rādot daudz kratišanu un izmeklēšanu rezultāti visā Vidzemē. Seko izmeklēšanas materiālu atstāstījums vairāku iespaidlošņu apmērā. Pamflets «Vecā Pētera pārdomas», starp citu, atrasts pie bijušā Nītaures skolotāja Kārļa Spundes, kura brālēnam, Rīgas skolotājam Augustam Spundem (1839.—1892.), bijusi plaša korespondence ar J. Alunānu. Žandarmerijas rokās nonākušas Spundes vēstules Alunānam, kurās izteikts neslēpts naidis pret muižniekiem un «nekaunīgi» spriedumi par reliģiju un garīdzniecību.

Alunāna pamflets zināmā mērā liecina arī par to, kādā garā viņš darbojies PA satiras pielikumos «Dzirkstele» un «Zobu gals», kur gandrīz visi darbi iespiesti anonīmi, lai izvairītos no baltvācu kungu represijām.

Satira pēc Kr. Valdemāra fonda materiāliem (CVA — tagad tās tur vairs nav) iespiesta A. Gobas grāmatā «Pirmās Pēterburgas avīzes un viņu nozīme tautas atmodas gaitā» (R, 1929., 75. un 76. lpp.), pēc tam tai pašā gadā Alunāna kopoto rakstu I daļā. PA cenzuras loksne ar Kr. Barona roku vēlāk piezīmēts, ka satira ir Alunāna sacerējums.

Mūsu izlasē satira ievietota pēc teksta, kas glabājas LPSR ZA J. Raiņa literatūras muzejā (Nr. 30./57. un 692.).

«Gredzenīšs» — «Man plaujams pie Pērses un Daugavas siens» — oriģināldzejolis, varbūt pēc aizgūta temata, kā liek domāt dzejolī minētais «ķēniņš». Seit uzņemts pēc pirmiespieduma Dz I².

«*Gājēja dziesma naktī*» — Gētes lirikas šedevra «*Über allen Gipfeln*» atdzejojums, viens no labākajiem Alunāna tulkojumiem, ko nav pārspējuši pat vēlākie Gētes latviskotāji. Dzejoļa pirmiespiedums PA 1863. g. 26. nra pielikumā. Se divas rindiņas citā redakcijā:

5. rindā: Kā pamiris

8. „ Dusēsi drīz.

Šeit dzejolis iespiests pēc Dz I² teksta, jo pēdējā redakcija ir neapšaubāmi labāka, pie tam arī šis pārveidojums šķiet paša J. Alunāna. Tā vismaz jāsecina pēc Dz I² ievadvārdiem, kur I. Alunāns raksta, ka «man mana brāļa atstātas dziesmas tādas jālaiž pasaulē, kādas es tās atradis».

«*Laupītāju dziesma*» — Fridricha Šillera «*Das Räuberlied*» (*Ein freies Leben führen wir*) atdzejojums, kur cildināta brīva dzīve un izmanāma arī nostāšanās pret garīdznieku sludināto padēvību un viltus godīgumu.

Šeit atdzejojums ievietots pēc pirmiespieduma Dz I².

«*Velnam*» — Austrijas vācu dzejnieka Aloiza Blumauera «*An den Teufel*» (*Man will dir, Armer, jetzt den Abschied geben*) atdzejojums. Ar to tulkotājs apkaro reliģisko tumsonību un pastāvošo sabiedrisko iekārtu, kur «vēl redz daudz velnu, kas ļaužu starpā iet».

«*Velnam*» šeit ievietots pēc pirmiespieduma Dz I², kur parindē šādas atdzejotāja piezīmes: «1) Se ir ļoti jāievēro, ka vāciešu ļaužu starpā īpaši agrākos laikos uzglabājās mānu ticība, ka velns ar savām raganām svinot īpašus prieku svētkus, kur visi, uz slotas kātiem pa gaisu jādami, sapulcējoties ap kādu kalnu un tur, līdz pat gaismai uz slotas kātiem jādelēdami, lakstot un dejojot. Tāpat ar vāciešu ļaužu starpā bija mānu ticība, ka velns brīžam nakts laikā ar citiem nešķīstēniem ar lievu troksni medīdams apkārt klīstot. 2) Ja vāciešu valodā saka: tas ir vīrs ar ragiem, tad tas to pašu apzīmē, ko: tam vīram prātiņa maz. 3) Senākos laikos stāstījās, ka brīžam greznīgas meitenes, spieģeli skatīdamās, spieģelī sava ģimja vietā ieraudzījušas velna ģimi. 4) Senāk stāstījās, ka velns brīžam vecākiem bērnu no šūpoļa izņemot un ieliekot velnēnu cilvēka ģimī (*Wechselbalg*). 5) Augļotājs ir tāds, kas naudu uz augļiem aizdod, «sevi parakstās» ir te gandrīz tāpat saprotams kā «sevi pārdodas».

«*Miroņu kāzas*» — Langbeina «*Die Totenhochzeit*» (*Wer scheidet hier ewig von Hof und Haus*) atdzejojums. Te kodīgi kritizētas garīdznieku (svētnieku, svētnieķeļu) cilvēciskās vajības — mantkāriba un liekulība. Tās it īpaši raksturīgas bija Baltijas melnsvārciem, kas «dančus uz kanceles lādēja ļoti», bet paši, Alunāna vārdiem runājot, mīlojās ar «cepešiem un vīniem». Baladei saglabāties tulkojuma pirmraksts ar vairākiem labojumiem.

Izlasē uzņemta pēc pirmiespieduma Dz I², kur parindē šādas tulkotāja piezīmes: «1) Bāgot ir uz fījolēm spēlēt. 2) Stigot ir stīgas balsināt. 3) Svētnieks ir katoļu mācītājs.» Šādu garīdznieku

(arī luterāņu) apzīmējumu vēlāk plaši pielietoja Auseklis dzejā un Pēterburgas «Dunduru» līdzstrādnieki savās satīrās.

«Kaizars un abats» — Birgera «*Der Kaiser und der Abat*» (*Märchen, gar schurrig*) tulkojums. Dzejojums pauž vienkāršās tautas gudribu un apķerību pretstatā garīdznieku tumsonībai un ieraušanas kārei — «mužu it jauku, baroties tauku». Rokrakstā saglabāties tulkojuma uzmetums, kas ievērojami atšķiras no iespīestā.

Izlasē dzejojums ievietots no pirmiespieduma Dz I². Tur parindē šādas tulkotāja piezīmes: «1) Pētnieks ir tas pats, kas dībīnātājs. 2) Kraķis ir vecs zirgs. 3) Skolnieks ir tas pats, kas skolmeisters. 4) Bandas ir lone, alga. 5) Galms ir tas pats, kas pagalms, sēta, nams, mājas. 6) Sust ir saskaisties. 7) Priekšgājejs te apzīmē: tas, kas tev papriekšu par abatu bijis.»

«Soneta ar ragiem» — («Ko, kalējs, kaldini? Mēs dzelžus kalam...») — Rikerta «*Geharnischtes Sonett*» (*Was schmiedst du, Schmied? Wir schmieden Ketten, Ketten!*) tulkojums. Sonetai ir ass pretfeodāls raksturs, tā izteic apspīestās tautas nesamierināmo naidu pret viņas verdzinātājiem. «Sonetā ar ragiem», kā pareizi konstatē J. Niedre, pirmo reizi latviešu rakstītajā literatūrā pausta atziņa, ka «dzejnieka goda pilnais uzdevums ir atrašanās tautas brīvības karotāju priekšgalā» (LL, II.). Tulkojumu Alunāns veicis, kā to rāda kāda piezīme manuskriptā, jau 1853. gadā vai pat agrāk.¹ Vienā tulkojuma variantā dažas rindas ir citā veidojumā:

2. rinda: Ak, dzelžos pats tu sevi iekšā sviedi!
3. „ Ko zemnieks ar? Lai laukam brangi ziedi.
10. „ Tie sagādā un ienaidniekus baro.

Soneta šeit sniegta pēc pirmiespieduma Dz I², kur parindē šāda tulkotāja piezīme: «Soneta ar ragiem ir tas pats, kas bruņota soneta.»

«Turku dziesma» — lokalizēta sentence ar pretfeodālas cīņas gribas piesātinātu apakšstrāvojumu.

Ievietota pēc pirmiespieduma Dz I².

«* * *» («*Tik laipna, tikla, skaista...*») — Heines lirikas pērles «*Du bist wie eine Blume*» atdzejojums. Izlasē uzņemts no pirmiespieduma Dz I², kur trīs brāļa tulkotus Heines dzejoļus Alunāns publicējis ar virsrakstu «Dziesma bez virsraksta atstāta».

«Laika soļi» — F. Sillera dzejoļa «*Spruch des Konfuzius*» (*Dreifach ist der Schrift der Zeit*) sākuma tulkojums. Ievietots no pirmiespieduma Dz I².

«Runcis» — J. Alunāna šķietama oriģinālfabula pēc aizgūta temata. Viens no pēdējiem Alunāna dzejdarbiem, ko viņš, kā

¹ Pilnīgi nepamatots ir A. Vilsona apgalvojums, ka «šis atdzejojums at-rasts pēc J. Alunāna nāves viņa papīros un kopš 1867. g. nepamatoti piedē-vēts J. Alunānam». (LPSR ZA Vēstis, 1955., 5., 127. lpp.). Kāds vēlāk atrasts sonetas variants manuskriptā, kas datēts ar 1853. g., pie tam uzrakstīts tāda reformētā latviešu ortografijā, kādā tai laikā rakstīja vienīgi J. Alunāns. («J. Alunāna raksti», I d. [1914.], 7. lpp.)

liecina I. Alunāns Dz I² ievadvārdos, «pāri mēnešus priekš savas nāves ir sarakstījis».

Fabula izlasē iespiesta pēc pirmiespieduma Dz I².

«Junkurs un zemnieks» — arī viens no pēdējiem Alunāna dzejdarbiem, kas atkal apkaro dzimtbūšanas kārtību un feodalās privilēģijas.

Seit fabula ievietota no pirmiespieduma Dz I².

«*Liēlas viesības*» — pārvācotā franču dzejnieka Adalberta Samiso (1781.—1838.) «*Familienfest*» (*Der Vater ging auf die Jagd in den Wald*) tulkojums ar jauku, neuzbāzīgu humoru par cilvēku pārliecīgu lielību un uzpūtību.

Dzejolis pirmo reizi publicēts 1865. g. (PA, 16. nrā). Tur tas iespiests ar dažiem Kr. Barona labojumiem:

3. rindā: Viņš lika pie vaiga un izšāve
13. „ Aiz galda tie notuļ pēc kārtas sēd
Izlasē atjaunots pirmatnējais teksts pēc manuskripta.

«*Zvaigzne naktī*» («Ar viņiem laiva cīnās...») — šķietami originaldzejolis. Manuskripta sākotnējā redakcija šāda:

1. rindā: Jo svece sauc, lai beidzas.
10. „ Ir debess savelkas.
13. „ Gan gāzas tuvu spiežas
14. „ Pie laivas jautras šļaukst.
18. „ Arvien ir mīlīga.
24. „ Uz viņu zvaigznīti.
28. „ Lai gaud' ar klus', un lūst!
32. „ Uz zvaigzni mirdzamu.
37. „ Voi ar' tev līgaviņa.
39. „ Tu māji laivniecīpa
40. „ No lielā tāļuma.

Pēc 11. panta vēl divi panti, kas pirmtekstā nosvītroti:

Un dzīvojot un mirstot
Tev pakal' eim' arvien!
Un, asarām ar birstot,
Tev pakal' ieš', tev vien.

Lai mīlībā un gaudās
Man sirds ar pušu lūst,
Lai miesas gaužās raudās
Ar viņiem projām plūst.

Pirmtekstā atzīme: 18 $\frac{23}{9}$ 53.

Dzejolis pirmo reizi un vēlāk citos izdevumos publicēts kā PA (1865., 14), kur šādi Kr. Barona labojumi:

3. rindā: Un augšā zvaigzne smīnās
7. „ Jo zvaigzne sauc, lai beidzas.
18. „ Arvien ir laipnīga.
24. „ Uz spožu zvaigznīti.
26. „ Un zvaigzni neiegūst.
28. „ Lai klusa gaud un — lūst! —

32. rindā: Uz zvaigzni mirdzošu.
 41. „ Voi katram līgaviņa.
 43. „ Pēc viņas laivniecīga
 44. „ Sirds dzenas tālumā

Izlasē atjaunols paša Alunāna teksts pēc manuskripta.

«*Dziesmiņa*» (Zvirbsti, zvirbsti, zvirbulīti...) — Alunāna oriģināldzejolis ar raksturīgiem skaņu efektiem. Manuskriptā dzejolītim bijis vēl 4. pants, kas vēlāk pārsvītrots:

Tad es čakli steigšos ārā,
 Tad es aršu, ecēšu,
 Kad man sviedri pierē vāra
 Dziedādamam dziesmiņu.

Dzejolis pirmo reizi iespiests PA (1865., 14.) ar šādiem redaktora Kr. Barona labojumiem:

5. rindā: Drīz ir tavi vecie brāļi.
 8. „ Gavilet še skaņi sāks.
 12. „ Un tas visur priekus pleš.

Izlasē atjaunots paša Alunāna pēdējās redakcijas teksts pēc rokraksta.

«*Dziedāšanas spēks*» — Fr. Šillera «*Die Macht des Gesanges*» (*Ein Regenstrom aus Felsenrissen*) tulkojums — J. Alunāna pēdējais atdzejojums. Izlasē uzņemts pēc pirmiespieduma Dz I², kur parindē šāda I. Alunāna piezīme: «Šī ir G. Alunāna beidzamā dziesma, ko viņš divus mēnešus priekš savas nāves iesācis, bet nepabeidzis.» (No dzejoļa pieciem pantiem pārtulkoti tikai divi pirmie.)

«*Sodenes mamma*» — baznīcas dziesmas parodija — arī pieredzējis pēdējiem Alunāna oriģināldzejojumiem. Par humoristiskā dzejoļa tapšanu dzejnieka brāļa dēls Ādolfs Alunāns (1848.—1912.) sniedz šādas ziņas: «Dažas Jura «dziesmiņas» zīmējas uz kaut kādiem niecīgiem atgadījumiem viņa dzīvē. Tā it sevišķi viņa «Sodenes mamma». Juris nodzīvoja dažu vasaru «Sodniekos», kā vēl tagad Kroņa Liel-Sesavu nosauc un kur arī manam tēvam, Jura vecākajam brālim Pēterim, bij rentē kroņa muiža. «Sodnieki» jau no senākajiem laikiem tiek skaitīti kā pie attīstītākiem Kurzemes apgabaliem piederoši. Tādēļ arī Juris Alunāns dziedāja:

Ak Sodene, ak Sodene,
 Cik mīļa tu man esi!
 Ne tik pie paša vakara,
 Bet arī rīta agrumā
 Tu manim priekus nesī!

Turpat Sodnieku robežās atrodas Jura brālim Edvardam piederošās Kauu mājas, kurās Juris visu vairāk piemita, un tikai kādus pāri simts soļus attālus no tām Jostenes muiža, kuru kāds latvietis, Pļavenieka tēvs, bij rentējis. Pļavenieka kundze, «muižas mamma», kā Juris viņu vienmēr mēdza saukt, bija bagātām gara dāvanām izglītota sieva, kas pilnīgi saprata Juri, viņa idejas un viņa cenšanos. Arī Juris šo dāmu augsti cīnīja un, varu gan sa-

cīt, mīleja kā savu māti. Līdz atgadījās kāds izdevīgs brīdis, Juris aizšmaucās no Kauļu mājām uz Jostenes muižu, kur Pļavenieka kundze, sevišķi sestdienas vakaros, savu miluli sagaidīja ar pīrāgu un kafiju. Un uz šo satīcīgo, draudzīgo dzīvi, uz šo milīgo, gaišo vietīgu savā īsā mūžā Juris zīmējās, kad viņš dzied:

Ak muižas mamm', ak muižas mamm',
Cik laba tu man esī!
Tu vāri manīm kafeju
Un pasniedz arī pīrāgu,
Ka es kā runcis laizos.

Šī paša dzejoliša tālākā pantiņa norāda uz Jura jau pieminēto brāli Edvardu, kas ir uzcītīgs un nepiekusis braucējs baznīcā; bet nevaļas dēļ Juris nekad nespēja savu mīļo Edvardu pavadīt, tomēr viņš uzdzied Edvardam:

Ak siržu draugs, ak siržu draugs,
Cik labs tu manīm esī!
Tu vadi man' uz Jelgavu
Un allažīn uz baznīcu
Kā savēju princesī!

Bet laikam arī Juris būs iepazīnīes ar mīļo kaimeiņu ļaunām mēlēm, jo citādi vis nedziedātu:

Ak pasaule, ak pasaule,
Cik nīkna tava mēle!
Tu tiem, kam sirds un arī prāts,
— — — — —
Tik ļaunu slavu vēlī!»

Izlasē dzejolis uzņemts no pirmiespieduma Dz I².

«DZIESMIŅAS»¹

II daļa

(1869.)

Dz II Juris Alunāns rokrakstā pats sakārtojīs 60. gadu sākumā un nodevis Kr. Valdemāram, kura manuskriptos tās uz laiku noklīdušas. Dz II atradās 1868. gadā, un nākamajā gadā (Rīgas cenzuras atļauja iespiešanai datēta ar 1869. g. 7. augustu) tās izdeva dzejnieka brālis I. Alunāns. Dz II ievadvārdos izdevējs par to vēstī: «Kad no mana brāļa dziesmiņām 1868. gadā [faktiski 1867. g.] pirmo daļu otrā pavairotā drukā izdevu, tad biju teicis, ka viena rakstīta grāmata no mana brāļa dziesmiņām nozuduse. Kad nu šī no mana brāļa sarakstīta dziesmu grāmata starp Valdemāra kunga papīriem Maskavā šīnī [1869.] gadā ir uzīeta, tad es it īpaši mana brāļa lielam draugu pulkam tās dziesmiņas šīnī otrā dziesmiņu daļā pasniedzu.»

¹ Visi Dz II ievietotie dzejoļi ir pirmiespiedumi. Tie dzejdarbi, kas iespiesti no manuskripta, uzrādīti atsevišķi.

«*Arāja dziesma*» — krievu tautas (Alunāna terminoloģijā «[aužu]» dziesma «Песня пахаря» (Ну, тащися, сивка).

«*Asaras*» («Sen pagājuse vasara...») — iespējams, ka oriģināldzejolis.

«*Lapa*» — krievu dzejnieka Vasilija Žukovska (1783.—1852.) «Листок» (От дружной ветки отлученный...) atdzejojums.

«*Slikšana*» — krievu dzejnieka Gavriila Deržavina (1743.—1816.) dzejoļa tulkojums. Iespiests no manuskripta, kur pirmtekstā šāda redakcija:

5. rindā: Viņa priekšā zvaigznes mirdzin',
6. „ Viņš caur vilņiem airēja,
7. „ Līgsmība tam sirdi spirdzin',
8. „ Krastu tuvu ierauga.

«*Soneta*» (Nu zobins man uz lielu karu trinams) — Alunāna oriģināls, kur dzejnieks pauž savus nolūkus latviešu literārās valodas izveidošanā. Soneta iespiesta pēc manuskripta. Pirmtekstā dažas rindas skan šādi:

5. rinda: Bez tam jums lieliem kungiem [galīgā redakcijā «lieliem vīriem»] darīts zināms
12. „ Tad stingri stāvam paliku uz vietas
14. „ Kad nenorimstas, dzīvību tam zaudu

«*Kādam vesela koka lēcējam*» — Alunāna oriģinālsoneņa, kur «dzejnieks šausta tautas valodas un dzejas atmetējus». (J. Niedre, LL, II.). Iespiesta kā manuskriptā. Soneta rakstīta divos paņēmienos: vispirms no 1. līdz 8. rindai un no 12. līdz 14., vēlāk no 9. līdz 11. Pēdējā rinda labota. Pie beidzamās korektīvas atzīme:

18 $\frac{14}{8}$ 53.

«*Vācinātājiem*» — oriģinālsoneņa, vērsta pret tiem, kas atstāj savu tautu un lien vācu ādā. Iespiesta no manuskripta, kur pirmtekstā tā šādā veidojumā:

1. rindā: Uz kuriem jūs, nebēdnieki, [labots: «latvieši»] nu skreita
4. „ Nostājiēties, apdomājiē, tad eita!
10. „ Kā ērmu spožumam tik pakaļ teciet
11. „ Un esiet nemierā kā dumpnieks Kora.
13. „ Jūs esiet ļaudis Sodomā Gomorā,
14. „ Jūs redzēsiet, kā šie, to pašu krustu.

«*Līdzība*» («Kā strādnieks tuksnesī, kur visur plikums...») — oriģinālsoneņa. Tā izteic dzejnieka nākotnes nodomus latviešu nacionālās kultūras laukā, kur «iestrādāta druva paliek jauka». Izlasē uzņemta manuskripta koncepcijā. Pirmā redakcija rokrakstā šāda:

3. rindā: Un cieš kā mocekliis, kas stiepts uz spaili
11. „ Un nopūšas ar drebuļiem pie miesas

«*Mana manta*» («Liktens mani ne par valdinieku...») — originalsoneta. Dzejnieks šē atkal runā par gaišajām nākotnes cerībām, lepodamies ar savu tautu un dziesminieka aicinājumu:

Visu slav' un savu godu
Dabūju es dziesmās, ko es aužu,

un piebilzdams, ka šīs dziesmas viņš novēl latviešiem, lai viņu «sirdīs caur to priekus» viestu.

«*Rīts*» («Blāzmas klēpī saule riet it klusa») — originalsoneta, kas uzskatāmi liecina, ka arī grūtā sonetas forma Alunānam «dažbrīd paklausa visā pilnībā...» «*Rīts*» no dabas ainas pārceļ mūsu tautu dzīves rosmē: «Latvieši, uz jums ar rīts jav gaida». Rīta tema ir viena no viņa visiemīļotākām un pats viņš mums tagad dārgs kā Latvijas brīvības pirmās rītausmas dzejnieks un cīnītājs.» (J. Sudrabkalns, Cņ, 1945., 108.). Soneta izlasē uzņemta no manuskripta, kur divas rindas iepriekš bijušas citā veidojumā:

2. rinda: Riet, un viņas jauki rožu stari.

14. „ Un ar prātētāji tagad rodas.

«*Soneta*» (Tu prasi, lai sonetu tevīm audu) — originalsoneta; šē uzņemts manuskripta teksts. Pirmtekstā dažas rindas citā veidojumā:

4. rinda: Tad tomēr pirmo kvartu jav es spraudu.

9. „ Kā galā nākšu? Cik tas mani baida.

13. „ Sonetu, ko tu prasīji, es beidzu,

14. „ Tāpēc tad, Liena, nāc dod man muti.

«*Sonetas no Hervega*» — pieci vācu revolucionārā dzejnieka sonetu lokalizējumi: 1) «*Ar dievu cenšoties, man allaž sviedri...*» (Wie Jakob hab' ich oft mit Gott gerungen); 2) «*Lai nāve dzīvo, lai tā dzīvo plaša!*...» (Der Tod, ihr Freunde, der Tod soll leben!); 3) «*Es allaž nosēstos pie strauta krastā...*» (Ich kann oft stundenlang am Strohme stehen); 4) «*Tev, pāvestam, vēl nesu lāstu skaļu...*»; 5) «*Kur tveicēdama saule sniedz un auka...*» (Erreichbar nur dem Sturm und Sonnenbrand). Ceturtā un piektā soneta izlasē uzņemta pēc rokraksta, kur pirmtekstā dažas rindas citā veidojumā; ceturtajā sonetā:

3. rinda: Kas cilvēkus ar meliem mānīt driksti,

4. „ Kas iedomāji viņiem laupīt vaļu,
un piektajā sonetā:

1. rinda: Kur karsta saule vien tik mīt un auka.

3. „ Kur ērglis riņķodamies gaisā kļaiģā.

6. „ No debesīm bij viņa skaista, maiga.

8. „ Bet šī tik vaidēdama gauži saukā.

11. „ Kāpēc no mīlām māsām mani dzina?

12. „ Ak puķe, norimsties! ko žēli dvesi?

Ar šīm lokalizētajām Hervega sonetām Alunāns karo pret baznīcu un reliģiju, kas apmānījusi un savos tiklos sapinusi tautas

masas. Atdzejojumi gan patāli oriģinālam, taču sonetu pamatdoma atveidota precīzi.

«*Izvēlēšanās*» — Hervega dzejoļa tulkojums, kas vērsts pret feodālajiem tautas apspiedējiem — muižniekiem.

«*Citi laiki, citas ierašas*» — nezināma autora divrindes — aforisma tulkojums.

«*Neredzīgam Indriķim*» — pirmajam latviešu tautības laicīgajam dziesminiekam Indriķim Hartmanim (1783.—1828.) veltīta oriģinalsoneta.

«*Vakars*» (Laipna saule norietot vēl smaida...) — oriģinalsoneta. Uzņemta manuskripta koncepcijā, kur pirmtekstā dažas rindas citā veidojumā:

4. rinda: Un ir putni savās ligzdās skraida.

11. „ Un iekš savām iekšām degam liesmas.

14. „ Ak, cik laimīgs, laimīgs tad es būtu.

«*Rīts*» (Laipnīga saule nu rodas...) — oriģinaldzejolis.

«*Zobins un arklis*» — Volfganga Millera-Kēnigsvintera dzejdarba tulkojums. Saturā zemnieka darba cildinājums. Uzņemts no manuskripta. Tur 6. rinda iepriekš bijusi citā veidojumā:

Tas kara vīrs nu kliecē,

«*Trīs indieši*» — vācu dzejnieka Nikolaja Lēnava (1802.—1850.) balades «*Die drei Indianer*» tulkojums. Balade kritizē koloniālo režīmu D. Amerikā. Manuskripta pirmtekstā daudzas rindas labotas. Pirmais virsraksts bijis «*Trīs indijieši*». Pēdējā redakcija datēta ar 1853. g. 21. februāri.

«*Lienas acis*» — šķiet, oriģinalsoneta pēc aizgūta temata. Izlasē uzņemta no manuskripta, kur 10. rinda tverta citādi:

Kur uzmeti to, sirsnīg' mīlēdama.

«*Palma*» domājams, oriģinaldzejolis pēc Heines un Ļermontova motīviem. Pirmtekstā vairākām rindām cits veidojums.

«*Dažāda apiešanās*» — ievērojamā vācu domātāja un folklorista Johana Gotfrida Herdera (1744.—1803.) prātulas tulkojums; manuskriptā pēdējā rinda šādā redakcijā:

Un pate pārle bij.

«*Neviena mājās nav*» — Rikerta satīriskā sešrinde. Rokrakstā piezīme, ka tulkojums veikts 1853. g. 15. novembrī.

«*Divas miroņu galvas*» — Birgera pretfeodāls dzejojums, kas spilgti raksturo strādnieku un ekspluatatoru attiecības. Tulkojuma pirmtekstā 20. rinda šāda:

Ar plucganām sev' nejaucu.

«*Draka dēļ ceļa griešanas*» — Langbeina «*Der Wegstreit*» (*Stolz sass ein Herr, von dessen Witz...*) atdzejojums. Manuskriptā šādas tulkotāja zemsvītras piezīmes: «1) Sēža ir uz krēsla modu ietaisītas nestavas, uz kurām augstus kungus nesa. 2) Draka von dracities (*trotzen*) sich, unbändig gebunden».

«*Arājiem*» — Langbeina zemnieka darba slavinājuma odas atdzejojums.

«*Kaldināts lielskungs*» — oriģināldzejojums pēc aizgūta temata ar asu antifeodālu tendenci pret tautas kaklakungiem — muižniekiem. Manuskriptā dažas rindas sākotnēji bijušas citā veidojumā:

37. rinda: Nu jaunākais teica, iekam tie cēlās, lielkungam:

38. „ Kungs, prasiet amatniekam, kungs, prasiet zemniekam.

44. „ No tautas viņš tik lādams, to sacīt žēli man.

Dzejojuma beigas iznīcinātas (rokrakstu burtņīcā izplēstas lappas), vai arī tas palicis nepabeigts, kā to ļauj secināt I. Alunāna piezīme Dz II (43. lpp.).

«*Kača*» — domājams, Alunāna oriģināldzejolis, kur satiriskā tvērienā pirmo reizi latviešu literatūrā realistiski notēlota kristīgā liekulība. Te dzejnieks Kačas — Kaudzišu «Mērnieku laiku» Oļiņietes priekšteces — dzīvā tēlā devis sevišķi spilgtu dievticīgās liekulības, divkosības un tumsonības atmaskojumu.

«*Aizķerts tiesnesis*» — oriģinālsatira, kur dzejnieks izteic pretfeodālas idejas. Dzejoli manāmas dažas Krilova satirisko fabulu ieskaņas. Satira, šķiet, radusies ap 1862. gadu, kad PA līdzīgā tonī asi izsmēja Baltijas varasvīrus, kā, piemēram, Pētera Alunāna (1823.—1903.) anekdotiskajā satīrā par kučieri, ko muižnieks iecēlis tiesas skrīvera amatā (PA, 1862., 4.). Šis anekdotiskais sākums tā aizkaitināja feodālās varas sargus, ka tie sarakstīja veselus sūdzību kalnus Baltijas ģenerālgubernatoram un pat Krievijas iekšlietu ministram par PA kā pastāvošās iekārtas pamatu grāvējam. Satīru «Aizķerts tiesnesis» zināmā mērā var uzskatīt par Alunāna atbildi šīm denunciacijām.

«*Līdeka*» — iepriekšējām satīrām līdzīga oriģinālfabula par baltvācu mācītāju liekulību un rijību. Fabulā Alunāns alegoriskajā līdakas tēlā parāda šo jezuitisko plēsoņu īsto dabu un noslēgumā praviēto viņu varas beigas:

To domāju, ka tu tāds tiešām bijis,
Kas galvā nesi ticību,
Bet sirdī tikai postīšanu.
Un, lai neviens caur tev vairs nemīrtu,
Tad tevi cepšu drīz uz savu pannu.

«*Dzīvība*» («Dzīvība šķobīgs ir plosts...») — domājams, kāda sengrieķu autora prātulas atdzejojums. Manuskriptā tulkotāja piezīme grieķu valodā «*Palladas*» (Παλλάδας).

«*Aicināšana uz ligsmību*» — iespējams, kāda latīņu autora dzejdarba lokalizējums — liksmības dziesma ar filozofisku noskaņu. Dzejolim bijuši divi varianti. Pirmtekstā virsraksts «Modināšana uz ligsmību» un dažas rindas citā redakcijā:

3. rinda: Šis vārds turams cienā

4. „ Ir kā zelts paties.

27. „ Lādams šis.

30. „ Kas iet saldus priekus nīdēt.

35. rinda: Ja tu sirdi mirstot
 36. „ Esi salts kā sniegs.
 42. „ Redzi labu dzīvi ziedam.

Bez tam otrā variantā starp pirmiespieduma Dz II 40. un 41. rindu vēl šāds teksts:

Tev kā pūcei postos
 Laicinš izzustu,
 Ja tu neatmostos
 Drīz uz līgsmitu.
 Bēdul', tu
 Spīrgsties nu

un tālāk, kā izlasē iespiests.

«Šuslis» — domājams, oriģinals. Ar vārdu «šuslis» Alunāns apzīmē saīgušu, ar visu neapmierinātu cilvēku. Dzejoļa manuskriptā 7. rinda bijusi šāda:

Un drakās, lād, ka lūst un grūst.

«Biedri» — oriģinals, kur Alunāns atkal izmanto bībeles tematiku pastāvošās eksploatacijas kritikai. Se Alunāns pirmo reizi savos darbos nosauca bagātniekus un muižniekus par vilkiem, kas tautu «vēl niknāki spaida kā piests». Lai savu domu pastiprinātu, dzejnieks lieto grafiskus teksta izcēlumus un dzejoļa noslēgumā ar versāliem sniedz visa sacerējuma kvintesenci teicienā: TIE TREKNIE UZ VIEN' ROKU DODAS, kas aizgūts no bībeles. Dzejoļa pirmtekstā 5. rindiņā «vilka» vietā bijis «velns».

«Uz sava laika nejēdzību» (*versus Alcaicus*) — oriģinals. Šai dzejolī Alunāns pirmais latviešu dzejā lieto antiko Alkaja strofu. Dzejolis ārējā formā ir pakāldarinājums — oriģināla imitācija ar laikmetīgu saturu, kas nosoda latviešu pārvācošanu. Dzejdarba manuskriptā pirmās rindas apzīmētas ar metriskām zīmēm.

«Laucinieku dzīve» — Horacija «*Beatus ille*» atdzejojums oriģināla pantmērā, bet ar lokalizācijas iezīmēm. Tulkojumam dzejnieks atmetis noslēguma pantu, jo tas it kā kontrastē ar iepriekš izteikto lauku dzīves slavinājumu. Horacijs šīs idiliskās lauku dzīves notēlojuma vārdus, kā izrādās, licis mutē spekulantom — ierāvējam, kam nerūp vis lauku dzīves skaistums, bet gan ienākuma procents par iznomājamo zemi. Tāda parādība toreizējos Latvijas apstākļos nebija tipiska, tāpēc viss dzejojums latviešu lasītājam būtu grūti izprotams. Citādi Alunāna atdzejojums ir korekts un tuvs oriģinālam. Sevišķi ritms ir atdzejojuma stiprā puse. Pirmiespiedumā Dz II pirmajā rindā ieviesusies korekturas kļūda — izlaists vārds «tas», kas šē atjaunots pēc manuskripta.

«Satira» — Horacija 1. satiras (*Qui fit, Maecenas, ut nemo, quam sibi sortem...*) atdzejojums, kur humoristiskā noskaņā graizīta mantkārība un nenovīdība. Alunāns no visas satiras 120 rindām pārtulkojis tieši pusi, lokalizējams vai atmezdams satirā minētos, bet latviešiem nepazīstamos ipašvārdus. Tā Mecenata vietā radies «draugs», Jupitera — «dievs», bet pilnīgi atmests Fabijs. Lokalizējumā Alunānam vēl nav izdevies vārda akcentu savienot

ar ritma uzsvāru. Daudz veiksmīgāku un precīzu šīs satīras tulkojumu 90. gados sniedza Alunāna pēctecis Ed. Veidenbaums.

«Muzai» — Horācija slavenās «*Monumenta*» («*Melpomene Musa*») atdzejojums. Toreizējā lasītāja labākai izpratnei dzejdarbs stipri lokalizēts. Bronzas vietā kā stipruma un pastāvības apzīmētājs minēts tērauds, augstuma apzīmēšanai piramīdu vietā likts «kalns, kas mirdz debesīs», ievests Daugavas vārds un Melpomenas vietā minēta «Muza». Tāpat izmesti visi latīņu vietvārdi un īpašvārdi, kas lasītājam būtu nesaprotami. Rokrakstā iepriekš dažas rindas bijušas citā veidojumā:

5. rinda: Gadu gājumu virkts, mūžība pate nē.
9. „ Kamēr Daugava skries latviešu robežās.
15. „ Neeij manim nu liegt; Muza man labu prāt
16. „ Galvā vainaku ceļ, vītu no laurenēm.

Dažas lokalizējuma rindas vedina domāt, ka atdzejojums veikts, izmantojot Puškina «*Pieminekli*», jo, piemēram, sekojošā četrinde ir daudz tuvāka Puškina darbam nekā Horācija oriģinālam:

Viss jau nevaru mirt, liela no nāves man
Daļa taupīta būs. Pēcāk es pieaugšu
Slavā augdams jo jauns, kura vis nezudīs,
Kamēr Daugava tek latviešu robežās.

(J. Alunāns.)

Nekad viss nemiršu, dzīvs līrā mūžīgajā
Gars pāri nīcībai un nāves varai sniegs —
Un slavens būšu es, kamēr vien zemē šajā
Kaut viens vēl dzīvos dziesminieks.

(A. Puškins. Tulk. A. Balodis.)

Arī «*Muzas*» pirmespieduma Dz II korektūrā pielaistas dažas nepareizības ritmā, kas šē labotas. Dzejolis iespiests no manuskripta.

«*Pavasāras jaukums*» — Horācija oriģinālam patāls lokalizējums, ar ko Alunāns ievieš latviešu literatūrā antīko *Archilochius quartus* strofu.

«*Madža*» un «*Maija*» — tāpat Horācija dzejoļu lokalizējumi, ar kuriem latviešu dzejā pirmo reizi parādās antīkās strofas *Asclepiadeus quartus* un *Saphicus major*.

«*Grābēna junkurs*» — Ūlanda «*Junker Rechberger*» lokalizējums, kas nosoda muižnieku patvarības un feodālās iekārtas nejdzības. Manuskriptā tulkotāja piezīme: «ķelva-ķetna».

«*Kā mācītājam Bārkum un skolniekam [skolotājam] Ķepānam gājis*» — Langbeina «*Das Abenteuer des Pfarrers Schmolke und Schulmeisters Bakel*» lokalizējums, kur izsmiets garīdzniekžūpa. Pēdējā redakcijā, kas datēta ar 1853. g. 28. decembri, manuskriptā šādas tulkotāja piezīmes: «1) urdit-antreiben; 2) gumdit-anfeuern; 3) sēks-Grünfütter; 4) skolnieks-scholasticus preceptor; 5) skolēns-scholasticus discipulus; 6) pender-venter.»

«*Tiesas kungs un sarkanais*» — Langbeina «*Der Advokat und der Rothmantel*» (Ein Hetzhund der Gerechtigkeit...) latvisko-

jums — sarkastiska balade par muižnieku netaisnajām tiesām un tiesnešiem ar pamatdomu, ka tos paraus nelabais. Atdzejojums publicis nepabeigts. Pirmiespiedumā Dz II Indr. Alunāns piezīmē, ka balades pēdējie trīs panti tur sniegti Kārļa Štālberga (1837.—1895.) tulkojumā:

«Ahl» sauce sātans, «tas man prieks!
Viņš runā taisnību,
Ko tagad manim teica — nebēdnieks!
To labprāt klausīšu.

Ne dūsmās tikai muldēja,
Tev vecu zagli nīd,
Un blēža gaļa smekīga
Man viegli rīklē slīd.»

Nu savas ķepas izstiepa
Un grāba tiesnesi
Un tad kā viesulis izskrēja
Caur jumta gēveli.

«*Apspaidītājs*», un «*Dažiem*» — satiriskas sentences, jādomā, lokalizējumi.

«*Piepalīdzētājs*» — Langbeina sentences tulkojums.

«*Dzījēklis pret bramaņu pārgalvību*» — Birgera sentences tulkojums.

«*Sakāmi vārdi un šādi tādi grabaži*» — lokalizēti, šķiet, Langbeina domu gaudi dzejā, kas asi kritizē valdošās šķiras ideoloģiju. Alunāns neatzīst nekādu kompromisu ar tautas apspiedējiem: «Ar lieliem kungiem ķiršus ēst nav koši», bet pret tiem jācinās. Pareizi saka J. Niedre: «Sentencēs izpaužas Jura Alunāna satirika talants, viņa realistiskais sabiedrisko parādību vērtējums, ko nosaka dzejnieka kaujinieciskā nostāja pret sabiedrības ļaunām parādībām, pret valdošo netaisnību.» (LL, II.). Sais prātulās Alunāns daļēji jau atsedz pat topošā kapitalisma laikmeta dziļāko būtību, norādīdams, ka šo iekārtu var dēvēt par «zelta laikiem» tikai tāpēc, ka visur to sludina.

RAKSTI «MAJAS VIESĪ»

(1856.—1859.)

MV Alunāns publicējis pavisam ap 90 lielāku vai mazāku rakstu. Viņa darbību šai novadā zīmīgi raksturo J. Sudrabkalns: «Alunāns raksta par visdažādākiem jautājumiem visdažādākās zinātnes un dzīves jomās. Te jāatceras ģenialais krievs Lomonosovs, kas bijis dzejnieks un valodnieks, ķīmiķis un fiziķis, vēsturnieks un audzinātājs, gribēdams krievu tautu apgaismot vai visās nozarēs. Mūsu Alunāns zinātnē nav ne tuvu tik dziņš, viņam nav patstāvīgu pētījumu un atklājumu, viņš te ir vienkāršs popularizētājs, kura rakstiņi dažkārt spriža garumā, bet viņa nodomi tie paši, viņš ilgojas, lai latviešu tauta apjēgtu, sapazītu pasauli, lai pagaiestu tumsa un māni.» (Cņ, 1945., 108.) Šī cīņa pret tumsu un māņiem patiesi ir Alunāna publicista — tautas apgaismotāja un

audzinātāja darbības mērķis un nolūks. Ievērojot konkrētos vēsturiskos apstākļus, jāsaprot, ka MV nepavisam nebija tāds izdevums, kur Alunāns brīvi varētu izpaust savus uzskatus. Viņu ierobežoja ne tikai cenzura, bet arī dievbijīgais redaktors A. Leitāns (1815.—1874.) un pusvāciskais veikalnieks-izdevējs E. Platess (1821.—1887.). Tāpēc arī garīdznieku saceltā trača dēļ ap MV daudzi Alunāna raksti stipri cietuši redaktora «pucsudmalās» (paša Leitāna izteiciens).

Pagaidām, diemžēl, nav atrasts neviens MV ievietoto Alunāna prozas rakstu manuskripts, kāpēc trūkst konkrētu pierādījumu, cik plaši bijuši Leitāna «redakcionelas dabas» labojumi Alunāna sacerējumos. Taču dažas paraleles citos Alunāna darbos puslīdz droši ļauj atsevišķos gadījumos šādus labojumus vai pat «papildinājumus» rekonstruēt.

Kā zināms, Alunāns daudzās apcerēs neatlaidīgi cīnās pret pārliecīgiem «garigo traktātiņu» plūdiem un reliģiskās literatūras ietekmi tautas masās. Viņš rūpējās par laicīgās literatūras sagādāšanu un izplatīšanu, gādāja par to, lai latviešus vairāk sagatavotu «zemes dzīvei», bet nevis «debesu valstībai», kā to gribēja garīdznieki un arī tiem dažbrīd paklausīgais Leitāns. Taču, kad MV 1856. g. 8. nrā parādās Alunāna pirmais raksts «Kāds vārds par kalpiem» (mūsu izlasē nav ievietots), tur izbrīnā lasām, ka kalpi ne vien svētdienās «labāk jāsūta baznīcā», bet viņu bērniem jāmaca «vispāpriekš dieva vārdi», tātad tieši to, pret ko Alunāns neatlaidīgi karo. Visas Alunāna publicista darbības apskats ļauj droši secināt, ka šie «dieva vārdi» radušies Leitāna «pucsudmalās». Pašā šai rakstā Alunāns vedina latviešu saimniekus nelietot sevišķi bargus kalpu ekspluatēšanas paņēmienus. Drīz vien Leitāns šai jautājumā MV ievietoja pilnīgi reakcionaru rakstu «Vēl kāds vārds par saimniekiem un saimi», kurā prasa saimniekiem būt bargiem ar kalpiem, nemaksāt lielas algas utt. Alunāna darbība jaunajā latviešu laikrakstā ritēja šādos pretrunu samezglotos apstākļos. Šis moments īpaši jāievēro, aplūkojot un izvērtējot kareivīgā studenta Alunāna publicistiku MV slejās.

«Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies» — pirmā J. Alunāna apcere, kur viņš it kā apkaro māņticību, bet faktiski vērsās pret kulta kalpiem vispār. Jaunais publicists bija viens no tiem pirmajiem latviešu kultūras darbiniekiem, kas, iepazīnušies ar laikmeta progresīvajām atziņām dabas parādību izpratnē, novērsās no katras māņticības un kristīgās baznīcas izskaidrojumiem šai novadā. Jau kopš 1856. gada viņš vispārsaprotamā veidā propagandēja materialistisku dabaszinātņu uztveri. Tādā pašā garā uzrakstīta arī šī apcere, par kuru LPSR ZA korespondētājloceklis V. Samsons spriež šādi: «Jau vienā no pirmajiem rakstiem *«Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies»* Alunāns rāda, ka reliģija ir kļuvusi par izdevīgu ieroci apspiedēju rokās. «Vispirms viņi (t. i., priesteri. — V. S.) mācīja, ka tiem, kas dieviem jo tuvu stāv, no darbiem vajagot būt atsvabinātiem... Jo pilnīgāka dieva kalpošana palika, jo vairāk priesteru gods auga un jo vairāk vi-

ņiem mantas sakrājās.» Kaut arī Alunāns te nerunā tieši par kristīgo reliģiju, lasītājiem kļūst skaidrs, ka luterāņu mācītāji ir tikpat zemiski un rijīgi kā seno reliģiju priesteri un tāpat apmuļķo apspiesto tautu. Alunānam ir drosme izvirzīt šo aso sabiedrisko jau-tājumu un — kaut arī nedaudz aizplivurotā formā — atmaskot melnsvārcus.» («Progresīvās sabiedriskās un filozofiskās domas attīstība Latvijā 19. gadsimta otrā pusē. Latvija 50.—70. gados», PLSk 1951., 12., 31. lpp.)

Līdzīgi Alunāns atmasko kulta kalpus ar Krilova fabuļas «Orakuls» tulkojumu vēlāk PA (1862. 2.).

MV redaktors Leitāns šo Alunāna tendenci īsti nebija atskārtis, kauču apcerē viņam šis tas licies «aizdomīgs». Tāpēc, seko-dams savai programai «dieva godību atzīt viņa darbos» un «prātīgi un kristīgi dzīvot», Alunāna apcerei pirmiespiedumā (MV, 1956., 16.) piespraudis teikumu: «Tā tas bijis pie tautām, kas īstu dievu nepazīna.»

Zīmīgs vēl tas fakts, ka apcerē vārds «dievs», izņemot Leitāna «pieslīpēto» teikumu, rakstīts ar mazo burtu, kam tobrīd latviešu rakstos nebija precedenta. «Jura Alunāna rakstos», kas izdoti 1914. gadā, šī raitā, populārā valodā uzrakstītā apcere nav uzņemta, jo acīm redzot tur paustie uzskati latviešu buržuazijai šķituši nevē-lami.

«*Kāds veco latviešu stāsts*» — mitoloģiski antizinaīdniska teik-sma, kurā spilgti ieskanas nacionālie motīvi. Še izmanāma tendence celt mostošās latviešu tautas pašapziņu un mēģināt pierādīt, ka latvieši nav «bezvēstures tauta», kā to sludināja garīdznieki. Teik-smu izmantojis Auseklis savam dzejojumam «Eima ezers».

«*Uzpūsti ļaudis un uzpūtušies ļaudis, kāda tur starpība*» — vecākā saglabājusies Alunāna satīra prozā (pirmiesp. MV, 1856. 24.). Par šo niecīgo rakstiņu varen uztraucās baltvācu reakcionārā prese un it īpaši garīdznieki, kas še saskatīja ne vien zobošanos par mantīgajām šķirām, bet pat aicinājumu gāzt pastāvošo iekārtu. Satīrā jaušama dzelīga ironija, «ka uzpūsti cilvēki [t. i., vienkāršā tauta] ļoti lielas mokas cieš un ka tāpēc tādi [t. i., kungi — izsū-cēji], kas tos uzpūš, lielu sodu nopelna; kamēr uzpūtušies ļaudis [domāti muižnieki un to saderēti kalpi] arvien pie labas dūšas ir un tādus, kas nevar vai negrib uzpūsties, allaž pārsmeij un iz-zobo». Par satīras traģikomiskajām sekām un mācītāju sacelto traci pats Alunāns vēlāk kādā polemikā ironiski rakstīja: «Ir smiek-līgi, bet patiesi, par ko garīdzniecība laikrakstu [MV] apvainoja revolucionārā musināšanā. Kāds rakstītājs bija izmantojis vārdu spēli un paskaidrojis starpību starp teicieniem «uzpūtušies ļaudis» un «uzpūsti ļaudis». Luteriskajai garīdzniecībai tas šķita ļoti aiz-domīgi, un tūdaļ tiek sešas rindas garais raksts visai patvalīgi pārtulkots vāciski un sastādīta un ģenerālgubernatoram nosūtīta īsta apsūdzība. Par laimi ģenerālgubernators ir visai saprātīgs vīrs un smieklīgo apsūdzību noraida. Taču luteriskās garīdzniecības

naids pret jauno latviešu laikrakstu kopš tā laika nav mitējies.» («Par tagadnes latviešu literatūru», 1861.).

«Iša pamācīšana, kā tautu vārdi pa latviski jāraksta» — pirmiesp. MV, 1857., 20. Apcerei pievienota šāda Kr. Valdemāra piesardzīga piezīme: «Šie virsū pieminēti un daži citi latviešu valodas likumi ar laiku tiešām izplatīšies visur un taps pieņemti kā jāviss, kas taisnībai un patiesībai tuvojas — ar laiku dabū virsroku. Bet taču mūsu laikos jābīstas, ka jukšana neceltos, kad vārdus uzreiz pagalam citādi rakstītu. Tādēļ gēldēs, ka rakstītāji it priekš atsvidēs vārda galu: -deris, -neris, -teris, -eris pagalam nost un brūķēs tai vietā latviešu vārdu piegalināšanas: -ietis, -nieks, -ēns u. t. jpr. Tad nu, kas grib nō jukšanas izsargāt, lai iesākumā raksta: eņģlieši voi eņģlandieši jeb kā patik, bet lai pieliek šē un te blakām to riktīgo apzīmēšanu, kā eņģlandieši jeb angļi; jeb arī lai saka tā: austriešu (jeb eistreiķeru) ķeizers u. t. jpr. Tik jāv voi lasītājs netur to par daudz brīnišķu lietu un lielu nelaimi, ka visi neraksta vārdus vienādi, jo visās valodās ar laiku pārgrozās pirmā rakstīšana. Kam it veca sprediķu grāmata, lai ieskatās, kā ērmīgi un pusvāciski tur tie vārdi ir rakstīti.»

«Par jauniem latviešu valodā taisāmiem vārdiem. (Priekš skolmeistariem)» — valodniecisks apcerējums (pirmiesp. MV, 1857., 25.). Šē Alunāns norāda, ka cilvēces attīstības gaitā, veidojoties jauniem dzīves apstākļiem, izaug arī nepieciešamība radīt resp. atvasināt katrā valodā jaunus vārdus. Latviešu valoda esot gan bagāta, bet, ja nu tur, tāpat kā citās valodās, pienākot nepieciešamība rast jaunus vārdus, tad par to neesot ko uztraukties. Tā tas esot bijis ar visām valodām līdzīgos apstākļos. Jaunus vārdus, sapratīgi rīkojoties, varot atvasināt no vecajiem. Tāpat varot izlietot un atjaunot dažos gadījumos piemirstos vārdus un provincialismus resp. dialektismus. Apceres noslēgumā autors secina: «Ja tik kāds ar latviešu valodu iepazīnīes, tad tam vis nebūs jāsūdzas, ka tā nabaga», ko mēģināja iegālvot Alunāna pretinieki — garīdznieki, kas pravietoja latviešu valodas drīzu iznikšanu un pašas tautas nenovēršamu pārvācošanos.

«Nauda» — īss rakstiņš (pirmiesp. MV, 1857., 32.), kas liecina, ka jaunais students sāk pievērsties arī tautsaimniecības jautājumiem, mēģinādams īsos vilcienos raksturot monētu vēstures attīstības gaitu. Arī šē Alunāns cenšas celt tautas pašapziņu ar norādījumu, «ka ir veciem latviešiem jāv sen, sen bija sava nauda, varbūt vēl agrāk kā viņu kaimiņu tautām».

«Māņu ticība» — īss apcerējums (pirmiesp. MV, 1857., 34.), kurā autors ļoti uzmanīgi, laikmeta apstākļiem piemērojoties, kritizē arī to «māņu ticību» — tumsonību, ko ieviesusi kristīgā reliģija. Te arī nepārprotams norādījums, ka tieši garīdznieki vainojami tumsonības veicināšanā ar savām «misionēm». Tie nelietderīgi izspiež no tautas pēdējos grašus savas ietekmes nostiprināšanai «pagānu zemes»: «Gan nō sirds jānopusās par to, ka tādi tumši ļaudis vēl mūsu starpā un mūsu laikos dzīvo, kur par misionariem

tik daudz gādā un ne naudu, ne pūliņus netaupa, lai tik nabagi pagāni tāļās un svešās zemēs varētu pie gaismas piekļūt, kamēr mūsu pašu brāļi mūsu pašu starpā vārgst.» Tā kā še Alunāns «māņu ticību» kritizē kristīgās reliģijas ietvaros, atsaukdamies pat uz bibli, tad Leitāna labojumi šai rakstiņā nav konstatējami. Plašāk un asāk šis kulta kalpu «pagānu misionēs» izdarības Alunāns nosoda un īstajā gaismā nostāda SDP un īpaši «Zobu gala» slejās. Apcerēi līdzīgas ieskaņas manāmas vēlāk arī dažos latviešu beletristikas sacerējumos, piemēram, J. Poruka realistiskajā stāstā «Ubagi gada tirgū».

«Daba un skunste» — apcere (pirmiesp. MV, 1857., 39.), kurā Alunāns atkal apkaro «māņu saites», norādīdams, ka cilvēks bez «nemiesīgo spēku» palīdzības var atrisināt un atrisinās visas problēmas — nepieciešams vienīgi laiks un pacietība. Apcere spilgti rāda, ka Alunānam, J. Sudrabkalna vārdiem runājot, patiešām «tautas tumsa sāp tikpat kā ļauna, nikna slimība». (Cņ, 1945., 108.)

«Ko tas vārds «latvietis» apzīmē» — rakstiņš, ko ierosinājuši sabiedriski politiski apsvērumi (pirmiespiedums MV, 1857., 40.). Arī še Alunāns dzen jaunu vagu, proti, uzsāk latviešu tautas pagātnes idealizēšanu. Pirms Alunāna šāda tendence bija izmanāma vienīgi G. Merķeļa rakstos. Rakstiņam nekāda zinātniska pamatojuma nav, bet autora nolūks nepārprotams — celt tautas pašapziņu. Ar to viņš nostājas opozīcijā pret Braži u. c. baltvācu mācītājiem, kas tiecās iegaltot, ka latvieši nekad nav bijusi tauta, ka viņiem nav vēsturiskas pagātnes un līdz ar to nevar būt arī nākotnes. Še nu Alunāns Merķeļa garā aizraujas tautas pagātnes izskaistināšanā, mēģinādams pārliecināt, ka latvieši «pēc grieķiem un romniekiem bijuši pirmā tauta Eiropā, kas, ar lauku darbiem pūlēdamās, lidumus lidusi». 50. gados šādai Alunāna nezinātniskai tendencei, bez šaubām, bija sava pozitīva nozīme. Jaunais publicists pirmais sāka apkarot verdzisku savas tautas nicināšanu un pagātnes nonievāšanu, norādīdams uz latviešu tautas gara bagātībām un tās latentiem spēkiem, kam attīstības izredzes nākotnē. Pareizi saka J. Sudrabkalns: «Arī tad, kad Alunāns raugās pagātnē, viņš domā par nākotni. Viņš ir ceļa pašķirējs, pirmo stīgu cirtējs, citi turpina viņa darbu... Ja apdomājam, ka tolaik latviešiem draudēja vēl lielākas briesmas nekā dzimtbūšanas tumšākos gadsimtos, jo priekš simts gadiem latvieši sāka skoloties un skolās un turībā viņiem draudēja pārvācošanās daudz niknāk nekā agrāk, redzam, ka Alunāns uzsācis cīņu pašā svarīgākā brīdī. Turīgs, izglītots latvietis nedrīkst pamest savu tautu, — mācīja Alunāns: latvietis var kļūt bagāts, var iegūt augstskolas diplomu un palikt tomēr latvietis, — tad latviešu tauta neizmirs (vācieši un viņu sulaiņi pareģoja mūsu tautas galu), bet dzīvos.» (Cņ, 1945. 108.) Tā arī tikai isti izprotama visa Alunāna darbība un šī rakstiņa nolūks it īpaši. Šim Alunāna uzsāktam tautas senātnes idealizēšanas virzienam bija tālejošas sekas kā pozitīvā, tā arī negatīvā nozīmē. 70. gados tā laika apstākļos atzīstamā veidā Alunānam sekoja Auseklis un Pumpurs u. c. ar tādiem pašiem

nolūkiem, galvenokārt lai mazinātu pārvācošanās briesmas. Taču vēlāk šī nezinātniskā senatnes izpušķošana izvērtās jau klajā šovinismā līdz pat smieklīgumam. Šo latviešu buržuaziskā nacionālisma līniju aizsāk J. Lautenbachs-Jūsmiņš, J. Steiks, J. Sanders, H. Visendorfs un daudzi citi «liellatvieši». Kā pēdējais šai virknē minams bankrotējušo dekadentu jokdaris Viktors Eglītis, kurš vēl mūsu gadsimta 30. gadu beigās «zinātniski pierādīja», ka visas pasaules slavenākie viri, to vidū arī Puškins un Dostojevskis, tieši cēlušies no latviešiem.

Vēl šai Alunāna apcerē raksturīgs autora trīskārt uzsvērtais norādījums, ka vārds «latvietis» cēlies no «lāt», kas nozīmējot «saderīgi dzīvot». Arī šim zinātnieciski nemotivētajam Alunāna apgalvojumam sava laika apstākļos bija pozitīva nozīme, ko vislabāk izpratis izcilais jaunstrāvnieku publicists un literatūras kritiķis J. Jansons-Brauns. «Tikko kā izkjuvušām no dzimtbūšanas atkarības, tautas masām vajadzēja sakļauties, lai kopīgiem spēkiem aizstāvētu savas intereses un dzītos pēc laimīgas nākotnes. Materialais un kulturalais pacēlums jaunajās socialajās grupās (latviešu zemniecības un sīkās pilsētas buržuazijas), viņu spiediens uz kopīgo ienaidnieku notiek zem nacionalās atmodas un vienības [retinājums mans. — V. A.] karoga, jo valdošās šķiras — vācu baroni un buržuazija — pieder citai nacijai. Latviešu tautas masās tanī laikā vēl nebija iezīmējušās tik asas šķiru pretrunas (kaut gan starp saimniekiem un bezzemniekiem kalpiem jau sen eksistēja šķiru nesaskaņas), un bez tam vēl saglabājušās feodalisma paliekas ar savu jūgu apvienoja saimniekus un kalpus vienā veselā tautā. Tādā kārtā latviešu nacionalā kustība, kurā aktīva loma piederēja — bez skaitā nelielās inteliģences — zemniecības un pilsētu sīkās buržuazijas progresīviem elementiem, tanī laikā varēja balstīties uz plašu tautas masu līdzjūtību un atbalstu. Savā sākumā latviešu «nacionalie centieni» bija, bez šaubām, progresīva rakstura, izsakot tautas masu, kas centās uz labāku nākotni, kopējās cerības un ilgas.» (V. Brjusova un M. Gorkija Latv. lit. krāj.)

Savā satīstības gaitā un norieta periodā latviešu buržuazija, nometusi ciņas karogus tāpat kā buržuazija līdzīgā situācijā visā pasaulē, Alunāna mantojumu izlietoja pavisam citiem nolūkiem — tā lakstīgalu mēlēs apgalvoja, ka tieši latviešiem patiešām jābūt tautai, kam par spīti visām šķiru pretrunām «saderīgi» jādzīvo. Vēl šē jāpiemetina tāds interesants sīkums, ka šo MV ievietoto Alunāna rakstīņu bez komentāriem 1857. g. vācu valodā iespieda liberalais Tērbatas Inl, kam bija pasvešs garīdznieku zooloģiskais naidis pret jaunlatviešu centieniem un kas savās slejās reizumis ļāva izpausties pat buržuazisko tautas apgaismotāju uzskatiem.

«*Krātuves*» — pirmā apcere latviešu valodā par kredītkooperāciju vispār (MV, 1857., 41.).

«*Zeme un ļaudis*» — apcere (MV, 1857., 46.), kurā Alunāns pauž savu apgaismotāja viedokli, ka cilvēka darbs ir visu vērtību

radītājs. Viņš norāda, ka atsevišķu zemju resp. valstu attīstības stāvokli ne tik daudz nosaka zemes auglība, ne «izdevīgs gaiss», ne «lielas upes», ne «brangas ostas», ne kalni, «kur zelts un sudrabs atrodams», cik «cilvēka prāts» resp., tautas izglītības stāvoklis: «Visas šīs lietas [dabas bagātības] gan uz to der,» saka Alunāns, «kādai zemei dot lielāku vērtību, ja cilvēks ar prātu viņas māc brūķēt, bet taču prātīgs cilvēks ir bez viņām paspēj daudz ko izdarīt, kamēr visas šīs lietas bez cilvēka prāta neko nelīdz.»

«*Latviešu valoda*» (MV, 1858., 19.) ar apakšvirsrakstu «Pa daļai par atbildi uz to rakstu «*Lieciet vērā*», «*Mājas Viesī*» 1858. g., Nr. 16» — īstenībā polemika pret Rīgas vācu mācītāju G. Bergholcu, ko viņa koleģis un valodnieks A. Bilenšteins vēlāk (1887. g.) iecēla «vissmalkākā Baltijas vēstures zinātāja» godā. Bergholcs spriedelēja, ka latvieši esot «negatavas miesas auglis» un, līdzīgi dažām Austrālijas ciltīm, nolemti iznīcībai līdz ar savu valodu, kam neesot nākotnes («*Sprache ohne Zukunft*»). Šādas aplamas runas Alunāns noraida kā «tukšu grabēšanu», sarkastiski piemētinādam, ka tad jau varētu arī apgalvot: «Suns zaķi norēj, tāpēc lācim jāmirst.» Kur gan atrast pierādījumus, ka latviešu valodai neesot dzīvības spēka? Vai vācu aristokrati tāpat savā laikā neesot nicinājuši vācu valodu, runādami latīņu, vēlāk franču valodā? Noslēgumā Alunāns latviešu tautai un valodai vēl paredz ilgu mūžu un izteic cildeno novēlējumu: «Turiet savu tēvu valodu godā un cienā, un jums labi klāsies virs zemes.»

Laikmeta apstākļiem raksturīga ir šīs polemikas izcelšanās vēsture. Te redzam, ar kādiem paņēmieniem latviešu progresīvie kultūras darbinieki jau 50. gados izmantoja laikrakstu slejas savu uzskatu sludināšanai. Raksts «*Lieciet vērā*», kam it kā atbild Alunāns, ievielots MV ar šifru «—». Tā autors ir Kr. Valdemāra jaunības draugs, latviešu lauksaimniecības literatūras pamatlicējs Kārlis Lepevičs (1822.—1889.), kas vēlāk iekļuva arī žandarmērijas sastādītajā bīstamo jaunlatviešu sarakstā. Minētā MV raksta noslēgumā nu Lepevičs it kā citē tai laikā vācu presē uzpeldējušo (Bergholca u. c.) versiju par latviešu valodas bojā eju un no savas puses piesprauž jautājumu: «Voi tā ir?». Šis Lepeviča jautājums tad arī dod iemeslu Alunānam ar asu publicista spalvu atspēkot garīdznieku bezjēdzīgos prātojumus. Tādus pašus polemikas paņēmienus vēlāk plaši lietoja it īpaši P. A. Alunāna kodīgi trāpīgo polemiku viņa pretinieki nepiemirsa ilgāku laiku. Tā Bergholca koleģis Braže, vēl 1861. g. pārrunādam, bet lielākoties noliecinādam, pašu latviešu radītās literatūras, sevišķi publicistikas pirmsākumus, ar lielu nepatiku konstatēja, ka Alunāna apcerējumā «*Latviešu valoda*» «vispirms noķengāti «praviēši» [mācītāji], kas sludinājuši latviešu valodas bojā eju.» Braže vācu valodā nocītē arī visu Alunāna apcerējuma noslēguma daļu un zūdās par «ārdošo progresu» MV slejās (G. Brasche, «*Ein Blick auf unsere lettische Volksliteratur der letztern Zeit, besonders die Journalistik*», BM, 1861. 465.—467. lpp.). Polemika vēl atbalsojas

Tērbatas 1. novembrī 1862. gadā. Alunāna rakstā izteiktās domas 70. gados plašāk galvenokārt pamatoja A. Kronvalds vācu valodā uzrakstītajā brošūrā «*Nationale Bestrebungen*» («Tautiskie centieni»).

«*Precība jeb andele pie veciem latviešiem*». Šai apcerējumā (MV, 1858., 40.) Alunāns stāsta par seno latviešu cilšu tirdznieciskajiem sakariem. Patiesībā viņš risina tās pašas problēmas par latviešu valodu kā iepriekšējā apcerē un tikai ievadā atsaucas uz mūsu senvēsturi nolūkā pierādīt, ka latvieši tomēr ir vēsturiski pilntiesīga kultūras tauta. Viņš noraida dažu baltvācu vēsturnieku domas, «ka latvieši citkārt [t. i., pirms vācu iebrukuma] bijuši pavisam zvēra kārtā», kā arī pauž vēsturiski pareizus uzskatus, ka latviešiem nav jāpaliek un tie nepaliks tikai par zemnieku šķiru. Viņš arī norāda, ka jau toreiz (1858.) «prātīgi laudis par to tikai smeijas, ja šis tas [garīdznieki] vēl stāsta, ka visi latvieši esot cīruļi un visi vācieši lakstīgalas, labi redzēdami, ka prāta lietās starp latviešiem un vāciešiem nav nekādas starpības». Kā pats raksts, tā īpaši vēl zemsvītras piezīme raksturo arī Alunāna demokrātiskos uzskatus reliģijas jautājumos. Viņš priecājas par tādu «grabēšanu» nozušanu, «kas pie ticības pilniem mūkiem cēlušās», proti, ka visas «pagānu tautas» esot «velna kalpi». Alunāns nu norāda: «Bet, ka pagāni arī var ļoti smalki mācītas tautas būt, to mēs redzam pie veciem grieķiem... kas tomēr zināšanas, tiklību un tēvu zemes mīlestību augstā godā turēja, tā ka līdz šai baltai dienai visas kristīgas tautas no viņiem vēl mācās.»

Arī šis apcerējums vēlāk ierosinājis vairākus Ausekļa dzejdarbus un prozas rakstus.

Juris Alunāns rakstīja MV vēl arī 1859. gadā. Tur iespiesti vairāk nekā 20 viņa raksti (šai ziņā Alunāns bijis krietni čaklāks par saviem centienu biedriem Kr. Valdemāru un Kr. Baronu), kuriem šodien tomēr var būt tikai zināma kulturvēsturiska nozīme, ne vairāk. Jāuzsver gan fakts, ka laba daļa (vairāk nekā 50%) šo rakstu ir veltīta lielajai Krievzemei un viņas tautām, jo Alunāns, tāpat kā Kr. Valdemārs, cinījās par ciešu kulturalu un saimniecisku kopību ar Krieviju. Arī šai līnijā viņš nostājās pret baltvācu valdošajām šķirām, kas par savu īsto dzimteni arī politiski uzskatīja Vāciju. Taču jaunā publicista šķiršanās brīdis no MV nenovēršami tuvojās. Domājams, te vainojams apstāklis, ka Alunāns sāka kritizēt baltvācu kundziskās šķiras ārpus kristīgās ticības ietvariem. Bija gan daži idejiski aspekti, kuros Alunāns ar redaktoru Leitānu sapratās, bet vēl vairāk bija to, kas viņus šķīra ar nepārejamu plaisu. Turklāt arvien naidīgāki kļuva «latviešu draugu» — muižnieku un mācītāju uzbrukumi «Mājas Viesim» gan sprediķos no kanceles, gan rakstos «Latviešu Avīzēs», gan cenšoties ietekmēt pašu Leitānu.

Alunāns no MV aizgāja pats, paturēdams MV slejas rezervē — savu mazāk radikālo domubiedru uzskatu paušanai. MV slejās pēc J. Alunāna vēl rakstīja vairāki jaunlatvieši, to vidū reliģiozais Juris Caunītis (1826.—1861.) un Alunāna brālis Indriķis.

RAKSTI «SĒTĀ, DABĀ, PASAULĒ»

(1859.—1860.)

I grāmata

SDP I aptver 42 dažāda satura rakstiņus. Krājuma ievadvārdos Alunāns zīmīgi izteic laikmeta intelektuālās vajadzības un deklarē savus apgaismojāja centienus: «Ģeogrāfija jeb zemes aprakstīšana, istorija jeb pasaules stāsti, aritmetika jeb skaitļu skunste, planimetrija jeb izplatījumu mērošana, dabas stāsti un dabas mācības, gramatika jeb valodas saprašana rakstos un ruņā, tehnoloģija jeb amatu mācīšana — tās visas ir zināšanas, kas visām tautām un visām ļaužu kārtām [šķirām] ir jo vajadzīgas, bet priekš kurām latviešiem vēl savā valodā grāmatas trūkst... Latvieši tagad mostas no ilga miega, viņi kāriģi pēc gaismas un atzišanas, un jāv mēs tos laikus esam piedzīvojuši, kur Tērbatas augstā skolā jeb univerzitetē gadu no gada vairāk nekā četrdesmit latviešu jaunekļi ar dažādām zināšanām pūlējas.» Vietējā vācu prese (izņemot Tērbatas *Inl*) un LA šo Alunāna centienu izpaudumu un pašu SDP uzņēma ar neslēptu naidu visā 1860.—1862. g. periodā. Baltvācu ideologi — lielākoties garīdznieki — savā presē uzsvera, ka izglītots latvietis vairs nevarot būt latvietis, jo latviešu nacionalitātes princips esot tikai J. Alunāna un citu jaunlatviešu nelielās grupas izgudrojums. Šo garīdznieku naidu pret SDP attēlo J. Caunītis: «Daudz galvu, daudz prātu», — tas ir vecs sakāmvārds, kura patiesība arī pie šīs grāmatiņas lasītājiem pierādījusies. Kāds augsti mācīts kungs [LA red. R. Sulcs] par to gauži sadusmojies, ka «M. V.» kādu jaunu grāmatu — daudzū vainu dēļ, ko tur pierādijām, smādējot un, — prasījis, kādēļ mēs «Sētu, dabu, pasauli» nesmādējot, kur tak daudz vairāk vainu atrodoties? — Līdz šim vēl šo jauno grāmatiņu nebiju lasījis, bet tādu valodu jāv nevarēju nepārbaudītu pamest, nevarēdams ticēt, ka mūsu pašu tautas brālis mūs un mūsu valodu tā nicinās, vainu pilnus rakstus pasaulē laizdams. — Bet tavu brīnumu! — jo vairāk lasīju, jo vairāk jauno grāmatiņu iemilēju un pirms to no rokām nevarēju izlaist, kamēr biju cauri izlasījis. Bet kur tad vainas palika? Taisnību sakot, par tādu grāmatiņu priecādamies, kas mums nevis laika kavēklis, bet visvairāk par prāta cilāšanu un apgaismošanu ar dažādām ziņām un mācībām gādā, aizmirsu pēc vainām raudzīt. Ja kādam tik viņā vainas meklēt, lai to dara pēc patikšanas. Es ticu, ka mums, latviešiem, otras tādas grāmatas vis nav, kas mums par sētu, dabu un pasauli tik jaukas ziņas un labas un jaunas mācības dotu. Valoda gan ir vietu vietām sveša un neapраста, bet vai tad tās lietas, par kurām šī grāmatiņa runā, mums ir aprastas un pazīstamas. Ja par svešām lietām runā, tad jāv prātīgam cilvēkam nekāds brīnums, ka svešs vārds jāmacās. Pie dažā vārda gan jāapstājas un jāprasa, kāpēc tas grozīts. Bet, kad labi pārdomā, tad tomēr pārgrozīšana vietām aizbildināma, jo «pēcnieks», lai gan nav pazīstams, tad

tomēr īsts latvietis un īsāks nekā «pēcņākams», pie kura vācu dzimumu jāv tūlīt var nomanīt. — Ticu, ka katrs, kas nav uzpūtīgs, bet pēc pamācīšanas kārigs, priecāsies, šo grāmatu lasīdams, un mīļiem rakstītājiem un apgādātājiem sirsnīgu pateikšanu par viņu pūliņu sacis.» (MV, 1860., 30.)

SDP I faktiski iznāca jau 1859., bet ne 1860. gadā, kā tas iespiests uz grāmatas vāka. MV 1859. g. 49. nrā par to šāda atzīme: «Nupat Tērpātā izdriķēta un no 15. dec. visur būs dabūjama šāda grāmata:

«Sēta, daba un pasaule», apgādāta no studenta Alunāna, 112 lapas 16niski. Maksā 30 kap. S.

Šinī grāmatā lasāmas daždažādas lietas un ziņas, kas sētā, dabā un pasaulē ievērojamas un visiem lēti der zināt. Sevišķi jāpiemin, ka šinī grāmatā par telegrafu plašākas ziņas atronamas nekā jebkādā citā latviešu rakstā.»

Nākošais BV redaktors B. Dīriķis gadu vēlāk SDP I novērtē atzinīgi: «Cien. G. Alunāna k. ir šīs grāmatas [SDP] ar to ļoti slavējamo apņemšanos pasaulē laidis, lai latvieši, savus tumsības ceļus atstādami, pie gaismas nāktu un dzītos savu prātu vairo. «Mēs allaž redzam, ka ļaudis dienu nakti pūlējas un mokas un tomēr no saviem sviedriem nekādus augļus nepiedzīvo; viņi vārguļi bijuši, vārguļi paliek. Tas caur to nākas, ka viņi nav pasaules gudrības iemantojuši, ka viņi savu prātu nav apgaismojuši un tāpēc viņiem arī nav dieva svētības. Sādiem ļaudīm tas neko nepalīdz, ka viņi liek no kanceles sirsnīgi dievu lūgt, lai dievs viņu vājos, panīkušos lopus uzkopj, viņu laukus apkopj u. t. jpr. Jo, kur prāts pietrūkst, tur arī mantas pietrūkst, tur arī nav dieva svētības.» Kā cien. rakstītājam arī tā prasana ir savu apņemšanos godam pildīt, būs Mājas Viesa lasītāji jau diezgan maniļjuši...

Pirmā [SDP], kas priekš zemes ļaudīm un nemācītiem augstāk kā tās otras divas turamas, tiek doti brangī stāsti un derīgas pamācīšanas par dažādām lietām, kā par augļu kokiem, lopu mocišanu, sīniešiem, tēviņiem, ābolu vīnu, vistām, pirti, komiešiem jeb astainām zvaigznēm, elektromagnetīgu tālrakstītavu jeb telegrafu, mēnesi, karu, ēdamām lietām u. d. c. Dažs varbūt sacis, kas man par tādām lietām kā par vistām, pirti, ēdamām lietām vēl jālasa, man viņas diezgan pazīstamas. Nav tiesa! lasi tik, tad redzēsi, cik tev vēl trūkst un cik labuma tavam tumšam garam vēl ir apslēpts ir tādās lietās, kas tev liekas diezgan pazīstamas esošas. Dažs atkal teiks, kas man par daļu ar sīniešiem, astainām zvaigznēm, tālrakstītavu, mēnesi, man jāv ar viņiem darišanas nav. Nav tiesa! tik savā muļķībā tu tā vari sacīt, bet, iepazīnies ar viņiem, neteiksi vis, ka tādas lietas priekš tevis negēd un ka viņu zināšana tev un tavai mājas būšanai nekādu labumu nevar nest. Prātīgs cilvēks neko par nieku netur, muļķim viss ir nieki.» (MV, 1861., 49.)

«Cienījami lasītāji» — SDP I ievadvārdi. Toreizējos apstākļos šāds uzrunas veids bija neparasta parādība, ar ko vien jau tika nepatikami satraukti garīdznieku kungu prāti. Lai runā pats

Braže: «Ar ko mūsu tautas literatura var izpelnīties uzmanību? Ne tik sen vēl mūsu tautā visa literatura pastāvēja vienīgi bībelē, sprediķu un dziesmu grāmatā. Tas viss mainījies — tiklab attiecībā uz apceramo tematiku, kā rakstītājiem, un, beidzot, veidu — kā rakstīto pasniedz tautai. Tagad jau tautas literatura aptver cilvēku zināšanu apjomu no A līdz X, un agrākās uzrunas «miļo lasītāji» vai «mīlais draugs» vietā lieto uzrunu «cienījamie lasītāji». Turklāt mājniecības laiks jau pagājis; tās vietā stājusies atklātā [skolas] mācība. Tādā kārtā jaunie vairs nemācās tikai no vecajiem, bet arī no citiem jaunajiem. Nav vairs tā, ka tikai kāds garīdznieks uzraksta grāmatiņu; produktīva kļuvusi jaunatne — katrai kārtai, nacijai ir savs jaunības laiks, te nedomājam jaunatni pēc gadiem. Tagad katra iekšzemes tipografija iespēj latviešu grāmatas, latviešu literatura kļuvusi par pārspriedumu priekšmetu, abas latviešu avīzes kvantitatīvi aug.

Redzam, ka tauta mostas. Uzmanīgs vērotājs tomēr par to var arī nepriecāties. Šai parādībā ir daudz pārsteidzīga, slimīga — ko apliecina jau citīgā avīžu lasīšana, pastāvot zemam vispārējam izglītības līmenim [normalais stāvoklis pēc autora: kad aizsniegta izglītība, tikai tad rodas vajadzība pēc avīzes]. Norādīt šo slimīgumu — šī rakstiņa nolūks. Mēs nešaubāties, ka šur tur mūsu rindīņās būs par piedauzību. Mūsu izteiktais viedoklis jau agrāk kaut kur apzīmēts par priekšplūdu [*antidiluvianischer*] viedokli. Tautas labklājības dēļ tomēr jāatklāj kļūdas, pie tam nevis [latviešu] tautas priekšā, kas nespēj garīgi aizstāvēties [dot pretspiedienu], bet spriest spējīgu lasītāju [baltvācu] žurijas priekšā. Ja mums vajadzēs šo to krietni nopelt — lai jaunie — atkal tas nav teikts gadu nozīmē — mums piedod tāpat kā mūsu vecuma biedri. Runa ir par nopietnu lietu, par neparasti strauji uzplaukstošas tautas garīgo kopšanu, kur katrai kļūmei var būt nevēlamas sekas.» (BM, 1861., 454. un 455. lpp.)

Alunāna SDP I uzrunas sākumā kā moto likts ievērojamā čehu rakstnieka Františka Ladislava Čelakovska (1799.—1852.) «*Ne horoucnost povalečná*» lokalizējums «*Nevis slinkojot un pūstot*». Oriģinālā tas pirmoreiz iespiests kā 92. soneta Čelakovska krājumā «*Simtļapainā roze*» (1840.) ar šādu tekstu:

Ne horoucnost povalečná
Zjedná duchu potravu:
Práce tlichá a spoletná
Ziská vlasti oslavu.
Iedni-li by zrnko zdrave
Každy v pudu položil
Brzo by, muj Krasoslavel
Dvur se pusty ostožil.
Kdo však marnou chloubou praší
Koše plev na trh vynáší
Vitr času odvěje
Iej í jeho naděje.

Oriģināla otrajā pantā minētais Krasoslavs ir Čelakovska draugs, čehu rakstnieks Kr. Chmelenskis (1800.—1839.), un pats dzejolis arī veltīts viņa piemiņai. Alunāna lokalizējums pēc pirmiespie-

duma SDP I vēlāk (1867.) iespiests Dz I² ar I. Alunāna dotu virsrakstu «Dziesma, no čehu valodas ņemta». Dzejoļa latviskojumam muziku komponējis Jurjānu Andrejs (1856.—1922.), un tas kļuva par pašu populārāko Alunāna dzejdarbu.

Sai sakarā jāpieņemina, ka Alunāns, līdzīgi Kr. Valdemāram, ļoti interesējies par čehu nacionalās atbrīvošanās kustību vispār. Čehu patriotu ideoloģija, kas ciņā ar Austrijas ķeizarienes konstitūciju modināja tautas garīgos spēkus, kļuva par zināmu pamudinājumu arī jaunlatviešu kustības kulturpolitiskajiem centieniem.

Ievadā minētais Paleijas Jānis ir Alunāna pretinieka Bražes 1844. gadā izdotā lokalizēta grāmata «Kā Paleijas Jānis savu būšanu kopis», kam laikmeta situācijā bija sava progresīva nozīme.

«Brandavīns». Se Alunāns sniedz dažas ziņas par alkoholu. Rakstiņā zīmīgs ir Alunāna konstatējums, ka, «diemžēl, strādniekiem lone vēl allaž tik maza, ka viņi nevar tik labi mitināties, nedz apģērbties, ka visus pūliņus un negaisus varētu gruntīgi izturēt». Alunāns norāda arī alkoholisma sociālos cēloņus, uzsverdams, ka tur, «kur strādnieki ik dienas kādu gabalu spēcīgas gaļas dabū ēst un tā tiek lonēti, ka var silti apģērbties, tur arī brandavīns ir lieks dzēriens».

«Sāls druskas» — aforismi un anekdotes. Alunāna uzskatiem sevišķi iezīmīgs ir ironiskais «sludinājums», kurā tiek meklēta «pazemīga, vientiesīga kalpone ... kas daudz strādā un maz algas prasa».

«Grāmatu spriedēji» — pirmais literatūrtieorētiski kritiskais apcerējums latviešu valodā. Apcerējumam ir savā ziņā polemisks raksturs, kas netieši tēvēts arī viņa pretiniekam Bražem. «Pa brižam,» saka Alunāns, «spriedējs [tāpat kā Braže par Dz I] ļaudis biedē no rakstītāja un lūko viņa rakstos šur tur kādas paslēptas, ļaunas domas atrast, kas tik ļoti negantas un nešķīstas, ka labs cilvēks tās bez apgrēcības vis nevarot pie vārda saukt».

«Svedenborgs un māņu ticība» — pirmais apcerējums latviešu valodā, kas neslēpti aizstāv materialistiskas tendences. Pēc J. Misiņa atzīmes kādā SDP I ZA FB J. Misiņa v. n. latviešu nodaļas eksemplarā, šo darbu J. Alunāns saisināti pārstrādājis no ievērojamā vācu dabas zinātnieka Jakoba Matiasa Šleidenā grāmatas «Studien» (Leipzig, Engelmann, 1855.). Tā kā grāmata Rīgas zinātniskajās bibliotēkās nav atrodamā, palicis nenoskaidrots, cik patstāvīgs ir J. Alunāna pārstrādājums.

Interesanti atzīmēt faktu, ka apcerē samānāmas dažas lielā krievu revolucionārā demokrata Aleksandra Radiščeva ideju ieskaņas.

Radiščevam līdzīgi uzskati izpaužas vairākos Jura Alunāna tautsaimnieciskajos un filozofiskajos darbos, kurus iezīmē kvēls patriotisms, dedzīga toreiz pastāvošās sabiedriskās iekārtas kritika, demokratisms, ciņas optimisms un nesalaužama ticība tautas masu labākai nākotnei.

Alunāns savā publicistikā, tāpat kā Radiščevs, balstās galvenām kārtām uz mechanistiskā materialisma pamatiem. Cik vien toreizējās muižnieku un mācītāju drakoniskās cenzuras apstākļos

tas bija iespējams, viņš vēršas pret misticismu un reliģiskiem aizspriedumiem. Viņa ticība zinātnes visspēcībai ir apgarota cīņas spara pilna. Viņš tic nerimstošam cilvēces progresam. Pēc Alunāna pārliecības pasaule ir materiala. Viss pasaulē attīstās pēc krievu lielā zinātnieka M. V. Lomonosova jau 1748. gadā atklātā vispārējā vielas un kustības nezūdamības likuma. Šādi uzskati izteikti arī vairākās vietās Radiščeva «Ceļojumā no Pēterburgas uz Maskavu».

Kā Radiščeva, tāpat arī Alunāna materialistiskais pasaules uzskats izpaužas cīņā pret pastāvošās iekārtas apstākļos radīto misticismu, reliģiju, baznīcu un tās reakcionariem kalpiem — dažādu sugu garīdzniekiem.

Apbrīnojami veikli abi domātāji izmanto savu materialistisko uzskatu propagandēšanai zviedru mistiķa Svedenborga (1688.—1772.) «mācības» kritiku. Protams, cenzuras spaidu dēļ šī kritika izteikta alegorijās ar dažādiem vietām pat grūti izprotamiem aplinku norādījumiem. Savus uzskatus pieminētajā darbā Radiščevs liek kāda seminarista mutē. Pretēji Svedenborga skolniekiem martinistiem Radiščevs necenšas «nošķirt savu garu no miesas un skraidīt pa plašajiem murgaino prātojumu laukiem līdzīgi senajiem un jaunajiem bruņiniekiem». Tālāk viņš ironiski piebilst: «Kad nomiršu, būs laika diezgan nekā nejust, un mana dvēselīte izklaināsies atliku likām». («Ceļojums» 37. lpp.)

Arī Alunāns ironizē par «nemirstamo» dvēseli un, pieskaroties Svedenborga «mācībai», kā tālāk redzēsim, cīnās ne tikai pret mānticību, bet reliģiju vispār, to pielīdzinādams mānticībai: «Kā pats [Svedenborgs] allaž mēdza sacīt, viņa dvēsele, no miesām atšķirusies, citas pasaules un debesis apmeklēja, tur ar gariem, eņģeļiem, Kristu un pašu dievu ilgi sarunājās, lai pēcāk šīs sarunāšanās varētu likt drukāt... Grūti nākas smieklus aizturēt, Svedenborga rakstus lasot... kādā vīzē dvēseles pēc nāves dzīvojo... Bet nu pavisam skaļi jāiesmejas, ja lasa..., ka bezdievnieki ir ellē vēl sakot, ka neesot dieva un mūžīgas dzīvības...»

Noskaidrodams reliģijas pieaugoši reakcionāro lomu, Radiščevs (37. lpp.) saka: «Kristīgā sabiedrība sākumā bija pazemīga, lēnīga, slēpās tuksnešos un alās, tad pieņēmas spēkā, izslēja galvu, novīrējās no sava ceļa, ieslīga mānticībā...»; Alunānam: «Kristīga baznīca pa gadu simteņiem esot noklīdusi no īstā ceļa, esot panikusi un grēkos nogrimusi...»

Tālāk Alunāns dabas zinātņu gaismā apskata mānticības izraisītos «brīnumus» un lakoniski deklarē: «Es neticu.» Viņš runā par 15. un vēlāko gadsimtu zinātnes sasniegumiem, visbeidzot arī atklādams sava apcerējuma īsto nolūku ateistiskā konstatējumā: «Mēs redzam, mēs saprotam ievērojamo [t. i., materialo] pasauli, bet nesaprotam garus un garīgo pasauli, un savienot šīs abas pasaules mēs paspējam tik caur ticību. Brīnums ir tāds iegādījums, ko mēs ar savu prātu nevaram saprast... Brīnums ir ticības mīļākais bērns, jeb ticība bez brīnumiem nevar pastāvēt, jo ikviens cilvēks, kam ticība ir, arī brīnumiem ticēs... Jo cilvēciņš tic, ka viss, kas notiek, jav iepriekš nospriests un cilvēciņam par

labu notiekot... Tātad ticība un māņu ticība blakām iet pa vienu pašu ceļu... Visas šīs aplamības ļaužu starpā ātri nozudis, ja ir mācīti ļaudis un augstākas kārtas paliks gudrāki un samanīgāki...»

J. Alunāns līdz galam neizprata reliģijas šķirisko būtību, un viņa cerības nepiepildījās. Gluži otrādi — ar vecuma kaiti sirgstošās latviešu augstākās kārtas — reakcionārā buržuāzija pat neievietoja Alunāna rakstos tos darbus, kur spilgtāk izpaužas Alunāna demokratiskā ideoloģija. Tāpat vairākos Alunāna rakstu kopojumos un izlasēs nav ievietots neviens Alunāna darbs par Krieviju un krievu tautu, lai gan to skaits ir krietni liels — ap 20 dažādu apcerējumu un viena monografija, kopā apmēram 15 iespiedloksnes. To vietā latviešu buržuāzijas kundzības gados gan tika izdoti mistiskie Svedenborga murgojumi un «augstākās aprindās» pastāvēja pat «Svedenborga klubī», kur — Alunāna vārdiem runājot — «ar visādiem ķēmiem ērmojās, gan galdu savādi kustināja, gan atkal murgotājiem ticēja». Tāds bija latviešu buržuāzijas garīgais regress, tāds tas vēl šobaltdien redzams visā kapitalistiskajā pasaulē.

Še vietā atgādināt, ka ļoti nozīmīgu un īstenībai atbilstošu SDP, laikmeta un J. Alunāna pasaules uzskata raksturojumu padomju laikā devis V. Samsons: «Patī problemu izvēle Alunāna populāri zinātnisko rakstu krājumā ir labākais pierādījums tam, ka Alunāna pasaules uzskats ir materialistisks un radikāli demokratisks, kaut arī aiz saprotamiem iemesliem viņam bija jāraksta «nolādētajā Ezopa valodā».

Tomēr Alunāns nepacēlās līdz tam, lai izprastu reliģijas šķiriskos pamatus un īstos ceļus, kā to pārvarēt. Tāpat kā citi apgaismotāji, viņš domāja, ka reliģija ir tikai aī tumsonības un mānīšanas rezultāts, un uzskatīja, ka pietiek izglītēt cilvēci, lai to atbrīvotu no reliģiskajiem aizspriedumiem. Viņš nesaprata, ka tieši ekspluatācijas iznīcināšana cilvēku sabiedrībā ir materiālais priekšnoteikums reliģijas pārvarēšanā, tādēļ arī Alunāna grāmatās epigrafs bija apgaismotāju iemīļotais, humanais, bet aprobežotais lozungs: «Pats lielākais spēks pie cilvēka ir prāts un zināšanas, kas to ienīst, tas jo drīz bojā ies.» Te izpaužas Alunāna idealistiskais viedoklis sabiedriskās dzīves parādību izpratnē.» (LPSk, 1951., 12., 31. un 32. lpp.)

II grāmata

SDP II Alunāns pabeidzis sakārtot 1860. g. 5. janvārī. Tērbatas cenzuras izdošanas atļauja saņemta tā paša gada 18. martā. Šoreiz Alunāna pretiniekiem visai nepatika apstākļi, ka viņš latviešus centās tuvināt Krievijai un tās tautām. Par grāmatas moto izvēlēdamies grieķu vēsturnieka Tukidida citātu, Alunāns atgādināja, ka katram pavalstniekam, tātad arī zemniekam un strādniekam, «kas laukus apstrādā un amatus kopj», jāiepazīstas ar «valstības lietām», ko kādreiz tautas apspiedēji uzskatīja vienīgi par savu monopolu.

«*Cienījami lasītāji*». Krājuma ievadvārdos sākumā Alunāns vispirms netieši atbild Bražem uz viņa privatajām vēstulēm Inl redaktoram V. Sulcam. Autors bezbailīgi paziņo, ka latvieši jau var atteikties no «latviešu draugu palīdzības», mest «spieķi» pie malas un «visiem skauģiem par spītu pamēģināt uz savu pašu kājām bez kādas svešas palīdzības staigāt».

«*Krievu valsts*». Alunāns šē vēlreiz propagandē savus demokratiskos uzskatus, starp citu priedādamies, ka, piemēram, ukraiņiem bijuši savā laikā «ļoti svabadi likumi». Sikākas ziņas par šīs monografijas saturu sk. bibliografijā.

«*Ziņa lasītājiem*». Vēstīdams par latviešu popularzinātniskās literatūras izvēršanu, Alunāns šē polemizē ar garīdzniekiem, kas tautai grib dot tikai «sūkalas», un izteic vēlēšanos, lai tauta ar «vareno, lielo Krievzemi vairāk iepazītos».

Visai monografijai (SDP II) arī šodien vēl nav noliedzama zināma filoloģiska nozīme. Ipaši valodnieki tur var atrast daudz savam laikam raksturīga un interesanta materiala par Alunāna darbu latviešu literārās valodas izveidē.

Vienīgo recenziju latviešu valodā par šo darbu sniedza B. Dīriķis; viņš sprieda, ka grāmata ir «ļoti teicams darbs, kādu ir svešas vairāk mācītas valodas ne bieži var uzrādīt» (MV, 1861., 49.).

III grāmata

SDP pēdējam krājumam J. Alunāns bija redaktors; vairāk par viņu tur rakstus snieguši citi jaunlatviešu darbinieki. Tuvākas piezīmes sk. bibliografijā.

«*Cienījami lasītāji*» — krājuma ievadvārdi, kur Alunāns no jauna polemizē ar garīdzniekiem un pārvācotiem latviešiem par latviešu nacionalās kultūras attīstību.

«*Miers baro, nemiers posta*» — polemika ar jau pieminēto mācītāju Bergholcu, kas uzbruka MV un jaunlatviešu centieniem.

MV slejās par SDP III atkal lasām B. Dīriķa atsauksmi. Gala slēdziens šoreiz: «Šī jaukā grāmatiņa tiks vairāk cienīta no mācītiem vīriem un latviešu valodas un rakstniecības mīļotājiem kā no tādiem, kas ar grāmatām maz pūlas un no viņām maz ko prot.» (1861., 49.)

Kā jau bija gaidāms, SDP trīs krājumi nepavisam nepatika vairākkārt pieminētajam Bražem. BM slejās (1861., 464. un 472.—478. lpp.) viņš plaši un sīki iztīrā no viņa viedokļa nepieņemamo SDP krājumu saturu. Autors aizrāda uz vāciešu «nopelniem» latv. val. izkopšanā un tautas uzglītošanā. Raksta nolūks bijis tikai — vērsties pret latviešu uzrīdīšanu vāciešiem. Noslēgums par latviešu nepateicību citēts Alunāna pretrastā, manuskriptā palikušajā polemikā («*Audiatur et pars altera*»).

Starp mums jau zināmiem SDP līdzstrādniekiem būtu jāpieņem tāda mazāk pazīstama personība kā J. Alunāna tuvs draugs Jānis Teodors Balodis (1843.—1885.). Viņa tēvs bija Džērbenes draudzes skolotājs, viens no čačlākajiem SDP izplatītājiem

Vidzemē. Balodis mācījās Tērbatas ģimnazijā 50. gadu beigās un 60. gadu sākumā, vēlāk bija skolotājs Džērbenē un Pēterburgā. Viņa spalvai pieder neliela brošūra «Raunēniešu gods», kas uzskatāma par pirmo latviešu muzikas kritiku. Pēc Ād. Alunāna liecinājuma, Balodis labā latviešu valodā pārtulkojis arī dažas lugas un radis dažus jaunvārdus, piemēram, tagad iesakņojušos «tīrskanotāju». 60. gadu beigās mudinājis baznīcas pārvērst par teatra telpām, lai tās «kalpotu savam istajam mērķim — nest tautai atzišanu un gaismu». Sai sakarā Balodis apvainots «baznīcas apgānīšanā» un kādu laiku ieslodzīts Rīgas «Aleksandra augstumu» slimnīcā. («Ādoifa Alunāna atmiņas par latviešu teatra izcelšanos», Jelgavā, 1924., 11.—13. lpp.)

Alunāna nodomā bija SDP izdošanu vēl turpināt. Iespējamie materiāli daļēji bija sagādāti arī 4. un 5. grāmatai. Alunāns pats par to raksta: «Ceturtais grāmata stāstīs par to, kā pasaules bērni zemes virsū dzīvo un kas pie viņu labklāšanas vajadzīgs, proti, par cilvēka darbu un darba vērtību, par dažādu lietu vērtībām un cenām, par naudu, par loni, par krāšanas lādēm, par kredītu, par papīriem un papīra naudu, par bankām u. t. jpr.» (SDP II vāka 4. lpp.)

Daļa no šī materiāla vēlāk laista klajā PA un pēc tam pilnībā I. Alunāna 1867. g. izdotajā TS, kur ievadvārdos viņš sniedz arī dažas ziņas par SDP likteniem: «Cik izmanīgs un prātīgs arī G. A. bija, jaunus vārdus radīdams, kas latviešu valodai trūka, tad tomēr G. Alunānam nebija vis ik reizes visu lietu nosvēšanas gars. Ar citiem vārdiem sakot, G. Alunānam trūka īstas pasaules izmaņas, ko viņš gan it rūpīgi savos rakstos ļaudīm piedāvāja, lai to iemantojot. Tātad arī viņa raksti reti bija tādi, kas lasītājus klāt pievelk. «Sētas, dabas, pasaules» pirmo un otro grāmatu pārdodot, būtu gan drukas izmaksāšana ienākuse, ja G. A. šās būtu tikai 1000 eksemplāros nodrukājis, bet G. Alunānam bija par daudz maz pasaules izmaņas. Viņš pirmo Sētas d. p. grāmatu lika 2500 eksemplāros nodrukāt un otru 2000 eksemplāros, kas dievam žēl it maz tika izpirkti, tāpēc ka grāmatīnās nebija nekāda patīkama stāsta, bet visvairāk tādas lietas, ko ļaudis maz kāro lasīt... Viss G. A. mūžs bija tai tautai par labu ar visādiem rūktumiem nodzīvots, no kuras viņš radies. Visa viņa mūža darbošanās un nopūlēšanās arīdza tik tai mēlei par labu notikusēs, kuru viņš no savas mātes iemācījies.» (TS, X lpp.)

MANUSKRIPĒ PALIKUŠĀS POLEMIKAS

(1860.—1862.)

[Par Kurzemes zemnieku stāvokli] — polemika iecerēta kā pretraksts Alunāna vecā politiskā ienaidnieka Bražes rakstam «Zur Geschichte unserer «Volkes» in Kurland» (BM, 1859., 3, 267.—283. lpp.). Polemikas manuskripts kaut kādā ceļā Mežniecības akadēmijā nokļuvis Alunāna studiju biedru — krievu un vācu muižnieku dēlu — rokās, kas pārmetuši viņam zemnieku aizstāvēšanu. Alunāns pats par to raksta brāļim Indriķim 1861. g.

19. decembrī: «Sadursmes [ar krievu studentiem] vācu mežkungu palīgi Jirgensons, Henko, Funke, Blumentāls, Forkampfs, Laue u. c. uzpūta gaišās liesmās, iestāstīdami krievi, ka mēs esot gluži prasti bauri, utt. Istēni es stāvu pie krievi, jaunā slavā tāpēc, ka tie izlasījuši manu «*Baltische Monats-schrift*» ei nodomāto atbildi uz Bražes rakstu: «Kāds vārds par mūsu tautu Kurzemē» un ieskata par nepiedodamu un neaizbildināmu lietu, ka es aizstāvu zemniekus.» Sakarā ar gaidāmām reformām, par kurām muižniecība pat dzirdēt negribēja, Alunāns šē atbalsta zemes atdošanu dzimtīpašumā. Braže to savā rakstā bija uzskatījis par «pāragru», jo Kurzemes zemnieks vēl neesot tik «attistīts», lai pats patstāvīgi varētu saimniekot. Braže turklāt bija ciniski «attaisnojis» arī vācu «suņu bruņinieku» (Markss) iebrukumu Baltijā, tāpat viņu «kultūrtrēģeru misiju» un ārkārtīgi saslavējis savu maizes tēvu — muižnieku «labdarību» pret latviešu tautu: «Kad vācieši nodibināja savu varu tagad par Kurzemi sauktajā Baltijas jūras piekrastes daļā, to aplāja meži un purvi, tur mīta tautu drumslas; tā bija zeme bez saimnieka, tai pašā laikā patvērums visiem, kas nespēj noturēties citur, gan latviešiem (kuršiem), gan liviem, gan krieviņiem, leišiem un slaviem. No šējenes daudzie novirzieni latviešu valodā, kuros ir livu, leišu un slavu elementi, ar latviešu elementu pārsvaru. Tāpēc arī vācieši šē atrastos iedzīvotājus apzīmē ar kolektīvjēdzienu «nevāci», tāpēc arī latviešiem nav nekādu vēstures atmiņu. Par Kurzemes pirmiedzīvotājiem nav ko runāt; ja vācieši šē apmetušies, tā nav liela netaisnība, tautai jāpateicas liktenim, ka tā nokļuvusi tieši vāciešu kundzībā. — Ja Kurzemes mežonīgie iedzīvotāji nav ģermanizējušies tā, kā tas noticis kaimiņos ar prūšiem, tad izskaidrojams tas ne tik daudz ar apstākli, ka prūši bija Vācijas tuvumā, bet šē atnāca garīgi bruņinieki vai bruņnieciski garīdznieki; vairāk tas izskaidrojams ar apstākli, ka šēit starp «nevāciem» un vāciešiem nodibinājās lēnu attiecības — tas arī veicināja latviešu konsolidēšanos. Tāpēc arī pat vācu mutē «latvietis» un «zemnieks» ir viens jēdziens, kamēr latviešu mutē «latvietis» absolūti līdzinās «zemniekam», bet «vācietis» — «kungam»; arī latviešu rakstnieki ļoti bieži runā par «latviešu kārtu», nevis «latviešu tautu». Ja tālāk mums jārunā par latviešu antipatiju pret vāciešiem, tad te jāaskaata nevis nacionāla antipatija, bet zemākā antipatija pret augstāko, kas veidojusies agrākos, stingrākos (rupjākos) apstākļos apspiestas kārtas apziņā. Tā sakņojas arī iedzimto tieksmē līdzināties kungiem, t. i., vāciešiem. — Par latviešu kā tādu reģenerāciju tagad vairs nav pat ko domāt. Jo sīkāka ir ledus drumsla, ko straume piespiež krastam, jo ātrāk tā izkūst. Taču humanitātes vārdā arī pie mums iesakņojas viedoklis, ka tā saucamai tautai — šēit galvenokārt latviešiem — jābūt uzmanības un kopšanas objektam, ja vien tā neizvirst proletariātā... Laimīgā kārtā Kurzemei te vēl ir izvēle. Nekur vēl nav lielākos apmēros nedziedināma proletariāta, bet pamanāma iekārošana vēl ir novēršama. — Lai man atļauts šē īsumā norādīt, kas pēdējos 40 gados darīts mūsu tautas labā...»

Pārrunājamā Alunāna polemika saglabājusies tikai fragmentāri — paša sākuma nav. Tur, domājams, Alunāns parastā veidā būs atspēkojis visas Bražes muižnieciskās «gudrības» par baltvācu «kulturas misiju». Tālāk viņš vispirms notēlo zemnieku stāvokli buržuaziskajā Francijā, preti nostatot viņu stāvokli pusfeodalajā Kurzemē. Te Alunāns citē Sveicē dzimušā buržuaziskā franču vēsturnieka un tautsaimnieka Žana Šarla Leonara Simona de Sismondi (1773.—1842.) un citu domas par franču buržuaziskās revolūcijas sekām zemnieku stāvokļa uzlabošanā. Citatos skaidri redzams, ka Alunāns ne tikai augstu vērtē 1789. g. revolūcijas sekas, bet dažas rindas vedina domāt, ka autoram nebūtu nekādu iebildumu, ja «lielo īpašumu sadalīšana» šādā pašā veidā notiktu arī Kurzemē.

Reakcionārā BM, kas gan vārdos šad tad maskējās ar dažām liberalām frazēm (pārdrukāja, piemēram, pat vienu otru rakstu no N. Cerniševska vadītā «Современник»), Alunāna polemiku, protams, savās slejās neuzņēma. Polemikas fragments nokļuvis vēlāk Kr. Barona rokās. Ļoti kokainā tulkojumā to publicējis Ansis Bandrevičs (1850.—1935.) DzV (1910., 227.). Fragmenta oriģinālu vācu valodā šās izlases sagatavošanas laikā neizdevās atrast. Tulkojuma valoda šē tikai nedaudz labota, lai neskartu saturu. Līdzšinējos Alunāna rakstu izdevumos polemika nav ievietota.

«*Par tagadnes latviešu literatūru*» («*Zur lettischen Literatur der Gegenwart*») — polemika pret LA un to redaktoru — Jelgavas mācītāju Rūdolfu Sulcu, ko dibināti uzskatīja par tā laika baltvācu reakcijas galvu preses un grāmatniecības frontē. Sules bija diezgan veikls žurnālists un kroplainā latviešu tulkojumā sniedza arī «dievbijīgus stāstus», ģeogrāfiskus un pat vēsturiskus darbus («Pasaules stāsti»). Viņa nolūkos tomēr bija latviešu tautu paturēt «bērna lomā», lai tā «nemācās to pasaules gudribu». Sules bija pats karstākais muižniecības interešu aizstāvis. Melnsvārča rakstiņš «Putnu plava», ko citē Alunāns, iespiests LA (1860., 50. un 51. nr.). Latviešu presē (MV, 1861., 8.) tam asu atbildi — «Ekur, latviešu draugs» — nopublicēja Alunāna brālis Indriķis. Tas arī bija pēdējais rūgtais moments MV redaktora Leitāna tautiskajā darbībā — Sules nu iedarbināja visu viņam paklausīgo represiju aparātu, un MV piekāpās. Leitāns drīz vien (MV, 1861., 11.) paziņoja, ka šis I. Alunāna raksts «caur driķētāja vainu vien bez apgādātāja [redaktora] ziņas» esot «ievīlies». Un tālāk viņš jau pasludināja MV turpmāko programmu: «Tādēļ te zināmu darām, lai uz priekšu mums tādas strīdes rakstus nevienš nepiesūta, jo tādi pagalam netiks uzņemti. Var gan katrs ko pavaicāt, vai kādu rakstu vientiesīgi pārspriest, bet bez visa sīvuma un apskaitināšanas. — Tie, kas šādus rakstus vēl mums piesūtījuši, var, ja patīk, tos dabūt atpakaļ, bet Mājas Viesa lapās tie netiks uzņemti.» Tagad jaunlatviešiem no MV nācās galīgi šķirties un domāt par sava patstāvīga preses organa organizēšanu, kas būtu neatkarīgs no baltvācu varasviriem.

Arī šo 60. gados rokrakstā palikušo polemiku latviešu tulko-

jumā publicējis A. Bandrevičs (DzV, 1910., 221. un 227. nrā) kopā ar iepriekšējās polemikas fragmentu. Še darbs sniegts jaunā tulkojumā no rokraksta Kr. Valdemāra fonda materiales LPSR CVA.

«*Audiat et pars altera*» (latviski «Uzklausiet arī otru [pretējo] pusi»). Apjomā plašs 60. gados npublicēts polemikas raksts vācu valodā pret mācītāja Bražes latviešu literatūras, īpaši periodikas noniecinājumu («*Ein Blick auf unsere lettische Volksliteratur der letztern Zeit, besonders die Journalistik*» — BM, 1861., 454.—478.). BM redaktors, jau zināmais Bražes koleģis Bergholcs — kā liecina Kr. Valdemārs — liekulīgi atzinis, ka taisnība Alunānam, bet ne Bražem, taču apcerējumu mēnešrakstā publicēt atteicies. Par to Kr. Valdemārs 1887. g. 17. martā raksta vēstulē Dr. Adamam Butulim (1860.—1938.): «Es ar Bergholc biju priekš 25 gadiem labi pazīstams un būtu tam palicis par draugu, ja nebūtu dabūjis dziļi pārliecināties, ka tikai tas tam var būt par draugu, kas ir gatavs krāsot Baltijas vēsturi tik drīz, ka tā kaut kur iznāk latviešiem par labu. Man Bergholc kgs, savā laikā «*Baltische Monatsschrift*» redaktors būdams, atrakstīja ap 1861. g. vai vēlāk itin garu vēstuli, kurā tas aizstāvēja kādu no nelaika Braže sagatavotu uzbrukšanas rakstu pret latviešiem. Nel. Juris Alunāns, toreiz manā kortelī dzīvodams, bija sarakstījis pretraktstu pret Braže uzbrucieniem iekš «*Balt. Monatsschrift*». Es nu šo rakstu biju aizsūtījis Bergholcam un dabūju to atbildi, ka tam esot dziļi jānožēlo, ka Alunānam esot pilnīgi taisnība un Bražem netaisnība. Bet no tā arī esot saprotams, ka Alunāna raksts nebūt nevarot taps nodrukāts iekš «*Balt. Monatsschrift*» ar Bergholca palīdzību un atvēlēšanu. Te nu ir Skujenieka [Vensku Edvarta] bezpartejisks vēsturnieks un autoritete!...» Kopā ar iepriekšējo polemiku šis Alunāna sacerējums saglabājies oriģināla norakstā CVA fondā «Kr. Valdemāra raksti par latviešu literatūru». Ka abi darbi pieder Alunānam, liecina jau Valdemārs pats. Polemikas dažas vietas 1929. gadā izmantojis Āronu Matiss, arī pareizi atzīmēdams, ka raksta autors var būt vienīgi Alunāns: «Šo veselās 14 lapas (28 lappuses) folio garu, svešas rokas rakstītu manuskriptu vācu valodā turu par Jura Alunāna sacerējumu aiz sekošiem iemesliem: 1) J. Alunāns jau sarakstīja pretraktstu G. Bražem par viņa 1859. gadā «*Balt. Monatsschr.-ā*» iespiesto rakstu «*Ein Wort über unser «Volk» in Kurland*» (tāpat vācu valodā), ko viņš pastāsta vēstulē savam brālim Indriķim. 2) Jo lielāks iemesls Alunānam bija atbildēt Bražem, kad tas divi gadus vēlāk tai pašā baltiešu preses organā ņēmās nokritizēt latviešu literatūras un valodas resp. jaunlatvietības jautājumus, kas visi stāvēja viņam, Alunānam, tik tuvu kā reti kādam citam toreiz. 3) Atbildes rakstā ir veseli gabali, neskaitot daudzas atsevišķas frāzes, kas ņemti no J. Alunāna viņa paša rokas uzrakstītā un turpat Valdemāra rakstos uzglabātā sacerējuma «*Zur lettischen Literatur der Gegenwart*». Arī viss pārējais šai pretraktā izteikts Jura Alunāna garā un stilā. 4) Ka šis raksts cita rokas vienkārši pārrakstīts, to liecina vairāki fakti, tā, piem., visas šņēptās un labo-

tās vietas rāda tikai pārrakstišanos norakstot, tāpat kļūdainie ieraksti — «*waren*» vietā ienācis «*warum*», «*wir*» vietā «*mir*» u. c. Abi minētie atbildes raksti nav nekur parādījušies klajā. Zināms, «*Balt. Monatschr.*» tos neuzņēma, un «*Inlandei*» tie laikam nav tikuši piesūtili. Kā zināms, Valdemāra rakstos glabājās daudzi Jura Alunāna raksti no tiem laikiem, kad viņš mīta Pēterpili Vald[emāra] dzīvoklī.» («*Latviešu Literariskā Biedriba*», 1929., 89. l. p.).

Apjomā pilnīgs, bet kļūdainš raksta vācu teksts iespiests vienīgi «*Jura Alunāna kopotos rakstos*», II sēj., 1931. g. Še tas sniegts pirmo reizi latviskā tulkojumā.

Polemiski kaujinieciskā apcere skar virkni aktuālu problēmu jaunlatviešu cīņā par literatūras, izglītības un kultūras emancipāciju vispār. Raksts atklāj ieskatu ne tikai Alunāna, bet visas nacionālās kustības centienos un tālab pelna pētnieku uzmanību nākotnē. Polemikas valodnieciskajā daļā Alunāns atgādina, ka tautas redzes lokam paplašinoties, aug idejas un jēdzienu krājumus, kam līdzī vairojas arī vārdu pūrs. Alunāns šē principiāli pamato paša lietoto valodas bagātināšanas metodi, kam nav nekā kopīga ar vācu mācītāju praktizēto valodas piesārņošanu. Tālāk Alunāns noraida Bražes domu, ka valoda būtu jāmācās vienīgi no tautas mutes, un pasvīturo literatūras nozīmi valodas attīstībā, tāpat atspēko mācītāja apgalvojumu, it kā latviešiem savā starpā grūti saprasties daudzo izlokšņu dēļ. Alunāns jau gluži pareizi norāda, ka latviešu rakstu valodas centrs ir Rīgas un Jelgavas apkaime un ka tās izplatīšanās nolīdzina vēl pastāvošās dialektiskās atšķirības. Pārmetumu par germanismiem latviešu valodā Alunāns droši un pilnīgi pamatoti pāradresē atpakaļ Bražes koleģiem vācu baznīckungiem. Alunāns turklāt pamatoti paskaidro, ka daļa aizguvumu latviešu valodā jau pieder internacionalismu kategorijai jeb, viņa paša terminu lietojot, eiropēismiem, kas nav uzlūkojami par speciāli vāciskiem arī tad, ja tiem vāciska izcelsme.

RAKSTI «PETERBURGAS AVIZES»

(1862.—1863.)

PA bija pirmais neatkarīgais pašu latviešu laikraksts. Ar to saistāms latviešu demokratiskās preses sākums. Laikraksts nebija ne revolucionārs, ne socialistisks, ko tam sūdzību jūrā gribēja uztipt Baltijas baronu un mācītāju uzskūditā cara žandarmerija Jura Alunāna redakcijas laikā. Jāpiemētinā, ka tieši par šo PA desmit mēnešu periodu denunciaciju un dažādu izmeklēšanas materiālu plūdi apmēram desmitkārtīgi pārsniedza paša laikraksta iespēstās slejas. Visas represijas žņaudza PA tikai tāpēc, ka avize apkaroja pusfeodālo Baltijas iekārtu un tās varas sargus. Laikraksts Alunāna redakcijas laikā cīnījās par pilsonisko brīvību, tautu brālības, sievietes emancipācijas, izglītības un darba tiesību principiem, par industrializācijas un pilsētu iedzīvotāju pieauguma

veicināšanu, par Baltijas zemnieku tiesībām un citām sava laika progresīvām prasībām. Baltijas apstākļos laikrakstam dažkārt tiešām bija pat revolucionārs raksturs un nozīme, kā to atzīst vairāki latviešu padomju literatūras zinātnieki un publicisti (A. Griulis, E. Sokols, J. Sudrabkalns u. c.).

Pēc krievu Kuročkina «Iskras» parauga Kr. Valdemārs, J. Alunāns un Kr. Barons no 1862. g. augusta līdz 1863. g. maijam par spīti baltvācu cenzuras aizliegumam sniedza arī PA satiras pielikumu «Dzirkstele», vēlāk «Zobugals», kur asi vērsās pret pastāvošo iekārtu Baltijā.

«Dzirkstele» uzskatāma par latviešu realistiskās un politiskās satiras pirmo izdevumu. Ar savu realismu un politisko aktualitāti ietekmes un nozīmības ziņā «Dzirkstele» pārspēja pat pašas PA. Liela nozīme te tam apstāklim, ka J. Alunāna organizētais pielikums jau gaitu sākumā par pirmo pamatprincipu izvirzīja cenšanos nostiprināt ciešas saites ar plašām lasītāju masām: «Rakstītājus lūdzam, lai priekš mūsu «Dzirksteles» sūta īsus, svarīgus stihus un jokus, ērmīgus notikumus krogos un tirgos, lai zobgaļi izzobo māņus, muļķību, lepnību, skaudprātību un citus tādus netikumus, jo visai pasaulei ir zināms, ka tik tad mēdz zust aplamība, kad to ar prātu piezobo. Daži, kas par sprediķi nebīstas, bīstas zobgaļus.» Un jāsaaka, ka «Dzirksteles» zobgaļības, razdamas plašu atbalsi latviešu tautā, vissāpīgākās vietās ķēra taisni pašus sprediķotājus — mācītājus un to «maizes tēvus» — muižniekus.

Krievu sabiedrības atbalstam un Valdemāra sakariem jāpateicas, ka PA pirmos 15 numurus ar 7 «Dzirksteles» pielikumiem cenzēja pats Valdemārs. Viņu, gan bez atalgojuma, 1862. g. sākumā iecēla par visu latviešu rakstu cenzoru Pēterburgā. Tas bija jaunajam latviešu izdevumam liels, kaut gan īslaicīgs ieguvums, jo baltvācu varasvīru sūdzību rezultātā PA cenzuru jau pēc pāris mēnešiem nodeva Baltijas ģenerālgubernatoram baronam Livenam Rīgā.

Būdami tikai buržuaziski demokrati, PA izdevēji pauž Kr. Valdemāra viedokli un sola, ka «Dzirkstele» nekad neizies uz to «... kaut kādu cilvēku jeb cilvēku kārtu apsmiet, bet, cilvēku un kārtu mierā laizdama, tā tikai visādi aplamībai un ģeķībai kritis virsū». Radikalās Kuročkina «Iskras» ietekmē J. Alunāns «Dzirkstelē» un vēlāk «Zobugalā» no šī Kr. Valdemāra viedokļa atkāpās un praksē bez žēlastības šaustīja Baltijas privileģētās kārtas: muižniecību, garīdzniecību un pilsētu patriciešus — visa vecā aizstāvjus un progresa nīdējus, apzīmējot viņus ar vēlāk daudz gadus latviešu satirā tik populāro reakcionāru — «bizmaņu» vārdu (pēc «Zopftum» Heines «Vācēmē»). Vienā gadījumā «Zobugals» diezgan asprātīgā polemikā uzdrošinājās nostāties pat pret krievu reakcionāro izdevumu ieteikto mazo tautu apspiešanas un rusifikācijas politiku izglītības iestādēs.

Tā kā jau no 1862. g. oktobra pret PA satiras pielikumu tika vērstas asas Baltijas baronu cenzuras represijas, tā līdzstrādniekiem bija jārunā «nolādētajā Ezopa valodā». Ka šai ziņā

J. Alunāns un viņa biedri darbojušies ar labiem panākumiem, liecina daudzās lasītāju atsauksmes un tāpat cara dienderu ziņojumi. Tā 1863. g. 29. decembrī Kurzemes žandarmu štābvirsnieks apakšpalkavnieks Kocebu, sastādījis visu jaunlatviešu — PA piekritēju sarakstu, prasa represijas palielināt. Viņš ziņo Kurzemes civilgubernatoram Brēvernā, ka jaunlatviešu «organizācija» (kāda patiesībā nemaz nepastāvēja) grauj reliģiju un pastāvotās iekārtas pamatus. PA visā latviešu tautā radījušas pacilātu garastāvokli. Lai gan tās tiekot jau cenzētas Rīgā, viņas protot runāt starp rindām, ļaunākais esot tas, ka latvieši mākot to izlasīt. Vēl pēc 20 gadiem no muižnieku un mācītāju puses atskanēja vaimanas, ka pat bargā Rīgas cenzura neesot spējusi nosvītrot visu «kaitīgo» jaunlatviešu laikrakstā, lai gan svītrots daudz. Cenzoram vairāk bijis jālasa «starp rindām», kā jāskatās uz rakstu tiešo nozīmi. Sevišķi satiras pielikumu saturs bijis tāds, ka jāsvītro gandrīz viss, bet, «diemžēl, tīri faktisko neesot varēts publikai atraut.» ([A. Buchholtz] *«Fünfzig Jahre Russ. Verwaltung in den Baltischen Provinzen»*, Leipzig, 1883.)

Jāatzīst, ka muižnieku dienderiem šai gadījumā taisnība. Satiru autori un redaktors J. Alunāns bieži vien, runājot starp rindām, bijuši gudrāki par centīgajiem, bet pastulbajiem baronu cenzoriem. Tā ļoti asas un mērķtiecīgas satiras pārpilns ir pats pirmais Rīgā cenzētais «Zobugals» (1862. g., 217.—220. lpp.). Še asprātīgi izzobotas ne tikai vācu mācītāju LA, bet pats Baltijas ģenerālgubernators Līvens. «Zobugalā» par to ievietota «sludināšana» alūksniešu izlokšnē, kur «vīna vista... — [t. i., LA]» sūdzās poar tū, ka coāji [latviešu lasītāji] pioauguši un... poa kroūmiem izkleiduši [t. i., pievērsušies PA]. Vista tagad klīdz i kladzina, koa žēlabas noāk klausītis un saimnice [ģenerālgubernators Līvens] ir līlās bēdās...» Ievietotajās «Malēniešu Avīzēs» Repa un Brenča sarunā pieminēti cenzuras spaidi, kuru dēļ jārunā «puķu valodā»: «Munas patīsas dūmas dažreiz mun koa jaunelīte doārza goalā raudādama joatstāj.» Vēlāk tādēļ daudzas satiras nācies atstāt ārpusē, lai gan paši «Zobugala» lasītāji tās sasūtijuši stipri daudz. Daļa iesūtījumu tautā izplatījās rokrakstos nelegāli, kā to rāda valsts padomnieka Šmita 1865. g. 28. aprīļa ziņojums par jaunlatviešu un «Pēterburgas Avīžu» radītā saviļņojuma rezultātiem Vidzemē, kur «kaitīga» satura proklamācijas un pamfleti graujot reliģiju un vietējās varas autoritāti, kā arī aicinot uz varas darbiem pret muižniekiem. Šmits šai laikā izdarījis plašas kratīšanas Piebalgā, Trikatā, Spārē, Cēsīs, Valmierā u. c., kur pie skolotājiem J. Austriņa, J. Ruģēna u. d. c. atrasti pantos rakstīti pamfleti par mācītājiem un muižniekiem. Izmeklēšanā daudzos eksemplaros atrasti pavisam 16 dažādi pamfleti latviešu un daži (J. Ruģēna) vācu valodā. Šmits par to kādā piezīmē raksta: «Tas rāda, ka latviešu tautai ir tieksmes uz satīru un ka tā šeit atrod auglīgu zemi.»

Tāda ir bijusi Pēterburgā publicēto pirmo latviešu realistisko satīru ietekme plašākās tautas masās. PA, varbūt pat to negribēdamas, sevišķi ar saviem satiras pielikumiem, bija radījušas

bīstamu tautas masu noskaņojumu pret muižniekiem un to rokas-puišiem — mācītājiem, kas vietām izpaudās pat stichiskos zemnieku nemieros.

Bažas par J. Alunāna sabiedriski politisko aktivitāti un darbību PA redakcijā bija tik lielas, ka Kurzemes civilgubernators Brēverns pavēlēja viņu pakļaut slepenai policijas uzraudzībai. Par šo lēmumu, kas parakstīts īsi pirms Alunāna nāves, saglabāties šāds dokuments vācu valodā:

«Slepeni

DOBELES PILSKUNGAM
FON ŠTEMPELIM

Kurzemes žandarmerijas štabsvirsnieks man nupat sniedzis sīkas ziņas par izmeklēšanu Sv. Pēterburgā pastāvošās «Jaunās Latvijas» propagandas lietā, kas pazīstamā Krišjāņa Valdemāra virsvadībā Kurzemes un Vidzemes latviešos cenšas izplatīt maldīgus jēdzienus par muižniecības stāvokli, zemes īpašumu utt. un kūda tos uz sacelšanos. Apakšpalkavnieks fon Kocebū tai pašā laikā savam ziņojumam pievienojis to personu sarakstu, kas vai nu pieder biedrības «Jaunā Latvija» dibinātājiem, vai ar rakstiem un darbiem izrādījušies par sevišķi čakliem Valdemāra palīgiem, vai arī — iepazīnušies ar «Jaunās Latvijas» kaitīgajām tendencēm — nevēlami ietekmē latviešu tautu.

Pie «Jaunās Latvijas» dibinātājiem un darbīgākajiem Valdemāra palīgiem pieder Sv. Pēterburgas latviešu avīzes līdzšinējais redaktors Georgs Alunāns, kurš patlaban uzturas pie sava brāļa Mazsesavā.

Pašreizējā stāvoklī un kamēr nav padarīts nekaitīgs barvedis Valdemārs, kā arī nav novērsta viņa kaitīgā ietekme (par ko nupat esmu atkārtoti ziņojis), nevar būt runas par sekmīgu formālu iejaukšanos, un priekšniecībai jāaprobežojas ar rūpīgu to personu uzraudzību, kuras izrādījušās par Valdemāra palīgiem vai arī ir šīs propagandas kaitīgi atbalstītāji.

Augšminēto paziņojot, pagodinots lūgt Jūsu augstdzimtību visstingrākā slepenībā policejiski novērot pieminēto Alunānu un, tiklīdz notiktu kaut kas ievēribas cienīgs, man par to ziņot.

(Brēverns)»

Nr. 14

1864. gada 14. janvārī

Par Alunāna prozas rakstiem PA, kas uzņemti izlasē vai palikuši ārpus tās, izņemot «Pasta tašu», sk. tuvākas ziņas bibliografijā.

[No «Pēterburgas Avīžu» redakcijas «Pasta tašas» Jura Alunāna vadības laikā]. — PA «Pasta tašai» ir ievērojama dokumen-

tara izziņas nozīme laikmeta konkrēto vēsturisko apstākļu studijām. Vēl spilgtāk nekā PA galvenajā daļā šē atspoguļojas jaunlatviešu pirmā — progresīvā posma darbība līdz 1862. g. oktobrim, kad «Pasta taša» tika pakļauta nesaudzīgajai Baltijas baronu cenzurai, kas savā stingrībā pārkāpa pat pastāvošos cenzuras noteikumus. Līdz tam brīdim «Pasta taša» aizplīvurotā veidā runāts par jautājumiem, kuru ietilpināšanai pārejās PA slejās neapšaubāmi būtu sekojusi tūlītēja laikraksta slēgšana. «Pasta taša» nebija domāta tikai redakcijas atbildēm uz lasītāju vēstulēm vien, redakcija šē Alunāna laikā nereti risināja vienu otru politiski sabiedrisku problēmu. Tā, piemēram, ja PA jau pirmajā «Pasta tašā» (PA, 1., 8. lpp.) atbildē «M. saimniekam V. muižā Kurzēmē» noskaņdro un ievieš «bizmaņa» jēdzienu, tad tas nepārprotami ir tikai literāri politisks manevrs. J. Alunāna tulkotās Heines «Lorelejas» dēļ latviešu 50. un 60. gadu progresīvos darbiniekus Braže apzīmogoja ar jaunlatviešu vārdu. PA tagad savukārt ar Heines satīrās lietotiem terminiem baltvācu pilarus parāda kā katra progresa nīdējus — reakcionārus. A. Deglavs saka: «Kur latvieši nu sāka pārcelt Heines darbus latviešu valodā, «latviešu draugi» (vācu garīdznieki) tos zobodami dēvēja par «jaunlatviešiem», uz ko, zināms, šē nepalika vis parādā, bet deva tiem tos nosaukumus, kurus «jaunvācieši» lietoja pret saviem preteniekiem, un tai ceļā tad «Zopf»- un «Dunkelmänneri» iztīstījās latviešu valodā par «bizmaņiem» un «tumsotiem». («Latv. attīstības soļi ...», 26. lpp.)

Ari citās atbildēs PA atklāj savu īsto nostāju, piemēram, apdāvinātajam pamfletistam — žandarmerijas vajātajam J. Ruģenam izteicot prieku par viņa rakstiem («grāmatām»), gan ar pieņemtinājumu: «Bet citādi tās brūkēt nevaram.»

Lielu skandalu visā Baltijas mācītāju korporācijā sacēla «Pasta tašā» fragmentāri iespiestā, it kā PA neievietojamā P. Krumberģa (1823.—?) satīra par Kurzemes mācītāja Grota bezjēdzīgajiem «dzejdarbiem» LA. — Satīra bija viens no piedauzības akmeņiem turpat visos apsūdzības rakstos pret PA.

Ierobežoto telpu dēļ nepieskaroties daudzām ļoti interesantām un savam laikam raksturīgām sabiedriski politiskām parādībām, kas atspoguļojas PA «Pasta tašā», dažas rindas jāvēltī pirmajam (1862., 16.) Rīgas cenzuras apstrādātajam PA numuram. Paša Baltijas ģenerālgubernatora barona Līvena uzdevumā cenzors šē jau no iespiestā PA teksta arī «Pasta tašā» dzēsīs vairākas rindas. Izmestas šādas, šķiet, pavisam nevainīgas rindas: «Jūs tik jāv atminat, cik maktīgi pukojās daži par to, ka bijām ieņēmuši vienu persiņu «Dzirksteles» 2. numurā no dziesminieka, kam likās, ka G.[rots] par daudz skatās uz rīmēm un par maz uz to, ko ar vārdiem izsaka.» Tālāk redakcija saka, ka «latviešu dziesminieks» ir tas, kas «raksta latviešu valodā avīzēs, ... voi nu būtu kungs, voi kalps, vienalga». Pēdējā teikuma daļa svītrotā. Jāpiemetina vēl, ka šī «Pasta tašas» atbilde atkal ir tikai politisks cīņas paņēmieni, jo adresāts — «G—l» bija tuvs PA līdzstrādnieks Dāvids Grīntāls, dārznieks un Pēterburgas latviešu biedrības darbi-

nieks, kas piederēja pie radikalākajiem 60. gadu jaunlatviešiem un ko bieži vien varēja sastapt pašā PA redakcijā. Žandarmerija vēlāk viņu dēvēja par vienu no bīstamākiem «zemnieku kūdītājiem». Vidzemes žandarmerijas virsspiegs Šmits, pieprasīdams «bīstamos jaunlatviešus» izolēt vai izsūtīt, 1865. g. 28. aprīļa raportā starp citu ziņo, ka kratīšanās pie zemniekiem viņš esot atradis un perlustrējis Grīntāla korespondenci. Vēstulēs zemniekiem Grīntāls rakstot, ka viņš vēloties, «kaut varētu bazūnē pūst», lai zemnieki nepērk no muižniekiem zemi. Viņš atrunājis zemniekus arī no veltīgas sūdzēšanās. Te Šmits citē Grīntālu: «Mēs šeit [Pēterburgā], no visas sirds pūlēdamies, esam ar daudz un dažādiem mēģinājumiem pārliecinājušies, ka asinskārīgajiem suņiem [muižniekiem] nekā nevar darīt, kamēr viņi ir vienīgie, kas tur savu ganāmpulku [zemniekus] aplokā. Tāpēc es lūdzu, nesūdziet [cara valdībai], jo nav neviena, kam varētu sūdzēt, un, noplēšot zābakus, jūs nenopelnīsiet pastalas.» Ne velti muižnieku uzkūditie cara kalpi savos raportos vēlāk cariskās Krievijas iestādēm vaimanā: «Visi šie ļaudis naida pilni pret dižciltīgiem un garīdzniekiem, t. i., abām tām kārtām, kas ar īpašumu un amatu uz laukiem saskaras ar zemākajiem slāņiem. Viss, ko tie dara un gatavo slepenībā, atkārtoti citu zemju demokrātijas [šī vieta ziņojumā skar kādu vietu no žandarmerijas perlustrētajām Alunāna vēstulēm] darbus, proti, modina tautas naidu pret turīgo šķiru.» Šie un daudzi citi arhivu materiāli rāda, ka atsevišķi jaunlatviešu kustības pārstāvji — un to vidū Juris Alunāns — sliecās tuvāk zemnieku centieniem un pauda noteikti demokrātiskus uzskatus, ko visu laiku cikt spēdama veicināja PA «Pasta taša». Ne jau velti Grīntāls savās atmiņās Alunānu vairākkārt dēvē par «mūsu neaizmirstamo».

VESTULES

(1855.—1862.)

Jurim Alunānam bijusi ļoti plaša sarakstīšanās. Laika ritējumā, diemžēl, saglabājusies tikai nīcīga šīs korespondences daļa. Laba tiesa Alunāna vēstuļu kritusi žandarmerijas nagos laikā, kad viņš bija PA redaktors, un tāpat arī vēlāk. No tām pilnīgi saglabājusies tikai viena un tā pati norakstā. Vainojāms te arī baltvācu vēsturnieks Aleksandrs Buchholcs, grāmatas *«Fünfzig Jahre Russischer Verwaltung...»* anonīmais autors. Viņam bijuši pieejami ne tikai žandarmerijas slepenie raportī, bet arī 60. gadu kratīšanās un vajāšanās atrastie «lietišķie pierādījumi», to vidū Alunāna paša un viņam rakstītās vēstules. A. Buchholcs, vācu baronu uzticīgais apoloģets, liekas, atradis par labāku šos *corpora delicti* paturēt savā personīgajā īpašumā. Vēstuļu tālākais liktenis tā arī nav zināms. Vēsturnieks Alfrēds Altements sakarā ar PA materiālu izdošanu liecina: «Pavisam pilnīga šī dokumentu izlase [par PA] nav, jo 1) daži dokumenti (sev. aktis minētās Valdemāra, Barona,

Alunāna u. c. vēstules) ir tikuši atdalīti, liekas [tagad nenolie- dzams fakts], jau pirms to nodošanas archivā; 2) dažas aktis arī pēc viscītīgākās meklēšanas nav atrastas, laikam tās nozudušas. Kopējās ainas iekšējo sakaru šie iztrūkumi tomēr netraucē.» («Sakārtotāja priekšvārds», «Dokumenti par «Pēterburgas Avīzēm», R. 1937.). Šis vēsturnieka secinājums nav apstrīdams — arī pieeja- mie epistularie materiāli jo spilgti liecina par J. Alunāna un viņa vadīto PA izcilo lomu, cinoties latviešu progresīvās kultūras labā.

Samērā pilnīgāk saglabājušās Alunāna korespondences ar brāli Indriķi, kas studiju gados un arī vēlāk daudz rūpējies par savu vecāko, bet nepraktisko brāli. Idejiskā ziņā Indriķis, vismaz 60. gados, darbojās sava izcilā brāļa uzskatu garā jau MV slejās. Pēc šķiršanās no MV I. Alunāns diezgan daudz asu rakstu par Baltijas apstākļiem, latviešu kulturu un literatūru publicēja krievu presē, īpaši Maskavas laikrakstā «День». Viņš bija arī PA un citu Valdemāra pasākumu līdzdarbinieks. Pēc PA nomākšanas I. Alunāns ap 1867. g. iecerējis Rīgā izdot jaunu laikrakstu, kas darbotos PA ievadītajā virzienā par latviešu un krievu tautas ciešu sadarbību pretsvārā vācu apspiedējiem Baltijā. I. Alunāns ir arī pirmais krievu klasiskās dramaturģijas tulkotājs latviešu valodā (Gogoļa «Revidents», 1871. un A. Ostrovska «Pašu ļau- dis — gan izlīgsim», 1873.). No 1873. g. viņš bija grāmatlīgrotājs un izdevējs Jelgavā. Starp daudzām sēnālām izdevis arī vairākus labus darbus, to vidū «Mernieku laikus» (1879.) un dažas burtni- cas no pirmās (Dravnieka pasāktās) Latviešu konversācijas vārd- nīcas, kas bija pirmais mēģinājums realizēt J. Alunāna jau 60. ga- dos loloto domu par latviešu enciklopedijas izdošanu. I. Alunāns, sekodams brāļa piemēram, sarakstījis arī vairākas mācību grāma- tas, kas uzskatāmas par pirmajām savā nozarē latviešu valodā.

Pirmajā vēstulē brālim Indriķim jaunais students J. Alunāns tuvāk attēlo savus pirmos iespaidus Tērbatā. Vēstule rakstīta vācu valodā, kā to liecina Ād. Alunāns: «Dažas Jura Alunāna vēstules rakstītas pēc tā laika parašas vācu valodā. Tas par atgādinājumu tiem, kuri tulkojumos neatrastu taisnu netaisni stilu un va.odu.» («Jura Alunāna dzīve...», 1910. 8. lpp.) Alunāna vēstulu labāka izpratnei šē arī norādījums, ka tās jau 1910. g. bijušas stipri «de- fektas, sabojātas resp. saplosītas» (11. lpp.). Jāpieņem, ka vēlāk vēstules sabojātas vēl vairāk. Tā varbūt izskaidrojams apstāklis, ka Ād. Alunāns (8. lpp.) no J. Alunāna 1855. g. 17. augusta vēs- tules citē ļoti nozīmīgos teikumus par Dz I sagatavošanu, kurus vēlākās publikācijās neatrodam: «Mēģināšu arī atrast līdzekļus savu «Dziesmiņu» klajā laišanai. Manuskripts jau galīgi drukai sakārtots.» Mūsu izlasē atjaunots pirmiespieduma teksts no minē- tās Ād. Alunāna brošūras. Iepriekšējās publikācijās šai tulkotajā vēstulē ietilpināti arī trīs pantī dzejā vāciski. Dzejolis, domājams, ir paša Alunāna oriģināls, jo tas izteic jaunā studenta skumjās noskaņas viņam vēl svešajā universitātes pilsētā:

Schau ich durch des Fensters Scheiben
In die öde Stadt hinab,
O, so will es fort mich treiben,

Treiben mich zum Wanderstab,
 Will mein Ränzel fest mir schnüren,
 Will zur Reise sehnsuchtsvoll,
 Die mich nach der Heimat führen,
 Führen zu den Teuren soll.
 Denn in Dorpat ist es einsam,
 Wird das Leben stets beschwert,
 Wenn der Bursche nicht gemeinsam
 Mit den Burschen Becher leert.

Dzejolis pierāda, ka Alunāns varējis samērā korekti dzejot vācu valodā. (Viņš to spējis arī grieķu un latīņu valodā.) Mūsu izlasē dzejolis latviski parādās pirmo reizi. (Atdzejojusi Daina Avotiņa.)

Vēstulē minētais Alunāna dzīvokļa biedrs [Ernests] Grīnhofs (1834.—1897.), pēc cara žandarmerijas ziņām, arī pieder pie vēlākajiem 12 «bīstamajiem Jaunās Latvijas dibinātājiem». Viņš studējis Tērbatā zooloģiju, vēlāk medicīnu; ieguvis medicīnas doktora gradu. Bijis ārsts Madlienā, Daugavgrīvā, Tukumā. — «*Gartenlaube*» — liberals tā laika vācu žurnāls, kas iznāca Leipcīgā.

Pārējās vēstulēs brālim J. Alunāns attēlo savas dzīves gaitas Pēterburgā. Par to sikāk sk. jau minētajā Ād. Alunāna brošūrā. Še tikai dažas ziņas par 1861. g. 19. decembra vēstulē minēto J. Alunāna studiju biedru Tērbatā un Pēterburgas Mežu akadēmijā [Jāni] Siversu (1826.—?), arī vienu no pirmajiem Tērbatas vakarniekiem, vēlākajiem jaunlatviešiem. Siverss no 1852. līdz 1858. g. studējis Tērbatā, tāpat kā Alunāns, kameralijas (tautsaimniecību) un beidzis ar diplomu. Pēc studijām Mežu akadēmijā PA iznākšanas laikā un īsi pēc tam kopā ar A. Spāgi bija spirta dedzinātavas pārzinis Rjazanas guberņā, Antipinā, Počinkas ciemā. Siverss šē izgādājis darbu Baltijā vajātajiem jaunlatviešiem Krišjānim Dīnsbergim (1830.—1904.) un Dundagas libietim Nikam Šūbergam, ko Valdemārs ar fiktīvu dokumentu palīdzību atbrīvoja no apcietinājuma Kurzemē. Siverss bija arī PA līdzstrādnieks un rosīgs izplatītājs. Savas domas par PA Siverss izteic šādi: «Kad manis arī kultū, es nebrēktu, ja tas būtu «PA» par skādi.» (PA, 1864., 17. lpp.) Siversa sabiedriski politiskos uzskatus daļēji raksturo kāda viņa 1863. g. vēstule Valdemāram par PA izplatīšanu un Kurzemē notiekošiem zemnieku saimniecību iznīcināšanas gadījumiem. («Dokumenti par tautas atmodas laikmetu», R, 1939., 370.—372. lpp.)

Vēstule brālim Eduardam Alunānam (mir. 1887.) — Jostenes Kauļu saimniekam — sniedz dažas ziņas arī par SDP. Zīmīgi šē daži teikumi, kas raksturo J. Alunāna antirelīgisko nostāju, tieksmi paironizēt par savu «dievbijību»: «Tiešām, dievbijīgāka cilvēka, kāds es esmu, nevar zemes virsū atrast, kāpēc jau mani [studiju biedri] par «veco Allelujā» dēvē. Man brīnums vien nāk, ka mācītāju kungi mani nav vēl par svētu izsludinājuši.» Šo teikumu citējot, daži buržuaziskie literatūrvēsturnieki tiešām centās J. Alunānu izsludināt par «svētu» — kristīgi ticīgu cilvēku. Visam tam nav nekāda pamata, kā jau to aizrādijām, gluži pretēji — tieši savu materialistisko un antirelīgisko uzskatu dēļ Alunāns dabūja šādu iesauku. Par J. Alunāna kā PA redaktora

patieso viedokli ticības un baznīcas lietās vēl nepārprotamu priekšstatu sniedz J. Sakranoviča vēstule Kr. Valdemāram 1863. g. oktobrī, kad PA jau bija četrus mēnešus apturētas un vairāk nekā gadu pakļautas baroniskajai Rīgas cenzurāi. «Itin visos «Pēterburgas Avīžu» numuros dveš gars, kuram reliģiskā ziņā vajaga daudzus radīt nesaprašanu. Kādas reliģiskas pārliecības ir Halelujam [t. i., J. Alunānam] un citiem līdzdarbiniekiem, tas nekristu citādi šē svarā, ja viņi neliktu saviem materialistiskajiem uzskatiem izpausties avīzē...» («Kr. Barona atmiņas», 1924.).

Vēstules autors Jānis Vilhelms Sakranovičs bija savam laikam raksturīgs tautas interešu nodevējs, kas jaunības aizrautībā aiz pārpratuma nejausi bija iekļuvis jaunlatviešu rindās. Jaunlatviešu pretnieku pusē viņš pārgāja jau 60. gadu sākumā, kad atļāves pat denunciacijas. Kr. Dinsberga archīvā (ZA FB) ir kāds Sakranovičam veltīts pamflets ar paredzējumu, ka šī melnsvārča vārdu latviešu tauta vēl pēc simts gadiem pieminēs ar lāstiem.

J. Alunāna un dažu citu jaunlatviešu darbinieku naidīgo nostāju pret reliģiju bija spiesti atzīt pat daži latviešu buržuaziskie zinātniska rakstura izdevumi: «Tautas atmodas laikmeta darbinieku aprindās viens otrs jau aiz principālas pārliecības ieņēma atturīgu un naidīgu stāvokli pret ticību un baznīcu.» («Uzstāšanās pret reliģiju un baznīcu», Latviešu konversācijas vārdnīca, XI, 1935., 21605. sl.) Par šo pašu jautājumu, kā arī materialisma propagandu PA, gaišu valodu runā arī dažas vietas A. Altementa sakārtotajos krājumos: «Dokumenti par «Pēterburgas Avīzēm»» (1937.) un «Dokumenti par tautas atmodas laikmetu 1856.—1867.» (1939.), kam kā sava laika oficiālu dokumentu publikācijām ir paliekama zinātniska nozīme.

Vēstulē brāļiem no Pēterburgas 1861. g. jūlijā Alunāns apraksta savus ceļa piedzīvojumus un pirmos iespaidus galvaspilsētā. — Dzejnieka vecākais brālis Pēteris (1823.—1903.) ir latviešu teatra nodibinātāja Ādolfā Alunāna, komponista Nikolaja Alunāna (1859.—1919.) un teatra kritiķes Luīzes Skujenieces (1857.—1934.) tēvs. P. Alunāns bija pagasta skrīveris, PA u. c. latviešu laikrakstu līdzstrādnieks. 80. gados viņš mēģināja izdot «Pagastu un biedribu vēstnesi» (iznāca tikai parauga nrs, 1882.). Rakstījis arī «Dzirkstelē», kur anonīmi palaidis savā laikā ļoti populāro joku par kučieri, ko kungs iecēlis tiesas skrīvera amatā (PA, 1862., 4, 39. lpp.). Jociņš figurē visos pirmajos apsūdzības rakstos pret PA. Vēlāk vēstulē Juris brīdinājis brāli nevienu neizpaust, ka viņš ir šīs dzelīgās anekdotes īstais autors. Taču žandarmerija vēstuli, kā Kr. Barons saka, «izsmatījusi» resp. perlustrējusi. Šī J. Alunāna vēstule arī nav saglabājusies, iespējams, ka tā galu galā apgūlusies A. Buchholca personīgajā archīvā. Vēlāk Kurzemes žandarmerijas spiegs Kocebu P. Alunānu nosauc par «lielu viltnieku», kas «tagad [1863.] izturas ļoti uzmanīgi». Kā Ād. Alunāns liecina, pēc šī gadījuma P. Alunāns vairs ilgus gadus nekur Kurzēmē nav pielaists pagasta skrīvera amatā. — Otrs Alunāna vecākais brālis — Jūlijs (1824.—1868.) arī strādājis par

pagasta skriversi vairākās vietās Zemgalē. J. Alunāna, vēlāk Ausekļa tuvs draugs bijis skolotājs un komponists [Davids] Cimze, pie kura Alunāns kādu laiku arī dzīvojis. Cimze pieder pie pirmajiem latviešu intelligentiem, kas kopš 1848. g. darbojās toreizējā Krievijas galvaspilsētā, vēlāk rūpēdamies arī par Baltijā padzīto jaunlatviešu novietošanu darbā; kā tuvs Kr. Valdemāra draugs 60. gados viņš iekļuva arī žandarmerijas ziņojumos «kaitīgo» jaunlatviešu sarakstā. Filologs [Edvards] Cimze (1835.—1863.) kopā ar Alunānu studējis Tērbatā. Par viņa darbību latviešu «vakarniekos» ziņu nav. E. Cimze īsi pirms nāves neilgu laiku bijis skolotājs Pēterburgā. — «Izslavēts mālderis Rozē, kas, siridīgs latvietis būdams, muižniekus kā pagāns lādēja» — viens no pirmajiem ievērojamākajiem latviešu gleznotājiem, vēlākais akademiķis Jānis Staņislavs Roze-Rozītis (1823.—1897.). Jelgavas ģimnazists [Fridrichs] Lecis (1841.—?), vēlāk mācītājs Subatā.

Vēstules fragments Ernestam Dinsbergim daļēji ņemts no jau minētās A. Buchholca grāmatas «*Fünfzig Jahre Russ. Verwaltung...*», daļēji no Kurzemes civilgubernatora Brēverna 1865. g. 22. janvāra ziņojuma uzmetuma Baltijas ģenerālgubernatoram grafam Suvalovam par jaunlatviešu kustību, kuram pievienoti izvilkumi no J. Alunāna, Kr. Valdemāra, Kr. Barona un Fr. Rodiņa vēstulēm E. Dinsbergim. Vēstules atrastas kratīšanā pie Dinsberģa 1863. gadā Dundagā. Pie šī dzejnieka vēstules fragmenta, gluži tāpat kā žandarmerijas ziņojumā, Buchholcs sevišķi pasvīturo, ka Alunāns sniedz īpatnējas pamācības, kā jāapiet cenzura. Un tālāk lasāms: «Krievijas agraro likumdošanu, komunistu doktrīnu un Grakchus minēt kopā ir pikanti; oriģināli, ka tas domāts vēstures darbam.» Jāpieņem, ka jau šai laikā E. Dinsberģis rakstījis savu «Vispārīgo vēsturi» un lūdzis no Alunāna padomu, kā cenzurai pieņemamā veidā apskatīt vienu vai otru asāku vēstures problēmu.

Pirmo reizi šo Alunāna vēstules fragmentu latviski tulkojis Fr. Roziņš-Āzis — kopā ar Buchholca grāmatas nodaļu par jaunlatviešiem («Socialdemokrats», 1904., 25.). Laikā, kad latviešu reakcionārā buržuāzija, aizmirsusi savus jaunības progresīvos ideālus, jau lādējās par tautas musinātājiem — socialistiem, še Roziņš ar Buchholca darba tulkojuma palīdzību spilgti atklāj latviešu buržuāzijas ātro satīstības ceļu. Revolucionārais publicists šādiem sarkasma pilniem vārdiem ievada savu rakstu «Daži materiāli»: «Denunciants Veinberģis, jezuits Brīvēznieks un zirga kājas Plute svīst tautas labā, krādami materiālus pret nolādētajiem tautas musinātājiem un dieva atstātiem socialistiem. Tā kā mums ir tieša un cieša interese vēlēties, kaut drīzāk iznāktu klajā viņu tēvijas glābējs un visus nemierniekus satriecējs raksts, tad pasniedzam šeit dažus oficiālus materiālus par «tautas musinātāju» grēcīgo darbību «noziedzīgās kustības» pašā sākumā. — Šoreiz griežu socialistu kāvēju komitejas vērību uz artiķeli «Jaunlatviešu kustības sākums».» Tālāk seko pats raksts, kura noslēgumā Roziņš ironiski piemetina: «Brīvēznieks pazina personīgi

tā laika noziedzīgos musinātājus, Veinberģis var apprasīties žandarmu valdē. Tātad par nemierīgo latviešu «noziedzīgās darbības» pirmo laikmetu materialu ir, cik patīk. Ja nu zirga kājas mācītājs pieliek savu Pluta fantaziju, tad no šiem materiāliem vien jau iznāks socialismu nāvētāja grāmata biežāka nekā Pluta bibelstāsti.»

Arī vēstule *Rušmanim* nākusi no žandarmerijas arhīviem. Tā norakstā glabājusies Vidzemes gubernatora kancelejas archiva materiālos. Vēstulē Alunāns attēlo politiskos apstākļus Krievijā un it kā norāda uz muižnieku un ķeizara starpā pastāvošu antagonismu. Viņš ziņo arī par šķietami gaidāmām reformām Baltijā, kas satriekšot vietējās muižniecības varu un došot politiskās tiesības latviešiem un igauņiem, īpaši zemniekiem. Noslēgumā Alunāns ziņo par PA dibināšanu un to politisko uzdevumu. Kratišanās atrasts kāds šīs vēstules noraksts, par kuru žandarmerijas agents Šmits 1865. g. 28. aprīlī sniedz plašu ziņojumu: «Turīgiem latviešiem Vidzemē un Kurzemē izsūtīja rakstiskus aicinājumus abonēt laikrakstu un veicināt tā izplatīšanu. Šie aicinājumi ļauj ļoti saskatīt nodomu radīt latviešos pārliecību, ka jaunais laikraksts ir valdības atbalstīts Jaunās Latvijas orgāns. Lai šo nolūku sasniegtu, aicinājumos pastāstīja arī dažādus jaunumus, piemēram: krievu muižnieki esot tā saniknoti par dzimtbūšanas atcelšanu, ka varot sagaidīt to ļaunāko; 1862. gada sākumā Baltijas komiteja esot lēmusi par šejienes zemnieku stāvokli; proti, esot paredzēts, ka pēc pieciem gadiem, līdzko lielākā daļa zemnieku būs kļuvusi par zemes īpašniekiem, trīs Baltijas guberņas sadalīšot vienā latviešu un vienā igauņu guberņā; landtagā piedalīšoties arī zemnieki, un landtaga darīšanu valoda latviešu guberņā būšot latviešu valoda, igauņu guberņā igauņu valoda utt., bet, lai latviešu valodu padarītu par piemērotu sabiedrisku jautājumu iztirzāšanai, Rīgā, kā to aicinājumi zina stāstīt, organizējoties latviešu valodas un literatūras biedrība, un lai zemnieki neierastos landtagā nesagatavoti, Pēterburgā izdošot latviešu laikrakstu, kas pa lielākai tiesai aplūkošot politiskus jautājumus, turklāt šais aicinājumos abonēt laikrakstu tiek aizrādīts uz [Valdemāra] brošūru «Baltijas, it īpaši Vidzemes zemnieku stāvoklis» un tiek apgalvots, ka tānī esot brīnuma lietas. — Viens šāds aicinājums, kuru rakstījis tagad mirušais Alunāns muižas rentniekam Rušmanim, ir bijis izplatīts norakstos vietējo latviešu starpā. Viens no tiem ir izmeklēšanā atrasts un šim ziņojumam pievienots. Paredzētā latviešu valodas un literatūras biedrība, kuru vajadzēja norganizēt Rīgā, nav nemaz sākusi eksistēt, kaut gan daži vietējie skolotāji, sāls un labības svērēji (*Kornmesser, Salzmesser*) u. c. vairākas reizes sapulcējušies pie skolotāja Rātmindera [1812—1880.], lai lasītu viens otram priekšā Pēterburgas Avižu humoristiskajam pielikumam uzrakstītos rakstīņus, bet pats pievilcīgākais šais sanāksmēs laikam gan būs bijis tas apstāklis, ka katram bija jādod zināms daudzums alus, degvīna un desu, bet Rātminderam kā priekšsēdētājam divreiz vairāk. — Ar šādiem līdzekļiem bija sagatavota

Pēterburgas Avīzu iznākšana, kuru abonentu skaits sasniedza vairākus tūkstošus. Laikraksta programma deklarēja, ka tas būs papildinājums abiem līdzšinējiem latviešu periodiskiem izdevumiem, un aizrādīja, ka latviešiem jāsāk apzināties, ka viņi nav tikai sevišķa zemnieku kārta ar zemnieku valodu, kas der vienīgi krogū, bet latviešu tauta, kuras valoda der arī zinātnē; tauta, kas jābaro ne tikai ar pienu, bet ar pienu un garšvielām, ar saldiem un sāļtiem vārdiem. Laikraksta pielikums «Dzirkstele» tāpēc arī, tāpat kā «*Kladderdatsch*», «*Der Dorfbarbier*» un «*Die fliegende Blätter*», izzobos mānticību, muļķību, skaudību utt., tā būs mute, ar kuru katrs, kā mācītājs, tā strādnieku puisis, varēs runāt un latviešiem sludināt patiesību, gaismu, godbijību un mieru, jo ķeizars grib mieru un garagaismu; miers tomēr nav miegs, bet dzīvība. — Gluži pretēji šai miera pilnajai programai kā laikraksts, tā pielikums tūlīt sāka ārkārtīgi asu pa daļai tiešu, pa daļai netiešu uzbrukumu personām, kārtām un iekārtai, — jā, pat kristietības dogmām, sludināja krasāko materialismu, centās rakstā «Ko dvēsele var atzīt?» latviešus pēc savas pašu uztveres iepazīstināt ar Kanta un Hegela filozofiju, aizskāra katru reliģisku izjūtu, tā ka radās nopietnas bažas, ka kūdišana pret vācu kungiem, pārnesta praktiskā plāksnē, var izvērsties par tiešu slepkavošanu un laupīšanu. Isi sakot, tā bija ķengu lapa...» Šmita ziņojumā, protams, ir daudz pārspīlējumu. Jau kopš 1848. gada viņš centās izkalpoties Baltijas baronu priekšā un to arī panāca. Sava daļa patiesības viņa ziņojumā tomēr ir, taču pilnīgi no gaisa grābti apgalvojumi, it kā PA ir «ķengu lapa», kas kūda uz «slepkavošanu un laupīšanu», tāpat tālākais apgalvojums, ka PA vērsušās pret «vāciešiem vispārīgi». Ne Alunāns, ne viņa centienu biedri nekad nav bijuši šovinisti. Gluži otrādi, kā Alunāns, tā Valdemārs u. c. jau studiju gados Tērbatā augsti cienīja vācu tautu un tās kultūras sasniegumus. PA iznākšanas paziņojumā (1862. g. 20. jūnijā) pat īpaši uzsvērts: «Lai pastāv un aug draugu prāts starp vāciešiem un latviešiem kā draugu tautām.» Tāpat pašās PA raksturīgi pateikts, ka vācu skroderim nav nekāda iemesla ķildoties ar latviešu «dišleru» (galdnieku). (PA, 1862., 14.). Laikrakstam bija tāls katra veida šovinizms un nacionālā naida kurināšana, lai kā to pūlējās iegalvot vācu muižnieki un mācītāji. Taisnība gan, Alunāns un viņa vadītās PA krasi uzstājās pret Baltijā valdošo vācu feodaļu šķiru. Taču tā bija nevis nacionāla, bet gan divu kultūru cīņa. Nacionālu nokrāsu šī cīņa ieguva aiz vienkāršā iemesla, ka valdošais virslānis piederēja pie citas nācijas. — Vēstulē Rušmanim minētais «dumpīgo kūdišanas rakstu autors [Michails] Michailovs» (1826.—1865.) ir krievu revolucionārais demokrāts, dzejnieks un publicists, «Современник» līdzstrādnieks, tuvs N. Ņekrasova un N. Cerniševska draugs, sava laika labākais Heines u. c. pasaules klasiķu tulkotājs krievu valodā. Michailovu 1861. gadā, pēc atgriešanās no ārzemēm, cara varas organi izsūtīja kašorgā uz Sibīriju, kur viņš arī mira. — Profesors Platons Pavlovs (1823.—1895.), vēsturnieks. Alunāns atstāstītās Pavlova runas saturu mazliet pārpratis. Citētais teksts faktiski bijis šāds: «Krie-

vija tagad iet uz bezdibeni, kurā mēs arī iegāzīsimies, ja neķersimies pie pēdēja līdzekļa glābiņam — tuvošanās tautai. Kam ausis ir, tas lai dzird.» — Šī Alunāna vēstule vispār liecina, ka viņš nav spējis pilnīgi orientēties toreizējos politiskajos notikumos. Viņa naidis pret muižniekiem vispār ir tik liels, ka viņš nesaredz to, kaut ļoti necīgo, krievu muižniecības revolucionāro daļu, kas šai laikā pauda arī demokrātiskus uzskatus. Daļēji šie vainojami īpatnējie Baltijas apstākļi, kur neapšaubāmi visa muižniecība bija vairāk vai mazāk reakcionāra. Tāpēc Alunāns visus muižniekus per ar vienu slotu. Alunāns šie arī dalās uzskatos ar latviešu zemniecību, kas gan dziļi nīda muižniecību, bet līdz pat 1905. g. revolūcijai loloja zināmas ilūzijas par «labo ķeizaru», kas kaut ko darīs zemnieku un strādnieku labā. «Alunāna uzskati par sabiedrību ir vēsturiski aprobežoti,» pareizi secina V. Samsons, «šo aprobežotību nosacīja Baltijas sabiedriskās dzīves atpalicība un paša domātāja pasaules uzskata šķiriskais, buržuaziskais raksturs.» (PLSk, 1951., 12.) Toties Baltijā valdošo apstākļu attīstības konsekvence Alunānam ir pilnīgi skaidra. Viņš jau pirms PA iznākšanas pilnīgi pareizi paredzēja, ka garīdznieki apkaros PA saturu, nepieņemts pasūtījumus un viņiem neciešams būs arī tas fakts, ka PA grib latviešus tuvināt krieviem. — Latviešu tulkojumā šī Alunāna vēstule šie parādās pirmo reizi. Vācu oriģinālā to 1937. g. publicējis A. Altements.

Vēstulē — iesniegumā Golovņinam PA izdošanas atļaujas dēļ minēto PA programmu Alunāns izstrādājis kopīgi ar Valdemāru. — Aleksandrs Golovņins bija liberali noskaņots krievu valstsvīrs, viens no ievērojamākiem 60. gadu reformu darbiniekiem. Savā Tautas apgaismošanas (izglītības) ministrijas pārvaldīšanas laikā viņš panāca toreiz necīgā izglītības budžeta palielināšanu par 100%. Kr. Valdemārs bija pratis ar Golovņinu nodibināt labas attiecības. Tāpēc viņš bez sevišķām grūtībām panāca atļauju PA izdošanai laikā, kad jaunas koncesijas laikrakstu izdošanai vispār neizsniedza. Galmā ietekmīgo baltvācu aprindu spiediena rezultātā Golovņinam 1862. g. oktobrī nācās atņemt Valdemāram PA cenzēšanu un to nodot Baltijas ģenerālgubernatoram. Neraugoties uz daudzajām denunciacijām, Golovņins tomēr līdz ar to oficiāli paziņoja, ka viņš neuzskata PA redaktoru, t. i. Alunānu, par vainīgu kādā pārkāpumā.

Vēstulē mājiniekiem Alunāns ziņo par savu slimību, gatavošanos PA izdošanai, Kr. Barona ierašanos Pēterburgā, Kr. Valdemāra iecelšanu par latviešu rakstu cenzoru un dažiem politiskiem notikumiem. — Vēstulē minētais [Jānis] Jurjāns (1830.—1879.) ir viens no redzamākiem 60. gadu jaunlatviešiem, Alunāna studiju biedrs, vēlāk ārsts Vecpiebalgā. Pēc žandarmerijas ziņām, 60. gados «Vidzemes latviešu zemnieku kūditāju galvas», Jurjāna darbība un viņa sakari ar zemniekiem radot dibinātas aizdomas, ka viņš sējot latviešu vidū nemieru ar pastāvošo agraro iekārtu. Vispār Jurjāns — bīstams aģitators. — [Augusts] Bērziņš (1835.—1886.), arī Tērbatas vakarnieks. Kā PA cenzuras loksnes rāda,

rakstijis tur lielākoties par lauksaimniecības jautājumiem. — Balodis, jau minētais SDP līdzstrādnieks. — Akademiķis Kunings [E. Kuniks] interesējies par Dundagas libiešiem. Šķiet, tikai tadēļ iekļuvis «bistamo» jaunlatviešu sarakstā, kur vispār figurē vairāk nekā 25% libiešu, lai gan pašā šai tautā toreiz vairs bija tikai 1500—2000 cilvēku. E. Kuniks sarakstijis grāmatu *«Die Liven und ihre Klagen»* (1862.).

Pie *iesnieguma Virscenzuras komitejai* jāpiezīmē, ka Kr. Baronu par PA redaktoru neapstiprināja, tāpat kā gadu vēlāk neapstiprināja Kr. Valdemāru. Tādā kārtā J. Alunāns līdz pat nāvei oficiāli skaitījās PA redaktors. Pēc tam PA redaktora formāli nemaz nebija, un tās varēja vēl iznākt tikai tāpēc, ka Baltijas ģenerālgubernators šo apstākli nezināja, bet domāja, ka Kr. Valdemārs ir oficiāli apstiprinātais PA redaktors.

Vēstulu fragmentos laikmeta apstākļiem un Alunāna uzskatiem raksturīgs ir ziņojums par MV bijušā līdzstrādnieka J. Cauniša slimību un mācītāja Starka jezuitismu. Kr. Valdemārs savā plašajā 1861. g. novembra-decembra memorandā cara valdībai par radikālu reformu nepieciešamību Baltijā latviešu un igauņu stāvokļa uzlabošanai un šo tautu uzplaukuma nodrošināšanai kādā zemsvītras piezīmē par šo notikumu raksta: «Seit nav vieta runāt par to, ko latviešu literāti izcietuši no saviem vācu aizbildņiem; lai še minam tikai mazu, gluži jaunu epizodi. Kāds latviešu skolotājs Caunitis Rīgas latviešu avīzē [MV] skaidri un vienkārši norādīja, ka Jelgavas mācītājs Šulcs (vācu «Latviešu literārās biedrības» priekšnieks) savā jaunajā darbā pielaidis dažas kļūdas pret latviešu valodu. Kopš dažām nedēļām viņš nopietni slimo, un viņš vēlējies, lai tam pasniedz [«svēto»] vakarēdienu; Rīgas mācītājs Starks viņam nepasniedz vakarēdienu, kamēr viņš neizsaka dziļu nožēlu par valodas kļūdu uzrādīšanu mācītājam Sulcam!!» («Dokumenti par tautas atmodas laikmetu» 218. lpp.)

BIBLIOGRAFIJA

(Grāmatas, pirmiespiedumi periodikā u. c.)

I. Grāmatas.

1856.

1. *Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas*. Tērpātā. Drukātas pie Lākmāna 1856. gadā, 72 lpp.

[S a t u r s]: Cienijams lasītājs. [Priekšvārdi ar parakstu: «Tērpātā 29. februārī 1856. gadā. Juris Alunāns, students». *Lorelei.* (Heine.) *Laura. Erbkönig.* (Göthe.) *Meža tēvs. Winterlied.* (Rückert.) *Ziemas dziesma. Ad Leuconoën.* (Horaz.) *Plānprātiņam. — Bitte.* (Uhland.) *Lūgšana. Die Mähderin.* (Uhland.) *Plāvēja. Todesgefühl.* (Uhland.) *Jūtas nāvē. Geharnischtes Sonett.* (Herwegh.) *Soneta ar ragiem.* («Kad Mozu cauri vadāju caur jūru.») *An das Herz.* (Bürger.) *Savai sirdei. Die Liebe.* (Volkslied.) *Mīlestība. Das Reh.* (Uhland.) *Stirna. Was ich thäte.* (Volkslied.) *Ko es darītu. Der Wanderer.* (Volkslied.) *Ceļinieks. Schneidermuth.* (Göthe.) *Skrodera dūša. Schwertlied.* (Körner.) *Zobina dziesma. Rundgesang.* (Usteri.) *Parindināma dziesma. Der alte Landmann an seinen Sohn.* (Hölty.) *Sirmajs zemes kopējs savam dēlam. Treue Liebe.* (Hauff.) *Uzticīga mīlestība. Die Kapelle.* (Uhland.) *Kapsēta. Das Scheiden.* (Volkslied.) *Šķiršanās. Der Fischer.* (Göthe.) *Zvejnieks. Wandrers Nachtlied.* (Göthe.) *Gājēja dziesma nakti. Soneta.* («Kāds vilnis teice dziļi jūras spaidā». *Herwegh.*) *Ormusans. (Rückert.) Dieva kalpošana. (Rückert.) Laucinieku padoms. (Uhland.) Citkārt un tagad. (Hölderlin.) Bagātība. (Volkslied.) Bites. (Italienisches Volkslied.) Dzēvēja dziesma. (Nach dem Lateinischen.) Trioleta. [Originaldzejolis «Voi atkal še, tu ziedu laiks?» Rokrakstā vēl virsraksts «Pavasara atnāciens».] *Bārenīte. (Volkslied.) Labs padoms. (Langbein.) Svētīga nāve. (Uhland.) Dzīvība un nāve. (Herwegh.) Kazaka dziesma pie šūpoļa. (Лермонтов.) Korana vārdi. (Zedlitz.) Šādi tādi grabaži. (Langbein und Luzian.) [11 epigramas — 10 divrindes un 1 četr-rinde.] Kāds vārds par latviešu valodu. [J. Alunāna pirmā publikācija valodniecībā.] Rādītājs [ar alfabētiski sakārtotiem darbu no-**

saukumiem latviešu valodā un atzīmēm par to oriģinālu autoriem]. Drukātājam misējies. [6 iespiedumklūdu labojumi.]

Paziņojums par Dz I iznākšanu — Inl 1856., 9. VII.

Recenzijas: I G. Brasche, Pastor «*Literärisches*». — Turpat, 10. IX, 37. nrā; Kr. Valdemāra anonīms pretraksts «*Literärisches*». — Turpat, 24. IX, 39. nrā. Polemikas turpinājums: G. Bražes 1856. g. 26. X un 15. XI vēstulēs Inl redaktoram V. Sulcam. Oriģināli 1939. gadā glabājušies Rīgas pilsētas centralajā bibliotēkā, tagadējā ZA FB; kur palikuši, nav zināms. Latviešu tulkojumā G. Bražes recenzija un vēstules, kā arī Kr. Valdemāra pretraksts, iespiesti IMM, 1939., 1. nrā.; II C. Woldemar «Ziņas par jaunām grāmatām... 2) Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas no J. Alunān, studenta Tērpātā, 1856.» (Īsa anotācija.) — MV, 1856., 19. nrā.

1858.

2. *Konterbandnieka zēns. [Der Pascherjunge.]* Stāsts vāciešu jaunekļiem par derīgu laika kavēkli, sarakstīts no Franca Hofmana, tagad latviešu valodā pārtulkots. (Ar vienu pērvien izpuškotu bildi.) Jelgavā, 1858. Pie G. A. Reyhera, grāmatu pārdevēja, pie tirgus plača. Druk. J. F. Steffenhagens un d. 100 lpp.

Saturā vēl iss priekšvārds «Cienijams lasītājs» ar par.: «Tērpātā, 1. oktobrī 1856. gadā. J. Alunāns, *stud. cam.*» Šķietami J. Alunāna ģimnazista darbs. Par to Kr. Barons PA, 1864., 24. nrā J. Alunāna nekrologā rakstīja, ka šo Hofmaņa stāstu Alunāns «jav agrāki no vācu valodas pārcēlis», lai gan priekšvārdi parakstīti Alunāna studiju gadu sākumā. Garais, sakropļotā valodā dotais stāsta virsraksts, tāpat dažas rindas priekšvārdā liek domāt, ka izdevējs tur ienesis arī savus labojumus, lai «mīļajiem latviešiem» dotu «derīgu laika kavēkli», kas skubinātu uz «dieva bijāšanu». Dz I pielikumā ievietoto jaunās ortografijas parauga tekstu J. Alunāns ņēmis tieši no šī stāsta, kas arī liecina, ka tulkojums veikts nevis 1856. g., bet daudz agrāk. Taču jau arī šē J. Alunāns centies tulkojumā latviešu valodu «no svešiem grabažiem iztīrīt».

Par tulkojumu īsu recenziju-anotāciju devis MV, 1858., 45. nrā, anonīmi A. Leitāns. Otru recenziju par stāsta tulkojumu sniedza Puzes mācītājs H. Kavals LA, 1859., 10. nrā, lai gan šī mācītāju lapa pārējo Alunāna darbu Dz I, 1856., un SDP I—III, 1860., klajā laišanu vienmēr apzināti noklusēja.

1860.

3. *Sēta, daba, pasaule.* [Uz titullapas «Sēta, daba, pasaule» ar moto: «Pats lielais spēks pie cilvēka ir prāts un zināšanas; kas tos ienist, tāds jo drīzi bojā ies.»] *Pirmā grāmata*, Tērpātā, 1860. Drukāta pie H. Lākmana. VIII + 9.—116. lpp. + 1 tabele.

[Saturis]: Cienījami lasītāji. [Priekšvārdi ar Fr. L. Čelakovska dzejoļa «Nevis slinkojot un pūstot...» lokalizējumu kā moto. Par.: «Tērpātā, 22. augustā 1859. gadā. G. Alunān, *stud. cam.*»] Zelta graudiņš. [Par izglītības nozīmi. Rakstiņa noslēgumā dzēlīga piezīme, ka «sugai [t. i., muižniekiem], kas, plaši dzīvodama, ir noguruse un izlutināta, būs nogrimt kalpu starpā un vietu dot tiem, kam spēks un saprašana.»] Dienvidamerika. Lopu mocīšana. Kustoņi. Labs sāļjums priekš gaļas. Zinieši. [Kīnieši.] Par augļu kokiem. Alus. Brandavīns. Ābolu vīns. Kā žāvēta gaļa no smadzēm izsargājama. Govju izrūnīšana. Avju cirpšana. Tēviņi [melnie rudzi un kvieši]. Vistas. Ābolu smecernieks. Kā mikli mūri taisāmi sausi. Ievērošanas 1857. gadā I. Lubāna. II. Pie Valmieres. [Ierosinājums izdarīt dabas novērojumus.] Lopi Amerikā. Savāda pamāte. [Kaķe un lapsēni.] Ziņa iz Anglijas. [Zemes aršana ar «tvaikmašīnām».] Valoda un muzika dabā. Suņu pilsēta. [Ziemeļamerikas stepēs.] Sāls druskas. [Aforismi un anekdotes.] Pirts. Visiem, kas grib precēties. Zidu vaijāšanas 14. g. simtenī. Komieši jeb astainas zvaigznes. Elektromagnetīga tālrakstītava jeb telegrafs. [Ar litografētu tabeli. [Morzes.] «Tālrakstītavas aparats, kas drukātas ziņas saņem un aizlaiž».] Mēnesis [un ar to saistītā mātīcība]. Grāmatu spriedēji. [Kritiķi un kritiku veidi.] Zāmums. [Karsts vējš Ziemeļāfrikā.] Svedenborgs un māņu ticība. [Pārstrādāts pēc Dr. J. M. Šleidenā «*Studien*», Leipzig, Engelmann, 1855. g.] Putnu ķeršana pie Gaskoņas jūrmalas. Japānieši. Raganu notiesāšana. Klosteri. Venēcija. Vergi pie skudrēm. Karš. Musulmani. Ēdamas lietas. Drukātājam misējies. [Pamanītās iespiedumklūdas.] Ziņa lasītājiem. [Par SDP II grām.]

4. Sēta, daba, pasaule. Otrā grāmata. Statistika no Krievu zemes. [Mot.]: Tie paši cilvēki pie mums ir ar māju darbiem, ir ar valstības darišanām pūlējas; un atkal citiem, kas laukus apstrādā un amatus kopj, netrūkst vis zināšanas par valstības lietām. Mēs tādu, kas no valstības lietām neko neprot, vis nesaucam par mīerīgu cilvēku, bet par lieku nelgu. Tuķidids II, 40. Tērpātā, 1860. gadā. Drukāta pie Lākmana. VI + 7. — 136. lpp. + 4 tabeles.

[Saturis]: Cienījami lasītāji. [Priekšvārdi ar parakstu: «Tērpātā, 5. janvārī 1860. gadā. G. Alunān, *stud. cam.*»] Krievu valsts. Izplatījums. Robežas. Lielums. Augstumi un kalni. Upes. Ezeri. Kanāli. Klīmats. Ceļi. Zemes virsus. Iedzīvotāji. Tautas. Ticība. Kārtas. Zemnieki. Mājokļi. Zemes kopšana. [Še un nākošajās lappusēs Alunāns pieskaras arī krievu strādnieku stāvoklim, uzsvērdams, ka viņu algas visai zemas, un tās salīdzina ar strādnieku izpeļu Rietumeiropas attīstītākajās kapitalisma zemēs Anglijā, Francijā un Vācijā.] Sviklu [cukurbiešu] kopšana. Kartupeļu [kopšana]. Tabaka kopšana. Vīna kopšana. Abeļu dārzi (сады). Zemkopīgi institūti. Bišu kopšana. Pļavas. Govju kopšana. Avju kopšana. Cūku kopšana. Kazu kopšana. Kamieļu [audzināšana]. Ziemeļu brieži. Zirgu kopšana. Meži. Medišana. Zveja. Sāls. Dzelzis. Kokvilnas izstrādāšana. Zīda izstrādāšana. Precība [tirdzniecība] ar tēju. Precība [tirdzniecība] savā starpā vai ar 2) pārrobežniekiem, un precinieki [tirgotāji] vai a) lie-

uzbrukumiem MV resp. arī dažiem J. Alunāna «bezkaunīgiem» rakstiem. Bez paraksta.] Iespiedumklūdu labojums.

[*Recenzijas un polemikas par SDP I—III*]: 1.) C.[aunītis, Juris]. «Ziņa par jaunu grāmatu: Sēta, daba, pasaule». [Loti atzinīga atsauksme par SDP I kā atbilde LA redaktoram R. Šulcam.] MV, 1860., 30; 2.) D[īriķis], B.[ernhards, 1831.—1892.]. «Latviešu raksti 1860. gadā». [SDP I—III] — MV, 1861., 49; 3.) *Brasche, G* «Ein Blick auf unsere lettische Volksliteratur der letztern Zeit. besonders die Journalistik» — BM, *Vierter Band*, 1861., 454.—478. lpp. [Šai rakstā Braže saka, ka SDP «burtniecības, īpaši priekšvārdos, diemžēl, vairāk vai mazāk» tiekot sludināts tas pats, kas MV: cīņa pret «baznīcas gara virzienu». MV un SDP reizē no vienas puses ignorējot, no otras — kritizējot, cenšoties paralizēt svešu ietekmi uz tautas izglītību un vispār runājot tādā tonī, «kas mūsu zemnieku kārtā [pret kungiem] nevar modināt nekādu laipnu šķiru satiksmi». Alunāns uz šo Bražes rakstu atbildēja ar «*Audiatur et pars altera*», kur pašos pamatos atmaskoja baltvācu mācītāju reakcionāro jezuitismu latviešu izglītības, literatūras un vispār kultūras jautājumos. Rakstu iesūtīja BM, bet tā reakcionārā vadība šādu «izlēcienu» pret Braži un citiem melnsvārciem nepieļāva un rakstu savās slejās neievietoja. Tālāk šo cīņu J. Alunāns turpināja PA «Dzirkstelē» un «Zobugālā», bet Valdemārs u. c. arī krievu un vācu presē.]

1861.

6. *Atlass ar septiņpactmit lantkartēm*. Apgādāts no G. A. Reihera, Jelgavā. Akminī iespiests no L. Heflingera, Tērpātā, 1861.

[*Saturs*]: 1a) Saules valstība un zemeslode ar savām dažādām zīmēm. 1b) Rīta un vakara puslode. 2. Eiropa. 3. Azija. 4. Afrika. 5. Amerika. 6. Austrālija un Polinezija. 7. Krievu valsts. 8. Gubernijas pie Austruma jeb Baltas jūras. 9. Vāczeme, Šveica, Olanda un Beļģija. 10. Zviedrija. 11. Liela Britānija un Iruzeme. 12. Portugāle un Spānija. 13. Francija. 14. Itālija. 15. Turcija, Griecija un Jonijas salas. 16. Palestīna jeb Kanaana.

[*Recenzija*]: A. Bilenšteins, Jaunaucē mācītājs, «Ziņa par jaunām grāmatām», «*Magazin, Herausgegeben von der Lettisch-Literarischen Gesellschaft. Dreizehnten Bandes erstes Stück*». (1863., 53. lpp.) — Šis ir pirmais atlants latviešu valodā. Še Alunāns kopā ar E. Dīnsbergi devis latviskus ģeogrāfiskos nosaukumus. Kartografi vēlāk atzina, ka tur «diezgan labi uzraksti upēm, kalniem, pilsētām un valstu robežu kontūras... Skolu vajadzībām šī karte bija lietojama, jo latviskie vārdi bija latviskoti labāk nekā [Rūd.] Šulca kartēm.» (A. Apinis, IMM, 1935.)

7. *Tautas saimniecība*. Sarakstīta no G. Alunāna. Ar G. Alunāna dzīvošanas izstāstīšanu. Jelgavā, driķēts pie J. V. Stefenhagen un dēla. 1867.

[*Saturs*]: Georgs Alunāns. [Indr. Alunāna anonims raksts par dzejnieka dzīvi un darbiem.] Ievēdami vārdi. Manta. Vērtība. Cena. Turta (*Vermögen*). Bagātība. Saimniecība. Mantu iznešana [vērtību radišana]. Strādāšana. Zināmības par tautas dzīvi. Kā ar

tautas saimniecību gājis: I. Andeles zistema. II. Zemkopības zistema. III. Laužu vairošanas zistema. IV. Brīvas rūpniecības zistema. Komunisms un komunisti. Zocialisms un zocialisti. Mantu radīšana. Dabas spēki par mantu avotiem. [Seko šāda I. Alunāna piezīme: «Šo rakstu par tautas saimniecību mans brālis mirdams nepabeigtu atstājis. Iekš šās grāmatiņas, zināms, nebūt vēl neatron runājam par visām tām lietām, kas pie tautas saimniecības piešķiras. H. Alunāns.»]

[Recenzija]: O. P. [mācītājs Oto Panks] «Tautas saimniecība. Sarakstīta no G. Alunāna. Ar G. Alunāna dzīvošanas izstāstīšanu». (LA, 1868., 37.) Še TS kritizēta no valodnieciskā viedokļa. — J. Alunāna tautsaimniecisko un filozofisko uzskatu pētnieks Padomju Latvijas laikā V. Samsons sniedz šādu TS vērtējumu: «Pēc Alunāna nāves (1867.) izdeva viņa nepabeigto ekonomisko darbu «Tautas saimniecība», kurā klasiskās buržuaziskās politekonomijas viedoklis (angļu ekonomista A. Smita mācība) tiek izmantots, lai kritizētu feodali dzimtbūtniecisko iekārtu Baltijā. Tas ir pirmais darbs par tautsaimniecību latviešu valodā... Idealistiskā vēstures izpratne caurstrāvo arī viņa darbu «Tautas saimniecība». Sajā darbā Alunāns pieskaras arī socialistu un komunistu mācībai. Alunāns nepazīst zinātniskā komunisma mācību, viņš ir lasījis utopisko socialistu (Ovena, Furjē, Sen-Simona) un dažādu sīkburžuazisku socialistu darbus, kas socialismu izprot vulgari kā «īpašumu vienlīdzīgu sadalīšanu». Šo vienīgi viņam pazīstamo vulgarizēto socialisma izpratni Alunāns arī kritizē. Viņš uzsver pirmo socialistu mācību utopisko raksturu.» Tālāk autors uzsver, ka Alunāna darbi brīvi no «naida un meliem» pret socialistiem un proletariatu. (PLSk. 1951., 12, 30.—32. lpp.)

8. *Dziesmiņas no G. Alunāna* [Dz I 2. izd.]. Drukā apgādājis H. Alunāns. Rīgā, 1867. [uz vāka 1868.] gadā.

[S aturs]: Par iepriekšas ziņu. [Ievadvārdi.] H. Alunāns. [Pirmiespiedumā še, bez agrāk Dz I, MV, SDP III un PA ievietotiem, šādi dzejoļi: Liepiņas ziedos. [Fogelveides «*Unter der Linde*» tulkojums, kam manuskriptā bijis virsraksts «Mīlestības dziesma.», Gredzeniņš. Eva. Trioleta. [Varbūt Langbeina «*Die neue Ewa*» latviskojums.] Debesība. [Herweg.] [Sonetas «*Trug ich ein Schwert als Krieger um die Lenden*» atdzejojums.] Laupītāju dziesma. [Sillers.] Velnam. [Blumauers.] Dāvida vietnieki. [Rikerts.] Ilze. [Rokrakstā «Ilzīte.», Miroņu kāzas. [Langbeins.] Kaizars un abats. [Birgers]: Rinaldini, Muižnieka līgava. Izaicināšana. Gana svētdiena. [Ūlands.] Mātēm. [Ūlands.] Soneta ar ragiem. [Rikerta «*Geharnischte Sonette*», 3.: «*Was schmiedst du, Schmied*» atdzejojums]. Turku dziesma. Dziesma bez virsraksta atstāta. [Heine. Trīs dzejoļi: «Lai šī dziesma skan tev ausīs...», «Zilas pavasarim acīs...» un «Tik laipna, tikla, skaista...»] Laika soļi. [Sillers.] Runcis. Junkurs un zemnieks. Divi gvardi. [Heines «*Die Grenadiere: Nach Frankreich zogen zwei Grenadier*...» latviskojums.] Dziedāšanas spēks. [Sillers.] — Rakstīts 1860. gadā («Čučī, M... v..., čučī...»). Studentu dziesma. (*Sind wir nicht zur Herrlichkeit geboren!*) Sodenes mamma. (Meld.: Ak eglīte, ak eglīte.)

9. *Dziesmiņas no G. Alunāna. Otrā daļa.* Apgādājis H. Alunāns. Rīgā, 1869.

[S a t u r s]: Cienījamiem lasītājiem. [I. Alunāns šē ievadvārdos paziņo, ka Valdemāra papīros 1869. gadā atrasts šis J. Alunāna Dz II manuskripts un ka viņš «it īpaši mana brāļa lielam draugu pulkam» to veltījis. Visi dzejoļi Dz II ir pirmiespiedumi.] Jezus Kristus brauciens uz eļļi. (Gēte.) Zoneta. Lieldiena. Kristus un Zamariete. (T. Kerners.) Lūgšana kaujoties. (T. Kerners.) Arāja dziesma. Krievu ļaužu dziesma. (Hy, тащися, сивка). Cigāni. [1.] Apmeteklis. [2.] Pārgājums uz citām ganībām. (Puškins.) Asaras. Lapa. (Žukovskis.) Slikšana. (Deržavins.) Zoneta. Kādam vesela koka lēcējam. Vācinātājiem. Lidzība. Mana manta. Rīts. Zoneta. Zonetas no Hervegh. Izvēlēšanās. Citi laiki, citas ierašas. Neredzīgam Indriķim. Māte un bērns. Vakars. Vientulības domas. Liena. Slicejs. Rīts. Māns. Uz to ziņu no A. — 11 — piedzimšanas. Zobins un arklis. (Millers.) Maldinādama uguns. Mantu racējs. (Gēte.) Kapsēta uz Daugavas krasta. (Oto f. Stāls.) Trīs indieši. (N. Lēnavs.) Priede pie jūras. Meiju gaudas. (Ūlands.) Lienas acis. Cīrulis. Palma. Dažāda apiešanās. (Herders.) Kapu racēja dziesma. (Holtejs.) Raganu dziesma. (Holtejs.) Neviena mājās nav. (Rikerts.) Divas miroņu galvas. Draka dēļ ceļa griešanas. (Langbeins.) Arājiem. (Langbeins.) Kaldināts lielskungs. (Nepabeigts.) Kača. Aizķerts tiesnesis. Līdeka. Belizarijs un tas zēns. (T. Kerners.) Jaunava. (Vilhelms Millers.) Krodzinieces meitene. Dzīvība. Aicināšana uz līgsmību. Biedrošanās. (Langbeins.) Šķiršanās no dzīvības. (No kāda ievainota karotāja sadomāta.) (Kerners.) Mikla. Suslis. Rīta dziesma. Biedri. Kāda nabaga skolnieka gaudu-dziesma 1824. Uz sava laika nejdzību. Laucinieku dzīve. (Horacijs.) Zatīra. (Horacijs) Muzai. (Pēc Horacija.) Pavasara jaukums. (Horacijs.) Madža. (Horacijs.) Maija. (Horacijs.) Grābēna junkurs. (Ūlands.) Karala. (Kerners.) Grēcinieks un viņa bērns. (Langbeins.) Brauciens sienā. (Langbeins.) Plāpa. (Langbeins.) Kā mācītājam Bārkum un skolniekam Ķepānam gājis. (Langbeins.) Šūpolis. (Langbeins.) Brūņnieks un viņa līgaviņa. (Birgers.) Vastlāvju nakts. (Langbeins.) Klinšu cepure. (Langbeins.) Tiesas kungs un sarkanais. (Langbeins.) Spriedums. (Langbeins.) Apspaidītājs. Dažiem. Piepalīdzētājs. (Langbeins.) Dziļeklis pret bramaņu pārgalvību. (Birgers.) Sakāmi vārdi un šādi tādi grabaži. Dievs. (Psalms 65.)

10. *Mazais bodnieks* jeb izstādīšanas par dažādiem stādiem, kas andelē atronas. No J. Alunāna. Jelgavā, 1873. Druk. J. V. Stefenhagens un d.

[S a t u r s]: Tējas krūms. Kafijas koks. Cigoriņi. Kāruba koks. Alīva. Kaučuks. Orseļļa. Skujinieki. Kokosa palma. Zago koks. Zago palma. Dateles palma. Viģes koks. Saldenā sakne.

Vīna koks. Ingvers. Kampara koks. Kurbarila koks. Mastika koks. Bencionā koks. Asiņu jeb kampečas koks. Magones. Krapa stāds. Kakao koks jeb kaoniēks. Riss. Cukura niedre. Svīkli. Tabaka. Kokvilnas krūms. Indigo stāds. Baltās sinepes. Nagleņu koks. Melno piparu krūms. Mandeļu koks. Kanēja koks. Pimenta koks. Muskata koks. Vanīles. Lāuru koks. Īstais safrāns. Brazīlijas koks. Sapanā koks. Svētais vīģes koks.

[Par šīs grāmatas sagatavošanu J. Alunāns 1861. g. 19. decembrī brālim Indriķim raksta: «Esmu sarakstījis mazu latvju grāmatīņu, apmēram četru drukas lokšņu biežumā, kas tautai būs dažā ziņā derīga. Grāmatīnā esmu aprakstījis divdesmit četru tirdzniecībā pazīstamu kultūras augu dzīvi, kur tie aug un kā tos iemanto, piem., tēju, kafēju, rīsus, cukura niedru, tabaku, piparus, Brazīlijas koku kakao, muskatu, sinepes. Grāmatīņa labi noderēs sīktirgotājiem, krodzniekiem, moderēm, saimniekiem utt. Rokrakstu esmu nodomājis pārdoēt Reiheram par desmit rubliem loksne, atļaujot to divi tūkstoši eksemplāros izdot. Grāmatīņu sacerot, esmu valodu atkal par vienu galotni pakuplīnājis, lietodams vācu galotnes «*artig*» un «*förmig*» vietā latvju «vīzīgs», piemēram, *strauchartig* — krūmvīzīgs, *herzförmig* — sirdvīzīgs utt.; tāpat «*Gewürz*» tulkojis ar vārdu «piedars» un «*gewürzhaft*» — par «piedarturīgs».» — Vēlāk (1863.—1864.) Alunāns šo grāmatīņu vēl papildinājis, jo tur apskatīti ne tikai 24, bet vairāk nekā 40 kultūraugi. Par to ir arī viņa brāļa dēla Ādolfa liecinājums: «Klusā lauku dzīvē [Kauļos], uzmanīgākā kopšana un pēc iespējas izsargāšanās no uzbudinājumiem nepalika, zināms, bez labiem panākumiem: maz pa mazam Juris atkal sāka nodarboties ar rakstniecību, sakārtoja drukai divus plašākus manuskriptus «*Mazais bodnieks*» un «*Tautas saimniecība*» un nopūlējās sagatavot priekšdarbus latviešu konverzācijas vārdnīcas izdošanai.» («Jura Alunāna dzīve...», 44. lpp.) Grāmatīņai vēl šodien ir zināma filoloģiska nozīme. Daži tur pirmo reizi minētie Alunāna jaunvārdi pilnīgi iesakņojusies latviešu valodā.]

1892.

11. *Alunānu Jura dziesmiņas*. Jelgavā, 1892. Drukājis un apgādājis H. Alunāns.

[Saturā apvienotas Dz I² un Dz II kopā. Pirmiespiedumu nav. Gluži otrādi: jaunajā iespiedumā nav šādu dzejoļu: «Brauciens sienā», «Pļāpa», «Sūpolis», «Bruņinieks un viņa līgaviņa» un «Spriedums». Tiem it kā radušies cenzuras šķēršļi.]

[*Recenzija*]: Maliešu Jānis [Rūdolfs Balodis]. «Jura Alunāna Dziesmiņas», BV, 1893., 72.

1914.

12. *Jura Alunāna raksti*. Izdoti rakstnieka piecdesmitā nāves gada piemiņai ar viņa kapa pieminekļa nobildējumu. *Pirmā daļa. Dzejoļi*. Sakārtojis R. Klauštīšs. Pēterburgā [1914.], A. Gulbja apgādībā. Universālā bibliotēka Nr. 177./80.

[S aturs]: Jura Alunāna dzīve un darbi. [R. Klaustiņš.] Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas. Pirmā nodaļa [Dz I².] Dziesmiņas. Otrā nodaļa. [Dz II.] [Dzejoļi uzņemti no Dz I² (1867.) un Dz II (1869.) bez salīdzināšanas ar atstātajiem rok-rakstiem. Dz. 1892. g. izdevumā neievietotie pieci dzejoļi šē uzņemti no jauna.]

13. Otrā daļa. Vēstules un prozas raksti. Turpat. Universālā biblioteka Nr. 181./83.

[S aturs]: Vēstules (1855.—1862.) [Daļa pirmiespiedumu. Vācu valodā rakstītās, domājams, tulkojis sakārtotājs R. Klaustiņš.] Raksti par valodu. [Šē raksti no MV, PA, Dz I pielikuma un pirmiespiedumā «Viedamo vārdu saraksts».] Raksti par latvju gara mantām un vēsturi. [Raksti no MV.] Raksti par sadzīvi, tautsaimniecību un dabas zinātnēm. [Raksti no SDP, MV, TS un PA. Vispār no Alunāna prozas rakstiem šē ir tikai izlase. Nav uzņemti īpaši tie Alunāna darbi, kas sevišķi pauž dzejnieka materialistiskās un antirelīģiskās atziņas, piemēram: «Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies», «Svedenborgs un māņu ticība» u. c.] Bibliografiskas piezīmes. Vārdu saīsinājumi. Rok-raksti. Grāmatas. Laikrakstos iespiesti sacerējumi. Raksti par valodniecību. Raksti par tautsaimniecību un tirdzniecību. Raksti par latvju-leišu vēsturi un gara mantām. Raksti par saimniecības, dabas zinātnes lietām un sadzīvi. Galvenie raksti par J. Alunānu.

[Par šiem J. Alunāna rakstiem ir vairākas *recenzijas*, to vidū nozīmīgākā]: Andrejs Upīts. «Jura Alunāna raksti», D, 1914., 9.

1929.

14. Jura Alunāna kopoti raksti trijos sējumos. *Pirmais sējums*. Biografija. Apcerējums par dzeju. Dzejas. Tulkots stāsts. Bibliografiskas piezīmes. Rīgā, 1929. Valtera un Rapas akc. sab. izdevums.

[*Recenzijas*]: J. Sudrabkalns, PēdB, 1930., 9; K. Rozenvalds, JZmg. 149.

1931.

15. *Otrais sējums*. Ievads. Apcerējumi. Piezīmes. Rīgā, 1931. Turpat.

[*Recenzijas*]: Līgotņu Jēkabs [J. Roze], Brtn, 1931., 3; J. Sudrabkalns, Sg, 1932., 131.

1933.

16. *Trešais sējums*. «Pēterburgas Avižu» raksti. Tautas saimniecība. Viedamo vārdu saraksts. Vēstules. Bibliografiskas piezīmes. Rīgā, 1933. Turpat.

[*Recenzijas*]: 1933., Arn. Jansons, Lat, 12; Līgotņu Jēkabs [J. Roze], Brtn, 4, JZ, 68; K. Dz. [K. Tifentāls], D, 2; Z. Unams, IMM, 4.

[Sai «Jura Alunāna kopotu rakstu» izdevumā, gan nezinātniskā un pavisā sakopojumā, ievietoti arī vairāki Alunāna darbi pirmiespiedumā no manuskriptiem: daži dzejoļi, etimoloģiskās vārdnīcas fragments, dažas vēstules un pāris polemiku. Taču nav šie ievietoti nevien no daudzajiem Alunāna rakstiem par Krieviju un tās tautām. — Latviešu zinātniskās bibliografijas nodibinātājs J. Misiņš visu izdevumu kopumā novērtēja šādi: «Esmu visvairāk aizrādījis uz tām nepareizībām, kas atrodas Jura Alunāna kopoto rakstu I, II un III. daļā 1929.—1933. g. izd. Par šo izdevumu vispār jāsaka, ka biogrāfijā un piezīmēs grāmatas beigās atrodamo nepareizo prātojumu dēļ, kā arī daudzu citu rakstnieku darbu dēļ, kas uzņemti šinīs Alunāna rakstos, šis izdevums nav saucams par «Alunāna» rakstiem.» (J. Misiņš, «Jēkabs — Zvaigznīte — Šterns. Biogrāfisks un bibliogrāfisks apskats», R, 1940., bij. Rāmaves apgāds.)

1936.

17. *Jura Alunāna Dziesmiņas*. Pirmā izdevuma jauns iespiedums. Rīgā, 1936., L. U. Studentu padomes grāmatrīcas izdevums.

[Saturā pilnīgs Dz I (1856.) iespiedums.].

II PIRMIESPIEDUMI PERIODIKĀ U. C.

D z e j a.

1856.

Arkls [Fridricha Šillera «*Parabeln und Rätsel*» atdzejojums. Iespiests apcerējuma «Arkls» sākumā.] — MV, 26.

1859.

Līgas svētki. (Par.: A-n.) — MV, 25, 200. lpp.
[1860. g. pirmiespiedumus sk. SDP III.]

1862.

Advokata ziņģe. [Langbeina satirisks dzejolis, ko Alunāns vēlāk sniedzis citā atdzejojumā Dz I². An.] — PAp, 6., Dzirksteles ABC [Satira, ko kopēji uzrakstījuši PA tuvākie līdzstrādnieki. Pēc J. Misiņa ziņām, to vidū arī D. Cimze. An.] — PAp, 4. Orakuls. [Krilova fabulas atdzejojums. An.] — PAp, 2.

1863.

Kur uz kalniem veros... [Tulk. pēc V. Gētes «Gājēja dziesmas naktī» An.] — PAp, 28.

1865.

Dziesmiņa. («Zvirbsti, zvirbsti, zvirbulīti...») — PA, 14.
Lielas viesības. [«*Familienfest*» atdzejojums.] — PA, 16. Rūķi
[A. Kopiša «*Die Heintzelmännchen*» atdzejojums, Par.: G. A.] —
PAP. 10—12, Zvaigzne naktī. — PA, 14.

1927.

* * * [«Dažus sen jau glupus rāja...» Langbeina prātulas tulkojums.] — IZ, 11.

Draudzības dārgums. [Tulkota prātula.] — Turpat.

Ilzīte. [Dz I² dzejolis ievietots ar virsrakstu «Ilze». Se
iespiesti divi manuskriptā pārsvītrotie panti.] — Turpat.

Ienaidnieks. [Chr. Serenberga dzejoļa tulkojums.] — Turpat.

* * * [«Ja mums ar' laima iet garām...» Langbeina prātulas
tulkojums.] — Turpat.

* * * [«Kas pie darba nepieliek...» Langbeina prātulas tulkojums.] — Turpat.

Laika spēks. [Prātula.] — Turpat.

* * * [«Lielo, mielo...» Prātula.] — Turpat.

* * * [«Sodien dzīvs un sveikts...» Prātula.] — Turpat.

Uzraksts trīs simtiem spartniekiem. [Epitafija.] — Turpat.

Valdemārs un Grieta. [Nepabeigts Langbeina «*Woldemar und
Margarethe*» atdzejojums.] — IZ, 7.

1929.

Vecā Miķeļa padoms. [Satira par LA redaktoru mācītāju
R. Sulcu, ko Rīgas cenzura svitrojusi PA manuskriptu loksnēs.] —
Grāmatā «Pirmās «Pēterburgas Avīzes» un viņu nozīme tautas
atmodas gaitā».

Raksti prozā.

(No 1856.—1859. g. visi Alunāna raksti prozā iespiesti MV.)

1856.

Amerikas mežinieki. [Par Amerikas pirmiedzīvotājiem. Par.:
A—n.] — 14.

Arklis. [Popularzinātnisks apcerējums. Par.: A—n.] — 26.

Isi stāstiņi. [Isas ziņas par tabakas ražu pasaulē un sērkočiņu
(«uzvelkamo») produkciju Austrijā — atbildes P. K[rumbergā]
rakstiņiem «Voi tas gan var būt ties?» un «Tabaka smēķētājiem»,
MV, 1856., 15. Par.: A—n.] — 19.

Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies. [Par.:
A—n.] — 16.

Kādas ziņas par to, kā vecie ebreji savu māju būšanu apko-
puši. [Par.: A—n.] — 16.

Kādas ziņas par to, kā vecie eģiptieši savus laukus kopuši.
[Par.: A—n.] — 19.

Kā diegi ar oglēm balti izvārami. [Īss praktisks padoms. Par.: A—n.] — 10.

Kāds vārds par kalpiem. [Pirmais J. Alunāna raksts MV. Par.: A—n.] — 8.

Kāds vecu latviešu stāsts. [Teikas par Eima ezeru, ko Auseklis vēlāk izmantojis savā atdzejojumā «Eima ezers». Par.: A—n.] — 22.

Kā jaunus dārza kociņus var izsargāt, lai zaķi viņus neapgrauž. Kā zemes vēžus iznīdē. [Īsi praktiski padomi. Par.: J. A—n.] — 23.

Kā kurmus iznīdē. [Praktisks padoms. Par.: J. A—n.] — 21.

Kā lopi glābjami pie ugunsgrēka. [Īss praktisks padoms. Par.: A—n.] — 10.

Kā skudras var no pagrabiem, pieliekamiem kambariem u. t. jpr. atturēt. [Īss praktisks padoms. Par.: J. A—n.] — 25.

Māju kopšana pie veciem griekiem. [Satur: I. Lauku kopšana. II. Par dārzu kopšanu. Par.: A—n.] — 24., 25.

Mēms tirgus. [Anekdotisks nostāsts par seno latviešu tirdzniecību ar krieviem, leišiem, igauņiem u. c. tautām. Par.: A—n.] — 26.

Par nātrēm. [Īss praktisks padoms. Par.: A—n.] — 10.

Par vāciešiem vecos laikos. [Satur: I. Kā Vāczemē vispirmākos laikos izskatījies. II. Vācijas vecākie apdzīvotāji un viņu ieradumi. III. Vecu vāciešu dievi. Par.: J. A.] — 15.

Par vergiem austruma zemē. [Ēģiptē, Persijā, Turcijā u. c. Par.: A—n.] — 16.

Šādi tādi grabaži. [Divas anekdotes. Par.: A—n.] — 17.

Uzpūsti laudis un uzpūtušies laudis, kāda tur starpība? [Satira par augstprātīgiem kungiem, kas izsauca asus vācu varasvīru uzbrukumus MV un J. Alunānam. Par.: A—n.] — 24.

Vēcu latviešu stāsti par ūdens plūdiem. Vecu latviešu ticība par ūdeņu gariem. Par veco latviešu bērēm. [Rakstiņi ar mitoloģisku tematiku bez vēsturiska pamatojuma. Vēlāk tie devuši ierosmi vairākiem Ausekļa dzejoļiem. Par.: A—n.] — 23.

Vēl kas par vecu latviešu ieradumiem. [Pseidomitoloģiska teika par senlatviešu «dieviem» Pikuli, Nauli, Krūmieni un Pramšanu, pēc kuras motīviem Auseklis sadzejojis «Naulu». Par.: A—n.] — 27.

1857.

Alņi. [Pie apcerējuma šāda autora valodnieciska piezīme: «Alnis (*Hirsch*) ir savāds briedis un savu vārdu dabūjis no spalvas, kas brūna kā alus. No latviešu vārda alnis krievi taisījuši savu алень (алень). Ir vārdu слон (слон) krievi ņēmuši no latviešiem, kas šo lopu pēc zilganas spalvas nosauca par ziloni (*Elephant*). Tāpat latviešu vārds kāmis ir radinieks ar krievu (хомяк) un ar vāciešu *Hamster*. Jo sakne šē visās trīs valodās ir kām, хам un ham un piegalināšana is, як un ster». Par.: A—n.] — 49.

Baltas skudres. [Afrikā. Par.: A—n.] — 26.

- Daba un skunste. [Par dabas zinātņu nozīmi cilvēku dzīvē. Par.: A—n.] — 39.
- Drenažas. [Praktisks padoms, kā tās ierīkot. Par.: A—n.] — 26.
- Īsa pamācīšana, kā tautu vārdi pa latviski jāraksta. [Ar Kr. Valdemāra (C. Vr.) beigu piezīmi. Par.: A—n.] — 20.
- Islanda. [Ģeogrāfisks apraksts. Par.: A—n.] — 9., 10. un 11.
- Islandieši. [Apcerējuma «Islanda» turpinājums. Par.: A—n.] — 19.
- Jauna kuļama mašīna. [Anglijā. Par.: A—n.] — 33.
- Jautāšana un atbildēšana. [Anekdote. Par.: A—n.] — 35.
- Kalnraktuves. — 47.
- Kā šī sērga pielip [un] kā šī sērga pie cilvēka parādās. [J. Alunāna papildinājumi Kārļa Lepeviča (— —) rakstiņam «Suņu trakums». Par.: A—n.] — 22. un 23.
- Ko tas vārds «latvietis» apzīmē. [Par.: A—n.] — 40.
- Krātuves. [Viens no pirmajiem apcerējumiem par krājkasēm un to dibināšanu latviešu valodā. Par.: A—n.] — 41.
- Lāsnieki. [Infuzorijas. Par.: A—n.] — 42.
- Māņu ticība. [Pret pūšlošanu un pūšlotājiem. Par.: A—n.] — 34.
- Nauda. [Par.: A—n.] — 32.
- Niknas zāles. [Nezāles un to iznīdēšana. Par.: A—n.] — 46.
- Padoms saimniecēm. [Praktiski padomi sierniecībā; «Sieri no salda piena» un «Olandiešu sieri». Par.: A—n.] — 23.
- Par dažiem ieradumiem pie veciem latviešiem. [Seno latviešu svētki, to svinēšana un dievi: «gudrības māmiņa Līga», «gaismas dievs Anšlavs» un «ganu dievs Gaņģelis». Par.: A—n.] — 22.
- Par jauniem latviešu valodā taisāmiem vārdiem. (Priekš skolmeisteriem.) [Par.: A—n.] — 25.
- Pasatu vēji. [Par.: A—n.] — 37.
- Sarkanastiša drošība. [Īss nostāsts. Par.: A—n.] — 35.
- Staigātāji baloži. [Ziemeļamerikā. Par.: A—n.] — 36.
- Ugunis ap Baku. [«Svētas ugunis» un to pielūdzēji «parzi». Par.: A—n.] — 34.
- Ūpis. [Un ar viņu saistītās māņticības apkarošana. Par.: A—n.] — 49.
- Zeme un ļaudis. [Apcerējums par cilvēku nozīmi dabas bagātību izmantošanā. Par.: A—n.] — 46.
- Zemnieku kāzas. [Badenē. Par.: A—n.] — 32.
- Žiņa priekš saimniecēm. [Praktiski padomi piensaimniecībā. Par.: A—n.] — 27., 29. un 36.

1858.

- Avju velgšana (mazgāšana). [Par.: A—n.] — 17.
- Barojami lopī. [Par.: A—n.] — 9.
- Bites. Saturs: I. Bišu izšķiršana pēc kārtām. Ķēniņiene. Traņi. Strādnieces. II. Bišu dzīve. Par.: A—n.] — 22. un 23.
- Dievi un gari, kādus vecie latvieši citkārt cienījuši. [Par.: A—n.] — 48. un 49.

- Dzīvie žogi. [Par.: A—n.] — 20.
 Gaiss un gaisma un viņu spēks pie zivīm. [Par.: A—n.] — 3.
 Jūras putni. [Par.: A—n.] — 11., 12. un 15.
 Ķimeņu audzināšana. [Par.: A—n.] — 8.
 Laiki nav vainīgi. [Par.: A—n.] — 31.
 Latviešu valoda. Pa daļai par atbildi uz to [(— —), t. i., Kārļa Lepeviča] rakstu «Lieciet vērā» M. V. 16. Nr.) — [Par.: A—n.] — 19.
 Leiši. [Apcerējumā teikts, «ka leiši ar latviešiem ir tuvi jo tuvi radi...» Pie raksta vēl atrodamas šādas piezīmes: «Vārds Rentautis [Ringolts] cēlies no vārdiem: reti salasīt un tautā apzīmē viru, kas tautas salasa. Mintautis [Mindaugis] ir vīrs, kas tautas samīn. Kūrējs pie leišiem bij vārds priekš priesteriem, tāpēc ka viņu darbs bij uguni kurt un upurēt. Viņu virsniekam bij vārds kūrēju kūrējs Alģerts [Alģirds]. Tas ir vīrs, kas ļaudis ar alu dzirdina. Vījtautis [Vitolds] ir vīrs, kas tautas uzvar (vijti, uzvarēt).] — 25, 27, 29, 31, 33. un 34.
 Limburgas sieri. [Par.: A—n.] — 30.
 Lopu barība [un tās vērtība. Par.: A—n.] — 36.
 Moa-putns. [Par.: A—n.] — 8.
 Nama turēšana. [Par.: A—n.] — 17.
 Precība jeb andele [tirdznieciskie sakari] pie veciem latviešiem. [Par.: A—n.] — 40.
 Termometers jeb siltuma mērotājs. [Par.: A—n.] — 10.
 Ziņas par Krievu zemi. [Statistika. Par.: A—n.] — 29.

1859.

- Baškurti jeb baškīri. [Vēsture un etnogrāfija. Par.: A—n.] — 32.
 Fabriku strādnieki Manšestras pilsētā Anglijā [un to grūtie dzīves apstākļi. Par.: A—n.] — 39.
 Grumanta jeb Spicberģu sala [un «krievu pelnītāju (promišleņiku)» grūtie dzīves apstākļi medību un zvejas sezonā. Par.: A—n.] — 27.
 Gurietis. [Kaukāzā. Etnogrāfiskā izziņa. Par.: A—n.] — 31.
 Kāzas pie veciem latviešiem. [Par.: A—n.] — 31.
 Krievu zemnieki [un to agrarais stāvoklis. Par.: A—n.] — 32.
 Kur labi klājas, tur ir man mājas. [Apcerējums par patriotismu, kur aizplīvuroti kritizēti Baltijas apstākļi: «Ja savā dzimtenē, ir jo grūti strādādami, nevaram savu dienas maizi un pārtiku nopelnīt, tad tiešām būtum nožēlojami bēduļi, ja negribējum dzimteni atstāt un tur iet, kur labāki klājas... Un vai tā mums nav tā ista dzimtene [domāti Krievzemes kulturas centri], kur mums patvērumu dod pret pārestībām un netaisnībām.» Par.: A—n.] — 19.
 Kutaisa un Imeretija [Statistiska un etnogrāfiska izziņa. Par.: A—n.] — 36.
 Lauku kopšana Anglijā [un sīksaimniecību iznīkšana. Par.: A—n.] — 39.

Lauku kopšana Krievu zemē [salīdzinājumā ar Vakareiropu. Par.: A—n.] — 34. un 35.

Lopu tirgus Londonā. [Par.: A—n.] — 40.

Maskava. [Statistiska izziņa. Par.: A—n.] — 31.

Menoniti Jekaterinoslavas guberņā. [Par.: A—n.] — 34.

Miridizms Kaukaza kalnos jeb caur ko tas karš ar Kaukaza čerkesiem cēlies. [Miridu sektes reliģiskais fanatisms, jo «miridi ir tādi caur mānišanām pārgrozīti ļaudis, kas visus tādus, kam citāda ticība ir, kā pašus niknākus ienaidniekus ne ieredz un apkaro». Par.: A—n.] — 24.

Paši lielie tirgi Krievu zemē. [Ribinskā, Nižgorodā, Irbitā, Berdičevā, Romenā, Rostavā, Voronežā, Buturļināukā, Tulā, Kizlarā, Danilavā, Penzā, Berdjanskā, Solcā, Staraja Rusā, Jaroslavā, Kostromā, Kazanē, Verko-Vagā, Vaškā un Kuzņecā. Par.: A—n.] — 47. un 48.

Smieklu stāstiņš. [Anekdote. Par.: A—n.] — 20.

Smieklu stāstiņi. [Trīs anekdotes. Par.: A—n.] — 21.

Stepes jeb klaijumi dienvižu Krievu zemē. [Par.: A—n.] — 41.

Susliki jeb skudru peles. [Jekaterinoslavas guberņā. Par.: A—n.] — 32.

Tabaka kopšana Poltavas guberņā. [Par.: A—n.] — 26.

Ugunsgrēki Krievu zemē. [Statistika par 1849. gadu. Par.: A—n.] — 32.

Ziņas par Krievu valsti. [Zirgkopība, govkopība un aitkopība. Par.: A—n.] — 6.

Žīdu kolonisti Jekaterinoslavas guberņā. [Ar sekmēm strādā lauksaimniecībā. Par.: A—n.] — 27.

1861.

Vidzemes arkla aprēķināšana. [Varbūt arī Indriķa Alunāna darbs. Par.: A—n.] — MV, 29.

1862.

Asociācijas. [Sikburžuaziskās kooperācijas propaganda. Pēc J. Misiņa resp. Kr. Barona norādījumiem J. Alunāna darbs. Taču, tā kā šie piemēros speciāli runā par kuģniecības sabiedrībām, autors varētu būt arī Kr. Valdemārs. An.] — PA, 18.

Branga barība priekš mūsu dzirkstelī... [Pret pūšļošanu, līdz ar uzaicinājumu vākt un piesūtīt buramos vārdus. Domājams, Alunāna darbs, jo tas sasaucas ar dažiem viņa rakstiem pret māņticību.] — PAP, 14.

[Brencis un Zvingulis] — [Pret germanismiem latviešu valodā. Domājams, Kr. Valdemāra un J. Alunāna kopēji sarakstīta satīra. An.] — PAP, 16.

Briselā. [Ziņojums par «Eiropas tautu mācītu vīru» kongresu, kur «par tām zināšanām pārrunāsies, kas par ļaužu laimi un labklāšanu māca («*sociale Wissenschaften*»)). An.] — PA, 2.

[«Dzirksteles»] — Kā jau pieminējām... [Paziņojums par «Dzirksteles» pirmā nra klajā laišanu. Domājams, redakcijas lo-

cekļu kopdarbs. An. — A. Grigulis par to izsakās: ««Dzirkstele» un «Zobugals» liek pamatus latviešu satirai. Tā iznāk kā pielikums ik pārnedēļas un izvērsas par ļoti iedarbīgu cīņas līdzekli jaunalatviešu rokās. Še satiriskajā literatūrā arī ir vērojami realisma metodes iedīgji latviešu literatūrā.» (LuM, 1952., 30.) — PAP, 2.

Govju mēris. [Par tā apkarošanu. Droši vien pēc personīgas pieredzes pie arendatora Olmaņa Novoļisinā, kur Alunāns šai laikā veseļojās. Par to pašu Alunāns pa daļai raksta arī 1862. g. 17. jūnija vēstulē mājiniekiem. An.] — PA, 2.

Iztulkošana no kādiem svešiem vārdiem, kas Pēterburgas avīzēs no 1862. gada atronami. [J. Alunāna, J. Fridemaņa u. c. PA līdzstrādnieku kopdarbs. An. — Pēc Kr. Valdemāra liecības J. Alunāns devis šis «iztulkošanas lielāko daļu». (*Vaterländisches und Gemeinnütziges* 1871., II.). — Tuvākais palīgs šai darbā Alunānam bijis Jānis Fridemanis (1837.—1899.), kas sniedzis lielākoties juridisko terminu izskaidrojumus. Fridemanis studējis tieslietas Pēterburgā, 1864. g. beidzis Maskavas universitāti, pēc tam advokats Pēterburgā. Viņš bija viens no ievērojamākiem pirmā laika PA līdzstrādniekiem. Rakstījis arī «Dzirkstelē» un «Zobu galā» (starp citu, arī sarunas starp Bērtuli un Jāni ir viņa darbs). Savā laikā liela sabiedriski politiska nozīme bijusi Fridemaņa darbiem PA par valdības iestāžu iekārtojumiem, jaunajiem likumiem, tieslietu jautājumiem — par senātu, valsts padomi, kā arī par Anglijas parlamentu, ko pats laikam 1862. g. arī apmeklējis. Bijis labs angļu valodas prātējs un labi pazinis franču un angļu klasisko literatūru. Atsevišķās grāmatās iznākuši viņa darbi: «Jauki stāsti par dabu un svešām zemēm», «Zināšanas un stāsti par pasaules lietām» un «Likums par karaklausību». Kocebu Fridemani nepieskaita «visbīstamākiem» jaunlatviešiem, bet tikai piezīmē, ka viņš ir «labās attiecībās ar vadoņiem». Turpretim valsts padomnieks Smits viņu nosauc par vienu no «galveniem vadoņiem», minēdams viņu kā trešo tūliņ pēc Valdemāra un Alunāna. To pašu Smits uzsver arī savā 1865. g. 28. aprīļa ziņojumā, nosaukdams Fridemani par vienu no Valdemāra tuvākajiem domu biedriem un pat nepareizi Fridemani pieskaitīdams Tērbatas vakarniekiem, lai gan J. Alunāns un Valdemārs ar Fridemani kļuva pazīstami tikai Pēterburgā. Citā šī ziņojuma vietā Smits uzsver, ka Pēterburga un tur dzīvojošie latviešu kandidāti, t. i., augstskolu beigušie, ir tas centrs, uz kuru raugās visas latviešu acis Vidzemē. Tāpat Baltijas ģenerālgubernators grafs Šuvalovs ziņo iekšlietu ministram Valujevam, ka Fridemanis ir viens no PA izdevējiem un PA kļuvušas par Fridemaņa «socialo ideju» izplatītājām. — Izlasē ievietoti tikai daļa svešvārdu «izskaidrošanas», lielākoties tie, kas minēti paša Alunāna darbos. Še Alunāns kā pirmais latviešu valodā ir savā izpratnē uzdrošinājies sniegt toreiz ļoti bīstamo materialisma definīciju. — «Izskaidrošana» pabeigta sastādot 1863. g. sākumā, jo Rīgas cenzura kavēja PA iznākšanu, laikā nesūtīdama atpakaļ PA cenzuras loksnes.] — PA atsev. pielikums.

Kāpēc cēlām dzirksteli. [Satiras pielikuma nolūks esot — «lai

ar laiku latviešu tauta iemācās smieties — tā tauta, kas pasus priekus neprot baudīt bez raudāšanas». An.] — PAp, 4.

Kapitāls. [Buržuaziskās politekonomijas propaganda angļu tautsaimnieka Adema Smita (1723.—1790.), «šā lielā progresīvās buržuazijas ideologa» (V. I. Leņins), uzskatu garā.] — PA, 13.

Ko vilki viens otram stāsta. (Pasaka.) [Še, tāpat kā toreiz vēl neiespiestajā Alunāna dzejolī «Biedri», pirmo reizi latviešu literatūrā aiz ārēji nevainīgas «pasakas» maskas muižnieki satiriski attēloti kā vilki: «Gan ilgi jāgaida, kamēr vienreiz patiesība gaismā nāk, bet viņa taču reiz nāk. Gadu simteņi ir mūsu [vilku — muižnieku] dzimumam, mūsu brālībai un visiem mūsējiem [aunu slavu cēluši. Kādas pasakas nav no mums izdaudzīnātas!... Mums ar vārdiem tāda līdzcietīga un žēlīga sirds no dieva dota. Bet negribam paši sevi slavēt! Prātīgie gan jau paši ieskaitīsies un mūs pareizi cienās. Mēs [t. i., muižnieki] jau arī labprāt visiem par labu gribam savu upuri [sakarā ar gaidāmām reformām] nest un ļauties, lai mūs tāpat cērpj kā jērus [t. i., zemniekus]. Kad tik starpības un liekas apmānīšanas zudis un cilvēki pret mums savas rokas izplētis, tad mēs ar gavilešanu pie viņu krūtīm sliesimies un brāļu mīlestībā skūpstisimies. Tad ausis mūsu zelta laiki. Vilki, brāļi, gaidīsim to lielu dienu kā saulīti uzlecām un turēsim lielu mielastu. — Nākat! Saplosīsim kādu duci teļu, zirgu un cilvēku!... Es gribēju sacīt, tā teiks atkal mūsu ienaidnieki uz mums, kad mēs no mielasta runājam!» No šī laika muižnieki ar vilku apzīmējumu daudzkārt attēloti latviešu satīrā arī vēlāk. An.] — PAp, 20.

Manta. [Toreiz progresīvā kapitalisma propaganda, iepreti Baltijas pusfeodalajai iekārtai. Se Alunāns pretēji «debesvalstības» sludinātājiem — mācītājiem arī pavisam citādi izskaidro «garīgas jeb nemiesīgas lietas». An.] — PA, 21.

Nedēļas vēstnesis. [Ārzemju ziņas par pilsoņu karu ZASV un nacionālās atbrīvošanās cīņām Itālijā. Vēlāk šī viela daļēji izmantota satīrā «Vecā Miķeļa padoms». An.] — PA, 13.

Par latviešu valodu. [Netieša polemika pret garīdznieku apgalvojumiem, ka latviešu valoda «esot ļoti nabaga». An.] — PA, 21.

Pasta taša. [Redakcijas darbinieku atbildes lasītājiem un līdzstrādniekiem.] — PA, 1.; 2.; 3.; 4.; PAp, 4.; PA, 5.; 6.; 7.; 8.; 10.; 12.; 13.; 14.; 16.; PAp, 16. [šai «Pasta tašā» — pirmajā PA Rīgā cenzētā nrā — dzēstas sešas rindas jau iespiestā tekstā, sk. piezīmes]; PA, 17.; 18.; 19.; 20.; 21.; 23.; 24.; 25.; 26.

Pastī Krievu zemē. [Statistiskas ziņas. An.] — PA, 2.

Savādas domas. [Daļēja polemika ar LA (1862., 42. nrā.), kas uzbruka PA, ka tās mācot tautu domāt un spriest. Taču še (Baltijā), tāpat «kā Krievu zemē», norādīja feudālie gudrinieki, «ļaudis vēl nemācīti», tāpēc «tur avižu troksnis tiešām gan vēl nederētu». Se nu PA atbild: «Kad avīzes radina savus lasītājus par tādām lietām tērzēt un spriest, ko viņi vēl nemaz nespēj saprast... [domājams, cenzuras svītrojums], ko tad būs sacīt? Tad būs ar jautātāja vārdiem sacīt: «Kā kuram deguns audzis, tā viņš knābā.» Analogas

domas J. Alunāns attista SDP savās toreiz neiespiestajās poieni-
kās pret Braži un Šulcu (1860.—1862.) un it īpaši vēstulē Ruš-
manim. An.] — PA, 17.

Valsts jeb tautas saimniecība. (Politīga ekonomija.) [Pār-
strādātā veidā sk. TS nodaļu «Manta» utt. An.] — PA, 18.

Vērtība. [Politekonomisks apcerējums popularzinātniskā veidā.
Vēlāk pārstrādāts un saīsināts ievietots arī TS. An.] — PA, 23.

Virs zemes skaita... [Statistika par pasaules iedzīvotāju
skaitu PA nodaļā «Par dažādām lietām». An.] — PA, 2.

Ziņas par Pēterburgas jaunām latviešu avīzēm. [Iepriekšējs
paziņojums par PA iznākšanu. Otrreiz vēl izsūtīts lasītājiem
1862. g. beigās, cenzuras kavējumu dēļ faktiski tikai 1863. g.
sākumā, kopā ar PA, 1862., 23. nru, kur ievietots Kņ. Valdemāra
polemiskais raksts «Par Pēterburgas Avīzēm».]

Zobugala patiesības vārdi. [Zobugala programma sešās tezēs.
Te norādījums, ka «Zobugals», tāpat kā līdzīgi vācu un krievu
(«Искра») izdevumi, «strādās savu amatu», bet «paliks latvietis
saules un lietus laikā». Se pirmo reizi parādās arī «Zobugala»
attēls. To darinājis ievērojamais latviešu grafiķis Augusts Dau-
gulis (1830.—1899.) pēc J. Alunāna attēla parauga, sk. Ād. Alu-
nāna u. c. laika biedru atmiņas.] — PAp, 20.

1863.

Augstas gudrības mācības. [Satira par progresa ienaidniekiem,
ar līdzīgu tematiku kā «Audiatur et pars altera». Par.: Zobu-
gals.] — PAp, 6.

[«Mellā nāve».] Romā ir nikna sērga... [Šai satīrā J. Alu-
nāns izmanto toreizējos ārpolitiskos notikumus, lai vērstos pret
PA denuncētāju LA redaktoru, Latviešu draugu biedrības priekš-
nieku R. Šulcu. Pēdējais kādā viņa paša sastādītā ģeografijas grā-
matā bija rakstījis, ka dievs licis darboties vulkaniem «bezdievīgo»
italiešu grēku dēļ. An.] — PAp, 10.

Pasta taša. [Redakcijas atbildes lasītājiem un līdzstrādnie-
kiem.] — PAp, 2.; PA, 7.; 8.; PAp, 12.; PA, 15.; PAp, 16., 18., 20.

Polu dumpis. [Redakcijas ziņojums ar raksturīgu piezīmi, ka
PA nesniedz patstāvīgu informāciju, bet tikai pārdrūkā informa-
ciju no valdības oficiosa «Русский Инвалид».] — PA, 19.

1883.

[J. Alunāna 1861. g. 19. decembra vēstules vācu valodā Ernes-
tam Dīnsbergim fragments, kas ņemts no žandarmerijas materia-
liem.] — Grāmatā. [A. Buchholtz] «Fünfzig Jahre Russ. Verwal-
tung...»

1889.

Druskas iz Jura Alunāna vēstulēm. [Daži fragmenti no viņa
Pēterburgas laikmeta sarakstīšanās. Publicējis «—b—», t. i., Do-
belnieks — Ādolfs Alunāns. Vēstulēm pievienoti komentari un da-
žas ziņas par J. Alunāna dzīvi un darbiem.] — DL, 77.—78.

1906.

«Par šejienes zemnieku stāvokli». [J. Alunāna 60. gadu vēstule kādam liberalā spārna muižniecības priekšstāvim. Vēstulē arī kritizēta Baltijas agrarā iekārta. Alunāna 1914. un 1929.—1933. g. rakstu izdevumos tā nav ievietota.] — B, 216.

1910.

[Jura Alunāna vēstulu ģimenes locekļiem fragmenti, sākot ar Tērbatas un beidzot ar Pēterburgas laikmetu.] — Grāmatā: «Jura Alunāna dzīve. Pēc netaisnīgas vēstulēm un viņa radu un tuvinieku nostāstiem sarakstījis Ādolfs Alunāns.» Jelgavā. L. Neimaņa izdevumā, 1910.

No Jura Alunāna atstātiem rakstiem. Tulkots no A. Bandreviča. [Pie raksta šāda tulkotāja zemsvitras piezīme: «Šis ar Jura Alunāna paša roku 1860. gadā vācu valodā sarakstītais raksts «Tagadējā latviešu literatūra», atrasts š. g. maija mēnesī, ielikts kādā Kr. Valdemāra rakstītā burtnīcā, kura uzglabājusies pie Kr. Barona. Nožēlojams, ka no Jura Alunāna raksta ir tikai viena daļa, no 1.—5. un no 13.—16. lpp., t. i., raksta iesākums un beigas; raksta vidus daļa, no 5.—13. lpp., trūkst...» Faktiski šeit kopā savilkta divas J. Alunāna manuskriptā palikušās polemikas: sākumā ir «Par tagadnes latviešu literatūru» (1861.) pret R. Sulcu, bet beigās nezināma nosaukuma polemika pret G. Braži, kam mūsu izlasē dots virsraksts «Par Kurzemes zemnieku stāvokli» (1860.)] — DzV, 221. un 227.

1937.

Lieber!..... [J. Alunāna 1862. g. 12. marta vēstule Rušmanim par PA izdošanu u. c. jautājumiem.] — Grāmatā: A. Altements «Dokumenti par «Pēterburgas Avīzēm»».

[1861. g. 19. decembra daļējs vēstules fragments, no kura var secināt, ka A. Buchholca grāmatā (1883.) citētais J. Alunāna teksts tiešām bijis adresēts E. Dinsbergim.] — Turpat, 230. lpp.

S A T U R S

	Lpp.
Juris Alunāns. <i>V. Austrums</i>	5
«Dziesmiņas, latviešu valodai pārtulkotas» (1856.)	
Cienījams lasītājs	24
Laura. (<i>Heine</i>)	25
Meža tēvs. (<i>Gēte</i>)	26
Ziemas dziesma. (<i>Rikerts</i>)	27
Plānprātiņam. (<i>Horacijs</i>)	28
Lūgšana. (<i>Ūlands</i>)	28
Pļāvēja. (<i>Ūlands</i>)	28
Sonēta ar ragiem. (<i>Rikerts</i>)	30
Mīlestība. (<i>Vācu tautas dziesma</i>)	30
Stirna. (<i>Ūlands</i>)	30
Ko es darītu. (<i>Vācu tautas dziesma</i>)	31
Ceļnieks. (<i>Vācu tautas dziesma</i>)	32
Skrodera dūša. (<i>Gēte</i>)	32
Parindināma dziesma. (<i>Usteri</i>)	33
Kapsēta. (<i>Ūlands</i>)	34
Zvejnieks. (<i>Gēte</i>)	35
Sonēta. (<i>Hervegs</i>)	36
Ormusans. (<i>Rikerts</i>)	36
Laucinieku padoms. (<i>Ūlands</i>)	37
Citkārt un tagad. (<i>Helderlins</i>)	38
Bagātība. (<i>Vācu tautas dziesma</i>)	38
Bītes. (<i>Italiešu tautas dziesma</i>)	38
Dzērēja dziesma. (<i>Kāds latīņu autors</i>)	39
Pavasara atnāciens. Trioleta	40
Bārenīte. (<i>Vācu tautas dziesma</i>)	40
Labs padoms. (<i>Langbeins</i>)	41
Svētīga nāve. (<i>Ūlands</i>)	41
Dzīvība un nāve. (<i>Hervegs</i>)	42
Kazaka dziesma pie šūpoļa. (<i>Ļermontovs</i>)	42
Šādi tādi grabaži. (<i>Rikerts, Langbeins un Lukians</i>)	44
Kāds vārds par latviešu valodu	45

Dzejoļi, kas iespiesti periodikā,
«Dziesmiņās» (1867.) vai saglabāti
manuskriptā
(1856.—1867.)

	Lpp.
Arklis. (<i>Šillers</i>)	53
Līgas svētki	53
Pušķītis. (<i>Poļu tautas dziesma</i>)	54
Ļaužu valodas. (<i>Heine</i>)	55
Māju miers	55
Krievu tautas dziesma. (<i>Koļcovs</i>)	55
Mikla	57
Dziedātāja atvadišanās	57
Dziesma. (<i>Puškins</i>)	58
Dziesmiņa. (<i>Koļcovs</i>)	59
Hugenbergerim	59
* * * (<i>Lielo mielo...</i>)	60
Rakstīts 1860. gadā	60
Orakuls. (<i>Krilovs</i>)	60
Dzirksteles A B C	61
Advokata ziņģe. (<i>Langbeins</i>)	63
Vecā Miķeļa padoms	65
Gredzeniņš	67
Gājēja dziesma naktī. (<i>Gēte</i>)	67
Laupītāju dziesma. (<i>Šillers</i>)	67
Velnam. (<i>Blumšuers</i>)	68
Miroņu kāzas. (<i>Langbeins</i>)	70
Kaizars un abats. (<i>Birgers</i>)	72
Soneta ar ragiem. (<i>Rikerts</i>)	76
Turku dziesma	76
* * * (Tik laipna, tikla, skaista... <i>Heine</i>)	76
Laika soļi. (<i>Šillers</i>)	77
Runcis	77
Junkurs un zemnieks	77
Liels viesības. (<i>Samiso</i>)	78
Zvaigzne naktī	78
Dziesmiņa. (Zvirbsti, zvirbsti, zvirbulīti...)	80
Dziedāšanas spēks. (<i>Šillers</i>)	80
Sodenes mamma	81

«Dziesmiņas»

II daļa

(1869.)

Arāja dziesma. (<i>Krievu ļaužu dziesma</i>)	82
Asaras	84
Lapa. (<i>Žukovskis</i>)	84
Sliksana. (<i>Deržavins</i>)	84
Soneta. (Nu zobins man uz lielu karu trinams...)	85
Kādam vesela koka lēcējam	86

	Lpp.
Vācinātājiem	86
Līdzība	87
Mana manta	87
Rīts. (Blāzmas klēpī saule riet it klusa...)	88
Soneta. (Tu prasi, lai sonetu tevīm audu...)	88
Sonetas no Hervega	89
Izvēlēšanās. (<i>Hervegs</i>)	91
Citi laiki, citas ierašas	91
Neredzīgam Indriķim	91
Vakars	92
Rīts	92
Zobins un arklis. (<i>V. Millers</i>)	93
Trīs indieši. (<i>N. Lēnavs</i>)	94
Lienas acis	96
Palma	96
Dažāda apiešanās. (<i>Herders</i>)	97
Neviena mājas nav. (<i>Rikerts</i>)	98
Divas miroņu galvas. (<i>Birgers</i>)	98
Draka dēļ ceļa griešanas. (<i>Langbeins</i>)	99
Arājiem. (<i>Langbeins</i>)	100
Kaldināts lielskungs	101
Kača	102
Aizķerts tiesnesis	105
Lideka	105
Dzīvība	106
Aicināšana uz ligsmību	106
Šuslis	108
Biedri	108
Uz sava laika nejēdzību	108
Laucinieku dzīve. (<i>Horacijs</i>)	109
Satira. (<i>Horacijs</i>)	110
Muzai. (<i>Pēc Horacijs</i>)	112
Pavasara jaukums. (<i>Horacijs</i>)	113
Madža. (<i>Horacijs</i>)	114
Maija. (<i>Horacijs</i>)	114
Grābēna junkurs. (<i>Ūlands</i>)	115
Kā mācītājam Bārkum un skolniekam Ķepānam gājis. (<i>Langbeins</i>)	117
Tiesas kungs un sarkanajs. (<i>Langbeins</i>)	122
Apspaidītājs	131
Dažiem	131
Piepalīdzētājs. (<i>Langbeins</i>)	131
Dzījēklis pret bramaņu pārgalvību. (<i>Birgers</i>)	131
Sakāmi vārdi un šādi tādi grabaži	132

Raksti «Mājas Viesī»

(1856.—1859.)

Kādas ziņas par to, kā ticība un priesteri cēlušies	134
Kāds veco latviešu stāsts	137
Uzpūsti ļaudis un uzpūtušies ļaudis, kāda tur starpība?	139

	Lpp.
Īsa pamācīšana, kā tautu vārdi pa latviski jāraksta	139
Par jauniem latviešu valodā taisāmiem vārdiem	141
Nauda	143
Māņu ticība	144
Daba un skunste	146
Ko tas vārds «latvietis» apzīmē	147
Krātuves	148
Zeme un ļaudis	151
Latviešu valoda	152
Precība jeb andele pie veciem latviešiem	154

Raksti «Sētā, dabā, pasaulē»

(1859.—1860.)

I grāmata

Cienījami lasītāji	158
Brandavīns	163
Sāls druskas	165
Grāmatu spriedēji	168
Svedenborgs un māņu ticība	171

II grāmata

Cienījami lasītāji	180
Krievu valsts. [Fragmenti: Tautas. Kārtas. Zemnieki. Mā-jokļi. Ļaužu apskaidrošana.]	183
Ziņa lasītājiem	196

III grāmata

Cienījami lasītāji	198
Miers baro, nemiers posta	200

Manuskriptā palikušās polemikas

(1860.—1862.)

[Par Kurzemes zemnieku stāvokli]	204
Par tagadnes latviešu literatūru	208
Audiat et pars altera	214

Raksti «Pēterburgas Avīzēs»

(1862.—1863.)

Ziņas par Pēterburgas jaunām latviešu avīzēm	232
[«Dzirkstele»]	239
Kāpēc cēlām dzirksteli	239
Valsts jeb tautas saimniecība	241
Zobu gala patiesības vārdi	244
Ko vilki viens otram stāsta	244
Manta	247

	lpp.
Par latviešu valodu	249
Vērtība	250
Iztulkošana no kādiem svešiem vārdiem, kas «Pēterburgas Avīzēs» no 1862. gada atronami	254
[«Mellā nāve»]	258
[No «Pēterburgas Avīžu» redakcijas «Pasta tašas» Jura Alunāna vadības laikā]	259

Vēstules (1855.—1862.)

Indriķim Alunānam. 1855. g. 17. augustā	269
Edvardam Alunānam. 1860. g. 30. novembrī	272
Pēterim, Jūlijam un Edvardam Alunāniem. [1861. g. jūlija beigās]	275
Indriķim Alunānam. 1861. g. 7. septembrī	277
Tam pašam. 1861. g. 27. septembrī	279
Tam pašam. 1861. g. 19. decembrī	282
Rušmanim. 1862. g. 12. martā	285
Aleksandram Vasiļjevičam Golovņinam. 1862. g. 15. martā	289
Ernestam Dinsbergim. [Fragments. 1861. g. 19. decembrī]	291
Mājiniekiem. 1862. g. 17. jūnijā	291
Virscenzuras komitejai. 1862. g. 28. augustā	294
Kādam liberalam baltvācu publicistam. [1860. g. beigās]	295
Vēstuļu fragmenti	297
Piezīmes	302
Bibliografija	378

J. Alunāns
IZLASE

Redaktors E. Grinberga un H. Gintere.

Mākslinieciskais redaktors A. Jēgers.

Techniskā redaktore D. Pastare.

Korektore R. Ozoliņa.

Nodota salikšanai 1956. g. 18. augustā. Pa-
rakstīta iespiešanai 1956. g. 18. decembrī.
Papīra formāts 84×108^{1/2}. 25,31 fiz. iespiedl.;
20,753 uzsk. iespiedl.; 23,40 izdevn. l. Metiens
10 000 eks. JT 16888. Maksā 9 rbļ.

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA

Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 8823/
D1260. Iespiesta Izdevniecību un poligrafiskās
rūpniecības Galvenās pārvaldes 1. tipografijā
«Ciņa» Rīgā, Blaumaņa ielā Nr. 38/40. Pasūt.
Nr. 5456.

Kļūdu labojums

	Iespiests	Jābūt	Kas vainojams
218. lpp. 17. r. no apakšas	pārkārtot	pakārtot	tipogr.
305. lpp. 4. r. no apakšas	Ēā	Ēā	"
306. lpp. 2. r. no augšas	fuħdjaš	fuħdjaš	"
306. lpp. 8. r. no augšas	augļoš	augļoš	"
306. lpp. 1. r. no apakšas	labums	labbums	"
306. lpp. 3. r. no apakšas	sev	sew	"

J. Alunāns
IZLASE

Redaktore E. Grinberga un H. Gintere.

Mākslinieciskais redaktors A. Jēgers.

Techniskā redaktore D. Pastare.

Korektore R. Ozoliņa.

Nodota saīkšanai 1956. g. 18. augustā. Parakstīta iespiešanai 1956. g. 18. decembrī. Papīra formāts $84 \times 108 \frac{1}{32}$. 25,31 fiz. iespiedl.; 20,753 uzsk. iespiedl.; 23,40 izdevn. l. Metiens 10 000 eks. JT 16888. Maksā 9 rubl.

LATVIJAS VALSTS IZDEVNIECĪBA

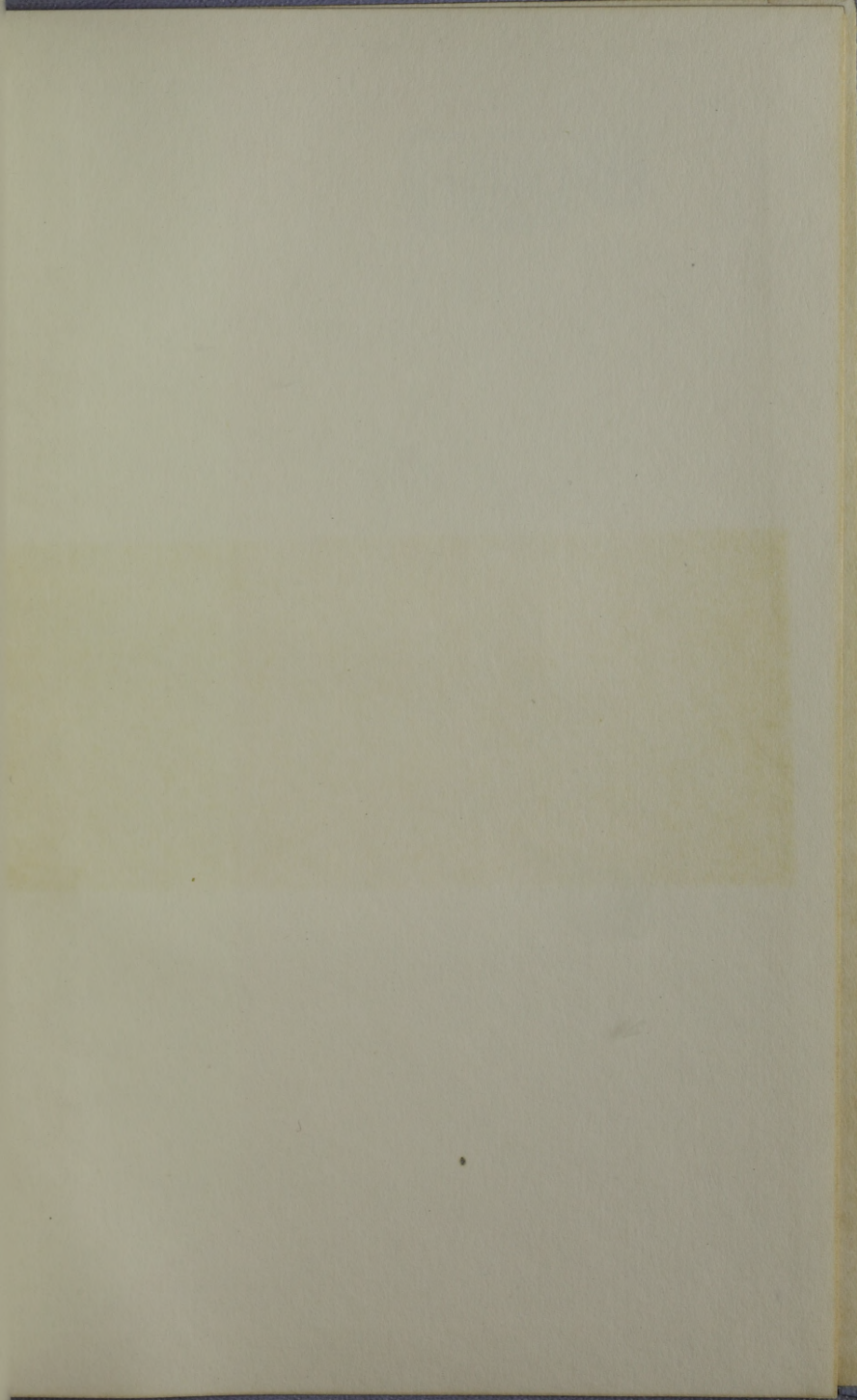
Rīgā, Padomju bulv. 24. Izdevn. Nr. 8823/D1260. Iespiesta Izdevniecību un poligrafiskās rūpniecības Galvenās pārvaldes 1. tipografijā «Cīņa» Rīgā, Blaumaņa ielā Nr. 38/40. Pasūt. Nr. 5456.

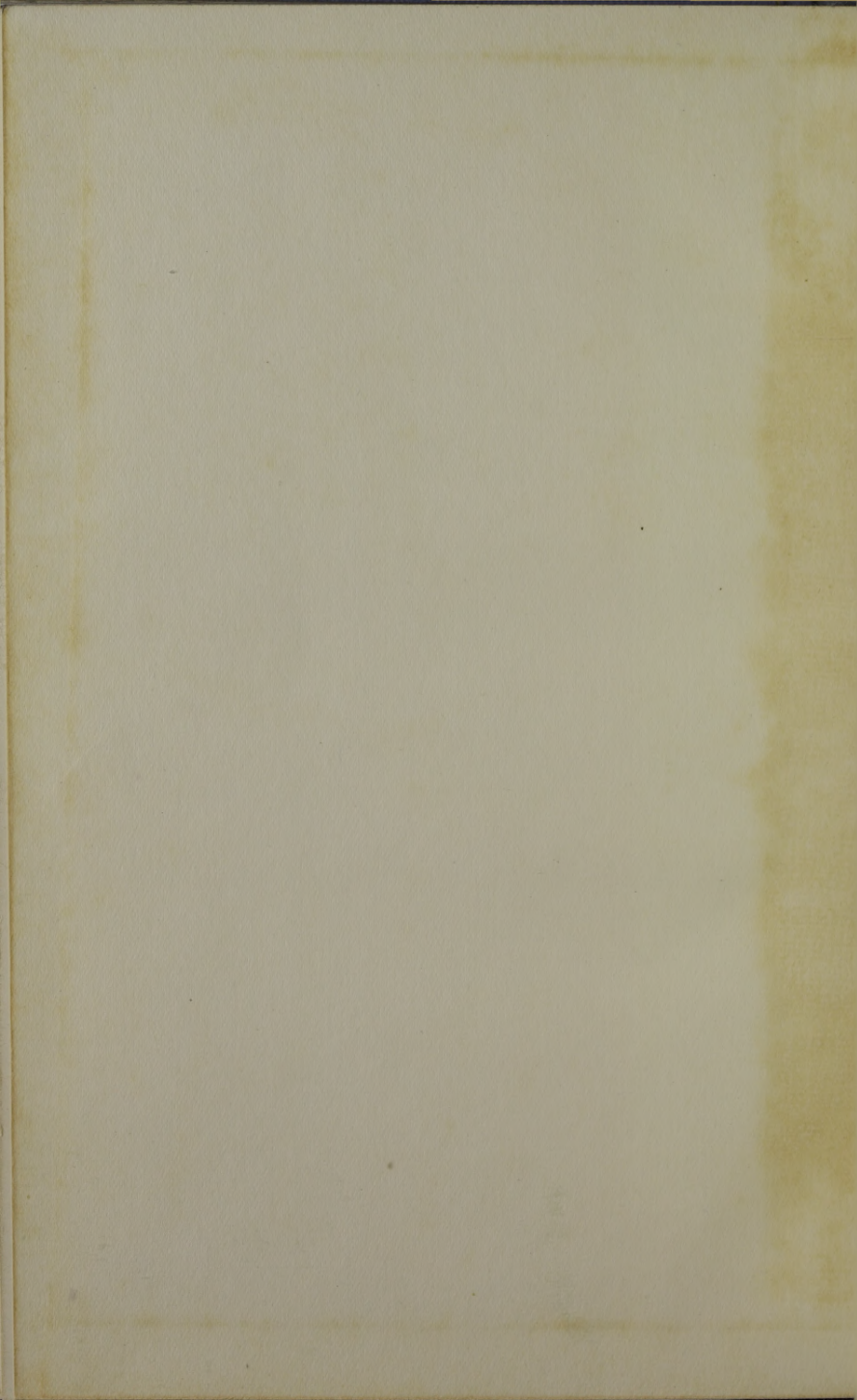
THE
OFFICE OF THE
SECRETARY OF THE
NAVY
WASHINGTON, D. C.
JANUARY 1, 1900

TO THE
HONORABLE
MEMBERS OF THE
NAVY

DEAR SIR:
I have the honor to acknowledge the receipt of your letter of the 28th inst. in relation to the matter of the proposed purchase of the land for the proposed site of the new building for the Bureau of Naval Affairs, and in reply to inform you that the same has been referred to the proper authorities for their consideration.

1

[0.90]

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTĒKA

0306028072

